R. P. D.
IOANNIS MORANDI
CVRSVS
PHILOSOPHICVS
IN TRES ANNOS
DISTRIBVTVS.

IOANNIS MORANDI VERONENSIS

Clerici Regularis Sacræ Theolog. Profeſſ.

CVRSVS PHILOSOPHICI

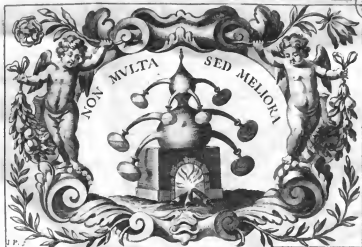
ANNVS PRIMVS.

HOC EST TRACTATVS, ET QVAESTIONES,
In quibus breui, & facili methodo diſputantur omnia, quæ his temporibus in ſcholis deſiderari ſolent

IN LOGICAM ARISTOTELIS,
Ad quam primò ſternitur via Iſagogica Summularum materia.

VENETIIS. Apud Guerilios. MDCXLVII.

Superiorum Permiſſu, & Priuilegio.

Ad uso del Padre Francesco Maria da Taggia Pred. Capuccino applicato alla Libraria di Roma.

[illegible]
[illegible]

Illustriss.^mo & Excellentiss.^mo D.

IOANNI VINCENTIO IMPERIALI.

Genuensium Reipublicæ Viro Patritio, & in Regno Neapolitano S. Angeli Duci, deque omni literarum genere optimè merito, & Literatorum Mecœnati inclito.

AVgustissimo tuo nomini sacrum prodit hoc opus, sapientum maxime; & quam non promererer Bonorum indignationem; si IOANNI VINCENTIO IMPERIALI non inscripsissem? Librorum dedicatoriæ, siue insolitę cudantur monumenta virtutis, siue quò beneficiorum perennent magnitudinem, vel tandem nouo fœtui deprecaturæ tutelare numen, iam hoc pensum à me tibi exigebatur gratitudine, virtute, obsequio exactore.

An forsan assentationis larua tanti viri benignitatem propitiam pertento? Vtinam liceret mortis adire confinia, & deturbata defunctorum quiete tenebrosos manes de ante actis consulere; ambitioso gratitudinis officio primores illi mei PP. æternitati texerent annales, quæ quantaue in hoc Monasterium, in totam Religionem ab ipso enascentis Religionis exordio beneficia deriuarint ab Illustrissimis tuorum Gentilium Proceribus.

Hæc fòrs non innumera à Serenis. Parentis tui pietate, & religione? ipsissimis auribus non semel recolentes audiui aliquos sanctę memoriæ seniorum Patrum, quòd nil vnquam in huius S. Syri, nobilissimi, vel Monasterij, vel templi, quà splendoris, quà structuræ moliebantur nostrates, quin IOANNIS IACOBI IM-

PERIALIS munificentia, & pietas reluceret: quem propterea Religionis huius minimæ Patronos inter, & Benefactores æterno caractere nulli sculpamus secundum.

Verum Excellentia tua tanti Parentis regias dotes semper æmulata, defœcatas virtutes, religionemque, vel ad liuoris stuporem, soliusne in meos PP. liberalissimæ munificentiæ hæredem pijssimum abhorruit renunciari? Serenis. Parentis æmula pietate, liberalitateq; adeò in hanc eandem Ecclesiam propensior, vt ipsi Musicorum concentus erumpant nunquam suauissimi, quin Benefactori suo gratiarum celebrent actiones: quò enim totius Ciuitatis accursu magis, magisq; diebus frequentaretur solemnioribus, choros musicos erigendos egisti consilio, apud PP. precibus institisti; sed viro pijssimo, & Clericorum Regularium amantissimo verbo promouisse satis? dedecere ratus, ære proprio perpetuùm dotauisti duraturos.

Omni veritate dixero, *si lingua tacuerint, lapides clamabunt*, clamabunt marmora illa pretiosa, quibus in hac ipsa Ecclesia Odeum sumptu profusiori curas stabiliendum, ditandumque. Opus conceperat, destinaratque Ioannetinus Spinula illustrissimæ memoriæ, nostrumque haud moriturus Patronus, & Benefactor, quod morte preuentus perficere non potuit, potuit legare. Sed quando opus nobile adeò speraremus conficiendum, perficiendum, si IOANNES VINCENTIVS IMPERIALIS Ioannettini sanguine Nepos, patrimonio hæres, pietate idem nobis non faueret, fabricam non foueret? Fuere hactenus tot gratiarum myriades, tot beneficiorum decursus, vt efferuescentis Oceani fluctuum instar maiora, maximaque à benignissimo humanitatis tuæ sinu in diem operiri presumamus.

Tantorum igitur, Vir Excellentissime, tui, tuorumque beneficiorum penè suffocati magnitudine impellimur publico per Orbem testimonio gratitudinis saltem ostentare obsequia: quæ pro acceptis visa moralium Principi non temnenda repensio, *atque hic etiam, si vltra facere non potest, gratus est. Amat, debet, referre gratiam cupit. nam, vt omnium aliarum virtutum, ita huius ad animum tota æstimatio redit. Hic si in officio est, quidquid deficit, fortuna peccat.* quod potissimum de viris nulli terrenorum inopiæ Sacramento non mancipatis refirmare detrectaret nemo.

Dixisse non pœnitet, exactore, & *Virtute*. In virtutem peccarem, Vir doctissime, si in excellentiam tuam tot virtutibus maxi-

mam

mam maxima meæ deuotionis negarem obsequia. Si *virtutis vberrimum alimentum est honos*, qui tanto tuarum virtutum merito non debeatur honor? ad quæstionem audeat vocare, qui forsan Proauorum tuorum splendore caligans, ipsorum dumtaxat margaritis tibi regium diadema duxerit intexendum, ab ipsis tibi lucem fore mutuandam. Non laboro pupillis.

Adeò sunt tuorum Gentilium splendores, tot virtutum merita, vt quin obruatur, quin delassetur, mens calamum haud queat edocere satis. Preterit neminem, Genuensium Imperialium Aquilam inter Italiæ principes familias nulli esse secundam, quia Corsicam regio dominata imperio: quia & presenti sæculo plurium Principatuum dominijs gloriosè potitur: quia nobilissimis semper ascita coniugijs, siue patrijs, siue exteris: quia nunquam suæ Reipublicæ Magistratibus non grauata, Prefecturis, Paludamentis, Fascibus, Principatu ipso: quia insignium eloquentia, cunctaque doctrina virorum parens fœcunda: quia Præsulum Senatum suis infulis auxerit ne dum, sed Christianæ Ecclesiæ Antistitum expresserit icones. Plurima sunt Generis tui decora, cohonestamenta, quæ ipsissimæ eloquentiæ, si recenseret, robora defatigaret: hinc tamen IOANNIS VINCENTII IMPERIALIS merita duxerim mendicanda, absit.

Malo Pater tibi sit Thersites, dummodo tù sis
Aeacidæ similis, Vulcaniaque arma capessas,
Quàm te Thersitæ similem producat Achilles.

cecinit quàm benè Iuuenalis: tuæ tuæ virtutis merita, non Patris, quamquam Ducis celebratissimi, non Proauorum te vbique predicant immortalem.

Veritatem obtestor, quæ scientiarum difficilia non rimauit, quæ sapientum volumina non reuoluit, quos politiorum literarum lepores, venustatemque non concepit tui acumen, & fœlicitas ingenij, cuius ab adolescentia in literarum ameniorum studia, scientiarumque grauiorum ardor tantus, tanta genij propensio, vt ab eis haud vnquam destiteris, prohibitus filij vnici prerogatiua, aduersa valetudine, Patrisque trementis precibus, ne studiorum Martyr sibi occideres vnicus, vniusque morte totius Domus deploraret occasum? Metro cecinisti, scripsisti solutè, latinè, Italicè, mendacij redarguar, si solari luce clariora non edideris monimenta, quibus per terrarum Orbem delatis omnium literatorum calculis conclamatus literarij Cœli sydus fulgentissimum.

Quòd

Quòd propterea totius Europæ celebriores Academiæ tuum nomen veneratæ glorioſum, ambitioſo æſtimationis obſequio in ſuorum albo feſtinatò deſcripſerunt: quòd ideò ipſam Felſinam doctrinæ altricem, matremque nunquam cenſuiſſe crediderim adeò ſuum, *Bononia docet*, ac quando ſuæ Academiæ te, vt Principem moderantem gloriata eſt; nec Parthenopeiam ſirenem ſilentem adeò, ſtupentem crediderim, ac illuſtriſſimæ Neapolitanæ Academiæ cum per biennium tu Princeps quà difficiliorum problematum propoſitione, definitione, quà poemata iucundum, omniumque Scriptorum genus componendo, recitando totus eras aureo ſtylo, facilitate non ſolita, inſolito omnium plauſu: hac; hac glorioſa tui fama quæ Academię te Principem re apſe non habuerunt, habuere voto, obſequio, & per ſcripta ſaltem fœliciſſimo tuo ingenio frui conatæ ſunt: cuius merito nobiliſſima Venetorum Academia ad hunc diem texit, & edit elogia: tibi prę cęteris perennitatem vaticinatus qui dixit

Marmora Mæonij vincunt monumenta libelli:
Viuitur ingenio: cætera mortis erunt.

Patritiorum virtutem Ariſt. dixit prudentiam, benè, & quis agendorum prudentia illuſtrior? quis Rerum publicarum imperia valeat promereri, quando tuis ſumma ſemper prudentia libratis facinoribus non debeantur? publica ipſa onera, quibus toties glorioſè perfunctus es: quæ tanta temporum varietate, malignitateque gerenda fuere difficillima conſilio tuo concredita, quanti tuam Genuenſes fecerint prudentiam, teſtes imploro.

Hac prudentia omnes omnes ſcaturiuere morales virtutes, quæ optimum decerent ciuem, imò Principem, quibus toties Senatoriam togàm, oratoris munus pluries ad magnos Principes, maritimæque claſſis Pręfecturam, & penè ſemper nobiliores nobiliſſimę Reipublicæ Magiſtratus ad ſolius Patriæ dignitatem, commodumue exercuiſſe carpere audeat nec maledictorum *Momus*, quem monere haud oportuerit carmine Claudiani

Tu Ciuem, Patremque geras, tu conſule cunctis,
Nec tibi, nec tua te moueant, ſed publica vota.

Hæc de te fateri coguntur quotquot Reipublicæ præterita nouere tempora, vel geſta: fęliciſſimum, vel inuidiæ celebrandum Principatum geſſiſſe Parentem tuum Sereniſs. non erunt ignari, ſed illius Atlantis Ioannem Vincentium filium fuiſſe ipſum Alcidem, virtutemq; omnes deponent æternitati: enim verò quomodo Princeps

ceps plurimo annorum pondere pressus, penè senio confectus, aduersa valetudine Principatui fecisset satis, Patriæ consuluisset necessitatibus, optimi Ducis victurus Idea, nisi tu tanti Parentis vnicus filius, tunc ætate floridus, prudentia senex, Patri semper à consilijs, à secretis adfuisses indiuiduus.

Nec laborum pertęsus, solum abfuisti, cum triremium Pręfectura tibi commissa, Patris, filijque vni sceptro vno tempore terra, marique, totius Reipublicæ Genuensis crediderunt imperia (quod antè factum lego nunquam) & eo rerum euentu pro patriæ dignitate, quem & postea tua prudentia, animique vigor pepererunt, cum Hispano littore, & mari Mediterraneo non semel fugatis piratis Genuam enauigasti victorias; vel quando anno 1619. Messanenses steterunt demirati, quòd pro Patriæ Maiestate caput exponeres, vt classis Genuensis vexilli sustineres pręrogatiuas, dignitatem conseruares, Patriæque Zelo armato pectore Principum temneres minas, & violentias intentas superares.

Pari zelo, non impari Reipublicæ bono: te laborantem intuebuntur apud Capriatam anno 1625. cum Genuensium fines, vltimo penè libertatis discrimine irrumpente hoste improuiso, ad Ducem Feriæ Insubrium Gubernatorem aduolasti Legatus suppetias impetraturus: si armatorum manus pręstò fuerunt, hostiumque impetum aliò coegere libertate illæsa, IOANNIS VINCENTII Oratorem agentis zelo, energiæ, dexteritati; acceptum retulisse omnes. Legant, quibus licet, tui ad Serenissimum Senatum tunc datas epistolas, insolitæque politicæ præceptis si ad Patriæ salutem, & splendorem repererint fœcundas, fateantur, est necesse, in illo negotio quantum laboris impenderis, qua virtute enitueris, summumque laudis deportasse: Ideoq: te periculosis semper Reipublicæ temporibus, vt potè præstantiorum præstantissimo publica munera demandata, cui vel tuorum auxilio destituto, & sæpè exterorum insidijs impetito nunquam in consulendo vigilantia, in deliberando defuit sapientia, vel constantia in exequendo.

Si Beatas fore Respublicas cum Platone censuere sapientum plurimi, quando *eas, vel studiosi sapientiæ regerent, vel earum Rectores studere sapientiæ contigisset*: ò beatam Genuensium Rempublicam, quæ suorum Ciuium syllabo dum vnum potest enumerare IOANNEM VINCENTIVM IMPERIALEM Græciæ sui videntur reuixisse Solones, Catonesque Romani Reipublicæ consulere fęlicitati! & re vera Rerum publicarum momen

ta si

ta si Sapientum Oraculis pertractentur, quid desiderandum superſit ad beatitudinem, ad glorioſam famam, ignoro.

An fors Reſpublica non illa beata, quæ legibus intemeratis, & iudicijs Aſtreæ Deuotis æqua lance moderando, nec nobilium authoritate diſtrahitur, nec plebeiorum negligit neceſſitates? non illa glorioſa, cuius Senatus Patriæ charitate, non auri fulgore purpuraſcit, cuius Magiſtratus virtutis prærogatiua, non generis proſapies ſoleat promereri? non beata, non glorioſa illa, quæ probitate morum ſignat imperij confinia? Hæc Patritiorum virtute floreſcunt.

Plurima id genus alia fierent obuia, quibus ſuaderem ad ſatietatem quà ſacra, quà authoritate prophana Rerum publicarum libertatem haud ſecurius vnquam ociari, quàm Senatu ſapiente, nec inſipiente fatigari perículoſius. Sed fruſtra omnia componerem, ſi virum alloquor, quem, maieſtatis piaculum, veritatis facere ignorantem. Tabeſcat ergo, & de excellenti adeò tuarum virtutum merito infremat, qui amantiſſimæ ſuæ Patrię, qui nobiliſsimę Reipublicæ opibus, delicijs, ingenio, religione, triumphis florentiſsimæ odit felicitatem, gloriarum inuidet locupletem: enim verò quò tui per literatorum ora nomen illuſtrius acclamatur, eò Genuenſium Reſpublica per Orbem terrarum fulget auguſtius; adeò tuarum virtutum candor emicat, Vir doctiſsime, vt Patriæ queas augere ſplendores, illuſtrare Maieſtatem, liuidorum ridere pallores.

Liuidorum dixi: enim verò *ſi mos eſt hominum*, inquit Tullius, *vt nolint eundem pluribus excellere*, quomodo inuidiæ ictus declinares, nedum pluribus, ſed omnibus animi, fortunæque bonis excellentiſsimus? ſed inuideri ſummæ gloriæ faſtigium; quòd ideò magnus ille Euripides, quamquam inuidiam non poſſet non odiſſe, inuideri tamen ſemper appetijt, *inuidiam*, inquiens, *non probo, velim tamen propter bona ab alijs mihi inuideri*, ratus, inuidiæ iaculis percellendum neminem, niſi virtute fęlicitateque clarum.

Summa petit liuor, perflant altiſsima venti.

Cecinit Ouidius; nec abs re Plutarcus, *vbi nullum lumen, ibi nulla vmbra; ita vbi nulla fęlicitas, ibi nulla inuidia,* ſcilicet veræ virtutis coticulam ſemper experimenta feciſſe liuorem. Sed quid? *inuidia virtute parta gloria, non inuidia putanda eſt*, poſteris reliquit teſtatum, qui ſuorum ciuium non ſemel coactus ſuſtinere liuorem, Marcus Tullius. & quid Ariſtidis Themiſtoclis, Scipionis, aliorumque heroum gloriæ magis potuiſſet famulari, ſicut ſuorum conciuium inuidia famulata eſt?

Hæc

Hæc non te latent, quòd ideò, & si omnem inuidiæ ansam studeas amputare, modò inter tenuioris fortunę Ciues parem statum conseruando; (qui alioquin apud alienos soleas magni Principis ostentare personam) modò benignitate in omnes, vel humiliores agendo; modò omnium vnam æqualitatem, qua sola Respublicę semper duraturæ, verbo, reque affectando, tamen liuore infectatus, tuæ gloriæ famulaturum, quia sentis, rides, nec malignantes curas, pro Patriæ salute, & Maiestate zelo eodem, eadem constantia, semper idem; & quòd summam, qua polles, iustitiam rigorem, sęuitiamue appellent mali, nec solicitus, vestigia eadem pressurus solicitior. Vir omni fortuna maior, cui tu ipse tibi cecinisti triumphos, cum dixisti,

Mens immota manet, nixusque mouentur inanes,
Non sors, non odium, non mihi liuor obest.

Floruere semper Genuenses Athenæ, florebuntque: vnum te dedere semel: daturæ nunquam? etiam quando

In caput alta suum labentur ab æquore retro
Flumina: conuersis Solque recurret equis:
Terra feret stellas: Cœlum findetur aratro:
Vnda dabit flammas: & dabit ignis aquas:

liceat, virorum modestissime, ad tui nominis singularitatem Ouidianum hoc vsurpasse: Cui solum decantasse videatur Statius

Viue Mida gazis, & Lydo ditior auro,
Troica, & Euphrate supra diademata fœlix,
Quem non ambigui fasces, non mobile vulgus,
Non leges, non astra tenent: qui pectore magno
Spemque, metumque domas, vitio sublimior omni;
Exemptus fatis, indignantemque refellis
Fortunam, dubio quem non in turbine rerum
Deprendet suprema dies; sed abire paratum,
At plenum vita.

Hæc sunt de tuarum virtutum meritis mei, Bonorumque sensa, & affectus. Hæc philosophico huic cursui sub celebratissimi tui nominis auspicijs non temerè pręfigo: factum erit, quòd meę, meorumque PP. gratitudinis, & deuotionis publicum per orbem edatur testimonium, & meę philosophiæ eximium depoposcerim tutelarem. Et verò si tui nominis prodeat hic cursus pręfulgens immortalitate, quis censura audeat lacerare, quod vir omni literatura maior suo nomine dignauerit? Si Cęsaris nomen venerandum

adeò,

adeò, vel venantium ſpiculis, vt vnquam haud auſa ferire, vbi preferebatur *Cæſaris ſum, noli me tangere*, impugnare præſumet nemo, quod IOANNIS VINCENTII IMPERIALIS, nomen propugnabit, quem literatorum Orbis ſuſpicit ſapientia parem Cęſari, ſed maiorem Cęſare, quòd patriam libertatem enixè ſemper coluerit.

Patere ergo, Sapientiſſime, quòd ad liuoris dentes, & malignitatis retundendos frons huius libri auguſtiſſimo tuo nomine inſigniatur. Sapientum eſt bonarum artium vrgere conatus, partus, quales, quales ſint, ſereno ſupercilio, ſinuque complecti benignitatis. Opus eſt philoſophicum, ſed methodo breui, & facili digeſtum. Non repellendum, quia philoſophicum, nam *præſtat viros Patritios è Philoſophia præceptis haurire ſapientiam*. An contemnendum, quia non multa mole, non multis difficultatum inuolucris ad ſtudium modica, aut nulla egeat meditatione? & quid Viro Patritio expectendum magis, ſi quando publicis curarum negotijs feriato paululùm ſcientiarum quieti vacare libuerit, quàm tempore non multo edoceri multa, cui ferè tota vita ſuæ Reipublicæ non ſufficit regimini?

Sed qua fronte hoc opus auguſtiſſimo tuo nomini audeo inſcribere, ſi ſatis, ſuperque notum, eiuſdem nominis authoritate ambientium plurimorum ſui ſcriptis fidem mercari, eaque viro nuſquam non glorioſo nuncupare, te ſemper vota repuliſſe, permiſiſſe nunquam? & meritò; quid enim gaudeat, aliorum opera ſibi dicari, qui alijs dicanda illuſtriora ſcribere nouit? Ita fateor. Cum tamen opera V. M. D. Baptiſtæ (vulgò à Genua) tuo ſtudio, parique ſumptu ad maiorem Dei, & Patriæ gloriam de nouo edita temet dedicaſſe comperi, aurei calami deoſculatus prçſtantiam, nec ætate ſeneſcentis, ſemper ſingularis, per quem Genuenſium nomen hominum mentibus nunquam abradendum, tantumque zelum ad vltimum vſque ſpiritum manſurum veneratus, ſperaui futurum, vt qui alij dedicaſti, nec philoſophicum hunc curſum tuum nomini dicatum ægrè feras. Ita philoſophus ſum philoſophatus. Ignoſce virorum humaniſſime. Cęterum ſi in reliquo benigniſſimo tuo aſpectu dignus non eſſet hic liber ſaltem quòd te adierit ſuum culturus, & literatorum Mecœnatem; ſaltem quia mei intellectus fructus, quem ediderim, primus eſt, (fructuum primitiæ ſemper valuerunt plurimi) vel minimi faciendus. In hoc, qualecunque ſit opus, meam in excellen-

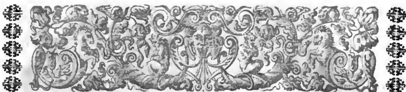
lentiæ tuæ virtutem, & ſapientiam multis ab hinc annis, quamquam latentem hactenus humillimam deuotionem, meæque Religionis per me recognoſce obſequia, quam, vt ſolita humanitate fouere non deſinas, ſuppliciter deprecor, Cœlum ſemper deprecaturus pro perenni tui fęlicitate. Genuæ Anno 1647.

Excellentię tuę Illuſtriſſimę
addictiſſimus Seruus

D. Ioannes Morandus. C.R.

** Ad

Ioannes Vincentius Imperialis
Anno Ætatis suæ LXVI
vis mihi vis
HANC ETIAM MECÆNAS ASPICE PARTEM

AD LECTOREM.

Hilosophicum hunc cursum in tres annos partitum prelo committo, quia sic commisit, cui noxa non facile luenda quocunque discrimine non committi. Amicissime Lector in quacunque materia excreuit adeò Librorum copia, vt scientias professuri defatigentur magis tot Librorum lectione, quàm difficultatum meditatione. Noui, vt edantur haud cupiunt, qui tot editos adeò fastidiunt. Hæc etiam mihi fuit mens, cum per plures annos Philosophię palæstram exercui. Non semel execratus Librorum copiam, eò quia vt plurimùm sine rerum copia verbis tantùm copiosi. Nec me latet Criticorum sensu obstetricante, omnium Sapientum opera luce vsura, qui ferè semper nouo fetui mortem moliuntur, quorum votis quò plus occurrere coneris, eò magis assequi difficile. Hominum genus, de quibus D. Bernardus, corrosores, non correctores, quia mordere magis, quàm emendare malint. *Verè sollicita scribentium alea. Aiebat conciuis meus Plinius,* Cogito quàm magnum sit dare aliquid in manus hominum. *His de causis subire illam detrectabam: subeo inuitus obedientiæ vinctus imperio. Cęterùm non abs re me facturum duxi, & tui gratiam facilè initurum, si prodeat hic cursus non ingenti libri mole, quæ Lectoris aspectum deterreret, & si legeret, mentem obrueret prolixitate, vires lassaret. Scribentium huius ætatis deploranda conditio, qui vnius, vel alterius argumenti plura fabricant volumina, & tunc metam putant attigisse veræ gloriæ, cum multarum rerum farraginem aggerauerint. Recitant in quocunque leui dubiolo omnium sensus: tesseram producunt omnium authorum: ad examinis lancem traducunt eorum rationes, vt refutent, quia non approbant, & si probent eorum themata: quæstiones miscent ad materiam, quam tomus pręfert, impertinentes: proprium sensum multo rationum apparatu nituntur stabilire: aduersantium argumentis haud fecisse satis existimant, nisi conuicijs, maledictis, notis, censuris, authores inusserint. Quid mirum, si vnius quæstionis Conclusioni aliquando (quis credat!) nec centum paginæ sufficient? Hæc semper abhorrui, & nunc abhorreo. Methodi facilitati, & breuitati litaui. Mens fuit in hoc opere moliendo in tres annos distributo (quo modo mea Religio nostris scholaribus, quibus potissimùm laboraui, Philosophicum studium pręfinit) illas tantum difficultates versare, quas ad quæstionem non vocasse summa religio esset viro Philosopho. In quæstionibus pręcipuis recensui aliorum sensus, & si omnes authores non texui, texui non paucos, apud quos alij ad satietatem retexuntur. In rebus, quæ sui facilitate, & veritate occurrunt citra controuersiam, paucis detineor. In difficilioribus labori non peperci, vt vel in illis breuitas facilitati famularetur, facilitas prolixitatem eliminaret. In nulla quæstione, quà Conclusionibus firmandis, quà aduersantium sensu repellendo, multus fui, non tamen fui ieiunus adeò, quod quisue non* Momus *ad sufficientiam dixisse laudabit. Breuitatem, & facilitatem methodi mihi pręscripsi in toto hoc cursu, hanc assequi conatus, non tamen omnem, quæ desideraretur, difficultatem non persequutus pro ingenij mei tenuitate. Neminem momordi, pupugi neminem: quòd multos repulerim, forsan mihi succensebunt, quia suo sensu non censuerim? nec illi, quod cęteri, semper censuerunt. Et tamen non desunt homines*

adeò ventosi, de quibus Apostolus seipsos amantes, *qui vel hoc tantùm excandescant, quod eorum placita cunctis non placeant. Sibi nimium placent. Si quæras num aliquid noui proponam, satis quid mihi præscripserim fassus sum. Non nouam Philosophiam tradere, sed hactenus à probatioribus Philosophis traditam ad talem redigere methodum, quod trienni curriculo scholares possent, nostrates maximè, veræ Philosophiæ studia absoluere. Hoc sanciueram. Si assequutus, finem consequutus: erit satis. Quia tamen* veritas, *inquit Seneca*, tota nondum est occupata, multum ex illa etiam futuris relictum est, *tibi meditatus sum etiam multa non omnibus adeò obuia, quæ dici possint noua, nisi refragetur Sapientum Princeps*, Nihil sub Sole nouum, nec valet quisquam dicere, ecce hoc recens est. *Hic sisto; si hos labores approbaueris, eadem methodo, & Theologiam dabo. Vale.*

AP-

APPROBATIONES OPERIS.

D. Gregorius Carafa Præpositus Generalis Congregationis Clericorum Regularium.

CVrsum Philosophicum in tres annos distributum à P. D. Ioanne Morando nostræ Congregationis Theologo compositum, cum alij eiusdem Congregationis Theologi, quibus id commisimus, expenderint, ac in lucem edi posse probauerint, vt typis excudatur, quod ad nos spectat, concedimus. In quorum fidem has litteras manu propria subscripsimus, ac solito nostro sigillo firmauimus. Romæ in Ædibus nostris Sancti Siluestri Montis Quirinalis die 17. Iunij 1645.

Don Gregorius Carafa Præpositus Generalis Congregationis Cler. Reg.

D. Caietanus Paganus Secretarius.

DE mandato A. R. P. D. Gregorij Carafæ nostræ Congregationis Præpositi Generalis nos infrascripti legimus, & expendimus Cursum Philosophicum in tres annos distributum R. P. D. Ioannis Morandi S. T. P. nihilque in eo comperimus, quod sanæ fidei, aut morum integritati aduersetur; quin imò summa facilitate, & breuitate elaboratum omnibus Philosophię studiosis maximè profuturum, dignum censemus, quod in lucem edi possit. Datum Genuæ Idibus Nouembris. 1644.

D. Dominicus Centurionus Clericus Regularis S.T.P.

D. Andreas Sottanus Clericus Regularis S.T.P.

D. Andreas Cirino C.R. S.T.P.

IN-

INDEX CAPITVM, QVÆ IN INTRODVCTIONE CONTINENTVR.

Numerus Paginas appellat.

PRIMA PARS
De Terminis.

SECVNDA PARS
De Propositione.

TERTIA PARS
De Argumentatione.

INDEX TRACTATVVM, & Quæstionum totius Logicæ.

Numerus paginas signat.

QVÆSTIONES PROOEMIALES.

IN ISAGOGEM PORPHYRII

TRACTATVS PRIMVS
De Ente rationis.

TRACTATVS SECVNDVS
De Vniuersalibus in genere.

TRACTATVS TERTIVS
de Prędicabilibus.

DE GENERE.

DE SPECIE.

DE DIFFERENTIA.

Quo-

FINIS.

Le-

Lectori beneuolo.

MI Lector , cùm philosoph. hic cursus Venetijs cudebatur , ego Genuæ degebam ; ideò sine erroribus non credidi prelo edendum , nec credidissem , si presens ego ipse semper prelo insedissem : noui prelorum labilitatem ; fecit tamen absentia , quòd plures errores irrepserint, qui, si ego ipse correctioni inuigilassem , vtique non omnes irrepsissent . Quid dicam ? non egi , quia non potui . Dum opus relegi , collegi precipuos , quorum tesseram ad finem cuiuscunque anni pono , vt authorem excuses , qui errorum causam accusat : precipuos tantùm notaui , vt , qui ortographiam , vel distinctè interpungendi rationem concernunt , (qui per sepè occurrent) tua humanitate excurras , ne Censoris inhumani crimen incurras .

Errores, qui in hoc primo anno irrepserunt cum suis correctionibus .

Er.	Cor.
differant. num. 23.	differunt.
& conceptus. num. 26	at conceptus
easdem num. 35	eadem
negatio num. 38.	nugatio
aliquid currens n. 42	aliquod currens
compilatio n. 42	ampliatio
I quemodum n. 52	Ique modum
vt essentiale o. 61	at essentiale
hypoteocæ n. 72	hypotetica
repetitur n. 80	reperitur
simulaueras n. 81	simul veras
concludenter n. 86	concludetur
sumantur n. 98	sumuntur
quatuplex n. 92	quadruplex
obiectum n. 101	subiectum
digressione n. 105	digressiones
quam omnem n. 106	quàm omnium
tradunt Amicus n. 114	tradit Amicus
attingitur n. 114	attenditur
etiam Logice n. 118	etiam Logica
vt scientia sciat n. 122	vt sciens sciat
opus per se n. 133	opus post se
obijciatur n. 137	obijcitur
Logicam n. 142	Logica
talis modo n. 144	tali modo
ne sit n. 149	nec sit
ad entis n. 152	& entis
secunda remanebit n. 152	secundò
perfectionem n. 155	perfectiorem
predicatum n. 159	predictum,
fictitiuum n. 161	fictioum
intellecta n. 168	intellectu
in diuerso actu n. 180	in diuerso statu
na. est vniuersale n. 180	non est vniuersale
etiam omnis vnitas n. 180	& omnes, vnitas
prima n. 195	oprima
quidam totum n. 204	quoddam totum
premere n. 209	premere
& sic cetera n. 212	& si cetera
& alijs n. 212	& alios
predictis affectionibus n. 216	predictarum affectionum
participare n. 219	participari
essentiales n. 221	essentialis
& aliorum n. 224	& alios
per genus n. 227	per se genus
completè n. 236	completè
primò conuenientia n. 256	primò conuenientiam,
immò verò n. 263	ratio verò
quam secunda n. 264	quam secundam
alius n. 270	aliùs
ita plura n. 272	ista plura
& extensione n. 275	ex extensione
putà ordinari n. 280	putà si ordinetur
scientia noo est ad. n. 286	scientia est ad.

Er.	Cor.
sine passibili n. 286	sine possibili
neque hoc sequi n. 287	neque hoc est sequi
qualitatib. denominamur n. 298	qualitatibus non denominamur
sicut secundis, & tertijs n. 301	sicut secundus, & tertius
in aliquo, vt vnum n. 301	in obliquo, & vnum
& differentiæ n. 301	vt differentiæ
tertios cubitos n. 301	tres cubitos
lato modo accepta n. 303	lato modo acceptam
quod sic n. 307	quod si
probaturum n. 307	probaturus
opponendas n. 314	apponendas
tanto sumo n. 316	tantùm sumo
accidit in casu n. 318	accidit in cōtrarium in casu
probatur quia n. 318	probatur etiam quia
naturaliter n. 320	naturalem
fluat, & emanet n. 320	fluant, & emanent
an demonstratio n. 332	quæres an demonstratio
ignorat quid sit n. 332	ignorat quòd sit
quia rationalem n. 333	quia rationalis
causa causasti n. 333	causa causati
exactius senno n. 334	exactus sermo
vt cognitio n. 335	vt cognito
elicione n. 336	elicitione
affectionem n. 357	effectionem
non. n. efficit n. 127	non . n. officit
posset n. 357	potest
& sic illum n. 358	& si illum
non comprehendere n. 360	non comprehendi
in meteor. n. 365	in metaph.
de obiecto contingit n. 376	de obiecto contingenti

Et quoniam mei Scriptoris oscitantia omisit duobus locis aliquas integras lineas , quæ sensum corrumpunt , te Lectorem moneo, & per extensum totum § pono pag. 2. num. 7. §. *terminus communis diuiditur primò* , sic legendum

Terminus communis diuiditur primò in transcendentem, & non transcendentem. Transcendens, qui vagatur per omnia predicamenta, & conuenit omnibus rebus, cuiusmodi sunt, *Res, Ens, Vnum, Bonum, Aliquid, Verum*. Non transcendens , qui habet determinatam significationem , & non conuenit omnibus , vt *homo* , *Deus*

pag. 70. n. 282. § *Notandum secundò*, sic legendum

Notandum secundò, cum relatio per hoc distinguatur à ceteris predicamentis, quia est in ordine ad aliud, in suo conceptu duo includere , esse *in* , cum quo conuenit cum ceteris accidentibus, & esse *ad*, per quod differt à ceteris , tanquam per essentialem differentiam ; neque vnum esse potest sine alio ; eo . n. ipso quòd est ad aliud, & vnum ad alterum refertur , atq; adeò dicit *Ad*, vtique est in illo subiecto, quod refertur , & dicit *In* : quare dicit *Ad* explicitè, *In* implicitè. Modò quæritur, an relatio predicamentalis sit ens reale , & an in triplici genere assignato ab Arist.

IOAN-

IOANNIS MORANDI VERONENSIS CLERICI REGVLARIS.

Isagoge, seù introductio in vniuersam Logicam Aristotelis.

PROOEMIVM.

1 Voniam ea, quæ in Logica pertractantur, adeò scholaribus euadebant difficilia, vt multi exterriti ab incœpto pedem reuocarent, Isagogem, seù breuem introductionem ad logicam, quam summulas appellarunt, præmittendi inualuit vsus ferè apud omnes Philosophos, vt ipsa, veluti breui quodam compendio, & summa perductus addiscentis intellectus, facilius posteà posset Logicam ipsam aggredi. Verùm quia hæc ipsamet introductio, seù summulæ pars quædam Logicæ sunt (quod ideo, quæ est materia summularum pertractatam nouimus ab Aristotele in libris Perihermenias, Priorum Analytichorum, Topicorum, & Elenchorum, qui verè sunt Libri Logici) & Logica ipsa tota sita est in dirigendis intellectus operationibus; ne in scientiarum acquisitione fallantur, Ideò hanc methodum sequemur ab eisdem operationibus nobis præscriptam; vt primò agamus de terminis; secundò de Enunciatione, siuè propositione; Tertiò de ipsa argumentatione. Tres namque sunt operationes, quibus intellectus vtitur, in qualibet scientia comparanda, & cuilibet ipsarum suum accommodum instrumentum exhibet Logica, vt dirigantur, nè aberrent: Si enim prima operatio est simplicium apprehensio, qua intellectus primò apprehendit, quid aliquid sit, v. g. quid sit homo: hanc logica dirigit tradendo modum conficiendi veram definitionem, qua vniuscuiusque rei cognoscatur vera natura: Si secunda operatio est, affirmatio, & negatio, qua de re cognita per apprehensionem, aliquid intellectus affirmat, aut negat; Hanc dirigit Logica tradendo modum perfectæ diuisionis omnium prædicatorum, vt separando vera à falsis, possit sine errore de illa aliquid affirmare, aut negare: Si Tertia operatio est discursus, quo intellectus ex ijs, quæ de aliqua re sunt affirmata, aut negata, aliquid de eadem infert, hanc dirigit Logica tradendo verum modum argumentationis, quo ex notis infertur absque errore aliquid ignotius. Ad primam enim operationem ritè dirigendam, conficiendo bonam definitionem, exigitur cognitio terminorum, vt ipsorum significatum apprehendatur rectè. Ad secundam exigitur cognitio propositionum; affirmatio enim, & negatio, propositio, & enunciatio quædam est. Discursus autem, qui est tertia operatio, nequit benè fieri absque perfecta notitia argumentationis. Immo hæ tres operationes adeò sunt ad inuicem connexæ, vt secunda nequeat exerceri sine prima, nec tertia sine secunda; quia argumentatio includit affirmationem, & negationem: affirmatiò autem, & negatio apprehensionem terminorum: quare etiam ex hoc capite, cum argumentatio constet tanquam ex partibus, ex propositionibus; & propositiones ex terminis, vt infrà patebit, ordo exigit, vt primò differamus de terminis: Secundò de propositionibus: Tertiò tandem de argumentatione.

Prima Pars Introductionis, quæ est de terminis.

Quid sit Terminus Logicus. *Caput Primum.*

2 EX Aristotele *primò priorum cap. primo.* Terminus Logicus *est id, in quod resoluitur propositio, vt prędicatum, & subiectum*: quare per Philosophum terminus Logicus est prędicatum, & subiectum; quæ sunt Extrema propositionum, v. g. *homo est animal*, ly *homo*, ly *animal* dicuntur termini huius propositionis, quia sicut in re materiali illi dicuntur termini, qui rem illam ita finiunt, vt extra illos non extendatur, v. g. duo aggeres dicuntur termini alicuius dominij; quia extra illos non extenditur dominium: duo puncta extrema lineę dicuntur termini lineæ, quia intra se totam lineam finiunt, ita simpta similitudine, *homo est animal* in predicta propositione: dicuntur termini, quia totam propositionem ita terminant, vt extra illos amplius non protendatur.

Quare terminus Logicus sunt partes, quæ tanquam prędicatum, & subiectum componunt ipsam propositionem. Et dicitur à Philosopho, extremum, in quod resoluitur propositio, quia si aliquam propositionem ad suas partes vltimò velimus resoluere; cum ventum erit ad prædicatum, & subiectum sistendum est, nec vlteriùs illam partiri possumus.

Dices prędicatum ipsum, & subiectum possumus partiri in literas, v.g. *homo est animal*, possumus considerare, & resoluere hanc propositionem in prędicatum & subiectum; postea ipsum hominem, & animal in literas, quibus constant: ergo prędicatum, & subiectum non sunt ex-

tremum, in quod resoluatur propositio, ergo male definitur terminus Logicus.

Respondeo, quod literas considerare non spectat ad Dialecticum; sed ad Grammaticum; ideò prædicatum, & subiectum sunt extremum apud Logicos; ideo veri termini Logici, vnde negantur ambæ consequentiæ.

Quotuplex sit terminus Logicus. Cap. II.

3 CVm terminus ex dictis sit prædicatum, & subiectum propositionis, sequitur etiam quod diuisione quadam generalissima tot sint termini, quot propositiones; quare cum aliqua propositio possit esse, vel mentalis; vel vocalis; vel scripta: mentalis si mente tantum percipiatur, v. g. homo est animal: vocalis si etiam ore proferatur: & scripta si insuper calamo describatur; sequitur terminorum etiam alios esse mẽtales, alios vocales, alios scriptos.

Quare prima diuisio termini Logici, vt sic, est in mentalem, qui sola mente concipitur, in vocalem, qui verè dicitur, & in scriptum, qui vlterius describitur.

Terminus mentalis, alius vltimatus, alius non vltimatus; non vltimatus est cognitio, qua cognosco solum vocem ipsam, quæ profertur. vltimatus notitia, qua cognoscitur, & vox ipsa, & vocis significatum. In vnaquaque enim voce duo sunt cognoscenda, vox, & vocis significatum. si enim dicam, *homo*, Indus, qui ignoret linguam nostram, nec vocem, nec significatum percipiet, & Italus rusticus cognoscet saltem vocem ipsam.

4 Terminus vltimatus item est duplex. alius directus, alius reflexus. Directus est ipsa cognitio, qua cognoscitur significatum vocis. Reflexus est cognitio, qua cognoscens cognoscit se scire illam vocem, & eius significatum. omissis autem terminis scriptis, & mentalibus, de vocali agendum est, quia per vocales mentales explicantur, & scripti tales sunt censendi, quales sunt vocales.

Secunda diuisio principalis est termini vocalis, in terminum significatiuum, & terminum non significatiuum. Terminus vocalis non significatiuus est ille, qui nihil significat, vt *blac. blitri*, significatiuus verò, qui aliquid significat, vt *homo* qui cum dicatur significatiuus à signo, quia aliquid significat, ad eius veram intelligentiam.

Notandum primò ex D. Augustino, signum externum (de quo tantum hic agitur) esse illud, quod præter seipsum sensui, etiam aliud ostendit animo, v.g. videmus fumum, & ex fumo viso ignem cognoscimus adesse: audimus sonum campanæ, & ex ipso sono nouimus concionem, & fumus, & sonitus campanæ dicuntur signa.

5 Notandum secundò signum externum, vel esse naturale, vel voluntarium, & vtrumque posse esse: cùm in rebus; tùm in vocibus. Signum naturale est illud, quod ex natura sua aliud manifestat; vt fumus respectu ignis. Signũ voluntarium est illud, quod aliud repræsentat, quia homines, vt talia signa posuerunt; vt ramus tabernæ, qui significat ibi vendi vinum, non ex natura sua alioquin vbicunque esset ramus vinum venderetur; sed homines pro sua voluntate posuerunt. vt signum, quod vinum vendatur, ramum expositum. Signum naturale in rebus, est res, quæ ex natura sua aliam significat; vt fumus ignem. naturale in vocibus, est vox aliqua, quæ ex natura sua aliud significat, vt gemitus, qui ex natura sua internas passiones significat. Signum voluntarium in rebus, est res aliqua, quæ ex hominum impositione habet vt aliud significet, vt v.g. campanæ sonitus, qui significat lectionem. Voluntarium in vocibus est vox, quæ ex hominum voluntate habet. vt aliud significet. v.g. homo, qui significat, eo quia Latini tali voce sunt vsi ad indiuiduum naturæ humanæ significandum. & huiusmodi sunt omnes voces articulatæ, quibus in conuictu humano vtuntur homines, omnes enim sunt signa ad placitum, & voluntaria, quòd ideò omnes nationes diuersis vtuntur vocibus ad easdem res significandas.

Modò cum dicitur terminus vocalis significatiuus intelligitur, quòd sit vox significatiua ad placitum. Quare intelligitur de signo tantum voluntario in vocibus, quia tantum vocibus vtimur in propositionibus ad dignoscendas naturas rerum, & certum est, omnes res esse appellatas his, vel illis nominibus, quia sic placuit nomen imponentibus, non quia voces hoc habeant ex ipsarum natura; alioquin eisdem nominibus omnes vterentur.

Terminus significatiuus diuiditur in categorematicũ, & syncategorematicum. Categorematicus est ille, qui per se sumptus aliquid significat determinatè, & potest esse integrum subiectum, & prædicatum, vt *homo, animal*. Syncategorematicus (quod idem est ac consignificatiuus) est ille, qui per se sumptus non significat aliquid determinatè; sed tantum vnitus cum categorematico facit illum aliter, ac aliter significare, nec per se solum potest esse prædicatum, vel subiectum, v. g. *omnis, aliquis*, qui cum nihil determinatè significent nequeunt esse subiecta, vel prædicata; nisi dicatur *omnis homo, aliquis equus*, quo casu faciũt homo significare pro omni suo indiuiduo, & equus pro aliquo tãtum indiuiduo, ex quo casu patet terminum syncategorematicum non esse simpliciter terminum; sed quatenus ei vnitur categorematicus. 6

Terminus categorematicus potest diuidi in terminum incomplexum, & complexum. complexus est ille, qui cõstat pluribus partibus, quarum singulæ retinent idem significatum simul sumptæ, ac sumptæ seorsim, vt *homo iustus*. Incomplexus est, cuius partes per se sumptæ non sunt significatiuæ, vel saltem non idem significant, ac simul sumptæ, vt *homo Dominus*. quando vero terminus constat ex pluribus, quæ simul sumptæ idem significant, ac quælibet ipsarum sumpta seorsim, etiam est dicendus terminus incomplexus, v.g. *Marcus Tullius Cicero*.

Secundò diuiditur in terminum finitum, & infinitum; finitus, qui rem determinatam significat, vt *Homo, Petrus*, & infinitus, qui non significat rem determinatam, vt *non homo*, qui est aptus dicere omnia, præter hominem. 7

Tertiò diuiditur in terminum singularem, & communem. Singularis est, qui vnum solum significat, vt *Petrus*, vel plura simul sumpta vt *populus*. communis, qui de pluribus potest prædicari seorsim sumptis, vt *animal, homo*, &c.

Terminus communis diuiditur primò in transcendentem, & non transcendentem, transcendens est, qui habet determinatam significationem, & non conuenit omnibus, vt *homo*; *Deus* &c.

Secundò communis non trascendens diuiditur in vniuocum, æquiuocum, & analogum. Vniuocus est, qui plura significat, quatenus quid vnum, vt *animal, homo*, homo enim significat omnes homines, quatenus sunt quid vnũ nomine, & substantia. Vnde Aristoteles ait, *Vniuoca esse, quorum substantia est eadem, & idem nomen*.

Æquiuocus est, qui significat plura, quatenus plura sũt, eodem tamen nomine significata, vt, v.g. *Canis*, qui dicitur de terrestri, cælesti, & marino, & tamen substantia est diuersa. Vnde ab Aristotele æquiuoca definiuntur, *esse illa quorum substantia est diuersa, & idem nomen*. Analogus est, qui significat plura quatenus tamen habent aliquam analogiam ad inuicem, quæ triplex est, proportionis, attributionis, & mixta ex vtraque. Analoga proportionis sunt, quæ significant vnam quandam naturam, quæ in pluribus reperitur; sed tamen data proportione, ad inuicem, v. g. ratio substantiæ respectu Dei, & creaturarum in omnibus reperitur; sed perfectiori modo in Deo. Analoga attributionis sunt illa, quæ significant vnam quandam formam, quæ formaliter solum reperitur in vno, & in cæteris dicitur extrinsecè per ordinem, vel similitudinem, v. g. *ridere* dicitur de homine, & de prato; sed propriè de homine, de prato per quandam similitudinem, *Nero* dicitur de Imperatore Romano, & de quolibet homine crudeli; sed propriè de Imperatore, de cæteris per quandam similitudinem, *sanum* dicitur de animali propriè, de medicina, vrina, pulso per ordinem ad illud. Ex de his analogis dicitur analogum simpliciter prolatum stat pro principali significato. sic *risus* simpliciter prolatus intelligitur de homine, non de prato vt ex authoribus probæ notæ per benè ostendit Nouarinus *lib. 4. axiomatum, num. 749. & 750.* hæc analoga dicuntur etiam ab aliquibus analoga impropria; & analoga proportionis vocantur, analoga propriè. Analogia mixta, tunc dicitur, quando analoga vtramque rationem includunt, scilicet quod forma reperiatur in omnibus significatis, seruata quadam proportione; & cætera etiam dicantur per ordinem ad principale significatum, vt *ens* respectu substantiæ, & accidentis; vt diximus enim in substantia, & in accidente reperitur ratio entis, & tamen accidens dicitur ens in ordine ad substantiam. primum genus analogorum dicitur 8

etiam

etiam ab vno. secundum ad vnum, tertium ab vno ad vnum. plura circa hanc materiam, quæ non est adeo facilis, vt apparet, in Antepręd icamentis.

9 Circa terminum æquiuocum, & analogum hoc obseruandum. posse esse vniuocos; si ad vnum determinentur significatum, v. g. *Canis*, qui vt sic est terminus æquiuocus; si dicatur *canis terrestris* latrat, modò canis, per ly *terrestris* redditur vniuocus, pro sola natura canum terrestrium. sic si dicatur *homo currit*, ly *homo* stat pro homine viuo, non picto, scilicet pro homine, qui est terminus vniuocus; quare ex adiuncto redditur terminus de æquiuoco, vel analogo, vniuocus, & sic de cęteris. ex quo apparet de quibus analogis dixerit Aristoteles, *Analoga esse, quorum nomen idem, & substantia per nomen significata, nec omninò eadem, nec omninò diuersa*. Vix enim, hæc definitio potest aptari analogis attributionis; quod ideò aliqui hoc genus analogorum reducunt ad æquiuoca, vt suo loco dicetur fusè.

Terminus singularis diuiditur in collectiuum, determinatum, vagum, & ex suppositione. Collectiuus qui plura significat coniunctim sumpta; vt *Roma, Populus*. Determinatus, qui rem determinatam, vt *Petrus*. Vagus, qui significat vnum; sed indeterminatè, vt *aliquis homo*. Ex suppositione, qui licet multis possit conuenire; tamen facta aliqua suppositione significat tantum vnum, v. g. supponamus Petrum vnum tantum habere filium; *filius Petri*, vnum tantum significat, qui termini dicuntur singulares in supponendo, communes in significando.

10 Quarto diuiditur terminus categorematicus in concretum, & abstractum. Concretus; qui significat formam, vt in subiecto, vt *album*, quod significat, v. g. albedinem in pariete. abstractus, qui significat solam formam, vt *albedo, humanitas*.

Quintò diuiditur in absolutum, & connotatiuum. Absolutus, qui significat aliquid ad modum per se stantis, vt *homo*, & à grammaticis dicitur substantiuum. Connotatiuus, qui significat formam per modum alteri adiacentis, vt *sanus*, & à grammaticis dicitur adiectiuum. ex quo patet, quod omnis connotatiuus est concretus. nō vice versa: homo enim est concretus; sed non connotatiuus, immò absolutus. eodem modo omnis abstractus est absolutus, non vice versa; quia corpus est absolutus, non tamen abstractus.

11 Sextò terminus diuiditur in terminum primę intentionis, & terminum secundæ intentionis. Terminus primę intentionis est, qui est impositus ad significandas res ipsas, vt *homo, lapis*. terminus secundæ intentionis, qui est impositus ad significandas voces ipsas, & terminos, vt significant res, v. g. *genus, species, oratio, prędicatum, subiectum*, quod est dicere ad significandum id, quod, rebus tribuit intellectus illas cognoscendo, & dicitur terminus primæ intentionis, qui significat res ipsas; qui vero voces, secundæ intentionis; quia primò homines imposuerunt nomina ipsis rebus, postea ipsis vocibus, vt aliquid recipiunt ab intellectu.

Septimò terminus comparatiuè sumptus in ordine ad alios diuiditur in pertinentem, & impertinentem. termini impertinentes sunt illi, qui ita se habent; vt nec repugnent ad inuicem, nec se inferant, vt *bonus*, & *doctus*: potest enim quis esse bonus; sed non doctus, & potest alius esse vtrumque. Pertinentes sunt illi, qui vel se excludunt ad inuicem, vel se mutuo inferunt. Pertinentes qui se inferunt, vel sunt superior, & inferior, inter quos ex positione inferioris infertur superior, & ex negatione superioris, negatur & inferior; vel sunt inuicem conuertibiles, vt *rationale* & *risibile*; vel synonimi, vt *vestis*, & *indumentum*. Pertinentes, qui se excludunt, sunt vel disparati, vt *homo*, & *equus*; vel contrarij, vt *calidum*, & *frigidum*; vel priuatiui, vt *cęcus* & *videns*; vel cōtradictorij, vt *homo* & *non homo*; vel relatiui; vt *Pater*, & *filius*.

Quid, & quotuplex sit suppositio termini Logici. Cap. III.

12 Explicata natura, & numero terminorum Logicalium; reliquum est, vt ipsorum affectiones, seu accidentia considerentur, quæ communiter solent numerari suppositio, ampliatio, restrictio, alienatio, diminutio, & appellatio; hic de suppositione.

Suppositio est acceptio termini in propositione pro aliquo significato, quia enim vtimur vocibus in conuictu humano loco conceptuum, quos non possumus, nisi medijs vocibus, & nominibus prodere, ideo terminum supponi, est constitui in propositione pro aliquo significando, quod alioquin vtens termino, intendit pro illo terminum substituere. Vnde Toletus aiebat suppositionem esse vsum termini, vel pro se, vel pro suo significato, v. g. dico Philosophus est Grecus. suppositiò huius termini, *philosophus*, est quod significet Aristotelem, ad quem significandum vtor nomine, alioquin etiam alijs communi: ecce quid sit suppositio.

Suppositio primò diuiditur, in materialem, formalem, & mixtam. Formalis in propriam, & impropriam. Propria, in simplicem, & personalem. Personalis, in discretam, & communem. Communis, in accidentalem, & naturalem. Personalis communis adhuc diuiditur in distributiuam, copulatam, determinatam, & confusam. Distributiua in simpliciter, & cum exceptione, & in distributiuam pro singulis generum, & pro generibus singulorum.

Suppositio materialis est, quando terminus supponitur pro seipso, non pro re significata, v. g. *homo* est nomen. 13

Suppositio formalis est quando terminus sumitur pro re significata vt *homo* est animal, & dicitur formalis; quia significatio, ad quam inuenta sunt nomina, est veluti forma in vocibus, & nominibus, quæ ipsa determinat, cum alioquin sint apta ad aliud significandum, si ad aliud essent imposita.

Suppositio mixta est acceptio termini, & pro se ipso materialiter, & pro aliquo significato, vt si dicamus *nomen* est vox; conuenit enim ei esse vocem, quatenus est nomen, materialiter, & quatenus vt nomen dicitur de ceteris nominibus, quæ etiam ipsa sunt vox; vnde quodammodò etiam ex parte significari videtur supponi. alij aliter explicant hanc suppositionem; sed parum interest, quomodò appellas; dummodò cognoscatur spectare ad suppositionem materialem, quoties non sumitur terminus ad standum pro illa re, ad quam significandam homines nomina imposuerunt.

Suppositio formalis propria est acceptio termini pro re, ad quam significandam propriè adinuentus est, vt *risus* pro risu hominis.

Suppositio impropria formalis vice versa est acceptio termini pro significato metaphorico, vt *Nero* pro viro crudeli.

Soppositio propria simplex est, quando terminus accipitur pro suo significato immediato, & primario, vt *homo* est species, homo enim primò, & immediatè significat totam naturam humanam, quæ est species.

Propria personalis, quando terminus supponitur pro suo significato mediato & secundario. vt *homo* currit, vbi 14 ly *homo* non supponit pro tota natura humana in communi, sed pro aliquo particulari, hoc, vel illo, qui contineatur sub tali natura.

Suppositio personalis discreta est vsus termini singularis, vel communis signo demonstratiuo determinati, personaliter accepti, vt *Petrus* disputat, vel *hic homo* disputat (dicitur personaliter accepti; nam aliquando potest supponi simpliciter pro suo significato immediato, vt *Petrus* est indiuiduum.)

Personalis cōmunis tunc est, quando terminus communis supponitur pro omnibus suis inferioribus, v. g. omnis *homo* appetit scire: vbi ly *homo* stat pro omnibus suis inferioribus: non pro aliquo tantum, nec pro natura tantum in abstracto.

Suppositio communis accidentalis est acceptio termini pro omnibus inferioribus; sed tantum pro eo tempore, quod importatur per copulam, v. g. omnis *homo* mouetur, vbi ly *homo* stat tantum pro hominibus actu, qui sunt, non pro pręteritis, vel futuris.

Communis naturalis est acceptio termini communis pro omnibus suis inferioribus pro omni tempore, vt *homo* est animal, & hoc semper est verum in omni materia necessaria.

Suppositio personalis distributiua est acceptio termini 15 communis pro omnibus suis inferioribus, & simul, & etiā seorsim sumptis, vt omnis *homo* est animal.

Copulata tunc est, quando terminus communis supponitur pro omnibus inferioribus; sed simul sumptis; vt *A-*

postoli sunt duodecim; non enim valet Petrus, & Ioannes sunt Apostoli, ergo duodecim.

Determinata tunc est, quando conuenit omnibus; sed disiunctiuè, & seorsim sumptis, vt aliquis *homo* currit; conuenit enim vel huic, vel illi, disiunctiuè; verificatur tamen de aliquibus determinatis, qui verè currunt.

Confusa tunc est quando conuenit quidem omnibus inferioribus sub disiunctione; sed non determinatè de aliquo; sed de omnibus seorsun sumptis, non simul; vt v.g. ad scribendum requiritur *calamus*; ly *calamus* supponitur pro omni calamo non simul; sed seorsim, vel iste, vel ille; itaut de nullo determinatè; sed tamen quilibet seorsim sit necessarius, at in suppositione necessaria supponebatur pro aliquo determinatè seorsim, & de illo, qui verè currebat.

Distributiua simpliciter est, quando terminus supponitur absq; vlla exceptione & limitatione, vt *homo* est animal, ly *homo* distribuit simpliciter. Cum exceptione, est quando terminus communis sumitur pro omnibus, aliqua tamen intellecta exceptione, v.g. omne *animal* fuit in arça Noè, excipiuntur aquatilia, & ea, quæ ex putri generantur.

Distributiua pro singulis generum, est, quando terminus communis intelligitur de omnibus indiuiduis sibi subiectis; vt *homo* est animal. Pro generibus singulorum, tunc est, quando terminus communis non explicatur de omnibus indiuiduis; sed de omnibus generibus, & speciebus: per genera intelligunt Philosophi omnes species, & naturas vniuersales: per singula verò; indiuidua, quæ sub speciebus continentur, v.g. omne *animal* fuit in Arca Noè, ly *animal* supponitur non pro singulis generum, quasi quod pro omnibus indiuiduis; sed pro generibus singulorum, & pro omnibus speciebus, & generibus Animalium.

Hę sunt principaliores suppositiones terminorum, quæ solent circumferri in scholis; & si quæ aliæ ad has reducentur, eæ solo nomine ab his discrepabunt.

Quomodo dignoscendæ, & explicandæ suppositiones terminorum. Cap. IV.

16 TOletus *lib. 2. cap. 3. suæ introductionis* & Fonseca *lib. 8. instit. Dialect. à cap. 2.* multa dicunt, vt aliquas regulas tradant ad cognoscendas varias suppositiones terminorum. Tamen vt omnem prolixitatem euitemus. Primò obseruandum est, statim ac aliqua propositio se se offert, in qua adsit terminus, qui possit pro pluribus supponi, quinam sit alius terminus, cui copulatur, quo expenso facilè erit dignoscere suppositionem termini prędicti, v.g. affertur hæc propositio, *animal est genus*. scio animal pro pluribus posse supponere; video prędicatum esse terminum secundæ intentionis, quod nullo pacto potest verificari, nec de speciebus animalis, nec de indiuiduis, ergo cognosco non posse supponere personaliter, ergo debet supponere simpliciter, & pro natura vniuersali animalis; alioquin propositio esset falsa.

Obseruandum secundò variari suppositionem terminorum multoties ob varia signa, quibus solent prænotari, quorum aliqua sunt nomina, aliqua aduerbia, aliqua affirmatiua, aliqua negatiua, v.g. *omnis* homo; *aliquis* homo, *semper, nunquam*: quare, & hæc erunt aduertenda, vt cognoscatur suppositio terminorum, quæ cognitio (vt vno verbo dicam) magis ex aliqua experientia, quam ex certis regulis acquiri potest; ideo in his non moror.

17 Circa resolutionem terminorum certum est resolutionem aliud non esse, quam quandam explicationem termini communis, qui supponitur pro pluribus, ad videndum, an propositio sit vera, nec ne, v.g. *omnis homo* est animal, postquam aliquis cognoscit ly *omnis homo* supponere personaliter pro omnibus indiuiduis; resoluit eundem terminum, scilicet illum explicat iuxta illum sensum, secundum quem est suppositio; vt videat, an sit vera illa propositio, necne.

Dicitur autem communiter fieri resolutio ascensu, & descensu: ascensu ascendendo à particularibus ad vniuersale, v.g. ad explicandam prędictam propositionem vti possumus ascensu; hic homo est animal, & hic homo est animal, & sic de ceteris; ergo omnis homo est animal: descensu verò fit vice versa descendendo ab vniuersali ad minus vniuersale; vel ad singularia, v.g. omnis homo est animal; ergo & iste homo est animal, & iste est animal, & sic de cęteris; ergo omnis homo est animal; & huius ascensus & descensus, quatuor sunt species, Copulatiuus, disiunctiuus, copulatus, & disiunctus. Copulatiuus fit per particulam, *&*, copulatiuè acceptam, scilicet iungentem plures propositiones ex eodem prędicato, & inferioribus, de quibus explicatur terminus communis, v.g. omnis homo est animal; ergo iste homo est animal, & iste est animal, & ille est animal &c. quare hoc ascensu, & descensu copulatiuo resoluuntur termini supponentes distributiuè.

Copulatus fit per particulam, *&* copulatim acceptam, scilicet iungentem omnes partes, pro quibus supponit terminus communis eidem prędicato, ita quod formetur vnica propositio, v.g. omnes Apostoli sunt duodecim; ergo & Petrus, & Paulus, & Ioannes, & cęteri sunt duodecim. Hoc ascensu, & descensu resoluuntur termini supponentes collectiuè, vt in exemplo allato.

Disiunctiuus fit per particulam *vel* disiunctiuè acceptam, ita tamen, vt coniungat varias propositiones ex inferioribus pro quibus supponitur terminus communis, ex eodem prędicato, v.g. aliquis homo est iustus; ergo vel iste homo est iustus; vel ille est iustus; vel hic, & sic de cęteris: quo ascensu, & descensu resoluitur terminus supponens determinatè, vt in exemplo allato.

Disiunctus fit per particulam *vel* disiunctè acceptam, 18 scilicet coniungentem plures partes eidem prędicato, vnicam constituentem propositionem, ver. g. aliquis calamus est necessarius ad scribendum; ergo vel ille, vel iste, vel hic est necessarius; vnde tali ascensu, & descensu resoluuntur termini supponentes confusè.

Verum circa huiusmodi resolutionem obseruandum primò omnem terminum communem, qui potest resolui ascensu, posse & descensu; quia vel possumus incipere ab inferioribus perueniendo ad superius, quod est ascendere: vel incipere à superiori tendendo ad inferiora, quod est descendere, ex dictis. attamen ascensu vti solent ad indagandam veritatem propositionis, descensu ad falsitatem.

Obseruandum secundò, quando ad indagandam veritatem alicuius propositionis vniuersalis resoluitur terminus supponens distributiuè; necesse esse, vel enumerare omnia inferiora, vel saltem principaliora; & relinquere ea, de quibus sit certum esse eiusdem naturæ cum enumeratis dicendo, & sic de cęteris; ergo. ratio est, quia, vt propositio vniuersalis sit falsa, satis est falsitas vnius particularis; quod ideò ad ostendendam falsitatem statim, ac reperitur vna falsa, in ea sistendum est; quia propositiò falsa est. vt in hoc exemplo, omnis homo est animal, si descendendo vnum reperiretur falsum, iam esset falsa: at ascendendo omnia inferiora sunt enumeranda, vt censeatur vera vniuersalis.

Cęterum attulimus prędictos quatuor ascensus, & descensus; 19 quia sic communiter solet in scholis; nam alioquin possemus dicere duplicem tantum esse ascensum, & descensum, scilicet copulatiuum, & disiunctiuum, qui tamen dupliciter fieri debeant, prout patitur suppositio termini: non enim video, cur non possit appellari descensus, vel ascensus copulatiuus, quando fit resolutio termini supponentis collectiuè; sed potius debeat dici, copulatus: quę enim differentia ex vi nominis inter copulatum, & copulatiuum? & idem dici potest de disiunctiuo, & disiuncto, quòd etiam disiunctus sit disiunctiuus, qui tamen alio modo fiat, quia sic patiatur terminus, qui est resoluēdus, cum sit terminus supponens confusè. Ex his patet solos terminos communes supponentes personaliter pati resolutionem per ascensum, & descensum, quia solum termini communes supponentes personaliter habent plura inferiora, de quibus possunt intelligi in propositionibus.

Quid sit ampliatio, & cęterę affectiones terminorum. Cap. V.

AMpliatio est extensio termini à minori ad maiorem suppositionem; quando namque terminus supponit solum pro tempore principali, quod importatur per copulam; dicitur habere suum statum, vt sedens differit, solum intelligitur de pręsentibus, qui sedent, quod differant: quando verò extenditur etiam ad pręteritos, vel ad

futuros,

futuros, tunc dicitur terminus ampliari, v.g. Auarus appetit pecuniam, omnis homo moritur, ly *auarus* extenditur ad auarum pręsentem, pręteritum, & futurum, ly *homo* ad pręsentes, & futuros, dicuntur termini ampliati.

20 Restrictio vice versa est coarctatio termini à maiori ad minorem suppositionem; quod fit primò per interpositionem orationis, v.g. omnis homo est moriturus; addatur *qui est viuus*, est restrictio termini. Secundo per applicationem substantiui inferioris, v.g. Animal homo disputat. Tertio per applicationem adiectiui, vt paries albus disgregat visum. Quarto per adiectionem casus obliqui, vt, omnis doctrina S. Tho. est clara: his igitur modis dicuntur termini restringi.

Alienatio est translatio termini à propria ad impropriam, seu metaphoricam significationem, v. g. si dicatur vulpis pro Herode.

Diminutio est detractio partis suppositionis termini, ver. g. dicatur Æthiops est albus, intelligitur de omnibus partibus Æthiopis, si dicatur est albus secundum dentes, ly *secundum dentes* detrahit cęteras partes pręter dentes; ne intelligantur illo termino, quo alioquin erant inclusæ.

Appellatio est applicatio significati formalis vnius termini ad alium; quare idem est appellatio, ac denominatio, v.g. si dicatur, Petrus est Logicus magnus, ly *magnus* dicitur appellare Logicum, quia super ipsum non suprà Petrũ cadit quod sit magnus. si verò dicatur, Petrus Magnus est Logicus, tunc ly *magnus* dicitur appellare Petrum, quia ipsi tribuitur significatum formale *magni*, vt de se patet.

Ex omnibus his terminorum accidentibus fieri possunt multa argumenta vitiosa; & his maximè solent vti sophistæ; ideò maximè sunt aduertenda, præcipuè vero suppositiones, v.g. si dicatur, homo est species; tu es homo; ergo tu es species: ecce consequentia falsissima; quia homo in prima propositione supponit simpliciter, in secunda personaliter, vnde non saluatur eadem suppositio; ideo euadit consequentia falsa, & sic de cęteris: qui plura vult de hac materia videat Toletum *locis citatis*.

21 Hic aliqui afferunt explicationem rudem saltem quinque pręidicabilium, & decem pręidicamentorum, eo quia in hac prima parte introductionis agatur de terminis in ordine ad dirigendam primam operationem in conficienda optima definitione, vt diximus in proœmio, & ad veram definitionem apprehendendam maximè deseruit cognitio pręidicabilium, & pręidicamentorum. Verum cum de his omnibus habendi sint integri tractatus post introductionem non est cur hic prolixitatem affectemus, maximè cum introductio Logicę non sit extra Logicam, sed quædam pars eiusdem facilior vt diximus in proœmio; quare in hac prima parte solum restat, vt aliquid dicamus de ipsa definitione; in ordine ad quam de terminis actum est, neque alius occurret aptior locus.

Quid, & quotuplex sit definitio. Cap. VI.

EX Aristotele 2. *postor. cap.* 10. *Definitio est Oratio explicans ipsum quod quid est rei*, vel est oratio, qua explicatur, & declaratur essentia, & quidditas rei; vocat enim Arist. quidditatem quod quid rei. quare definitio nequit esse vnica vox; sed oratio constans ex pluribus vocibus, sicut etiam sunt plures formalitates, quæ in vnaquaque re continentur essentialiter, & sunt per definitionem explicandæ v.g. *homo est animal rationale*.

Et quoniam tam voces, quibus vtimur ad explicandas res, quam res ipsæ significatæ suam habent naturam; hinc definitio prima sui diuisione diuiditur in definitionem nominis, & definitionem rei. Definitio nominis est quando explicatur natura nominis, non quoad rem significatam; sed quoad materiale significatum ipsius nominis, considerando, vel ethymologiam ipsius, vel literas, quibus constat &c. v. g. Theologia est sermo de Deo: definitio rei, est oratio, qua explicatur natura, & quidditas rei per nomen significatæ, verb. grat. in allata, *homo est animal rationale*.

22 Definitio rei triplex assignatur, essentialis, accidentalis, seu descriptiua, & causalis. Essentialis est illa, quæ explicat puram essentiam rei assignando genus proximum rei, & vltimam differentiam, vt, homo est animal rationale; in qua rationale est vltima differentia specifica hominis, animal est genus magis proximum: at, viuens, corpus, substantia, sunt genera remota. verum quidem quòd si assignarētur enumerando etiam genera remota, dummodo assignetur differentia vltima, est etiam definitio essentialis; non tamen adeò propria, ac quando assignatur tantum genus proximum cum ipsa differentia vltima.

Accidentalis, seu descriptiua est illa, in qua non explicatur vera, & sola natura rei; sed etiam accidentia, vt homo est animal implume, bipes &c. et ad hanc reducuntur omnes descriptiones & orationes Oratorum, Poetarum, &c. quæ aliquo pacto explicant aliquam rem.

Causalis est, quæ traditur per causas rei. Vnaquæq; autem res quatuor habet causas, materialem, ex qua constat, vt statua fit ex ligno, tanquam ex materia; formalem, & est ipsum esse rei, v.g. imago statuæ; efficientem, à qua statua efficitur, scilicet artificem; & finalem, scilicet finem propter quem statua effecta est. quoties ergo explicatur aliqua res, assignando vel omnes causas, vel aliquas, dicitur definitio causalis; vt v.g. si dicamus, homo est quoddam compositum factum à Deo ex corpore & anima rationali ad æternam beatitudinem, est definitio causalis per quatuor sui causas, vt patebit consideranti. Verum quidem est, quòd definitio, quæ assignatur per causam materialem, & formalem simul, vocatur etiam essẽtialis, quia materia, & forma sunt partes intrinsecę, non minus ac genus, & differentia, quod ideo aliqui volunt tunc non esse dicendam causalem, sed quæstio de nomine parum curanda.

Quomodo definitio sit inuestiganda. Cap. VII.

23 DVplex modus solet assignari inuestigandi rei definitionem, scilicet per diuisionem, & per resolutionem. Per diuisionem fit, posita re, quam definire intendimus in suo pręidicamento, diuidimus supremum illud genus, donec deueniatur ad vltimam differentiam, quæ conueniat ita rei, quam definire intendimus, vt illi soli conueniat, & illam distinguat à quacunque alia, v.gr. definire volo hominem, statuo illum in pręidicamento substantiæ; quia in substantia conuenit cum alijs, diuido substantiam in corpoream, & non corpoream; quia cum alijs conuenit in esse corpoream; diuido corpoream in animatam, & non animatam; quia etiam alia sunt animata, quæ non sunt homo: diuido substantiam animatam in sentientem, & non sentientem; quia in esse sentientem homo conuenit cum alijs, diuido in rationalem, & irrationalem, & quia video in esse rationali differre à cęteris omnibus, quæ non sunt homo, habeo hominem esse substantiam corpoream, viuentem, sentientem, rationalem, quia verò in vltimo genere continentur omnia superiora pono solum vltimum genus cum sua differentia, & dico *homo est animal rationale*, & ecce optimam definitionem inuentam per diuisionem, & sic pręstandum de cęteris.

Per resolutionem fit ascendendo ab inferioribus ad superiora; scilicet considerando in quibus indiuidua alicuius speciei ad inuicem differant, in quibus conueniant, &, relictis ijs, in quibus differant, assumantur ea tantum, in quibus conueniunt omnia: & sic erit inuestigata definitio, v. g. video indiuidua hominis differre in esse album, doctum, sanum, cõuenire verò in esse animal rationale, cognosco hanc esse naturam hominis, & sic dico, *homo est animal rationale*, & idem est dicendum de cęteris: si verò sit definiendum aliquod genus; videndum in quo conueniant omnes species, in quo differant, & id, in quo conueniunt erit natura, & quidditas generis: & dicitur facta per resolutionem; quia mente resoluo rationes, & quidditates, quæ reperiuntur in re, cuius definitio inuestigatur. Primus tamen modus est certior, & facilior; nam in hoc secundo facile erit ponere aliquod genus ex remotis loco generis proximi quod non accidet, si fiat per diuisionem, vt ex dictis patet. vnde est optimus modus.

Quænam sint regulæ bonæ definitionis. Cap. VIII.

24 CIrca regulas bonę definitionis, Prima est, vt definitio sit clarior definito, alioquin non explicaret naturã definiti, quare non sunt approbandæ definitiones metaphoricæ, vt somnus est mortis imago.

Secunda; vt conuertatur cum definito; ita quod, de quo pręidicatur definitum, pręidicetur & definitio, & è contra; quare ex hac regula mala esset hæc definitio, *homo est sub-*

stantia corporea; quia non conuertitur cum definito, scilicet, cum homine; cum etiam Leo sit substantia corporea.

Tertia regula; bona definitio non debet esse neque superflua, neque diminuta; sed ea omnia, & ea sola verba continere; quæ sunt necessaria ad explicandam naturam definiti.

Circa modum argumentandi à definitione hoc vnum obseruandum, quod cum bona definitio debeat conuerti cũ definito, quidquid affirmabitur, vel negabitur de vno, affirmari, & negari poterit etiam de altero, & de quo affirmabitur, aut negabitur vnum, poterit etiam affirmari, & negari alterum.

Quoad modum loquendi, si quæratur, quæ definitio sit, respondendum nominis, vel rei; si rei, essentialis, vel causalis; vel descriptiua. Si quæratur qualis sit, bona; vel mala.

Et hæc satis sint pro prima parte introductionis; cętera enim quæ possēt desiderari ad primam operationem dirigendam, in ipsa Dialectica tradentur, hic tantum faciliora, & quæ manuducant ad ea capienda, vt diximus in proœmio,

Secunda Pars, quæ est de Propositione,

Quid sit nomen, Verbum, & Oratio. Caput Primum.

25 VT dictum est, secunda operatio intellectus, ad quam dirigendam tractatur hæc secunda pars introductionis, est affirmatio, & negatio, quæ cum Enunciatio; seu propositio quædam sint, & propositiones tanquam ex partibus constent nomine, & verbo, & sint, quædã oratio; Ideo primum caput huius secundæ partis ponimus de Natura nominis, verbi, & orationis.

Nomen ex Aristotele est *vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata significat, finita, & recta.*

Dicitur primò *vox* ad excludenda signa realia (de quibus supra) quæ etiam sunt significatiua, vel naturaliter, vel ad placitum, sed non sunt voces,

Dicitur secundò *significatiua ad placitum*, per quod excluduntur etiam voces, quæ nõ sunt significatiuæ, vt *blac*, ver.g. & etiam voces, quæ sunt significatiuæ, sed naturaliter, vt *gemitus, suspiria*, quæ significant internas animi passiones,

Dicitur tertiò *sine tempore*, ad differentiam verbi, quod significat cum tempore. Vbi aduertendum aliud esse significare tempus; aliud connotare, seù consignificare tempus; aliud significare cum tempore: illud significat tempus, quod est impositum ad tempus ipsum, vel partem temporis explicandam, v.g. *annus, hora, mensis*; & illud connotat, siuè cõsignificat tempus, quod aliquid exprimit, quod solet tempore aliquo determinato fieri v.g. *prandium, cœna*, & illud significat cum tempore, quod significat aliquid fieri, vt in tempore aliquo, & ad hoc est impositum, & hoc importatur per ly *sine tempore*; per hanc enim particulam nomen distinguitur à verbo. quare licet nomen possit significare, & connotare tempus. vt annus, prãdium, non tamen significare in tempore; hoc enim proprium est verborum, quæ inuenta sunt ad exprimendum, quando actiones, vel passiones fiant.

26 Dicitur quartò *cuius nulla pars separata significat* ad differentiam orationis, cuius partes etiam separatæ retinent idem significatum, vt patebit infrà; at non sic in nomine, cuius partes separatæ vel non habent significatum vllum, vel saltem non idem quod habebant vnitæ.

Dicitur *finita*, ad excludendas voces infinitas, quibus scilicet pręponitur particula *non*, vt *non homo*, quia cum nihil certi significent, non sunt dicenda nomina simpliciter, sed potius negationes nominum.

Aduertendum est autẽ nomen non reddi infinitum per particulam *non*, quando est negans, quando scilicet cadit supra copulam prædicati cum subiecto, V.g. *Petrus non est albus*, neque quando est priuans, quando scilicet tollit formam à subiecto aptũ, relinquens ipsum subiectum, vt *homo non videns*; sed solum quando est infinitans, scilicet, negat totum id, supra quod cadit, & relinquens, vt possit esse omnia, vt *non homo, non leo* &c.

Aduertendum secundò ideo sola nomina, & verba finita hic considerari, quia hæc sola propriè deseruiunt Logico, qui debet tradere modum explicandi rectè internos conceptus ad dirigendas operationes intellectus, & conceptus interni, sunt certi, & determinati, ergo non multum curandum de vocibus infinitis, quæ nihil certi significant. Tamen, & de illis aliquas regulas tradidit Arist. si quando adhibeantur in propositionibus, vt suo loco videbimus.

Dicitur vltimò, *recta* ad excludendos casus obliquos, qui à Logicis non dicuntur nomina; sed casus nominum; quare solum nominatiuum hic considerat Logicus, ex quo tanquam ex subiecto, vel prędicato per se formatur propositio.

Verbum sic definitur *est vox significatiua ad placitum cum tempore, cuius nulla pars separata significat, finita, & recta, & earum, quæ de altero dicuntur, nota.* Omnes particulæ patent in definitione nominis, pręter duas vltimas.

Dicitur igitur *recta*, non quia omnes propositiones de-
beant esse de tempore pręsenti, (quod hic intelligitur per 27
ly *recta*, sicut enim in nomine solum nominatiuus dicitur casus rectus, cęteri casus obliqui: Ita in Verbo solum tempus pręsens dicitur rectum, pręteritum verò, & futurum tempus obliquum) sed quia propositiones de pręterito, vel futuro intantum habent veritatem; inquantum sunt veræ aliquando reductæ ad tempus pręsens, vet.g. *Petrus fuit albus*, est vera quia aliquando fuit vera hæc, *Petrus est albus*, & sic de cęteris.

Dicitur tandem, *& eorum, quæ de altero dicuntur, nota*, scilicet verbum est signum, per quod venimus in cognitionem, quod prędicatum insit subiecto, v.g. si dicatur *homo est animal*, vbi *animal* est prędicatum, quod prędicatur de homine, qui est subiectum, ly *est* quod est verbum, est nota scilicet signum connexionis talis prędicati cum tali subiecto.

Oratio *est vox significatiua ad placitum, cuius partes separatæ significant, vt dictio, non vt affirmatio aut negatio.*

Dicitur *cuius partes separatæ significant*; quia oratio constat ex partibus perfectis, quæ habent, & retinent significatum ad differentiam nominis, & verbi, vt dictum est.

Dicitur, *vt dictio, non vt affirmatio aut negatio*; quia sunt partes orationis, non oratio ipsa: at oratio ipsa est, quæ est significatiua vt affirmatio, aut negatio, verb.g. *homo est animal*, hæc est integra oratio, cuius partes significant; sed non vt affirmatio, aut negatio: cęterę particulæ patent; quia sunt æędem, ac quæ in definitione nominis, & verbi.

Orationum alia dicitur perfecta; alia imperfecta. Perfecta est illa, quæ perfectum habet sensum vt *exi hinc*; *homo est animal*; Imperfecta, quæ imperfectum generat sensum, vt, *sic vos non vobis*. Perfecta adhuc diuiditur in enunciatiuam, & non enunciatiuam. Non enunciatiua est illa, quæ licet perfectum habeat sensum; tamen nihil veri, aut falsi significat, vt omnes orationes imperatiuæ, interterrogatiuæ, &c. Enunciatiua oratio est illa. quæ continet verum, vel falsum, & de hac tantum curat Dialecticus, cuius est veritatem indagare, verb.g. *homo est animal*, & hæc Oratio enunciatiua dicitur propositio, de qua post hac agendum est.

Quid, & quotuplex sit Propositiò. Cap. II.

PRopositio est Oratio perfecta, in qua aliquid affirma- 28
tur, aut negatur, v. g. *homo est animal*, atque adeò in omni propositione tres sunt termini, subiectum, copula, & prędicatum. Subiectum est, quod præcedit copulam; copula est ipsum verbum *est*, quod copulat prędicatum subiecto, Prędicatum est totum id, quod sequitur copulam, & dicitur prędicatum, quia prędicatur de toto eo, quod pręcedit copulam, vt in hac *homo est animal*, *homo* est subiectum; *animal* prędicatum; *Est* ipsa copula. quare subiectum, & prędicatum possunt constare ex pluribus terminis; immò esse possunt integræ propositiones v. g. *homo, qui est Sanctus, est dignus, vt honoretur*, in qua totum id, quod pręcedit, secundum *est* copulam principalem, est subiectum, cętera omnia sunt prędicatum.

Notandum est tamen, huiusmodi propositionem, duo- 29
bus modis posse formari. primo, vt sint tantum duo termini; scilicet subiectum, & copula; vt *homo est*; & dicitur propositio, de secundo adiacente; secundò, vt sint tres termini, vt *homo est animal*, & dicitur propositio de tertio

adia-

adiacente : quia ſcilicet ſubiecto adiacet aliquid tertio loco. immò etiam quando propoſitiones ſunt, ex cæteris verbis pręter *ſum, es, eſt*, dicuntur de tertio adiacente virtualiter v.g. homo currit, quia hæ propoſitiones reſoluuntur per *ſum, es, eſt*, in tres terminos, v. g. *homo eſt currens*. vnde ly *currens* virtute continebatur in currit, & ſic de cæteris verbis adiectiuis.

Propoſitionum, alia eſt ſimplex, ſiuè categorica, in qua aliquid ſimpliciter affirmatur, aut negatur, *vt homo eſt animal, homo non eſt lapis*, alia compoſita, ſiue hypotetica: in qua aliquid enunciatur, ſed ſub conditione, aut diſiunctione, aut coniunctione, vt *ſi Sol lucet, dies eſt*.

Quæ propoſitio, ſiuè ſimplex, ſiuè hypotetica, vel eſt de ineſſe tantum, vel eſt modalis: illa dicitur de ineſſe tantùm, quando ſolum ſignificatur connexio, & habitudo prędicati ad ſubiectum, vt *homo eſt animal*, Illa verò dicitur modalis, quæ etiam dicit modum, quo prędicatum ineſt ſubiecto, v.g. *homo neceſſariò eſt animal*. Hic tantum agimus de categorica, de ineſſe; poſtea agemus, de categorica modali.

30 In omni propoſitione categorica duo poſſumus conſiderare, formam, & materiam: forma eſt, quantitas, & qualitas ipſius. Quantitas eſt, quod ſit propoſitio vniuerſalis, vel particularis, vel indefinita, vel ſingularis. illa propoſitio dicitur vniuerſalis, cuius ſubiectum eſt notatum ſigno vniuerſali, *omnis, nullus, quilibet*, &c. illa eſt particularis, cuius ſignum eſt particulare, vt *quidam, aliquis*, &c. illa eſt indefinita, cuius ſubiectum eſt commune, & nullo notatur ſigno, vt *homo eſt animal*, quæ in materia neceſſaria æquiualet vniuerſali, vt *homo eſt animal*, idem valet, ac *omnis homo eſt animal*; in materia contingenti idem valet, ac particularis, vt *homo eſt albus*, idem eſt, ac *aliquis homo eſt albus*. Singularis eſt, cuius ſubiectum, vel notatur ſigno ſingulari ver. g. *hic homo currit*; vel eſt perſona determinata, vt *Petrus currit*. Et ſemper quantitas propoſitionis attenditur, penes ſubiectum, non prędicatum, quare hæc eſt vniuerſalis. *omnis homo eſt aliquod animal*, licet prędicatum ſit particulare.

Qualitas eſt in propoſitione affirmatio, & negatio. Item veritas, & falſitas, ſcilicet quod propoſitio ſit affirmatiua, vel negatiua; vera, vel falſa: affirmatio, & negatio, dicitur qualitas eſſentialis, quia mutata propoſitio de affirmatiua in negatiuam, vel è contra, non eſt amplius eadem. Veritas vel falſitas, dicitur qualitas accidentalis; quia ſiuè ſit vera, ſiuè falſa propoſitio remanet eadem: illa dicitur propoſitio affirmatiua, in qua aliquid affirmatur, illa negatiua, in qua aliquid negatur. Vera eſt illa, quæ affirmat rem eſſe, ſicut eſt a parte rei. Falſa, quæ affirmat rem non eo pacto, quo eſt à parte rei. Ad retinendam autem totam traditam doctrinam adeſt præſens verſus.

Quæ? Ca, vel hyp. Qualis? ne, vel af. Vn. quanta? par, in, ſin.

31 Videlicet ad quæſitum, quæ ſit propoſitio, reſpondendum eſt, *ca*, ſcilicet categorica; vel *hyp.* ſcilicet, hypotetica. ad quæſitum qualis? *ne*, ſcilicet, negatiua, vel *af.* ſcilicet affirmatiua. Ad quæſitum quanta? *vn*, ſcilicet vniuerſalis, vel *par*, ſcilicet particularis, vel, *in*, ſcilicet indefinita, vel *ſin*; ſcilicet ſingularis. Materia propoſitionis categoricæ triplex eſt, neceſſaria, quando ſcilicet prędicatum nō poteſt non conuenire ſubiecto; vt, *homo eſt animal*; Contingens, quando poteſt conuenire, & non conuenire; vt *homo eſt doctus*; Remota, ſeu impoſſibilis, quando prędicatum nunquam poteſt competere ſubiecto, vt *homo eſt lapis*. quare materia in propoſitionibus ſumitur, penes habitudinem prædicati ad ſubiectum.

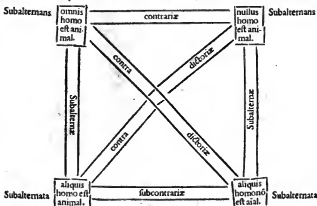
Aduertendum tamen eſt, aliud eſſe materiam propoſitionis, eſſe neceſſariam, vel contingentem, vel impoſſibilem. Aliud propoſitionem ipſam eſſe neceſſariam, contingentem, vel impoſſibilem; nam in eadem materia, neceſſaria fiet propoſitio impoſſibilis, v. g. *homo non eſt animal*, nam eſt neceſſaria: quia eſt pręedicatum, quod neceſſario conuenit homini; eſt tamen propoſitio impoſſibilis; quia impoſſibile eſt, quòd vnquam ſit vera. Item ſi dicatur, *homo eſt lapis*; materia eſt impoſſibilis, & tamen propoſitio neceſſaria; & hoc valdè aduertendum.

De oppoſitione abſolutarum Propoſitionum.
Cap. III.

Explicata natura propoſitionis abſolutæ reliquum eſt, vt de accidentibus eius agamus, quæ ſunt Oppoſitio, Æquipollentia, & Conuerſio. hic quærimus de oppoſitione. *Oppoſitio eſt duarum propoſitionum vtroque extremo, eodem ordine participantium, ſecundum qualitatem, vel quantitatem repugnantia*. Dicitur *vt eodem extremo participent*, ideſt, vt habeant idem ſubiectum, & idem pręedicatum. Dicitur *eodem ordine* hoc eſt, vt id quod in vna propoſitione eſt ſubiectum, etiam in altera ſit ſubiectum, & quod in vna eſt pręedicatum, etiam in altera ſit prædicatum; non autem è contra: requiritur etiam identitas nominis, vt ſcilicet ſit idem nomen ver. g. *Tullius ſcribit, Cicero non ſcribit*: formaliter non ſunt oppoſita: requiritur etiam, vt in vtraque propoſitione ſit eadem res ſignificata, per quod excluduntur æquiuoca, vt *canis latrat; canis non latrat*, non opponuntur, nam canis in vtraque propoſitione diuerſa ſignificat; requiritur etiam vt ſit idem tempus, ſic non opponuntur propter variationem temporis. *Petrus eſt albus, Petrus non fuit albus.* 32

Dicitur *ſecundum qualitatem, vel quantitatem repugnantia*, nam omnis oppoſitio propoſitionis attenditur penes qualitatem, vel quantitatem; quod ideò.

Quadruplex eſt. Contraria. Subcontraria. Subalterna; Contradictoria. Oppoſitio contraria, & ſubcontraria eſt ſolum ſecundum qualitatem; hoc eſt ſecundum affirmationem, aut negationem: non autem ſecundum quantitatem: nam ambæ ſunt eiuſdem quantitatis. Contrariæ ambæ vniuerſales: Subcontrariæ ambæ particulares: Subalterna eſt tantum ſecundum quantitatem, non qualitatem, vt *omnis homo eſt albus, aliquis homo eſt albus*. iſta eſt oppoſitio ſubalterna. Contradictoria eſt ſecundum quantitatem, & qualitatem; vt *omnis homo eſt albus, aliquis homo non eſt albus*.

33 Pro qualitate accidentali, seù pro veritate, aut falsitate harum propositionum aliquæ regulæ tenendæ sunt. Propositiones contradictoriæ, tum in materia necessaria, tum in materia contingenti, tum etiam in materia impossibili semper ita se habent, vt vna sit vera, altera falsa: idem dicendum de duabus propositionibus in ijsdem terminis quantitatis singularis, quarum vna sit negatiua, altera affirmatiua; nam etiam istæ habent vim contradictoriarum: & est summa omnium oppositionum.

Contrariæ in materia necessaria, & impossibili vna est vera, altera falsa: in materia necessaria vera erit affirmatiua, falsa negatiua: è contra vero in materia impossibili, vt patebit consideranti; In materia contingenti ambæ sunt falsæ; & ratio est; quia prędicatum contingens de subiecto communi verificatur tantum non ratione omnium inferiorum; sed aliquorum tantum; at necessarium vel omnibus conuenit, vel nulli.

Subcontrariæ in materia necessaria, & impossibili vna est vera, altera falsa; in materia contingenti ambæ sunt veræ.

34 Subalternæ in materia necessaria, & impossibili, vel ambæ sunt veræ, vel ambę sunt falsæ. in materia contingenti, vna est vera; nempe particularis, altera falsa, scilicet vniuersalis.

Aduertendum est autem repetiri nonnullas propositiones, quarum termini, neque vniuersalitatem, neque particularitatem inducunt; cuiusmodi sunt propositiones de singulari: item propositiones de termino communi, qui tamen, vel accipitur materialiter, vel simpliciter, atque adeò cum non possunt pertinere, neque ad contraria; neque ad subcontraria, quæ necessariò includunt, & expetunt vniuersalitatem, vel particularitatem, vt dictum est, sequi huiusmodi propositiones, cum opponuntur, opponi oppositione contradictoria, vt *homo est species. homo non est species. Petrus est lapis. Petrus non est lapis.*

35 Addunt Fonseca, Vallius, & alij, oppositionem sumi debere ratione veritatis, scilicet quòd illę verè dicantur propositiones oppositæ, quæ nequeunt esse ambæ veræ. atque adeo solas contradictorias, & contrarias esse verè oppositas. nolo in re parui momenti immorari, & cum communiter sic soleat propositionum simplicium oppositio explicari, & nos sic eam attulimus: non enim deesset quod impugnaretur in hac sententia communi: quomodo enim possunt dici duæ propositiones subcontrariæ, v. g. *aliquis homo est albus, & aliquis homo non est albus* oppositæ, si non sunt de eodem subiecto? certum est enim ex suppositione terminorum supra exposita, quod in vtroque subiecto prædictarum propositionum non est eadem suppositio. item quomodo duæ propositiones subalternę dici possunt oppositæ, si ex vna altera infertur, scilicet ex vniuersali particularis, & veritas, vel falsitas subalternatæ necessariò sequitur veritatem, vel falsitatem subalternantis? verùm, vt dixi, in re nullius momenti non moror; Dummodò alioquin percipiatur doctrina communis.

De æquipollentia earumdem. *Cap. IV.*

36 Æ*Quipollentia est duarum propositionũ æquiualentia, seu idē valor, facta per additionem solius negationis:* quando ergo vna propositio alteri opposita ratione diuersæ quantitatis, vel qualitatis, fit eidem æquiualens, dicitur æquipollentia, & prodest ad obscuras propositiones in clariores resoluendas, quod fit per additionem particulæ negatiuæ *non*, quæ ex se hoc habet, vt si cadat supra vniuersale faciat particulare, & si supra particulare faciat vniuersale. ad quod melius dignoscendum traduntur sequentes regulæ.

Prima, negatio præposita signo cuiuscumque enunciationis facit eam æquipollere suæ contradictoriæ. v.g. istæ duæ contradictoriæ, *omnis homo est albus, aliquis homo non est albus*. si addam particulam non prępositioni vniuersali dicendo. *non omnis homo est albus*, æquiualet particulari iam dictæ: & si particulari iam dictæ præponam dicendo, *non aliquis homo non est albus*, æquiualet vniuersali illi, *omnis homo est albus*: quia primum *non* de particulari facit vniuersale, secundum *Non* de negatiuo facit affirmatiuum.

Secunda, negatio postposita subiecto propositionis vniuersalis facit eam æquiualere suæ contrariæ, vt *omnis homo est albus, nullus homo est albus*, sunt contrariæ, si dico, *omnis homo non est albus*, facio primam æquiualentem secundæ: si postpono secundæ, eam facio æquiualentem primæ.

37 Tertia, negatio prępositia, & postposita propositioni facit eam æquiualere subalternæ, vt *omnis homo est iustus, aliquis homo est iustus*. si dico, *non aliquis homo non est iustus*, per duplicem negationem prępositam, & postpositam æquiualet subalternanti illi *omnis homo est iustus*: & si huic præponam, & postponam æquiualebit subalternanti illi *aliquis homo est iustus*, quia vt dicebamus; primum *non* de particulari affirmatiua facit vniuersalem negatiuam: secundum verò *non* iterum reddit eam affirmatiuam, vt dicebamus prima regula.

Ab hoc tamen excipiuntur subalternæ negatiuæ ver. g. *nullus homo est lapis. aliquis homo non est lapis*, ad reddendam enim hanc particularem negatiuam æquipollentem negatiuæ vniuersali, non erit dicendum, *non aliquis homo, non non est lapis*, sed satis erit auferre negationem postpositam subiecto, & illam præponere, & erit æquiualens suæ subalternanti vniuersali negatiuæ, scilicet, *non aliquis homo est lapis*; idem enim est, ac *nullus homo est lapis*; prędictæ regulæ continentur hoc versu.

Prę contradic; post contra: prę postq. subalter.

38 Cuius sensus est, negatio præposita facit æquipollere contradictorias, postposita facit æquipollere contrarias, negatio præposita, & postposita facit æquipollere subalternas.

De subcontrarijs nulla fit mentio; quia in eis dari non potest æquipollentia; nam si prępositio postponatur subiecto propositionis affirmatiuæ, erit prorsus sua subcontraria, & sic non fiet æquipollentia; sed identitas. si postponatur subiecto propositionis negatiuæ fiet negatio; Si verò negatio anteponatur variabitur quantitas, & de particulari fiet vniuersalis:

Prodest æquipollentia maximè ad dignoscendas propositiones, quibus præpositæ sunt negationes, quarum vis nobis ignota est; quod vt facilius aduertatur, dantur sequentes regulæ.

Prima regula. quoties propositio habet negationem præpositam subiecto, eiusque vim aperire cupimus, dematur negatio; tunc quæratur eius contradictoria, quæ inuenta erit æquipollens ei, à qua dempta fuit negatio v. g. *non omnis homo est animal*; erit æquiualens huic, *aliquis homo non est animal*, quia dempta negatione remanet *omnis homo est animal*, quæ est contradictoria illius, *aliquis homo non est animal*.

39 Secunda regula, si propositio habeat negationem postpositam subiecto, dempta negatione sumatur eius contraria, quæ erit ipsius æquipollens, vt *nullus homo non est animal*, est æquiualens huic, *omnis homo est animal*, cuius est contraria negatione dempta.

Tertia regula. si negatio sit præposita, & postposita eodem modo, ambæ negationes tollantur, quibus ablatis; si propositio remanet vniuersalis, quæratur eius subalternata; si vero sit particularis quæratur eius subalternans, & erit eius æquiualens, v. g. *non omnis homo non est animal*, demptis negationibus remanet, *omnis homo est animal*, cuius subalternata est, *aliquis homo est animal*, atque adeò huic illa cum negationibus erat æquipollens.

Hæ sunt regulæ magis faciles ad aperiendum sensum prædictarum propositionum; ideo omitto afferre nonnullas alias, quas aliqui congerunt circa æquipollentiam, cum non deseruiant ad aliud, quam ad obscuritatibus obruenda scholarium ingenia; qui vult videat Fonsecam, Vallium, & alios.

De earum Conuersione. *Cap. V.*

40 C*Onuersio sic definitur esse commutatio extremorum propositionum seruata qualitate, & veritate*. Dicitur *mutatio extremorum propositionum*; vt scilicet id, quod erat subiectum fiat prædicatum, & quod erat prædicatum fiat subiectum; vt, *homo est animal*, conuertitur in *aliquod animal est homo*; dicitur *seruata qualitate, & veritate*, hoc est affirmatione, vt nempè propositio affirmatiua vertatur etiam in affirmatiuam, & negatiua in negatiuam; sic & vera in veram, falsa in falsam. non dicitur seruata quantitate; nam aliquando in conuersionibus, vt videbimus,

pro-

propositiones de vniuersalibus fiunt particulares. Propositio, quæ conuertitur dicitur conuersa, illa, in quam conuertitur, dicitur conuertens.

Conuersio triplex est, simplex; per accidens; & per contrapositionem. Conuersio simplex est mutatio extremorum propositionum, seruata qualitate, veritate, & quantitate. hac conuertatur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, vt *nullus homo est leo*, conuertitur in istam, *nullus leo est homo*; sic ista particularis affirmatiua. *aliquis homo est albus* conuertitur in istam, *aliquod album est homo*. idem dicendum de propositione singulari.

41 Conuersio per accidens est, mutatio extremorum, seruata qualitate, & veritate, non tamen quantitate, hac conuertuntur vniuersalis negatiua, vt *nullus homo est leo*, *ergo aliquis leo non est homo*; Item vniuersalis affirmatiua, vt *omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo*.

Conuersio per contrapositionem est mutatio extremorum propositionum manente eadem qualitate, & quantitate; sed mutatis terminis; & de finitis factis infinitis.

Hac conuertuntur vniuersalis affirmatiua, vt *omnis homo est ens, ergo omne non ens est non homo*; & particularis negatiua, vt *aliquis homo non est albus, ergo aliquod non album non est non homo*. Dantur autem ad perfectius retinendas has regulas hi duo versus.

Feci simpliciter conuertitur. eua per acci.
Asto per contra, sic fit conuersio tota

In quibus tres illæ voces *Feci, Eua, Asto* continēt quatuor vocales, *a.* quæ significat vniuersalem affirmatiuam; *E.* quæ significat vniuersalem negatiuam. *I.* particularem affirmatiuam; O. particularem negatiuam iuxta alios duos versus.

Affirmat A. negat E. sunt vniuersaliter ambæ.
Affirmat I. negat O. sunt particulariter ambæ.

Modò. *Feci.* hoc est vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua conuertuntur simpliciter. *Eua* hoc est vniuersalis negatiua, & vniuersalis affirmatiua conuertuntur per accidens. *Asto*, hoc est vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua conuertuntur per cōtrapositionem.

42 Quæres quonam pacto conuertantur propositiones, quæ constant subiecto singulari, & prædicato communi v.g. *Petrus est animal*.

Respondetur affirmatiuas conuerti per accidens in particularem ver. g. *Petrus est animal; ergo aliquod animal est Petrus*: si verò vtrumque extremum sit singulare, conuertuntur per simplicem conuersionem, siuè sit affirmatiua; siuè negatiua; si autem sit propositio negatiua cum prædicato communi, & de subiecto singulari, poterit conuerti, & simpliciter, & per accidens, vt *Petrus non est lapis*; ergo *lapis, siue aliquis lapis non est Petrus*.

Circa prædictam conuersionem aduertendum; quod si propositio sit de verbo adiectiuo v. g. *aliquis homo currit*; vel de verbo substantiuo cum casu obliquo, vt *aliquis piscis est in fluuio*; antequam conuertatur, debet reduci ad participium eiusdem verbi cum copula *est*; deinde conuertatur iuxtà supradictas regulas, ver. g. in assignatis, de prima; sic dices, *aliquis homo est currens*. postea conuertatur simpliciter cū sit particularis affirmatiua, ergo *aliquid currens est aliquis homo*. secunda vero sic *aliquis piscis est existens, seu ens in fluuio*, postea ergo *aliquod ens, seu existens in fluuio est piscis*: & sic de cęteris.

Aduertendum secundò, vt totum id, quod est prędicatum fiat subiectum, & vice versa totum, quod est subiectum, fiat prædicatum; & insuper semper seruetur idem sensus terminorum: alioquin multoties aliquæ conuersiones euadent falsæ. quare antequam fiant conuersiones maximè est obseruanda suppositio, compilatio, & aliæ affectiones terminorum, vt iuxta eundem sensum fiat conuersio.

De enunciatione Modali. Cap. VI.

43 Explicata enunciatione absoluta categorica, sequitur, vt ad modalem categoricam transeamus. Enunciatio ergo modalis est, quæ quonam modo prędicatum subiecto insit, vel non insit; ostendit, vt *Petrus necessario est animal*. *Petrum esse animal est necesse*; quare hic modus non sumitur, vt modificat, vel terminum, vel copulam propositionis v. g. *Petrus currit velociter*; sed vt modificat totam propositionem, & illam qualificat explicando qualis sit coniunctio prædicati cum subiecto. hinc si quis dicat. *Petrum currere est verum* non est propositio modalis, de qua agimus; quia non modificat propositionem; sed tantum dicit id, quod per ipsam enunciatur esse à parte rei verum. Obseruandum est autem huiusmodi modos dupliciter vsurpari posse, primò aduerbialiter, vt *Petrus necessariò est animal*; secundò nominaliter, v. g. *Petrum esse animal est necesse*. Differunt hi duo modi; nam modus aduerbialiter sumptus non prædicatur, sed afficit copulam enunciationis; nominaliter verò prædicatur, vt in hac propositione, *Petrum esse animal est necesse*; subiectum est totum illud, *Petrum esse animal* (quod solet vocari dictum) prædicatum verò est, *necesse* (quod solet appellari modus); sed tamen idem omninò de illis dicendum est, siuè sumantur nominaliter; siuè aduerbialiter; quare omnia, quæ de illis statuemus sumptis nominaliter, applicanda erunt eisdem sumptis aduerbialiter., vide Toletum *Lib. 3. cap. 6.*

Prima diuisio enunciationis modalis. alia de necesse, alia de impossibili, alia de contingenti; alia de possibili. 44 Sumitur hæc diuisio ex triplici materia propositionis absolutæ iam explicata: ex materia necessaria fit propositio modalis; quia prædicatum ex illa est necessarium: ex materia impossibili fit propositio impossibilis, quia prędicatum impossibile: ex contingenti fit contingens; possibilis verò fit ex materia tam necessaria, quam contingenti; quia omne quod est necessarium, & quod est contingens, est etiam possibile, vt *hominem esse animal est possibile, hominem esse album est possibile*.

Secunda diuisio ratione materiæ; alia est necessaria, alia impossibilis (non loquimur modo de materia propositionum, seù dicti: nam hæc triplex supponitur, vt dictum est) loquimur de materia modi, quæ sumitur penes habitudinem modi cum dicto: quia verò modus qui alicui dicto semel conuenit, semper conuenit, & qui aliquando non conuenit, nunquam conuenit; ideò omnis ipsarum materia, aut necessaria, aut impossibilis; quare, si quis dicat *hominem esse album est contingens*, vt modalis est necessaria, quia huic dicto *hominem esse album* necessariò ei conuenit, hic modus, *contingens*: at verò si dicatur *hominem esse album est necesse*, est de materia impossibili; quia hic modus nunquam potest conuenire huic dicto: vnde propositio quæ vt absoluta est de materia necessaria, vt modalis poterit esse impossibilis; & vice versa, v. g. *hominem esse animal est contingens, hominem non esse lapidem est necesse*. Prima ratione dicti necessaria est, ratione modi impossibilis. Secunda quoad modum necessaria, quoad dictum impossibilis, & sic de cęteris, quare materia modi non est attendenda iuxta qualitatem materiæ dicti simpliciter.

Ratione quantitatis, alia vniuersalis, alia particularis 45 iuxta qualitatem modi: modi autem vniuersales sunt duo *necesse*, & *impossibile*: particulares etiam duo, *contingens*, & *possibile*. Ratione qualitatis, alia affirmatiua, alia negatiua: affirmatiua, quæ constat modo affirmatiuo, negatiua negatiuo. Ratione qualitatis accidentalis; alia vera, alia falsa; quæ est vera nunquam potest esse falsa, & quæ est falsa nunquam potest esse vera; & ratio huius dicti est; quia modi necesse, & impossibile, dato quòd semel conueniant, vel non conueniant, eodem pacto semper perseuerant, vt dictum est.

Aduertendum est autem primò præter qualitatem, & quantitatem modi reperiri etiam quantitatem, & qualitatem dicti; sed de hac nihil dicendum præter illa, quæ de propositionibus absolutis dicta sunt; quia dictum est propositio integra, & absoluta.

Aduertendum secundò *necesse, impossibile, possibile*, & 46 *contingens* ita se habere in modalibus; sicut signa illa quantitatiua *omnis, nullus, aliquis*. vnde preposita negatione modi vniuersales fieri possunt particulares, affirmatiui negatiui, & vice versa.

Differunt tamen primò; quia signa propositionis absolutæ indicant quantitatem numeralem: *omnis* enim homo dicit omnes homines; at modi denotant quantitatem temporis, scilicet quantum temporis tale prædicatum competat tali subiecto; *necesse* enim distribuit per omne tempus, *possibile* per aliquod tantum.

Differunt secundo; quia illa signa nequeunt esse termini categorematici, vt dictum est; at modi possunt esse,

imò

immò sunt prędicata, vt *hominem esse animal est necesse*, atque adeo non solum funguntur munere syncategorematici; sed etiam categorematici.

Datur etiam diuisio propositionis modalis in illas quæ constant dicto, quod sit terminus singularis, vt *Petrum esse hominem est necesse*, & in illas, quarum dicta sunt termini communes, vt *hominem esse animal est necesse*: verum quia easdem omninò leges seruant in oppositione, æquipollentia, & conuersione, non superest aliquid addendum ad iam dicta.

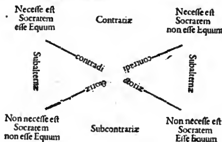
De Oppositione Modalium. Cap. VII.

47 SCiendum est in Modalibus tot oppositionum genera reperiri, ac in absolutis, & easdem omninò leges seruare nam contradictoriæ nec simul veræ, nec simul falsæ. contrariæ sunt simul falsæ, non tamen simul veræ. subcontrariæ simul veræ, non tamen simul falsæ. subalternæ ita se habent, vt ex veritate subalternantis, vel falsitate, colligatur veritas, vel falsitas subalternatæ, non è contra.

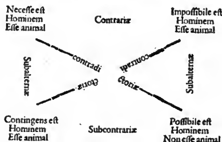
Aduertendum primò quemlibet ex modis assignatis, posse facere quatuor propositiones; affirmatiuam de modo, & dicto, vt *necesse est Socratem esse album*. *Secundo negatiuam* de modo, & dicto, vt *non necesse est Socratem non esse album*. Tertio affirmatiuam de modo; negatiuam de dicto, vt *necesse est Socratem non esse album*. Quarto affirmatiuam de dicto, negatiuam de modo, vt *non necesse est Socratem esse album*; & quamlibet harum posse habere suam æquipollentem pręposita, vel postposita particula negatiua suæ oppositæ, iuxta qualitatem, vel quantitatem illius, cuius debet fieri æquipollens.

Aduertendum secundo inter propositiones eiusdem appellationis oppositas non posse dari æquipollentiam; si enim particula *non* prępon atur, vel postponatur iuxtà regulas assignatas in æquipollentia, propositiones non erunt æquipollentes; sed eædem, vt ex sequenti tabella patebit. 48

Dixi inter propositiones eiusdem appellationis, multi enim existimant dari oppositionem inter propositiones, quæ constent eodem modo, quæ tunc erunt contrariæ, quando constabunt eodem modo vniuersali dictis contra dicentibus; subcontrariæ cum eodem modo particulari dictis etiam contradicentibus; subalternæ cum modis, & dictis contradiceotibus; Contradictoriæ verò cum constant eodem dicto, & modis contradicentibus. verum hęc oppositio potius est dicenda oppositio dictorum, quam modorum, & inter has dixi non dari veram æquipollentiam. Sequens figura omnia te docebit.

49 Igitur oppositio in modalibus, quæ magis accedit ad veritatem oppositionis est inter propositiones diuersæ appellationis, vt in sequenti figura patebit.

Dixi, quæ magis accedit ad verã oppositionem; quia aliqui existimant nec etiam in ista figura reperiri veram oppositionem; eo quod tertio loco dicatur contingens, vt subalternata ad necesse cum tamen contingens non contineatur in necesse; sed sit ei rigorosè oppositum: quòd si sumatur pro possibili, vt volunt, qui veram oppositionem esse defendunt, iam contingens non sumitur in proprio significato; In prędicta figura videre est, oppositionem tantum in modis, excepta vltima subcontraria, in qua variatur etiam dictum, immò tatione ipsius tantum est opposita, de reliquo patere potest omnes regulas oppositionum allatas, & explicatas in absolutis adamussim hic etiã obseruari.

De Aequipollentia Modalium. Cap. VIII.

50 ÆQuipollẽtia Modalium est duarum modalium, quæ erant oppositę, idem valor factus per additionem particulæ negatiuæ *non*, vt diximus in æquipollentia simplicium. Vt autem euadat facilè reddere modales æquipollentes, quod alioquin videtur difficile, aliquę breues regulæ sunt adnotandæ.

Prima regula, quod sicut in simplicibus, ita in modalibus particula *non* reddit propositionem de vniuersali particularem, & vice versa; & affirmatiuam de negatiua, & vice versa.

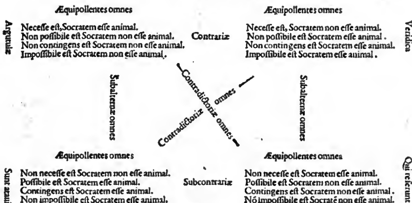
Secunda Regula, sicut in simplicibus, ita in modalibus habet locum ille versus

Prę contradic. post contra, prę postq; subalter.

quare eodem pacto eis applicandus ad earum æquipollentiam; quo facto omnes habebunt eundem modum; scilicet eiusdem quantitatis, quod requiritur ad ipsarum æquipollentiam.

Tertia Regula, quæ sequitur ex prędictis duabus, quod in æquipollentia dictum de *impossibili, possibili, & contingenti*, sit oppositum dicto de *necesse* per particulam negatiuam *non*, sequens tabella planè demonstrat.

Æqui-

51 In qua videri poteſt, quod omnes contrariæ ſunt factæ æquipollentes per particulam, *non*, poſt poſitam: contradictoriæ per eamdem preppoſitam: ſubalternæ, per ipſam ante,& poſt poſitam; ex quo factum videtur, quod omnes modi ſunt eiuſdem quantitatis, & dictum de *poſsibili, contingenti*, & *impoſsibili* contradicit dicto de *neceſſe*, & æquipollentia eſt in modis diuerſæ appellationis; quia vt diximus, quando modi eſſent eiuſdem appellationis euaderēt non æquipollentes; ſed eædem. Tamen ad recolenda hæc omnia dantur quatuor voces, quarum quælibet habet quatuor vocales, quæ deſignant quatuor propoſitiones æquiualentes; ita tamen vt prima vocalis vniuſcuiuſque vocis denotet propoſitionem de *neceſſe*. Secunda de *poſsibili*. Tertia de *contingenti*; quarta de *impoſsibili*. Voces ſunt *Arguula, Veridica, ſunt ataui, qui referunt*. vocales ſunt *A, e, i, v*, cum hac tamen obſeruatione quod *A*, denotet propoſitionem debere eſſe affirmatiuam de modo, & dicto. *E* affirmatiuam modi, negatiuam dicti, *I*. negatiuam modi, affirmatiuam dicti. *V* negatiuam vtriuſque, vt dicunt ſequentes verſus.

Deſtruit V totum; ſed A confirmat vtrumque
Deſtruit E dictum; Deſtruit I, quemodum

52 Omnia videri poſſunt in ſuperiori tabella; quare ſi prędicta omnia bene obſeruentur, facilè erit modalium æquipollentiam percipere, quæ ſolet adeò defatigare ſtudentium ingenia. V.G. habeo hanc propoſitionem. *poſsibile eſt hominem eſſe animal*. Statim volo ſcire omnes eius æquipollentes in cęteris modis, ſcio prędictam propoſitionem eſſe affirmatiuam de dicto, & de modo, conſequenter denotari per vocalem, *A*. inſuper ſcio propoſitionem de poſſibili denotari ſemper per vocalem poſitam. Secundo loco in quatuor vocibus aſſignatis. quæro primo quænam ex illis vocibus habeat vocalem *A*, ſecundo loco, & inuenio eſſe; *ſunt Ataui*, hoc inuento ordino propoſitionem de neceſſe prout exigit prima vocalis *V*; quia vt diximus, prima vocalis denotat modū de *neceſſe*; & quia *V*, dicit negationem de vtroque, dico, *non neceſſe eſt hominem non eſſe animal*: poſtea per tertiam vocalem, *A*, cum denotetur propoſitio de contingenti, ordino affirmatiuam de vtraque dicendo, *contingens eſſe hominem eſſe animal*; quia ſic exigit *A*; tandem cum per quartam vocalem quæ eſt *I*, denotetur propoſitio de impoſſibili, & *I* dicat negatinam de modo, affirmatiuam de dicto, dico, *non impoſsibile eſt hominem eſſe animal*, & ſic habeo omnes æquipollentes illius, *poſsibile eſt hominem eſſe animal*; & ſic faciendum de cęteris.

De earum Conuerſione. Cap. IX.

53 Circa Conuerſionem modalium ante omnia aduertendum eſt, modales eſſe conuertendas tantùm ſecundum dicta, non ſecundùm modos; nam modus ſemper debet manere prędicatum: conuertuntur autem prędicatū, & ſubiectum dicti, vt ſi prædicatum fiat ſubiectum, & è contrà, de qua duas trado Regulas.

Prima ſit, omnes modales de modo *neceſſario poſsibili, contingenti* affirmatis, & *impoſsibili* negato conuertuntur ſecundum Regulam conuerſionis dicti, ſcilicet ſi fuerit vniuerſale affirmatiuum conuertitur per accidens: ſi vniuerſale negatiuum; aut particulare affirmatiuum conuertitur ſimpliciter: ſi particulare negatiuum non poteſt fieri conuerſio, niſi per cōtra poſitionem, vt dicemus inferius. V. G. de neceſſario affirmato, *neceſse eſt nullum hominem eſse lapidem*, quia dictum eſt negatiuum, & vniuerſale, conuertitur ſimpliciter in iſtam, *neceſſe eſt nullum lapidem eſſe hominem*.

Obſeruandum tamen eſt, quod in dictis vniuerſalibus affirmatiuis in modo de *neceſſe*, hæc regula patitur exceptionem; nam ſi dico, *neceſſe eſt omne ſanum eſſe corpus*, conuertens, quæ eſt, *neceſſe eſt aliquod corpus eſſe ſanum* poteſt dari caſus, quod non ſit vera: ad verificandam autem conuerſionem, vel debemus mutare modum *neceſſe* in *poſsibile*; & dicere, *poſsibile eſt aliquod corpus eſse ſanum*, vel, ſi nolumus mutare modum, intelligere conuerſionem ſuppoſita exiſtentia extremorum; nam ſi verum eſt, *neceſſe eſt omne ſanum eſſe corpus*, ſuppoſito, quod ſanitas & corpus exiſtant, erit & vera iſta, *neceſſe eſt aliquod corpus eſſe ſanum*.

Secunda ſit. Modales de *contingenti poſsibili*, & *neceſ-*
ſario negatis, & de *impoſsibili* affirmato non conuertun- 54
tur quoties dictum eſt vniuerſale affirmatiuum: non enim valet, *impoſsibile eſt omne animal eſſe hominem*: ergo per conuerſionem, *impoſsibile eſt, aliquem hominem eſſe animal*: neque ſi dicas, *non neceſſe eſt, omne coloratum eſſe album*, valet dicere, *non neceſſe eſt aliquod album eſſe coloratum*: Si verò dicta ſint vniuerſalia negatiua, aut particularia affirmatiua, quæ poſſunt conuerti ſimpliciter, eſt bona cōuerſio, vt *impoſsibile eſt nullum hominem eſſe album*, valet conuertens: ergo *impoſsibile eſt nullum album eſſe hominem*; & in particulari affirmatiua, V.G. *non neceſſe eſt aliquem hominem currere*, ergo *non neceſſe eſt aliquod currens eſſe hominem*.

Circa conuerſionem per contrapoſitionem, quando dicta ſunt vniuerſalia affirmatiua, aut particularia negatiua; dico, quod valet conuerſio. V.G. *neceſſe eſt aliquem hominem non eſſe lapidem*: ergo *neceſſe eſt aliquod non lapidem, non eſſe nō hominem*, qui plura vult de hac materia, videat Doctores parùm enim deſervit in progreſſu noſtrorum Studiorum.

Quid, & quotuplex ſit Enunciatio hypothetica. Cap. X.

Expoſita Enunciatione categorica cùm ſimplici, tùm modali, ſequitur hypothetica, quæ ex dictis eſt compoſita ex pluribus ſimplicibus media aliqua coniunctione: huius tres ſunt ſpecies, conditionalis, copulatiua, & disiunctiua.

Conditionalis eſt, in qua vna parte conceſſa, poſterior ſequitur, vt, *ſi Sol lucet, dies eſt*, hæc propriè dicitur hypothetica, cum hypotheſis conditionem ſignificet, vel quaſi ſup-

suppositionem; quia secunda propositio primam supponit, & ab illa deducitur, prima pars dicitur antecedens, secunda consequens.

55 Hypothetica conditionalis diuiditur in rationalem, causalem, & particularem conditionalem. Rationalis est, in qua vtimur coniunctione illatina, *ergo*. V. G. *Sol lucet, ergo est dies*: ad veritatem huius pręter bonam consequentiam, requiritur veritas antecedentis.

Causalis est illa, in qua vtimur coniunctione causali, vt *quando Sol lucet dies est*: in qua patet, quòd secunda pars causatur à prima, sicut in rationali, secunda pars inferebatur ex prima: ad veritatem huius non solum requiritur veritas antecedentis, & consequentis, sicut in rationali; sed amplius requiritur, & vt antecedens sit vera causa cõsequentis, vt, *quia Socrates est albus, est coloratus*; in quo patet, quod antecedens est causa consequentis.

Particularis conditionalis est, in qua vtimur coniunctione conditionali, *si* vel simili, vt *si Sol lucet, dies est*, ad quam etiam reducunt alias propositiones, compositas ratione aliarum particularum, V. G. *dum lego, vos auditis*: *vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & Aquilæ? qualis Pater, talis filius*.

Hæc conditionalis diuiditur primo in affirmatiuam, & negatiuam, affirmatiua est, in qua antecedentis; & consequentis coniunctio affirmatur, negatiua, in qua negatur: & tunc fit, quando negatio pręponitur coniunctioni, vt, *non si curris, moueris*, est propositio negatiua; quia negamus secundum partem sequi ex prima, hæc vero, *si homo es, non es rudibilis*, est affirmatiua; quia licet secunda pars sit negatiua; tamen affirmamus secundam partem sequi ex prima: in quo cõsistit affirmatio ꝓpositionis hypotheticę.

56 Diuiditur secundo etiam in veram, & falsam; vera est, cuius bona est connexio idest, vt ex antecedenti inferatur consequens: falsa verò, cuius connexio est falsa; siuè propositiones sint veræ; siue sint falsæ, hinc ortum habet illud commune dictum, *conditionalis vera nihil ponit in esse*; nam V. G. *si habet alas, volare potest*, est conditionalis vera; quia licet sit falsum habere alas, & sit falsum posse volare; quia tamen inter ista duo est connexio, & consequentia est bona de habere alas ad posse volare, dicitur conditionalis vera; nam in hoc consistit tota ratio veritatis conditionalis.

Disiunctiua est, in qua iunguntur plures categoricę per copulam, *vel, aut, siuè*, vt, *Petrus, aut est homo, aut est equus*. ad veritatem disiunctiuæ requiritur, vt vna tantum pars sit vera, alia falsa; nam cum nota disiunctionis debeat disiungere significatum, & coniungere partes propositionis disiunctiuæ, si vtraque pars esset vera, non distingueretur significatum. Quod si dicas, *vel tu es homo, vel tu es risibilis*: ista propositio est falsa, vt disiunctiua, & æquipollet copulatiuæ veræ *tu es homo, & tu es risibilis*.

57 Copulatiua est, in qua plures categoricæ coniunguntur simul per particulam *Et*, aut æquiualentem: ad huius veritatem requiritur, vt omnes partes sint veræ; nam non distinguit; sed coniungit significatum, & vna parte existente falsa, fit falsa tota propositio, vt si dicam, *& est homo, & esse lapis*, est absolutè neganda hæc propositio; quia licet sit verum esse hominem, est tamen falsum cum homine coniungi lapidem.

Quoad materiam in Hypotheticis dicendum primò, in conditionali repetiri tantum materiam necessariam, aut impossibilem; sicut in modabilibus; attenditur enim materia penes connexionem vnius partis cum alia, & quia consequens, quod deducitur semper deducitur, & è contra; ideo omnis propositio aut erit necessaria; quia illud consequens semper sequetur: aut impossibilis; quia nunquam sequetur.

Dices, *si mater est, diligit filium*, hanc propositionem, neque esse necessariam, neque impossibilem, sed potius possibilem, ergo falsò dicitur.

Respondetur illas propositiones, & similes non esse censendas bonas conditionales; quia illa est bona conditionalis, in qua, supposito antecedente vniuersaliter, sequitur, vel non sequitur consequens, cuius oppositum est in propositione allata.

58 Dicendum secundo in Hypotheticis disiunctiuis, & copulatiuis materiam esse sumendam, prout in absolutis, cum istę propositiones nihil aliud in se includant, quàm subiectum, & plura pręŕdicata per particulam copulatiuá, vel disiunctiuam ipsi applicata, vnde iuxta habitudinem pręedicatorum ad subiecta, ipsarum materia erit attendenda.

Quoad æquipollentiam, cõuersionem, & oppositionem harum propositionum nihil est dicendum; quia, vel in illis non est assignare propriè quantitatem, cuius defectu illæ affectiones locum non habent; vel si aliquo modo ab aliquibus assignatur quantitas, ex dictis in absolutis facilè erit illas reperire, sed nulla vtilitate, qui vult videat Vallium *par. 2. sua introductionis à cap. 13.*

Quęnam sint Enunciationes Exponibiles. Cap. XI.

ALiquæ enunciationes exponibiles dicuntur; quia ob quasdam particulas obscuræ sunt, & expositione indigent, & per eas propositiones, quas in se includunt, quæ sunt manifestiores, possunt explicari. Ver. Gr. *pręedicabilia sunt tantum quinque*, exponitur hoc modo, *pręedicabilia sunt tantum quinque, & non plura*. Propositiones exponibiles dicuntur Exclusiua, Exceptiua, reduplicatiua.

Exclusiua Enunciatio est, quæ constat signo exclusiuo, vt *tantum, solum* exemplum sit, *homo est tantum animal rationale*.

Exceptiua constat signo exceptiuo, vt *pręter, excepto*, & simili, vt, *omne animal est videns pręter talpam*.

59 Reduplicatiua, cuius vsus in scholis est frequẽtissimus, illa est, quæ constat dictione aliqua reduplicante, quales sunt, *quatenus, prout, inquantum* V. G. *homo quatenus homo est rationalis*, quæ tunc dicitur vera reduplicatiuè, quãdo ratio illa, supra quam cadit reduplicatio, est ratio, cur insit pręedicatum; alioquin erit vera tantùm specificatiuè; quod est maximè aduertendum in disputationibus; quia multoties afferuntur aliquæ propositiones, vt veræ reduplicatiuè, quæ tamen sunt falsæ, & veræ solùm specificatiuè; quia solum significat esse aliquid in subiecto, secũdum quod pręedicatum inest, vt *Petrus quatenus albus est doctus*. Afferuntur etiam ab aliquibus quædam aliæ propositiones, quæ possunt formari, & quæ videntur exigere expositionem; sed ex dictis sufficienter, si occurrent, poterunt earum sensus dignósci, & exponi, pro vt opus erit.

De Diuisione. Cap. XII.

QVare pro hac secunda parte nostræ introductionis solum restat agendum de ipsa diuisione, propter quam hactenus egimus de propositionibus.

60 *Diuisio est oratio totum in suas partes distribuens*, dicitur *oratio*; quia non loquimur de diuisione materiali; sed de illa, quæ mente concipitur & voce explicatur; dicitur *totum in suas partes distribuens*; nam in diuisione sunt duo, totum quod diuiditur in partes, & hoc totum diuisum appellatur, & partes ipsum diuidentes, quæ membra diuidentia dicuntur.

Hæc autem diuisio est duplex, nominis, & rei: nominis est vocis in suos sensus, & significationes distinctio; eiusmodi est diuisio æquiuoci in sua æquiuocata; diuisio verò rei est, cum totum aliquod in suas partes diuiditur.

Diuisio rei est multiplex juxta diuersa genera totius; aliud enim est totum integrale; aliud potestatiuum; aliud essentiale; & aliud vniuersale. Totum integrale est illud, quod ex partibus quantitatiuis componitur: quæ partes, vel sunt etherogeneæ; idest diuersæ rationis; & constituunt totum, aut naturale, vt os, manus, neruui respectu corporis humani; aut artificiale, vt partes domus, exercitus, reipublicæ, & dicitur totum Etherogeneum: vel sunt homgeneę, scilicet eiusdem rationis, vt plures partes eiusdem ligni, & dicitur totum integrale homogeneum.

Totum potestatiuum est quod virtute plura continet; sic anima humana diuiditur tanquam in suas species, quas virtute continet; in vegetatiuum, sensitiuum, & intellectiuum.

61 Totum essentiale est, quòd plures partes continet essentiam constituentes, & hoc est duplex, totum physicum, quod ex partibus verè, ac re ipsa essentiam constituentibus constat; sic homo, ex anima, & corpore componitur, & dicuntur partes reales, & totum reale; aliud totum essentiale methaphysicum, quod constat partibus methaphysicis, nempe genere, & differentia; cuiusmodi est species. V. G. *homo*, qui includit tamquam partes, à quibus com-

componitur animal, quod est genus, & rationale, quod est differentia; & dicuntur etiam partes secundum rationem, & totum secundum rationem. Ad hoc etiam reducitur totum, quod dicitur resultare vel ex esse, & essentia, vel ex natura, & subsistentia; quia etiam hæ partes non sunt distinctæ: nisi secundum rationem. Totum essentiale differt ab integrali; quia si ab integrali auferatur aliqua pars, non aufertur totum, vt essentiale aufertur, vna parte ablata.

Totum vniuersale est, quod de pluribus sibi subiectis dicitur, & est in pluribus, vt Genus, quod est in pluribus speciebus, & species in pluribus indiuiduis: differt hoc totum à toto potestatiuo; quia partes illius non se excludunt ab inuicem; eadem enim anima potest esse vegetatiua, sentiens, & intellectiua, at non sic partes totius vniuersalis, non enim potest idem esse simul Petrus, & Paulus, qui sunt indiuidua, in quæ diuiditur homo.

62 Totum etiam dicitur subiectum respectu suarum accidentium, vt hominum, alius doctus, alius indoctus; & cõcretum respectu subiectorum, quæ connotat; Sic dicimus alborum aliud lignum, aliud lilium: dicitur etiam totum accidens respectu suorum accidentium, sic motus diuiditur in rectum, & circularem.

Ad hæc genera reducuntur cæteræ omnes diuisiones, quas aliqui sub alijs nominibus tradunt, vt autem diuisio sit bona, obseruandæ sunt sequentes regulę.

Prima Regula circa bonam diuisionem, quòd membra diuidentia sint minus communia, quam diuisum, omnia tamen simul sumpta diuiso adæquentur.

Secunda Regula, quantum fieri potest diuisio fiat in proxima membra diuidentia.

Tertia Regula, ne asserantur plura membra, quàm necesse sit, sed si est possibile, reducantur ad duo tantum, deinde illa membra postea subdiuidantur.

Quarta Regula, vt membra diuidentia sint opposita aliquo modo, & vnum aliud non includat. Circa modum argumentandi, primò valet arguere à positione diuisi ad positionem alicuius ex membris diuidentibus non absolute, sed cum disiunctione, v.g. valet dicere, *est animal; ergo vel rationale, vel irrationale*; sic econtra ex altero tantum, vel ex omnibus valet inferre diuisum hoc pacto, *est rationale, ergo animal; & est corporeum, vel incorporeum ergo substantia.*

63 Secundo Negatiuè valet arguere à negatione diuisi ad negationem omnium membrorum diuidentium, sic non *est animal, ergo nec rationale, nec irrationale*; non tamen valet ab vno membro diuisionis negato inferre negationem diuisi, vt, *non est rationale, ergo non est animal*: valet tamen ab omnibus membris negatis, vt, *non est rationale, nec irrationale, ergo non est animal.* Tertio valet arguere ab affirmatione diuisi, & negatione alterius ex membris diuidentibus, & inferre reliquum, vt, *est animal, & non est rationale, ergo irrationale*: hoc tamen valet quando diuisio est bimembris, nam si membra sint plura, quam duo, oportet, vt præter positionem diuisi negentur omnia cætera membra, excepto illo, quod inferre volumus v. g. *est anima, non intellectiua, nec sensitiua, ergo vegetatiua.*

Quarto inter ipsa membra valet à positione vnius ad negationem alterius, vt, *est leo, ergo non est homo.*

Aduertire quod hæ regulæ valent in toto vniuersali, quod maxime deseruit ad propositionem, non autem in cæteris semper, & vniuersaliter, vt patebit consideranti. Ad interrogationem, quæ diuisio est ista? Respondebitur, est totius essentialis, vel vniuersalis, vel integralis. Ad interrogationem qualis est, dicetur est bona, vel mala. Ad interrogationem verò quotuplex est, Respondebitur iuxtà numerum membrorum diuidentium. Hæc sint satis pro secunda parte.

Tertia Pars, quæ est de argumentatione.

Quid & quotuplex sit argumentatio. *Caput Primum.*

64 ARgumentatio est oratio constans ex antecedente, & consequente connexis per illationem, *ergo*, vel alium similem, vt *Petrus est homo, ergo est animal*; magis tamen strictè loquendo: Argumentatio est, quando ex antecedẽte noto infertur aliquid, quod erat minus notum; quare vera argumentatio debet constare diuersis terminis; Ideo terminus complexus, vel simplex propositio; vel cum idẽ infertur ex seipso, vel vna æquipollens infert aliam æquipollentem, non sunt dicendæ rigorosè argumentatio.

Prima diuisio est in bonam, & in malam. Bona est, in qua ex antecedente sequitur consequens. Mala autem, in qua non sequitur, sed hæc nec nomẽ argumentationis meretur, dum quod dicitur consequens non sequitur verè ex antecedente, v.g. *est homo, ergo est Logicus.*

Bona argumentatio duplex; alia ratione formæ, alia ratione materiæ: bona argumentatio ratione formę est, in qua ita consequens ex antecedente infertur, vt in quibuscumque vocabulis, vel in quacumque materia seruata eadem methodo argumentandi, nunquam possit dari antecedens verum, & consequens falsum, vt patet in hoc syllogismo, *omne animal est substantia. Omnis homo est animal; ergo substantia.* Seruata enim hac argumentandi forma in quacumque materia ex antecedente vero nunquam sequitur consequens falsum; & ita se habent tres figurę syllogisticę: & hęc dicitur consequentia formalis; quia est bona ex vi formæ.

Argumentatio bona ratione materiæ est, in qua ex antecedente sequitur consequens in illa, aut simili materia, 65 in alia verò materia poterit dari antecedens verum, & consequens falsum, vt in ista *Omnis homo est rationalis, ergo omne rationale est homo.* est bona tantum ratione, non formæ, sed materiæ; quia si mutatur materia, dabitur antecedens verum, consequens falsum, vt, *omnis homo est animal, ergo omne animal est homo*, quod est falsum; & dicitur consequentia materialis; quia ad summum potest esse bona ratione materiæ.

Secunda diuisio est in Syllogismum, Enthymema, Inductionem, & Exemplum; de quibus singillatim agendum est; sed primò tradenda sunt præcepta bonæ argumentationis in genere.

De præceptis bonæ argumentationis. *Caput II.*

NOtandum in argumentatione tria nos posse spectare, antecedens, Consequens, & Illationem, quę dicitur consequentia; nam his tribus tamquam partibus diximus illam constare v. g. si dicamus *homo est albus, ergo coloratus. homo est albus*, est antecedens; *est coloratus* dicitur consequens; quod verò ex prima propositione secunda inferatur, dicitur consequentia, scilicet illatio vnius ex alio significata per particulam *ergo*. 66

Modò hæc tria ita se habent, quod aliquando potest concedi antecedens, & negari consequens, vt, *homo est albus; ergo est altus*: aliquando potest concedi antecedens, & consequens, & negari consequentia, vt *vt homo est albus, ergo rationalis*: Licet homo sit albus: Licet sit rationalis; non tamen rationalis sequitur ex albo: aliquando potest negari antecedens, & consequens, & concedi consequentia, vt *homo est Leo, ergo est rugibilis*; illatio enim est bona; sed est falsum hominem esse Leonem; si enim esset Leo, vtique esset rugibilis. his positis.

Prima regula: ex antecedente vero in bona consequentia sequitur consequens verum; ex falso quandoque verum, quandoque falsum: ex vero non sequitur nisi verum, hoc est axioma commune, vt *Petrus est homo, ergo risibilis.* Ratio est; quia alioquin consequentia non esset bona, dum enim antecedens est verum, & ex ipso deducitur prædicatum consequentis in bona consequentia, necesse est, quod & ipsum conueniat subiecto antecedentis; ergo erit verum consequens; ergo ex vero semper sequitur verum.

Ex falso sequitur falsum, vt *homo est lapis, ergo non est sensitiuus, homo est Angelus, ergo incorporeus*: potest tamen 67 sequi verum, vt *homo est lapis, ergo est substantia. est Leo, ergo est animal*; quia potest esse quod prædicatum consequentis illarum bona consequentia ex antecedenti, conueniat subiecto antecedentis alio capite.

Secunda regula. ex antecedenti necessario semper sequitur consequens necessarium, non autem impossibile, aut contingens: nam cum necessarium sit semper verum; impossibile semper falsum, contingens aliquando verum aliquando falsum, in illo casu, quo contingens est falsum, ex vero sequeretur falsum: at si antecedens sit possibile, aut contingens, consequens etiam potest sequi contingẽs, aut possibile, vel etiam necessarium; non autem impossibile, nam cum contingens sit aliquando verum, aliquando falsum, & impossibile semper falsum; si ex contingenti se-

queretur impossibile, falsum sequeretur ex vero.

Tertia Regula, ex antecedente impossibili potest sequi consequens aliquando impossibile, aliquando continges, aliquando necessarium, vt patet in his consequentijs *homo est Leo, ergo est rugibilis*; ecce impossibile, *homo volat, ergo mouetur*: ecce contingens, *homo est Leo, ergo substantia*: ecce necessarium; hæ duæ regulæ sequuntur necessariò ex prima, & in ipsa fundantur, vt patebit consideranti.

Quarta Regula. In bona consequentia ex contradictorio consequentis infertur contradictorium antecedentis, non è contra; Primum patet in ista; *homo currit, ergo mouetur*: Ecce quod ex contradictorio consequentis, infertur contradictorium antecedentis, si dicatur, *non mouetur, ergo non currit*: non tamen valet à contradictorio antecedentis inferre contradictorium consequentis; non enim valet, *est homo; ergo est animal; non est homo, ergo non est animal*, & ratio est: quia omnia essentialia superioris sunt etiam essentialia inferiori; non autem è contra; ideò ex negatione superioris infertur & negatio inferioris, vt in exemplis allatis; non autem, è contra: hæc ratio valet etiã in regulis sequentibus.

68 Quinta Regula, quidquid infertur ex consequenti, infertur etiam ex antecedenti; non tamen è contra; & quò infertur antecedens, infertur & consequens, non tamen è contra, prima pars patet; si dicatur, *est homo, est animal*; quia ex hoc consequenti infertur *est viuens, sensitiuum, corporeum*: infertur etiam ex antecedenti; valet enim, *est homo, ergo viuens, sensitiuus, corporeus*: non tamen è contra, nam ex antecedente potest inferri aliquid, quod non inferatur ex consequenti, v.g. *est homo, ergo rationalis, ergo risibilis*; quæ non inferuntur ex consequenti; non enim valet, *est animal ergo rationale, ergo risibile*, propter eandem rationem regula precedenti allatam.

Secunda verò pars, quòd scilicet quo infertur antecedens, inferatur & consequens, probatur; nam hoc antecedens, homo infertur ex rationali, risibili; valet enim, *est risibile, ergo homo*, valet etiam, *est risibile, est rationale, ergo est animal*, ecce ergo quod quidquid infert antecedens, infert & consequens: non tamen e contra, vt, *est homo, ergo animal*, consequens animal infertur ex rugibili, ex irrationali, non tamen ex his infertur homo, valet enim *est rugibile, ergo est animal*, non tamen valet *ergo est homo*.

Sexta Regula: quidquid potest stare cum antecedente, potest stare etiam cum consequenti, v.g. *homo est animal*, cum homine stat *discursiuum, risibile, rationale*, quæ stant etiam cum animali, quod est consequens: non tamen omnia, quæ possunt stare cum consequenti possunt etiam cum antecedenti: nam v.g. cum animali stat *rugibile, quadrupes*, &c. quæ nullo modo stare possunt cum antecedenti; hæ omnes regulæ, vt patet, innituntur vnico fundamento, quod diximus in quarta Regula: Adhanc rem plura pari facilitate, & doctrina tibi offert noster, P. Nouarinus *lib. 5. axiomatum à num.* 1540. *& deinceps*. Modo descendendo ad species argumentationis quæro.

Quid, & quotuplex sit Syllogismus. Cap. III.

69 Syllogismus est precipua species argumentationis: sic definitur ab Aristotele *primo priorum capite primo, est Oratio in qua quibusdam positis, aliud quiddam ab his, quæ posita sunt, ex necessitate accidit, eo quod hæc sunt*. dicitur *Oratio*. Loco generis, licet non sit genus proximum, sed remotum; nam genus proximum, est argumentatio, *in qua quibusdam positis*, scilicet propositionibus, quibusdam, nam debent esse duæ propositiones præmissæ. *Positis*, idest dispositis secundum ordinem syllogisticum. *Aliud quiddam ab his, quæ posita sunt*: Idest conclusio, quæ est diuersa à qualibet premissarum, *ex necessitate accidit*; idest necessariò sequitur; nam in syllogismo Conclusio sequitur necessariò, non probabiliter, *eo quod hæc sunt* quod significat conclusionem sequi ex præmissis ratione formę argumentationis.

Syllogismus constat quodam modo ex materia, & ex forma. Materia duplex, alia proxima, scilicet propositiones, ex quibus immediatè componitur, alia remota, nempè termini, qui componunt propositionem immediatè, mediatè verò Syllogismum.

Termini in quolibet syllogismo sunt tres; nec plures, nec pauciores esse possunt; hi autem sunt. Maius extremum, minus extremum, & medius terminus; maius extremum est ille terminus, qui in conclusione est prędicatum, minus verò est ille, qui in conclusione est subiectum; medius, qui conclusionem non ingreditur; sed tantum ponitur in vtraque præmissa: hoc autem intelligitur in modis directè concludentibus.

Propositiones, quæ ex combinatione dictorum terminorum formantur sunt item tres. Maior propositio, in 70
qua est medius terminus, cum maiori extremo, scilicet prędicato conclusionis; minor propositio, in qua est medius terminus cum minori extremo, nempè subiecto conclusionis; & conclusio ipsa, in qua sunt maius, & minus extremum: sine medio termino, qui conclusionem non ingreditur; vt patet in isto.

Bar *Omne animal est substantia.*
ba *Omnis homo est animal.*
ra *Ergo Omnis homo est substantia.*

Vbi sunt tres termini; nempè *homo, animal, & substantia*: quorum duo nempè *homo, & substantia* sunt extrema maius, & minus; nam vnum est prędicatum, & alterum subiectum conclusionis; adest etiam medius terminus nempè *animal*, qui est in vtraque pręmissa, non tamen conclusionem ingreditur: item in maiori propositione est maius extremum, nempè prędicatum conclusionis, quod est *substantia*, & in minori propositione est minus extremum, quod est subiectum conclusionis nempè *homo*.

Pręter materiam, quæ, vt diximus, in syllogismo sunt propositiones, & termini, est etiam consideranda figura, & modus, quæ se habent vt forma in syllogismo.

Figura est debita trium terminorum dispositio, quo ad subiectionem, & prædicationem; hoc est quo ad esse subiectum, & prędicatum, quia verò potest etiam esse diuersa huiusmodi dispositio terminorum, & variè potest coniungi medius terminus cum extremitatibus, resultant variæ figuræ.

Prima est, in qua medius terminus est subiectum in maiori, & prædicatum in minori, vt.

Bar *Omne rationale est risibile.*
ba *Omnis homo est rationalis.*
ra *Ergo Omnis homo est risibilis.*

Ecce quod medius terminus nempè *rationale* subijcitur in maiori, & pręḍicatur in minori.

Secunda verò figura est, in qua medius terminus prędicatur in vtraque propositione vt.

Ce *Nullus homo est rugibilis.*
sa *Omnis Leo est rugibilis.*
re *Ergo Nullus Leo est homo.*

Tertia figura est, quando medius terminus in vtraque subijcitur, vt in hoc syllogismo.

Da[illegible] *Omnis homo est rationalis.*
ti *Aliquis homo est albus.* 71
si *Ergo Aliquod album est rationale.*

Vt memoria retineantur hæ figurę habemus hunc versum omnia amplectentem.

Sub prę prima: bis prę secunda, tertia bis sub.

hoc est medius terminus *sub prę, prima*. subijcitur in maiori, & prędicatur in minori propositione in prima figura. *bis prę secunda*. medius terminus in secunda figura bis prędicatur, idest in vtraque propositione.

Tertia *bis sub*. in tertia figura: bis subijcitur, videlicet in maiori, & minori.

Modus verò est debita dispositio propositionum secundum quantitatem, & qualitatem; hoc est vniuersalitatem, vel particularitatem, affirmationem, & negationem; sed quia varij possunt esse modi, quoad disponendas propositiones; omnes modi syllogismorum, qui possunt concludere, reducuntur ad decem, & nouem contenti quatuor versibus, qui secundum se nullum habent sensum, sed vocales, quæ sunt in qualibet dictione denotant tres propositiones syllogismorum, si sint vniuersales, vel particulares, affirmatiuæ, vel negatiuæ iuxta regulam datam, quod *A*, est vniuersalis affirmatiua, *E*, est vniuersalis negatiua, *I*, particularis affirmatiua, *O*, particularis negatiua. sunt autem sequentes.

Barbara, celarent, Darij, Ferio, Baralipton.
Celantes, dabitis, Fapesmo, Frisesomorum,
Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti,
Felapton, Disamis, Datisi, Brocardo, Ferison.

Quatuor primi nempè *Barbara, Celarent, Darij, Ferio*

sunt

funt pro prima figura. *Cesare, camestret, Festino, Baroco.* sunt pro secunda figura: *darapti felapton, disamis, datisi, brocardo, ferison,* sunt pro Tertia. Reliqui quinque *baralipton, celantes, dabitis, fapesmo, frisesomorum,* sunt pro prima; sed indirectè concludentes, de quibus postea.

Preter modos enumeratos; alij etiam dantur, in quibus
72 perfectam vim sillogismi est reperire; quia tamen in iam numeratis includuntur, ideò eos omitto; omnis enim Cõclusio affirmatiua, aut negatiua vniuersalis continet sub se particularem: atque adeò si ex aliquo syllogismo concludatur cõclusio vniuersalis, poterit etiam particularis, cum ex veritate subalternantis educatur necessario veritas subalternæ, & non è contra. V. G. quia ex his premissis, *omne animal est substantia, omnis homo est animal* infertur ergo *omnis homo est substantia*, potest etiam inferri, ergo *aliquis homo est substantia*; ex qua deinde potest inferri sua conuertens, ergo *aliqua substantia est homo*, & sic de ceteris.

Quoad secundum, scilicet diuisionem syllogismorum; vel consideratur forma, vel materia: si forma ex dictis iam patet, quotuplex sit syllogismus, scilicet iuxta numerum figurarum; & earundem dispositionem. Figura enim Galeni, quam tamquam quartam ipse adinuenit, in qua medius terminus predicatur in maiori, subijcitur in minori. V. G. *omnis homo est animal, omne animal est substantia.* ergo *aliqua substantia est homo*, ab omnibus reijcitur; sed per bene à Zabarella *in sua Logica libro de quarta figura. cap.* 8 eò quia fundata & ipsa supra *dici de omni*, de quo *capite sequenti*, concludat innaturaliter, vide etiam Amicum *in Logica tractatu 23. dispositione tertia, questione secunda, dubitationes sexta.*

Si verò consideretur materia, possumus illam distinguere primo, vt tot sint syllogismi, quot genera propositionũ; & quia ex dictis, propositionum alia est categorica absoluta; alia Categorica modalis; alia hypotetica; alia ex obliquis, tot possumus dicere esse species syllogismorum: & licet in omnibus deseruiant eædem figuræ, & iidem modi: tamen aliquid specialiter erit obseruandum in modali hypotetica, & ex obliquis, vt rectè efformentur, de quibus infrà.

73 Secundò: quoniam syllogismorum materia, alia necessaria, alia probabilis, alia quæ videtur necessaria; sed tamen non est; alia, quæ videtur probabilis; tamen non est huiusmodi, hinc Aristoteles *primo Topicorum* ratione materiæ diuidit syllogismum in demonstratiuum; quando propositiones sunt necessariæ; in Dialecticum, seù Topicum, quando propositiones sunt probabiles; in pseudographum, quando propositiones sunt apparenter necessariæ, & in sophisticum, quando propositiones sunt apparenter tantum probabiles, de quibus omnibus postea dicemus, cum cetera explicauerimus, quæ spectant ad syllogismum in genere.

De fundamentis Regularum. Cap. IV.

ARgumentatio primæ figuræ fundatur in duobus principijs lumine naturali cognitis, quibus humanum ingenium nequit dissentire, & sunt, *dici de omni*, & *dici de nullo*, primum est, quidquid vniuersaliter affirmatur de aliquo subiecto, affirmatur de quouis contento sub illo, vt si *substantia* vniuersaliter affirmatur de *animali*, omnis autem *homo* continetur sub *animali*, de omni etiam *homine* dicatur *substantia* est necesse, sic.

Bar *Omne animal est substantia:*
ba *Omnis homo est animal:*
ra *Ergo Omnis homo est substantia.*

In his fundantur duo modi affirmatiui huius primæ figuræ nempè *Barbara, & Darij*: alterum principium est *dici de nullo*, quod scilicet, quidquid vniuersaliter negatur de aliquo subiecto, negatur etiam de quouis contento sub tali subiecto, vt si *lapis* vniuersaliter negatur de *animali*, negatur etiam de *homine*, qui continetur sub animali, sic.

Ce *Nullum animal est lapis.*
la *Omnis homo est animal:*
rent *Ergo Nullus homo est lapis.*

In his fundantur duo modi negatiui, nempè *celarent*, &
74 *ferio* licet autem in *barbara*, & *celarent* possit etiam inferri conclusio particularis nempè *barbari*, & *celaro*, non oportuit formasse hos duos modos; nam syllogismus, qui infert conclusionem vniuersalem, potest etiam inferre particularem, nec distinctus modus erat assignandus.

Quoad secũdam, & tertiam figuram, communiter dicitur, quod sunt imperfectæ, & vt appareat necessitas concludendi, quod sunt reducendæ ad primam, quæ est perfecta; attamen secunda fundatur in hoc principio, *quando aliquid vniuersaliter negatur de aliquo, negantur etiam omnia, quæ continentur sub eo, quod negatur*: sic quia negamus de *lapide animal* negamus etiam de *lapide hominem, & leonem*, qui continentur sub *animali* vt

Ce *Nullus lapis est animal:*
sa *Omnis leo est animal:*
re *Ergo Nullus Leo est lapis.*

Tertia autem figura fundatur in illo communi axiomate, *quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se, prout identificantur cũ illo tertio; & quæ non sunt eadem vni tertio, non sunt eadem inter se*, sic quia dicitur *hominem esse idem cum risibili, & rationali, concludimus, quod* rationale sit *idem cum risibili*. vt

Di *Aliquis homo est rationalis:*
sa *Omnis homo est risibilis:*
mis *Ergo aliquod risibile est rationale.*

Hinc infertur primam figuram principaliorem locum obtinere: quia in ipsa infertur omne genus conclusionis, affirmatiua; negatiua, vniuersalis: particularis, & in secunda figura non potest esse conclusio affirmatiua; nec in tertia vniuersalis, vt mox dicemus.

De Regulis harum Figurarum. Cap. V.

VT facilius cognoscatur, quando conclusio aliqua in aliqua figura sit bona, sunt obseruandæ nonnullæ 75
Regulæ, quarum aliquæ sunt omnibus figuris communes, aliquæ alicuius tantum particulares: primo de communibus, deinde de particularibus.

Prima Regula est, medium terminum, saltem in aliqua præmissarum debere completè distribui; defectu huius Regulæ multæ inferuntur conclusiones, quæ prima facie videntur benè inferri, cum reuera falsò inferantur. Vt autem cognoscatur, quando medius terminus sit distributus, est obseruandum, tunc esse distributum, quando vniuersaliter accipitur; tunc autem accipitur vniuersaliter, si sit subiectum, quando afficitur signo vniuersali siue indefinitè ponitur in materia necessaria: quando verò medius terminus est prædicatum, si propositio sit vniuersalis negatiua, tunc ratione negationis, quæ est malignantis naturæ distribuitur predicatum, & subiectum. In vniuersali affirmatiua solum subiectum ratione signi remanet distributum: in particulari affirmatiua. nec prædicatum, nec subiectum; in particulari verò negatiua solum predicatum: vnde si conficiam talem syllogismum. *Aliquis homo est doctus; aliquis ignarus est homo; ergo aliquis ignarus est doctus*: Ecce quod sequitur falsa conclusio: quia medius in neutra præmissarum vniuersaliter sumitur; quòd si ly *homo* distribueretur, acciperetur in minori hoc pacto, *aliquis ignarus est omnis homo*; & tunc sequeretur conclusio; sed minor esset falsa.

Secunda Regula: nullus terminus est distribuendus in conclusione, qui non fuerit distributus in aliqua ex præ- 76
missis: conclusio enim non potest esse amplior premissis: vnde non valet. *Omnis homo est rationalis: omnis homo est substantia, ergo omnis substantia est rationalis*; quia ly *substantia* est distributa in conclusione, cum non fuerit distributa in præmissis: quod si quando sequitur, est ratione materiæ.

Tertia Regula, ex duabus negatiuis nihil sequitur; & ratio est: quia medius terminus nullam habet connexionem cum extremis; vnde non potest esse ratio, cur cognoscamus extrema inuicem vniri, vel seiungi: v. gratia, *nullus homo est irrationalis: nullus Equus est homo: ergo nullus Equus est irrationalis.*

Quarta regula. ex duabus particularibus nihil concluditur ratione formæ: licet benè ratione materiæ, & ratio est, quia medius in nulla præmissarum esset distributus: v. g. *aliquis homo est substantia. aliquis homo non est lapis. ergo aliquis lapis non est substantia.* tamen ratione materiæ aliquando concluditur. *aliquis homo est rationalis, aliquod risibile est homo, ergo aliquod risibile est rationale.*

Quinta regula. altera præmissarum existente negatiua, vel particulari,& conclusio etiam erit particularis, & negatiua,quia conclusio sequitur debiliorem partem; & ratio est; quia conclusio non debet esse amplior præmissis; alioquin aliquis terminus distribueretur in conclusione, qui non esset distributus in præmissis.

Sexta regula. in quolibet Syllogismo termini non debent esse nec plures nec pauciores tribus: in hoc peccant syllogismi,qui constant terminis æquiuocis, vel analogis, vel diuersimodè supponentibus: hi enim censentur constare quatuor terminis, ac si distinctè explicarentur. Hæ sunt regulæ omnibus figuris communes, modò de particularibus vniuscuiusque.

Prima ergo Regula pro prima figura, in modis directè
77 concludentibus est.ex minori negatiua nihil infertur, & proinde non valet. *omnis homo est animal; nullus equus est homo; ergo nullus equus est animal*; & ratio est; quia cum minor sit negatiua pariter & conclusio, maior extremitas distribuitur in conclusione, cum non sit distributa in præmissis: à non distributo autem ad distributum non est illatio.

Secunda regula. ex maiori particulari nihil sequitur. vndè non valet *aliquod viuens est homo; omnis equus est viuens; ergo aliquis equus est homo*; & ratio est; quia cum in maiori medius terminus particulariter accipiatur, & in minori sit prędicatum affirmatiuum, remanet in vtraque indistributus, & non potest niti fundamento *dici de omni*, & sic nihil concluditur.

Prima Regula pro secunda figura. ex duabus affirmatiuis nihil concluditur; cum enim in hac figura mediū semper prędicetur, in nulla distribuitur, si in vtraque affirmatur; vnde nihil sequitur, nec habebit fundamentum huius regulæ, *quando aliquid negatur de aliquo, negatur etiam contenta sub illo*. Sic non valet. *Omnis homo est animal: Omnis equus est animal: ergo omnis equus est homo.*

Secunda regula.ex maiori particulari nihil sequitur; sic enim fiet processus à non distributo ad distributum ex parte maioris extremitatis, v. g. *aliquod animal est homo: nullus canis est homo*, ergo *nullus canis est animal*.

Prima regula pro tertia figura.minori existente negatiua nihil sequitur. sic non valet, *omne rationale est animal, aliquod rationale non est equus; ergo aliquis equus non est animal*. Fit enim illatio à non distributo ad distributum ex parte maioris extremitatis, scilicet Ly *animal*.

Secunda regula in hac figura conclusio nunquam potest esse vniuersalis, & ratio est, quia cum medius terminus semper subijciatur in minori, quę ex pręcedenti regula non potest esse negatiua, minus extremum non distribueretur, distribueretur verò in conclusione, si esset vniuersalis, vnde fieret processus ex parte minoris extremitatis à non distributo ad distributum: vndè non valet: *omnis homo est rationalis; omnis homo est viuens: ergo omne viuens est rationale*. Ecce quod Ly *viuens* sumitur vniuersaliter in conclusione, non autem in minori.

De modis indirectè concludentibus. *Caput. VI.*

78 EXplicatis modis directè concludentibus, sequitur vt de indirectis agatur. Notandum autem pro maiori intelligentia, hos modos ideò vocari indirectè concludētes, quia scilicet in conclusione non prędicatur maior extremitas de minori, sicuti in cęteris, quos directos vocamus; sed è contra minor prędicatur de maiori. Ii autem modi indirectè concludentes, sunt quinque *Baralipton. Celantes. Dabitis. Fapesmo Frisesomorum*. & primi tres nihil differunt à primis. *Barbara. Celarent. Darij*; nisi quod colligunt conclusionem indirectam conuertendo conclusiones, quæ sequuntur ex illis tribus modis; nam si in *Barbara* concludebatur *Omnis homo est substantia*; in *Baralipton*. seruatis iisdem pręmissis, & eodem modo dispositis, concluditur *aliqua substantia est homo*, quę est propositio, in quam conuertitur conclusio in *Barbara*

Reliqui verò duo modi magis differunt; nam in *Fapesmo* minor est negatiua, sic.

Fa *Omnis mens est substantia:*
Pes *Nullum corpus est mens*
Mo *Ergo aliqua substantia non est corpus.*

Et in *Frisesomorum* maior est particularis, sic.

Fri *Quadam Arbor est viuens:*
Se *Nullum animal est arbor:*
Som *Ergo aliquod viuens non est animal.*

Qui duo sunt contra regulas assignatas superius, & vt appareat in istis ratio illationis, aliter probari non possunt, nisi, vel reducendo illos ad aliquem ex perfectis via ostensiua; vel deducendo ad impossibile; sicuti probantur, tum hi quinque; tum etiam modi secundę, & tertię figurę, vt statim dicetur.

De reductione Syllogismorum imperfectorum ad perfectos.
Caput. VII.

NOtandum est autem, ante omnia, ex omnibus modis
enumeratis. solum quatuor primos primę figurę vocari perfectos, cęteros imperfectos; quia licet modi secūdę, & tertiæ figuræ, benè concludunt, & inferant conclusionem, quam debent inferre, prędicando maiorem extremitatem de minori, quia tamen in eis non apparet statim ac euidēter bonitas modi inferendi, sicuti in quatuor primis primæ figuræ; nisi reducantur ad aliquem ex illis quatuor, dicuntur etiam ipsi imperfecti. & de hac reductione modò tractatur: omnes ergo syllogismi imperfecti reduci possunt ad perfectos; vel via ostensiua, quæ fit per conuersionem propositionis; vel deducendo ad impossibile. 79

Pro reductione via ostensiua sciendum, quod modi imperfecti non reducuntur ad quemlibet ex perfectis; sed ad illum tantum, qui est eiusdem literæ initialis, v.g. *Baralipton*, ad *Barbara Fapesmo* ad *Ferio*.

Est autem aduertendum in his modis reperiri quatuor consonantes nempè *S.P.M.C.* quæ indicant modum reductionis, S. significat propositionem, quam designat vocalis præcedens, esse conuertendam simpliciter. P. significat esse conuertendam per accidens. M. significat esse transponendas præmissas. C. verò significat talem modum non posse reduci via ostensiua, sed necessario esse reducendum ad impossibile. Ecce versus.

Simpliciter verti vult S. P. verò per Acci.
M. vult transponi. C. verò ad impossibile duci.

Demus exemplum in *Camestres*, in quo, quia habemus *M*. denotat pręmissas esse transponendas; quia vero post. *E*. habemus *S*. significat minorem, & conclusionem esse conuertendas simpliciter, & sic erit argumentum in *Celarent*.

Ca *Omne Animal est substantia:*
Mes *Nulla qualitas est Substantia:*
Tres *Ergo nulla qualitas est Animal.*

Dicamus.

Ce *Nulla substantia est qualitas*. Minor conuersa simpliciter transmutata.
La *Omne Animal est substantia*
Rent *Ergo Nullum animal est qualitas*. Conclusio conuersa simpliciter.

Vis huius reductionis ostensiuæ cōsistit in hoc; quia dū 80
nihil aliud facimus, quam propositiones conuertere secūdū regulā bonæ consequentiæ, vel præmissas transmutare. quasi ad nutum ostendimus, & quasi digito demonstramus efficaciam syllogismi imperfecti, demōstrando eamdem conclusionem in syllogismo perfecto.

Quod totum, vt habet Toletus *libro quarto sua introductionis capite 9*. fundatur in hoc, quod *quidquid sequitur ex consequenti, in bona consequentia. sequitur etiam ex antecedente*; sed argumentari à propositione conuertente ad conuersam est bona consequentia, cum conuertens sit cōsequens ad conuersam; ergo ostendendo eamdem conclusionem in modo perfecto per solam conuersionem propositionis, quæ sequebatur in perfecto, est ostendere optimam fuisse illam consequentiam, quæ rectè modò infertur ex conuertente, & tunc inferebatur ex conuersa, v. g. quod infertur ex hac, *nullus lapis est animal*, in bona consequentia infertur etiam ex sua conuertente, *nullum animal est lapis*: si ergo est bona consequentia in *Celarent*, *nullus homo est lapis*, quæ infertur ex his, *nullum animal est lapis; omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis*, bona erit in *Cæsare* & ista, *nullus homo est lapis*, quæ infertur ex istis. *nullus lapis est animal; omnis homo est animal; ergo nullus homo est lapis*, supposito illo fundamento, *quidquid infertur ex consequenti, infertur etiam ex antecedente*; & hoc facimus reducendo syllogismos imperfectos ad perfectos.

Ad-

Aduertendum tamen, quod aliquando seruatis prædictis regulis non sequitur eadem Conclusio in modo perfecto, & imperfecto, quare tunc est formandus syllogismus in modo perfecto, ad quẽ reduci debet, & postea cõuertere eius Conclusionem, cuius conuertens erit eadem cum Conclusione syllogismi imperfecti; & sic innotescet illam fuisse veram; quia existente vera conuersa, existit vera & conuertens. v. g. in *Baralipton* est Conclusio. *aliqua substantia est homo*; si reducitur ad *barbara*, erit, *omnis homo est substantia*. ecce quod non est eadem cũ illa in modo imperfecto; tamen, si formato argumento in *barbara*, *omne animal est substantia*: *omnis homo est animal*: *ergo omnis homo est substantia*; deinde conuertatur conclusio, conuertens erit, *aliqua substantia est homo*; quæ erat Conclusio in *Baralipton*; sicque ostenditur eadem Conclusio implicitè in modo perfecto. Hic autem casus datur tantũmodo; quando reperitur *P.* vel *S.* post tertiam vocalem, his exceptis, seruandæ sunt regulæ generales prædictæ, & absque quòd conclusio modi perfecti conuertatur erit eadem per solam reductionem modi imperfecti ad perfectos, vt patebit consideranti.

81 Potest etiam reduci argumentum ad perfectos modos deducendo aduersarium ad impossibile, nempè, quod admittẽs maiorem, & minorem syllogismi imperfecti, si neget consequentiam, teneatur concedere duas contradictorias esse simul veras, quod est impossibile, ergo ne incidat in hoc absurdum aduersarius, cogitur concedere consequentiam. fit autem hoc modo. sumitur cõtradictorium conclusionis negatæ; nam si non est vera conclusio, erit vera sua contradictoria, & assumitur aliqua præmissarum iam ab aduersario concessa, & infertur per syllogismum perfectum contradictorium alterius præmissæ iam concessæ. v.g. fiat hic syllogismus in *baroco*.

Ba *Omnis homo est animal:*
roc *Aliqua substantia non est animal.*
co *Ergo Aliqua substantia non est homo.*

Si admissis præmissis aduersarius neget conclusionem, ita contra eum est disputandum. hæc propositio, *aliqua substantia non est homo*, per te est falsa: ergo vera erit eius contradictoria. *omnis substantia est homo*: modò sic.

Bar *Omnis homo est animal.* Maior concessa.
ba *Omnis substantia est homo.* Contradictorium conclusionis negatę.
ra *Ergo Omnis substantia est animal.* Contradictorium minoris concessæ.

Ecce quomodo in *barbara* deducitur ad impossibile aduersarius negans conclusionem in *baroco*: nam cogitur asserere falsam minorem, quam antea concesserat pro vera.

Sunt autem aliquæ regulæ, vt facilius operemur. In modis indirectis primæ figuræ prætet *celantes*, sumitur contradictorium Conclusionis negatæ, & maior concessa, & infertur contradictorium minoris concessæ sic.

Ba *Omne animal est substantia.*
ra *Omnis homo est Animal.*
Lipton *ergo Aliqua substantia est homo.*

82 Deducitur ad impossibile sic.

Ce *Nulla substantia est homo.* Contradictorium conclusionis negatæ.
la *Omne animal est substantia.* Maior cõcessa.
rent. *Ergo Nullum animal est homo.*
Ergo aliquis homo non est animal; quæ est contradictorum minoris concessæ.

In *celantes* verò sumitur contradictorium conclusionis negatæ, & minor concessa, & infertur contradictorium maioris concessæ, vt

Ce *Nullus lapis est homo*
lan *Omnis iaspis est lapis*
tes *Ergo Nullus homo est iaspis.* Deduc dicẽdo.
Da *Omnis iaspis est lapis.* Minor concessa.
ri *Aliquis homo est iaspis.* Contradictorium Conclusionis negatæ.
j *Ergo Aliquis homo est lapis.* Contradictorium maioris concessæ.

In modis tertię figurę ex contradictorio Conclusionis negatę, & minori concessa colligitur contradictorium maioris concessę.

Aduertendum est autem solum *Brocardo*, & *Barocco* non posse reduci ad modos perfectos via ostensiua; sed tantùm deducendo ad impossibile. patet ex littera *C*, quę ducit ad impossibile ex dictis.

Vt autem sciatur ad quem ex modis perfectis isti imperfecti reducantur, cum deducitur ad impossibile; notandæ sunt hæ quatuor dictiones *nesciebatis*, *odiebam*, *Lesare*, *Romanis*. in quibus sunt quatuor vocales *A E I O*, quæ denotant quatuor modos perfectos primæ figurę *A barbara*, *E celarent*, *I Darij*, *O Ferio*; præterea prima dictio constat quinque syllabis, quę denotant quinque modos imperfectos primæ figuræ.

Secunda dictio constat quatuor, quæ denotant quatuor modos secundæ figuræ. duæ vltimæ dictiones habent sex syllabas: insuper prima syllaba primæ dictionis stat pro primo modo primæ figuræ, secunda pro secundo: similiter prima syllaba secundæ dictionis stat pro primo modo secundæ figuræ: prima in tertia pro primo modo in tertia figura, & sic de cęteris. Modo cum reducendus est syllogismus, primò considerare oportet, in qua figura sit, & an sit primus, vel secundus in illa figura: quo cognito, considerandum est, cui dictioni ex quatuor, & cui syllabæ in illa dictione respondeat, & ad modum, quem denotat vocalis, quæ est in illa syllaba erit reducendus. v.g. in *Cesare*, *nullum animal est lapis: omnis iaspis est lapis, ergo nullus iaspis est animal*; negata consequentia deducere volo ad impossibile; vt sciam ad quem ex modis primæ figuræ sit reducendus, Considero *Cesare* esse primum modum secundæ figuræ, insuper secundæ figuræ correspondere dictionem secundam *Odiebam*, & consequenter cum sit primus modus per primam syllabam denotari; video vlterius in prima syllaba reperiri vocalem *O*, quæ significat *Ferio* in prima figura; à primo ad vltimum Cognosco *Cesare* esse reducendum ad *Ferio* sic, *nullum animal est lapis*, *aliquis iaspis est animal*, ergo *aliquis iaspis non est lapis*.

Aduertendum primò reducendo ad impossibile non 83
semper inferri veram contradictoriam alicuius præmissę: sed aliquando contrariam; quia tamen illa deducta facile est contradictoriam inferre; ideò dicitur deducendo ad impossibile, inferri contradictoriam; vel etiam sic dicitur; quia vt plurimum accidit. Habes huius doctrinæ exemplum supra.

Aduertendum vltimò Aristotelem, teste Diuo Thoma, *tractatu de syllogismo simplici*, *caput tertio in fine* etiã duos modos particulares primę figurę reduxisse ad primos duos eiusdem primę figurę, non immediatè; sed mediatè, reducendo primò ad impossibile ad secundam figuram, quomodo reducuntur ad impossibile modi secundę figurę cum maiori, & contradictorio conclusionis negatę infertur contradictorum minoris concessę: deinde via ostẽsiua reducendo ad *Barbara*, vel *celarent*, prout litera initialis demonstrat. *Dary* reducitur per impossibile ad *Camestres*; deindè via ostensiua ad *Celarent*. *Ferie* verò deducitur ad *Cesare*, deinde via ostensiua ad *Celarent*: hinc quẽ patet solos duos primos modos esse perfectissimos: cum ad ipsos omnes reducantur, ipsi vero ad nullum reduci possunt.

De modo inueniendi medium terminum. *Caput VIII.*

Ex dictis suppono quemlibet syllogismum tribus con- 84
stare terminis, prędicato, & subiecto conclusionis, & quodam alio, qui Conclusionem non ingreditur, & dicitur medius terminus, qui vt medium adhibetur ad ostendendam conuenientiam, vel disconuenientiam prędicati Conclusionis cum subiecto. Igitur quod modò quęrimus est, quomodo nos gerere debeamus, vt statim reperiamus aliquem terminum, qui sit medium aptum ad Aliquam conclusionem probandam.

Quia verò medius terminus, modò debet esse antecedens, modò consequens, modò extraneus ad aliquod de extremis; ideò pro ipsorum intelligẽtia: Notandum tunc medium dici antecedens ad aliquod extremum: quando infert illud, non autem infertur v.g. *homo* dicitur antecedens ad *animal*; quia valet est *homo*, *ergo animal*: non autem è contra, *est animal*, *ergo est homo*; tunc autem dicitur consequens, quando infertur ab extremo, non infert, in eodem exemplo, *animal* est consequens ad *hominem*: infertur enim animal ab homine, non autem infert; & tũc dicitur extraneus, quando omninò est extra illud, nec vllam conuenientiam habent ad inuicem v.g. *animal non est*

lapis; *lapis* dicitur extraneus respectu *animalis*; sępè tamen erit inuenire aliquos terminos, qui mutuò interuntur, & dicuntur conuertibiles; qui a mutuò conuertuntur, hi possunt esse antecedens, & consequens ad inuicem, vt *homo, rationalis risibilis*, valet enim *est homo, ergo rationalis, rursum est rationalis, ergo homo.* Modo

Ad colligendam propositionem vniuersalem affirmatiuam accipiatur terminus, qui sit consequens subiecti, & antecedens ad prędicatum, & erit medium aptum. V. G. ad concludendum, *omnis homo est substantia*, accipiatur *animal*, quod est inferius prædicato, nempè *substantia*, & consequens, & superius subiecto, nempè *homo*; & dicatur, *omne animal est substantia; omnis homo est animal, ergo substantia*, & dicatur omne animal est substantia: omnis homo est animal, ergo substantia.

85 Ad colligendam propositionem particularem affirmatiuam sumatur medium, quod sit antecedēs ad subiectum, & ad prędicatum, & hoc in modis directis: vt ad probandum, *aliquod animal esse substantiam*, sumatur *homo*: & bene inferetur; *omnis homo est substantia: aliquod animal est homo; ergo aliquod animal est substantia*; & hoc in quacunque figura.

Ad colligendam vniuersalem negatiuam accipiatur medium consequens subiecti, & extraneum prędicati, & inferetur. V. G. ad inferendum: *nullus lapis est animal*, accipiatur, *insensibile*, sic, *nullum insensibile est animal: omnis lapis est insensibilis: ergo nullus lapis est animal*. Excipe *Camestres*, qui cum habeat primam vniuersalem affirmatiuam, & sit in secunda figura, debet sumi medium consequens prędicato, & extraneum subiecto, & tunc medium erit optimum, vt experienti patebit.

Ad colligendam particularem negatiuam accipiendus est terminus, qui sit antecedens subiecti, & extraneus prędicato. V.G. cupimus inferre, *aliquis lapis non est animal*. Sumatur iaspis, & dicatur, *nullus iaspis est animal: aliquis iaspis est lapis: ergo aliquis lapis non est animal*; valet in quocunque modo cuiuscunque figuræ.

Hic etiam excipe *Baroco*, qui cum habeat vniuersalem affirmatiuam exposcit medium consequens prędicato, & extraneum subiecto. Ver. Gr. ad concludendam eamdem Conclusionem: *aliquis lapis non est animal*, sumatur *sensibile*, hoc pacto: *omne animal est sensibile: aliquis lapis non est sensibilis; ergo aliquis lapis non est animal.*

Quoad modos indirectè concludentes hoc vnum est
86 obseruandum, vt ille terminus, qui est subiectum in conclusione sit maius extremum in pręmissis; qui vero est prędicatum sit minus extremum. Vnde si velim eamdem inet conclusionem, *aliquis lapis non est animal*, concludere indirectè, ly *animal* debebit collocari in minori propositione, *lapis* verò in Maiori; cum in modis indirectis minus extremum prædicetur de maiori in conclusione: hoc obseruato.

Ad concludendum in *Dabitis*, & *Baralipton*, sumatur medium antecedens subiecto, & consequens prędicato, v.g. ad concludendam *aliquam substantiam esse hominem*, sumatur *animal*, hoc pacto, *omne animal est substantia, omnis homo est animal; ergo aliqua substantia est homo*.

Ad concludendum autem in *Fapesmo* & *Frisesomorum* accipiatur medium, prout ad affirmandum particulariter negatiuè, cum aduertentia, vt supra de collocando subiectum conclusionis pro maiori extremo, prędicatum pro minori: ver gr. in *Fapesmo* probatur eodem medio eadem conclusio, quæ supra prolata fuit in *Ferison*, nempè *aliquis lapis non est animal* sic. *Omnis Iaspis est lapis: nullum animal est Iaspis, ergo aliquis lapis non est animal.*

Eadem obseruatione adhibita concludentur in *Celantes* indirectè; sumendo enim prout in *Camestres*; videlicet extraneum subiecto, & consequens prędicato. Et ecce Maiori facilitate, & breuitate, qua potuimus explicatam artem inueniendi medium ad concludendum in quocumque modo, quam ob solam difficultatem antiqui appellarunt pontem asinorum; quia inintelligibilis reddebatur omnibus, qui tardi erant ingenij; & insuper addo, quod hæc ars magis acquiritur exercitio, quam certis regulis.

De Syllogismo Expositorio, & reliquis Speciebus argumentandi. *Cap. IX.*

87 ANte omnia sciendum est, excepto Syllogismo modali, & ex obliquis, omnes alios infra explicandos non teneri illis regulis, quas vnicuique assignauimus, quare in his non erit laborandum.

Syllogismus expositorius est argumentatio, cuius medium est terminus singularis: talis est iste. *Petrus est logicus; Petrus est homo; ergo homo est logicus*: iste Syllogismus habet maximam vim, & efficaciam; nam intellectus nequit disentire ab hoc principio per se noto, *quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*; & hoc principium est fundamentum sillogismi expositorij, & maximè euidenter, apparet in illo; nam cum in pręmissis sillogismi expositorij affirmatiui cognoscamus, quod maius, & minus extremum sunt vnum medio termino, intellectus naturali lumine cogitur assentiri conclusioni, in quâ affirmatur Maius, & minus extremum esse idem inter se: idem erit in sillogismo expositorio negatiuo, qui nititur huic principio etiam naturali lumine noto, *quæ non sunt eadem vni tertio; non sunt eadem inter se.*

Quia vero termini singularis magis est proprium esse subiectum, quam prædicatum: quia vt diximus, prędicatum est vniuersalius subiecto, vel saltem non magis particulare; ideò sillogismi expositorij potissimum efficiuntur in tertia figura, in qua medius terminus est subiectum, vt *Socrates est sapiens: Socrates est Pauper, ergo pauper est sapiens*. Possunt tamen effici etiam in prima; nam medius terminus licet sit singularis, potest in minori prędicari de alio termino singulari, v. g. *Petrus est albus; hic homo est Petrus; ergo hic homo est albus.*

Possunt etiam fieri in secunda figura, immò, & conclu- 88
dere affirmatiuè, vt, *Tullius est Cicero; hic homo est Cicero; ergo hic homo est Tullius*; nam etiam in ista valet idem principium *quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*, subiecta enim pręmissarum sunt eadem cum medio termino, qui prędicatur de ipsis.

Syllogismus modalis est, qui constat propositionibus modalibus: circa quod tantum est obseruandum, in sillogismo modali varias combinationes confici posse, prout fecit Philosophus *primo priorum a capite octauo*, vel enim ambæ pręmissæ erunt modales, & si sic; vel ambæ de necessario, vel ambæ de contingenti, vel altera de contingenti, & altera de necessario; & in hoc maxima varietas esse potest iuxta triplicem figuram, & multiplices modos figurarum: vel ex pręmissis altera erit de modo, altera de inesse tantum, & prout variabitur constructio syllogismi, variabitur & conclusio; quia tamen parum est in vsu huiusmodi syllogismus; ideò omittimus varias ipsius regulas afferre, qui vult videat Toletum *lib. 6. capite* 16. D. Thom. *tractatum de syllogismo simplici capite* 13. *& sequentibus*, & Expositores Aristotelis *vbi supra*.

Alius syllogismus est ex obliquis, qui scilicet constat 89
propositionibus constantibus terminis obliquis, & non rectis; vt *Omnis Creatura est Dei: Angelus est Creatura; ergo Angelus est Dei: in homine est sensus: Petrus est homo ergo in Petro est sensus*: isti Syllogismi optimè concludūt, & necessariò: quia verò in his propter similitudinem terminorum facilè est errare, vt in isto: *in homine est sensus; Petrus est homo: ergo Petrus est sensus*: Ideo resoluendę sunt propositiones, & dicendum in prima, *homo est habens sensum: Petrus est homo: ergo Petrus est habens sensum*, & est optima, & generalis regula, vt tollatur omnis occasio erroris tradita ab Aristotele *primo priorum capite* 37.

Alius syllogismus est hypotheticus, qui scilicet constat propositionibus hypotheticis, constat autem, vel vtraque pręmissa hypothetica, & infert conclusionem hypotheticam, sic.

Si moueris, non stas in eodem loco:
Si curris, Moueris;
Ergo si curris, non stas in eodem loco.

Vel constat ex maiori hypothetica, & minori cathegorica, & sic infert conclusionem cathegoricam tali pacto.

Si moueris, non stas in eodem loco:
Sed moueris:
Ergo non stas in eodem loco.

Est autem triplex, sicut triplex est propositio hypothe- 90
tica, conditionalis, disiunctiuus, & copulatiuus; conditionalis habet duos modos argumentandi: Primo à positione antecedentis ad positionem consequentis, vt *si Petrus est homo, est animal: sed Petrus est homo: ergo est animal.* Secundò possumus argumentari à destructione consequētis ad destructionem antecedentis: sic, *si est homo est animal:*

mal: non eſt animal: ergo non eſt homo.

Diſiunctiuus dupliciter arguit. primò ponendo vnam partem & inferendo negationem alterius, vt *vel eſt accidens, vel eſt ſubſtantia, ſed eſt accidens; ergo non eſt ſubſtantia*. Secundò negando vnam partem, & infereudo affirmationem alterius, vt *vel eſt accidens, vel eſt ſubſtantia: non eſt accidens; ergo eſt ſubſtantia*.

Copulatiuus parum vtilis eſt: ideo nihil de eo dicendũ, videat qui vult Toletum *lib. 4. cap.* 17. nos ea tradere intendimus, quæ ad aliquid poſſunt deſeruire in progreſſu ſtudiorum.

Eſt etiam aliud genus argumẽtationis optimum, quod dicitur enthymena; & eſt, quando prolata vna ſola propoſitione argumenti infertur concluſio; vt, *omne animal eſt ſubſtantia; ergo omnis homo eſt ſubſtantia*, dicitur Enthymema, quaſi Enthymo; hoc eſt in anima: quia altera pręmiſſa, quæ omittitur, in anima manet, & ſi aduerſarius neget concluſionem, proferenda eſt, v.g. in narrato argumento, ſi aduerſarius neget concluſionem. *Omnis homo eſt ſubſtantia*: poſt maiorem; *omne animal eſt ſubſtantia*, debemus proferre minorem; *omnis homo eſt animal*; & ſic eſt argumentum perfectum.

Eſt autem ſciendum quod poteſt fieri Enthymema per maiorem, & concluſionem, retinendo minorem, vel per minorem, & concluſionem retinendo maiorem, v.g. *omnis homo eſt animal; ergo omnis homo eſt ſubſtantia*.

91 Aliquando tamen non ſufficit ſubijcere vnam propoſitionem; ſed neceſſe eſt probare concluſionem Enthymematis per duplicem ſyllogiſmum; & hoc fit, quando termini ſunt omnino diuerſi in antecedente, & conſequente, vt, *omne animal currit: ergo omnis homo mouetur*, nam cum non poſſit dari ſyllogiſmus, in quatuor terminis, eſt neceſſe probare conſequentiam per duplicem ſyllogiſmum, ſic.

Omne animal currit.
Omnis homo eſt animal.
Ergo Omnis homo currit. Poſtea

Omne, quod currit, mouetur:
Omnis homo currit:
Ergo Omnis homo mouetur.

Inductio eſt quando ex ſingularibus colligimus vniuerſalem; & ex omnibus indiuiduis colligimus aliquid de ſpecie v.g. *Petrus eſt nobilis: Ioannes eſt nobilis; Antonius eſt nobilis: ergo omnis homo eſt nobilis*; ſed aduertendum eſt in inductione debere omnia particularia colligi, alioquin non concludit neceſſariò, & habet tãtum vim exempli; ſi verò inductio colligit omnia particularia habet vim perfecti ſyllogiſmi; nam partes, quæ numerantur ſumuntur pro medio termino ſic, *Omnis homo, Omnis Equus, Omnis Leo, & cęterę ſpecies ſunt corpus: ſed omne animal eſt homo, Equus, Leo, & cęterę ſpecies: ergo omne animal eſt corpus.*

Exemplum eſt imperfecta argumentatio, in qua ab vno ſingulari aut particulari, aut à pluribus particularibus aliquod ſingulare, vel particulare infertur ratione proportionis aut ſimilitudinis quam habet cum iis, per quæ probatur, vt *Magdalena per penitentiam impetrauit remiſſionem peccatorum: ergo, & Petrus impetrabit ſi egerit penitentiam*: & hoc etiam genus argumenti reducunt aliqui ad formam ſyllogiſticam, vt habeat perfectam vim. vide Vallium *parte 3. ſuæ introductionis cap.* 15. ſed tunc non eſt amplius purum exemplum.

Addi ſolet dilemma, & eſt, quando poſitis duobus, vel pluribus membris, vtrumq; reprobamus, vt reprobemus totum, v.g. *ſi eſt animal, eſt vel rationale, vel irrationale; ſed neutrum eſt: ergo non eſt animal*. hic modus argumentandi eſt vſitatiſſimus, & optimus: Dilemma dicitur de duobus tantum: ſi autem membra ſint plura eſt eadem ſpecies argumentationis; ſed rigoroſè non poteſt dici dilemma, quod dicitur tantum de duobus. De his modis argumentandi plura habet Toletus *lib. 4. à capite* 14.

De Syllogiſmo Topico, ſeu Dialectico. Cap. X.

92 HVcuſque actum eſt de formis argumentandi, pręcipuè de Syllogiſmo inter omnes formas primario, quem magis attendit bonus dialecticus. nunc de eodem ſyllogiſmo reſtat agẽdum quoad materiam, ex qua conficitur, quæ quidem quatruplex eſt, vt ſupra diximus.

Et quoniam de ſyllogiſmo demonſtratiuo in logica diffuſè agemus *ſuper libros poſteriorum*, non eſt cur hic de eo agamus, pariter cum pſeudographus ſit bonus tantum apparenter, quo etiam modo eſt Sophiſticus; Ideo reſtat, vt agamus ſolùm de Topico, ſeù Dialectico, & Sophiſtico. de Topico *hoc capite*. de ſophiſtico *cap. ſequenti*.

Syllogiſmus topicus eſt ille, qui, vt diximus, procedit ex pręmiſſis tantum probabilibus, vel ſaltem ex vna probabili, atque adeò nunquam parit ſcientiam; ſed tantum opinionem: inuentus eſt autem hic ſyllogiſmus vt de vnaquaque re dubia in vtramque partem poſſimus diſputare. vnde obiectum huius ſyllogiſmi eſt omne problema, quod in vtramque partem diſputari ſolet, v.g. an diuitię ſint bonæ nec ne; an ſcientia ſit pluris facienda, quam ſanitas, propoſitio verò probabilis dicitur illa, quæ probatur, vel omnibus, vel ſapientibus, vel plurimis ex illis: Vt autem ſtatim occurrere poſſit medium, per quod probare poſſimus quamcumque partem propoſiti problematis, atque adeo conficere ſyllogiſmum topicum, tradunt Philoſophi quædam loca, vnde media apta eruere poſſimus, quod egregiè præſtitit Ariſtoteles *in libris Topicorum*, ſic appellatis: quia in his docet Methodum conſtruendi aptè, & benè ſillogiſmos topicos, & diſſerit de prędictis locis.

Sedes autem, ſeu locus, vndè erui poſſunt media apta ad Syllogiſmum Topicum, ſumptus in genere diuiditur 93
in *maximam*, & in *differentiam maxima*. *Maxima* eſt propoſitio aliqua vniuerſalis per ſe nota, cui innituntur multæ propoſitiones, quæ deſumuntur ad probandam concluſionem intentam, ver.g. *cui conuenit definitio, conuenit definitum*. dicitur *maxima*; quia in ipſa fundatur veritas omnium illarum, in quibus prædicatur aliquod definitum de aliqua re: quia de eodem prædicatur etiam definitio ver.g. *Petrus eſt animal rationale: ergo eſt homo.* Totum hoc eſt verum, quia cum animal rationale ſit definitio hominis, ſi Petrus eſt animal rationale, eſt etiam homo: quia, *cui conuenit definitio, conuenit, & definitum.* Ecce quod huic propoſitioni innititur veritas aſſertæ argumentationis; & ſic omnes propoſitiones in quibus pręd icatur de aliqua re definitio, verum erit quod de eadem prædicabitur, & definitum. Ideo ſimiles propoſitiones dicuntur *maxime*. *Differentia maxima* dicitur ratio illa, in qua conueniunt argumenta, quæ deſumuntur ad probandum, & per quam ad inuicem differunt. v.g. definitio dicitur *differentia*, quia à definitione deſumuntur multa argumenta, & in ipſa ſunt multæ *maxima*, quæ ſunt alterius rationis ab illis, quæ deſumuntur ab effectibus ab oppoſitis, & alijs.

Secundo prædicta loca ſiue ſint *maxima*, ſiue *differentia maxima*; alia dicuntur artificioſa, alia non artificioſa; 94
artificioſa ſunt viginti. primus locus eſt definitionis, ſecundus deſcriptionis, tertius annotationis; ſiuè Ethymologiæ, Quartus coniugatorũ, Quintus partiũ, Sextus Totius, ſeptimus cauſatũ, Octauus effectuũ, Nonus antecedẽtium, Decimus conſequentiũ; Vndecimus præcurrentium, Duodecimus concomitantium, Decimus tertius ſubſequentium, Decimus quartus ſimilium; Decimus quintus Maiorum, Decimus ſextus minorum, Decimus ſeptimus parium, Decimus octauus diſſimilium, Decimus nonus oppoſitorum, Vigeſimus repugnantium.

Loca non artificioſa ſunt tantum duo, Auctoritas Diuina, & Auctoritas humana. Dicuntur autem hæc duo non artificioſa: quia non ſunt inuenta arte Dialectici; ſicuti reliqua iam enumerata, quæ ideo dicuntur artificioſa.

Igitur propoſita quacumque quæſtione, facilè erit ex aliquo, vel pluribus pręd ictorum locorum media eruere ad ipſam probabiliter probandam, v.g. volo probare *Sapientem non eſſe inuidum*, à loco definitionis, dicam *inuidus affligitur bonis alienis: non ſic ſapiens; ergo non eſt inuidus*. Medium deſumptum eſt à loco definitionis, cui innititur tale medium. *maxima*, verò eſt. *cui non conuenit definitio, nec conuenit definitum*; quia enim non conuenit ſapienti affligi bonis alienis, quæ eſt definitio inuidi, nec conuenit eſſe inuidum, quod eſt definitum: & ſic de cęteris locis, quæ omnia explicat adeo clarè Toletus *lib. 5. à cap.* 4. vt nihil addi oporteat, videat qui vult, maximè cum etiam ex ipſa rethorica ſupponam pręd ictorum locorum iam pręhabitam cognitionem; quare ſatis ſit hic innuiſſe ad

expli-

explicandã natutam, & modum construendi syllogismum dialecticum.

Hoc tandem aduerto ex auctoritate diuina sumi semper argumentum necessarium; ex auctoritate verò humana tantùm probabile, quando affertur affirmatiuè; nam quando affertur negatiuè, vt plurimum non valet.

De Syllogismo Sophistico, & Fallacijs. Cap. XI.

95 Sophista ille dicitur, qui magis appetit videri, quam reuera esse sapiens: à sophista ortum habet; quod syllogismus dicatur sophisticus, seù sophismaris, vt eum appellat Aristoteles *6. Topicorum capite* 4. est autem ille, vt diximus, qui constat ex propositionibus, quæ videntur verę, vel probabiles, quamuis sint falsæ: ideo talis syllogismus est falsus, vitiosus, & pseudographus. vtitur autem sophista huiusmodi syllogismo, vt ad aliquod incommodum deducat respondentem in ipsa disputatione.

Incommoda, ad quorum aliquod intendit Sophista adducere respondentem sunt quinque, scilicet. Redargutio, cum respondens cogitur vel negare, quod concesserat, vel concedere quod negauerat. Falsum, cum cogitur concedere, quod manifestè est falsum. Inopinabile, cum cogitur concedere, quod aduersatur omnium opinioni, licet apertè non cognoscatur falsum. Solęcismus, cum cogitur concedere orationem, in qua fit vitium solęcismi, vel barbarismi. Nugatio tandem, cum respondens cogitur inutiliter idem repetere. Loca autem à quibus Sophistæ eruunt argumenta ad decipiendos disputantes, dicuntur fallaciæ, de quibus hic agendum est, vt ipsis cognitis facili negotio omnia sophismata soluantur. De fallacijs tractat Aristoteles *in libris Elencorum*.

Dupliciter autem potest contingere fallacia; aliquando enim contingit in forma; quando scilicet forma videtur bona, quæ tamen reuera peccat. aliquando autem contingit in materia, & de hac tantum agemus: superius enim ita assignauimus regulas, tum generales, tùm particulares dignoscendi Syllogismos peccantes in forma, vt plura repetere sit superfluum.

96 Fallacia materiæ est, cum occasione materiæ, de qua agitur, datur erroris occasio, & quia fallaciæ materię esse possunt, tum in voce, tum in re, quæ sunt in re fallaciæ dicuntur extra dictionem: & hæ septem numerantur. Fallacia accidentis: à dicto secundum quid ad dictum simpliciter: ignorantiæ Elenchi, petitionis principij, non causæ, vt causæ, & fallacia plurium interrogationum: quæ verò sunt tantum in voce dicuntur fallaciæ dictionis, & sex solent assignari, scilicet, fallacia æquiuocationis. Amphibologię. accentus. compositionis. diuisionis, & figure dictionis, de quibus omnibus singillatim: & primo de fallacijs extra dictionem, quarum prima est.

Fallacia accidentis: pro qua sciendum, quod aliqua possunt esse idem quadrupliciter. primò ea dicuntur vnum, quæ idem prorsus significant, quamuis sub diuersis nominibus, aut modis. hoc modo sunt synonima, quæ differunt sola voce, vt gladius, & ensis; item definitio, & definitum, quæ differunt tantum voce, & modo significandi: definitio enim explicat distinctè id, quod definitum significat confusè.

Secundò modo dicuntur vnum, quæ cum non significent eandem naturam, vnum tamen est de essentia alterius; sic genus, & differentia sunt idem cum specie, species cum indiuiduis.

Tertiò quædam sunt vnum minori vnitate, quia vnum est alteri proprium, putta *homo*, & *risibile*, non tamen *risibile* est de essentia *hominis*.

97 Quartò illa dicuntur vnum, quarum vnum alterum includit, tanquam accidens, vt *homo*, & *album*. ista quatuor non ita sunt vnum, quin inter ea aliqua differentia reperiatur; nec ita diuersa, quin aliquo modo sint vnum; ex quo fit, quòd aliqua, quæ vni tribuimus, possumus etiam applicare alteri, aliqua verò tribuuntur, vni, quæ alteri non possunt conuenire; dicimus enim de albo, quod currit, quod sedet, qui etiam homini conueniunt, & valet dicere, *album currit: ergo homo currit*, alia verò dicimus de albo, scilicet album est in prædicamento qualitatis, quæ homini conuenire non possunt; non enim possumus dicere *album est in prædicamento qualitatis*: & vniuersaliter habemus hanc regulam Toleti optimam, quæ vni conueniunt secundum id, in quo ab altero differt, sunt remouenda ab altero: quæ verò non conueniunt secundum id, in quo differt ab altero, sed secundum id, in quo est vnum cum illo, sunt concedenda de vtroque, vel neganda de vtroque, v. g. *album* est idem cum *substantia* secundum suppositum: ergo ea quæ conueniunt *albo* secundum id in quo est idem cum *substantia*, conueniunt etiam *substantia*, vt si dico, *album currit: ergo homo currit: homo est sensitiuus; ergo album sensitiuum*: illa verò quæ conueniunt secundum id, in quo ab altero differt, non conueniunt vtrique; sed vni tantum, vt si dico *album est color*, conuenit illi ratione formæ accidentalis, secundùm quam differt à substantia, & non potest prędicari de illa, non enim valet, *album est accidens; ergo homo est accidens*.

Item definitio secundum modum differt à definito: ergo quæ conueniunt definitioni secundum illum modum, quo à definito differt, non conueniunt definito: non enim valet, *animal rationale est definitio: homo est animal rationale: ergo homo est definitio*; nam esse definitionem cõuenit his particulis. *animal rationale* secundum modum, in quo differunt ab homine, & sic in quacunque ex assignatis vnitatibus, & diuersitatibus est afferre exemplum huius fallaciæ, ex quibus remanet nota fallacia accidentis; quæ fit quoties tribuimus vni omnia, quæ tribuimus alteri, quæ tamen non illi conueniunt, secundum quod est vnum cum altero; existimantes propter identitatem, & vnitatem id licere; sed ei conueniunt prout differt ab alio.

98 Fallacia consequentis est quando argumentamur à termino consequenti ad antecedens affirmatiuè, vel à termino antecedenti ad consequens negatiuè (intelligite in illis terminis, qui non sunt inuicem antecedens, & consequens) exemplum huius fallaciæ fit, *qui dicit te esse Equũ, dicit te esse animal; sed Paulus dicit te esse animal: ergo dicit te esse Equum*, vel à negatione in eodem exemplo sic: *qui dicit te esse Equum, dicit te esse animal; sed qui dicit te esse Equum, falsum dicit: ergo qui dicit te esse animal, falsum dicit*.

Fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter est quando argumentamur à dicto diminuto ad dictum absolutè; vt *Aethiops est albus secundum dentes: ergo Aethiops est albus. non licet sacrum facere in mari: ergo non licet sacrum facere*. ad hanc fallaciam reducitur, quando à dicto simpliciter de toto, procedimus ad partem in qua est diminutio, vt *Aethiops est niger: ergo est niger secundum dentes*.

Fallacia ignorantiæ Elenchi, pro qua sciendum, quod Elenchus est Syllogismus redargutiuus, scilicet inferens, & probans contradictorium eius, quod concessum est, vel simul duo inferens contradictoria; si verè probat est verus Elenchus; si verò malè non ex defectu formæ syllogisticæ; sed quia probat tantum contradictionem apparentem, dicitur arguens ignorare Elenchum, seu redargutionem, & fit quatuor modis, primò quando contradictoria non sumuntur respectu eiusdem, vt *numerus ternarius excedit binarium, & non excedit quaternarium: ergo excedit numerum, & non excedit*. Secundò quando non sumuntur affirmatio, & negatio, secundum idem, vt, *hoc corpus est duplum ad illud secundum longitudinem, & non est duplum ad ipsum secundum latitudinem: ergo est duplum, & non est duplum respectu eiusdem*. Tertiò quando non seruatur idem modus, vt *Petrus currit velociter, & non currit remisse: ergo currit, & non currit*. Quarto quando non seruatur idem tempus, vt *dormis nocte, & non dormis die: ergo dormis, & non dormis*.

99 Fallacia petitionis principij est, quando idipsum assumimus in præmissis quod in conclusione debemus probare: siue assumatur ijsdem, vel diuersis terminis, & vocibus, dummodo id, quod vt medium assumitur, sit vel ignotius, vel æquè notum, ac conclusio probanda: quia vera argumentatio est ab antecedente noto ad consequens ignotũ: quod ideo Aristoteles ad hanc fallaciam reducit probare aliquid de definito per definitionem, vt *animal rationale est risibile: ergo homo est risibilis*: quia supponuntur æquè nota, aut ignota definitio, & definitum. Fallacia non causæ, vt causæ est, cum assumimus pro causa conclusionis id, quod verè non est causa eius, & fit duobus modis. primò inferendo consequens verum ex antecedente falso, vt, *homo est Leo: ergo est corpus*, est verum: quia homo est corpus; sed non est verum ideo esse corpus: quia sit Leo: Secundum

cundum fit tribuendo falſitatem conſequentis alteri parti antecedentis, quæ ſit vera, vt *omnis homo eſt animal. lapis eſt homo: ergo lapis eſt animal.* hanc fallaciam committeret, qui tribueret falſitatem concluſionis, non minori; ſed maiori. Fallacia plurium interrogationum, vt vnius fit, quando arguens petit ſibi vnicam reſponſionem dari, quando vnica reſponſione reſponderi non poteſt, vt ſi dicam, *homo, & Leo ſunt ne riſibiles?* ſi reſpondeatur affirmatiuè, ipſe deducit: *ergo Leo eſt riſibilis*; ſi negatiuè; *ergo homo non eſt riſibilis*; ſimilibus interrogationibus non oportet reſpondere vnica reſponſione, ſed cum de pluribus ſit interrogatio, pluribus reſponſionibus eſt ſatisfaciendum. Explicatis fallacijs extra dictionem, reliquum eſt, vt eas explicemus, quæ dictionis vocantur, quarum prima eſt fallacia æquiuocationis, quæ accidit quando in præmiſſis ponitur aliquis terminus æquiuocus, quod fieri poteſt tripliciter: primo quãdo eſt purè æquiuocus, vt *omnis canis latrat: aliquod ſydus eſt canis: ergo aliquod ſydus latrat.*

100 Secundò quando terminus eſt analogus, vt *quod currit habet pedes; Atheſis currit: ergo Atheſis habet pedes.* Tertiò quando variatur ampliatio, itaut in vna propoſitione habeat maiorem ſuppoſitionem, quam in altera, vt, *qui ſanabatur ſanus eſt; ægrotus ſanabatur: ergo ægrotus ſanus eſt; vbi* vox *ægrotus* in minori ſupponebatur tantum pro tempore pręterito, at in concluſione extenditur ad tempus pręſens.

Fallacia Amphibologiæ parum diſſimilis pręcedenti, fit, quando aliqua integra oratio habet plures ſenſus, & fit duobus modis, primò quando eſt pura æquiuocatio, & habet duos sẽſus diuerſos, vt *Liber Ariſtotelis*, æquè enim ſignificat, & librum ab Ariſtotele editum; & librum ab Ariſtotele poſſeſſũ, & fit fallacia amphibologiæ, ſic, *omnis liber Ariſtotelis poſsidetur ab Ariſtotele. Liber Politicorum eſt liber Ariſtotelis: ergo poſsidetur ab Ariſtotele.* Secundo fit, quando oratio habet vnam ſignificationem propriam, aliam verò ſignificationem habet per translationem, vt *quicumque littus arat arenam ſcindit aratro; ſed qui perdit operam, littus arat: ergo qui perdit operam arenam ſcindit aratro.* Ecce amphibologiam; nam in maiori *arare littus* accipitur propriè, in minori verò ſumitur impropriè pro terere tempus.

101 Fallacia accentus eſt; cum aliqua dictio varia ſignificat diuerſa pronunciatione, ſpiritu, quantitate, vel accentu, vt *qui amat eſt amicus; piſcator hamat: ergo piſcator eſt amicus.* hic variatur aſpiratio. *Omnis populus eſt arbor. Roma eſt populus: ergo Roma eſt arbor*; nam in maiori *populus* habet primam ſyllabam longam, in minori vero breuem. fit etiam quando aliqua dictio ſeparatur in plures, vel plures coniunguntur in vnum, vt *tu es qui es, quies eſt priuatio motus: ergo tu es priuatio motus.* prouenit etiam hæc fallacia ex modo proferendi ironico, & per variationem diphtongi, per quæ omnia voces mutant ſignificatum. hæc etiam fallacia parum differt à prima.

Fallacia compoſitionis, & diuiſionis, tunc committitur, quando Sophiſta facit tranſitum à ſenſu diuiſo ad ſenſum compoſitum, vel è contra; pro quo notandum, quod compoſitio, & diuiſio poteſt tripliciter fieri; vndè tres ſpecies compoſitionis, & diuiſionis reſultant. Prima eſt, quando aliquis terminus ita ſe habet ad pręaicatum, vt ipſi applicari non poſſit, vel materialiter tantum, ſcilicet ratione ſubiecti incluſi, vel formaliter ſimul, ſcilicet ratione formæ denominantis, & ſubiecti, v. g. *album poteſt eſſe nigrum.* in albo duo ſunt, ſubiectum, quod dicitur album, & albedo, quæ denominat ipſum obiectum album; Igitur ly *nigrum* in dicta propoſitione poteſt applicari albo, vel tantùm materialiter; ſcilicet ratione ſubiecti, quod eſt ſub albedine, & tunc faciat ſenſum. Subiectum quod eſt ſub albedine, poteſt eſſe nigrum, quòd eſt verum: vel poteſt applicari formaliter, ſcilicet ratione ſubiecti, & albedinis, & faciat ſenſum, album, prout album, poteſt eſſe nigrum, quod eſt falſum; quando pręaicatum applicatur materialiter, & formaliter, dicitur compoſitio; quando tantùm ratione vnius, dicitur diuiſio. hoc poſito, tunc committitur.

102 Fallacia diuiſionis, quando ex aliqua pręmiſſa vera in ſenſu compoſito infertur concluſio falſa in ſenſu diuiſo, & tunc committitur fallacia compoſitionis; quando a ſenſu diuiſo vero infertur concluſio falſa in ſenſu compoſito, v.g. *album non poteſt eſſe nigrum: paries eſt albus: ergo paries non poteſt eſſe niger.* Ecce quod ex maiori, quæ eſt vera tantùm in ſenſu compoſito deducitur concluſio falſa in ſenſu diuiſo. Exemplum ſecundi ſit, *qui quieſcit poteſt ambulare, ſedens, dum ſedet, quieſcit: ergo ſedens, dum ſedet, poteſt ambulare*: vbi ex maiori vera in ſenſu diuiſo infertur concluſio falſa in ſenſu compoſito.

Secunda ſpecies eſt, quãdo aliquod complexum poteſt 103 ſumi diſiunctiuè, & copulatiuè, ſi in antecedente, ſumatur diſiunctiuè, in conſequenti verò copulatiuè. vel è contra; tunc etiam dicitur committi hæc fallacia, v.g. *Omnis numerus, qui cõponitur ex duobus, & tribus, eſt duo, & tria, ſed quinarius non eſt duo, & tria: ergo non componitur ex duobus, & tribus*, in quo fit tranſitus, nam maior eſt vera copulatiuè, minor verò diſiunctiuè, & infertur concluſio, ac ſi eſſet vera copulatiuè, quare infertur falſa.

Tertia ſpecies eſt, quando aliqua vox ex varia connexione poteſt diuerſa ſignificare, vt *quidquid viuit ſemper erit, Equus viuit: ergo Equus ſemper erit.* eſt enim fallacia; nam ly *ſemper* in maiori connectitur cum viuit, vt ſit vera, ſecus vero in minori.

Sed hic tertius modus potius pertinet ad Amphibologiam, quam ad compoſitionem; ex his modis primus eſt pręcipuus, quo ſæpiſſimè eſt vtendum; cum multa argumenta, ferè in omni ſcientia in hoc fundentur, & maximè in Theologia in vno ſenſu quædam poſitiones ſunt veræ, & Catholicæ, quæ in altero ſunt falſæ, & hæreticę.

Vltima fallacia eſt figuræ dictionis, & eſt quando fit 104 tranſitus de vno genere in aliud; quod fit, primò ſi de vno genere grammaticorum tranſeatur in aliud, vt *omnis ſubſtantia eſt viſibilis, & colorata; Petrus eſt ſubſtantia viſibilis: ergo colorata.*

Secundò, cum nomen vnius pręaicamenti ſumitur pro altero prædicamento, vt *quod emiſti, comediſti; carnes crudas emiſti: ergo carnes crudas comediſti*: eſt fallacia figuræ dictionis, quia fit tranſitus à ſubſtantia ſignificata per *quod* ad qualitatem denotatam per *crudam*. fit etiam hæc fallacia, ſi variemus ſuppoſitionem ſimplicem in perſonalem, vt *homo eſt ſpecies; Petrus eſt homo; ergo Petrus eſt ſpecies*, vbi *homo* in maiori habet ſuppoſitionem ſimplicem, in minori verò realem, & perſonalem. fit etiam quando terminus ſignificans rem particularem, transfertur ad ſignificandam rem vniuerſalem, vt *quod Ego ſum tu non es, ego ſum homo: ergo tu non es homo.*

De fallacijs hæc dicta ſint: quod ſi proponatur argumẽtum, in quo ſit fallacia aliqua; vel erit antecedens diſtinguendum, & oſtendendum in quo ſenſu ſit verum; in quo falſum; vel neganda erit conſequentia aſſignando fallaciam in antecedente, ratione cuius ſequatur concluſio falſa.

Qui Modus ſit adhibendus in diſputationibus. Cap. vltimum.

Aliquas regulas trademus, quas obſeruare debent 105 inuicem concertantes in diſputationibus; hocque pręſtito, fauente Deo finem imponemus noſtræ introductionis: ad difficiliora enim vndique vocamur, & inuitamur.

Prima regula communis arguenti, & reſpondenti, vt, vterque exactè, & diligenter obſeruent, quinam ſit punctus quæſtionis pręſentis, qualis ſenſus, vt circa id verſetur diſputatio, ne extra rem digreſſione afferantur, & producantur.

Secunda Regula pro arguente, in principio diſputationis cum argumentari aggreditur, ſemper dicat, contra hoc argumentor, vel hoc intendo probare; deindè integram argumẽtationem proferat, nec aliam probationem afferat; donec reſpondens repetito argumento negauerit, vel diſtinxerit.

Tertia regula, ſi reſpondens afferat reſponſionem, quæ non videatur ad intentum argumenti, poterit vti eodem argumento, donec afferatur reſponſio, quæ noua probatione indigeat.

Quarta regula pro defendente, primum aduertat argumentum aduerſarij, vtrum termini multas ſignificationes patiantur, nec ne; quid intendat per illud argumentum aduerſarius, repetat bis, & in ſecunda repetitione concedat, neget, vel diſtinguat, prout ei viſum fuerit expoſcere argumentum.

Quinta Regula; benè obſeruet conſequentiam, ſequa-

tur

tur ne ex illo antecedente, si non sequatur, neget consequentiam, dicendo transeat antecedens, vel quid simile, quo significetur antecedens, nec, vt verum admitti, nec, vt falsum repelli; deinde neget consequentiam.

Hęc etiam est differentia inter negandum consequens, & consequentiam, negat consequens, qui negat illud esse verum: negat consequentiam, qui negat illud ex tali antecedente inferri, quamuis in se sit verum: Si verò illatio fuerit bona tota, vis facienda est in antecedente, nūquam enim concesso antecedente, neganda est consequentia, si bona sit: quare si antecedens duas habet partes, neget, quæ falsa videbitur, ex qua infertur falsa, & consequentia, vel si vnicam partem habebit, illam neget, vel distinguat, & ostendat, in quo sensu sumitur, & in quo sequatur consequentia, in quo non sequatur. Quatuor enim verbis vti debet respondens. *Concedo, nego, distinguo, respondeo*, concedere debet vera, negare falsa, distinguere dubia, respondere ob solutionem difficultatum; in quibus responsionibus maximopere cauere debet, ne quid dicat contra priores responsiones, ne inde aduersarius occasionem captet fortius ipsum argumentis vrgendi, & aliquoties conuincendi. De Introductione hactenus.

TRACTATVS, ET QVÆSTIONES In Aristotelis Logicam.

PROOEMIVM.

106 Otam suam Logicam digessit Aristoteles in Libris Categoriarum, seu Prędicamentorum, Perihermenias, Priorum, & Posteriorum Analyticorum, Topicorum, & Elenchorum. Absoluta igitur introductione, quæ, vt diximus, pars quædam est Logicæ; etiam ea, quæ ex Libris Perihermenias, Priorum, Analyticorum, Topicorum, & Elenchorum essent nobis consideranda, sunt allata. Etenim Aristoteles in Libris Perihermenias agit de natura enunciationis, quæ aliquid veri, vel falsi, quod est in anima, manifestat, seu interpretatur (quod ideò illos inscribit Perihermenias, quod est interpretatio) & nos tota secunda parte de propositione, seu enunciatione disputauimus. In Libris Priorū Analyticorum docet modum conficiendi Syllogismum in genere, & illum in suas partes, & principia resoluendi (quod ideò ab analysi inscribit, quod est resolutio, & à priori, quia tractatio syllogismi in genere est prior tractatione syllogismi secundum aliquam speciem in particulari) & nos ferè totam tertiam partem insumpsimus in tradendo modum conficiendi bonum syllogismum, & in prima parte egimus de terminis, ex quibus conficiuntur propositiones, & syllogismi. In Libris Topicorum differit ipse de syllogismo dialectico. In Libris verò Elenchorum, de sophystico; & nos etiam ab his non fuimus ieiuni in calce eiusdem tertiæ partis.

Quare solum remanet in ipsa Logica pertractanda materia, quam in reliquis dialecticæ suæ Libris est complexus, quod hoc ordine præstabimus, præmissis primò quæstionibus procemialibus ad naturam Logicæ cognoscendā spectantibus, agemus, de ente rationis; quoniam multa quæ definiuntur in Logica, ens rationis esse, dicuntur; de quinque vocibus Porphyrij; seu de quinque prędicabilibus, quæ ab omnibus pręmitti solent ad intelligentiam eorum, quę docet Aristoteles in prędicamentis, ad quod solum se ea disputasse tradit Porphyrius; de prædicamentis ipsis; de syllogismo demōstratiuo, & quoniam ex demonstratione paritur scientia, vltimò tractabitur de Scientia, & sic Deo dante breui, & facili methodo Dialectica percepta, quam omnem Scientiarum Ianuam, clauem, & oculum appellant omnes, reserato aditu ad Philosophiam admittemur Securi; sed iam ad procemiales.

Quæstiones Procemiales. De nomine, & diuisione Logicæ. Quæstio Prima.

107 Circa nomen; duplici nomine hisce temporibus solet appellari; videlicet Logica & Dialectica. Logicam putarunt aliqui appellari tantum eam partem, quæ docet modum conficiendi Syllogismos: Dialecticam illam partem, quæ differit de quacunq; re probabiliter. at certum est prout. DD. Conimbricenses affirmant *quæstio. 3. procemialium* vtrumque nomen pro tota Scientia Logicæ sumi. Sic Cicero modo Logicam, modò Dialecticam dicit continere omnem rationem differendi in quacumque materia. Aristotelem verò nunquam appellasse Logicam affirmat Mirandul. *lib. 8. suæ Apologiæ sect.* 10. sed semper Dialecticam dixisse; nulla enim apparet ratio alicuius momenti, cur Logica sit dicta, quod enim sit ars ratiocinandi, & discursus, & ratio sit pręcipua inter sermones, & verba; atque adeo à verbo *Logos* dicatur Logica, nullus est, qui non videat infirmam & futilem rationem Ethymologiæ. Dialectica verò meritò appellata est, quia hoc verbum *Dialectica* significat differere, quod multimodè fieri potest; sed precipuè cum ex notis ignota patefacimus, quod fit, vel diuisione, vel definitione, vel argumentatione, quæ omnia perfectè pertractat hæc nostra scientia, igitur optimo iure Dialectica dicitur.

108 Quoad partitionem Logicæ tres solent assignari partitiones magis communes. Prima est in Logicam docentem, & vtentem. pro qua notandum est in qualibet arte, quæ ordine, & methodo traditur, duo spectari posse; doctrinam, & vsum. Doctrina est illud dictamen, & norma, quæ tradit pręcepta circa talem artem; vsus verò est ipsa operis executio, v. g. domificator primò concipit intellectu; speculatur quomodo sit conficienda domus, quæ principia sint necessaria; quomodo adhibenda; deinde reipsa domum efficit. prima dicitur doctrina, secunda vsus. sic Dialectica: primo Logicus habet hanc scientiam, & conceptum, scilicet Syllogismum debere constare ex tribus propositionibus, demonstrationem ex necessarijs, deinde eadem conficit ad normam iam conceptam.

Prima dicitur Dialectica docens, secunda vtens, quam Zabarella Logicam applicatam rebus appellat ex Gręcis, sicut docentem, seiunctam, eo quod tradat præcepta nulli materiæ applicata; sed sic in genere, quæ omni materiæ possunt aptari.

Secunda diuisio est in vniuersalem, & particularem, per vniuersalem intelliguntur libri prædicamentorum, Priorum, & Perihermenias: quia in his agit de Syllogismo, & his quæ ad ipsum spectant communissimè, non applicando alicui materiæ. Nomine particularis intelliguntur Libri Posteriorum, Topicorum, & Elenchorum; eo quòd in illis de Syllogismo specialiter sumpto agitur.

Tertia Diuisio, est in Topicam, sophisticam, & Analyticam. Topica dicitur illa pars, in qua agit de locis vnde 109 sumuntur argumenta probabilia; Sophistica in qua de Elenchis; videlicet de redargutione, seu contradictione, quam suis argumentis sophisticis sophistæ insinuant. Analytica tandem dicitur illa pars, in qua agit Aristoteles de Syllogismo, & demonstratione; & quia in illa docemur in sua principia ipsum syllogismum, & demonstrationem resoluere; hinc hoc nomen originem duxit, Analysis enim resolutionem sonat, vt in procemio dictum est.

Multæ aliæ diuisiones afferuntur, quas tamen, vt minus prin-

principales libenter omittimus, qui vult videat Conimbricenses *Proœmialium quæst.* 5. Toletum *quæst.* 6. & alios *in Prolegomenis*; diuisionem autem illam in naturalem, & artificialem attingemus, cum de necessitate Logicæ: quare ne bis idem repetamus, illuc remittimus.

De Fine Logicæ. Quæstio. II.

110 QVia Logica se habet ad modum artis, vt infrà videbimus, ideo primò de eius fine quærimus: facultates enim operatrices ex eius fine optimè dignoscuntur. Sed pro intelligentia.

Notandum primò ex Aristotele 2. *Physicor. tex.* 29. finē esse id, cuius gratia agens operatur, quare finis alicuius artis, aut facultatis erit ille, ad quem ordinabitur, & propter quem fiet omne id, quod in prędicta arte fiet, ver. grat. sanitas est finis medicinæ: quia gratia sanitatis omnia operantur Medici.

Notandū secundò inter varias diuisiones finis, (de quibus agere ex professo spectat ad Physicum) principaliores esse in finem *qui*, finem *quo*, finem *cui*. finem *internum* seu *proximum*, finem *externum* seu *remotum*, finem *operis*, & finem *operantis*. Finis *qui* dicitur id, quod per illam artē producitur, vt sanitas est finis, *qui* medicinę. finis *quo* est ipsa operatio, qua finis *qui* acquiritur. sic domificatio est finis, *quo* artis domificatoriæ: quia per ipsam producitur domus, quæ est finis, *qui* illius artis. finis *cui* est id, in cuius gratia, & commodum acquiritur finis *qui*: sic v.g. homo est finis *cui* Medicinę, quia in hominis vtilitatem sanitas procuratur. finis *internus*, & *proximus* est id, quod intendit ipsa ars, v.g. domus artis domificatoriæ. finis, *externus*, seu *remotus* est id, ad quod ordinatur ipse *internus*, sic habitatio est finis *remotus* artis domificatoriæ (qui etiam appellatur finis *rei genitæ*, sicut finis *internus*, dicitur, & finis *generationis*) quia ad habitandum ordinatur domus. finis *operis* est idem ac finis *rei genitæ*. finis *operantis* est id, ad quod operans ordinat ipsum opus, vt si ad lucrādum quis domum fabricaret, lucrum esset finis *operantis*.

111 Notandum Tertiò, vt finis proximus, vel materia proxima in aliqua disciplina inuestigetur, tutissimam viam esse inquirere ad quid disciplina illa sit inuenta vel tradita, reperto enim propter quid proximè, & principaliter sit inuenta, illud erit finis illius disciplinæ. His prænotatis quærimus de fine Dialecticæ, vt fine eius inuento, via referetur ad eius naturam perfectè cognoscendam.

Prima Conclusio finis, *qui proximus, & intrinsecus* Logicæ sunt operationes intellectus rectæ, scilicet tres intellectus operationes in suis operibus instruere, vt rectè absque errore operentur. Prob. Concl. primò: Finis intrinsecus, alicuius disciplinæ debet inuestigari ex motiuo, quo inuenta est talis disciplina; sed Logica inuenta est ad dirigendas operationes intellectus: ergo operationes rectæ sunt eius finis. Maior patet; minor probatur. Intellectus poterat benè, & malè operari: ergo indigebat aliquo habitu, quo dirigeretur in suis operationibus, huiusmodi autem est Logica, quæ sola tradit modum rectè definiendi, diuidendi, argumentandi, quod est rectas facere operationes, & eas dirigere: ergo Logica est, qua operationes intellectus dirigantur.

112 Probatur secundò, finis intrinsecus est, quo immediatè attingimus extrinsecum: sic in fręno factiua frenum est finis intrinsecus, quia fręno assequimur directionem equi, quæ est finis extrinsecus fręno factiuę; sed operationibus rectis assequimur scientias, finem extrinsecum Logicæ; vt infrà dicetur, ergo operationes rectæ sunt finis intrinsecus.

Sed contra hanc conclusionem instatur. finis intrinsecus *qui* est, id, quod immediatè attingitur per finem intrinsecum *quo*; sed in habitu intellectuali. finis *quo*, est cognitio, ergo id, quod immediatè cognitione attingitur, erit finis intrinsecus; sed in habitu Logico cognitione attingimus modum, quo fiat definitio, diuisio, & argumentatio; ergo hic modus est finis Logicæ, non verò operationes rectæ. ad argumentum, data maiori. distinguo minorē: in habitu intellectuali speculatiuo finis *quo*, est cognitio. concedo, in habitu practico nego: & ratio est: quia cum habitus speculatiui finis sit sola scientia, cognitio est, qua aliquid scitur: ideò est finis *quo*: at in habitu practico, cuius finis est opus faciendum (quod ideo dicitur practicus, vt infrà dicetur) non cognitio operis faciendi, & modi, quo fieri debet, erit finis *quo*; sed effectio ipsius operis, cognitio autem secundario tantum, & propter ipsam actionem, & opus, est in habitu practico. vt optimè Zabarella *de natura Logicæ lib.* 1. *capit.* 13. hinc patet cognitione quidem attingi modum definiendi: quia tamen, omnia ista ordinantur ad rectam definitionem, diuisionem, & argumentationem facienda re ipsa: & non solum ad ipsa cognoscenda. quomodo fiant; ideo cognitio non est finis *quo*; sed tantum propter ipsum opus, & secundariò concurrit; hæc maximè notanda.

Secunda Conclusio finis, *quo* habitus Logicæ est con-
structio Logicalium instrumentorum. Probatur finis *quo* 113
est id, quo immediatè attingitur finis intrinsecus *qui*; sic domificatio dicitur finis *quo* domificatiuæ artis: quia domificatione fit domus, quæ est finis intrinsecus *qui*, illius artis; sed constructione Logicalium instrumentorum attingitur finis *qui* intrinsecus Logicæ: ergo. minor probatur; finis intrinsecus *ex præcedenti conclusione*, sunt operationes rectæ; sed hæ fiunt rectæ constructa recta definitione, diuisione, & argumentatione; ergo.

Tertia Conclusio. finis extrinsecus, *qui* Logicæ sunt scientiæ. Probatur. finis extrinsecus est id, ad quod ordinatur finis intrinsecus; sic quia frenum ad æquum tegendum ordinatur, æqui directio est finis extrinsecus, fręno factiuæ: at rectitudo operationum propter scientias est; rectis enim operationibus scientias adipiscimur, nec aliter adipisci possumus; ergo scientię sunt finis extrinsecus Dialecticæ.

Sed contra instatur, rectas facere operationes spectat 114
ad illas scientias, ex quarum materia conficiuntur definitiones, diuisiones, & argumentationes, ergo rectæ operationes non sunt finis intrinsecus Logicæ. antecedens est Diui Thomæ 4. *Methaph. Lect.* 4. Conimb. *quæst.* 4. *proœmialium art.* 2. §. *aduertendum* 2. quam sententiam vt cōmunem omnium Philosophorum tradunt Amicus *tract.* 1. *q.* 3. *dub.* 2. *art.* 1. §. 4. *sententia*, & ratio est; quia syllogismus physicus conficitur à Physico, Metaphysicus à Metaphysico, & sic de cęteris: ergo illæ scientiæ dirigunt operationes intellectus, de quarum materia definitiones, diuisiones, & argumentationes conficiuntur. consequentia argumenti

Probatur: quia finis intrinsecus ex dictis attingitur ab ipsa arte, si ergo rectæ operationes intellectus non fiunt a Logica, non sunt finis intrinsecus; sed ad summum extrinsecus.

Respondeo negando antecedens simpliciter. ad probationem, ad quemlibet syllogismum duo concurrere, formam scilicet, & materiam, quia syllogismus semper conficitur ex aliqua materia: formam subministrat Logica; materiam aliæ scientiæ: & quia quod principaliter attingitur est materia; ideò dicitur non Logica; sed alia scientia formare argumentationē, & definitionem; reuera tamen habitus Logicę est qui influit conficiendo, ex materia sibi tradita à scientia definitionem, & argumentationem; alioquin habitus Logicæ non esset ad vllum actum promendum contra naturam omnium habituum, qui producunt actus: præterquam quod, nonne addiscitur Logica, vt syllogizare possimus in quacumque materia? ergo Logica est quæ syllogizat.

Dices quare Physicus syllogizans dicitur syllogizare, vt Physicus?

Respondeo id esse: quia in syllogismo magis spectatur illatio talis materiæ, & probatio talis conclusionis; ideo à materia, vnde est talis syllogismus, denominationem sumit. patet à simili; si quis rectè grammaticè discurreret de Medicina; non diceretur rectè loquutus grammaticè: sed Medicinaliter, spectata materia, non forma: in artificialibus enim, aliquando magis attenditur materia, quam forma, licet contrarium accidat in naturalibus, in quibus magis forma, quam materia attenditur.

Quinam habitus sit Logica. Quæstio. III.

SVpponendum primò omnes habitus intellectuales; si- 115
ue sumatur diuersitas ex obiectis; siue ex modo tēdendi, siuè ex fine, reduci ad hæc duo genera; alij enim sunt in ordine ad aliquid faciendum, alij consistunt in speculatione obiecti. in primo genere tres reperiuntur; prudentia nimi-

nimirum, facultas, & ars: in secundo genere, quinque adscribuntur. intellectus; sapientia; scientia; opinio, & fides; cum ergo quæritur, quinam habitus sit Logica, de aliquo illorum necesse est esse quæstionem.

Supponendum secundò totam controuersiam esse, an Logica sit ars, vel facultas, vel scientia; de reliquis enim habitibus nulla est dissentio, omnesque conueniunt ei competere non posse. his positis.

Prima sententia est, Logicam esse veram, & perfectam scientiam, hanc docent Stoici omnes, Albert. *tractat. 1. prędicabilium cap. 1.* Auicenna, Log. *cap. 1. D. Thoma 4. Metaph. lect. 4.* Hærueus *Quodl. 1. quæst. 3.* Scotus *quæst. 3. elencorum, & prędicat. quæst 1.* & alij, quos breuitatis causa non recenseo, citantur omnes ab Amico *tract. 1. quæs. 4. dub. 2. §. 2. opinio.*

Secunda Sententia est, Logicam esse purum instrumentum aliarum scientiarum, quo cęterę scientiæ acquiruntur, ipsam tamen non esse scientiam. hæc opinio tribuitur Veneto in *procemio Porphyrij dub. 1. & 2.* Gratia Deo, *cap. 16. dub. 1.* Ægid. *1. Posteriorum quæst. 1. & 1. Elenchorum* D. Thom. *Opusc. 70. in Boetium de Trinitate quæst. 1. art. 5. ad 2.* dum dicit secundum Boetium non tam dici scientiam, quam scientiæ instrumentum; & ideò non propriè contineri sub scientijs speculatiuis, nisi reductiuè, tanquam eorum ministram. Est & Zabarellę *lib. 1. de natura Logicæ, cap. 10.* & aliorum quam plurium apud Amicum *loco citato dub. 2. §. 3. opinio:* immò pro ipsa citantur ferè omnes Græci. pro nostra Sententia.

116 Notandum primo; scientiam tripliciter posse spectari, primò latissimè pro quacũque cognitione. sic Philosophus grammaticam scientiam appellauit. Secundo minus latè pro quacumque cognitione per demonstrationem acquisitam. Tertio pro scientia vera, & speculatiua, quæ vt talis dici possit tres conditiones requirit ex eodem Philosopho *Ethic 6. 3.* primò vt sit de rebus realibus; Secundo vt sit de necessarijs. Tertio vt sit gratia sui, scilicet, vt eius cognitio non ordinetur ad aliud, ex *2. Metaphysi. text. 3.* hinc.

Notandum secundo, multas esse differentias inter habitum verè scientificum, & cęteras disciplinas. Primo habitus verè scientificus habet pro fine solam veritatem, quia in sola obiecti speculatione sistit: at cæterę disciplinæ habent pro fine aliquod opus, ad quod suam cognitionem ordinant; secundo scientia vera supponit obiectum, nec vt à se faciendum speculatur; sed de ipso pręsupposito passiones, & accidentia demonstrat, & perfectè illud inuestigat; & speculatur; at practicæ disciplinæ non supponunt obiectum; sed vt faciendum cognoscunt, & ab ipsius cognitione mouentur ad cognoscenda principia, per quæ effici possit; ideò tantum cognoscunt, & inquirunt de obiecto, quãtum sufficit, vt ipsum efficere possint.

117 Tertio in vera scientia principia obiecti sunt per quæ cognoscit, & probat accidentia: at in cęteris accidentia sunt, per quæ cognoscit principia: ideo quia domificator cognoscit accidentia domus faciendæ, mouetur ad talia principia inuestiganda, per quæ ad talia accidentia deuenire possit; quare licet omnis talis disciplina requirat aliquam cognitionem, & etiam euidentem, tamen tota est in ordine ad opus exercendum, & ratione illius tantum habetur talis cognitio de tali materia, & subiecto, docuit hæc Arist. *7. Metaph. 7.* dicens, omnem disciplinam diuidi in duas partes, in docentem, quæ artis cognitionem tradit, & eam quæ ex cognitione operatur. sic moralem in docentem, & vtentem diuisit.

Notandum tertiò cum quærimus, an Logica sit ars; facultas; vel Scientia, nos loqui in toto rigore, an scilicet in rigore Logica sit collocanda sub aliquo ex prędictis habitibus proprie, & strictè sumptis; concedumus enim poni sub eisdem latè. & minus propriè sumptis.

118 Prima Conclusio. Logica non est propriè ars. Prob. ex Arist. *6. Eth. cap. 4.* ars est habitus cum recta ratione factiuus: at efficere proprie dicitur de illis operationibus, quæ in extrinseco opere consistunt, siue opus relinquant, vt faber lignarius; siue non, vt Musicus: sed Logica non consistit in extrinseca operatione: ergo.

Confirmatur. Prudentia distinguitur ab arte: quia prudentiæ est dirigere actus voluntatis, cuius obiectum est bonum, vel malum; artis verò dirigere actus exteriores, quorum obiectum est aliquid vtile, vel delectabile: ergo distinguetur ab arte etiam Logicę, cuius est dirigere actus intellectus, quorum obiectum est verum, vel falsum: antecedens patet, consequentia probatur: quia non est minor diuersitas inter finem, & obiectum Logicæ, & artis: ac artis, & prudentiæ.

Secunda Conclusio. Logica non est propriè facultas. Probatur, & explicatur simul; vt Logica diceretur facultas, esset necesse dici talem secundum se totam: hoc non competit Logicæ; ergo non est propriè facultas; Maior est clara; minor Probatur: Facultas est habitus per quem reddimur potentes ad oppositum (vt benè Zabarella *lib. 1. de natura Logica cap. 9.*) sed per partem Logicæ, quæ dicitur Analytica non reddimur potentes ad oppositum; ergo &c. per Analyticam enim docemur verum cognoscere: immò etiam per sophisticam tantum docemur fallacias & errores, ne in illos offendamus, ergo verè per Logicam non instruimur ad oppositum: Facultates dicuntur grammarica, & Rhetorica, per ipsas enim reddimur potentes ad emendatè loquendum, & ornatè de quacumque re pro vtraque parte contradictorij: Grammaticus namque æquè emendatè loquitur, quòd aliquis debeat viuere, ac quod debeat mori.

Tertia Conclusio. Logica non est scientia propriè, & rigorose sumpta. Probatur primo, scientia non tradit modum, quo construendum sit obiectum; sed tantum illud speculatur, & de eo passiones demonstrat; sed Logica tradit pręcepta quomodo construendus sit syllogismus: ergo non est Scientia. 119

Confirmatur auctoritate Arist. *2. Posterior. cap. vlt.* vbi habet: *artem esse de generatione, scientiam de Ente.* hoc est versari circa ea, quæ, vt facta supponuntur. & *Ethic. 4.* artem omnem in generatione versari; ergo per Aristot. Dialectica, quę versatur circa aliquid faciendum, non est scientia. Immo *1. Priorum cap. 4.* expresse inquit se docere, quomodo faciendus sit syllogismus.

Probatur secundò principaliter eiusdem auctoritate *1. Topicorum 9.* vbi distinguens tria problematum genera, actiuum, speculatiuum, & Logicum, dicit actiua vtilia esse ad eligendum, vel fugiendum; speculatiua ad sciendum solum: Logica verò ad neutrum horum; sed vt conferentia, vel vt alij adminiculantia ad aliqua talium de quibus subiungit, *multa enim ipsa secundum se non volumus cognoscere; sed aliorum causa, vt per hac aliud cognoscamus;* quomodo clarius poterat Philosophus asserere Logicam non esse scientiam; sed tantum quid ad scientiam conferens, & adiuuans? ideò dixit non esse neque actiuam, neque contemplatiuam; sed ad aliquid talium conferentem.

Probatur Tertiò principaliter. Omnis scientia supponit subiectum, quod sit, & de eo per propria principia passiones demonstrantur; & perfectè obiectum talis scientiæ expenditur, & consideratur, vt notabili secundo dictum est; sed Logica neutrum horum facit: ergo non est scientia. Minor probatur. Logica considerat syllogismum, & cętera, vt efficienda: item demonstrat de syllogismo, & definitione mediante fine, ita vt finis sit medium suarum demonstrationum. Item tantum considerat operationes intellectus, quantum sufficit ad assequendum proprium finem, nempè operationes directas: perfectè enim eas examinare, & expendere spectat ad animasticum; ergo Logica, non pręstat quæ in perfecta scientia pręstari debent: ergo non est vera scientia. 120

Probatur vltimò, concludẽter: omnes artes, & disciplinæ operatrices habent suas conclusiones, & demonstrationes: ergo si hoc tantum sufficeret in Logica, vt dicatur Scientia rigorosè, sufficeret & in cęteris artibus: quod tamen nemo dicit. antec. patet *ex 2. notabili* in quo omnes artes diximus tradere modum assequẽdi suum finem, Consequẽtia patet, sicut enim cognitio in arte est ad opus; ita in Logica, omnis eius cognitio, est in ordine ad aliquid efficiendum; quod apertè innuit his verbis *Sect. 8. in comment. Mirand. in fine* dicens, *& si in Logica sint definitiones, & syllogismi, constantes ex veris, & necessarijs, non tamen sunt simpliciter, & absolutè demonstrationes. quia non sunt facta ad sciendum tantum: sed ad operandum:* ergo si Logica rigorosè esset scientia, etiam omnes artes essent scientiæ.

Sed contra hanc conclusionem instant Auctores primę sententiæ, Logica habet omnes conditiones veræ scientiæ; 121

tiæ; ergo est perfecta scientia; consequentia patet; antecedens probatur. Logica est de obiecto necessario (quia syllogismus quo ad essentiam est quid necessarium.) est de Ente reali (quia operationes intellectus sunt quid reale.) est etiam gratia sui, (quia aliquis potest addiscere Logicā solum, vt eam sciat) sed hæ sunt veræ scientiæ conditiones requisitæ ab Aristotele: ergo Dialectica habet omnes conditiones veræ, & perfectæ scientiæ. Resp. nego antec. ad probationem: esto Syllogismus sit quid necessarium quoad essentiam: quia essentia syllogismi semper est eadem; non tamen est de vero ente reali, quod supponitur ab ipsa Logica: quia non tractat de ipsis intellectus operationibus, vt sunt quid reale; sed quomodo debeant dirigi conficiendo bonam definitionem, diuisionem, & argumentationem, quæ sunt opus intellectus: item non est gratia sui, quia ordinatur ad prędicta benè conficienda, quod si quis eam addisceret animo non conficiendi definitionem; demonstrationem, & alia huiusmodi, sed tantum vt sciret, nihil officit, quia iste est finis operantis: at attenditur finis intrinsecus, qui est opus, ad quod ordinatur; ideo non est gratia sui; quare negatur consequentia.

122 Instatur secundo. Logicus demonstrat passiones de suo obiecto; demonstrat enim syllogismum sophisticum parere errorem, Topicum opinionem, Analyticum scientiam, & alias passiones demonstrat; ergo est vera scientia.

Consequentia probatur: quia ex Aristotele 1. *Post. cap.* 2. scientia est certa, & euidens cognitio per demonstrationem comparata. Confirmatur primo; quia Logicus cognoscit se scire; s. talem formam argumentandi parere scientiam, alioquin cęteræ scientiæ, non essent scientiæ, quia est necesse; vt scientia sciat se scire, vt suo loco dicetur, ad quod requiritur, vt sciat vim formæ syllogisticæ: ergo est vera scientia. Ad argumentum Resp. concedendo totum, dari in Logica aliquas demonstrationes, sicut etiam in artibus potest dari vera demonstratio, ver. g. Architectus euidenter cognoscit domū sic, vel sic esse struendam: hoc tamen non sufficit ad veram scientiam, quia hæc omnia ordinantur ad opus conficiendum, at vera scientia, est gratia sui. addo etiam quod vt plurimum hæ demonstrationes fiunt per finem, tanquam per medium; non per veram definitionum. pręterquam quod non habet Logica verum obiectum, vera principia, & veras passiones, quo pacto requiruntur in scientia: quia directio, quæ est eius finis, & se habet, vt obiectum, vt dicetur infrà, non est quid reale; sed opus intellectus, ab intellectu inducenda in eius operationibus; & per hæc patet etiam ad confirmationem: quia, vt Logica sit vera scientia non est satis, quòd Logicus cognoscat euidenter vim syllogismi; videlicet talem formam argumentandi parere scientiam.

123 Instatur tertio: Aristoteles vocat partem Logicæ *scilicet Analyticam*, demonstratiuam: ergo parit scientiam, ergo saltem quo ad hanc partem Logica est scientia.

Confirmatur quia cum ex eodem 11. *Metaphsiy. cap.* 1. omnis habitus intellectus sit, aut actiuus, aut factiuus, aut contemplatiuus, Logica non est neque actiua, neque factiua; ergo contemplatiua. ad argumentum

Respondetur. Aristot. vocasse Analyticam demonstratiuam, vel quia euidenter demonstrat vim syllogismi, vel quia aliquæ fiunt in ipsa demonstrationes. sed hoc non sufficit ad veram scientiam, vt dictum est. ad Confirmationem patebit infrà sub quo habitu ex enumeratis sit collocanda. Quarè licet Logica possit appellari scientia, tamen rigorosè non est huiusmodi, etsi in multis participet conditiones scientiæ, pręcipuè quia non est de vero ente reali; neque gratia sui, & quia ferè omnia, quæ in ipsa reperiuntur, etiam habet ars, quæ tamen per omnes nō est scientia. hæ solutiones maximè notandæ; quia ex ipsis multa alia similia argumenta soluentur.

Quarta Conclusio. Logica est habitus intellectualis instrumentalis mentalium operationum directiuus, quo ad acquirendas scientias vtimur, est Alexan. 1. *Top.* 9. & aliorum in secunda sententia, ante huius conclusionis probationem. Notandum est cum Zabar. *cap.* 10. illud dici instrumentum, quod propter aliud fit tanquam propter finem, & ipsius ea tantum est natura, vt ad illud tantum sit vtile, & eo amoto per se non sit expetibile. quo notato,

124 Probatur Conclusio. Logica instituta est ad dirigendas operationes intellectus, vt scientias adipiscatur: ergo Logica est Instrumentum scientiarum. anteced. ex pręcedenti patet. consequentia probatur, ablatis omnibus scientijs iam non esset quid dirigeret: ergo esset omnino inutilis; nec expetibilis: ergo est purum instrumentum scientiarum. Confirmatur, si ex tali dispositione pręmissarum non potest gigni scientia, quid referret scire talem debere esse dispositionem syllogismi? ergo signum est Logicam simpliciter ordinari ad scientias, ac de se non esse expetibilem.

Sed contra Instatur primo. Prudentia, & ars ordinantur ad aliud, tanquam ad finem, & tamen nemo vnquam vocauit prudentiam, & artem habitus instrumentales: ergo neque Logica erit habitus instrumentalis, ex eo quod ordinentur ad scientias adipiscendas. Respondeo nego consequentiā: diuerso enim modo ordinatur prudentia, & ars, quam Logica: Logica enim ordinatur tanquam habitus subditus cęteris scientijs: ideo accommodatur eorū materijs: at Prudentia, & ars ordinantur tanquam habitus architectonici regulatiui actuum, & habituum existentium in alijs potentijs.

Addo quod Logica non solum dicitur Instrumentum: quia considerat operationes, quibus vtuntur cęteræ scientiæ tanquam instrumentis; verum quia ipsa vtuntur scientiæ, vt instrumento, quod non accidit in prudentia, & arte. vel dicamus aliud esse ordinari ad aliud, tanquam ad proprium opus: sic ars, & prudentia: aliud ordinari ad aliorum habituum acquisitionem, tanquam earum instrumentum, sic ordinatur Logica vide Vallium *pro leg. par. 2. q. 4. cap. 11. in responsione ad secundum.*

125 Instatur secundo Aristotel. non meminit huius habitus instrumentarij: ergo vel fuit diminutus, vel eius sententia fuit Logicam non esse purum instrumentum. Resp. Arist. meminisse primò implicitè, cum scientiam habitum dixit demonstratiuum, demonstrationem complectens, qua scientiæ vtuntur tanquam instrumento. Vide Zabarellam *lib. 1. de natura logicæ cap* 11. *secundo meminisse* explicitè 1. *Top.* 9. cum Logicam habitum dixit adminiculatiuum, vt suprà dictum est. Concludo ergo Logicam neque esse artem, neque facultatem, neque scientiam, si omnia ista in proprio rigore sumantur, si verò impropriè largo quodam modo posse his nominibus appellari: propriè verò esse dicendam intellectuale instrumentum, seu disciplinam instrumentariam ad omnes scientias acquirendas.

An Logica Vtens sit habitus distinctus à Logica docente. Quæstio. IV.

126 NOtandum in hac nostra doctrina hunc ordinem intercędere: primò docemur à Dialectica, quo modo sit conficiendus syllogismus ad scientiam gignendam, ad opinionem, & cętera huiusmodi, postea ex frequenti, & actuali horum cognitione oritur quædam facilitas ad huiusmodi cognoscenda, quæ facilitas propriè Logica habitualis appellatur. his omnibus pręstitis applicamus in cęteris scientijs pręcepta, promptè conficimus syllogismos, & demonstrationes. Modo quæritur vtrum habitus concurrens ad conficiendos syllogismos, & dicitur Logica vtens, sit distinctus ab habitu docentis. Pro quo sit

Vnica Conclusio. Logica vtens non est habitus distinctus à docente. Probatur: ideo Logica speculatur, cognoscit, & tradit modum dirigendi operationes, vt dirigat: ergo idem habitus est docens, & dirigens, tantum secundum diuersas rationes distinctus: vt enim docet, quomodo conficiatur, dicitur docens, vt actu conficit, dicitur vtens.

Confirmatur, qui perfectè habet habitum Logicæ docentis eamdem facilitatem experitur in effectione primi syllogismi, ac vigesimi; ergo: Logica vtens non est habitus distinctus à docente. Probatur consequentia, in confectione primi syllogismi nondum acquisitus est nouus habitus distinctus à Logica docente: ergo si eamdem facilitatem habet, est ex habitu docentis: ergo vtens non est habitus distinctus à docente.

127 Probatur secundo idem est habitus Logicæ docentis, & vtentis, quando vtens conficit definitiones, syllogismos, & cętera instrumenta sciendi in propria materia Logicali: ergo etiam quando in cęteris omnibus. antecedens patet etiam per aduersarios: quando enim addiscimus pręcepta syllogismum conficiendi, & conficimus,

non applicando alicui materiæ particulari est idem habitus, qui tradit præcepta,& conficit consequentia. Probatur: cur enim non potest idem habitus concurrere, vt instrumentum in cęteris materijs? non enim efficit, quòd omnes scientiæ debeant habere suas demonstrationes; quia eo ipso quod fiunt ab intellectu per habitum Logicę, tanquam instrumentum scientiarum,& scientiæ subministrant materiam, reuera sunt demonstrationes talium sciētiarum, quibus Logica famulatur, & quæ ad hoc est ordinata, sicut non tollitur quod frœnum sit effectus artis frœnofactoriæ; quamuis plura ad illud efficiendum exigantur instrumenta, quia scilicet omnia illi sunt subordinata ad frœnum efficiendum.

Sed contra instatur primo: ergo sola Logica erit scientia. Consequentia probatur, quia scientia est habitus per discursum demonstratiuum acquisitus, vt infrà; sed sola Logica efficit demonstrationem; ergo. Respōdetur, nego consequentiam. ad probationem, nego minorem; etenim ad demonstrationem duo concurrunt forma, & materia, formam præbet Logica tanquam instrumentum scientiarum. materiam præbent ipsæ scientiæ propter quam Logica famulatur exhibendo formam; ideo scientiæ dicuntur habere demonstrationem, & syllogismi denominantur ex ipsis materijs, vt supradictum est, & hoc maximè aduertendum: sicut non tollitur; quia aliqua ars dicatur habere aliquem effectum, vt proprium; etsi ad illum concurrant instrumenta, quia scilicet illi sunt subordinata.

128 Instatur secundo: in qualibet arte præter habitum artis docentis, requiritur etiam alius habitus, quo ad opus progreditur; ergo idem dicendum in Logica.

Respondetur, nego consequentiam, est enim maxima disparitas, ars enim regulat actus potentiæ exterioris; ideo etiam quemdam quasi habitum in ipsis requirit; at Logica est habitus directiuus operationis intellectus; ideo idem habitus,& docet,& efficit; neque distinctus requiritur. addo quod etiam habitus artis, qui residet in intellectu, est idem vt tradit præcepta,& vt applicat operationes exteriores iuxta præcepta eiusdem artis.

Instatur tertio ex Zabarella *cap.* 5. Logica applicata rebus physicis, v. g. parit scientiam Physicam, Metaphysicis Methaphysicam: ergo Logica vtens est scientia; ergo habitus distinctus à Logica docente, quæ ex dictis non est scientia. antecedens probatur ab eodem Zabarella: Philosophia enim naturalis, nihil aliud est, quam Logica applicata rebus naturalibus. Respondetur; Logicam applicatam rebus parere scientiam non tamen ratione formæ tantum; quod propriè,& per se efficitur à Logica; sed ratione materiæ substractæ tali formæ; quare cum duplex habitus concurrat in confectione cuiuscumque syllogismi scientifici: habitus scientificus illius scientiæ, in cuius materia est syllogismus, & habitus Logicæ, paritur scientia. ratione materiæ principaliter; ratione Logicæ verò tanquam instrumenti, quo illa scientia vtitur ad educendas suas conclusiones: hinc ad probationem antecedentis dico, eo ipso quod dicitur Philosophia Naturalis nihil aliud esse, quam Logica applicata rebus naturalibus, includi duplicem habitum Logicæ,& rerum naturalium, per hoc patet falsitas vtriusq; cōsequentiæ argumēti, hinc.

129 Colligitur primo, quare dici soleat aliquis optimus Logicus cum in aliqua scientia benè syllogizat; quia videlicet ad formam syllogismi conficiendam concurrit Logica, alioquin dicendus esset bonus Physicus,& Methaphysicus iuxta materiam, in qua discurrit.

Colligitur secundo. Logicam esse verum instrumētum omnium scientiarum; quia ad eorum nutum habitus Logicæ efficit, & dirigit operationes intellectus, quod alioquin vix posset saluari, si concurreret tantum dirigendo idealiter; neque per hoc tollitur, quin dicantur scientiæ suas habere demonstrationes; quia videlicet intellectus imbutus habitibus scientiarum illas efficit, habitu logicali tanquam instrumento scientijs subordinato, eo pacto, quo domificator dicitur efficere domum, etsi ad illam elicitiuè concurrant diuersa instrumenta: quia omnia illa integrant quodammodo vnum principium, & sunt subordinata vni principali: eodem modo scientiæ exigunt Logicam, vt suas demonstrationes efficiant.

Colligitur tertio, vnicam esse Logicam vtentem, contra communem. vt est videre apud Conimbricenses *qu.* 4. *proœmij art.* 2. *Vallium par.* 2. *pro leg. quæst.* 4. *cap.* 2. *Zabarellã loco citato*, & alios, qui cum dicant Logicam vtentem esse habitus illarum scientiarum, ex quarum materia fiunt syllogismi definitiones,& cętera huiusmodi, dicunt etiam tot esse Logicas vtentes, quot sunt habitus scientiarum, quibus identificatur: at per nos cum sit idē habitus, qui est Logica docens,& hęc sit vnica, vnica est etiã vtens.

Colligitur quarto, quare prudentia, & artes, vt plurimum solum dirigant idealiter, non verò elicitiuè; non enim ars saltandi, quæ residet in intellectu efficit saltum; sed solum dirigit potentias exteriores, & illas mouet præscribendo modum saltandi: at habitus Logicæ, qui residet in intellectu est ille, qui etiam elicitiuè efficit directionem efficiendo definitiones, & syllogismos; ratio ergo est; quia habitus actiuum residet in potentijs distinctis ab illis, quæ debent efficere opus externum: at habitus docentis Logicę est in intellectu, qui ipsemet debet suas operationes facere rectas; ideo potest idemmet habitus elicitiuè, & non tantum idealiter, seu exemplariter ad directionem concurrere. 130

An Logica sit habitus Speculatiuus, an practicus. Quæst. V.

PRo intelligentia nostræ quæstionis notandum primo idem esse praxim, ac actum, seu actionem vt autem aliqua actio dicatur praxis, est necesse esse actionem humanam dirigibilem, seu regulabilem per rationem,& voluntariè fieri; atque adeò quoties habemus aliquem actum liberum regulatum per rationem, dicetur praxis, siue sit intellectus, siuè alterius potentiæ contra Scotum *quæst.* 4. *in prolog. in principio*. Si enim actus voluntatis,& cęterarum potentiarum dicuntur praxis; quia sunt liberè producti,& à ratione regulati, seu ad dictamen rationis eliciti; quare & actus intellectus dici non poterunt praxis, cum vnus actus ab altero sit dirigibilis, & voluntariè hoc modo potiùs, quam illo eliciatur? etenim intellectus speculatur modum sciendi, elicit, seù conficit syllogismum voluntariè iuxta præscriptum rationis dictantis, sic esse construēdum prout speculatus erat.

Notandum secundo ex praxi oriri distinctionem illam habituum, in speculatiuum, & practicum; si enim habitus sit directio, & regula alicuius praxis, dicitur practicus; si verò non, non meretur tale nomen: ex quo sequitur, cum habitus voluntatis omnes sint ad aliquod opus, omnes esse practicos, vt alibi dicemus; vndè illa diuisio habitus; in speculatiuum, & practicum ad solum intellectuales reducitur, quæ doctrina habet fundamentum cum Aristotele 2. *Metaph.* 2. agens enim de cognitione, quæ sola est habitus intellectualis, ait speculatiuæ cognitionis finis est veritas, practicæ verò opus. 131

Notandum tertio habitum speculatiuum, & practicum dupliciter diferre, primo ex fine intrinseco, siue ex fine scientiæ: speculatiui enim est sola veritas, propter quam speculatur,& in qua sistit, nec ad aliud vlterius ordinatur.

Practici verò habent cognitionem, vt regulam,& principium alicuius operis humani, quod dicitur praxis. dixi *fine intrinseco*, quia solus extrinsecus, seu finis scientis non est sufficiēs diuersificare speciem habituum practicorum, vel speculatiuorum; si quis enim addiscat artem pingendi; vt solum sciat, adhuc tamen erit habitus practicus. Secundo differunt ex materia circa quam; speculatiuus enim versatur circa materiã non operabilem, ex se, practicus verò versatur circa materiam operabilem, vt operabilis est; quia scilicet tradit modum, siue est regula, quà dirigatur, & regulatur illud opus; quod non impedit, quin procedere possit definiendo, demonstrando &c. Fusius Suarez *disputat.* 44. *sect.* 13. quod notauit & noster doctissimus Nouarinus *lib.* 1. *axiomatum, num.* 1529. & 1532. his notatis. Quæritur, an Logica sit habitus speculatiuus, an practicus. Omissis varijs Doctorum Sententijs, quas quilibet videre poterit apud Fonsecam, 2. *Metaph. cap.* 3. *quæst.* 2. Amicum *quæst.* 4. *dubio* 3. *tract.* 1.

Vnicam ponimus conclusionem. Logica est habitus practicus. Probatur primo. Logica versatur circa praxim; ergo est practica: consequentia patet ex secundo notabili. Minor probatur, cōstructio modorum differendi est actus ab intellectu factus, item voluntariè supposita cognitione ipsius modi sciendi,& fiunt ratione præscribente modum, & regulam,& fiunt iuxta notitiam illam practicam: ergo sunt praxes. 132

Con-

Confirmatur primo: in hoc distinguitur scientia speculatiua à practica, quod hæc sistit in sola cognitione, illa habet cognitionem in ordine ad opus; sed Logica ideo speculatur modum differendi, vt construat syllogismos; ergo non est speculatiua.

Confirmatur secundo: habitus practicus versatur circa materiam, vt operabilem, siue vt sit regula, quomodo opus efficiatur; sed Logica versatur circa operationes intellectus vt illas dirigat, seu prout dirigibiles; ergo est scientia practica.

Probatur secundo principaliter: scientia moralis ideo est practica; quia est cognitio regulatiua actuum voluntatis; ergo & Logica erit practica, quæ docet modum rectè operandi per intellectum; Etenim *ex primo notabili*: habemus etiam actus intellectus esse capaces praxis contra Scotum, quis enim inficiabitur contemplari hoc, & illo modo, hoc & illo tempore esse actus intellectus, & tamen regulantur per scientiam moralem.

Cōtra nostrā Conclus. Instatur primo ex Arist. *6. Met.* 1 Omnis scientia, aut est actiua, aut factiua, aut speculatiua; sed Logica non est factiua; quia factiua dici-
133 tur cuius est regulare actiones externas, cuiusmodi non sunt operationes intellectus, neque est actiua, talis enim est sola moralis, cuius est modum tradere rectè operandi per voluntatem ex eodem Aristot. *6. Eth. 3.* ergo reliquum est vt sit speculatiua. (& est argumentum huc remissum ex tertia quęstione.)

Respondetur cum Suarez *disp. 4 sect. 13. nu. 19.* Aristotelem sub actiuis non semper comprehendere solas actiones voluntatis; sed aliquando omnes actus immanentes, vt *9. metaph. 9.* est videre; aliquando etiam actiones transeuntes, quæ nullum opus per se relinquunt, vt Musica; ait enim *6. Eth. 5. Finis effectionis est quid aliud præter ipsam; actionis vero non semper*, immò, aliquando sub nomine actionis, omnem actionem siue internam, siue externam comprehendit, prout idem Suarez *loco quo supra*, quia tamē inter actiones præcipuæ sunt immanētes, & inter has actus morales voluntatis; ideò actionem frequenter explicat in ordine ad actus voluntatis, & ad prudentiam, vt vrget argumentum. Concludo ergo, Logicam comprehēdi sub membro actiuorum, cum actio magis propriè actus immanentes comprehendat, neque facessit aliquid negotij instantia Toleti *quæst. 5. proę. §. sit secundū fundamentū in fine*, scilicet in actiuis principium esse electionem; si enim hoc habet Aristoteles, ideo hoc dixit; quia in actiuis præcipui sunt actus morales; qui ab electione sunt, sicut propter eandem rationem diximus sæpissimè actionem explicare per moralia.

Instatur secundo, habitus speculatiuus ex D. Thoma
134 *Eth. 1. lect. 3.* agit de subiecto resoluendo, considerando eius naturam & partes, at practicus componendo, scilicet tradendo regulam, qua aliquid componatur, & fiat; sed Logica procedit resoluendo; ideo quatuor præcipui libri ab Analysi, idest resolutione, sunt dicti, ergo est habitus speculatiuus.

Respondetur, ideo Logicam tradere etiam resolutionē modi differendi in principia, vt perfectius eundem modum conficiat; sic enim cognoscit principia, & partes sui modi. ex quo cognoscitur quam aptè tradatur talis modus, quare cum omnia faciat in ordine ad opus, scilicet constructionem, non officit, quin habitus practicus sit cēsendus. Addo quod prædicti libri dicuntur Analytici secundum multos; quia docent reducere syllogismos imperfectos ad perfectos ita Conimb. *quæst. 3. proœm.*

Instatur tertio, etiam Geometra potest efficere triangulum, neque tamen per hoc Geometria est scientia practica; ergo neque Logica erit habitus practicus; eo quia, qui ea pollet, efficiat syllogismum, aut definitionem.

Respondetur nego consequentiam. Geometria enim, & ceteræ similes non ordinantur ad opus à fine intrinseco; sed tantum ab extrinseco, quia scilicet qui eis pollent, velint aliquid efficere: at Logica intrinsecè ordinatur ad conficiendos modos differendi, cuius signum est, quod tradit regulam, & præcepta, iuxta quæ confici debent, quod non accidit in Geometria.

Instatur quarto. Omnis Scientia est ordinata fine in-
135 trinseco ad benè definiendū, vel syllogizādum, neq; tamē per hoc dicitur practica, ergo neque Logica erit practica, etsi ordinata sit intrinsecè ad prędicta benè construenda.

Respondetur omnes scientias esse ordinatas non ad definiendum, vel syllogizandum; sed ad sciendum per definitionem, & syllogismum, quæ conficiunt per Logicam tamquam per instrumentum proprium, vt dictū est, quare negatur consequentia, quia Logica de se est ordinata ad sciendam naturam prædictorum, vt illa conficiat iuxta regulas, quas habet de illis. Addo quod in scientijs speculatiuis speculatio non est distincta ab ipso actu, quem promunt, sed omnis suus actus est ipsa speculatio, at ad praxim requiritur, vt sint duo actus, quorum vnus sit regula alterius, sic prius cognoscitur quomodo eliciendus saltus, postea iuxta dictamen artis saltatoriæ fit saltus: sic in Logica alius est actus, quo traduntur regulæ, iuxta quas dirigendæ operationes, alius, quo actu diriguntur conficiendo bonam definitionem, aut argumentationem; ideo duplex Logica docens, & vtens, quare male infert Vallius *cap 16. quæst. 4. citata*, omnem scientiam fore practicam, si Logica est practica, quia, inquit, omnis scientia est ordinata ad benè operandum circa proprium obiectum: aliud est enim esse facultatem ad sciendum tantum, aliud esse cognitionem regulatiuam alicuius operis, seu esse facultatem ad sciendum, vt operemur; non sic scientiæ speculatiuæ. hoc maximè notandum, in hoc namque argumento facilè quis capi posset.

De Obiecto Logicæ. Quæstio VI.

IN huius quæstionis definitione tot, & adeò diuersi sunt dicendi modi, vt omni veritate dicere possimus, quot 136
capita, tot sententiæ. Nos breuitatis gratia omnibus omissis, quæ videri possunt prolixius explicata apud Amicum *tract. 1. in Logicam quæst. 5. tota*, nostrum placitum aliquibus conclusionibus aperiemus: pro quo

Notandum primo cum Zabarella *lib. 1. de natura Logicæ cap. 5.* rigorose, & ex vi sermonis obiectum, subiectum, materiam, & finem inter se multum differre. obiectum est tantum illud, quod obijcitur potentiæ, & in eo, nihil efficitur subiectū verò, seu materia dicitur illud, quod subijcitur quodammodo, & aliquid recipit, videlicet aliquam formam. Finis verò dicitur, ad quem ordinatur habitus ipse, ex quo solemus inuestigare artium materias. hinc sequitur in rigore solas scientias speculatiuas habere obiectum, & de illis meritò inuestigari, quęnam sint obiecta, circa quæ versantur. Cæteras verò disciplinas practicas, potius habere materiam, seu subiectum, & finem, quam obiectum, etenim speculatiuæ solum speculantur, & nihil efficiunt in obiecto: at practicæ & artes, si quid cognoscunt, totum est in ordine ad formam introducendam, sic faber lignarius multa accidentia ligni cognoscit, vt formam cathedræ ipse introducat.

Notandum secundo ex eodem Zabarella *eodem loco*
137 differre obiectum, & materiam, seu subiectum, quia enim obiectum proponitur, vt tantum cognoscatur, ideo toto conatu scientia debet naturam sui obiecti inuestigare, & inquirere omnes passiones eius, & omnia accidentia, subiectum verò, seu materiam, quia tantum intellectui obijciatur, vt cognoscatur in ordine ad formam producendā, ideò satis est, si cognoscatur, quantum sat est, ad introductionem illius formæ, vt nos aliàs diximus. Secundo differunt, obiectum, & materia, quia scientiæ pendent formaliter ab obiecto, at artes non pendent formaliter à materia, sed à fine: eadem enim ars statuaria modò circa æs versatur, modò circa aurum, neque ex hoc diuersificatur à seipsa, ex quo sequitur obiectum dare vnitatem, materiam nequaquam. Tertio differunt, quia in obiectis scientiarū, est considerare partem materialem, & partem formalem, sub qua ab illa scientia consideratur, at in materia, & subiecto artis, non est assignare partem formalem, vt patet in ferro, quod ad diuersas artes potest pertinere, quæ tamen inter se differunt.

Notandum tertio obiectum, & finem in hoc differre, quod obiectum debet esse existens, & vt tale consideratur, & de ipso accidentia demonstrantur: finis verò non consideratur, vt existens, sed vt efficiēdus, ideo obiectum consideratur, quod sit; finis verò, quod fieri possit. Finis reperitur tantum in artibus, obiectum tantum in scientijs. his notatis.

Vnica Conclusio, Logica non habet propriè obiectum, sed tantum materiam, & finem.

Probatur Logicæ finis non est speculatio, seu veritas alicuius obiecti; sed est opus, nimirum operationes dirigere, syllogismos, aut demonstrationes conficiendo vt ex *2. & 3. quæst.* patet, ergo non habet propriè obiectum, consequentia patet ex primo notabili.

Confirmatur. Logica quidquid speculatur, & inuestigat, omnia sunt in ordine ad opus efficiendum; ideo non exactè, & intimè attinguntur ab illa; sed tantum, quantum sat est ad suum finem assequendum, ergo non habet obiectum, antecedens est clarum; perfectè enim considerare operationes intellectus pertinet ad animasticum; consequentia patet ex secundo notabili.

Confirmatur secundo, quod sibi cognoscendum proponit Logica, non proponit, vt existens; sed vt efficiendũ; ergo non habet propriè obiectum. Antecedens est probatum. *5. quæst.* vbi diximus Logicam non esse scientiam; quia versatur circa generationem syllogismi; Consequentia est in tertio notabili. Secunda pars Conclusionis etiam probatur, quod nempè habeat materiam, & finem: Logica conuenit cum Prudentia, & cum artibus in quantum ad hoc, quod est practica, & eius finis est aliquod opus; ergo habet materiam, in quam hoc opus exerceat, & aliquam formam inducat: sic ars medicinæ habet pro materia hominem, in quem inducenda est Sanitas; Frenofactoria habet pro materia ferrum, in quod freni formam inducere intendit, ergo etiam Logica suam habet materiam, quænam autem sit sequenti quæstione discutietur.

139 Hic infertur cum Zabarella *c. 7. in fine*, quantum aberrauerint, qui in Logicæ obiecto omnes illas conditiones assignare conati sunt, quas Aristoteles in solis obiectis speculatiuæ scientiæ assignauit, cum Logica, neque habeat obiectum, & consequenter, neque illarum conditionum sit capax, quę in vero obiecto debent reperiri. Vnde nõ est laborandum vt in Logicæ obiecto partem materialem, & partem formalem distinguamus, in quo multum laborant Doctores; sed solum materiam ei tribuentes, & verum obiectum ei negantes, neque istas affectiones assignare cogimur. Quæ sententia, non solum quia ingenuam, & candidam veritatem continet, est omnibus præferenda, sed etiam, quia nullo negotio omnes difficultates, in quas in assignando Logicæ obiecto, offendunt aduersarij dissoluuntur, vt patebit consideranti, & perfectè ipsam expendenti. Huius sententiæ meminit Vallius *in prolog. par. 2. q. 3 c. 7.* neque affert quidquam alicuius momenti contra ipsam, licet intendat illam impugnare. Videat qui vult.

Quænam sit Logicæ Materia. Quæstio VII.

140 De fine Logicæ egimus *quæst. 2.* igitur solum remanet exquirendum quænam sit eius materia; materiam enim habere asseuerauimus *quæst. præcedenti*, cum ei verũ obiectum negauimus, ex fine autem vniuscuiusque artis materiam cognoscimus, vt diximus *de fine, q. 2.* inuento enim fine, propter quem, seu quem intendit ars illa, id, in quod introducitur forma, quam intendit, est materia; quare cum finem proximum Logicæ dixerimus esse operationes dirigere, hoc est formam, quam intendit Logica, esse directionẽ, (ex eo enim quia intellectus benè, vel malè operari poterat, indigebat aliquo habitu, quo in suis operationibus dirigeretur) ideo illud erit proxima materia Logicæ, in quod hanc directionem inducet circa quod

Vnica Conclusio. Materia sunt singulę intellectus operationes. Prob. in qualibet arte materia proxima est id, in quod ars introducit formam, quam, vt finem intendit: sic ferrum est materia proxima in frænofactoria, quia in ipsum introducit formam fręni intentam; sed Logica inducit directionem in singulas operationes intellectus; ergo singulæ sunt materiæ. minor probatur. Logica, est tradita ad dirigendas operationes intellectus; sed singulæ indigent directione; ergo in singulas operationes Logica inducit directionem.

Probatur secũdo: sicut se habet philosophia moralis ad operationes voluntatis, ita Logica ad operationes intellectus; sed ex omnium consensu operationes voluntatis sunt materia moralis; ergo operationes intellectus erunt materia Logicæ.

141 Probatur vltimò, auctoritate Aristotelis, & D. Thomæ Arist. quidem *2. metaph. text. 15.* vbi appellat Logicã modum sciendi, quia dirigit operationes intellectus, quarum directione scientias acquirimus, vt interpretantur Auerroes, & cæteri Peripatetici. D. autem Thomas *prima parte, & primo periherm.* habet, Logicam versari circa actus rationis, tanquam circa propriam materiam, & probat totã Logicam esse institutam ad tres operationes dirigendas: propter primam, inquit, inscripti sunt libri prædicamentorum, propter secundam libri perihermenias, propter tertiam cæteri omnes Analytici, videlicet Topici, & Elenchorum.

Sed contra Instatur primo, prima operatio, scilicet simplicium apprehensio non potest errare; ergo non indiget directione; ergo non omnes operationes intellectus sunt materia Logicæ.

Respondetur, nego Antec. in prima enim apprehensione potest esse error dupliciter, primo si non apprehendatur totum obiectum, secundo quia non apprehendatur, sicuti est, & ideo indiget directione, quam exhibet Logica tradendo præcepta, quibus certè, & absque errore inuenire possimus partes cuiuslibet rei, vt rectè res cõcipiamus. Clarius alibi, vbi dicemus in prima apprehẽsione esse posse falsitatem; neque per hoc Arist. nobis cõtradicere, cum dixerit, simplicium non esse falsitatem.

Instatur Secundo. Logica agit de secunda, & prima operatione in ordine ad tertiam; ergo sola tertia est materia, in quam Logicam introducit suam formã: Antec. probatur quia Logica est in ordine ad alias scientias, idest ad actum scientificum, qui consistit in assensu cõclusionis ex vi præmissarum; ergo agitur de prima, & secunda operatione, quatenus præmissæ concurrunt ad pariendum actũ scientificum, qui tantum per tertiam operationem habetur. Consequentia illa probatur, quando in aliqua scientia plura tractantur, quæ reducuntur ad aliquod vnum, vt principia, aut passiones, aut alio modo, illud vnũ est, quod in illa scientia, aut arte attenditur: sic Philosophia naturalis agit de materia, & forma, quæ sunt principia corporis naturalis, quod tamen solum est eius obiectum; ergo si prima, & secunda operatio tractantur in Logica in ordine ad tertiam operationem; ergo sola tertia operatio erit eius materia. Ad argumentũ nego antecedens, etsi enim nulla esset tertia operatio, adhuc prima, & secunda operatio essent capaces directionis; quia in illis secundum se consideratis potest esse error; ideo secundum se indigent directione. Per hoc patet ad probationẽ antecedentis, licet enim agatur de prima, & secunda operatione, vt præmissis in ordine ad tertiam operationem, in qua consistit actus scientificus, tamen agitur de his etiam secundum se, præcisa omni relatione ad tertiam operationem, vt patet ex his, quæ tradit Aristoteles *lib. periherm.* cum deinde in *libris priorum* agat de secunda operatione in ordine ad tertiam; quare negatur consequentia, & patet ad eius probationem. 142

An Logica sit necessaria ad alias scientias. Quæstio vltima.

Supponendum primò quæst. non esse de Logica naturali (quæ etiam dicitur Logica inchoata, seu imperfecta) cum enim hæc aliud non sit, quam facultas ipsa intellectus, qui potest naturaliter discurrere, & ex aliquo noto venire in cognitionem alicuius ignoti, certũ est esse simpliciter necessariam, quare tota quæstio est de Logica artificiali, an sit necessaria ad alias scientias. 143

Supponendum secundo. Logicam artificialem esse illã cognitionem omnium præceptorum, quæ traduntur ad benè diffiniendum, definiendum, & ad cognoscẽdam vim consequentiæ, & illationis, siue hæc cognitio habeatur ab alio, siue à seipso acquiratur obseruatione, & exercitio: Etenim primi inuentores Logicæ, quæ nunc in scholis addiscitur, ab aliis non acceperunt; sed à seipsis obseruando in suis discursibus, quando benè differebant, & quare modo benè, modo malè, & de hoc præcepta reliquerunt, quæ omnia simul congesta est Logica artificialis, quam nos modo tradere intendimus.

Supponendum tertio, ad aliquem finem acquirendum aliquod medium posse esse necessariũ dupliciter, vel simpliciter, vel secundum quid; illud dicitur necessarium simpliciter, sine quo finis haberi nequit, illud dicitur necessarium secundum quid, quod quidem vtile est ad finem facilius acquirendum, tamen etiam sine illo haberi potest,

v. g.

verb. grat. Equus ad eundum Romam. his suppositis.

Vnica Conclusio. Logica artificialis est simpliciter necessaria ad scientias acquirendas: est communis omniũ Paripateticorum apud Vallium *in prolog.par.2.quæst.1.c.1.* contra Iandunum,Zabarellam,Fonsecam,& alios,qui volunt esse necessariam tantum secundum quid.

Probatur vnica ratione. Scientia est cognitio acquisita
144 per demonstrationem,certa,euidens,& vt talis cognita, ergo Logica artificialis est simpliciter necessaria ad scientias acquirendas. Antecedens probabitur suo loco.consequentia probatur;nequit syllogizans,vel definiens euidẽter cognoscere se scire; nisi obseruet vim necessariam cõsequentiæ, consequenter nisi attendat, sic,est sic esse definiendum, aut syllogizandum ad prædictam euidentiam; sed hæc est Logica artificialis;ergo.

Confirmatur, licet intellectus naturaliter possit conficere syllogismos, & definitionem, quæ sint bona & necessaria;tamen non parient scientiam; nisi conficiens sciat esse bona; sed hoc nequit nosse, nisi obseruando, quod talis modo euadunt bona,alio nequaquam; sed hæc est Logica artificalis, ergo.

Confirmatur secundo, nunquam censetur aliquis sciens,nisi quando scit se non errare,alioquim,vel erit credens,vel opinans tantùm; sed quisquis scit, se non errare, reddet causam,qua propter non erret,sed hæc est Logica artificialis; ergo.quare aliud est quod per solam Logicam naturalem possint confici syllogismi, & definitiones bonę materialiter,scilicet non cognitæ,vt bonæ; quo pacto homines etiam rudes efficiunt: aliud, quòd possint confici bonæ formaliter,scilicet cognitæ vt tales;quod requiritur ad scientias; hoc enim nequit absque Logica artificiali; quia statim, ac intercedit aliqua reflexio, vel obseruatio, non est amplius Logica naturalis; sed artificialis, siue addiscatur ab alio,siue per seipsum acquiratur.

Sed contra Instatur primo, multi didicerunt scientias
145 absque vlla logica artificiali, vt Hippocrates, Ægyptij, Caldæi,& illi omnes, qui antequam Logica esset tradita, fuerunt scientes;ergo non est simpliciter necessaria. Respõdetur negando Antecedens: vel enim veram sciẽtiam non habuerunt, nisi materialiter, vel habuerunt Logicam artificialem inuentam à seipsis: multi enim existimantur vsi tantum Logica naturali;quia tunc non aderant præcepta,quę de facto sunt;& tamen habebant veram Logicam artificialẽ à seipsis inuentã,per quã cognoscebant euidentiã suarũ Cõclusionum, licet illa præcepta non tradiderũt; & hoc maximè obseruandum.Neque iurisperitia,quæ potest acquiri absque Logica, est vera scientia; neque traditur methodo scientifica, alioquin etiam ad ipsam esset necessaria Logica artificialis eadem ratione, propter quam ad alias scientias; sed tantum est quædam cognitio diuersarum conclusionum moralium; quæ tamẽ etiam ipsa perfectius possidetur,si sit in Logico,quia scit reddere veram causam earum conclusionum.

Instatur secundo, qui sunt ingenij perspicaces statim cognoscunt quomodo arguendum, & definiendum, & cognoscunt bonitatem syllogismi, & definitionum; ergo sufficit Logica naturalis, & non est necessaria artificialis. Respondetur. Ingenij perspicaciores in hoc excellere illos,qui rudes sunt,quòd seipsis poterunt obseruare, & inuenire præcepta Logicæ artificialis,& illis vti.non autem quòd possint absque illis;quia si sciant se scire, necesse est, quod obseruent modum procedendi fuisse bonum,& necessarium: ecce Logicam artificialem; hinc Logica ortum habuit,vt benè Vallius, Conimbric. Zabarella, & alij obseruant: vide ipsos.

146 Instatur tertio. Ergo etiam sibi esset necessaria;quia in hoc imitatur scientias, quod euidenter cognoscat Syllogismos,& definitiones,vt sic,esse bonas. Respondetur cõcedendo totum,secundum diuersas partes;vna enim pars est necessaria ad aliam.vide Vallium *c.7.q.citata ad tertiũ.*

Instatur quarto. quælibet scientia habet proprias definitiones,& demonstrationes, & cætera ad sciendum necessaria, ergo Logica non est necessaria. Consequentia probatur quia eatenus est necessaria, quatenus dat formam disserendi.

Respondetur vt supra, scientias habere demonstrationes, & definitiones de ratione materię, at à Logica habere formam argumentandi, & euidentiam consequentiæ, vt dictum est.

Non quærimus, an Logica habeat perfectam vnitatem, quam ab obiectis recipiunt scientię,& de Logica,hic quęrunt Doctores: etenim cum dixerimus non habere verum obiectum;sed materiam,& finem, non est, cur vnitatem scientiarum in illa quæramus.sed solum erit in illa vnitas, quæ à fine in artibus solet assignari; de qua vnitate, quisque potest ex dictis intelligere quid sit dicendum, quare de procemialibus satis sit.

Tractatus & Quæstiones in Isagogem Porphyrij.

Expeditis procemialibus ad Dialecticam,quod primò tractandum, occurrit,est Isagoge Porphyrij, scilicet introductio.sic inscribitur; quia in illa agens Porphyrius de quinque prædicalibus viam aperit ad intelligenda decem prædicamenta Aristotelis, quæ sine illorum cognitione percipi non possunt. Triplici tractatu hic de ipsis disputabitur. primus erit de Ente rationis: quia quinque prædicabilia dicuntur Entia rationis Logica, consequenter ad ipsorum intelligentiam exigitur cognitio entis rationis; Secundus erit de vniuersalibus in genere; quia prædicta in hoc conueniunt omnia, quod sunt quædam vniuersalia respectu eorum, de quibus prædicantur: Tertius tandem erit de ipsis prædicabilibus singillatim.

Tractatus Primus, Qui est de Ente Rationis.

An sit,& quid sit Ens Rationis. Quæstio Prima.

Notandum est,quando quærimus an detur Ens rationis,non formari quæsitum de vera, & reali existen- 147
tia;hoc enim esset inuoluere contradictionem, quod sit Ens rationis, & realiter existat; sensus igitur tituli est, an detur eo modo,quo capax est,hoc notato.

Prima Conclusio;verè datur Ens rationis.probatur primò auctoritate Aristotelis *5.met. tex.15.* prout refert Suarez *disp.54.sect.2.num.4.* dicit enim Philosophus duplex reperiri Ens; aliud, quod verè est in re; aliud verò, quod tantum in intentione: sed hoc est ens rationis, prout in sequenti conclusione videbimus, ergo secundum Aristotelem datur ens rationis. Probatur secundo auctoritate ferè omnium Doctorum, vt apud ipsos est videre, præcipuè apud Conimbricenses *in præfatione Porphyrij quæst. 6. artic. 1.*

Secunda Conclusio. Ens rationis est illud, quod habet esse tantum obiectiuè in intellectu, siuè, & in idem redit; ens rationis est cum intellectus concipit per modum Entis id,quod verè non est ens; desumitur hæc definitio ex commentatore *6.methaph.comment.3.*explicatur, & probatur simul conclusio; ens triplicem habitudinem potest habere ad intellectum, effectiuam quomodo habent omnia artificiata,quæ intellectum,& rationem recipiunt, vt causam; secundo subiectiuam, quomodo habent omnes habitus,qui subiectantur in intellectu. tertio obiectiuam, quia videlicet obijciuntur, & representantur, vt obiecta cognoscibilia intellectui.hoc tertio modo tantum ens rationis respicit intellectum: quoties igitur intellectus considerat aliquid,quod verè non est à parte rei, nec esse potest,attamen intellectui obijcitur, ac si esset,dicitur esse tãtum obiectiuè in intellectu; & in hoc consistit essentia entis rationis:dicitur autem *tantum* ad differentiam entis realis; quod quando cognoscitur, licet sit in intellectu obiectiuè;est tamen obiectiuè secundum suum esse reale, v.g. lignum est obiectiuè in intellectu, quatenus vt quid cognoscibile cognoscitur ab intellectu; non est tamen obiectiuè *tantum*, quia obijcitur secũdum esse reale, quod habet à parte rei.Etenim cum ens rationis dicatur, vt omnino contra distinctum, & oppositum enti reali,excludit omnem entitatem realem, & existẽtiam actualem, & possibilem à parte rei; ergo dicit solum existentiam obiectiuam in intellectu;ergo vera Conclusio.

Explicata quidditate entis rationis remanet, & clarè 148
probata prima conclusio; si enim ipsius quidditas consistit in hoc, quòd intellectus cognoscat, vt ens aliquid, quod verè à parte rei non est; quis poterit sano iudicio asseuerare non dari ens rationis? quoties enim intellectus apprehendit priuationem,& negationem, vt formas existentes in subiectis,cum re vera nihil sint? quoties intellectus fingit aliquam distinctionem in vnica re? quoties in-

tellectus affirmat animal est genus, apprehendens significatum generis per aliquid distinctum, & reale, cum tantū sit quid fictum? & similia; ergo datur Ens rationis. vide D. Thom *opusc.42.c.1.*

Quæres quid habeat commune Ens rationis cum Ente reali.

Respondeo, solum nomen; sicut enim homo pictus nihil habet commune cum homine vero, nisi nomen; quia videlicet eodem nomine appellatur, ita Ens rationis dicitur Ens tantum per hoc, quod apprehenditur ab intellectu, ac si esset Ens; vnde solum in nomine communicat cū Ente reali, sicut in solo nomine communicat homo pictus cum homine vero; quare Ens est nomen purè æquiuocum, & non analogum, ad Ens reale & rationis, vt bene Hurtadus *in Metaphys. disp.19.sect.4.§.77.*

Pro multorum argumentorum solutione, quæ afferri possunt ad probandum non dari Ens rationis, sed omnia esse Entia realia, de quibus Suarez *loco citato sect.1.* hæc duo sunt aduertenda; Primò, quotiescumque de Ente rationis vsurpantur huiusmodi locutiones; est Ens rationis; à parte rei datur Ens rationis; fit de nouo cum prius non esset; & cætera istius generis, esse intelligenda eo modo, quo esse, dari, & fieri potest Ens rationis: & sicut Ens rationis dicitur Ens per quendam modum loquendi, vt supra dictum est; ita & huiusmodi propositiones, quæ propriè, & verè sunt Entis realis, non nisi propter eamdem rationem tribuuntur Enti rationis.

149 Aduertendum secundo, sæpè sæpius intellectum ab aliquo fundamento reali sumere occasionem fundādi Entia rationis. Vnde aliud erit loqui de fundamento, aliud de ipso Ente. Fundamentum enim erit reale, Ens tamē, quod intellectus, indè format, erit rationis: quare non poterit fieri transitus de fundamento ad Ens. v. g. ex eo quod in Petro, & in Paulo, est natura humana, intellectus sumit occasionem fingendi speciem, vt quid commune vtrique; vndè non valebit, *natura humana est quid reale in Petro, item in Paulo, ergo species, quæ hanc eamdem naturam significat, erit Ens reale;* non valet in quam: quia species significat naturam humanam, vt Communem Petro, & Paulo, & Cæteris; vt sic autem est quid fictum ab intellectu, sumenti occasionem, ex eo quòd in vtroque reperiatur eadem natura, numericè tamen, diuersa, vt patebit, cum de vniuersali; nec vnquam datur aliqua natura communis, existens à parte rei ab omnibus participata: hoc autem esset necesse, ad hoc vt species esset Ens reale.

A quibus causis, & quomodo fiat Ens Rationis. Quæstio Secunda.

HÆc quæstio potest agitari de causis tum Physicis, tū Methaphysicis, si attendatur titulus generaliter positus: attamen nostrum intentum est, solum quærere à quibus causis efficientibus possit fieri Ens rationis; si enim loquamur de cæteris causis physicis, nempe materiali, formali, & finali, vix poterunt assignari, cum Ens rationis tātum habeat esse obiectiuum in intellectu; ne sit quid positiuum: de causis autem Methaphysicis, scilicet genere, & differentia, aliqua attingemus cum eius species queremus *quæst.3.* de his enim causis diligenter speculari, quæstiones longas texere nullius esset vtilitatis, quare principaliter de causis efficientibus quæstionem instituo.

150 Prima Conclusio. Ens rationis non consistit in denominatione extrinseca, atque adeò non fit ab omni forma extrinsecè denominante. Pro huius Conclusionis intelligentia, attendite duplicem esse denominationem, aliam intrinsecam, aliam extrinsecam. Intrinseca est, quæ prouenit à forma, quæ sit intrinseca subiecto, quod denominatur, vt albedo, quæ inhæret parieti, qui dicitur albus, efficit denominationem intrinsecam. Extrinseca verò vice versa illa est, quæ prouenit à forma non inhærente subiecto, quod denominatur; sic Petrus dicitur visus à Paulo per actum visionis existentis in Paulo. hæc Conclusio est contra Durandum, Herueum, & alios, quos affert, & sequitur Vallius in *proleg.part.1 quæst.2.cap.6.* est tamē cum Suarez *(loco citato sect.2.)* Hurtado *loco citato*, Ruuio, & aliis.

Probatur conclusio, denominationes extrinsecæ sæpè nullam dicunt dependentiam ab intellectu, & ratione; ergo in ipsis nequit cōsistere Ens rationis. Antecedens probatur; esse amatum, esse visum, esse honoratum, & similes denominationes extrinsecæ sunt sine aliqua dependentia à ratione; nullo enim intellectu cogitante Petrus dicitur amatus, ab amore, qui est realiter in Paulo; ergo consequētia patet; quia Ens rationis, ideò dicitur rationis, quia respicit rationem aliquo modo; ergo.

Confirmatur: à forma reali procedit tantum denominatio realis; sed denominationes extrinsecæ, vt plurimum sumuntur à formis realibus; ergo sunt denominationes reales; ergo non sunt Entia rationis. pluribus apud Hurtadum *loco citato.*

Secunda Conclusio; Ens rationis fit ab intellectu per actum aliquo modo comparatiuum, seu, reflexiuum ad aliud; neque alia potentia ab intellectu illud formare potest. Nostra Conclusio tres habet partes, & quo ad singulas indiget probari. Prima est. *Ens rationis effici ab intellectu*, quæ sic probatur. Ens rationis tunc dicitur fieri, quādo cognoscitur per modum Entis id, quod non est Ens; ergo intellectus, cuius est cognoscere Ens, erit formare Ens rationis; ergo vera Conclusio. Confirmatur: Ens rationis habet esse obiectiuum tantum; ergo ab intellectu producitur, cuius dicitur obiectum. 151

Sed contra instatur primo. Ens rationis est obiectum intellectus; ergo non fit ab intellectu. Antecedens patet; quia cognoscitur ab intellectu; consequentia probatur; quia obiectum est causa potentiæ, & terminus suæ operationis; ergo supponitur ab illa.

Respondeo, dato antecedenti, nego consequentiam. ad probationem, obiectum motiuum, quod imprimit speciē in potentiam esse causam, & prius potentia; at obiectum purè terminatiuum non semper præexistere; qui a cum solum debeat terminare, satis est, quod simul sit cum potentiæ operatione; sic in casu nostro. Ens rationis est tantum obiectum terminatiuum cognitionis, ideò solum coexistit cognitioni; neque vnum est prius altero; nisi secundum diuersum genus causalitatis; cognitio enim dicitur prior Ente rationis, quatenus est via ad illud; Ens rationis dicitur prius ipsa cognitione; quatenus extrinsecè quodammodo specificat talem cognitionem: sed hoc accidit in productione cuiuscumque termini comparati ad ipsam productionem, quæ omnia difficiliter nunc possunt intelligi, cum multa supponant de modo operandi intellectus, & potentiarum, de quibus suo loco; non sunt tamen relinquenda cum nullibi amplius habendus sit sermo de Ente rationis.

Instatur secundo, intellectus non fœcundatur per sui speciem ab Ente rationis; ergo non cognoscitur ab illo; ergo non fit ab illo. Vltima consequentia patet: quia Ens rationis intantum fit, inquantum cognoscitur; Prima probatur: quia intellectus nullum obiectum potest percipere; nisi habeat speciem ipsius impressam. Antecedens etiam probatur: quia alioquin esset obiectum motiuum; ergo præexisteret ex dictis, &c. Præterquam quod si per sui speciem fœcundaret intellectum, haberet aliquid esse reale, per quod realem speciem produceret, consequenter esset Ens reale, non rationis. 152

Respondeo concesso antecedenti, negatur prima consequentia. ad probationem dico, intellectum, ad formandum Ens rationis cognoscendo fœcundari per speciem Entis realis; eadem enim species, quæ v. g. repræsentat nigredinem, tanquam formam inhærentem parieti, potest etiam fecundare ad concipiendam cęcitatem, ad modum formæ existentis in oculo; & sic de cæteris, sicque ab eadē specie potest esse duplex effectus inadæquatus; scilicet repræsentatio Entis realis, & Entis rationis: etenim omne principium hoc habet, quod possit plures effectus in adæquatos, licet tantum vnum adæquatum; & cum Ens rationis cognoscatur ab intellectu ad modum Entis realis, non est mirum, quod species Entis realis possit fecundare ad cognoscendum aliquid, quod non est Ens ad instar sui obiecti, à quo producta est.

Probatur secunda, quæ erat, *Ens rationis fieri per actum aliquo modo comparatiuum, seu reflexiuum ad aliud.* Intellectus informando Entia rationis supponitur cognouisse aliquid, ad cuius imitationem formet; sic, vt cōcipiat tenebras ad modum Entis, supponitur cognitio lucis, itē cognitio formæ, cum ad modum cuiusdam formæ illas cōcipiat, puta nigredinis; ergo hic actus est reflexiuus, lato modo sumendo reflexionem, quatenus est cognitio sup- 153

ponens

ponens aliquã aliam, supra quam fundatur quodammodo.

Remanet probanda tertia pars. scilicet, *nullam aliam potentiam ab intellectu posse Ens rationis formare.*

Probatur igitur primò. Nulla potentia potest extendi extra proprium obiectum: sed Ens est obiectum tantum intellectus; ergo ad solum intellectum spectabit illud cognoscere; ergo solus intellectus potest formare Ens rationis; Hæc vltima consequentia probatur: quia Ens rationis fit, quando cognoscitur id, quod non est Ens per modum entis; ergo ad illam tantum potẽtiam pertinebit, ad quam pertinet Ens; ergo ad solum intellectum. Secũda remanebit probata ex solutione argumentorum; quæ probare nituntur ad alias etiam potentias pertinere. contra hanc tertiam partem

154 Instatur primo: Ens rationis est, quoties apprehenditur res aliter, quam sit; sed multoties sic apprehendunt & sensus; sic visus quod est integrum apprehendit, vt fractum, ergo etiam sensus conficiunt Ens rationis. Ad argumentum respondeo primo, non sufficere apprehendere rem aliter, quam sit: sed est necesse apprehendere rem impossibilem ad modum possibilis: in casu autem nostro esse fractum non est impossibile. Vel dic secundo, quod, cum sensus externi semper immutentur ab obiecto existenti, & præsenti, semper attingunt illud sicuti est: quia tamen species immutant diuerso modo, si diuerso modo producantur; hinc intellectus fallitur iudicans rem aliter esse quam sit, & per hoc patet ad omnes experientias, quas affert Amicus *tract. 3. quæst. 3. dub. 2. act. 2. 3.* responsio; & poterit deseruire pro solutione multorum argumentorum, tũc formatur Ens rationis, quando actu comparatiuo, & reflexiuo, prout in corpore conclusionis explicatur, apprehenditur, quod non est Ens per modum entis, sed neque sensus, neque vlla potentia potest comparare, & reflectere, & ad similitudinem vnius obiecti concipere, nisi solus intellectus.

Instatur secundò, voluntas amat impossibilia, vt possibilia; ergo fingit Ens rationis. Negatur consequentia, voluntas enim est potentia cęca, quæ non amat; nisi repræsentata per intellectum, vndè intellectus est, qui fingit, & postea representat voluntati. Quare omnia, quæ attinguntur à voluntate nihil ab illa recipiunt, sed ab intellectu illa afferente voluntati: & hoc aduertendum principaliter.

155 Instatur tertio, phantasia sæpè ex speciebus, quæ sub sensu cadunt, componit quædam, quæ non sunt Entia realia, vt montem aureum; item fingit quæ nullo modo esse possunt, vt chimeram, ergo tunc efficit Ens rationis.

Respondeo primò, phantasiam, cum sit & ipsa potentia sensitiua, solum attingere sensibilia, consequenter solum concipere vnionem accidentium, v.g. *Hirci, & Ceruus,* quę vnio non est incompossibilis. neque in hoc consistit chimera: consequenter non efficere Ens rationis. Vide Amicum *loco citato, dub. 2. art. 2. concl. 2.*

Respondeo secundo cum Suarez, negãdo cõsequentiã, quoties enim imaginatio, & phantasia huiusmodi Entia fingit, est propter affinitatem, quam habet ad rationem, & ferè numquam fiunt sine aliquo concursu saltem minimo intellectus; immò si cum D. Thom. 1. *part. quæst. 78. artic. 4. in corpore, & ad quartum,* teneatur imaginationem in homine, esse perfectionem, & quid rationis includere, eo quod fluat ab Anima, nullum faceret negotium concedere phantasiam, & imaginationem formare Ens rationis.

Tertia conclusio. Intellectus format Ens rationis per quamlibet sui operationem. de secunda, & tertia, nulla est difficultas, attamen de prima non omnes concedunt. Probatur vniuersaliter cõclusio; tunc conficitur Ens rationis, quando cognoscitur quod non est per modum Entis; Ergo ad quamlibet intellectus operationem pertinebit. Antecedens patet; Consequentia probatur; ideo solus intellectus cognoscit quod non est per modum Entis; quia ipse solus cognoscit rationem entis; ergo.

Instatur. Ens rationis fit per actum comparatiuum, & collatiuum vnius rei cum altera; hæc excedũt obiectum simplicis comprehensionis. Item Ens rationis sæpè est relatiuum: sed relatio non cognoscitur sine collatione extremorum, vnum comparãdo ad aliud: hoc autem non est simplicis apprehensionis; ergo per ipsam nequit fieri Ens rationis.

156 Pro argumenti solutione aduertite primam intellectus operationem dici simplicem apprehensionem non ex parte obiecti, quasi quod incomplexa tantum possint esse obiecta: sed sic dicitur respectu modi cognoscendi; quia rem apprehendit simpliciter absque affirmatione, aut negatione. Modò ad argumentum; Ens rationis fit per actũ comparatiuum, & collatiuum virtualiter, hoc modo quod intellectus apprehendens simpliciter naturã, v.g. lucis; itẽ naturam nigredinis, videns non adesse lucem concipit tenebras ad modum nigredinis, siue ad modum alicuius alterius Entis; & hoc modo concedo: vt sic autem non exceditur facultas primæ apprehensionis, cum nulla interueniat comparatio, nulla diuisio formalis, & optimè saluatur ratio Entis rationis: Eodem pacto dicitur de relatione; nulla est implicantia intellectum apprehendentẽ simpliciter, plura diuisa apprehendere, vt vnita, & vt habentia respectum ad inuicem, sic in formatione alicuius chimeræ. Si autem intelligat fieri per actum comparatiuum formaliter, hoc pacto quod intellectus vnum comparet ad aliud, & affirmet de alio; tunc excederetur facultas primæ operationis; sed hoc non est semper necesse, & magis roboratur nostra responsio; potest intellectus simpliciter apprehendere relationem realem inter aliqua realiter relata; vt relationem similitudinis inter duas albedines; ergo poterit etiam relationem rationis absque aliqua enunciatione.

157 Vltima Conclusio, ad hoc, vt denominationes extrinsecæ possint dici Entia rationis, necesse est; intellectum illas concipere ad modum Entis; Hęc conclusio sequitur ex præcedenti; si enim denominatio extrinseca vt sic, non est Ens rationis. ex prima Conclusione; ergo vt sint talia requiritur, vt concipiantur ad modum Entis, cum hæc sit vnica via formandi huiusmodi Entia.

Pro huius Conclusionis intelligentia aduertite in denominationibus extrinsecis, v.g. esse amatum, esse visum; duo nos posse considerare; primo Petrum esse amatum esse terminum amoris Pauli, & amorem Pauli respicere Petrum, vt suum terminum; & hæc omnia considerando nõdum efficitur Ens rationis: quia hæc omnia nullo intellectu cogitante sunt à parte rei; Secundo possumus considerare Petrum esse amatum dicere aliquid reale in Petro; atque adeò esse veluti quandam relationem realem existentem in Petro in ordine ad amorem Pauli; & tunc fit Ens rationis; quia re vera huiusmodi denominatio à parte rei nihil est in Petro existens; sed totum fingitur ab intellectu: & hoc modo intelligo conclusionem.

Obijcies, esse amatum, esse visum, apprehensum, & id genus alia ex dictis sunt denominationes reales; ergo non possunt esse Entia rationis.

Respondeo nego consequentiam; tunc autem valeret, si huiusmodi denominationes essent Entia realia; quia tũc non conciperetur quod non est ad modum Entis; attamẽ denominationes nihil aliud important nisi à forma existente in altero subiecto sic, & sic denominari, & esse realem terminum talis denominationis, non ipsam denominationem esse quid reale intrinsecum; quare ab intellectu potest fingi vt realis, & sic formari Ens rationis.

Quotuplex sit Ens Rationis. Quæstio Tertia.

158 OMissis multis, & varijs diuisionibus Entis rationis, quæ solent à Doctoribus afferri, quæ potius causant confusionem, quam pariant scientiam; duę tantum principaliores, & communiores, ad quas cæteræ omnes reducuntur, afferentur.

Prima diuisio est in Ens rationis, quod habet fundamẽtum in re, & in Ens rationis merè fictum; Ens rationis, quod habet fundamentum in rę, est illud, quod ideò fingitur ab intellectu, quia aliquod motiuum habet à parte rei, v.g. priuationes, negationes, omnes denominationes extrinsecæ physicæ, vel morales reuera sunt à parte rei; vt esse cęcum; esse amatum, esse Principẽ, qui fingit hæc omnia tanquam formas existentes, cum reuera, non sint formæ, facit Ens rationis, quod habet fundamentum à partẽ rei. Ens rationis merè fictitium est illud, ad quod formandum intellectus nullam sumit occasionem à rebus ipsis: sed pro suo libito concipit rem impossibilem ad modum possibilis v.g. Chimeram, Sphyngem.

Inter huiusmodi Entia rationis multæ sunt differentiæ; nam Ens rationis merè fictum vagari potest per omnia prædicamenta, non sic quod habet fundamentum in re:

Ens

Ens rationis fictitium non deseruit ad scientias; benè deseruit, quod habet fundamentum in re: sic agitur de genere, specie, propositionibus, syllogismo, quæ vt Entia relatiua concipiuntur, & fiunt Entia rationis: Ens rationis fictitium potest fieri per modum substantiæ; quod vero habet fundamentum in re nequaquam; sed semper ad modum formæ inhærentis in quo fundatur.

Secunda Diuisio est Entis rationis, quod habet fundamētum in re, in priuatiuum, negatiuum, & relatiuum. Est, D. Thomæ *de veritate quæst. 21. artic. 1. Suarez disput. 54.*
159 *sect. 3. & 4. Conimb. in præfat. Porphyry quæst. 4. artic. 2.* & aliorum. Probatur hæc diuisio, quod concipitur ad modum Entis cum fundamento à parte rei, vel concipitur ad modum absoluti; vel ad modum relatiui (alio enim modo concipi nequit, cum sint membra contradictoria; scilicet absolutum, quod nō respicit terminum, & relatiuum quod prædictum terminum respicit) si primo modò, vel ad modum formæ absolutè in subiecto aptonato illam recipere; & ecce priuationem; vel in subiecto non aptonato: & ecce negationem; si secundo modo, scilicet per modum relatiui: ecce relationem quæ concipitur referens ad aliud; ergo omne ens rationis, quod dicit fundamentum in re, ad hæc tria membra reducitur.

Sed contra instatur primo, priuatio definitur per respectum ad subiectum (dicitur enim quod est carentia in subiecto apto nato illam recipere) ergo priuatio non est membrum distinctum à relatione.

Respondeo priuationem definiri per respectum ad subiectum, cui inhæret, non per respectum ad aliquem terminum, scilicet per respectum transcendentalem, & secūdum dici; non autem prædicamentalem, vt suo loco dicetur; nos autem loquimur de relatione, quę est purus respectus ad alterum, qualis non est priuatio, quæ vt forma cōcipitur: respectus autem transcendentalis non tollit quin taliter respectiua sint verè entia absoluta; etenim ex Caietano *de ente, & essentia, 5. quæst. 15.* duplex est absolutum; aliud à subiecto, quod scilicet non respicit subiectum, cui inhæreat; & tale absolutum est sola substantia, aliud est absolutum, quod absoluit à termino; scilicet non respicit aliquem terminum, & huiusmodi absoluta sunt omnia, quæ non dicunt respectum prædicamentalem, & sunt merè absoluta.

160 Instatur secundò, nullo intellectu cogitante negationes, & priuationes sunt à parte rei, ergo non sunt entia rationis; ergo malè assignatur sub membris diuidentibus ens rationis.

Respondeo negationes, & priuationes dupliciter posse considerari. Primò vt sunt à parte rei, non quidem positiuè: sed remotiuè, vt inquit Caietanus, seu vt D. Thomas, & alij non ponendo; sed tollendo, & tali pacto prædicantur de rebus realibus, cum dicitur, Petrus est cęcus, & similia; significatur enim in Petro non esse visum. Secundò possunt considerari, vt concipiuntur ab intellectu tanquam formæ inhærentes, & tali pacto dicuntur entia rationis.

Instatur tertio: negatio, & priuatio ambæ sunt carentia formæ, & concipiuntur ad modum formæ in subiecto; quod verò vna sit in subiecto apto nato; altera naquaquā, est tantum differentia accidentalis; ergo non constituunt duo membra verè diuersa entis rationis.

Respondeo concedendo totum; quia penes subiectum est tantum differentia accidentalis inter ipsas formas; ergo etiam inter carentiam earundem formarum; quare quantum ad hoc, ens rationis priuatiuum, & negatiuum nō sunt diuersa essentialiter; vt benè Conimb. *art. 2. quæst. 4. citata in præfat. Porphyry*, si autem sumatur ens rationis fictitium: quod etiam ipsum est negatio entis possibilis, tali pacto cum tale ens concipiatur ad modum entis per per se stantis, vt chimera; spatium imaginarium, negatio est membrum diuersum; quia per se stare, & alteri adiacere sunt essentialiter diuersa. Ex dictis.

161 Deducitur primò prædictam diuisionem Entis rationis non esse formalem, quia cum concipitur, vel negatio, vel priuatio non concipiuntur vt priuatio, vel negatio; sed vt quid positiuum: sed esse diuisionem allatam penes fundamentum, seu id, quod concipitur, quod semper est, vel negatio, vel priuatio, vel quid ad modum relatiui, vt etiam innuit Hurtadus *disput. 19. sect. 5. §. 87.* quare si danda esset vera diuisio formalis dici posset, Ens rationis esse, vel absolutum, vel respectiuum: absolutum, vel ad modum per se stantis, vel ad modum alteri adiacentis: tali pacto est diuisio entis rationis formalis, & amplectitur omne ens rationis etiam fictitium.

Deducitur Secundò, prædictam diuisionem esse generis in suas species; quia concipi ad modum entis, quod nō est ens; seu habere esse tantum obiectiuè in intellectu est genus; esse vero ad modum absoluti; per se stantis; vel alteri adiacentis; vel relatiui, sunt veræ differentiæ essentiales omninò diuersæ, quæ coarctant illud genus, & constituunt veras species per quantum patitur natura entis rationis.

Deducitur Tertiò, quænam entia rationis reducantur ad quodlibet ex assignatis membris; ad absolutum enim per se stans reducuntur omnia entia rationis, quæ fingi possunt in genere substantiæ, vt chymera, spatium imaginarium; Ad absolutum subiecto non apto nato adiacens; omnia entia rationis, quæ tanquam formæ extraneæ concipi possunt in quocunque prædicamento: ad absolutum 162
autem adiacens subiecto aptonato reduci omnes priuationes, quæ ad modum entis concipiuntur: ad relatiuum autem reduci omnes illos respectus, qui à nobis concipiuntur inter entia absoluta, vel realia; vel ficta; quæ reuera adinuicem non referuntur; sed tamen à nobis per huiusmodi respectus; & relationes explicantur v. g. omnes denominationes extrinsecæ physicæ, vt esse amatum; esse visum, esse intellectum, & morales, vt esse Principem, habere Dominium, esse honoratum, habere gloriā. hęc enim omnia à nobis concipiuntur ad modum cuiusdam relationis ad alterum, quæ etiam in Ente ficto concipi possunt; vt est relatio eiusdem ad seipsum.

Deducitur Quarto, omnia Entia rationis Logica (quænam sint dicetur infra) reduci ad Ens rationis relatiuum; etenim esse subiectum, prædicatum, syllogismum, genus, speciem, differentiam, & cætera huiusmodi, quæ sunt Entia rationis Logica, sunt denominationes extrinsecæ ex vario modo, quo aliquod obiectum, vel cognoscitur, vel ordinatur ab intellectu, quæ deindè vt explicentur, concipiuntur tanquam respectiuæ ad aliud. v. g. quia aliqua natura, quæ est in pluribus, quæ differunt solum accidentaliter, cognoscitur, non cognitis illis pluribus, & de illis prædicatur; concipit intellectus in illa natura aliquid per quod referatur ad illa plura, in quibus potest esse, & de illis prædicari (& hoc intelligit per speciem) talis respectus est rationis, & sic in cęteris entibus rationis Logicis. De hac quæstione plura videri possunt apud Amicum *tract. 3. quæst. 5. tota.*

Vtrum Intellectus formando Ens rationis decipiatur. Quæstio Quarta.

HÆc quæstio ad sui perfectam intelligentiam requireret cognitionem multarum quæstionum de veritate, & falsitate, quarum locus proprius est in methaphys. ideo in præsenti supponemus tantum ea, ex quibus pendet resolutio nostræ quæstionis de illis diffusè disputaturi proprijs locis. 163

Supponendum primo: veritatem duplicem esse, transcendentalem, & formalem. Transcendentalis, est Entitas vniuscuiusque rei, vnumquodque enim sicut est Ens; ita est verum; formalis verò est conformitas intellectus intelligentis cum re intellecta; cum videlicet intelligit, sicuti est, & huic veritati opponitur falsitas formalis, quæ est deformitas intellectus cum re intellecta, cum videlicet aliter apprehendit, quam sit, & de hac veritate, & falsitate est quæstio in pręsenti.

Supponendum secundò, veritatem formalem adhuc subdistingui in complexam, siuè representationis simplicis, & incomplexam, siuè iudicij. Veritas incomplexa est veritas simplicis apprehensionis absque affirmatione aut negatione, aut actu aliquo iudicij, & dicitur etiam veritas materialis, veritas complexa est veritas affirmationis, aut negationis medio actu iudicij, quæ vocatur etiam formalis rigorosè, & simpliciter.

Supponendum tertiò, obiectum primæ operationis scilicet simplicis apprehensionis esse posse duplex, videlicet simplex, & incomplexum, vt v. g. cum apprehendo lucem; vel complexum vt v. g. cum apprehendo hominem rationalem, definitionem, & plures terminos aliquo pacto ad inuicem connexos.

Suppo-

164 Supponendum quarto. In prima intellectus operatione respectu obiecti primo modo non posse cadere falsitatem: sed semper adesse veritatem; etenim cum consistat in simplici apprehensione obiecti simplicis, erit semper conceptus, & apprehensio illius obiecti quod representatur, & sic semper est conformis rei representatæ, atque adeo semper verus, vt benè Vasquez *in prima parte Tomo* 1. *disp.75.cap.3. Hurtadus de Anima disp.5. sect.* 2. & alij ex Aristot. & D. Tho. respectu obiecti secundo modo posse esse falsitatem: quia cum illa complexio quodammodo virtualiter sit affirmatio, licet simpliciter apprehendam ex parte cognitionis; attamen inuoluitur aliquis actus iudicij, atque adeo potest fieri, vt aliter cognoscatur, quam sit v.g. apprehendo hominem esse rudibilem, licet non affirmem; tamen de homine simpliciter apprehenso apprehendo rudibilitatem, quod est falsum.

Supponendum vltimò circa controuersiam esse, veritatem, & falsitatem propriè esse in secunda intellectus operatione, cum enim intellectus ex eo dicatur falli, vel non falli, decipi, vel non decipi: quia affirmat rem esse, vel non esse, sicuti est; meritò in secunda operatione consistit veritas, vel falsitas, cuius proprium est iudicium, à quo prouenit omnis affirmatio, aut negatio. his suppositis recolite, quæ diximus ens rationis formari per quamlibet intellectus operationem.

165 Vnica Conclusio. intellectus formando ens rationis; tū prima apprehensione, quoad obiectū complexum (etenim quoad obiectum incomplexum non format prima operatio ens rationis: quia cum ens rationis tunc formetur, quando concipitur quod non est ens ad modum entis, semper sunt duo conceptus, consequenter terminus est complexus) tum secunda operatione iudicando affirmatiuè, aut negatiuè, semper decipitur. Probatur Conclusio quo ad primam partem. Quoties est deformitas inter obiectum, & intellectum, Intellectus decipitur ex secundo supposito; sic accidit in formando ens rationis termini cōplexi; ergo decipitur; maior per se est clara; minor probatur. Formatione entis rationis per apprehensionem termini complexi plures concurrunt conceptus simplices, & vnus apprehenditur conuenire alteri, qui reuera non conuenit (vt cū apprehendit intellectus Petrum visum referri ad oculum videntem) ergo illa apprehensio est deformis obiecto à parte rei; ergo intellectus in formando ens rationis prima operatione termini complexi decipitur.

Sed contra Instatur primo intellectus eodem modo se habet in prima apprehensione respectu cognitionis ad quodcunque obiectum terminetur; ergo si in apprehensione obiecti incomplexi falli non potest, neque obiecti complexi falletur. Antecedens probatur: quia simplex apprehensio in hoc sistit, quod apprehendatur simpliciter obiectum absque affirmatione, aut negatione aliqua; sed hoc modo semper apprehendit quodcumque obiectum, ergo.

Confirmatur: ideo non potest esse falsitas in apprehensione obiecti incomplexi: quia cum consistat in representatione, semper conceptus est conformis rei representatæ; ergo erit idem in cognitione obiecti complexi; quæ etiam in conformatione ad representatum consistit; ergo intellectus non falletur formando ens rationis obiecti cōplexi.

166 Ad argumentum. ad antecedens eodem modo se habet intellectus ex parte cognitionis, concedo; quia simplex apprehensio excludit omnem affirmationem, aut negationem: ex parte obiecti, nego: quia quando obiectum est complexum, intellectus habet compositionem obiectiuam, licet simpliciter apprehendat; vnde potest hæc cōpositio repugnare à parte rei; atque adeò esse deformis; in termino enim complexo duo includuntur cōceptus, quorum vnus alteri conueniri apprehenditur; & sic illa apprehensio, est implicita, & virtualis affirmatio, aut negatio: at in termino incomplexo est vnicus conceptus, & hoc est radix cur hic possit esse falsitas, ibi nequaquam: & perhoc remanet soluta etiā probatio eiusdem antecedētis: simplex enim apprehensio excludit tantum affirmationē, & negationem formalem, non autem virtualem; nisi quando terminus est incomplexus.

Ad Confirmationem, nego consequentiam; licet enim apprehensio sistat in hoc, quod apprehendatur obiectum representatum; attamen quia in obiecto complexo duo representantur, & vnum alteri concipitur aduenire, quod potest esse falsum à parte rei; ideò potest esse, deformitas, quod non accidit in obiecto incomplexo, quod vnicum, & simplex est.

Per hæc remanet etiam magis explicata nostra conclusio.

Instatur secundo: ergo nulla est differentia inter primā, & secundam operationem, si in vtraq; potest esse veritas, & falsitas: prçterquam quod, hoc est contra Philosophum plurimis locis.

Respondeo, nego consequentiam, est enim differentia, nam apprehensio est capax tantum veritatis; & falsitatis materialiter, siuè incomplexæ; iudicium verò, seu secunda operatio est capax veritatis, & falsitatis complexæ, siuè formalis (quid vtraque sit, habetur secundo supposito.)

167 Per hanc distinctionem patet etiam via, vt satisfaciamus auctoritatibus Aristotelis: quotiescumque enim dixit simplicium non esse veritatem, neque falsitatem, & similia, intelligendus est de complexa, quæ est propria secundæ operationis, vide Ruiz, & Hurtadum *locis citatis*, & meum Nonarinum *lib.7. axiom. physic. theol. num.* 1701.

Secunda pars conclusionis nulla indiget probatione, ex his, quæ hactenus dicta sunt, remanet probata; si enim in prima apprehensione obiecti complexi intellectus decipitur formando Ens rationis, multo magis dicetur decipi in secunda operatione, in qua intercedit iudicium, quo affirmat esse quod non est. Et quæ maior potest esse deformitas intellectus cum obiecto? vel quæ maior potest esse deceptio, & falsitas?

Hęc conclusio est Hurtadi *disp.19. Metaphys. sect.3. à §. 66. & sect.5. à §. 19. & alibi sparsim, contra Amicum tract. 3. quæst.3. dubit.3. art.2. ad 3. confirmationem, & dubitat.4. art.2. §. aliquis: ergo. & §. adhuc difficultas*; qui dicit intellectum formando ens rationis, nunquam falli; nisi quando format ens rationis, quod habet fundamentum à parte rei: sed tamen format contra exigentiam fundamenti, v.g. si apprehendatur relatio visi in aliqua re, quæ non fuerit visa.

Instatur primo: intellectus affirmando Deum referri ad Creaturas, intelligit referri relatione rationis, non reali; sed hoc est verum; ergo non fallitur.

Respondeo, quod veritas, & falsitas, in hoc consistit, quod intellectus conformatur obiecto, prout est à parte rei; falsum est autem à parte rei, Deum referri etiam relatione rationis, hoc enim implicat; ergo verè datur deceptio, neque per hoc potest saluari.

Instatur secundo ex Amico. Intellectus formando ens rationis, ei non tribuit esse Ens reale; quia tunc falleretur; sed tantum est ens, vt contradistinguitur à nihilo; ergo non fallitur.

Respondeo, quod Intellectus formando Ens rationis, apprehendit quod est impossibile ad modum Entis realis, & alteri applicat quod cum sit falsum, fallitur; hoc enim in nostra sententia est ens rationis; in sententia autem Amici, Vallij, & aliorum, qui aliter sentiunt de natura Entis rationis, aliter est procedendum; ideò non est mirum; quod etiam in hoc non conueniamus. ex dictis ergo

Deducitur veram esse doctrinam Hurtadi, Ens rationis fieri semper per actum formaliter falsum: quia semper intercedunt duo conceptus, & vnus alteri attribuitur; videlicet attribuitur conceptus Entis ei, quod nedum non est, immo quod implicat esse Ens; ideo fallitur intellectus, & hoc procedit, vt dicebam, in nostra Sententia, qui dicimus Ens rationis esse illud, quod habet tantum esse obiectiuū, cum concipitur quod non est Ens, ad modum Entis; nam in aliorum Sententijs videant ipsarum Auctores quid ex illis sequatur.

Corollaria ex supradicta Doctrina De Ente Rationis.

168 Ex hactenus dictis in toto hoc Tractatu est primum Corollarium, quod intellectus diuinus potest quidem cognoscere omne Ens rationis ab intellectu creato formatum; non tamen ipse formare. Prima pars Corollarij est certissima apud omnes, vt est videre apud Amicum, *quæst.3. cita. dub.5.* Hurtadum, *sect.6.* & alios: ratio est, quia cum intellectus diuinus sit infinitus, debet cognoscere quidquid est cognoscibile; at Ens rationis effectum ab intelle-

tellectu est quid cognoscibile; quod ideo qui illud efficit, potest per actum reflexum cognoscere se illud effecisse; ergo Deus illud cognoscit. Confirmatur; quia Deus illud cognoscendo, non cognoscit quod non est ad modum Entis; sed cognoscit quod est tantum in intellectu obiectiuè; seu quod est quid fictum ab intellectu creato, in quo est deceptus Vasquez *tom. 2. in primam partem disp. 118. num. 12.* Dicens quod si Deus cognoscit Ens rationis, format Ens rationis; sicut enim intellectus humanus reflectens supra actum, quo formauit Ens rationis, tunc illud non format, sed à se formatum cognoscit: eodem pacto Deus; sicut etiam cognoscit discursus humanos, nec tamen ipse discurrit; neque est verum huiusmodi Ens tunc habere tantum esse in mente diuina, consequenter vere effici à Deo Ens rationis; Etenim habet esse etiam in mente humana, & secundum esse, quod ab illa recipit, obijcitur menti Diuinæ; Quare non obijcitur menti Diuinæ aliquid diuerso modo, quo est (quod est necesse ad Ens rationis;) sed eo modo, quo est, scilicet prout habet tantum esse in intellectu creato: & per hoc patet ad omnia fundamenta Vasquez.

Secunda pars existimatur de fide ab Hurtado *loco citato* (intellige de Ente rationis in sua Sententia, cum alioquin non desint viri pijssimi, & docti, qui dicunt Deum posse formare Ens rationis, inter quos noster P. Lanfranchi *in opusc. theolog. opusc. 20.*) est ipsius. tribuitur D. Dho. *opusc. 42. cap. 3.* est Suarez *disputatione citata sect. 2. à num. 19.* Vasquez, Albertini, & aliorum, quos omnes sequitur etiam Amicus de Ente rationis fictitio, *loco citato* qui tamen vult, Deum posse efficere Ens rationis relatiuum. in nostra Sententia ratio est clara, quia nunquam formatur Ens rationis; quin intellectus fallatur, at Deus nequit falli, quare formatio Entis rationis prouenit ex imperfectione intellectus creati, qui nequit cognoscere res perfecto modo in se ipsis, sicut sunt, quod nō militat in Deo; ideò Deus non format Ens rationis; quare formare quodcunque Ens rationis non spectat ad perfectionem, sed ad imperfectionem intellectus creati, quia nequit cognoscere omnia; quæ cadunt sub intelligibili; nisi aliquando fingat, aliquid ad modum Entis, quod non valet in Deo, qui perfectissimè potest cognoscere omnia, prout sunt; Neque in sensu, qui licet sit potentia intellect[illegible] imperfectior, non habet tamen tantam latitudinem obiecti, sicut intellectus. Hinc patet ad rationem Amici *art. 2. conclus. 2.* neq; obstat quod Deus cognoscat diuersas esse connexiones, quas dicunt omnia Entia creata ad suam essentiam, tanquam ad proprias rationes ideales; huiusmodi enim connexiones esse possunt absque vllo respectu, vel reali, vel rationis, vt in Theologia patebit: neque Amicus assumit verum, scilicet ad causandam relationem rationis satis esse, quòd Intellectus creatus comparet duo extrema ad inuicem, quod potest præstaret intellectus diuinus; hoc inquam non est verum: sed in nostra Sententia est necesse, quod intellectus concipiat inter extrema comparata respectum, qui nullo modo sit inter ipsa (hoc enim diximus esse de essentia Entis rationis,) quòd nequit facere intellectus Diuinus, quin decipiatur, sicut decipitur intellectus creatus. Vide Suarez, & Hurtadum.

169 Corollarium Secundum. Intellectus Angelicus, & humanus in patria nequeunt Beati formare Ens rationis; est Suarez *loco citato*. Vasquez, & aliorum. contra Amicum *quæst. citata dub. 4.* & ratio est manifesta; quia intellectus beatus ea, quæ cognoscit lumine gloriæ, cognoscit modo perfectissimo, & vt in se sunt; ergo non fallitur; ergo non format Ens rationis, vt fusius dicetur in Theologia; neque in hoc potest afferri aliquid momenti, quod non militet etiam in Corollario præterito de Deo.

Corollarium Tertium. Intellectus Angelicus circa supernaturalia, quæ cognoscit cognitione naturali, potest formare Ens rationis; non autem circa naturalia. prima pars est omnium, & ratio suffragatur; quia prędicta supernaturalia non cognoscit in seipsis; ergo per species alienas; ergo eadem omnino concurrunt in illo; quod in intellectu humano. Secunda pars est contra Amicum *Dubio citato, art. 3.* probatur tamen; quia naturalia Angelus cognoscit intuitiuè modo perfectissimo, sicut in se sunt; ergo non format Ens rationis. hæc omnia Corollaria melius percipientur in Theologia explicata natura infinita Dei, & Scientia ipsius, & modo cognoscendi Angelorū.

Corollarium quartum. Ens rationis Logicum est idem, ac secunda intentio; non tamen idem, quod est Ens rationis; prima pars explicatur, & probatur simul: quia Entia rationis Logica dicuntur omnia illa, de quibus agit Logicus, quatenus ab intellectus cognitione aliquo speciali modo afficiuntur, vt sunt prædicatum, subiectum, genus, species; sic enim appellantur, & de illis agit Logicus, quatenus intellectus cognoscit vnum, vt alteri subiectum in prædicatione; quatenus vna natura cognoscitur abstractè, &c. sed hæc sunt termini secundæ intentionis ex prima parte introduct. *cap. 2.* ergo Ens rationis Logicum, & secunda intentio sunt idem.

Secunda pars probatur: quia in nostra sententia denominatio extrinseca non est Ens rationis, donec concipiatur ad modum formæ realis existentis in ijs, quæ ab ipsis denominantur; sed esse prædicatum, subiectum, genus, speciem, indiuiduum, quæ sunt Entia rationis Logica, sunt secundum aliquos tantum puræ denominationes extrinsecæ, ortæ in illis rebus; eo quia diuerso modo cognoscuntur, & ordinantur ab Intellectu; quia enim aliqua natura cognoscitur abstractè, & de pluribus prædicatur, dicitur, vel species, vel genus, & sic de cęteris; sic Suarez *loco citato sect. 2. num. 16. & sect. 6. num. 9.* (de quo dicemus infrà, cum disputabimus an vniuersale formaliter sit Ens rationis, an denominatio extrinseca) ergo ens rationis, & Ens rationis Logicum non conuertūtur; vocantur tamen Entia rationis huiusmodi termini Logici; quia vt plurimum illæ rationes prędicati, subiecti, generis, & similium concipiuntur ad modum Entis; scilicet cuiusdam relationis, & sic dicuntur Entia rationis, de quibus quia specialiter agit Logicus, dicuntur Entia rationis Logica; vel dicendum appellari Entia rationis Logica: quia sunt quid prouenientes à ratione, de qua agit Logicus; quare aduertenda æquiuocatio in ly *Ens rationis*.

Corollarium Quintum. Quoties Ens rationis prędica- 170
tur de Ente reali; vel Ens rationis de alio Ente rationis, semper est sumenda prędicatio ratione fundamenti; Etenim prædicatio affirmat identitatem vnius cum alio, seu conuenientiam vnius cum alio; at ens rationis cū sit quid fictum, nequit habere conuenientiam cum Ente reali; neque vnum fictum cum alio ficto simpliciter; sed tantum possunt verificari ratione fundamenti, supra quod intellectus Ens rationis formauit, v.g. homo est species *ly species* non sumitur tantum quoad relationem rationis, quamsper ly *species* concipit intellectus: sed naturam abstractam à singularibus, & sic cognitam quam per qu[illegible]dam relationem ad indiuidua, intellectus cognoscit, vt communem; Eodem pacto, si dicatur, *species est quid vniuersale*, est quid abstractum, vt dicetur *tract. sequenti quæstione vltima.* Qui plura vult videat Amicum *Tract. citato quæstio. 6.* & Vallium *quæst. 4. cap. 8. inmisse satis.*

Tandem pro multarum difficultatum solutione, quæ in hac materia fieri possunt; aduertendum est, varias esse acceptiones Entis rationis, vt est videre apud Vallium *quæst. 2. cap. 1.* & Hurtadum *disp. 1. Logica sect. 4.* ex hac enim obseruatione multa euanescent: quia multa exiguntur, & multa sequuntur si accipiatur Ens rationis in vno sensu; quæ non, si accipiatur in alio; nos autem accipimus, vt ex dictis hactenus patet, pro illo, quod habet esse tantum in intellectu; seu cum fingitur ad modum Entis, quod non est ens; hoc enim rigorosè est Ens rationis contradistinctum ab Ente reali, quod intendit Aristot. dum Ens distinguit in Ens reale, & Ens rationis; vbi tamen est aduertendum aliud esse, esse tantum obiectiuè in intellectu, quod est proprium Entis rationis, in quo diximus eius essentiam consistere; aliud dependere tantum obiectiuè ab intellectu: etenim esse cognitum, esse intellectum, &c. habentur tantum per intellectum, dum aliquod obiectum reale intelligit, non tamen est Ens rationis: sed denominatio extrinseca realis; eo quòd tale obiectum est terminus cognitionis: sicut etiam esse visum, amatum, auditum sunt denominationes extrinsecæ ab actibus videndi, amādi, audiendi ortæ; quæ, vt supra diximus, sunt reales, & solum denominatio rerum, scilicet nominum impositio, est rationis opus, vt benè Suarez aduertit *sect. 2. num. 10.* sed non est sermo de tali denominatione; cum quæritur, an denominatio sit Ens rationis; & hoc etiam notandum ad euitandam æquiuocationem. De ente rationis satis.

Tra-

Tractatus Secundus. Qui est de Vniuersalibus in Communi.

ANtequam agatur de ipsis Prædicabilibus in particulari, ratio doctrinæ exigit, vt de ipsis prius in genere, seu in Communi nostra sit disputatio; in hoc enim omnia conueniunt, quod sunt Vniuersalia quædam, ideo secundum tractatum in Isagogem Porphyrij promisimus, & nunc instituimus de Vniuersalibus in Communi, seu in genere, vt ipsorum natura exactius dilucidetur.

Quid sit Vniuersale. Quæstio Prima.

171 VNiuersale duobus modis accipi solet. Primo complexè, secundo incomplexè. Vniuersale complexum est quodlibet principium vniuersale, siue quælibet propositio notata signo vniuersali, vt *omne totum est maius sua parte*.

Incomplexum est vox simplex, quæ pluribus est communis, vt *homo, Animal*.

Vniuersale incomplexum quinque modis accipi potest. Primo in causando, & sic dicitur illa causa, quæ vna existens plures effectus causare potest, vt *Deus, Cælum*.

Secundo modo dicitur Vniuersale in significando, tales sunt voces, quæ pluribus sunt communes, vt *homo, Animal*.

Tertio modo dicitur Vniuersale in repræsentando, & tale est Idea, seu Exemplar in mente artificis existens plurium effectuum repræsentatiuum.

Quarto dicitur Vniuersale in essendo; tale essent illæ Ideæ Platonis, si darentur, & de facto talis est aliqua natura communis pluribus, in pluribus existens.

Quinto modo dicitur Vniuersale in prędicando, & est aliqua natura communis, quæ vt existit in pluribus de eisdem etiam prædicatur, vt natura hominis, quæ existens in Petro, & Paulo, de his etiam prędicatur. Addunt alij aliam Vniuersalis diuisionem, in Metaphysicum, seu ante rem, in Physicum, seu in re; & in Logicum, seu post rem. Metaphysicum dicunt naturam ipsam præcisam à conditionibus singularibus. Physicum eamdem, vt in rebus existit. Logicum eamdem naturam tandem abstractam, & ordinatam ad sua inferiora per relationem rationis, de qua infrà.

Nos in præsenti tantum de Vniuersale quarto, & quinto modo . . . . . . quæ vocantur propriè vniuersalia Logica, cętera enim sunt res singulares.

172 Vniuersale de quo est sermo, variè definitur ab Aristotele, 1. *Perhiermenias cap* 5. 1. *Posteriorum textu* 25. & alibi. Primo autem definitur Vniuersale in essendo sic. *Vniuersale in essendo est aliquod vnum, quod est in multis aptitudine*. Secundo definitur Vniuersale in prædicando sic. *Vniuersale in prędicando est aliquod vnum, quod dicitur de multis aptitudine*.

In vtraque definitione dicitur *aliquod vnum*: multipliciter autem aliqua dicuntur esse vnum, hic autem intelligitur debere esse vnum perfectè, videlicet vniuocè; vnde ab hac definitione tradita excluduntur primò voces complexæ, vt *homo doctus*, non enim est vox simplex. Secundo excluduntur æquiuoca, licet enim nomen æquiuocum sit vox simplex, non tamen ratio significata est aliquid vnum, sicuti propter eamdem rationem. Tertio excluduntur Analoga 1. *Ethic. cap. 6.* vbi dicit, Ens, & Bonum non esse Vniuersalia. Ad prędictas autem definitiones melius percipiendas.

Notandum primo illa plura, quæ requirit vtrumque Vniuersale, debere esse plura, & quoad nomen, & quoad rem per nomen significatam; vnde excluduntur singularia, quæ neque quoad nomen, neque quoad rem significatam multiplicantur. Petrus enim est nomen singulare, & rem hanc numero singularem significat. Immo nec ipse Deus participat rationem Vniuersalis, licet verè sit in tribus personis, & de illis prædicetur: tamen nec nomen, nec res significata multiplicatur, cum omnes tres Diuinæ Personæ sint vnus tantum Deus.

Notandum secundo ad Constituendum Vniuersale, non esse necesse, vt actu sit, vel actu prædicetur de pluribus, sed satis est, vt sit aptum inesse, & dici in pluribus, quare licet sit tantum vnus sol, vnus mundus, tamen mundus vt sic, & sol vt sit abstrahendo à singularitate sunt vniuersales, quia sũt apta esse, & dici de pluribus, potest enim Deus alium mundum, & Solem creare eiusdem naturæ, ac sunt, quos de pręsenti intuemur.

Hinc infertur, cum secunda definitio, sit assignata per prædicari de pluribus, prima per inesse in pluribus, primã esse per causam, secundam vero per effectum; ideo enim prædicatur de pluribus, quia est in pluribus, atq; adeo esse in pluribus comparatur ad prędicari vt causa ad effectum, hinc dicitur prima definitio esse essentialis, secunda vero descriptiua.

In quo consistat Vniuersale, In vocibus, an in rebus. Quæstio Secunda.

PRima sententia in hac quæstione, quæ asserit Vniuersalia non consistere in rebus, sed in solis vocibus, nominibus, & conceptibus, adscribi solet Nominalibus, immò ipsammet ferè penitus omnium Philosophorum opinione excidisse, & postea Ochami auctoritate, & scriptis refloruisse tradunt Conimbricenses *quæst. 1. art. 2. in Porphyrij pręfationem*. Hurtadus vero *in Metaphysica disputatione 5. sect.* 4. existimat Nominales non fuisse huius sententiæ, quorumcunque sit, affertur primo loco. 173

Secunda sententia omnium Philosophorum, Aristotelis in primis auctoritate innixa affirmat Vniuersale consistere in rebus ipsis, ita vt cum hæ voces, *homo Animal* dicuntur Vniuersalia, non ipsa nomina, vt pręcedens opinio censebat, intelligamus, sed res per voces significatas. Pro qua.

Notandum primo: quamlibet rem immediatè existentem, prout existens est, esse singulare, indiuiduum, siue vnum numero (hæc enim tria idem sonant) vnde licet Vniuersale, vt dicemus, sit in rebus, & sit quid reale, quia tamen existit tantum in indiuiduis, seu in inferioribus, nõ existit immediatè, alioquin esset singulare; sed mediatè; ratio autem, cur omne immediatè existens sit singulare ea est, quia quidquid existit est vnum, scilicet indiuisum in se, & diuisum à quocunque alio, consequenter incommunicabile pluribus, vt superius suis inferioribus, in quibus dicitur existere, & quibus mediantibus tantum existit, quod ideo eiusdem naturæ censentur Vniuersalia, cuius sunt singularia, in quibus existunt, vt substantia, vel accidens, vel corpus, prout ipsa singularia; vt latius infrà.

Notandum secundo: Vniuersale posse sumi tripliciter. Primo pro natura ipsa, quæ vniuersalis dicitur, vt *Homo* pro natura humana, & tunc dicetur sumi materialiter. Secundo potest sumi pro aptitudine, & capacitate ad essendum in multis, quam habet ipsa natura abstracta à differentijs contrahentibus, & tertio potest sumi pro relatione rationis, quam natura sic abstracta, & cum hac aptitudine dicit ad inferiora in quibus est, vel potest esse, & vtroque modo dicitur accipi formaliter; licet primo quoad aptitudinem, secundo quoad relationem; aptitudo enim est fundamentum relationis, si enim non potest esse in multis, nec relationem diceret, potest tamen esse, etsi relationem non diceret.

Notandum tertio, quod deseruiet ad multorum argumentorum solutionem, singularia esse in duplici differentia; quædam dici singularia per se, quæ videlicet exprimũtur per nomina importantia differentias indiuiduantes, vt *Petrus, Ioannes*; quædam dicuntur singularia per accidens, & sunt, quæ exprimuntur per nomina prædictas differentias non exprimentias, vt *homo, Animal*; dicuntur, autem singularia per accidens, quia accidit homini, vel animali identificari cum illo indiuiduo, sicut accidit contrahi ab his differentijs indiuiduantibus. His notatis. 174

Prima Conclusio. Vniuersalia non sunt voces, seu conceptus, sed entia realia per tales voces significata. Ita cum dicimus hominem, Animal esse Vniuersalia, naturam hominis, & animalis non nomina intelligimus. Patet primo auctoritate Aristotelis, qui primo *Perhiermenias* 5. ait, rerum alias esse particulares, alias esse vniuersales: quid clarius contra Nominales?

Probatur secundo ratione. Cum rerum naturas definimus, passiones demonstramus, nec nomina, nec voces, nec conceptus definimus, aut eorum passiones demonstramus, quis enim vnquam diceret, dum affirmamus hominem esse Animal rationale, animal rationale esse risibile,

non

ctum, ſibi vniendo, & illud attrahendo; quare cum obiectum ſit diſtans, ſibi vnit per ſpecies proprias, &c.

335 Inſtatur ſecundo, ergo intellectus ſemper intelliget eadem obiecta, probatur conſequentia: quia obiectorum vna vice intellectorum remanent ſpecies in memoria. Reſpondeo negando conſequentiam, ad probationem præter ſpecies intelligibiles requiri operationem phantaſiæ, vt diximus circa idem, vel ſimile obiectum; non eſt autem ſemper eadem phantaſiæ operatio.

Inſtatur tertio, productio harum ſpecierum eſſe deberet intellectio, vel volitio; ſed hoc non eſt dicendum, ergo. Probatur ſequela; quia eſt actio vitalis perficiens animam; at anima rationalis non poteſt perfici, niſi per intellectionem, & volitionem; ergo. Reſpondeo negando ſequelam, ad probationem negatur aſſumptum, non enim eſſet actio vitalis, quia de natura ſua non eſt immanens, cum poſſit eſſe ab extrinſeco. immò deberet eſſe, ſcilicet ab obiecto. negatur etiam, quòd non poſſit perfici niſi per intellectionem, & volitionem; quia ſicut ſenſus præter ſenſationes, poſſet perfici per ſpecies receptas, in ordine tamen ad ſenſationem, ita intellectus.

Inſtatur quarto, obiectum ſenſibile eſt proportionatum intellectui: ergo, & eius ſpecies materialis in phantaſiam producta: quia quale obiectum talis etiam ſpecies; ergo poteſt concurrere ad intellectionem; ergo non dantur ſpecies aliæ intelligibiles. Reſpondeo diſtinguendo primum conſequens, ſpecies illius obiecti, eſt proportionata, vt & ipſa poſſit intelligi, quod tantum videtur inferre argumentum; concedo conſequentiam, vt vice obiecti cōcurrat ad intellectionem, nego conſequentiam: quia cum vniri debeat potentiæ, vt eliciat vice obiecti cognitionem, & intellectio ſit ſpiritualis, etiam ſpecies in eſſendo ſpiritualis eſſe debet. quare negatur ſecunda, & tertia conſequentia.

A quonam producantur ſpecies intelligibiles.
Quæſtio Sexta.

336 Notandum primo, ex Ariſtotel. *caipte quarto, & quinto*, intellectum diuidi in agentem, & poſſibilem, ſeu patientem. intellectus agens dicitur quædam animæ facultas, ſeu potentia, cuius munus dicitur, aliquo obiecto ſenſibili repreſentato in phantaſmate, producere ſpeciem intelligibilem, quæ illud obiectum repreſentet, de potentia intellectus, qui prompturus eſt intellectionem; quod ideò intellectus ille patiens, ſeu poſſibilis dicitur, quia patitur, ſpeciem ab agente recipiendo, & eſt potens ad illam recipiendam.

Notandum ſecundo, in ſpeciebus debere diſtingui eſſe entitatiuum ab eſſe repreſentatiuum: eſſe enim entitatiuum ſibi vendicant iuxta naturam ſubiecti, de cuius potentia educuntur: ſpirituale, ſi de ſpirituali: materiale ſi de materiali; at eſſe repreſentatiuum eſt illius naturæ cuius eſt obiectum, cuius ſunt ſimilitudo, materialis, vel ſpiritualis, prout eſt ipſum obiectum. quare cum diuerſæ naturæ poſſit eſſe potentiæ ab obiecto, etiam diuerſæ naturæ poſſunt eſſe ſpecies in eſſendo, & in repreſentando. his notatis.

Variæ ſunt ſententiæ. duæ tamen principales aſſignari poſſunt, ſub quibus cæteræ comprehenduntur. Prima ſententia docet ſpecies produci à Deo, cuius eſt defectum cauſarum ſecundarum ſupplere, vnde cum obiectum, vel propter diſtantiam, vel propter materialitatem nequeat ſpecies intelligibiles producere, Deus ipſe ſupplet. ita Zabarel. *de mente agente capite tertiodecimo, & decimoquarto*. Hurtadus *diſputatio. quinta ſectione prima* in quam ſententiam dici poſſunt etiam incidere auctores citati apud Conimbricenſ. *capite. 3. quæſt. prima, art. 1. in princip.*

Secunda ſententia docet ſpecies intelligibiles produci ab intellectu agente concurrente etiam phantaſmate, per cuius concurſum determinatur intellectus ad has, vel illas ſpecies producendas. eſt communis; licet auctores diſſentiant in quonam genere cauſæ efficientis phantaſma concurrat cum intellectu ad ſpecies producendas. auctores videri poſſunt apud Conimb. *capite citato quæſtione ſexta, articulo ſecundo*, & Ruuium *tractat. de intellectu agente quæſtio. tertia*. Noſtram ſententiam ſequentes concluſiones docebunt.

Prima concluſio. Species intelligibiles non producuntur à Deo: probatur vnica ratione communiſſima, non 337
enim recurrendum ad Deum, niſi cum cauſa creata naturalis nequit aſſignari, ſed in caſu noſtro poteſt benè aſſignari, & infra aſſignabitur; ergo.

Confirmatur, quia concurſus Dei ſupplet tantùm in aliquibus caſibus, quibus accidat deficere agens creatum; ſed reſpectu ſpecierum, ſemper ſuppleret; quia pro hoc ſtatu non poſſunt ab intellectu cognoſci, niſi obiecta materialia, & ad modum materialium, conſequenter ipſa obiecta nunquam poſſunt producere proprias ſpecies: quia materiale non poteſt producere ſpirituale, vt magis patebit concluſione ſequenti.

Secunda concluſio. Phantaſma non concurrit actiuè ad productionem ſpeciei intelligibilis. probatur primo, vel concurrit vt cauſa vniuoca, vel æquiuoca; non primum, quia eſt diuerſæ naturæ, cum ſit materiale, & ſenſibile, ſpecies ſpiritualis, inſenſibilis. neque ſecundum, quia cauſa æquiuoca debet eſſe perfectior ſuo effectu, quod non eſſet in caſu noſtro.

Probatur ſecundo, cauſa materialis non poteſt habere niſi influxum materialem, ſed phantaſma eſt quid materiale: ergo non poteſt producere ſpeciem intelligibilem, quæ eſt quid ſpirituale.

Dices cum Fonſeca, *quinto Metaphyſic. capite vigeſimo octauo quæſtione octaua, ſectione quinta, in fine*, & cum Ruuio *numero ſexageſimo*, phantaſma non poſſe producere ſpeciem ſpiritualem, propria virtute; at vt inſtrumentum intellectus agentis, à quo eleuatur, poſſe; ſeu cum Conimbricēſibus *capite quinto, quæſtione ſecunda articulo primo, §. placet* ex doctrina Caietani, & Iauelli: phantaſma vt ſic non poſſe, benè lumine intellectus agentis illuſtratum. ſed contra vtramque reſponſionem inſto, vel eleuatio, & illuſtratio mutant influxum phantaſmatis, vel non; ſi ſecundum, quod eſt dicendum: ergo ſemper influit influxu materiali, conſequenter improportionato, ad producendum quid ſpirituale.

Tertia concluſio. Species intelligibiles produntur à 338
ſolo intellectu agente determinato natura ſua, ad præſentiam phantaſmatis. explicatur, & probatur ſimul. intellectus indiget ſpeciebus, quibus determinetur ad hanc, vel illam intellectionem producendam, neque à principio materiali poſſunt produci, ſed à ſpirituali tantùm: ergo ab ipſo intellectu: quia aliud agens ſpirituale, non adeſt, à quo producantur. rurſus intellectus de ſe eſt indifferens ad has, vel illas ſpecies producendas, ſed poſito tali phantaſmate, de illo tantùm, non de alio ſpecies producit: ergo natura ſua eſt determinatus, vt iuxta præſentiam phantaſmatis, ſpecies intelligibiles producat; hanc ſententiam fortè intendit Valent. *temo primo diſputatio. ſexta, quæſtione quinta, puncto ſecundo*, licet non ita clarè eam enucleet.

Sed contra inſtatur primo, intellectus agens non cognoſcit, quale ſit phantaſma, vt ad illius inſtar ſpeciem producat: ergo mala concluſio. Reſpondeo negando conſequentiam: non enim dicimus determinari à phantaſmate, tanquam ab exemplari, quod cenſuit Suarez, *tertio de anima, capite ſecundo*, ſed à natura ſua eſſe determinatum ad præſentiam talis phantaſmatis: in quo ſenſu non requiritur cognitio: ſicut & appetitus, & ſi non cognoſcat obiectum, & ſit indifferens ad hoc, vel illud: attamen ſolum illud appetit, quod ei obijcitur à ſenſu, quia natura ſua eſt determinatus illud appetere, quod ei obijcitur: ita ſuccinum natura ſua eſt determinatum ad præſentiam paleæ elicere tractationem eiuſdem abſque vlla cognitione.

Inſtatur ſecundo eodem modo, & intellectus poſſibilis, 339
per ſolam præſentiam phantaſmatis poſſet determinari ad intellectionem abſq; alia ſpecie, &c. reſpondeo negando conſequentiam: quia intellectus poſſibilis eſt incompletus, & debet compleri per obiectum, quod cum in phantaſmate ſit materiale, nequit concurrere ad intellectionem ſpiritualem: vnde requiritur eius ſpecies ſpiritualis.

Inſtatur tertio, intellectus agens eſt etiam incompletus: ergo debet compleri in ſuo principio operatiuo: ergo mala concluſio. reſpondeo negando anteced. quia eſt completus, quod verò non exeat in actum, niſi præſente phantaſmate, non eſt, quia aliquem influxum recipiat, ſed quia eſt completus indeterminatè, quæ indeterminatio tollitur à propria natura ad præſentiam talis phantaſmatis.

Dices. Ergo natura propria erit determinatus, & indeterminatus, quod est impossibile. Respondeo intellectum natura propria pro diuerso statu esse, & determinatum,& indeterminatum, quod non implicat: determinatum posito aliquo phantasmate: indeterminatum, si nullum adsit phantasma.

Instatur quarto: ergo intellectus agens proprias cuiuscunque obiecti species producet contra experientiam. probatur consequentia: quia ad hoc esset institutus. Respondeo negando consequentiam: ad probat. esse institutum, vt ad præsentiam phantasmatis, & iuxta illud species producat.

340 Instatur quinto, species expressa intellectus debet repræsentare obiectum, quale est: materiale, si materiale: ergo & impressa, sed species impressa materialis potest produci à proprio obiecto: ergo frustra datur aliud agens. respondeo speciem intellectus, ex dictis debere esse materialem quidem in repræsentando, sed spiritualem in essendo: ideò non potest produci ab obiecto materiali, neque hoc derogat dignitati obiecti, quia cum percipiatur à potentia altioris ordinis, satis est, si natura prouiderit, quid ei quasi famulatū præstet in vniendo propriè potentiæ. ex his

Remanet impugnata sententia Aresij, & illorum, qui negantes species intelligibiles, & si non eodem principio procederent, conueniebant tamen in hoc, quòd intellectus compleretur per speciem materialem ad intellectionem eliciendum: ostendimus enim principium materiale nequire ad effectum spiritualem, immò aliquis ipsorum non alia ratione vrget ponentes phantasma concurrere ad productionem specierum intelligibilium: nisi quia causa materialis non potest in spirituale.

341 Quæres quomodo distinguantur intellectus agens, & possibilis. Respondeo cum Maiore, Nypho, Abul. & alijs apud Conimb. *cap. 5. qu. 1. art. 2. §. posteriorem sententiam*, distingui tantùm quo ad diuersa munia, prout enim producit species, dicitur agens, vt alia munia præstans, passibilis: ratio est, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate: neque obstat, quòd intellectus producat sui concausam ad intellectionem: quia non producit aliquid sibi deficiens, ex parte sui, sed sibi deficiens ex parte obiecti, & satis est, quòd non secundùm eandem rationem, vtrumque munus præstet; & rursus licet agens non possit producere principium suæ primæ operationis; potest tamen sequentium: sic intellectio est secunda operatio, non prima, quia prima est productio ipsa specierum.

Intellectui agenti varia munera solent assignari; satis sit præcipuum explicasse, quod est producere species intelligibiles, & omnia alia, scilicet illustrare phantasmata, facere obiectum intelligibile actu, abstrahere species à phantasmatibus, per hoc munus explicantur: quia dum species intelligibiles producit; potest intellectus illicò obiectum intelligere: item obiectum repræsentatum in phantasmate tantùm sensibiliter secundùm circunstantias indiuiduantes; repræsentatur altiori modo, secundum naturam etiam vniuersalem, in ipsis speciebus intelligibilibus, neque has nisi ad præsentiam ipsorum phantasmatum potest producere, videre Conimbricenses, *quæstione secunda*, & Ruu. *de intellectu agente, quæstione secunda*, apud quos etiam sunt quædam argumen. quod non detur intellectus agens, facilè soluentur ex dictis.

An singulare cognoscatur ab intellectu, & quomodo Quæstio Septima.

342 Antequam deueniamus ad actum intellectus, nonnulla sunt enucleanda de eius obiecto, & primo quæritur de singularibus, an cognoscantur ab intellectu, & quomodo. de qua.

Prima sententia est intellectum non cognoscere singularia. ita Alexan. & Philop. *hic cap. 4. & 5.* Themis. *in suo 3. de anima cap. 20.* & Auer. *hic comment. 9.*

Secunda sententia concedit cognosci quidem singularia, sed non per propriam speciem, sed per speciem, per quam cognoscuntur vniuersalia, habita conuersione ad phantasmata. ita D. Tho. 1. *parte quæst. 86. art. 1.* Caiet. *ibid.* & 2. *contra Gent. cap. 10.* Fer. *ibid.* & *alibi*, & communiter Thomistæ, quos etiam sequuntur Fons. 1. *Met. cap. 2. qu. 3. sect. 5.* & Conimbricens. 1. *Phys. cap. 1. qu. 4. art. 3.* & *hic qu. 4.* & alij apud Ruu. *tract. de intellectu possibili qu. 3. nu. 103.* hi tamen auctores dissident inter se de modo, quo per speciem naturæ vniuersalis, singularia cognoscātur; & de modo reflexionis ad phantasmata, vt affert idem Ruu. *n. 106.*

Tertia sententia docet, singularia cognosci ab intellectu, & cognosci per propriam speciem. ita Scotus *in 4. dist. 45. qu. 3.* Ricard. *in 2. dist. 24. quæst. 4.* Greg. *in 1. dist. 3. qu. 1. art. 2.* Marsil. Ocham. Thiæn. & alij apud Ruu. *loco citato. num. 110.* quos ipse sequitur; & est hæc opinio his temporibus communis, eum qua sit.

343 Prima conclusio. intellectus cognoscit singularia. Probatur primo, intellectus dirigit sensus externos circa singularia, ergo ea cognoscit: antec. patet, prudentia enim *ex 3. Ethic.* est habitus intellectus dirigens actus singulares. consequentia probatur; non potest esse directio, vbi non est cognitio.

Probatur secūdo, nullus sēsus reflectit supra suos actus, at sæpe datur reflexio supra actus phantasiæ; cognoscimus enim nos phantasiari; ergo est cognitio ab intellectu, sed hi actus sunt singulares, ergo. est conclusio certa, non indiget, quòd pluribus probetur, multis eam probat Fons. *sect. 2. loco citato.*

Secunda conclusio. intellectus de singularibus format conceptus proprios. est contra Caiet. *loco cit.* & Capreol. 1. *sent. dist. 35.* qui dicunt intellectum nunquam formare conceptum proprium, & determinatum alicuius rei singularis. probatur 1. intellectus iudicat inter vnum singulare, & aliud; ergo format conceptum proprium. anteced. patet, dum affirmat Petrum non esse Paulum: hanc num. cognitionem non esse aliam, &c. consequentia probatur, est verum iudicium affirmans, vel negans de hac re singulari, vt talis est, ergo est eius conceptus proprius.

Confirmatur, quia si non esset conceptus proprius, intellectus nunquam esse posset certus de veritate. probatur sequela: quia si conceptus non est proprius huius singularis, alij, cuius etiam esse potest, forsan non conueniet.

344 Quòd si dicant, intellectum. cognoscere hunc conceptum, vt huius, esse verum. ergo, dico ego, format conceptum proprium, quo iudicat huic singulari talem conceptum conuenire, ergo verè format conceptus proprios.

Probatur secundo, intellectus cognoscit singularia, *ex præceden. conclusione*: ergo de illis format conceptus proprios. probatur consequentia: quia formare conceptum proprium aliud non est, quam aliquid propriè cognoscere

Tertia conclusio. intellectus cognoscit singularia per proprias species. probatur primo intellectus cognoscit vnam rem singularem, non esse aliam; ergo habet proprias species. probatur consequentia: quia videt aliquid in vna, quod non est in alia: ergo per aliquam speciem propriam vnius, non alterius. probatur vltima consequentia; non enim species naturæ vniuersalis potest illud repræsentare, quia est eadem respectu vtriusque.

345 Dices cum auctoribus contrariæ sententiæ, species naturæ communis determinari à phantasmate ad hanc, vel illam rem repræsentandam, dum intellectus ad phantasma se conuertit. sed contra: quia hæc determinatio fuit etiam in productione ipsius speciei: ergo si nunc potest facere, quod eliciatur species expressa propria rei singularis, etiam potuit vt fieret species impressa.

Probatur secundo, talis fit species, quale est phantasma; ab ipso enim determinatur intellectus ad species producendas; sed phantasma est rei singularis, ergo etiam talis fiet species.

Probatur tertio, quod potest potentia inferior in potentijs animæ, potest etiam superior; patet inductione; sed sēsus possunt cognoscere rem singularē per propriam speciem: ergo & intellectus.

Probatur vltimo non repugnat dari hanc speciem, quia materialis, cum detur per omnes species naturæ materialis, in communi; non vt singularis; quia Deus res singularissima potest videri per speciem, vt docet Theol. & de facto Angeli per propriam speciem vident quamcunque rem singularem; ergo.

Sed contra primam conclusionem instatur 1. *ex 1. Phys. tex. 49.* sensus est singularium, intellectus vniuersalium; ergo intellectus non cognoscit singularia. respondeo differentiam esse, quòd sensus est tantùm singularium; intellectus etiam vniuersalium.

346 Instatur 2. ergo nulla esset necessitas intellectus agētis, qui ideò ponitur, vt abstrahat à phantasmatib. singularib. respon-

respondeo negando sequelam, ad probat. poni, & producat species intelligibiles, vt diximus.

Instatur tertio: ergo sensus esset superfluus. Negatur consequentia, quia intellectus est subordinatus sensui iuxta illud. *nihil est in intellectu, quin fuerit in sensu.*

Instatur quarto, intellectus est immaterialis, res singularis materialis; ergo non potest esse obiectum intellectus. probatur consequentia: quia inter potentiam, & obiectum debet esse proportio. respondeo negando consequentiam, ad probatio. satis esse proportionem obiectiuam, vt scilicet obiectum habet, quo possit immutare illam potentiam; non autem requiri proportionem entitatiuam.

Instatur quinto; ergo idem erit obiectum plurium potentiarum. respondeo concedendo totum; diuerso tamen modo attingitur ab vna, ac ab alia; & vna plura attingit, quàm alia, quod sufficit, vt sint potentiæ distinctæ.

Instatur sexto contra tertiam conclusionem, res singularis, vt cognoscatur, debet abstrahi à materia: ergo non cognoscitur per propriam speciem. Respondeo per hoc dici debere abstrahi: quia per speciem spiritualem in essendo.

Instatur septimo, ex Fonf. intellectus Angelicus: quia nostro perfectior, per vnam, & eandem speciem intelligit, quæ noster per plures: ergo noster, cum sit sensu perfectior, per vnam, & eandem intelligit omnia singularia, quatenus per illam intelligit naturam vniuersalem. Respondeo intellectum Angelicum, non pendere à phantasmate in recipiendis speciebus, ideò posse habere speciem, quæ plura repræsentet; at intellectus noster pendet à phantasmate, a quo determinatur ad speciem singularis, eleuatur tamen in hoc supra sensum, quatenus ne dum singulare, sed etiam vniuersale cognoscit; quòd ideò potest dici tenere medium locum inter intellectum Angelicum, & sensum.

Quodnam sit primum cognitum. Quæstio Octaua.

347 CVm obiectum intellectus esse possit; & vniuersale, & singulare, quærit quæst. vtrum ipsorum prius cognoscatur.

Prima sententia, vult cognosci prius vniuersale. ita Diu. Thom. 1. *parte quæst.* 85. *art.* 3. communis Thomist. apud quos est quæst. famosa.

Secunda Sententia vult prius cognosci speciem specialissimam, ita Scotus *in* 1. *distin.* 3. *quæst.* 2. §. *his præintellectis* præcipuè §. *contra istud obijcitur*, vbi apertè negat singulare esse primum cognitum. hoc dico contra aliquos, qui Scotum existimant voluisse singulare, esse primum cognitum.

Tertia sententia vult primum cognitum esse singulare. ita Durandus *in* 2. *distinct.* 3. *quæst.* 7. *num.* 7. Gregor. Marsil. Niph. & communiter; sequuntur Conimbricens. 1. *Phys. cap.* 1. *quæst.* 4. *art.* 2. Hurtad. *disput.* 5. *quæst.* 6. Ruu. *tract. de intellectu possibili quæst.* 3. *num.* 117. sunt etiam aliæ sententiæ, sed minus principales, quæ ad has reducuntur. Pro decisione.

Notandum primo in hac questio. nos posse comparare; vel singulare, cum singulari, scilicet singulare accidentis, cum singulari substantiæ; vel singulare cum vniuersali; vel magis vniuersale, cum minus vniuersali: & de omnibus singillatim definienda quæst. vt claré innotescat ipsius decisio.

Notandum secundo, cognitionem respectu vniuersalis diuidi in actualem, & virtualem, & vtramque in confusam, & distinctam. actualis distincta est, cum aliquod totum essentiale cognoscitur secundum suas partes essentiales, siue physicas, siue metaph. & distinctè: actualis confusa, quando non sic cognoscitur: virtualis distincta, quando aliquod totum potestatiuum cognoscitur distinctè secundùm omnia sua inferiora: virtualis verò confusa, quãdo non sic cognoscitur. his notatis.

348 Prima conclusio. primum cognitum simpliciter est singulare accidentis. probatur primo intellectus pendet à sensu in cognoscendo; ergo vera conclusio. antecedens patet. consequentia probatur. sensus primo percipit singulare accidentis: ergo etiam intellectus: ergo singulare est primum cognitum.

Cõfirmatur, quia singulare accidentis cognoscitur per propriam speciem; ergo cum primo moueat sensum, illicò mouebit, & intellectum; ergo.

Probatur secundo, intellectus quod primo cognoscit, cognoscit sine discursu; ergo vera conclusio. anteced. patet experientia. consequentia probatur, omnia, quæ non cadunt sub sensu solo discursu cognoscuntur, sed sola singularia accidentium cadunt sub sensu; ergo sola cognoscuntur sine discursu; ergo singularia accidentis sunt primum cognitum. maior etiam est nota experientia. minor remanet probata ex dictis, cum de sensibus externis, & internis. vltima consequentia sequitur.

Confirmatur, quia si nihil est in intellectu, quin fuerit in sensu, & singulare solum accidentis est sub illo, & ab intellectu percipi potest, cur primo, non cognoscatur?

Probatur tertio, non cognoscitur vniuersale, nisi per speciem alienam alicuius singularis, quod fingimus commune multis, seu inesse multis: ergo intellectus primo cognoscit illud singulare: ergo singulare primo cognoscitur: quam vniuersale; sed singulare substantiæ non potest esse primum cognitum, quia supponit primo singulare accidentis; ergo primum cognitum simpliciter est singulare accidentis.

Sed contra instatur primo. Singularia sunt magis materialia: ergo impedient cognitionem. respondeo negando consequentiam: immo quia materialia, adiuuare propter dependentiam intellectus à sensibus pro hoc statu

Instatur secundo, conceptus vniuersalium est imperfe- 349 ctus, quàm conceptus singularium: ergo vniuersalia prius cognoscuntur. Probatur consequentia: quia natura tendit ab imperfectiori ad perfectiora. respondeo, quidquid sit de anteced. negando consequentiam, ad probat. verificari tantùm in dispositionibus subiecti, ad formas recipiendas: at cognitio vniuersalis non est dispositio ad cognitionem singularium.

Instatur tertio, inter principia complexa vniuersaliora sunt primo cognita: ergo & in incomplexis: ergo cum primum principium incomplexum sit ens, ens erit primum cognitum. respondeo principia complexa vniuersaliora dici primo cognita; quia ab earum cognitione pendet cognitio minus vniuersalium, vt conclusione sequenti patebit: & etiam quia ex terminis magis sunt nota. hinc tamen non sequitur etiam sic in incomplexis: quia complexa supponunt cognitionem terminorum primo habitam originaliter per sensus, circa aliquod singulare; non supponeret autem, si primum cognitum simpliciter esset vniuersale.

Instatur quarto, ex Aristotel. 1. *Phys. tex.* 49. vniuersalia sunt notiora ratione; ergo prius cognoscuntur. respondeo hoc dici, quia intellectus se solo discurrendo deuenit ad eorum cognitionem, & ad cognitionem singularium dependenter à sensu.

Instatur quinto, omnis potentia fertur primo ad suum obiectum adæquatum, respectu autem intellectus est solum ens: ergo primo fertur in ens: ergo non singulare accidentis. respondeo negando maiorem; potentia enim visiua non fertur ad omne coloratum, quod est eius adæquatum obiectum; neque auditiua ad omnem sonum feruntur quidem omnes potentiæ ad obiectum, quod attingunt, sub propria ratione formali; sic visus ad album, vt coloratum: auditus ad vocem, vt sonus est, &c. sed in hoc sensu negatur minor, quod in solo ente, vt sic in communi, sit ratio adæquata obiecti intellectus: est enim etiam in ente singulari, immò in hoc solum est motiua primo intellectus propter rationes assignatas.

Secunda conclusio, cognitione actuali distincta prius 350 cognoscitur magis, quàm minus vniuersale; patet conclusio, *ex notab.* ad hoc vt cognoscatur distinctè totum, necesse est vt cognoscantur eius partes essentiales, seu physicæ, seu metaph. ergo illæ primo cognoscuntur; sed illæ sunt magis vniuersales: ergo.

Tertia conclusio, cognitione virtuali distincta prius cognoscitur minus, quàm magis vniuersale: patet etiam *ex notabil.* vt hac cognitione aliquod totum potestatiuum cognoscatur, est necesse, vt innotescant omnia eius inferiora; sed eius inferiora sunt minus vniuersalia.

Quarta conclusio. ablatis omnibus impedimentis cognitione actuali confusa prius cognoscitur minus, quàm magis vniuersale. est Scoti apertissima *loco citato*. Pro-

batur à priori, cognoſcuntur confusè, quæ ſunt magis propinqua ſenſui; ſed huiuſmodi ſunt minus vniuerſalia; ergo. maior probatur: quia noſtra cognitio pendet à ſenſibus; ergo ea primo cognoſcuntur, ad quorum cognitionem medijs ſenſibus facilius poteſt accedi. minor etiam probatur, quia ſingulare accidentis, quod immediatè cadit ſub ſenſu maiorem dicit connexionem, cum ſpecie ſpecialiſſima, quam cum genere, vt ſupra, color, ſapor, calor, &c ſunt talis ſingularitatis magis, quia ſunt in homine, quàm quia in animali, vel ſubſtantia, &c. quia multoties ſubſtantia vt ſic, vel animal vt ſic, non requirit talia accidentia, benè homo.

351 Sed contra hanc concluſionem inſtatur primo, cognitio quò magis confuſa, eò minus diſtinctè repreſentat; ergo ſecundum rationes vniuerſaliores. reſpondeo non dari cognitionem magis confuſam ablatis impedimentis; ſed omnes eſſe eodem modo confuſas. verum eſt quòd cognitio confuſa non repreſentat diſtinctè; ſed ad hoc non eſt neceſſe, vt repreſententur rationes magis vniuerſales; ſed ſatis eſt, ſi non diſtinctè ſingularitas, numeritas, &c.

Inſtatur ſecundo, à longe intuens oculus videt quidem eſſe ens, corpus, &c. non verò hominem; ergo. reſpondeo tunc adeſſe impedimentum, ideò dixiſſe *ablatis impedimentis*.

Inſtatur tertio, ex Ruuio. *Primo Phyſicor. capite primo quæſtione tertia prima parte*. Fortius mouent ſenſus accidentia, vt ſupra, corporis, quod eſt vniuerſalius quam carnis: ergo prius cognoſcitur magis, quàm minus vniuerſale. conſequentia probatur, quia quod fortius mouet ſenſum, primo à ſenſu percipitur; ergo etiam ab intellectu. Reſpondeo negando antecedens; quia ablatis impedimentis cognoſcimus accidentia carnis prius, quàm corporis: ideò primo dicitur eſſe caro, quàm corpus.

Inſtatur quarto, ex D. Thom. infantuli omnes homines vocant Patres, & Matres; ergo prius cognoſcitur magis, quàm minus vniuerſale. reſpondeo hinc confirmari noſtram concluſionem: quia magis pater, homo, quam pater, & mater: vel dicito cum Hurtad. §.53. ideò hoc accidere, quia nutrices infantulis ſepe ſæpius memorant nomina patris, & matris.

352 Quinta concluſio. cognitione actuali confuſa, ſi adſint impedimenta, prius cognoſcitur magis, quam minus vniuerſale. probatur quia id primo intelligitur, quod primo cadit ſub ſenſu; ſed ſi adſint impedimenta, ſenſus prius percipiunt accidentia communia: ergo. minor patet experientia, viſus exiſtens eminus, ſeu etiam aliquo humore alteratus videt quidem coloratum, videt eſſe corpus, &c. non tamen diſcernit, quodnam corpus, quodnam coloratum. quare videt tantùm indiuiduum vagum.

Sexta concluſio. cognitione virtuali confuſa aliquando cognoſcuntur magis, aliquando minus vniuerſalia, prout adſunt, vel non adſunt impedimenta. eodem modo philoſophandum, ac de actuali confuſa.

Ad auctoritates Ariſtotel. ſi quæ poſſent afferri: quoties afferentur, dixiſſe vniuerſaliora prius cognoſci, dicendum, eſſe locutum, de cognitione actuali diſtincta; ſi quando dixiſſe minus vniuerſalia, eſſe locutum de cognitione actuali confuſa poſito aliquo impedimento.

Quare primum cognitum ſimpliciter eſt ſingulare accidentis; & ſi non adſint impedimenta ſingulare ſignatum ſpeciei ſpecialiſſimæ; ſi adſint impedimenta, ſingulare vagum magis, vel minus vniuerſale iuxta plura, vel pauciora impedimenta; inter autem ipſa vniuerſalia, quandoque magis, quandoque minus vniuerſale.

Quomodo intellectus cognoſcat ea, quæ non cadunt ſub ſenſu. Quæſtio Nona.

353 INtellectum cognoſcere ea, quæ cadunt ſub ſenſu per propriam ſpeciem iam ſtabilitum eſt: quærit nunc titulus, de modo, quo intellectus cognoſcat ea, quæ à nulla potentia ſenſitiua percipiuntur; videlicet naturas vniuerſales; ſubſtantias omnes corporeas; ſubſtantias ſpirituales; Deum, & Angelos: accidentia ſpiritualia: animam ipſam: proprios actus, & alia omnia, quæ ſcimus ab anima intellectuali cognoſci, nec tamen cadunt ſub vllo ſenſu. Pro deciſione.

Notandum primo, duplicem tantùm modum habere intellectum, quo obiecta attingat: primo, in ſe ipſis per propriam ſpeciem. Secundo per diſcurſum in alio.

Notandum ſecundo, cum de omni obiecto ſit dictum; debere vniri potentiæ cognitiuę ad exprimendam cognitionem; etiam in obiectis, quæ per diſcurſum in alio attinguntur, aſſignandum eſſe, vel obiectum ipſum, vel aliquid loco obiecti, quod ſimul cum potentia cognitionem eliciat. his notatis

Prima concluſio. omnia, quæ non cadunt ſub ſenſu, ab intellectu attinguntur per proprios conceptus. probatur, ad hoc vt ſic attingantur, ſatis eſt, ſi talia enunciet, quæ illis propriè conueniant, & cum illis reciprocentur; ſed ſic eſt in ijs, quæ ſub ſenſu non cadunt; ergo. minor probatur: quia cùm dicitur Deus bonitas infinita: intelligentiæ cum dicuntur Cœlos indefaticabiliter mouere: ſubſtantiæ eſſe ſubſtare accidentibus, &c. ſunt conceptus adeò proprij, vt alijs nunquam competant; ergo.

Secunda concluſio. Omnia, quæ non cadunt ſub ſenſu, non attinguntur ab intellectu per proprias ſpecies. 354
Probatur primo, intellectus agens eſt potentia determinabilis ad productionem ſpecierum per phantaſmata ex dictis: ſed eorum, quæ ſub ſenſu non cadunt, non dantur propria phantaſmata: ergo neque producitur propria ſpecies

Probatur ſecundo, ſi darentur propriæ ſpecies eorum, quæ non cadunt ſub ſenſu, non eſſet minus certum illa dari, ac accidentia ſenſibilia, ſed hoc eſt falſum; ergo. maior probatur, cognoſcerentur in ſe ipſis. minor etiam probatur: quia vt experientia patet, non niſi poſt multum diſcurſum ea dari colligimus.

Confirmatur quia, quæ per proprias ſpecies cognoſcuntur, illico cognoſcuntur: ideo Angeli: quia omnium proprias habent ſpecies, non diſcurrunt, ſed intellectus humanus pro hoc ſtatu multis indiget diſcurſibus ad cognoſcendam naturam eorum, quæ non cadunt ſub ſenſu: ergo non cognoſcuntur pec proprias ſpecies.

Probatur tertio, fidelis ſola fide tenet in Euchariſtia: non adeſſe panem: ergo ſubſtantia, quæ non cadit ſub ſenſu, non cognoſcitur per propriam ſpeciem: conſequentia probatur: quia ſi per propriam ſpeciem cognoſceret ſubſtantiam panis, habita deſitione panis, non immitteretur amplius propria ſpecies: ergo naturaliter cognoſceretur, ibi non adeſſe panem, ſed hoc eſt hæreticum: ergo non datur propria ſpecies ſubſtantiæ.

Tertia concluſio. quæ non cognoſcuntur per propriam ſpeciem, cognoſcuntur per diſcurſum ad modum 355
rei ſenſibilis (excipe exiſtentiam propriorum actuum, de qua infra). Prima pars probatur: quia non eſt alia via, qua intellectus poſſit cognoſcere, *ex primo notabil.* Secunda etiam probatur: intellectus cognoſcit obiectum, ad modum alicuius rei: non ſpiritualis, quia ſi ſic, poſſet rem ſpiritualem in ſe ipſa cognoſcere, quia id, ad cuius inſtar aliud cognoſcitur, in ſe ipſo cognoſcitur; ergo ad modum rei materialis.

Confirmatur experientia. ſemper ac rem aliquam non ſenſibilem intelligimus, ſi aduertamus, cognoſcemus cognitam ad modum alicuius ſenſibilis.

Quarta concluſio. ea, quæ cognoſcuntur per diſcurſum, vniuntur media cognitione illius obiecti, à quo ad aliud ſit diſcurſus, explicatur. cognitio vt ſupra accidente ſenſibili per propriam ſpeciem, per quam natura eius cognoſcitur, quòd alteri inſit, nec ſe ſolo poſſit ſtare, concludit etiam ſubeſſe aliquod ſubiectum, quod per ſe ſtet, & ſic habetur cognitio ſubſtantię: dicitur. igitur in concluſione, quòd intellectus vtitur tanquam ſpecie, qua intellectionem ſubſtantiæ eliciat, cognitione, quam prehabuit de accidente: & ſi ex vna cognitione, vel accidentis, vel ſubſtantiæ, ad aliam accidentis, vel ſubſtantiæ diſcurrat, ſemper illa, quæ eſt veluti terminus à quo diſcurſus, vti tanquam ſpecie ad intellectionem nouam eliciendam. Probatur concluſio: quia non apparet quo alio modo poſſit intercedere diſcurſus, & obiectum vniti potentiæ, ſi non dantur propriæ ſpecies impreſſæ.

Quin-

356 Quinta conclusio. ea, quæ non cadunt sub sensu habita prima cognitione modo exposito; possunt recognosci per proprias species impressas, imperfectas tamen. explicatur, & probatur simul. facta longa inquisitione alicuius rei per discursum, & re cognita, in alijs recognitionibus maxima facilitate recognoscitur; ergo datur aliqua species; quæ illam representet; alioquin nulla esset ratio, cur prima vice tantus labor, non secunda, & tertia; sed hoc obiectum non aliter sine noua inquisitione cognoscitur, quàm primo per discursum; ergo est species, non repręsentans adæquatè naturam rei; sed tantum imperfectè, iuxta quod fuit discursus: ergo vera conclusio.

Sexta conclusio. anima cognoscit existentiam propriorum actuum per se ipsos modo experimentali. Probatur, quia non cognoscitur per propriam speciem, quia si daretur species repręsentans existentiam, posset, & essentiam, & tamen vt sic cognoscuntur tantùm per discursum ad modum rei sensibilis; sicut cętera, quæ non cadunt sub sensu; neque existentia horum actuum cognoscitur per discursum: quia ex nulla re sensibili potest concludi, quòd hi actus existant: ergo remanent, vt cognoscantur tantum per experientiam: quia cum operetur viuo modo, dum operatur, cognoscit se operari. ex hi omnibus

Patet, quomodo cognoscantur vniuersalia, substantiæ corporeæ, Angeli, Deus, anima, operationes animæ, & cętera omnia, de quibus particulares quæst. instituunt Conimbric. *cap. 5. quæst. 5.* & Ruu. *de intellectu agente quæst.* 4. 5. 6. 7. de quibus omnibus nobis placuit sub vna quæst. nostram sententiam afferre breuitatis gratia. aliqua argumenta in contrarium videri possunt apud eosdem auctores, sed sunt facillima.

De natura verbi mentalis. Quæstio Decima.

357 Remanet, vt agamus de actu intellectus, qui est intelligere, seu intellectio, & primo quæritur de natura verbi mentalis.

Notandum primo in intellectione intercedere veram, & realem actionem, vt docet Aristot. *hic tex. 4* & 12. *Met. text. 13.* & acceptatur communiter, dum admittitur diuisio actionis in immanentem, & transeuntem: sub immanente enim nullum dubium, & intellectionem includi, consequenter in ipsa nos debere assignare aliquid, quod per illam actionem producatur: quia implicat actionem intelligere sine termino, vt alibi diximus, cum sit essentialiter effectio termini.

Notãdum secundo, terminum per illam actionem productum vocari verbum mentale. dicitur verbum ad similitudinem verbi vocalis, scilicet vocum pro libito aliquid significantium: quia sicut illud, sic dicitur: quia dum profertur, internos conceptus significamus, & exprimimus; ita in termino intellectionis obiectum, quod intelligitur, nobis exprimimus: dicitur mentale. ad distinctionem verbi vocalis, & etiam scripti: solet etiam appellari, species expressa intellectus; conceptus mentis; verbum mentis, notitia genita, &c. de natura huius verbi, est pręsens quæstio.

Prima conclusio. in omni intellectione creata producitur verbum. Probatur primo auct. & primo D. August. *9. de Trinitat. cap. 7. conceptum rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo, intus dicimus.* Secundo auctor. D. Thom. 1. *parte quæst. 27. art. 1. quicunque intelligit eò ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua proueniens, & ex eius notitia procedens, quam quidem conceptionem vox significat, & dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis.* hæ auctor. loquuntur de omni intellectione; ergo in omni intellectione producitur verbum.

Probatur secundo ratione. intelligere est vera actio, vel (vt in omni opinione loquamur) actionem supponit; sed omnis actio essentialiter dicit terminum; ergo in omni intellectione est aliquis terminus; ergo vera conclusio. vltima consequentia probatur: quia non est alius terminus assignabilis pręter verbum. alias rationes habet Hurtad. *sect. 6.*

358 Sed contra hanc conclusionem instatur primo; ergo intellectus cum specie impressa esset in potentia essentiali ad intelligendum, quod est absurdum. probatur sequela; quia non solum esset in potẽtia ad operationem, sed etiam ad formam operationi necessariam. respondeo negando sequelam, ad probat. esse in potentia, non tãquam ad principium operationis; sed tanquam ad terminum; ideo esse tantùm in potentia accidentali.

Instatur secundo, per actiones sentiendi, volendi, &c. nihil producitur; ergo neque per intellectionem. respondeo negando anteced. quia in omnibus actionibus immanentibus datur proprius terminus, scilicet species expressa, quæ est sensatio in facto esse. videte Conimbric. *cap. 8. cart. 4. ad 5. & ad 6.*

Instatur tertio, Filius in Diuinis, & Spiritus S. intelligunt, nec tamen verbum producunt; ergo non in omni intellectione verbum producitur. respondeo, concesso anteced. negando consequentiam primo: quia loquimur tantum in creatis. Secundo, quia eadem intellectione, qua intelligit Pater; intelligunt Filius, & Spiritus S. licet in Patre sit pductiua verbi. nõ in Filio, & Spiritus S. quare illamet intellectio filij, & productiua verbi, licet non vt in filio, ratione, quæ assignatur in Theol. non est huius loci, cum multa supponat de Personis Diuinis, quæ hic non sunt tractanda. Interim videatur Torres *de Trinit quæst. 27. art. 3. disp. vn. parte 3. §. vel respondeamus.*

Aduertendum autem, verbum requiri in omni intellectione, ex conditione intellectus: quia enim est in potentia passiua ad cognitionem, eget forma per quam reducatur ad actum, & quia respectu cognitionis est potentia vitalis, debet talis forma ab eo produci: quia verò est potentia cognoscitiua, debet hæc forma esse actualis similitudo obiecti, quod cognoscitur vitaliter expressa à cognoscente, per quam cognoscens fit simile obiecto cognito. quare necessitas verbi non oritur ex pręsentia, vel absentia obiecti; in quo decepti sunt Caiet. & alij existimantes, quòd sicut species impressa est ad supplendam absentiam obiecti, ita etiam expressa. alia argum. videri possunt apud Conimbricens. & Ruuium. quod tetigit, & Nouarin. *lib. 3. axiom. num. 579.*

Secunda conclusio. verbum producitur per dicere (lv *dicere* denotat actionem, qua aliquid dicitur, & profertur) 359
hæc conclusio est Scoti *in 1. dist. 2. quæst. 7. §. ad secundum dubium dico.* D. Thom. 1. *parte quæst. 34. art. 1. ad tertium*, & communis, contra Vasquez 1. *parte disp* 141. *cap. 4. nu.* 22. qui existimat actionem, per quam verbum producitur, non esse dictionem, sed dictionem esse ipsummet verbum. probatur, quia sicut se habet verbum vocale ad dicere vocaliter, ita dicere mentaliter ad verbum mentale; sed verbum vocale, verè producitur per dicere vocale; ergo etiam mentale, per dicere mentale.

Sed contra instatur ex Vasquez. Verbum non dicitur; ergo non producitur per dicere. consequentia patet. Anteced. probatur, quia si quis interrogetur, quid apud se dicat, respondebit, non verbum, sed rem per verbum signatam. Pro responsione aduertendum, verbum duos includere respectus, vnum producti ad principium producens; alterum signantis ad rem significatam: ita etiam ipsum dicere, vnum respectum ad verbum, quod per ipsum producitur; alium ad rem per verbum significatam. modo ad argum. negatur anteced. quia verè verbum producitur per dicere; & potest etiam dici quod verbo rem dicat, quia per verbum significatur; ad probat. anteced. ideò sic responderi; quia interrogantes nolunt scire, quid intra se producat, sed quid exprimere velit, quod est finis intellectionis, non verbum; quod in tantùm intenditur, in quantùm non potest esse expressio obiecti, sine vllo.

Tertia conclusio. verbum in vno sensu producitur per intelligere, in alio nequaquam. explicatur, & probatur simul conclusio. dupliciter potest considerari intelligere; seu intellectio. Primo in fieri. Secundo in facto esse. Primo modo est ipsamet productio verbi. Secundo modo est ipsum verbum, vt intellectum informat, & reddit intelligentem: primo igitur modo verbum fit per intelligere: quia tali pacto idem est quod dicere, per quod diximus verbum produci: Secundo modo nequaquam: quia est terminus, qui est ipsummet verbum; at nihil fit per se ipsum.

Quarta conclusio. Verbum non est id, quo cognito cognoscatur obiectum. est contra Caiet. 1. *parte, q. 27. art. 1.* 360
§. ad 4. dubit. Torres. *ibidem disp. 3. § dubium occurrit*, & *disp. 5. parte 1. conclusione* 4. Fer. 1. *contra Gent. cap.* 53 §.

aduertendum pro hoc vltimo, & alios, qui dicunt, obiecta fieri præsentia intellectui. quia debent actum terminare, non secundum esse reale, sed secundum actualem similitudinem, quæ in phantasia est idolum, in intellectu verbum, & hanc debere cognosci, vt imago est obiecti, qua cognita, cognoscitur obiectum; nostra conclusio est in contrarium; quæ sic probatur; si verbum esset obiectum cognitum, prius formaretur, quàm cognosceretur obiectum, sed hoc est falsum: ergo. maior probatur: quia res cognoscēda præsupponitur cognitioni. minor etiam probatur: quia vt ipsemet Ferrar. dicit, intellectus formando verbum, intelligit obiectum; quia, ideò verbum formatur, quia obiectum intelligitur, nec alia actione producitur, quàm per obiecti intellectionem: ergo non potest verbum esse obiectum cognitum, nisi cognitione reflexa; de qua modo non est nostra conclusio.

In quo formaliter consistat intellectio. Quæstio Vndecima.

361 Difficultas est, an intellectio formaliter consistat, in productione verbi, vel in Verbo, vel in vtroq. simul.

Prima sententia docet, consistere in sola productione verbi, ita citatur Zumel 1. *parte quæst.* 27. *art.* 1. *disput* 5. *ad* 4. & adducere possumus Caiet. Fer. *locis citatis ex q. præced.* & alios ex Thomist. dicentes beatos nullum verbum formare de Deo clarè viso, consequenter eorum intellectionem consistere in sola actione.

Secunda Sententia docet, consistere in solo verbo. ita Vasquez. *loco citato, quæst. præceden.* & Ruu. *tract. de actu intellectus possibilis quæst.* 3. *num.* 276. qui etiam citat pro se D. Thom. & Scotum, & ad hanc adducere possumus omnes illos, qui dixerunt intellectionem esse actionem grammaticalem: quia constituentes intellectionem in solo verbo, seu termino dictionis intellectiuæ, qui non est actio, sed qualitas quædam actionem terminans, dixerunt esse actionem grammaticalem, scilicet significari per verbum intelligere. apud grammaticos actionem denotans, & si reuera intelligere non sit actio, sed terminus actionis.

Tertia sententia vult intellectionem formaliter dicere, & productionem, & Verbum ipsum, in intellectu receptum. ita Hurt. *disp* 6. §. 4. & deinceps cum Suarez, & alijs, cum quibus.

362 Vnica conclusio. intellectio formaliter consistit in vtroque: probatur primo auctor. Aristot. *cap* 4. *&* 12. *Met.* vbi inter actiones immanētes, enumerat intellectionem: nec valet effugium, quod sit actio grammaticalis: quia actiones immanentes non sunt actiones grammaticales.

Probatur secūdo intellectio est expressio obiecti, quod intelligitur: sed expressio vtrumque includit: ergo. maior patet; quia non alia ratione dicitur cognoscens esse, res cognita; cognitio fieri per assimulationem, quàm. quia exprimit in se ipsum obiectum. minor probatur, quia expressio dicit actionem, quæ est fieri alicuius in facto esse, sed hoc aliud non est, quàm Verbum: ergo.

Confirmatur quia nisi actualiter intellectus sistat in expressione obiecti, non dicitur intelligere: ergo intellectio includit vtrumque.

Confirmatur secundo, experientia, quia si intellectus reflectat supra suam intellectionem, cognoscet tunc, cum intelligebat, à se quasi sensisse aliquid emanasse, consequenter aliquam edidisse actionem.

Probatur tertio, viuēs intellectiuum formaliter in actu primo consistit in esse principium actuum, se perficiendi ab intrinseco: ergo viuens in actu secundo consistet in se actualiter perficere: ergo in actuali operatione: sed intellectio est, qua viuens intellectiuum se perficit ab intrinseco: ergo intellectio consistit in actuali operatione: ergo vera conclusio. anteced. patet ex definitione vitæ. Prima consequētia probatur: quia actus secundus est exercitium actus primi. Secunda consequentia etiam probatur: quia actualiter se perficere dicit actualem operationem. minor subsumpta cum prima consequentia patent. Secunda probatur: quia in intellectione non potest esse alia actio, quàm productiua Verbi, quæ cum non possit esse sine Verbo: sequitur in vtroque consistere formaliter intel-
363 lectionē. alias rationes videri possunt apud Hurt. & alios.

Sed contra instatur primo, ex Ruu. per solum verbum habetur assimilatio intelligentis ad rem intellectam ergo in illo tantùm consistit formaliter intellectio: consequentia probatur: quia intellectio est assimilatio. Confirmatur actio productiua Verbi est prior saltem natura verbo: ergo prius intellectus intelligeret, quàm haberet verbum; quod est absurdum, quia verbum est actualis similitudo. Ad argumentum distinguo antecedēs per solum verbum habetur assimilatio in facto esse, concedo antecedens: in fieri, nego antecedens: quare negatur consequentia, ad probationem intellectionem, esse assimulationem in fieri, consequenter includere, & productionem, & verbum. ad Confirmationem dato antecedente, negatur consequentia; facit enim transitum à prioritate à quo, quæ importatur tantùm per prioritatem naturæ, & assumitur in antec. ad prioritatem in quo in consequenti.

Instatur secundo, ex Vasquez *num.* 17. si intellectio est dictio, & è contra; ergo obiectum producitur, sicut verbum, & verbum intelligitur, sicut obiectum; sed hoc est falsum; ergo. respondeo negando sequelam, quia dicere, vt dicebamus, duos dicit respectus, & quia prout dicit vnum, non dicit alium; ideò & si dicere, & intelligere idem sint secundùm rem; quia tamen intelligere solum importat respectum representandi, quod tantùm conuenit obiecto, non verbo; dicere verò, & productionem, quod tantùm verbo competit, & etiam dictionem, quod rei manifestationem: ideò non potest dici obiectum produci; neque Verbum intelligi: potest tamen dici verbum, & obiectum dici; verbum vt, *quo*, obiectum vt *quod*: quia verbo obiectum manifestatur; & per hæc patet ad auct. D. Tho. 1. *parte quæst.* 34. *art.* 1. *ad* 3. in qua tantùm fidit Ruu. scilicet quòd intelligere nullam rationem originis importet, sed dicat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam; intelligitur modo explicato per respectum solius manifestationis, quem dicit intelligere, & si reuera consistat in Verbi productione. pluribus apud Hurtad. *disput.* 6. *sect.* 2. *subsec.* 2. §. 76. 77. *&* 78.

Instatur tertio, ab eodem Vasquez auctor. Aristotel. *hic*
text. 27. vbi dicitur, intelligere esse motum perfecti: ergo, 364
infert Vasquez, non consistit in actione, alioquin esset actus entis in potentia ad verbum, consequenter imperfecti. respondeo primò, quòd si Aristot. excluderet actionem, excluderet etiam motum, quia omnis motus inuoluit actionem. respondeo secundo intellectionem vocari motum perfecti: quia intellectus, & si sit in potentia ad verbum; non tamen ad intellectionem; quia intellectio dicit etiam ipsam actionem, qua informatus intellectus, quasi iam perfectus ordinatur ad verbum, ad differentiam cęterorum motuum, quorum finis cum sit forma tantum, per actionem non perficitur subiectum vt sic, sed tantum ordinatur ad terminum, per quem postea perficitur; ideò vocantur motus imperfecti. quare ex hoc loco potius firmatur nostra conclusio. hanc nostram sententiam Hurt. §. *cit.* facit expressam D. Thom. *in* 1. *disp.* 27. *qu.* 2. *art.* 2. videatur.

Quæres, an à solo Deo intellectio produci possit. Re- 365
spondeo negatiuè cum D. Thom. 1. *parte quæst.* 34. *art.* 1. & 2. 2. *quæst.* 23. *art.* 1. Ruu. *tract. de actu intellectus possibilis quæst.* 4. & alijs, ratio est, primo quia intellectio, & omnis actus cognoscitiuus de sui intrinseco est attingentia obiecti respectu producentis; respectu enim alicuius est attingentia; at Deus non potest actu creato obiectum attingere; prēterquamquod tunc non attingeretur ab intellectu creato, sed à Deo. Secundo omnes actiones intrinsecè denominant agentèm; at omnis cognitio consistit in actione: ergo denominabit cognoscens tantùm proprium efficiens; ergo non potest vnum denominare cognoscens, & ab alio effici; ergo cognitio alicuius non potest esse à solo Deo. neque obstat, quòd Deus possit in genere causæ efficientis quidquid potest causa secunda, quia hoc intelligitur exceptis actibus, qui ex intrinseco denominant proprium efficiens, & illorum denominatio repugnat Deo; cuiusmodi sunt omnes sensationes, intellectiones, volitiones, &c. quare per hoc non dum determinamus de intellectione; sed etiam de cęteris actibus vitalibus cognoscitiuis, & appetitiuis. Hurt. nobiscum consentiens, quòd intellectio non possit esse à solo Deo, eò quod dicat actionem, dicit tamen in sententiam eorum, qui in sola qualitate intellectionem constituunt, posse, eò quòd illa qualitas potest produci à solo Deo. videatur *disput. cit. sect.* 3. *subsec.* 1. 2. *&* 3.

De

De memoria intellectiua. Quæstio Duodecima.

366 PRima conclusio. in anima intellectiua datur memoria. est Aristotel. *hic tex.*8.D.Thom. 1.*parte quæst.79. art.* *6.2. contra Gentil. cap.78.* Scoti,& communis. probatur, quia sæpè recordamur preteritorum, etiam vniuersalium; ergo datur memoria intellectiua. probatur consequentia, quia attingere preteritum est officium memoriæ, quæ ex Cicer.definitur,per quam animus repetit ea,quæ fuerunt; sed sensus non attingit rem vniuersalem, ex dictis; ergo est memoria intellectiua.

Sed contra instatur ex Auicen. *6.naturalium parte 5.* *cap.*6.qui contrarium docuit. si species conseruantur semper in memoria; ergo intellectus semper intelliget. probatur cousequentia, quia cum specie est sufficiens principium intelligendi. respondeo negando sequelam, non defectu principij; sed phantasmatis, à quo pendet intellectus in operando; non est autem operatio phantasiæ semper circa idem phantasma:ideò autem phãtasia potius circa hoc, quàm circa aliud obiectum operatur, ad cuius operationem sequitur operatio intellectus. Primo, quia voluntas multoties applicat phantasiam,& phantasia obedit; quando verò phantasia preuenit motum voluntatis, prouenire potest à causa extrinseca,putà ab Angelo,à Dęmone, &c. qui dominium babentes supra res corporeas, commouere possunt phantasmata, & phantasiam excitare, vt circa hoc, vel illud operetur: aliquando etiam à dispositione corporis; à prędominio homoris, in organo. videte Ruu. *de actu intellectus possib.qu. 5. dub.*1.

367 Secunda conclusio. memoria est thesaurus conseruatiuus specierum iam intellectorum. Probatur,memoria intelligit rem pręteritam,vt docet Aristotel *lib.de memoria,* *& reminiscentia cap.*1. sed hoc non potest sine speciebus; ergo conseruat species.

Cõfirmatur, in prima cognitione obiectorum multùm defatigatur intellectus, at in eorum reminiscentia nequaquam; ergo,quia habet species conseruatas in memoria, quibus potest pro libito vti independenter à discursu, & sensibus externis, sicut eguerat prima vice, neque obstat quod Aristotel. dixerat *loco,quo supra*, memoriam specierum conseruatarum tantùm animæ sensitiuæ per se conuenire; intellectiuæ verò per accidens:quia aliud non innuit; nisi quod memoria intellectiua pendeat in operando à memoria sensitiua conseruatiua specierum phantasticarum, vt diximus; immò ratio memoriæ perfectior reperitur in parte intellectiua, quàm in sensitiua, vt benè Ruu. *eadem quæst.dub.*2.

Tertia conclusio, intellectus, & memoria propriè nec formaliter distinguuntur (de distinctione reali certum est in nostra sententia) est D. Thom. *quæst.citata art.* 7. Ruu. *quæst.citata dub.* 3. & satis communis, licet multi admittant potentias realiter distinctas in anima.

Probatur primo,vel eadem potentia cognoscit preteritum,quæ cognoscit pręsens: vel non. Si primum, intellectus cognoscit pręsens; ergo cognoscit, & pręteritum; ergo,vel memoria,& intellectus sunt idem formaliter:vel memoria non est potẽtia cognoscitiua: si secundum,quòd cõgnoscatur pręsens, vel pręteritum est differentia accidentalis,nec dicit diuersum modum immutandi,&c.alioquin,& quod cognoscatur singolare,vel vniuersale, clarè, vel obscurè poneret differentiam formalem: ergo potentia,quæ cognoscit pręsens,non potest esse distincta formaliter ab ea,quæ cognoscit pręteritum.

368 Probatur secundo, quia in illa potentia formaliter debet esse species,quæ debet operari: ergo non est assignanda duplex potentia formaliter, alia operatiua, alia conseruatiua specierum. consequentia patet.anteced.probatur: quia potentia formaliter dicitesse principium completum ad actum: ergo includit formaliter species, sine quibus non est huiusmodi principium.

Confirmatur, quia ex dictis, nec in parte sensitiua memoria,& potentia cognitiua formaliter distinguuntur, at est eadem omnino ratio in parte intellectiua: ergo,vnum, vel alterum argum.habet in contrarium Ruu.*quæst citata,* *dub.* 3.sed sunt facillima. agit de memoria etiam Hurtad. *disp.* 5. *sect.*8. apud quos fusius: & aliqua differentia assignatur inter intellectiuam,& sensitiuam.

De appetitu rationali. Quæstio Tertia decima.

DE appetitu rationali,qui, & voluntas, tertia potentia animæ intellectualis,multa possent disputari:quia tamen plurima excussa sunt in phys. de causa finali (ad voluntatem enim spectat) multa, quæ de libertate, &c. locum proprium habent in Theol.cum de actibus humanis: ideò omnibus omissis, pręsenti tantùm quæst. quæ hic necessaria videntur,complectar.

Prima conclusio. appetitus rationalis differt specie ab 369
appetitu sensitiuo, de quo supra *ad calcem pręced.tract.* Probatur ex differentia,quæ cernitur inter vtrunque. Primo sensitiuus sequitur cognitionem sensitiuam,rationalis intellectualem. Secundo sensitiuus est organicus,intellectualis nequaquam. Tertio sensitiuus non reflectit supra suum actum, benè rationalis. Quarto sensitiuus subiacet influxibus Cœli ratione organi, non sic intellectualis inorganicus.Quinto sensitiuus non est liber, benè voluntas. Sexto. Voluntas tãquam omnium potentiarum regina imperat sensitiuo dominio politico. Vltimo(cęteris differentijs omissis) obiectum appetitus sensitiui est bonum sensibile materiale,& singulare; obiectum verò appetitus rationalis est bonum in communi, corporale, spirituale,singulare,vniuersale,&c. ergo vera conclusio. ex dictis

Deducitur. si recolantur quæ diximus, cum de distinctione potentiarum, distingui etiam realiter saltem ratione organi. si verò sumantur pręcisè, saltem formaliter: quia sunt potentiæ diuersi gradus; sensitiuus animæ sensitiuæ,rationalis intellectiuæ.

Secunda conclusio. appetitus rationalis, & intellectus sunt eademmet potentia,pro diuersitate officiorum diuersimode appellata. est Durandi *in 1 dist.3.parte 2.quæstio.4.* Aureoli apud Capreol. *ibidem quæst.* 3. & expressa ex recentioribus Hurtad.*disput.4.sect.*2.aliter sentit D. Thom. *quæstio.22.de veritate art.* 10. Capreol. & Fer. & alij apud Ruu. quos ipse sequitur *cap.* 13.*quæst.* 1. Probatur primo, non potest ferri voluntas nisi in obiectum cognitum: ergo est cognoscitiua: ergo non distincta ab intellectu. vltima consequentia patet cum anteced. Prima probatur: quia alioquin non deberet esse obiectum cognitum.

Dices,debere cognosci, ab intellectu tantùm, sed contra,quia voluntati pręsentatur obiectum: ergo ipsa debet illud cognoscere: quia pręsentatio, & manifestatio non fit nisi cognoscenti.

Probatur secundo,intellectio est tantùm ratio representatiua intellectui; ergo, si representatio fit voluntati per intellectionem, eadem est potentia intellectus, & voluntas.antecedens probatur: quia intellectio repręsentat formaliter, & vt *quo* inhærens, sed inhæret intellectui tantùm: ergo.

Probatur tertio, voluntas est potentia libera: ergo co- 370
gnoscitiua: ergo non distinguitur ab intellectu. anteced. est de fide. Prima consequentia probatur: quia libertas prouenit ex eò quòd potest voluntas sequi, & non sequi obiectum: sed hoc dicit cognitionem. quia in obiecto cognoscatur aliqua ratio boni, aliqua mali: vel saltem non ratio infinita boni.pluribus apud Hurtad. *loco citato*.

Sed contra instatur primo, intellectus, & voluntas habent obiecta diuersa: ergo: respondeo,hoc non probare, nisi quandam distinctionem formalem secundùm diuersa officia,quæ exercet eademmet potentia.

Instatur secundo, habitus intellectus, & voluntatis distinguuntur realiter: ergo & potentiæ. negatur consequentia: alioquin nec in eadem potentia distincti habitus esse possent. ratio negationis est:quia habitus fiunt ex actibus: ideò illis adæquantur,non sic potentiæ.

Instatur tertio. intellectus, & voluntas habent diuersum modum operandi: intellectus trahit ad se obiectum: voluntas ad illud quasi trahitur: ergo distinguuntur. respondeo hunc diuersum modum operandi non arguere, nisi diuersitatem formalem: eò quòd non sint diuersi adęquatè: quia operari per modum inclinationis necessariò dicit cognitionem, vt diximus.

Instatur quarto, intellectus dirigit voluntatem: ergo distinguitur. respondeo distinguendo antecedens,dirigit effectiuè, nego. formaliter concedo: scilicet representando obiectum: quare negatur consequentia quia cum hæc directio fiat representando per cognitionem, eidem potentię;

tentiæ; hæc cognitio inesse debet vt diximus; neque obstat idem realiter se ipsum dirigere ad vnum actum, per alium à se elicitum.

371 Tertia conclusio. intellectus vt sic est perfectior, quàm voluntas. est contra Scotum, Henricum, Alensen, Albert. Mag. & alios, est tamen cum D. Thom. 1. *parte quæstio.* 82. *art.* 3. Caiet. *ibidem*, & alijs apud Conimbricens. *quæst.* 2. *cap.* 13. *art.* 2. quos ipsi sequuntur. Probatur primo de se perfectior est actus cognoscitiuus, quàm appetitiuus; ergo vera conclusio. antecedens probatur: quia appetere vt sic, conuenit etiam inanimatis; cum sit per modum inclinationis; at cognoscere tantùm animatis: ergo.

Probatur secundo, intellectus est regula omnium operationum, & actuum voluntatis; & ex cognitione actus est liber, bonus, vel malus: ergo actus intellectus est perfectior. probatur consequentia; quia talis euadit in perfectione actus voluntatis, qualis est actus intellectus.

Sed contra instatur primo, voluntas regulat totum hominem: ergo est nobilior. respondeo voluntati hoc conuenire ratione cognitionis: quia nihil volitum, quin præcognitum, consequenter, nec imperatum: ratione cuius etiam tantùm actus voluntatis sunt boni, vel mali, liberi, &c.

Instatur secundo, voluntas fertur circa obiectum nobilius, scilicet circa bonum; ergo. Respondeo negando antecedens, quia idem obiectum voluntatis materialiter est etiam intellectus: quia omne bonum est verum; licet sub alia formalitate attingatur ab intellectu: quæ tamen formalitas in obiecto intellectus est perfectior, quàm in obiecto voluntatis: quia intellectus fertur in omnem rationem veri distinctè; at voluntas tantùm in bonum vt existens, quia illa appetuntur, quæ parari possunt, huiusmodi autem sunt tantùm bona existentia.

372 Pro multorum autem argum. solutione aduertendum, aliud esse loqui de intellectu, & voluntate secundùm se ipsas compactis; quod ideò dixi in conclusione lv *vt sic*; & aliud prout sumus in hac vita: hoc enim secundo modo comparata perfectior est voluntas; tùm quia habet actus nobilissimos, amoris Dei, ex charitatis habitu, consequenter posse habere etiam habitus perfectiores; at intellectus non potest habere claram Dei visionem; actum sui nobilissimum; tùm quia pro hac vita voluntas fertur in propria obiecta modo sibi connaturali per inclinationem; at intellectus non omnia attingit in se ipsis, cum non attingat per proprias species. plura apud Conimbric. *loco citato*.

Tres actus solent assignari voluntati, correspondentes triplici actui intellectus. Primus simplex complacentia, vel displicentia: scilicet simplex affectus voluntatis, per quem nobis placet, vel displicet obiectum; & dicitur correspondere simplici apprehensioni intellectus. Secundus actus est efficax, & supponit simplicem complacentiam, vel displacentiam, per quem absolutè prosequimur, vel fugimus obiectum; & dicitur correspondere affirmationi, & negationi intellectus. Tertius qui comparetur discursui intellectus, propriè non adest in voluntate, tamen solet assignari actus ille, cum voluntas vult media propter finem; videtur enim quidam discursus, & quod volitio finis sit causa volitionis mediorum, sicut cognitio præmissarum est causa cognitionis conclusionis.

Soluuntur non nulla dubia de anima in statu separationis. Quæstio vltima.

373 DVbitatur primo, an animæ separatæ status separationis sit ei naturalis. respondeo negatiuè cum D. Tho. 1. *parte quæst.* 89. *art.* 1. Caietan. *ibidem*, & alijs admissis à Conimbricens. *disput.* 2. *de anima separata art.* 2. contra Ruu. *de anima separata quæst.* 6. & alios ab illo citatos, ratio est primo, quia anima vtpotè forma essentialiter corporis non habet inclinationem naturalem ad illum statum; ergo non est naturalis; naturalitatem enim sequitur propensio. Secundo duo contradictoria non possunt esse alicui connaturalia; sed esse vnitam est connaturale animæ: ergo non potest ei esse connaturalis status separationis, qui dicit non esse vnitam.

Sed contra instatur. nullum violentum durabile: ergo non potest esse violentum animæ esse extra corpus. Respondeo primo, hoc esse verum de violento, quod infert, aliquam passionem, cuiusmodi non est anima in statu separationis. respondeo secundo non esse in statu violento, si sumatur violentum propriè vt sumitur 3. *Ethicor.* pro eo quod habet in se principium actiuum ad aliud, & in contrarium vrgetur; sic enim anima non est in statu violento: quia non potest se sola corpori vniri ex defectu corporis, quod corruptum non petit naturaliter amplius reproduci; vnde dicit D. Tho. *loco citato* esse in statu præter naturam, non autem violento.

Instatur secundo, si sic, vnio animæ esset naturalis. Respondeo, vt alibi; esse supernaturalem ex parte corporis, non ex parte animæ, quæ semper est actus corporis. alia argum. videri possunt apud Conimbricen.

Dubitatur secũdo, an anima separata habeat naturalem propensionem ad corpus. respondeo affirmatiuè, cum D. Thom. 1. *parte quæst.* 75. *art.* 1. *ad* 6. ratio est, quia appetitus naturalis sequitur esse; & anima separata est eiusdem entitatis, consequenter eundem retinet appetitum; neque ex hoc sequitur, quòd vnio simpliciter sit debita; licet enim sit debita ex parte animæ, non tamen ex parte corporis.

Dubitatur tertio, an anima separata appetitu elicito appetat reuniri corpori. Respondeo cum distinctione; animas beatorum appetere: quia vident sibi futurum maximæ gloriæ: animas verò damnatorum nequaquam, quia vident vice versa sibi futurum maioris pœnæ. 374

Dubitatur quarto, an anima in separatione subeat aliquam mutationem. Respondeo; animam cum propria subsistentia subsistat etiam in corpore: quia a corpore independens in esse, hanc etiam retinere separatam; consequenter non mutari, per hoc, quòd aliquem modum acquirat per se existendi in statu separationis, vt censuit Caietan. 3. *parte quæst.* 6. posse tamen dici, quòd aliquo pacto mutetur, quatenus primo erat vnita, postea nequaquam, non quod amittat modum realem vnionis; per nos enim hic modus non datur; sed tantùm per hoc, quòd primò informabat corpus, postea non informat.

Dubitatur quinto, de cognitione animæ separatæ. Respondeo primo animam separatam retinere, omnes potentias rationales, immò & sensitiua, si sumantur præcisè. Secundo species eorum, quæ non cognouit in hac vita, infundi à Deo. Tertio cognitionem obiectorum, & habitus, quos habuit in hac vita; cum hac tamen differentia, quòd cognitiones, & habitus, qui inuoluunt imperfectionem, in animabus beatis sunt perfecti; in damnatis verò remanent in sua imperfectione; atque adeò in beatis non sunt habitus, neque erronei, neque probabiles: item nec habitus fidei, &c. de his omnibus fusius apud D. Thom. 1. *parte quæst.* 89. Conimbricens. *toto tract. de anima separata*, & Hurtad. *tota disput.* 18. hæc sufficiant pro hoc tractatu, & pro omnibus lib. de anima. Benedictus Deus.

Quæstiones variæ in Metaphisicam Aristotelis.

MVlta discussimus in nostro cursu Philoph. quæ spectabant ad Metaphys. quare nullus certus tractatus in ipsam nunc superest instituendus; sed tantùm quædam disparata, quæ desiderari possunt, disputanda, quod ideò titulum inscripsimus, *quæstiones variæ in Metaphysicam*.

An ens transcendens dicat vnum conceptum formalem. Quæstio Prima.

QVia non est nobis mens, metaphysicum agere, sed tantùm quasdam quæst. discutere, quæ nobis deesse videntur maximè necessariæ ad Theol. neque in Philosof. vllo colore tractari poterant, vtpotè merè Metaphys. ideò neque perfectam methodum in scientijs tradendis seruare statuimus: scilicet præmittendo solita proœmialia, &c. quare hoc vnum admonens metaphysicam, sic dici, vt placuit Auerroi, quasi post physicam: quia post physicas scientias tradi consueuerit; siue vltra physicam, vt placuit Alberto Magno. statim quæro, an ens transcendens habeat vnicum conceptum obiectiuum. Pro cuius solutione 375

Notandum primo, citra controuersiam metaphysicam versari circa res, quæ abstrahunt à materia; cum enim tri-

plex

plex detur abstractio ad scientiam conducens, scilicet materiæ sensibilis à ratione singularitatis; & spectat ad physicam; abstractio quantitatis, seu materiæ intelligibilis; & spectat ad mathematicam: denique abstractio alicuius ab omni materia; & hæc ad aliam scientiam spectare non potest, quàm ad metaphysic. pluribus apud Pat. Pasqual. *disput.7. Metaphysic. sectio.2. num.12. & 13.* quærit igitur quæst. an s ens, vt sic (quod dicitur transcendens, quia vagatur per omnia, & abstrahit ab omni materia, & consequenter pertinet ad metaphysicam; siue, vt obiectum adæquatum, vt communiter Doctorum apud eundem P. Pasqual. *disp.15. sect.1 num.10.* siue vt fundamentum, & prima radix realitatis, vt ipse *disp. 17. sect. 4. num. 2.*) quærit (inquam) an hoc ens dicat vnum cōceptum obiectiuum, vel plures,

Notandum secundo ens, de quo quæst. presens est mota, de quo formali dicere id, quod habet essentiam, ampliantes nomen essentiæ, non ad naturam completam tantùm, sed ad id, quo aliquid concipitur constitui in esse reali, & contra distingui à nihilo: & quia hoc aliud esse non potest, quàm realitas; ens vt sic dicit id, quod habet realitatem. fusius apud eundem. *disp.15. sect.3.4. & 5.*

Notandum tertio, conceptum formalem, de quo quærimus: an sit vnus respectu entis, esse ipsammet cognitionem, qua ens, vt sic cognoscitur: ad differentiam conceptus obiectiui, qui dicitur ipsummet ens, vt per talem cognitionem cognoscitur: & dicitur formalis: quia tanquam quædam forma intellectui inhæret; vt etiam alibi innuimus. sensus igitur quæst. est, an cognitio, qua ens, vt sic secundùm suam communitatem cognoscitur, sit vna contradistincta à conceptibus formalibus, quibus cognoscuntur inferiora entis, substantia scilicet, accidens, &c. his notatis,

376 Vnica conclusio, conceptus formalis entis est vnus. hęc conclusio est D. Thom. Scoti, & communis apud Suarez, *disp.2. sect.1 num.9.* & Pasqual. *disp.33. sect.1. num. 5.* contra Caiet. Fer. & Fonsecam. Probatur primo, conceptus formalis, quo concipitur ens vt sic, non est conceptus substantiæ, accidentis, & ceterorum inferiorum; ergo est vnus. antecedens vnusquisque in se experitur, dum concipit ens, non concipere substantiam, aut accidens: substantia enim, & accidens, dicunt oppositum modum existendi: consequenter non possunt vnico conceptu essentialiter repręsentari. consequentia probatur. esse vnum dicit esse indiuisum in se, & diuisum à quocunque alio: ergo si conceptus entis non est alterius, est diuisus ab alijs: igitur indiuisus in se; ergo vnus.

Probatur secundo, si conceptus formalis entis non est vnus, sed multiplex: vel per vnum repræsentatur quod per alium, vel non. Si primum: ergo sunt superflui tot conceptus, cum per vnum habeatur quod per ceteros: si secundum: ergo erunt diuersæ rationes repræsentatæ: ergo erunt conceptus illarum rationum, vt sic; ergo dicendum conceptum formalem entis esse vnum.

Confirmatur, quia audito nomine entis, non distrahitur animus, ad plura, sed ad vnum quid: sicut cum auditur animal, homo, &c. ergo. plures rationes habet Suarez *disput. 2. sect.5.* & Pasqual. *loco citato*.

377 Solùm ex aduersarijs posset instari. ens non est vniuocum, sed analogum: ergo non habet vnum conceptum formalem. consequentia probatur: quia ratio analogi non est vna, sed multiplex: quia primario dicitur, & propriè de principali analogato, secundariò & impropriè, de ceteris: consequenter illa ratio non potest vnico conceptu exhauriri: ergo conceptus formalis entis non est vnus. Respondeo quidquid sit de anteced. de quo infra, negando consequentiā, quia vt notat Suarez. *num.13.* ex D. Thom. *in 1. dist. 19. quæst. 5. art. 2. ad primum* dantur aliqua analoga attributionis, quæ significant formam non solùm in primo analogato, sed in omnibus: & huius generis esset ens, si esset analogum: vnde illa ratio entis in omnibus existens, per omnes entis significata esset vna, vnicoque conceptu posset repræsentari.

An ens dicat vnum conceptum obiectiuum.
Quæstio Secunda.

378 Idem auctores, qui supra negauerunt vnum conceptum formalem enti, negant etiam ei vnum obiectiuum, vt est videre apud Suarez, *disp.2. sect. 2. num. 4.* differunt tamen hi auctores, in explicando, quid correspondeat enti vt sic; aliqui enim volunt correspondere omnia genera entis, quatenus aliquo pacto conueniunt; alij hoc disiunctum, *substantia, vel accidens*; alij omnia entis genera simpliciter, sine vlla disiunctione. alij alio modo loquuntur. videatur Suarez & Pasqual. *disput.34. sect.1.* Pro nostra sententia.

Prima conclusio. ens transcendentale dicit vnum conceptum obiectiuum. est Scoti, & Scotistarum, & ferè omnium, qui ponebant vnum conceptum formalem entis, & eorum, qui dicunt, ens vniuocum ad inferiora, vt est videre apud eundem Pasqual. *num.4.*

Probatur primo, ens habet vnum cōceptum formalem entis; ergo etiam vnum obiectiuum. consequentia probatur; quia conceptus formalis, debet commensurari obiectiuo, cum sit intrinsecè expressiuus obiectiui; ergo si datur vnus formalis, datur & vnus obiectiuus.

Confirmatur, quia quod per conceptum entis representatur, non est aliqua ratio expressa inferiorum, sed est vnica tantùm ratio, quà ad summum inferiora implicitè continentur; ergo est vnus conceptus obiectiuus, scilicet illa ratio communis.

Probatur secundo, in re omnia inferiora entis conueniunt propriè in aliqua ratione communi, ergo ens habet vnum conceptum obiectiuum. anteced. probatur: quia, vt diximus, omnia, quæ dominantur entia, verè dicunt realitatem, quæ per hoc nomen importatur, vt diximus. consequentia probatur; quia intellectui potest obijci tantùm illa vna ratio communis, in qua conueniunt.

Confirmatur, ideò animal dicit vnum conceptum obiectiuum, quia dicit aliquid in omnibus inferioribus, in quo 379
conueniunt; sed etiam sic sunt inferiora entis, ergo ens habet vnum conceptum obiectiuum.

Probatur tertio, si ens non habet vnum conceptum obiectiuum; sed dicit plura; vel dicit substantiam, & accidens disiunctiuè, vel copulatiuè, vel nec disiunctiuè, nec copulatiuè, vel dicit omnia decem genera prima, in quæ diuiditur: hi enim sunt modi, quibus loquuntur auctores negantes vnitatem conceptus obiectiui, sed nullo ex his modis loqui possumus: ergo ens dicit vnum conceptum obiectiuum. maior probatur, quia omnes censent veras has propositiones, *substantia est ens, accidens est ens*, sed si ens importat disiunctiuè substantiam, & accidens. sensus igitur primæ propositionis erit. *substantia est substantia*. secundæ *accidens est accidens*, quod est formare propositiones nugatorias. si substantia, & accidens importantur copulatiuè; ergo sensus illarum propositionum erit. *substantia est substantia, & accidens. accidens est substantia, & accidens*, quæ sunt falsæ; pariter si sumantur sine disiunctione, aut copula, & pariter si dicantur per ens importari omnia decem genera; propositiones euadent falsæ vt patebit discurrenti; ergo.

Cōfirmatur, quia quislibet audito nomine entis non intelligit substantiam, aut accidens, aut decem prędicamenta, sed vnam rationem communem omnibus entibus, &c.

Probatur quarto, intellectus vnicam habet rationem 380
formalem sui obiecti adæquati, quæ in omnibus inadæquatis reperitur; sed hæc esse non potest nisi ens; ergo ens vt sic dicit vnum conceptum obiectiuum. maior patet per similitudinem ad ceteras potentias. minor probatur: quia hoc obiectum adæquatum, non est substantia, non accidens, & sic de ceteris entibus particularibus, &c. quia alioquin non nisi substantia, vel accidens, vel illa entia attingi possent, cum nulla potentia ferri possit extra suum obiectum: ergo non remanet, quod aliud esse possit, quàm ens vt sic.

Sed contra instatur primo: ergo decem prima genera non essent primo diuersa: quia in aliquo communi conuenirent. contra Aristotel. 3. *Phys. tex. 4.* respondeo negando consequentiam; quia Aristotel. per ly *diuersa* intelligit de illa diuersitate, qua differunt aliqua, tanquam prima genera dicentia certos modos essendi: ad quod nō officit, quòd conueniant in ratione communi entis. fusius apud Pasqual. *sect. 3. num. 3.*

Instatur secundo, ens est idem cum suis inferioribus: ergo non habet vnum conceptum obiectiuum. respondeo negando anteced. explicitè, & formaliter: quia ens vt sic, non

non dicit explicitè, quod dicit nec substantia, nec accidēs, vt magis patebit *quæst. sequenti*.

Instatur tertio, ex Aristot. 4. *Metap. cap.* 2. vbi videtur velle eodem modo ens dici de priuationibus, negationibus, &c. ac de alijs entibus; sed priuationi, & enti positiuo nihil potest esse commune; ergo neque cęteris entibus; ergo ęns non dicit vnum conceptum obiectiuum. Respondeo, Aristot. ibi tantùm docere, omnia entia dici per ordinem ad vnum, sicut omnia sana per ordinem ad vnam sanitatem; & ideò spectare omnia entia ad vnam scientiam, sicut ad vnam scientiam, omnia sana reducuntur. hoc autem non est contra nos. alia argumen. adduci possunt; sed quoniam tangunt quæstio. sequentes primo illæ soluendæ.

Quomodo conceptus obiectiuus entis præscindat ab inferioribus. Quæstio Tertia.

381 NOtandum primo cum quæritur, quomodo conceptus entis pręscindat ab inferioribus, de duplici pręcisione posse esse quæst. primo de pręcisione reali; an scilicet ante opus intellectus ens, vt sic pręscindat à particularibus entibus. Secundo de præcisione secundùm rationem.

Notandum secundo, pręcisionem secundùm rationem dupliceem esse adæquatam, & inadæquatam. adæquata est cum conceptus duo, prout subsunt abstractioni, se mutuo excludunt, nec inuicem continentur, neque explicitè, neque implicitè. inadęquata, cum non omnino se excludunt, & si vnus ab alio pręscindat, sed aliquopacto inuicem includuntur; & cum possit esse, quòd vnus conceptus nullo pacto alium contineat, & si aliquo modo ab illo contineatur, fit, quòd pręcisio aliquando potest esse adæquata, ex parte vnius conceptus, & si sit inadæquata ex parte alterius. his notatis.

Prima conclusio. conceptus obiectiuus entis non abstrahit à conceptibus inferiorum secundùm rem, est contra Scotum, & Scotistas, qui dicuntur docuisse, ante intellectum, ens vt sic distingui ex natura rei, ab inferioribus; sed distinctio ex natura rei secundùm ipsos videtur maior distinctione per intellectum, consequenter realis. est tamen cum Diu. Thom. 1. *contra Gentiles cap.* 26. *ratione* 4. Caiet. Fer. Capreol, Suarez, & alijs apud Pasqual. *disp.* 36. *sect.* 2.

Probatur primo, inferiora entis sumpta secundùm suam formalissimam rationem non excludunt ens, ergo à parte rei nulla est distinctio. anteced. probatur, quia illa formalissima ratio est ens; alioquin non contradistingueretur à nihilo, nec contradistinguitur nisi per ens. consequentia etiam probatur; quia distinctio ponit membra, supra quæ cadit, vnum extra aliud.

382 Probatur secundo, formalitas entis, & talis entis fundantur in eadem entitate, immò sunt ipsamet entitas; ergo ante opus intellectus non distinguuntur. antecedens etiam ab ipsis Scotistis admittitur; alioquin esset distinctio entitatiua, non formalis ex natura rei. consequentia probatur. distinctio ante opus intellectus distinguit quod habet entitatem, ita vt distinctio cadat supra entitatem eius, quod ab alio distinguitur; distinguit enim aliquid reale, ergo formalitas entis, & talis entis, si eandem dicunt entitatem, non distinguuntur à parte rei; quia non habēt, quo distinguantur.

Sed contra hanc conclusionem instatur primo, ratio entis eadem est in intellectu, quæ in re, sed in intellectu non est ratio substantiæ, accidentis, &c. ergo neque à parte rei; ergo distinguitur. respondeo esse eandem rationem entis, sed diuerso modo: quia à parte rei, est contracta per rationes inferiorum: in intellectu, cuius est concipere distincta etiam, quæ non sunt, est sine contractione.

Instatur secundo, ratio entis est separabilis, à rationibus inferiorum; ergo est distincta. respondeo negando anteced. quia ratio entis, prout est à parte rei in substantia, non est separabilis; quia vt sic dicit esse substantiam; est quidem separabilis ratio entis vt sic, vt stat sub intellectu: quia potest competere etiam accidenti, sed tunc non est sumere rationem entis à parte rei, quomodo deberet procedere argum. quoties enim est sermo de illa à parte rei, semper sermo cadit supra illam contractam, quod est dicere supra inferiora.

383 Instatur tertio, substantia non est substantia, quò est ens, sed alia ratione: ergo ratio substantiæ, & entis distinguuntur, cum diuersos effectus formales pręstent. respondeo à parte rei, quo est ens, est etiam substantia; non verò per intellectum: quia ens, vt stat sub intellectu tantùm, dicit rationem communem entis, non contractam, quo pacto non est substantia formaliter, sed nunc non est sermo de re à parte rei, quod debet intendere argum. vt vno verbo alia argumen. comprehendam, quæ videri possint apud Suarez *disp.* 2. *sect.* 3. *num.* 12. aduerto, aliud esse loqui de ente, vt stat sub pręcisione intellectus, vt sic enim, cum sit quid commune, dicit respectum ad omnia inferiora, per quæ, dum contrahitur, secum fert quidquid ei erat essentiale; neque dum per vnum contrahitur, impeditur, quin possit etiam esse in alio; immò debet propter suam communitatem, & quia non nisi inadæquatè in quolibet inferiori, seorsim sumptu contrahitur; & aliud vt sunt à parte rei: quia vt sic dicitur iam contractum; quo pacto omnino immergitur entitati rei, & cum illa conuertitur. ferè omnia argumenta, vt etiam Suarez aduertit, peccant in æquiuocando ab vno statu ad alium.

Secunda conclusio. conceptus entis, quantum est ex se, abstrahit adæquata, à conceptu inferiorum. censetur ab aliquibus apud Pasqual. *disp.* 35. *sect.* 1. contra Diu. Thom. 1. *parte quæst.* 13. *& quæst.* 7. *de potentia.* est quidem contra Alexan. Philop. Fer. Aureolum, & alios quam plures; conformis tamen Scoto. Antonio Andreæ. omnibus Scot. Iauello, & alijs apud eundem *num.* 5. Probatur primo conceptus obiectiuus entis prędicatur, tum de substantia, tum de accidente; ergo est adæquatè pręcisus. anteced. patet. consequentia probatur, quia si ratio inferiorum contineretur in conceptu entis, ergo dum pręedicatur ratio entis de substantia, vel de accidente, aliquid substantiæ diceretur de accidente, & aliquid accidentis de substantia. quod est falsum: ergo est adæquatè precisus.

384 Dices. vtramque rationem substantiæ, & accidentis inuolui in conceptu entis, & cum pręedicatur de substantia, prædicari tantùm secundum rationem substantiæ inclusæ. sed contra id, quod pręedicatur, est ille conceptus obiectiuus, vt subest pręcisioni: ergo si vt sic, inuoluit vtramque rationem, secundùm vtramque pręedicaretur.

Confirmatur, quia sicut cum pręedicatur homo de Petro, prædicatur etiam implicitè animal, & rationale: quia conceptus hominis implicitè inuoluit animal, & rationale, ita esset de conceptu entis, si inuolueret substantiam, & accidens.

Probatur secundo, conceptus substantiæ, & accidentis, non sunt rationes simplices; ergo conceptus obiectiuus entis est adæquatè præcisus. antecedens probatur, quia ratio substantiæ est contractiua, & per ipsam distinguitur substantia ab accidente, cum in ratione entis conueniant. consequentia probatur. intellectus potest hanc rationem vniuersalissimam entis separare, illam tantum concipiendo, sed hæc est conceptus obiectiuus entis: ergo conceptus obiectiuus entis est adæquatè præcisus.

Confirmatur, quia si conceptus obiectiuus entis non esset adæquatè præcisus, inuolueret rationes inferiorum; sed eò ipso quod concipitur ratio entis cum ratione inferiorum, est ratio entis determinati, ergo ratio entis vt sic perfectè, & adæquatè abstrahit.

385 Tertia conclusio. conceptus obiectiuus inferiorum entis est tantùm inadæquatè pręcisus à conceptu obiectiuo entis. est Pasqual. *eodem loco sect.* 5.

Probatur primo, in conceptu proprio inferiorum remanet implicitè ratio entis: ergo non distinguuntur, nisi inadæquatè. consequentia patet *ex notab.* anteced. probatur primo, quia inferiora secūdum propriam rationem distinguuntur à nihilo: ergo inuoluunt rationem entis, quia solum ens distinguitur à nihilo.

Probatur secundo, cum duo conceptus adæquatè pręscindunt ad inuicem, possunt mutuo negari; non sic accidit inter conceptum entis, & inferiorum: ergo. maior probatur: quia propter adæquatam præcisionem valet. *rationalitas non est animalitas*, & iurè, sicut adæquata distinctio secundùm rem ponit, vt realiter vnum possit de alio negari: ita adæquata distinctio secundùm rationem, vt vnus conceptus possit de alio negari. minor probatur: quia non valet ratio substantiæ vt sic non est ens.

Sed

Sed contra has vltimas cōclusiones instatur primo. ens imbibitur in omni, quod habet esse; ergo non potest adæquatè præscindere. probatur consequentia; quia facta præcisione ab inferioribus adhuc remanent ens; ergo conceptus entis, vt sic inuoluit saltem implicitè inferiora. Dato antecedente negatur consequentia, ad probat. facta præcisione adhuc remanere ens, scilicet si concipiantur, cum ratione entis, sed modo diuerso, quæ enim primo fuit concepta in communi, tunc coarctata ab inferiori; quo casu bis concipitur ratio entis; primo vt sit, postea implicitè in inferiori: & hoc, quia ens est de intrinseca ratione inferiorum, non è contra; hoc autem aliud non infert, nisi quod inferiora non præscindant adæquatè ab Ente, quod nos docuimus 3. *cōclusione*. ex quo patet idem non præscindere à se ipso; quia illa ratio entis, quæ dicitur implicitè inuolui in inferioribus, est illa, quæ præscinditur per conceptum entis; quando enim dicuntur inferiora esse entia, semper inuoluitur conceptus obiectiuus entis, qui secundùm se abstrahit.

Instatur secundo, sicut se habent inferiota ad ens, ita
386 ens ad inferiota; sed inferiora non adæquatè præscindunt ab ente: ergo neque ens ab illis. Respondeo negando antecedens, quia ens se habet ad inferiora, tanquam quid transcendens, & contrahibile, non sic inferiora ad ens, & ratione huius diuersitatis negatur consequentia: quia cum ens non sibi intrinsecè postulet aliquid ex inferioribus; eò ipso quòd concipitur præcisè, nec vllum ex illis inuoluit, nec implicitè, nec implicitè; non sic inferiora vt diximus. pro quo aduertendum distinctionem secundùm conceptus, non esse, sicut distinctio realis: quia si vnum extremum adæquatè ab alio distinguitur, & illud ab illo: at cum distinctio per conceptus, dicat tantùm conceptionem vnius, non concepto alio, potest vnum ita se habere ad aliud, vt non inuoluatur, dum concipitur, quia non sibi intrinsecum, vtporè indifferens ad plura, licet aliud vice versa non possit sine illo concipi, quia illud sibi asciscit, tanquam intrinsecum; & ideò potest contingere præcisio adæquata, sed non mutua, neque vlla implicantia, vt aduertit etiam Pasqual. *sect.* 2. *num.* 1. alia argumenta afferri possent sed tangunt quæst. sequentes ideò differo.

Quomodo ens contrahatur ad inferiora, Quæstio Quarta.

ENs est quid transcendens, & imbibitum in omnibus,
387 quæ habent esse, vt diecebamus; si igitur, vt sic dicit vnum conceptum obiectiuum, difficultas est, per quid, & quomodo contrahatur ab inferioribus: qua ratio contractiua debet esse extranea contrahibili, alioquin idem contraheret se ipsum; at cum quælibet ratio contractiua, eò ipso, quòd est quid reale, sit ens, non videtur posse ens contrahere, quin idem se ipsum contrahat, ideò quærimus quomodo fiat hæc contractio.

Tractant hanc quæst. ex professo Suarez *disp.* 2. *sect.* 6. & Pasqual, *disp.* 37. qui varias sententias afferunt, & impugnant, & propriam adijciunt; illa tamen Suarez efficacissimis rationibus vrgetur à Pasqual. quare omnibus omissis adhæreo ipsi Pasqual *sect.* 3. pro qua

Notandum primo contractionem, de qua est sermo, aliud non dicere, nisi vnum conceptum per additionem alterius restringi à maiori ad minorem latitudinem, quæ restrictio eò ipso intelligitur effecta, quando intelligitur conceptum, minus patentem communicatum esse alteri, qui magis patebar.

Notandum secundo, rationes inferiorum entis, vt sup. rationem substantiæ secundum esse explicitum, non dicere rationem entis, sed tantùm implicitè; neque rationem entis, rationem substantiæ, quòd ideò non adæquatè ex vtroque extremo præscindunt; sed inadæquatè ex parte inferiorum, propter implicitam inclusionem entis. modo sit

Vnica conclusio. ens contrahitur ad inferiora per con-
388 ceptum ipsorum secundum id, quod conceptus inferiorum dicunt explicitè. Probatur ad hoc, vt fiat hæc contractio satis est, si fiat compositio metaph. ex vtroque conceptu, sed potest fieri: ergo. Maior patet *ex notab.* minor probatur, conceptus substantiæ secundùm id, quod dicit explicitè est extra rationem entis, ergo potest illi coniungi, & componi; sed ratio entis est ratio vniuersalissima, ratio substantiæ, & inferiorum minus patent: ergo fit compositio Metaph. ergo vera conclusio.

Probatur secundo, conceptus inferiorum non sunt cōceptus simplices; alioquin conceptus obiectiuus entis nō est perfectè vnus contra superius dicta: ergo sunt plures conceptus simul coniuncti, sed vnus, nempè entis, est magis patens, alter nempè inferiorum minus, ergo dum vniūtur magis vniuersalior contrahitur: ergo vera conclusio.

Sed contra instatur primo, ratio contractiua est ens: ergo non potest contrahere; quin idem contrahat se ipsum. Respondeo distinguendo antecedens ratio contractiua, qua contractiua, est ens, negatur: quia contrahit secundùm id, quod dicit explicitè, quomodo non dicit ens. ratio contractiua est ens implicitè. concedo, & hoc satis est, vt quatenus contractiua sit quid positiuum, contradistincta à nihilo, &c. ens autem, quod dicit implicitè, est illud, quod contrahitur propter transcendentiam eius: quare negatur consequentia, neque sequitur idem contrahere se ipsum ratione dicta.

Instatur secundo, ratio communis debet excludi à ra-
tione contractiua, vt patet, in omnibus rationibus com- 389
munibus, quæ contrahuntur, non sic rationibus contractiuis entis, quia semper sunt ens: ergo non possunt contrahere. Respondeo rationem communem debere excludi secundùm id, quod contrahitur, & sic accidit, quia ratio substantiæ abstrahit secundùm id, quod dicit explicitè, quo modo non dicit rationem communem entis, sed in hac compositione concipitur, quantum est de se, tanquam non dicens, vnde subsistat in esse reali, sed hoc recipiens ab ente. quod coarctat, tantùm conferens determinationem essendi ipsi enti, quod verò implicitè eandem dicat, quod non accidit in cæteris rationibus communibus, est, quia ens est transcendentale dans realitatem omni enti, non sic cæteræ rationes communes respectu suorum inferiorum. alia argumenta habet Pasqual. sed omnia eodem fundamento nituntur. videantur apud ipsum *disp. citata*, vbi cum pari acumine, ac doctrina hanc sententiam substinet, immò eam facit D. Thom. *quæst.* 1. *de veritate art.* 1.

Quomodo ens prædicetur de inferioribus. Quæstio Quinta.

ENs prædicari de omnibus, quæ esse participant, nul- 390
lum est dubium. dubium est, eò quod omnia entia, scilicet substantia, accidens, &c. verè participant intrinsecè formam, scilicet realitatem, & eandem per nomen ens vt sic, significatam, qua ratione ens non potest esse æquiuocum, cuius est tantùm nomen commune, dubium inquam est, an prædicetur de inferioribus vniuocè, vel analogicè. est quæstio famosissima in scholis.

Prima sententia tradit dici analogicè. ita Diu. Thom. 1. *parte quæst.* 13. *art.* 5. 4. *Metaph. lect.* 1. *primo contra Gentiles, capit.* 2. Sequuntur omnes Thomist. quibus adhærent multi ex recentioribus Fons. 4. *Metaph. cap.* 2. *qu.* 1. *sect.* 5. Suarez, *disp.* 32. *sectio.* 2. Alberti *tom.* 2. *principio* 1. *Philos. disp.* 1. *quæst.* 7. Ruu. Auersa, & alij apud Pasqual. *disput.* 39. *sectio.* 1.

Secunda sententia vult ens prædicari vniuocè. ita Scotus *in* 1. *dist* 3. *qu.* 1. *&* *dist.* 8. *quæst.* 3. quem sequuntur omnes Scotistæ Trombeta. Anto. Andr. & nominales, & alij apud eundem Pasqual. *eodem loco*, *num.* 4. quos ipse egregiè substinet, & pluribus rationibus confirmat. pro decisione.

Supponendum, ens transcendentale secundùm omnes, non posse esse genus ad inferiora. quod docuit Aristotel. 3. *Metaphys. tex.* 10. ratio est: quia genus debet esse pars metaph. omnino contradistincta à differentia contractiua, cuiusmodi non est ens, quod imbibitur in omnibus differentijs; per quod tamen non tollitur, quin, nisi aliud obstet, sit vniuocum: quia vt concedit etiam Suarez *loco citato num.* 10. potest dari aliquod prædicatum, quod sit vniuocum, quia dicat vnum conceptum æquè ab omnibus participatum, in quo consistit ratio vniuoca, & tamen non perfectè abscindat ab inferioribus contrahentibus, quod requiritur ad genus: quia vt benè aduertit Pasqual. *sect.* 2. *num.* 3. hæ duæ rationes sunt separabiles; immò genus debet dicere vnam naturam completam inchoamentum alicuius naturæ determinatæ, quæ ratio etiam præscindit ab

ea,

ea, quam dicit vniuocatio. igitur per hoc, quòd ens non sit genus, non illicò sequitur, quòd non sit vniuocum, nisi aliud obstet, hoc supposito.

391 Notandum primo, cum omnia inferiora entis intrinsecè participent rationem entis, quia intrinsecè contradistinguuntur à nihilo, ens non posse esse ex illis analogis, quæ dicunt formam tantum in primo analogato, quæ etiã æquiuoca appellantur, sed dubium est, an sit ex illis, quæ & si dicunt formam in omnibus analogatis, tamen illa forma participatur inæqualiter, cum ordine, & diuersitate, seu vt dicunt cum proportione.

Notandum secundo, ens posse dupliciter considerari primo, secundum rationem vniuersalissimam entis, & abstractissimè. Secundo vt dicit modum essendi, vt sic in communi. Primo modo dicit tantùm rationem, secundùm quam contradistinguitur à nihilo. Secundo modo dicit etiam rationem, qua aliquid habet esse. his notatis

Prima conclusio. ens præcisissimè sumptum predicatur de inferioribus vniuocè. probatur primo, ens dicit vnum conceptum perfectè vnum ex dictis; ergo dicitur vniuocè, antecedens ex ante dictis patet. consequentia probatur: quia si est perfectè vnus: ergo eodem modo participatur ab omnibus, alioquin, si aliquid diceret in vno, quod non in alio, non esset perfectè vnus: ergo est vniuocus, quia sola inæqualitas afficit vniuocationi.

392 Respondet Suarez *sectio.2. citata num.* 15. conceptum entis prius inueniri in substantia, quàm in accidente: quia in accidente est dependenter à substantia, & ideò non dici vniuocè. sed contra, quia ratio entis, cum sit in se ipsa vna, nullam includit diuersitatem; alioquin non esset verè vna; ideò non potest inæqualiter participari per prius, & posterius, consequenter quantum est ex conceptu entis, vt sic eodem modo descendit ad substantiam. ac ad accidens: ergo vniuocè: quia vniuocatio non tollitur, nisi per analogiam, quæ non est, vbi non est diuersitas.

Probatur secundo, quando inæqualitas prouenit ex rationibus limitatiuis, seu coarctatiuis, non tollitur vniuocatio. vt patet in animali respectu hominis, Leonis, &c. quod ideò dixit Aristotel. 7. *Phys. tex.* 31. etiam sub genere vniuoco latere æquiuocationem; non tamen tollitur entis vniuocatio; quia illa æquiuocatio est ratione rationum contrahentium; sed sic est in ente respectu inferiorum; ergo non tollitur vniuocatio. minor probatur: quia substantia est ens perfectius, quam accidens, quia ens per se; sed hoc habet non vt ens est, sed vt substantia, quæ est ratio coarctatiua: ergo.

Dices, ens vt sic inuolui, in ratione substantiæ consequenter, si ratione substantię est diuersitas in ente, etiam ratione entis est ipsa diuersitas. contra primo quia, si quid probaret, probaret etiam accidens, & substantiam non conuenire in ente, quia non conueniunt in ratione substantiæ, & accidentis. Contra secundo quia conceptus substantiæ secundùm quod dicit explicitè ponit diuersitatem, non secundùm rationem entis. quod est dicere secundum rationem limitatiuam; alioquin accidens, & substantia non conuenirent in ente, quod nemo dicit.

393 Probatur tertio, ratio entis est, & in substantia, & in accidente: ergo est vniuoca consequentia probatur: quia quodlibet predicatum dicit suam quidditatem, quæ consistit in indiuisibili; ergo non potest participari nisi æqualiter, sed hoc est ponere vniuocationem; ergo; nec valet effugium: rationem entis non dicere vnam essentiam; quia iam probauimus dicere vnum conceptum obiectiuum perfectè vnum, &c. alias rationes habet Pasqual. *sect.* 3. à quo etiam allatas selegi.

Secunda conclusio. ens sumptum, vt dicit modum essendi, seu rationem limitatiuam dicitur analogicè de suis inferioribus.

Probatur, quia modus essendi habetur ex vi rationum contrahentium, ergo vera conclusio. probatur consequentia, quia omnes rationes contrahentes aliquo pacto conueniunt, dum determinant ens; sed non æquè determinant: quia perfectius in substantia, cum per se subsistat, quàm in accidente, quod petit alteri inexistere; ergo inæqualiter participatur ens, vt dicit modum essendi; ergo analogicè. omnia patent.

Hic aduerto. quod aduertit etiam Pasqual. *sect. 3. num.* 1. quòd modus essendi vt sic non dicit conceptum vnum præcisum; ratio est; quia modus essendi dicit ens determinatum ad essendum; sed statim ac intelligitur determinatum ad essẽdum, intelligitur determinatum ad certum modum essendi: quia ideò determinatur ad essendum, quia habet talem modum; sed modus essendi, alius est in substantia, cum sit esse in se ab illo, quem dicit accidens, scilicet esse in alio: ergo non dicitur vnus conceptus precisus perfectè vnus.

394 Sed contra primam conclusionem instatur primo, ens inæqualiter participatur: quia prius dicitur de substantia, quàm de accidente: ergo non est vniuocum. respondeo distinguendo anteced. ens precisè, negatur cum sua probatione propter rationes allatas pro nostra sententia; ens inuoluens modum essendi, conceditur anteced. & hac distinctione soluuntur multa argumẽta Thomistarum, quorum aliqua affert Fons. *sectio*.4. immò hac distinctione saluantur auctor. Aristot. quoties dixit, ens dici analogicè vt 4. *Metaph cap.* 2. & alibi

Instatur secundo, in omnibus vniuocis datur ratio, qua conueniant, & ratio, qua differant, sed hoc nequit assignari in inferioribus entis: quia illæ etiam rationes, quibus differre dicentur, sunt entia. Respondeo inferiora entis differre per rationes contractiuas, quæ sunt entia; sed non quatenus entia faciunt differre; sed quatenus precisè, & explicitè dicunt rationem limitatiuam, quòd ideo dicuntur se totis differre: quia differunt secundùm omne id, quo non conueniunt, tanquam in transcendentali.

Instatur tertio, vnum vniuocatum non includit aliquid in ratione vniuoca, quod non includant cetera vniuocata; sed accidens, quatenus ens dicit dependentiam ad substantiam, ergo ens non est eis vniuocum. hoc argum. magni fit à Fons. respondeo distinguendo minorem, accidens quatenus ens vt sic, negatur; quatenus ens determinatum ad modum essendi, conceditur. sed tali pacto, nec per nos ens est vniuocum. ecce magnum argumentum nullo negotio solutum. alia argumenta videri possunt apud Pasqual. sed adhibita allata distinctione, & quòd non omnis vniuocatio sit constitutiua generis, vt in nostro supposito adnotauimus: facilè soluentur.

395 Quæres quanam analogia ens inuoluens modum essendi dicatur de inferioribus. ratio difficultatis est: quia analogia duplex est. alia dicitur attributionis. alia proportionis. analogia proportionis est, cum aliqua forma per nomẽ significata est in omnibus analogatis, cum quadam tamen proportione, quòd ideò vno nomine significantur. analogia attributionis est, cum forma per nomen significata non inest necessariò analogatis; sed tantùm principali, & cetera eodem nomine appellantur per attributionem ad illud, quod ideò dicuntur per attributionem ad formam extrinsecam. alij aliter explicant vt est videre apud Fons. *sect*. 6. & Pasqual. *disp*. 40. modò respondeo cum eodem Pasqualig. ens contractum ad modum essendi dici analogicè analogia proportionis, & etiam aliquo pacto attributionis. dicitur analogia proportionis, quæ in hoc consistit, quòd sicut modus essendi substantiæ constituit vnam naturam completam per se subsistentem, ita modus essendi accidentis vnam constituit naturam, sed tamen alteri inexistentem, scilicet substantiæ, & ei proportionatur; ideò ad variationem substantiæ variatur etiam accidens, cum sit eius affectio. dicitur etiam aliquo pacto analogia per attributionem ad formam extrinsecam; quæ sic potest explicari; quòd modus essendi accidentis sit signum, quo nobis innotescit modus essendi substantiæ; seu quia est causa saltem dispositiua ad substantiam producendam; sicut vrina dicitur sana, quia est signum, medicina, quia causa sanitatis. vide Pasqual. *loco citato*, & ideò Aristotel. entis analogiam nobis explicauit 4. *Metaph. cap.* 2. exemplis *sani*, quod dicitur de medicina, vrina, &c. De analogia aliqua diximus *primo anno in prima paret. introduct. cap.* 3. ex dictis in hac, & preced. quæst.

396 Deducitur contra Scotum in 1. *dist.* 3. *quæst.* 3. & alibi, & contra Scotistas, etiam vltimas differentias, modos essendi, & passiones entis includere ens, & de ipsis non aliter, ac de ceteris dici, quod docuit etiam Aristotel. 3. *Met. cap.* 3. & sequuntur D. Thom. 1. *contra Gentil. quæstio*. 25. 1. *parte quæst.* 3. *art*. 4. & est communis. ratio est; quia si vltimæ differentiæ, & modi essendi sunt contractiui entis, tanquam quid positiuum illud contrahunt, quia ad esse positiuum contrahunt. pluribus apud Fons. 4. *Met. cap.* 2. *qu.* 3. Suarez *disp*. 2. *sect*. 5. Hurtad. *disp*. 2. *sect*. 4. & Pat. Pasqual.

disp.

vnitas ipsum constituens. pro quo

Notandum Primò. Vnum non addere aliquid supra ipsam entitatem, quæ dicitur vna formaliter loquendo, licet ipsam supponat, sed solum importat negationem diuisibilitatis in illa ratione qua dicitur vnum, quare vnum est quod est in se indiuisum, & diuisum à quocunque alio.

Notandum Secundò, aliquam naturam communem tripliciter posse considerari. Primo vt à parte rei est contracta, & determinata ad indiuidua, v.g. naturam humanam in Petro, Paulo &c. Secundò potest considerari tantum quoad sua prædicata essentialia, quibus in esse talis naturæ constituitur, v.g. natura humana, vt constituitur per animal, & rationale. Tertio potest considerari, vt per Intellectum à singularibus abstrahitur, scilicet cognoscitur nullo singulari cognito, sed cum aptitudine saltem ad esse in illis; & cum in triplici hoc statu semper perseueret vna, licet diuerso modo, triplicem etiam habet vnitatem. Primo modo dicitur vna entitatiuè, seu vnitate numerica, quia vt sic est indiuisibilis in plura indiuidua eiusdem rationis indiuidualis, & dicitur maior vnitas omnium vnitatum, quia nullam patitur diuisionem. Secundo modo dicitur vna formaliter, seu vnitate formali, quia in proprijs prædicatis essentialibus, quæ sunt veluti forma ipsius esse, est indiuisa in alias naturas, quæ sint eiusdem rationis essentialis, & formalis, est tamen vnitas minor numerali, quia licet non possit diuidi in alias naturas, potest tamen in plura indiuidua, quæ in illa sint similia. Tertio modo est vna vnitate præcisionis, quia Intellectus illam abstrahens à singularibus considerat vt indiuisam in plures naturas singularizatas, sed vt aptam eandem numero esse in pluribus, quare dicitur minor vnitate numerica, quia potest esse in pluribus; maior vnitate formali, quia nequit esse in pluribus, nisi vt omnimodè vna. Per primam vnitatem quodlibet Indiuiduum distinguitur à quocunque alio, etiam eiusdem rationis. Per secundam distinguitur à quocunque diuersæ rationis, sed conuenit cum indiuiduis eiusdem naturæ. Per tertiam denique omnia Indiuidua sunt vnum specie, & species vnum genere. In prima repugnat aptitudo ad essendum in multis. In secunda licet non repugnet, potest esse sine illa, sicut patet in natura diuina, quæ formaliter est vna, repugnat tamen multiplicari in Indiuidua. Tertia denique essentialiter petit esse in multis; vt infra dicetur.

Notandum Tertiò. Cum duplex possit esse abstractio,
179 scilicet præcisiua, seu præcipua, & decisiua seu negatiua, præcisiua tunc est, quando Intellectus de pluribus, quæ simul sunt vnita, vnū intelligit absque alio, absque eo quod aliquid affirmet, aut neget in ordine ad illa: v.g. intelligit in Deo bonitatem non percepta sapientia, absque eo quod affirmet, aut neget esse, vel non esse idem. Decisiua, seu negatiua, quando abstrahit sed affirmando, aut negando, vt in casu allato, si affirmaret, aut negaret bonitatem, & sapientiam ad inuicem; & in hac abstractione, cum intercedat affirmatio, aut negatio, falsitas esse potest, in præcisiua nequaquam, de qua dixit Philosophus, *abstrahentium non esse mendacium*. Cum ergo duplex sit abstractio, requisita ad vnitatem præcisionis, de qua notabili præcedenti, est tantum præcisiua, non decisiua, vt patebit ex dicendis. His notatis quæritur præsenti quæstione, quænam ex dictis vnitatibus sit constitutiua vniuersalis.

Prima Conclusio. Vniuersale non constituitur per vnitatem numericam. Hęc conclusio est communis omnium, & patet ex natura vnitatis numericæ, seu entitatiuæ, quæ nullam admittit diuisibilitatem, at vniuersale est quidem vnum, sed in multis eius naturam participantibus.

Secunda Conclusio. Vniuersale non constituitur per vnitatem vllam formalem existentem à parte rei. Hæc conclusio sic posita amplectitur omnes sententias illas, quæ licet aliquo pacto discrepent, in hoc tamen conueniunt, quod in natura ipsa præciso opere Intellectus sit vnitas formalis sufficienter constitutiua Vniuersalis; & consequenter volunt dari Vniuersale à parte rei. Quod senserant Albertus Magnus, Mayronius, Venetus, Trombetta, & tribuitur etiam Scoto, quod ideo multi ex Scotistis ita senserant; attamen ferè omnes recentiores Scotum ab hac sententia remouent; sic Hurtadus *in Metaph. disp. 5. sect. 3 nu. 15.* Vallius *de Vniuersalibus in communi quæst. 3. cap. 4.* & Amicus *Tract. 4. quæst. 4. dubit. 1. art. 2.* affert verum sensum Scoti, *Paragrapho, Quinta Opinio, circa finem*. Est quidem prædicta sententia aliquo pacto Fonsecę *5. Metaphys. c. 28. quæst. 5. sect. 3.* qui in hoc differt ab Alberto, & alijs, quatenus dicit solum in potentia habere naturam communem prædictam vnitatem sufficientem ad constituendum Vniuersale, antequam scilicet contrahatur per differētias indiuiduales; contractam autem per illas, nequaquam amplius illam vnitatem retinere, sed egere opere Intellectus illam præscindentis, vt dicatur Vniuersalis. At Albertus, & sequaces volunt etiam contracta natura ad indiuidua adesse à parte rei vnitatem, per quam natura dicatur, & sit Vniuersalis. Nostra Conclusio explodit vtranque sententiam, quia negat dari vllam vnitatem à parte rei, quæ formaliter sit sufficiens constituere Vniuersale.

Probatur Primò. Natura sumpta à parte rei est res singularis, ergo etiam eius vnitas est quid singulare, vel saltem singulari identificata, ergo vniuersale nequit constitui per vnitatem existentem à parte rei. Vltima Consequentia patet, quia nequit constitui per quid singulare. Antecedens patet, quia natura à parte rei est identificata singularibus, ergo est res singularis realiter. Prima consequentia etiam probatur, quia vnitas est passio entitatis, ergo qualis est entitas, talis est vnitas. si ergo res est identificata entitate singulari, etiam vnitas formalis naturæ erit identificata vnitati entitatiuæ, seu numericæ.

Dices. In quolibet Indiuiduo duplex est vnitas, Numerica, & formalis, ergo non sunt identificata. Respon- 180
deo realiter esse vnam, & eandem; quę dicitur Numerica, quatenus Consideratur secundum rationem Indiuidui; dicitur autem formalis, quatenus consideratur secundum rationem prædicatorum essentialium in illa natura, quæ & ipsa prædicata à parte rei sunt hęc, scilicet singularia, ideo identificata Indiuiduo.

Probatur Secundò. Vnitas quæcunque existens à parte rei sequitur rem realiter productam, ergo nequit dicere indiuisionem numeralem cum aptitudine ad essendum in multis, ergo nequit constituere Vniuersale. Antecedens patet, quia quidquid est in rerum natura præter Deum, est quid creatum. Consequentia probatur, quia res realiter producta nequit identificari pluribus realiter distinctis; at vnitas, quæ constituit Vniuersale est passio vnius rei, quæ vna numero sit in multis realiter distinctis identificata, ergo nequit dicere indiuisionem numeralem cum aptitudine ad essendum in multis realiter distinctis. Confirmatur, quia natura diuina ratione suæ infinitatis hoc habet, quod existens singularissima identificatur pluribus suppositis realiter distinctis, ergo natura creata quę est finita à parte rei nequit hoc habere.

Probatur Tertiò contra Fonsecam. Natura antequam contrahatur nō existit, ergo nequit habere nisi illam vnitatem, vt possibilem, quam debet habere actualem; sed actualiter non habet vnitatem sufficientem ad Constituēdum Vniuersale, ergo neque sumpta præcisè. Confirmatur, quia res sortiuntur in statu actuali illa solum, quæ vt possibilia respiciebant in statu possibilitatis; etenim non est alia res actualis, & possibilis, sed eadem in diuerso actu collocata ex parte causæ, ergo si natura in statu actuali nullam habet vnitatem sufficientem ad Vniuersale, neque in statu possibili, antequam contrahatur ad Indiuidua.

Probatur Quartò contra eundem. Vel vnitas Fonsecę, per quam constituitur Vniuersale à parte rei, est actualis, vel possibilis. Si primum ergo antequam natura contrahatur, quod est dicere, antequam existat, (nam non existit nisi contracta) habet aliquid actuale. Quo quid absurdius? Si secundum, ergo tunc natura est Vniuersale actualiter, quia per ipsum etiam omnis vnitas Constituit Vniuersale; at nequit constitutiuum esse possibile, & constitutum actuale, ergo. Ex his omnibus patet non posse dari à parte rei illam vnitatem, quę sit apta ad constituendum Vniuersale Logicum, quod debet esse vnum numero in multis. Sed contra

Instatur Primò ex Arist. *5. Metaphys. tex. 8. & 12.* qui inter varias vnitates enumerat vnitatem generis, & speciei, 181
ergo genus, & species, quæ sunt quędam Vniuersalia constituuntur per vnitatem realem a parte rei. Consequentia probatur, nam ibi erat sermo de Vnitatibus realibus. Respondeo nego consequentiam, & ad probationem, Aristotelem enumerasse ratione fundamenti, quod est a parte rei, vt dicetur *quæst sequenti*; & eodem pacto est intelli-

gendus Philosophus in cæteris locis, quæ ex contraria sententia affert Amicus *loco citato* §. *Fundamentum*.

Instatur Secundo. Nullo Intellectu cogitante Petrus, & Paulus sunt vnum in natura humana, non sunt vnum in natura indiuiduali. Item Petrus, & Bucephalus sunt vnum in natura animalis, non in natura humana, aut equina, ergo à parte rei datur vnitas formalis Vniuersalis, per quam sunt vnum. Respondeo Indiuidua eiusdem speciei esse vnum ante opus Intellectus fundamentaliter, quia scilicet habent prædicata similia, ratione quorum potest Intellectus, vt vnum concipere in pluribus; non autem formaliter. Quæ similitudo, seu conuenientia, si sit in tota essentia, est fundamentum speciei; si sit tantum in parte essentiæ, vt accidit inter Petrum, & Bucephalum, est tantum fundamentum ad constituendum genus; ideò negatur consequentia: Sequitur enim solum ex antecedenti, quod detur natura humana in pluribus, sed realiter distincta, sicut sunt distincta Indiuidua quibus inest.

Instatur Tertiò. Natura humana v.g. de facto est in pluribus, ergo ei nõ repugnat esse in pluribus, ergo à parte rei datur vnitas formalis, per quam est vniuersalis & in pluribus. Respondeo naturam humanam de facto esse in pluribus, sed distinctam, & tali pacto, ei non repugnare esse in pluribus; at hoc non est esse Vniuersale à parte rei, quia Vniuersale exigit esse in pluribus distinctis indistinctum; quo modo v.g. anima rationalis eadem numero est in pluribus partibus corporis, at non sic est natura humana à parte rei. Et per hoc patet etiam ad illud, quod natura humana ante opus Intellectus est communicabilis pluribus, est enim verum, sed communicabilis distincto modo.

182 Instatur Quartò: à parte rei natura humana v.g. non est ex se singularis, neque determinata, ergo est indifferens, & indeterminata, ergo vna vnitate sufficienti ad cõstituendum Vniuersale. Antecedens patet, quia si ex se esset determinata, non posset vllo modo esse in pluribus, vel non posset esse sine illis. Prima Consequentia probatur, quia determinatum, & indeterminatum sunt cõtradictoria, ergo cui non conuenit vnum, conuenit aliud. Secunda Consequentia etiam probatur, quia vt sic est vna apta esse in multis, ergo est vnitas sufficiens ad constituendum Vniuersale. Respondeo concedo Antecedens, quia natura ex se neutrum est, vt benè S. Thomas *de Ente, & Essentia c.* 4. sed habet indifferentiam ad vtrunque, scilicet ad posse determinari realiter, & esse indeterminatam per opus Intellectus; eo pacto, quo animal dicitur indifferens ad rationale, & irrationale; quare Ly *indifferens* non importat aliquid positiuum quod conueniat naturæ ex se, alioquin in quocunque statu ei conueniret, etiam in statu contractionis, quod implicat; sed est quoddam prædicatũ permissiuum, scilicet permissum ad explicandum statum naturæ secundum se; vnde ad argumentum negatur prima Consequentia. Ad probat: quæ videtur habere maximam efficaciam, Respondeo determinatum & indeterminatũ esse contradictoria, neutrum tamen conuenire ea se; neque semper contradictoriorum vnum verificatur, quando sumuntur termini cum particulis *ex se, in quantum, quatenus*, & alijs huiusmodi. Sic animal quatenus tale, neque est album, neque est non album; sed solum vnum ipsorum necessario verificatur, quando termini sumuntur absolutè; & hoc maximè notandum ex Caietano *de Ente, & Essentia loco citato*. Quare natura ex se, seu secundum se, seu essentialiter, & intrinsecè; (hæc enim omnia idem sonant) solum habet sua prædicata essentialia, & proprietates.

Instatur Quintò. In quocunque agente principium agendi, vt quo, est natura, in qua sibi assimilat passum, sic album vt coloratum, non vt album mouet visum, Homo, vt homo non vt Petrus generat hominem, ergo à parte rei datur vnitas formalis, per quam natura constituatur vna in multis, & vnum principium agendi, &c. Respondeo. In quocunque agente principium quo agendi esse naturam, sed vt iam indiuiduatam; indiuiduatio enim est conditio sine qua non natura ageret; vnumquodque enim agit eo modo, quo est, sed natura est hæc, & singularis, ideo agit vt hæc & singularis, ita quod singularitas sit cõditio sine qua non. Vide Vallium *quæst.* 3. *c.* 12. § *ad* 2.

183 Instatur Sextò, Nullo Intellectu cogitante natura est definibilis vna definitione, ergo nullo Intellectu cogitante est vna, ergo à parte rei datur vnitas sufficiens ad constituendum Vniuersale. Respondeo nullo Intellectu cogitante naturam esse definibilem fundamentaliter, propter conuenientiam in illius prædicatis, quam habent omnia sua indiuidua, non tamen formaliter; quia sicut definitio est opus rationis, ita natura cõcepta primò, vt vna in multis ratione fundamenti à parte rei, definitur proximè, & formaliter. Neque obstat, quod obiectum præsupponatur ad potentiam, verum enim est de potentia, quæ nequit sibi facere obiectum, vt dictum est, cum de Ente Rationis; at Intellectus potest sibi facere obiectum; vel cum Vallio *loco citato ad* 6. verum esse vniuersaliter de potentia passiua, non de actiua semper.

Instatur Septimò. Petrus, & Paulus non sunt distincti formaliter, benè numericè, ergo à parte rei adest vnitas formalis, per quam sunt indistincti; ergo vnitas sufficiens ad Vniuersale. Respondeo Ly *formaliter* posse sumi dupliciter. Primo pro vnitate formali, quam dixi consequi naturam vt sic, & tali pacto sunt distincti in vnitate formali, quia quilibet ipsorum habet propriam vnitatem formalem, sicut habet propriam naturam distinctam ab alijs indiuiduis. Secundo potest sumi ly *formaliter* pro conuenientia, seu similitudine, quæ habetur in prædicatis essentialibus, & sic non sunt distincti formaliter. Quare negatur prima Consequentia in vtroque sensu. In primo quia est vnitas formalis distincta. In Secundò, quia prædicta conuenientia stat cum distinctione, immò requirit distinctionem, alioquin non esset similitudo, sed identitas. Quare ad alia multa argumenta soluenda, notanda est differentia inter similitudinem, & conuenientiam plurium, & vnitatem ad vniuersale requisitam, quia ad primum est satis, quod sit forma similis, licet distincta; ad secundum quod sit eadem numero in omnibus. Item notandum aliud esse loqui de vnitatibus formalibus distinctis, aliud de eisdem formalibus formaliter distinctis; omnia enim indiuidua alicuius speciei, & species alicuius generis habent vnitates formales distinctas, sed non formaliter; At quæ sunt diuersæ speciei, habent easdem formales distinctas etiam formaliter, quia diuersas. His enim obseruatis facilè erit cætera argumenta soluere, quæ possent afferri. Quia tamẽ cum dicitur quis habere essentiam distinctam solet intelligi non de distinctione reali, quam vltro concedimus, inter omnia indiuidua; omnia enim habent essentias proprias distinctas, sed solet intelligi de distinctione essentiali, seu formaliter, ideo semper notanda æquiuocatio.

Tertia Conclusio. Vniuersale constituitur per vnitatem præcisionis. Hæc conclusio sequitur ex dictis. Non constituitur per vnitatem, neque numeralem, neque formalẽ vllam existentem à parte rei, ergo per vnitatem præcisionis; nulla enim alia superest ex dictis, per quam possit constitui. Tota difficultas est in explicando quid sit hæc vnitas, & quomodo consurgat per actum Intellectus. Ad quod sit sequens quæstio.

Quid sit, & quomodo consurgat Vnitas præcisionis per quam constituitur Vniuersale. Quæstio Quarta.

Stabilito à parte rei nullam dari vnitatem sufficientem ad constituendum Vniuersale, clarũ videtur, quod vni- 184
tas præcisionis debeat ortum habere ab aliquo opere Intellectus; cum hoc tamen possit contingere dupliciter, videlicet primo quia Intellectus concipiat in natura ad modum, vel formæ absolutæ, vel formæ relatiuæ ipsam vnitatem; & sic prædicta vnitas sit in natura ens rationis. Secundo potest contingere solum, quia Intellectus cognoscat naturam ipsam sine differentijs indiuiduantibus, non concipiendo in ipsa vllam formam, neque absolutam, neque relatiuam, sed solum quia sic cognoscitur, intelligatur in illa vnitas præcisionis; & sic prædicta vnitas sit in natura, quæ dicitur vniuersalis, tantum quædam denominatio extrinseca orta ab actu, quo cognoscitur ab Intellectu abstractè. Difficultas igitur est an prædicta vnitas sit opus Intellectus, tanquam Ens rationis verum, an tanquam denominatio extrinseca. Rursus cum prædicta vnitas, siue sint Ens rationis, siue denominatio extrinseca oriri possit, vel per cognitionem absolutam (quæ est cum primo cognoscitur natura in seipsa, non per vllum ordinem ad ea, in quibus esse potest) vel per comparatiuam (quę est cum cognoscitur natura per ordinem ad sua inferiora) dubium

non

non paruum est, quæ cognitio sit ex dictis necessaria, vt resultet vnitas præcisionis ad Vniuersale requisita.

Prima Conclusio. Vnitas præcisionis non est pura denominatio extrinseca. Est expressè contra Hurtadum *in Metaphys. disput. 5. sect. 7. §. 79.* eam tribuit D. Thomæ, & Suarez *in Metaph. Disput. 6. sect. 60. num.* 10. & dicit eam communem suæ Societatis; quod an sit verũ, nescio. Scio Amicum sentire contrarium *tract. 4. quæst. 4. dub. 5.* & Ruuium *de Vniuersalibus quæst. 5. num.* 90. & alios ex eadem societate.

Probatur primo auctoritate Aristotelis, qui *2. Post. cap.* 18. *alias citato* dixit, Vniuersalia nihil esse præter singularia; sed per Hurtadum formaliter sunt denominationes extrinsecæ, quæ vtique sunt aliquid à parte rei, ergo sunt aliquid præter singularia. Confirmatur, nam ex Comment. 1. *de Anima, comm.* 8. Intellectus est qui facit vniuersalitatem in rebus, quem sequuntur D. Thomas, & ferè omnes, exceptis illis, qui volunt dari vniuersale à parte rei, ergo vnitas requisita ad vniuersale non est pura denominatio extrinseca. Consequentia hæc probatur, quia propriè loquendo non dicuntur denominationes extrinsecæ fieri, sed resultant ex eo, quod fiat aliquid intrinsecum, cuius extrinsece sint termini; sunt enim effectus formales, non in genere causæ efficientis.

Probatur secundo. Vnitas præcisionis apta ad consti-
185 tuendum Vniuersale est vnitas positiua (seu in re positiua) in natura, quæ est vniuersalis, ergo non est pura denominatio extrinseca orta ex eo, quod Intellectus cognoscat naturam absque differentijs. Antecedens probatur, quia est vnitas talis, quæ constituat illam naturam eandem, et aptam absque sui diuisione adesse in pluribus, ergo debet fundari in vna re, quæ ex se sic poscat, ergo debet esse positiua. Consequentia probatur; denominatio illa extrinseca ponit solum naturam fuisse terminum cognitionis Intellectus, ergo tantum secundum ea prędicata, quæ ex se habet natura: sed natura ex se non habet vt indiuisa sit apta esse in pluribus, ergo denominatio extrinseca non dicit vnitatem positiuam, ergo neque in ipsa potest consistere vnitas præcisionis.

Probatur tertio. Vnitas pręcisionis est vnitas intrinseca suo modo obiecto vniuersali, ergo nequit esse sola denominatio extrinseca. Consequentia patet, quia iam non esset quid intrinsecum. Antecedens probatur, quia vnitas cadit supra intrinsecum rei; dicit enim esse indiuisum in se, & diuisum à quocunque alio. Confirmatur, contrariorum eadem est disciplina, ergo sicut nulla res dicitur diuisa per diuisionem in alio existentem, ita neque indiuisa per indiuisionem, seu vnitatem in altero existentem.

Probatur quarto. Intellectus per Hurtadum attingit plura, vt vnum; modo quæro, vel ly *vt vnum* dicit aliquid ex parte obiecti, vel non dicit; si dicit, vel rationis; & si sic, ergo non est pura denominatio extrinseca: vel reale; & si sic, non potest esse nisi, aut vnitas numerica, aut formalis, quia alia non est vnitas à parte rei etiam per ipsum, at hæ non sunt aptæ ad constituendum vniuersale ex dictis. Si vero ly *vt vnum* nihil dicit ex parte obiecti, ergo non cognoscuntur, vt vnum, sed vt plura, ergo non est cognitio negotians vniuersale.

Respondet dicere denominationem extrinsecam, eo quia sint cognita, vt vnum. Sed contra, quod sint cognita vt vnum, non est quia vnico actu; Deus enim vnico actu omnia cognoscit, nec tamen per hoc dicuntur cognosci omnia vt vnum, ergo esse cognita vt vnum, nequit esse solum, quia extrinsecè denominentur cognita per vnicum actum; ergo quare dicuntur cognosci vt vnum, & illum actum esse entitatiuè singularem, quod dicit Hurtadus, repræsentatiuè vero vniuersalem? hoc enim quæro. Nec aliud esse potest, nisi quia Intellectus sic cognoscens naturam, cognoscit in illa aliquid intrinsecè, vel ad modum formæ absolutæ, vel ad modum relationis, in quo consistit vnitas præcisionis.

186 Sed contra instat Hurtadus primò. Natura cognita abstractè, v. g. Natura humana cognita absque Petreitate, & Pauleitate, & cæteris differentijs non est multiplex, ergo vna, non vnitate formali, neque numerica, ergo præcisionis, ergo vnitas præcisionis est pura denominatio extrinseca. Confirmatur: Natura sic cognita est apta prędicari de pluribus, ergo habet vnitatem sufficientem ad constituendum vniuersale. Confirmatur secundo. Natura sit singularis per differentias indiuiduales, ergo illis remotis remanet vniuersalis, sed natura cognita abstractè est secreta, & diuisa à singularitatibus, ergo remanet vniuersalis, ergo sola denominatio extrinseca cogniti abstractè, est vnitas sufficiens ad vniuersale, ergo vnitas præcisionis. In hoc sistit præcipuum robur Hurtadi, & eorum qui ipsius doctrinæ adhærent. Ad argumentum. Respondeo Naturam consideratam, & cognitam, vt dicit antecedens, esse vnam vnitate negatiua, quæ consistit in negatione diuisionis, seu pluralitatis; & natura non cognoscitur multiplex, &c. Vide Amicum *Tract. 4. quæst. 4. dubit. 6. à §. ego vero Respondeo.* Vallium *de Vniuersalibus in Communi quæst. 3. cap. 7.* Ruuium *de Vniuersalibus quæst. 5. num. 69.* Non tamen esse vnam vnitate positiua, quæ requiritur ad vniuersale, vt suprà diximus; ideo concesso naturam abstractè cognitam non esse vnam vnitate formali, & numerica, negatur esse vnam vnitate præcisionis sufficienti ad vniuersale, quare negatur vltima consequentia. Quod si quis vnitatem illam negatiuam vellet appellare vnitatẽ præcisionis, nostra parum interest; est satis, quod non sit vnitas præcisionis sufficiens ad vniuersale; de hoc enim est lis cum Hurtado,

Ad primam confirmationem negatur antecedens, natura enim vna vnitate negatiua non est apta ad prędicandum de pluribus; cum enim prędicta aptitudo debeat fundari in aliquo, non fundatur in natura ipsa à parte rei, quia vt sic non est apta esse in pluribus, nisi cum sui diuisione, non in aliquo rationis, quia supponimus Intellectum solũ abstractè illam cognouisse, & nihil in illa concepisse ad modum entis.

Ad secundam Confirmationem dato Antecedente, negatur consequentia: quia vniuersale est illud, quod est vnũ aptum esse in multis absque sui diuisione, at natura sic cognita vna vnitate tantum negatiua hoc non habet, vt *numero præcedenti* diximus, sed abstrahit ab hoc, sicut supra diximus de natura ipsa ex mente D. Thomæ, Caietani, & aliorum. Quod si velimus concedere esse vniuersale negatiuum, sicut concedit Amicus *loco citato conclus.* 4. non contendo, sed nostra contentio non est de nomine, sed re, est satis quod non sit vniuersale, quod inquirimus. Neque est verum, quod ideæ Platonis, si darentur, essent ad modum naturæ sic cognitæ abstractè ergo sicut illæ Ideæ essent vniuersale, ita hæc natura; quia illæ Ideæ deberent posse esse in multis absque sui diuisione (quod ideo implicant) at natura abstractè cognita, vt dicit Hurtadus, nõ habet prædictam aptitudinem, vt diximus. Ruuius dicit esse vniuersale Metaphysicũ, non Logicum; quid quid sit de hoc, non est vniuersale, quod quæritur.

Instatur secundo ab eodem Hurtado ex D. Thoma *O-* 187
pusc. 56. vbi habet *est autem vniuersale vnum vnitate cognitionis,* & idem videtur velle *Opusc. 55.* ergo ex S. Thoma vnitas Vniuersalis est quædam denominatio extrinseca, ex eo quia cognoscatur vt vnum. Respondeo primo *eodem loco Opusc. 56.* dicere etiam D. Thomam. *Vniuersale esse Ens rationis.* Neque mihi dicat Hurtadus D. Thomam locutum hic impropriè, sumendo Ens rationis pro ipsa denominatione extrinseca prouenięte ab actu rationis, scilicet à cognitione. Est voluntaria expositio ad extorquendum S. Doctorem in suum sensum. Resp. igitur secundo. Vniuersale esse vnum vnitate cognitionis, quia ab vnitate effectiuè producta à cognitione; cum enim per eundem S. Thomam *eodem loco*, vt diximus, Vniuersale sit ens rationis, & ens rationis per ipsum sit tantum effectiuè ab Intellectu cognoscente, quod non est ens ad modum entis, vt diximus alibi, sequitur clarè, quod sit vnum vnitate orta à cognitione. Et ecce germanum sensum S. Doctoris, in quo tantum fidit Hurtadus.

Secunda Conclusio. Vnitas pręcisionis, seu vniuersalis cõstitutiua est forma rationis, seu ens rationis. Est D. Thomæ *loco citato Opusc.* 56. Idem Caietanus, Capreolus, Boetius relatus à D. Tho. Riccardus, & alij relati à Vallio *quæst. 3. cap.* 13. idem sentiunt, Amicus *loco citato*, Ruuius, & alij. Sequitur ex dictis. Vnitas præcisionis non est vnitas realis à parte rei, non est denominatio extrinseca, ergo remanet quod sit aliquid rationis. Quid vero sit, & quomodo fiat, dicetur postquam explicatum fuerit per quam cognitionem huiusmodi vnitas fiat, an per absolutam, vel per comparatiuam.

Sed instat Hurtadus: Ergo Intellectus formando Vni-

uerſale decipitur, ſed hoc nemo dicit, ergo non eſt ens rationis. Conſequentia prima probatur, quia ex dictis Intellectus formando ens rationis ſemper fallitur. Reſpondeo quod, vel loquimur de vniuerſalibus fundamentaliter, ſcilicet de natura reali, quæ exiſtit à parte rei, & concipitur abſtractè, vt formentur propoſitiones, & ſi ſic, non decipitur, quia non eſt ens rationis, ſed fundamentum ipſius. Si vero de ipſo Vniuerſali formaliter, Reſpondeo, concedo conſequētiam, quod Intellectus decipiatur, quia concipit ad modum entis, quod non eſt ens, ſcilicet illam vnitatem præciſionis, tanquam aliquid poſitiuum in re, quod non eſt verum. Quando vero dicitur, quod nemo dicit Intellectum decipi in formando Vniuerſale, reſpondeo, verum eſſe, quia communiter attendunt Doctores vniuerſale fundamentaliter, de quo ſunt ſcientiæ, non formaliter; neque præciſio, & vnitas aliud ſunt quantum ad hoc, quam conditiones ſine quibus non darentur ſcientiæ de ipſis naturis realibus.

188 Tertia Concluſio. Vnitas præciſionis fit tantum per cognitionem comparatiuam. (diximus in notabili quid ſit cognitio abſoluta, quid comparatiua.) Hæc concluſio eſt Antonij, Andreæ, Trombetæ, Scoti, Alamanij, & aliorum, quos ſequuntur Amicus *Tract. 4. quæſtio. 4. dubitat. 6. Concluſ. 5.* Riuius *quæſt. 5.* & alij; & mihi videtur expreſſa D. Thomæ *Opuſc. 55.* qui expreſſè habet, *eius autem vniuerſalitas non eſt ex eo quod eſt in anima, ſed ex eo quod comparatur ad multa ſingularia*. Eſt tamen contra Suarez, Conimbricenſes, Hurtadum, & alios, *locis citatis*, qui volunt ſaluari in prima cognitione abſoluta rationem vniuerſalis, quos omnes ſequitur Paulus Vallius *loco citato, quæſt. 4. cap. 9.* Ex his tamen aliqui dicunt duplex eſſe Vniuerſale, abſolutum, & relatiuum, & relatiuum fieri per cognitionem comparatiuam ſolum. Ita Suarez, & alij.

Probatur primo. Vnitas pręciſionis conſtituit vniuerſale vnum in ſe aptum eſſe in multis, ergo fit per cognitionem comparatiuam. Conſequentia probatur, quia nequit ſic concipi vnitas niſi in ordine ad multa, in quibus eſſe poteſt, ergo eſt cognitio comparatiua. Confirmatur, vnitas pręciſionis talis euadit, qualis fit ab Intellectu, quia cum ſit Ens rationis habet tantum eſſe per Intellectum, ergo cum debeat reſpicere intrinſecè plura, in quibus poteſt eſſe vniuerſale, neceſſe eſt, quod hoc recipiat ab Intellectu, dum fit, ergo per cognitionem comparatiuam, quæ cognoſcat illam naturam, vt vnam relatam ad plura, in quibus poteſt eſſe.

Probatur ſecundo. Vnitas pręciſionis conſtituit formaliter vniuerſale, ergo fit per cognitionem comparatiuam tantum. Conſequentia probatur, Vniuerſale formaliter ad plura eſt vniuerſale, quod enim non eſt ad plura, eſt ſingulare, ergo vt intellectus fingat vnitatem aptam ad conſtituendum Vniuerſale in ordine ad plura eſt neceſſe, quod fingat illam naturam in ordine ad illa plura, ergo per cognitionem comparatiuam. Confirmatur, aliqua differentia eſſe debet, quando Intellectus fingeret aliquā vnitatem conſtituentem aliquid in ſe tantum, ac quando in ordine ad plura, quibus poſſit ineſſe, ſed nulla alia poteſt eſſe differentia, niſi quia prima vice non fingat vnitatem relatam ad plura, ergo per cognitionem comparatiuam, &c.

189 Sed contra inſtatur primo; natura abſtracta, & cognita ſine differentijs eſt verè vna, & poteſt prædicari de pluribus, ergo eſt per cognitionem abſolutam vniuerſalis. Reſpondeo, nego antecedens, ad ſummum vt dicebamus, eſt vna negatiuè, quod non ſufficit; & ſi Intellectus in illa abſolutè cognita fingat vnitatem, erit ad modum vnius in ſe, at Vniuerſale eſt vnum in ordine ad plura, quibus poteſt ineſſe.

Inſtatur ſecundo. Si Intellectus reflectat ſupra naturam à ſe cognitam abſtractè, illam reperiet pluribus communem, & communicabilem, quia illam non reperit ſingularem, ergo per cognitionem abſolutam iam erit vniuerſalis, ergo vnitas præciſionis conſurgit per cognitionem abſolutam. Reſpondeo nego antecedens, quia ſi reflectat, reperiet illam naturam, vt vnam negatiuè tantum, modo explicato. Alia argumenta afferri poſſent, quorum aliqua affert Vallius, & Hurtadus, ſed ex ſolutione horū, & in pręcedentibus concluſionibus facilè ſoluentur; omnia enim in hoc tendunt, quod natura abſtractè cognita per cognitionem abſolutam, & directam ſit iam vna apta eſſe in pluribus, non ſit ſingularis &c. ad quæ omnia patet ex dictis.

Hic contendunt multi cum vniuerſale ſit ens rationis 190
formatum ab Intellectu cū fundamento à parte rei, quodnam ſit fundamentum remotum, vel proximum, de quo fusè Amicus *concluſ. 5. dubit. 6. citata*. Nobis ſit ſatis, vt vitemus prolixitatem in re, quæ ad nihil deſeruit, Intellectum ita procedere in formatione Vniuerſalis. Primo cognoſcit ex ſimilibus, vel diſſimilibus operationibus conuenientiam, vel diſconuenientiam plurium in eadem natura, & ſic concipit illam naturam, non conſiderando, nec cognoſcendo illa ſingularia, à quibus illam abſtrahit, & ſic in primo ſigno natura dicitur præciſa, & tali pacto habet vnitatem, quam diximus, negatiuam, quæ abſtractio poteſt etiam fieri ab vno tantum indiuiduo, conſiderando ſcilicet naturā tantum, non ſingularitatem; alioquin natura Solis, Lunæ, nequiret eſſe vniuerſalis, quæ ab vno tantum indiuiduo poteſt abſtrahi. Secundo illam naturam ſic cognitam recognoſcit cum ordine ad plura, in quibus poteſt eſſe, & illam concipit poſſe eſſe vnam in omnibus illis, ſeu eandem ab illis participari, & cum prędicta vnitas non ſit à parte rei, ſed ſit opus tantum Intellectus, eſt vnitas rationis, quæ dicitur præciſionis, quia tribuitur naturæ præciſæ à ſingularitatibus; & ſic eſt conſtitutum Vniuerſale. Tertio tandem poteſt reflectere ſupra hanc ſuam comparatiuam cognitionem, & cognoſcendo obiectum factum vniuerſale per præcedentes actus, formare appellationem Vniuerſalis, Generis, vel Speciei; prout natura, quæ eſt abſtracta petit; ſi eſt abſtracta à differentijs eſſentialibus, dicitur Genus, ſi ab accidentalibus, dicitur ſpecies, vt infrà.

Quare fundamentum, quod habet Intellectus in formādo Vniuerſale eſt natura ipſa à parte rei, quæ de ſe participatur à pluribus, licet cum ſui diuiſione; ſeu vt dicunt alij, eſt vniuerſale Metaphyſicum, ſcilicet ipſa prædicata eſſentialia, quæ in pluribus reperiuntur à parte rei. De quo Amicus *quæſt. 4. dubit. 1. §. 4. Concl.* & Riuius *quæſt. 5. citata nu. 68.* & inde ſumit Intellectus motiuum formandi Vniuerſale: præciſio verò, & abſtractio eſt conditio ſine qua non fieret Vniuerſale; cognitio autem reflexa, & comparatiua, qua Intellectus recognoſcens eandem naturam iam cognitam, cognoſcit, vt vnam in ordine ad plura, in quibus poſſit eſſe, eſt veluti cauſa, efficiens proxima Vniuerſalis. Ex his

Colligitur vniuerſale diſtingui non poſſe in abſolutum, & relatiuum, vt volebant Suarez, Conimbricenſes, & alij; quia cum ex dictis omne vniuerſale fiat per cognitionem comparatiuam vnius naturæ ad multa, in quibus poteſt eſſe, nequit non eſſe relatiuum ad illa; & ad ſummum poſſet eis concedi naturam abſtractam per primam cognitionem abſolutam, quam conceſſimus, aliquo pacto poſſe dici Vniuerſale negatiuum, eſſe tunc Vniuerſale abſolutum. Verum de hoc non eſt quæſtio, ſed de vero Vniuerſali perfecto in ratione Vniuerſalis, quod hic negamus poſſe eſſe abſolutum.

Quænam ſit aptitudo requiſita ad Vniuerſale.
Quæſtio Quinta.

DVo requiruntur ad conſtituendum Vniuerſale ſecun 191
dum definitionem allatam Ariſtotelis, Vnitas, & Aptitudo. De Vnitate diximus ſatis; modo de aptitudine. Pro qua

Supponendum hanc aptitudinem duplicem eſſe. Alia dicitur aptitudo Phyſica, alia aptitudo Logica. Aptitudo Phyſica eſt illa, qua natura quælibet per generationem eſt multiplicabilis. Aptitudo Logica eſt illa, quæ per Intellectum naturam præcidentem à pluribus ſingularibus, dū vt communis conſtituitur, ei tribuitur. differunt autem, quia Phyſica ſemper eſt cum ſui diuiſione, & multitudine, vt patet in communicatione naturæ humanæ in plura indiuidua. Logica autem eſt cum omnimoda indiuiſione; natura enim humana abſtracta eſt apta eſſe in pluribus, ſed eadem in omnibus; vnitas enim pręciſionis, quæ conuenit vniuerſali, dicit negationem diuiſionis formaliter, quia ſcilicet non patitur ſui diuiſionem in plura, ſed omnia ea aliàs plura, in ipſa vnum fiunt.

Omiſſa aptitudine Phyſica, de qua quæſtio moueri poſſet, an ſit quid poſitiuum necne, de ſola aptitudine Logica

diſpu-

disputamus; hæc enim ad rem facit, pro qua sit

Prima Conclusio. Aptitudo quam dicit Vniuersale non est à parte rei in natura, prout existens est. Probatur primo: nam prout existens est, est distincta in plura indiuidua, ergo aptitudo quam dicit Vniuersale, non inest naturæ, prout à parte rei. Antecedens ex dictis patet, Consequentia probatur, aptitudo, quam dicit Vniuersale, dicit eandemmet naturam posse esse in multis constitutiuam, ita vt eadem esset constitutiua huius, ac illius, eo pacto, quo sequeretur, sic daretur Vniuersale à parte rei, sed non sic est in natura à parte rei, seu prout existens, cum implicet existere, & non existere diuisam differentijs indiuiduantibus, ergo aptitudo, quam dicit Vniuersale non competit naturæ vt existenti.

Probatur Secundò. Aptitudo, quam dicit Vniuersale sequitur vnitatem vniuersalis, sed vnitas ipsa ex dictis nō competit naturæ formaliter, nisi per Intellectum, ergo & aptitudo tantum per Intellectum, ergo nulla erit in natura à parte rei. Confirmatur, non potest constituens esse reale, & constitutum ens rationis, siue quid per Intellectum confictum, ergo & aptitudo ipsum constituens erit per opus Intellectus.

Contra Instatur Primò. Natura absque opere Intelle-
192 ctus habet possibilitatem ad essendum in multis, ergo & aptitudinem, ergo hæc aptitudo inest naturæ prout à parte rei. Antecedens probatur, absque opere Intellectus natura v.g. humana reperitur in Petro, Paulo, & alijs, ergo habet possibilitatem, alioquin non esset in multis. Confirmatur, nam absurdum est dicere ad communicandam naturam humanam multis, esse necessariū opus Intellectus. Ad argumentum nego Antecedens, ad probationem Respondeo absque opere Intellectus naturam humanam reperiri in Petro, Paulo, & alijs, sed cum diuisione entitatiua, ita vt natura, quæ est in Petro, non sit natura, quæ est in Paulo, & ad hoc à parte rei natura habet aptitudinem, quæ est aptitudo Physica; non tamen natura reperitur in multis, vt vna, & eadem in omnibus, quæ est aptitudo, quā dicit Vniuersale, & de qua loquimur. Et per hoc patet ad Confirmationem, ad communicationem Physicam non requiri opus Intellectus, ad Logicam autem esse necessarium: per hoc ergo argumentum tantum probatur à parte rei esse hanc aptitudinem fundamentaliter, non autem formaliter, de qua est conclusio.

Instatur Secundò. Plura Indiuidua posse esse sub eadem specie non prouenit ab Intellectu, sed in natura est fundamentum, ergo & aptitudo essendi in multis conuenit naturæ ex se, & non ab Intellectu. Consequentia patet, hæc enim inuicem se consequuntur, posse sub eadem natura esse plura indiuidua, & eam naturam posse illis communicari. Antecedens etiam patet, alioquin naturæ, quæ secūdum aliquos multiplicari non potest, hoc haberet ab Intellectu, quod tamen nemo dicet. Respondeo sicut & ad primum per hoc argumentum nihil aliud haberi, nisi à parte rei naturam posse multiplicari cum sui diuisione, quod nos nunquam negauimus, immò hoc posuimus, vt fundamentum Vniuersalis; quia enim natura multiplicatur in pluribus, & est eadem formaliter, sumit occasionem Intellectus eam considerandi, vt vnam omnino in pluribus, omnium constitutiuam; cuius vnitatis, & aptitudinis fundamentum est ipsa realis multitudo; probat ergo argumentum tantum aptitudinem Vniuersalis fundamentaliter, non formaliter; Et hæ responsiones maximè notādæ, quia ex illis alia argumenta soluentur, quæ omnia in hoc peccabunt, quod natura actu à parte rei sit in pluribus.

Secunda Conclusio. Aptitudo, quam dicit Vniuersale,
193 & per quam constituitur formaliter, est quædam communicabilitas ab Intellectu ipsi naturæ abstractæ tradita. Probatur prima pars. Ideo natura v.g. humana habet aptitudinem physicam ad essendum in multis, quia potest communicari multis, ergo Vniuersale ideo habebit aptitudinem, quia vt sic poterit communicare, ergo hæc aptitudo est communicabilitas; nulla enim apparet ratio, cur vna alteram supponat, aut sequatur, eo enim ipso quod natura est apta esse in pluribus, est pluribus communicabilis, ita vt neque per Intellectum hæc duo possint separari.

Secunda pars Conclusionis probatur, hæc communicabilitas dicit naturam posse esse in pluribus, vt vnam omnibus communem, ita vt eadem sit in Petro, quæ in Paulo, sed hoc pacto à parte rei natura non est communicabilis, vt hactenus dictum est, ergo est quid fictum ab Intellectu.

Dices: Naturæ communi à parte rei non repugnat esse in multis, ergo à parte rei habet communicabilitatem, ergo non per opus Intellectus. Antecedens est notum experientia, cum natura v.g. humana sit in tot indiuiduis. Consequentiæ sunt claræ. Respondeo concedendo totum argumentum, procedit enim de aptitudine, & communicabilitate physica, quod nos non quærimus, sed supponimus, vt fundamentum aptitudinis Vniuersalis, vt in sequenti Conclusione.

Tertia Conclusio. Fundamentum aptitudinis Vniuersalis est aptitudo Physica, quam dicit natura, quæ vt Vniuersalis concipitur. Probatur, & explicatur simul. Vnitas formalis *ex quæst. præced.* est fundamentum vnitatis Vniuersalis, quę formalis ex vi propriæ naturæ fundat aptitudinem ad essendum in multis, siue non repugnantiam, sicut vnitas indiuidualis fundat repugnantiam, cuius repugnantiæ, & non repugnantiæ nullum aliud est fundamentum, quam naturalis conditio, seu proprietas talis naturæ, cui non repugnat multiplicari, vt benè Suarez *sect. 8. num. 10. & 12.* ergo fundamentum aptitudinis Vniuersalis erit aptitudo illa ab vnitate formali importata; Probatur Cōsequentia ideo enim natura diuina, licet habeat vnitatem formalem, non potest, vt Vniuersalis fingi ab Intellectu, quia caret aptitudine, & communicabilitate, ergo fundamentum, cur naturas concipiamus vniuersales non erit vnitas formaliter præcisè, sed vt dicit aptitudinem; alioquin posita vnitate formali, semper posemus formare Vniuersale.

Sed contra Instatur ex Suarez *loco supracitato.* Aptitu- 194
do, quam dicit natura est non repugnantia negatiua, non positiua; ergo fundamentum aptitudinis vniuersalis est quid negatiuum. Respondeo nego Antecedens, aptitudo enim physica, quam dicit natura ad sui communicationē, non fundatur in defectu alicuius additi, cuius sit capax, sed in ipsa positiua vnitate formali, vt ex eodem Suarez *num. eodem* patet; fundatur, & in ipsa entitate limitata, finita, & talis conditionis, vt ei non repugnet multiplicari cum sui diuisione, vt ipsemet fatetur *num.* 12. vnde aliqui carpunt ipsum, quod non sibi constet. Potest confirmari responsio iam allata, quia repugnantia, quam dicit natura indiuiduata ad se communicandum pluribus, est positiua, quia fundatur in vnitate indiuiduali positiua, ergo etiam non repugnantia, quam dicit natura vt sic, erit positiua, cum fundetur in vnitate formali positiua.

Pro multorum argumentorum solutione Notandum, vt diximus etiam superius, naturam tripliciter spectari posse. Primò vt indiuiduatam. Secundò vt præcisam ab indiuiduis per Intellectum. Tertiò secundum se, quod est dicere, quatenus ex propria natura, & ab intrinseco ei cōueniunt talia, vel talia prædicata, non ratione alicuius status, contractionis, aut præcisionis, licet sine aliquo horum esse non possit. Quoties igitur D. Thomas, Caietanus, & alij dicunt aliqua prædicata conuenire naturæ per se, non est intelligēdum, quod detur aliquis tertius status, in quo sit natura absque indiuiduis, & præcisione; Sed ly *per se* ponitur ad denotandum talia prædicata ei competere, nō accidentaliter, quatenus indiuiduata est, eo pacto, quo ei accidit esse in hoc, vel illo Indiuiduo; sed intrinsecè ex natura sua, quatenus talis est; ita vt si per impossibile sine contractione aliqua esse posset, adhuc illa prædicata retineret, quod non contingeret in illis, quæ tantum accidentaliter ei conueniunt.

Igitur sufficienter remanet probatum, nō dari Vniuersale à parte rei; si enim Vniuersale in suis definitionibus constituitur per vnitatem, & aptitudinem ad multa; hę verò nullo pacto formaliter existūt à parte rei eo modo, quo ad ipsius constitutionem exposcitur, vtique neque ipsum vniuersale dicendum erit existere à parte rei; non enim perfectius esse potest constitutum partibus constituentibus; sed solum erit Vniuersale à parte rei quoad fundamentum, quod dicit, formaliter verò Ens rationis.

Soluuntur quædam Dubia de Vniuersalibus in Communi. Quæstio Sexta.

DE Vniuersalibus in communi solum remanent quæ-
dam facilia, vt vltimam manum imponamus huic 195
tra-

tractatui; quæ omnia præſen ti hac quæſtione breuiter expedio, diffuſior enim Tractatio ſpectat ad Metaphyſicam, cuius eſt propria materia.

Quæritur igitur primo. Cum in Vniuerſali tria conſiderari poſſint ex dictis, natura ipſa realis, præciſio Intellectus, quæ naturam præſcindit à ſingularibus, & Vniuerſalitas ipſa; quid inquam prædicetur, quando prædicantur Vniuerſalia: v.g. cum dicitur *homo eſt animal*, *Animal eſt ſubſtantia*, quid importetur per Ly *Animal*, per Ly *Subſtantia*. Reſpondeo ex doctrina D. Thomæ *de Ente, & Eſſentia cap.4.* Caietani *ibidem quæſt.7. dubis.1.* quos ſequitur Vallius *quæſt.2. cap.3.* & alij; quoties prędicatum Vniuerſale eſt nomen primæ intentionis, vt in propoſitione allata, id, quod prædicatur eſt natura ipſa, quę eſt in ſubiecto; vniuerſalitas vero, & pręciſio ſunt conditio ſine qua non fieret bona prædicatio. Ratio eſt, nam cum dico, *Homo eſt animal*, ſi Ly *animal* ſtaret pro ipſa vniuerſalitate, vel pro natura, quatenus eſt vniuerſalis, propoſitio eſset falſa; quia homo neque eſt ipſa vniuerſalitas, neque eſt totum animal, vt eſt quoddam vniuerſale, ergo ſtat tantum pro animali, quod eſt identificatum cum homine, abſtractio autem, & vniuerſalitas ſunt conditiones ſine quibus non; quia alioquin natura, quæ prædicatur, vel eſset alia ab illa, quæ eſt in homine, & ſic propoſitio eſset falſa; aut ipſamet omnino nullo pacto diſtincta, & ſic eſset vana; faceret enim hunc ſenſum, homo eſt homo. Igitur illa abſtractio facit quod prædicatum aliquo pacto diſtinguatur à ſubiecto, & ſic euadat prima prædicatio. Quare *Petrus eſt homo*, facit hunc ſenſum, prædicata eſsentialia, quę ſunt naturę humanę, ſunt in Petro; quę poſtea in Petro ſunt indiuiduata, & ſunt Petri non Pauli. Si vero pręd icatum ſit nomen ſecũdę Intentionis, vt Genus, Species, &c. vt cum dicitur, *Homo eſt Species*, *Animal eſt Genus*. Reſpondeo pręd icatum ſignificare Ens rationis Specieitatis, Generetitatis, &c. connotando aliquam naturam, aut quoddam Ens commune; & ſubiectum ſupponere ſimpliciter pro ſuo immediato ſignificato, ita vt ſenſus ſit, homo eſt quędam natura, cui conuenit hoc Ens rationis, quod eſt Species. Ratio eſt, quia alioquin propoſitiones eſsent falſæ. Fuſius apud eoſdem auctores.

196 Quæritur Secundò. Qua prædicatione Vniuerſale prædicetur de his, in quibus eſt. Reſpondeo prædicati prædicatione directa. Notandum eſt autem prædicationem nihil aliud eſſe, quam propoſitionem, in qua aliquod prædicatum tribuitur ſubiecto. Hæc autem prædicatio ex Soto, *quæſt. vltima Vniuerſalium*, triplex eſſe poteſt. Identica, Diſparata, & Media. Identica eſt, qua prædicatum dicit omnimodam identitatem, & connexionem cum ſubiecto, talis eſt prædicatio, qua idem prædicatur de ſe ipſo. Diſparata eſt, qua prædicatum nullo modo conuenit Subiecto, vt *homo eſt lapis*. Media eſt, in qua prædicatum dicit connexionem, & identitatem cum Subiecto, attamen admittitur aliqua diſtinctio ſaltem rationis ratiocinatæ; quæ duplex eſt, alia directa, in qua quod ſe habet vt materia, tenet locum ſubiecti, quod ſe habet vt forma, habet locum prædicati. Hæc prædicatio vel eſt ſuperioris de inferiori, vt *homo eſt animal*, vel æqualis de æquali, vt *homo eſt riſibilis*. Alia media eſt indirecta, ſeu vt alij contra naturam; & eſt quando, quod ſubijcitur eſt veluti forma ad id, quod prædicatur de ipſo; & accidit, quoties inferius prædicatur de ſuperiori, vt *animal eſt homo*. Modo patet noſtra reſpõſio. Vniuerſale enim concipitur veluti quoddam totum reſpectu ſuorum inferiorum, atque adeo, vt forma quædam, quæ inſit in illis, ergo prędicatione directa prędicabitur; quia propriè quod ſe habet vt forma prędicatur de eo, quod ſe tenet vt materia. Prætterquam quod hæc ſola prędicatio pertinet ad ſcientias, & maxime ſpectat ad prędicabilia, vt ex ſequenti videbimus, in quæ vt in quędam inferiora diuiditur Vniuerſale, vt *numero ſequenti*.

Quęritur Tertiò. Vtrum Vniuerſale adęquatè diuidatur in quinque illas ſpecies à Porphyrio aſſignatas. Reſpondeo ſufficienter Vniuerſale diuidi in illas ſpecies a Porphyrio aſſignatas, ſcilicet Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens; & ratio eſt, quia diſtinctio Vniuerſalis non poteſt melius percipi quam per ordinem ad ſingularia, in quibus eſſe, & de quibus prędicari poteſt; igitur ſi tantum quinque modis eſſe, & prędicari poterit, ſufficiens erit diuiſio. Quę ſufficientia ſic oſtenditur: quod habet identitatem cum altero, aut dicit identitatem eſſentialem, aut accidentalem. Si eſſentialem, aut per modum totius eſſentię, & ſic eſt Species; aut per modum partis; & ſi ſic, aut per modum partis quodammodo materialis, & determinabilis vlterius tanquam per formam, & eſt Genus; aut per modum partis ad inſtar formæ vltimò conſtituentis, & eſt Differentia. Si vero dicit identitatem accidentalem, aut eſt accidens neceſſarium, & inſeparabile, & ſi hoc, Ecce Proprium; aut eſt contingens, & ſeparabile, & ecce Accidens. Idem diſcurſus fieri poteſt de prędicabilitate, vt parebit conſideranti. Plura argumenta impugnant noſtram reſponſionem, quorum aliqua plura quam quinque eſſe prędicabilia, aliqua pauciora affirmant; quia tamẽ facilè ſolui poſſunt, omiſſa faciamus. Videat qui vult apud Conimbricenſes *Artic.1. quæſt 7. in Præf. Porphyrij*, Alamannium *art.6 quæſt.2.* Toletum *quæſt.3. de ſubiecto huius Libri*.

Quęritur Quartò. An ſit diuiſio Generis in Species, necne. Reſpondeo affirmatiuè cum Conimbricenſibus *quæſt. eadem artic.2.* eſſe verum genus, qui adducunt pro ſe Scotum, & Toletum, & alios, immo tanquam communem omnium recentiorum affirmant. In eandem ſententiam adducit D. Thomam Alaman. *quæſt. citata art. 7.* probari poteſt; etenim Vniuerſalitas relatiua nihil aliud eſt, quam relatio ficta ab Intellectu inter Vniuerſalia, & ea, de quibus prędicantur; ſeu quibus conuenire concipiuntur; ſed hęc relatio eſt eadem vniuocè in omnibus, eo modo, quo vniuocatio poteſt tribui entibus rationis, ergo. Verum in hoc non eſt immorandum, eſt enim quęſtio parui momenti. Qui plura volt videat Doctores *locis citatis*.

Nihil dicimus de Vniuerſali abſoluto, cuius diuiſionem negant multi eſſe generis in ſpecies, quia nos tale Vniuerſale negamus. De Vniuerſalibus in Communi, SATIS.

Tractatus Tertius. Qui eſt de Prædicabilibus.

PEruenimus ad vltimum Tractatum in Porphyrij Iſagogem, qui eſt de Prędicabilibus in particulari, nunc enim facilius vniuſcuiuſque ſtatus, & natura addiſcetur hauſta doctrina de Ente rationis, & de Vniuerſali in genere. Vt autem aliqualis cognitio habeatur doctrinę ipſius Porphyrij, quam explicandam hoc Tractatu intendimus, hanc methodum ſemper ſequemur, vt ipſius Iſagoges capitum ſumma pręmittatur, poſtea circa doctrinam quęſtionẽs moueantur, quod faciemus etiam circa Libros Ariſtotelis in ſequentibus, quorum doctrina quęſtionibus erit examinanda; ne Philoſophi mens, & opera diſcipulos penitus lateant, quem tamen profiteri intendunt, dum Philoſophię ſtudent.

PRIMI CAPITIS ISAGOGES.

S V M M A.

TRia præſtat Porphyrius in primo capite; Primo dicit tripliciter poſſe ſumi genus; primo pro multitudine hominum ab vno progenitore originem ducente; ſic Romanorum gentem, Genus Romanorum appellamus, eo quod ab vno Romulo deſcendant. Secundo ſumitur genus pro natali principio, quod à parente, aut patria trahitur, ſic Ariſtoteles dicitur genere Stagyrita, & Iſaac ad Abraham dicitur genus ducere. Tertio ſumitur genus pro eo ſub quo collocatur ſpecies, quod proprium eſt Philoſophorum, & de quo eſt intentum.

Secundo definit hoc Genus, & dicit eſſe quod prædicatur de pluribus differentibus Specie in quid.

Tertio aſſignat differentias generis à quolibet alio Prædicabili, & hoc vſque ad finem Capitis.

De

De Genere. An Definitio assignata sit bona.
Quæstio Prima.

197 DEfiniuit Porphyrius Genus dicens. *Genus est quod prædicatur de pluribus differentibus specie in quod quid est*. Circa quam definitionem. Quæritur primo an sit bona. Respondetur.

Vnica Conclusio. Definitio suprapposita est bona. Probatur. Definitio bona debet perfecte explicare naturam definiti, & illud ab omni alia re separare, talis est definitio tradita, ergo. Maior est Aristotelis *Topicorum* 1.4. vbi habetur etiam eadem generis definitio, vocat enim definitionem terminum, sumpta metaphora ab agrorum terminis, qui quidquid intra agros est, continent, & ipsos ab alijs separant. Minorem probat idem Porphyrius; etenim dicta definitio per *prędicari de pluribus*, separat genus ab indiuiduo: per *differentibus specie*, ab ipsa specie, quæ prędicatur de differentibus numero. Item ab ipso Proprio, quod tamen de specie, & pluribus differentibus numero prędicatur, vt suis locis: per *In quid*, differt à Differentia, & Accidente, quæ prędicantur *in quale*.

Ad euidentiam autem traditæ definitionis Notandum primo, prædicari *in quid* nihil aliud esse, quam prędicari per modum Substantiæ illius, de quo prędicatur, vt quid per se stans; non vero quasi adiacens, & determinans; sic autem dicuntur prędicari tali pacto omnia, quæ ad interrogatum quid est, conuenit ipsa responderi, sic ad interrogatum quid est homo, respondetur, Animal. Quare Animal prędicatur in quid: & genus semper respondetur ad interrogatum Quid est, vnde optimè dicitur prædicari in quid. Ita Aristoteles *Top.* 1.4.

Notandum secundo aliqua dupliciter dici posse differre specie, vel quia sunt species diuersæ sub eodem genere, vt Leo, Homo, sub animali, vel quia sunt sub diuersis speciebus, vt Petrus, Bucephalus; genus ergo prędicatur de pluribus differentibus specie vtroque modo; sed primo, & immediatè de speciebus ipsis, secundariò vero his mediantibus de ipsis Indiuiduis. Hinc habet Aristoteles 4. *Metaphysices cap.* 1. ea tantum differre specie, quæ sub eodem genere collocata diuersas habent definitiones & de quibus idem genus commune prędicatur; vnde Petrus, & hęc albedo non dicuntur propriè differre specie, quia non habent vnum genus commune.

An Generis Definitio sit Quidditatiua, vel descriptiua.
Quæstio Secunda.

198 IN hac quæstione tres possunt assignari sententiæ. Prima Scoti *quæst.* 15 *in Prædicabilia*, Caietani *ibidem*, & aliorum asserentium definitionem traditam esse quidditatiuam, cuius genus sit *prædicabile de pluribus*, *differentibus specie* sit differentia; subscribunt certo modo Conimbricenses, quatenus asserunt si in definitione generis definiatur prædicabile generis, esse quidditatiuam; quia prędicabile de pluribus est verum genus, deinde ex additione differentiæ explicatur vera quidditas, & tota.

Secunda sententia est Toleti *quæst.* 2. Rubij *quæst.* 3. Conimbricensium *quæst.* 1. *art.* 2. Vallij *Cap. de genere in tertia annotatione secundæ partis*, qui asserunt prędictam definitionem esse descriptiuam, quia datur per passionem, potuisse tamen definiri quidditatiuè, si sic dictum fuisset: Genus *est Vniuersale, quod inest multis specie differentibus*.

Tertia Sententia est Ammonij, & Alberti *Tract.* 3. *cap.* 3. qui ne dum non esse definitum sustinent, sed neque posse definiri. Pro nostra sententia

Notandum cum quærimus, an genus possit habere genus supra se, ita vt possit definiri, non debere intelligi, quasi quod detur aliqua natura realis abstracta, quæ vt genus se habeat ad definitionem generis, vt sic, omnia genera comprehendens, sed intelligitur vtrum Intellectus possit Secundo Intentionaliter ab omnibus generibus vt sic abstrahere aliquam genereitatem, vt ita dicam, quæ ab omnibus generibus æquè participetur, ita vt per ipsam tanquam per verum genus possit definiri. Hoc notato

Prima Conclusio. Definitio Porphyrij est tantum descriptiua. Est communis, præter primam Sententiam, quā puto, & nobiscum assensuram, si genus definitum putarent vt genus, non vt prędicabile genericum. Probatur auctoritate eiusdem Porphyrij dicentis, sermonem esse de tertio genere, quod etiam *describentes* assignarunt, non dixit *definientes*; videtur autem sumere descriptionem in rigore sermonis, dum eisdem verbis prędictam definitionem descriptionem vocat in fine dicens: *Nihil ergo superfluum descriptio dicta.*

Probatur secundo sicut se habet prędicari ad vniuersale, ita ad species ipsius; sed posse prædicari ex dictis est passio Vniuersalis, ergo etiam generis, quod est species Vniuersalis, erit passio, ergo prędicta definitio est descriptiua. Probatur consequentia. Omnis definitio tradita per propriam passionem est tantum descriptiua, ergo.

Secunda Conclusio. Genus potest quidditatiuè defini-
ri, si afferatur definitio eo modo, quo à secunda Sententia 199
allata est.

Probatur. Ideo Animal dicitur genus ad hominem, Leonem &c. quia animal est quid determinabile in homine, & Leone per diuersas differentias essentiales, ex quibus simul cū animali cōstituitur quidditatiua definitio hominis, & Leonis, dum dicitur, *Homo est animal rationale*; sed etiam Vniuersale est quid determinabile per differentias generis, speciei, &c. aliud est enim essentialiter vniuersale quod est in pluribus differentibus specie, & aliud, quod est in pluribus differentibus numero; ergo ex tali differentia, & vniuersali constituetur quidditatiua definitio; ita vt *Vniuersale* stet loco generis, *prędicari de pluribus differentibus specie* stet loco differentiæ.

Sed contra Instatur primo. Omnia genera in ratione generis non differunt specie inter se, quia eadem definitione sunt definibilia, ergo tantum differunt numero; ergo genus generis potius se habet vt species, quam vt genus; ergo non potest quidditatiuè definiri, cum non sit assignare genus supra ipsum; Concesso antecedenti, & prima consequentia negatur secunda: vniuersale enim quod est genus generis, alio modo essentialiter contrahitur à genere, & cęteris prędicabilibus; atque adeo de pluribus differentibus specie dicitur; licet autem omnia genera vt genera non dicant diuersitatem, seu alietatem essentialem, hoc non tollit, quin vniuersale sit verum genus in definitione generis; sicut animal est verum genus in definitione hominis, licet omnes homines non differant specie in ratione hominis inter se, sed tantum numero; Est enim eadem omnino proportio.

Instatur secundo. Si Vniuersale est genus ad ipsummet genus, ergo erit genus generalissimum; hoc tamen est falsum: nam substantia, quæ secundum Philosophos est summum genus, est genus generalissimum, quod tamen sub primo Prædicabili continetur.

Respondetur, Vniuersale esse genus ad ipsummet genus, atque adeo ad summum genus, vt genus est; hoc autem nullum est absurdum, non enim vniuersale, quod dicitur genus ad ipsum genus, est aliqua vna natura realis, quæ vniuocè conueniat omnibus prædicabilibus, eo modo, quo Animal est natura realis conueniens homini, & Leoni; sed vt in Notabili dictum, est quædam secunda Intentio genereitatis abstracta ab Intellectu ab omnibus prędicabilibus, & in quā vniuocè conueniunt per Intellectum omnia prædicabilia; hoc autem modo non implicat, & substantiam vt genus est, habere genus supra se; implicaret autem habere genus realem naturam importans ad ipsum supremum, tunc enim non esset summum genus. Breuiter, substantia est summum genus in natura reali, vt subest intentioni, non est summum genus in natura ficta ab Intellectu, & Intentioni substans.

Instatur tertio. Ergo dabitur processus in infinitum, 200
nam & ipsum genus generis poterit definiri, & per aliud genus definietur. Respondetur, cum simus in operationibus Intellectus circa entia rationis, nullum esse absurdum Intellectum semper fingere aliquam aliam naturam, quæ se habeat, vt genus.

Instatur quarto. Eo ipso quòd genus definitur per vniuersale tanquam per genus, se habet vt species, ergo genus vt genus nequit definiri; est ratio tertiæ Sententiæ. Respondeo concesso Antecedenti negando consequentiam; quia vt dicatur definitum vt genus, est satis, quòd sit definita natura generis, licet quatenus per aliud genus definitum, habeat rationem cuiusdam speciei.

Quid

Quid Definiatur in definitione Generis, Natura, An secunda Intentio. Quæstio Tertia.

PRo tituli intelligentia notandum cum Toleto *quæst.* 1. Genus, Species, & cętera Prędicabilia esse nomina connotatiua, atque adeo duo includere; aliquod, quod se habet vt materiale, aliud vt formale. Materiale est ipsa natura, quæ dicitur vniuersalis, formale est ipsa vniuersalitas, siue secunda Intentio, v.g. Animal est genus, duo dicit prędicata essentialia animalis, quæ dicuntur inesse homini, & ipsam Intentionem genereitatis, à qua animal dicitur genus, sicut in albo duo possumus considerare, parietem, qui denominatur albus, & albedinem, à qua denominatur; quæritur igitur, quid definiatur, an sola natura, vel sola intentio, vel tandem natura, vt connotans intentionem.

Notandum secundo. Cum genus sit velut, quoddam accidentale compositum, de eo eodem modo esse philosophandum, ac de compositis accidentalibus. Accidens igitur dupliciter potest definiri, in abstracto, & in concreto; si definitur in abstracto, subiectum connotatur, & ponitur in definitione in obliquo; si vero definiatur in concreto, ponitur in recto, & est quasi genus in illa definitione, vt si definiam simitatem dicam, esse curuitatem nasi; si in concreto dicam, esse nasum curuum.

Notãdum tertio aliud esse loqui de eo, quod definitur, aliud de eo, ratione cuius definitur, v.g. cum dico, album esse disgregatiuum visus, id, quod definitur est subiectum, vt tali formæ substat, forma vero est ratio, qua tale subiectum sic definitur; quare definitio conuenit subiecto, vt à tali forma denominatur, forma vero est ratio, ob quam illa definitio conuenit tali subiecto, & hoc in omnibus connotatiuis. His positis

201 Prima Conclusio. Sola secunda Intentio non definitur. Probatur. Id definitur, quod prædicatur de pluribus, sed sola intentio non prędicatur, Ergo. Confirmatur secunda Intentio est pura genereitas, sed Porphyrius definit genus in concreto, non in abstracto, ergo non definitur sola intentio. Patet consequentia *ex* 3. *notabili*.

Secunda Conclusio. Non definitur sola natura, quæ substat secundæ Intentioni. Probatur. Genus definitum est commune omnibus generibus, sed nullam est dare naturam communem omnibus generibus, ergo non definitur sola natura. Confirmatur primo. Eo modo definitur genus, sicuti definitur album *ex* 2. *notabili*, sed in definitione albi non definitur purum subiectum *ex* 3. *notabili*, ergo neque pura natura in definitione generis. Confirmatur secundo. Id, quod definitur, est quid vniuersale, sed sola natura sine ordine ad intellectum non est vniuersalis *ex hactenus dictis*, ergo non sola definitur.

Tertia Conclusio. Id, quod definitur est natura, vt substat intentioni generis, seu (& in idem redit) vt denominata ab intentione generis. Hæc conclusio est D. Thomę *de Ente, & Essentia cap.* 4. §. *& tamen prędicari*. Eam tenent Iauellius *in sua Logica tract.* 4. *cap.* 2. §. *quantum ad secundum*, Paulus Venetus *capite de Genere*, Sotus *quæst. vnica, art.* 1. *in fine*, Toletus *quæst.* 1. *Conclus.* 1. Conimbricenses *quæst.* 1. *Conclus.* 4. Ruuius *quæst.* 2. *num.* 26. Vallius *loco citato cap.* 9. etsi videatur dissentire, & alij.

Probatur primo à sufficienti partium enumeratione; non definitur natura ipsa, non intentio sola ex dictis, ergo nihil aliud remanet, quod sit, nisi natura, vt substat intentioni.

Probatur secundo. Natura animalis, vt substans intentioni generis est quod prædicatur de homine, Leone, ergo vt sic etiam definitur. Consequentia probatur, quia illud definitur, quod prædicatur. Antecedens probatur. Animal prædicatur vt quid superius, cum vt genus prędicetur, & vt essentiale prędicatur; sed natura sola non est superior, vt existit à parte rei, neque intentio sola potest esse essentialis, ergo est natura, vt substans intentioni; intentio vero est tantum ratio, ob quam prędicatur, sicut dictum est de albedine *in tertio Notabili*.

202 Contra hanc conclusionem instatur. Aristoteles, *primo Topicorum capite* 4. eodem modo definiuit genus, ac Porphyrius, sed ibi non poterat definire nisi naturam, ergo natura est quæ definitur. Minor probatur, quia illud definiuit, vt esset locus Topicus. Respondetur negando Minorem. Ad Probationem dico, cum genus duo dicat naturam, & intentionem, naturam denominantem, secundùm vtrumque posse esse locum Topicum, & ex vtroque posse deduci argumenta. Ex primo modo sic probatur hominem esse substantiam, *Animal est substantia realiter, ergo, & homo, qui est animal*. Secundo modo sic probatur *Substantiam prędicari vt genus de homine, quia prędicatur de Animali*, quod prædicatur de ipso homine.

Pro multorum argumentorum solutione Notandum, quod aduertimus *in tertio Notabili*, in connotatiuis, & concretis definiri subiectum, tamen non vt sic, (seu vt dicunt, vt est subiectum remotum) hoc enim modo vnica definitione non est definibile, & per accidens forma denominans prędicatur, sed vt est subiectum denominatum (quod vocant subiectum proximum) seu vt substat tali formæ, forma vero est ratio, cur tale subiectum definiatur, & de ipso per se prædicetur definitio. Quare cum definitur genus, definitur quidem natura cum intentione, non vt sic, seu vt est vnum per accidens, sed vt denominata à tali intentione generis, & ipsi substans.

Quomodo Genus predicetur in quid de speciebus. Quæstio Quarta.

TRactat hanc quæstionem licet sub alijs verbis Alamanius *quæst.* 3. *de genere, art.* 2. *pre qua*

Notandum primo ex D. Thoma *de Ente, & Essentia capite* 3. & Caietano *ibidem* §. *iterum corpus*. genus posse considerari dupliciter. Primo vt dicit naturam talem, v.g. *Animal* vt dicit naturam capacem motus, & sensus cum præcisione alterius perfectionis ex vi illius. Secundo potest considerari *Animal*, vt dicit naturam talem capacem motus, & sensus absque precisione, quæcunque sit illa forma. Primo modo consideratum habet rationem partis; vt sic in suo conceptu non includitur differentia, sed censetur aduenire tanquam pars parti, & hoc pacto dicitur homo constare ex sensitiuo, & intellectiuo, tanquam ex partibus. Secundo vero modo spectatum Animal habet rationem totius, significat enim omnes differentias indeterminatè, & modo confuso: animal etiam dicit explicitè naturam sensitiuam, non explicando per quã formam sit illa, per rationalem ne, an irrationalem, & tali modo sumptum genus est quoddam totum potestatiuum, & dicitur potestate retinere differentias.

Vide Vallium *de Vniuersalibus in Communi quæst.* 5. *capite* 1. idem dicendum de differentia. Quare considerando totum id, quod per nomen generis, speciei, definitionis, & differentiæ importatur, non differunt, sed differunt tantum penes formale significatum; genus enim formaliter dicit, & explicitè tantum perfectionem, quæ est veluti materia; licet etiam differentias includat; differentia explicitè dicit quod se habet veluti forma, licet includat etiã genus; definitio vtrumque dicit explicitè; species etiam vtrunque, sed indistinctè quoad vocem, quia vnica voce, quæ tamen primo, & formaliter dicit totam naturam.

Notandum secundo. Cum dicitur genus sumi à materia, Differentia vero à forma, non sic esse intelligendum; 203
quasi quod genus dicat tantum materiam, differentia tantum formam: ex dictis enim Animal dicit naturam sensitiuam absque consideratione, an sit per hanc, vel illam formam; certum est enim per aliam formam hominem non esse sensitiuum, & per aliam rationalem vt patebit in libris de Anima. Hoc igitur modo est intelligendum, quod genus formaliter, & explicitè dicit, quod se habet veluti materia respectu differentiæ, & differentia quod se habet veluti forma respectu generis; licet re vera, & genus differentias, & differentia genus contineat confusè, & implicitè. Secundo dicitur, quia genus explicitè dicit materiam, licet non sit materia, & differentia dicit formã, licet nõ sit forma; animal enim explicitè dicit sensitiuum, quod ratione formæ in materia sumitur; rationale explicitè dicit perfectionem, quæ prouenit à forma, scilicet ab Anima; licet etiam sensitiuum includat aliquam formam indeterminatè, per quam sit sensitiuum, & perfectio formalis per differentiam importata includat aliquod subiectum, quod sit rationale. His notatis

Vnica Conclusio. Genus prędicatur in quid de speciebus, prout in confuso, & indeterminatè dicit omnes differentias, & omnes species. Probatur Conclusio quoad primum

mam partem. Genus prædicatur per modum per se stantis;& ad interrogationem quid est homo? rectè respondetur quod est animal, ergo animal prædicatur in quid. patet ex *quæstione prima*.

Secunda pars probatur. Primo auctoritate D. Thomæ, & Caietani *eadem quæstione*. genus sumptum, vt in confuso dicit omnes species, est tantum genus, sed cum dicitur homo est animal, prædicatur vt genus, ergo vt dicens omnes species in confuso.

Probatur secundo, in prædicatione Animalis de Homine, animal prædicatur vt quid essentiale homini, sed non est essentiale nisi, vt rationale, ergò prædicatur, vt rationale: per eandem enim formam habemus sensitiuum, ac rationale, ergo in animali includitur in confuso rationale. Probatur consequentia. Non prædicatur determinatè, & explicitè, ergo indeterminatè, & implicitè. Confirmatur. Prædicatur vt superius, ergo vt in confuso dicens omnes species.

204 Dices. Vel id, quod prædicatur est indifferens, vel non, si secundum, ergo non prædicatur vt genus, si primum, ergo prædicatio non erit vera. Respondentur esse quiddam totum potestatiuum, quod in confuso, & indeterminatè dicit plura; ita quòd in vna prædicatione stet pro vno, in altera pro altero; sic in ista stat pro homine, *Homo est animal*, in hac verò pro boue, *bos est animal*, quare differentia adueniens explicitè exponit, quod erat in eo confusè tantùm.

Hinc infertur ad prædicationem *in quid* non esse necesse, vt quod prædicatur, prædicetur per modum totius explicitè, hoc enim tantum definitioni conuenit; sed satis esse, si partem dicat quidditatis explicitè, cęteras implicitè; & hoc tam generi, quam differentiæ competit. Ex dictis

Deducitur primo. Genus, & Differentiam, ex quibus tanquam ex partibus dicitur species Metaphysicè componi, posse sumi, vt totum quoddam, quatenus in confuso, & indeterminatè vnum dicit omne, quod dicit aliud; & tali pacto non dicuntur partes speciei, sed ipsamet species diuerso modo significata; & quoties de specie prędicantur, vt, *Homo est Animal, homo est rationale*, semper prędicari vt habêt rationem totius, alioquin propositiones essent falsæ: nullum enim cõpositum est in recto aliqua sui pars, vt optimè exponit Caietanus *loco citato ex D Thoma §. in hac secunda parte*. Sicut patet etiam in Physicis, non enim dicetur *homo est corpus*, quia corpus est pars, dicetur quidem, *homo est corporeus*, quia nunc significatur per modum totius.

Deducitur secundo. Omnia prędicta esse intelligenda non à parte rei, sed secundum Intellectum; etenim à parte rei eadem est entitas, quæ simul est sensitiua, & rationalis; & quæ est rationalis, nullo pacto continet alias differentias, sed intelliguntur secundum nostrum modum concipiendi, quo tantummodo habetur genus præcisè, & formaliter, licet adsit fundamentum à parte rei propter conuenientiam, vel dissimilitudinem prædicatorum essentialium. Est igitur sensus de illa natura, quæ per nostrum modum concipiendi est genus, vel species, vel Differentia, quomodo in genere sint differentiæ, & in differentijs, an sit genus, & quomodo prædicentur de specie; realiter enim omnia sunt vnum.

SECVNDI CAPITIS ISAGOGES.

S V M M A.

Primo docet Porphyrius Speciem posse sumi pro pulchritudine vniuscuiusque, vnde speciosus.

Secundo posse sumi pro specie Logica, quæ tripliciter accipi potest, eamque definit.

Tertio. Specierum alias esse specialissimas, quæ videlicet prædicantur de pluribus differentibus numero, & non speciebus; alias vocari subalternas, quia participant rationem speciei, vt subijciuntur generi superiori, & rationem generis, prout ipsis subijciuntur plures species.

Quarto. In vnaquaque Categoria (exemplificat de Substantia) esse reperire genus supremum, quod nullum aliud habet supra; genera intermedia, quæ scilicet possunt esse genera, & species, respectu tamen diuersorum: & speciem specialissimam, quæ genus nunquam esse potest.

Vltimo agit de Indiuiduo; illud definit dicens; Indiuiduum esse quod prædicatur de vno solo, & rationem assignat, quia impossibile est ipsius proprietates in alio reperiri. Concludit igitur quod species continet indiuiduum veluti sui partem; Species continetur à genere, atque adeo habet rationem partis, & totius respectu diuersorum; genus vero à nullo continetur, atque adeo habet rationem tantum cuiusdam totius, à quo, si ad speciem specialissimam descendendum est, diuisione fiet, si vero ab ipsa ad genus ascendendum, collectione. Omnia patent in corpore.

De Specie. Explicantur ex Porphyrio tres Speciei definitiones. Quæstio Prima.

205 Triplicem definitionem Speciei affert Porphyrius. Prima est. *Species est, quæ ponitur sub assignato genere*. circa quam

Notandum est Primo: dupliciter nos posse intelligere ly *genus*. Primo Genus vt sic definitum à Porphyrio, & à nobis iam explicatum. Secundo genus aliquod determinatum, sub quo species illa tanquam sub proprio ponatur; & hoc secundo modo intelligẽdum est, speciem poni sub assignato genere; non enim quælibet species sub quolibet genere collocatur, sed sub determinatis, homo sub animali, albedo sub colore, Triangulum sub figura; & propter hoc forsan ita exemplificauit Porphyrius.

Notandum secundo: poni sub assignato genere posse contingere dupliciter. Mediatè, seu remote, & immediatè, seu proximè. Illud ponitur remotè, quod mediante alio ponitur, sic homo mediante animali ponitur sub corpore. Illud ponitur proximè, quod ratione sui ponitur, nec inter ipsum, & illud genus aliud mediat; hoc secundo modo intelligitur definitio: intentum enim Porphyrij erat ostendere quamcunque speciem habere proprium genus, sub quo proximè collocatur.

Secunda definitio est. *Species est, de qua genus prædicatur, in eo quod quid est*. Quæ definitio intelligitur de prędicatione immediata, & proxima; ex quo excluduntur indiuidua, licet genus prædicetur de indiuiduis specierum, si dicatur, *Petrus est animal*; attamen de Petro prædicatur mediante specie, scilicet homine, de quo tantum immediatè prædicatur; & hoc pariter apparet hanc definitionem non esse omnino eandem cum præcedenti; illa enim explicat speciem, vt subiectum, in quo genus reperitur; hæc vero explicat speciem, vt subiectum, de quo genus prædicatur.

Tertia definitio est. *Species est quæ prædicatur de pluribus differentibus numero*. Circa quam duo Aduertite, primo hanc definitionem conuenire tantum speciei infimæ, quæ nullo pacto genus esse potest, cæteræ vero duæ etiam speciebus subalternis; illæ enim æquè collocantur sub genere, & de illis genus prædicatur in quid, ac de vitimis; non tamen illæ prædicantur de pluribus differentibus numero, vt species infimæ, sed de pluribus differentibus specie, cum sint vera genera. Secundo aduertendum est speciem prædicari de pluribus differentibus numero immediatè; per quod distinguitur à genere, quod licet prædicetur de pluribus differentibus numero, attamen prædicatur mediatè, mediante scilicet specie, intantum enim valet, *Petrus est animal*, in quantum valet ista, *Homo est animal*; mediante enim homine, Petro conuenit esse animal.

Per

Per quid constituatur Species. Quæstio Secunda.

206 ADuertendum ante omnia speciem dicere duplicem ordinem, ad genus, vnum, cuius est species, & alterum ad indiuidua, ad quæ, vt vniuersalis se habet ad sua particularia. Item species, vt diximus, alia est subalterna, quæ videlicet habet genus supra se, & plures species, de quibus prædicatur, & ratione quarum se habet, vt genus; alia est species infima, quæ nullam speciem habet sub se, sed tantum indiuidua. hoc notato

Tres sunt difficultates. Prima est, An respectus, quem dicit species ad genus distinguatur ab eo, quem dicit ad indiuidua. Secunda per quid constituatur tam subalterna, quàm infima, per quam scilicet habitudinem. Tertia difficultas: An species respectu speciei vltimæ, & subalternæ importet aliquid vniuocum nec ne.

Circa primam sit prima Conclusio. Sunt duo respectus omnino distincti. Probatur, per respectum ad genus species constituitur, vt subijcibilis, & vt subiectum; per respectum ad indiuidua constituitur prædicatum, & vniuersale, Ergo vera conclusio. Probatur Consequentia. Esse, subijcibile, & subiectum non dicit esse vniuersale (quod semper est prædicatum, cum sit vnum in multis) sed esse vniuersale, & non esse, sunt respectus diuersi, ergo.

Confirmatur primo: respectus quo Petrus refertur ad filium vt, Pater, est distinctus ab eo, quo vt filius refertur ad proprium patrem; ergo, & species per respectum distinctum respicit genus, & indiuidua. Confirmatur secundo: si darentur species sub aliquo genere, quæ nec actu, nec potentia possent habere plura indiuidua essent species, quia essentialiter distinctæ, & tamen eundem respectum dicerent ad genus, ac modo dicunt, ergo non est idem respectus cum respectu ad indiuidua. Consequentia patet, quia tunc vnum haberemus secluso alio, ergo distincti.

Instatur primo. Species, vt subijcibilis non est singulare, ergo vniuersale, cum inter singulare. & vniuersale non detur medium. Respondeo, in eo casu esse vniuersale, seu commune negatiuè, quod est dicere, non esse alicui appropriatam, sed tantum vt alteri subijcitur; neque hoc est impossibile, cum illa vniuersalitas, & singularitas, communitas &c. sint per opus Intellectus; quare Intellectus poterit tantum secundum vnam rationem considerare, & non secundum alteram.

Instatur secundo per Porphyrium *in hoc capite*, vnicus est respectus in specie infima, ergo. Respondetur ex Alberto, Ant. And. & alijs, dici vnum, & si sint duo, quia non extrahunt speciem extra rationem speciei, sed per vtrunque remanet species; non sic subalterna. Vide Vallium *de Specie capite secundo*.

207 Circa secundam difficultatem sit secunda Conclusio. Species subalterna, vt subalterna est, cõstituitur per vtrunque respectum. Probatur Conclusio. per respectum ad inferiora *animal* v. g. est tantum genus; & si concipiatur tantum cum respectu ad genus superius, est tantum species; ergo, vt sub vtroque concipiatur, scilicet vt genus, & vt species, vterque respectus requiritur.

Dices. Abstracta natura animalis ab homine, & Leone, ne dum illa natura est genus, quia communis pluribus differentibus essentialiter; sed etiam est species, quia, vt sic subijcitur corpori, ergo per vnicum respectum. Respondetur naturam sic abstractam esse quidem aptam prædicari de pluribus differentibus essentialiter, & subijci corpori vt essentialiter diuersa à nõ animali, negatiuè (vt dictum est cum de vnitate requisita ad vniuersale:) attamen nec genus, nec speciem nondum posse dici; nomen enim generis. & speciei sunt entia rationis quæ actu reflexo fiunt, dum Intellectus videns illam naturam sic abstractam refert ad plura differentia essentialiter, in quibus potest esse, illamque naturam vocat genus; deinde videns referri etiã ad corpus tanquam ad genus, speciem etiam vocat, & statuit. (Vt eodem loco diximus contra Hurtadum.) Vnde patet quod per diuersum respectum constituitur, per alterum ad genus, per alterum ad speciem. Quare cum species subalterna, vt sic, & dicat genus, & speciem: vtique vtrunque respectum dicet, per quos genus, & species constituatur.

Tertia Conclusio. Species infima, vt infima est, constituitur tantum per respectum ad inferiora. Probatur. Ideo speciem talem voco infimam, quia non habet rationem generis, sed ideo non habet rationem generis, quia prędicatur de pluribus differentibus non essentialiter, sed numericè, ergo vt sic constituitur per respectum ad inferiora.

Instatur. Species infima inuoluit in suo conceptu con-
ceptum speciei, sed species constituitur per respectum ad 208
genus: species enim alicuius generis est species, ergo species infima constituitur etiam per respectum ad genus.

Respondetur dato Antecedenti negando consequentiam; aliud enim est quod species infima includat respectum ad genus, & aliud, quod vt infima est per illud constituatur; primum enim concedimus, secundum vero negamus; sicut non valet, homo includit in suo conceptu animal, ergo homo, vt homo per animalitatem constituitur; ly enim *vt* facit, quod formaliter accipiatur homo, formaliter autem acceptus non constituitur per animalitatem. Idem dicite de Specie infima, vt infima est. Vide Vallium *loco citato, capite 5. & 6.*

Tertiam difficultatem tangunt Conimbricenses *quæst. 1. in capite de specie §. priusquam, in fine*. Circa quam sit

Quarta Conclusio. Species, vt communis infimæ, & subalternæ, dicit aliquid vniuocum commune vtrique. Probatur, & explicatur simul. Species vt sic, vt abstrahit ab infima, & subalterna, dicit naturam quandam constantem ex perfectiuo, & perfectibili; hoc autem est commune vtrique; vtraque enim hoc dicit, ergo species est vniuoca respectu Specie subalternæ, & infimæ. Antecedens probatur. Species vt sic, dicit respectum ad genus, tanquam ad quid vniuersalius, ergo dicit. & naturam generis, & naturam propriam; at natura generis est perfectibilis per differentiam Speciei, & Differentia est perfectiua generis; ergo species, vt sic dicit naturam ex perfectiuo, & perfectibili.

Quæres in quo differant? Respondetur differre, quod subalterna est vlterius perfectibilis per nouam perfectionem: infima sistit in illa perfectione, ideo infima dicitur.

An vltima Speciei Definitio competat illis Speciebus, quæ vnicum tantum Indiuiduum habere possunt. Quæstio Tertia.

HÆc quæstio supponit dari posse speciem, quæ ita sit 209
in vno Indiuiduo, vt nullo modo in pluribus esse possit à parte rei, Quæ est sententia D. Thomæ *quæst. 5. art. 4. in corpore in prima parte*, asserens Angelos non posse multiplicari specie. Hoc supposito (de quo, cum de Angelis in Theologia disputabimus) quæritur vtrum definitio Speciei tradita à Porphyrio, per prædicari de pluribus differentibus numero, conueniat huiusmodi speciei.

Prima Sententia est Caietani *prima parte quæst. 13. art. 9. §. aduerte; de Ente, & Essentia cap. 5. quæstio. 9. §. ad secundum dicitur*; qui duo docet. Primo, Vniuersale posse sumi dupliciter, ex parte rei, & Intellectus; & ex parte Intellectus tantum. Primum contingit, quando natura illa, quæ vt vniuersalis concipitur, habet fundamentum à parte rei, eo quia sit in pluribus indiuiduis actu, vel potentia; & ex parte Intellectus, qui vt abstractam à conditionibus indiuiduantibus illam concipit, vt accidit in natura humana; Secundum vero tunc contingit, quando à parte rei nullum est fundamentum, sed tantum à parte Intellectus concipientis tantum naturam sine conditione indiuiduante; & hoc modo vocat vniuersalem naturam aliquam Angelicam, in qua, licet sit idem esse indiuiduum, & esse specificum; quia tamen à nobis significatur ad modũ rerum compositarum nomine concreto, in quo aliud est natura, aliud suppositum, ideo illa natura vt sic obiecta est quoddam vniuersale Logicum. Docet secundo hanc naturam sic consideratam esse prędicabilem de pluribus, nõ tamen actu, aut potentia, sed vt obiecta Intellectui scilicet secundum r tionem.

Hanc sententiam fundat Caietanus in D. Thoma *quæst. 13. art. 9.* Verum existimo D. Thomam non intelligere naturam illam sic consideratam esse prædicabilem, vt putat Caietanus; eo quia 1. *Perhiermenias lect. 10.* tradidit naturam, quæ non est apta recipi in materia non posse, vt vniuersalem spectari, sicut nec indiuiduum. Caietanum

videtur

videtur sequi Vallius ex Modernis, *de Specie quæst.* 4. c. 14. Alamanius, qui D. Thomæ semitas premere intendit *in summa Philosophia, prima parte quæst.* 6 *art.* 1. putat definitionem vltimam speciei conuenire speciei habenti vnicum Indiuiduum actu, & potentia, eo quod accidit illi speciei vnicum tantum habere, & nulla inuoluitur contradictio, quod saltem per Dei potentiam multiplicetur. Verum pace ipsius dixerim, existimo D. Thomam apertè docere, nec per potentiam absolutam speciebus Angelorum posse competere pluralitatem, vt videre est *prima parte quæst.* 50 *art.* 4 Valet quidem rationes Alamanij de speciebus rerum materialium, quæ vnicum tantum habent indiuiduum, vt Sol, Luna, cum enim plura habere possint, saltem per Dei potentiam, vtiq; de pluribus predicantur non actu, sed potentia; vt docuit etiam S. Thomas *Metaphysicæ* 7. *lect.* 13. Quidquid sit de mente D. Thomæ.

210 Vnica Conclusio. Predicta definitio nullo pacto potest conuenire speciebus, quæ tãtum vnicum indiuiduum habere possunt. Est secunda Sententia immediatè opposita Caietano, est tamen Murciæ *disputatione secunda de Vniuersalibus quæst.* 4. Conimbticensium *in prefationem Porphyrij quæst.* 8. *art.* 3. Hurtadi *disputatione* 3. *Logicæ sect.* 3. Suarez, & aliorum. Probatur primo, Definitio Porphyrij competit illis speciebus, quæ predicantur de pluribus differentibus numero per modum quidditatis ipsorum; sed sic non est in casu Caietani, ergo nullo modo competit illis speciebus, quæ vnicum tantum indiuiduum habere possunt. Maior est definitio ipsius Porphyrij. Minor probatur, huiusmodi species non predicantur, nec actu, nec potentia (est Caietani) ergo non prædicantur neque per modum quidditatis, nec alio pacto.

Dices cum Caietano, esse prædicabiles, vt obiectæ sunt Intellectui. Sed contra, prædicabilitas, vt passio sequitur ad naturam abstractè conceptam, sed à natura sic cognita, non sequitur, ergo. Probatur Minor. In tantum sequitur predicabilitas, in quantum naturæ non repugnat esse in pluribus, sed naturæ sic obiectæ repugnat, vt idem Caietanus fatetur, à parte rei esse in pluribus, ergo. Confirmatur. Nam dicere quod natura illa nec actu, nec potentia posset predicari de pluribus, sed tantum vt obiecta, & secundum rationem, est ludere verbis; vnde desumo secundam rationem.

Probatur secundo. Predicari de pluribus dicit relationē ad illa plura, quæ mediante illa respicit, sed illa natura, quæ essentialiter non potest multiplicari, non respicit plura, immò habet repugnantiam, ergo neque prædicatur. Confirmatur, nam ita repugnat per Caietanum multiplicari naturam Gabrielis, sicut naturam Sortis, sed natura Sortis quocunque modo concipiatur, semper concipitur, vt hæc numero; neque potest esse vniuersalis secundum rationem; ergo neque natura Gabrielis.

Dices. Verè concipio naturam Gabrielis, dum vt sic concipio absque tali conditione. Respondetur, in sententia ipsorum necessario esse falsum: tunc enim natura concipitur, cum concipitur quidquid ei est essentiale, sed talis conditio est essentialis, & tamen non concipitur, ergo falso concipitur; sicut non conciperem indiuiduum, si conciperem sine conditione indiuiduali, & quia indiuiduum, vt indiuiduum hanc includit; ita cum natura Gabrielis per ipsos non possit multiplicari, nec de potentia absoluta, est et essentialis, ergo si sine ista concipiatur, non concipitur natura Gabrielis nisi inadæquatè, & vt ita dicam, quoad partem tantum, quia non cõcipitur, prout est in se, quia si sic conciperetur, conciperetur, vt singularis. Neq; aliud videtur dicere velle D. Thomas *quæst. illa* 13. *artic.* 9. nisi quia Deus, & natura Angelica significantur per modum existentis in supposito, secundum rationem, quod est dicere imperfecto quodam modo posse concipi, vt non hæc, & sic, quoad modum significandi, vt communicabiles; quando autem infertur, ergo definitio Porphyrij potest eis competere, negatur consequentia, eo quia Porphyrij definitio est speciei, quæ prædicatur, vel potest prædicari de pluribus; at commune hoc pacto non potest prædicari, quia statim ac supra ipsum reflectimus, inuenimus essentialiter singulare. Remanent aliqua argumenta soluenda.

211 Contra nostram conclusionem Instatur primo. Porphyrius affirmat vltimam definitionem conuenire omnibus speciebus infimis, sed species, quæ vnicum tantum indiuiduum habere potest, est infima, ergo. Confirmatur ex Aristotele *in capite de Substantia*, dicente, secundas substantias prædicari de primis, at species Angelorum sunt secundæ substantiæ, ergo. Respondetur, vtrumq; Philosophum locutum esse de speciebus à se perfectè cognitis, cuiusmodi non erant Angeli, quorum vix aliquam cognitionem habuerunt. Addo Aristotelem velle secundas Substantias prædicari de primis; non tamen habet, quod si aliqua species vnicum tantum indiuiduum habere potest, non solum de illo, sed de pluribus predicetur.

Instatur secundo. Natura v. g. Gabrielis considerata absque conditione indiuiduali predicatur de Gabriele, non prædicatione identica; quia ipsa, & differentia saltem ratione ratiocinata distinguuntur; neque predicatione æquali, quia sic abstracta magis patet se ipsa cum tali differentia, ergo prædicatur prædicatione superioris de inferiori. Respondetur, prædicari prædicatione æquali, eo quod parem ambitum habeant, sicut si dicamus. *Homo est rationalis*, immò hæc responsio potest corroborari auctoritate D. Thomæ 5. *Metaphysices lect.* 19. vbi habet: modum prædicandi sequi modum essendi, cum ergo parem ambitum habeant in essendo Gabriel, & natura ipsius, ex suppositione, habebunt etiam parem ambitum in prædicando.

Instatur tertio. Michael aliquam speciem habet, sub qua collocatur, ergo superiorem, ergo de pluribus prædicabilem.

Respondeo negando vtranque consequentiam; dicitur quidem habere speciem, eo quia sub genere eodem cum ceteris collocatur, à quibus essentialiter differt, quod est necessarium per Philosophum, vt aliquid possit dici differre specie sub aliquo; scilicet idem genus respicere, vt superius, postea per diuersas differentias illud determinare. Ex quibus omnibus sequitur, si dantur huiusmodi species, esse tantum species subijcibiles, & nullo modo prædicabiles, cum non sint vniuersales. Plura apud Hurtadum *loco citato*, qui hanc quæstionem persbenè versat.

An Species possit conseruari in vnico Indiuiduo, & genus in vnica Specie. Quæstio Quarta.

212 Difficultas, quam importat quæstio est, an vnico tãtum existente indiuiduo, ceteris impossibilibus, dicatur in illo vnico conseruata tota species, & vnica existente specie, possit dicit conseruatum totum genus. Pro quo

Notandum primo Naturam quæ dicitur genus, vel species, tripliciter posse considerari. Primo Physicè, scilicet quoad prædicata essentialia tantum, v. g. homo, quatenus dicit Animal rationale. Secundo Logicè, scilicet quatenus est quoddam vniuersale in ordine ad plura. Tertio Metaphysicè, scilicet quatenus est quid contrahibile per differentias, verbi gratia; natura animalis quatenus potest determinari in homine per rationalitatem, vel in Leone per irrationalitatem, & dicitur sumpta Metaphysicè, quia sic est pars Metaphysica speciei, & species Indiuidui.

Notandum secundo duplicem esse potentiam secundũ quam aliquid potest dici possibile, vel impossibile, scilicet Physicam, seu positiuam, seu naturalem; & Logicam, seu negatiuam, seu per non repugnantiam. Physica dicitur illa, quæ ex se potest producere effectum absque vllo miraculo; ver. g. ignis habet potentiam physicam ad comburendum: Logica est potentia, quæ solum dicit effectum possibilem per agens, supernaturale, quia dicit non repugnantiam terminorum, vt producatur à Deo, ver. gr. alius Sol est possibilis potentia Logica, quia non est repugnantia quin à Deo producatur, licet non adsit principium naturale, quod illum exigat. (Vocatur autem hæc potentia logica, quia est quædam non repugnantia termini ad produci, & Logici sunt, qui agunt de repugnantijs, & non repugnantijs.) his notatis sit.

Prima Conclusio. In vnica specie genus, & in vnico indiuiduo species physicè sumpta conseruari possunt, & sic cætera omnia sint impossibilia. Hæc conclusio est omnium, vt est videre apud Conimbticenses *de specie quæst.* 1. *art.* 2. Ruuium *de specie quæst.* 3. Hurtadum *disputatione* 5. *Logicæ sect.* 4. & alijs. Probatur vnica ratione. Eadem sunt prædicata essentialia cum generica, tùm specifica in quocunque inferiori, ergo vno tantum existente, cæteris omnibus impossibilibus conseruari possunt species, & genus. Antecedens patet, quia æquè est homo Petrus, ac

Paulus; æquè est animal physicè Homo, & Leo. Consequentia etiam sequitur, quia si sunt eadem in quocunque, ergo in quocunque sunt tota. Confirmatur, quia prædicata superiora sunt essentialia inferioribus, ergo vnico existente indiuiduo, in eo conseruantur omnia prædicata superiora, ergo omnia genera, & species, quarum est indiuiduum.

213 Secunda Conclusio. In vnica specie genus, & in vnico indiuiduo species Logicè sumpta conseruari possunt, si cetera sint possibilia tantum secundum potentiam Logicam. Hæc conclusio primo est contra Toletum *de specie quæstio vnica*, Fonsecã. & Sotum, qui volunt genus ad sui conseruationem exigere plures species actu existentes. Secundo est contra Albertum, Apollinarem, & alios, qui dicunt genus exigere plures species possibiles potentia physica. Ita apud Vallium *de Specie, quæst. 4. cap. 5*. Nos dicimus quantum ad hoc esse paria speciem, & genus, & requirere plura inferiora solum secundum potentiam Logicam. Est Conimbricensium, Ruuij, Vallij, & aliorum apud eosdem.

Probatur primo. Vno existente indiuiduo, & vnica specie, ceteris vero existentibus in potentia logica, conueniret generi vera definitio generis, & speciei vera definitio speciei, ergo vera conclusio, quod in vnico indiuiduo potest conseruari species, & in vnica specie genus. Consequentia patet, quia cui competit definitio, competit & definitum. Antecedens probatur. Illa natura generica esset apta esse in multis speciebus, & illa natura specifica in multis indiuiduis, quæ Logicè essent possibilia, ergo eis cōpeteret definitio generis, & speciei: genus enim, & species Logicè sumpta, cum sint quædam vniuersalia, non exigunt, quod actu sint in multis, sed aptitudinem, quæ tunc esset ad inferiora possibilia.

Probatur Secundo. Vniuersalia siue generica, siue specifica sunt æterna, ideo sunt æternæ veritatis hæ propositiones, *homo est animal*, *Animal est substantia*, ergo non pendent neque ab actuali existentia inferiorum, neque ab eorum existentia possibili secundum potentiam physicam, ergo est satis quod sint possibilia secundum potentiam Logicam.

Confirmatur, quia re vera potentia Logica fundat veram possibilitatem in ordine ad Deum, ergo sufficit, vt secundum illam aliquid dicatur possibile.

Sed contra hanc conclusionem Instatur primo. Essentiale est generi contrahi per diuersas differentias specificas, ergo requirit genus plures species actu. Consequentia probatur, quia alioquin numquam erit hoc genus essentialiter completum. Respondetur generi esse essentiale posse contrahi per diuersas species, & hoc bene saluatur vnica existente specie, ceteris possibilibus, quod est dicere, generi esse essentiale habere potentiam Logicam, non Physicam.

214 Instatur secundo. Differentiæ specificæ sunt oppositæ, & contrariæ, ergo genus requirit plures actu existentes. Consequētia probatur ex Aristotele 2. *Cæli textu* 18. quia vno existente contrario, aliud existit etiam. Confirmatur etiam, quia differentia diuidit genus ab alia differentia, ergo debent existere; quod enim non existit, non separatur ab alio.

Ad argumentum respondetur, dato Antecedenti de oppositione lata nego consequentiam. Ad probationem respondetur, Aristotelem esse intelligendum de oppositis Physicè, & iuxta perfectionem vniuersi; nos autem loquimur simpliciter, an si vnica esset species, & vniuersum non esset adeo perfectum, an in illo conseruetur totum genus Logicè sumptum.

Ad confirmationē respondetur; differentia, quæ actualiter determinaret genus ad certam speciem, puta rationalitas, quæ contraheret animal ad speciem hominis, diuideret genus ab alijs speciebus possibilibus; non enim minus differunt flores, inquit Ruuius, verno tempore, quando existunt, ac in hyeme, quando non existunt. Hæc sunt principalia fundamenta Toleti, & aliorum, qui exigunt plures species actu existentes.

Instatur tertio. Vniuersale est aptum natum esse in multis, ergo genus debet posse esse in multis secundum potentiam Physicam, non tantum Logicam. Respondetur primo, quod hoc argumentum probaret etiam de specie, quod requireret plura indiuidua possibilia secundum potentiam Physicam; etenim etiam ipsa est apta nata esse in multis; quod tamen omnes negant. Respondetur secundo, negando consequentiam; Sicut enim genus accipit aptitudinem genericam ab Intellectu, non autem quasi quod ex natura sua intrinseca hoc habeat, quia non datur genus formaliter à parte rei; ita etiam habet potentiam tantum Logicam, tamen cū fundamento à parte rei; quod ideo nequit Intellectus pro suo libito fingere species, & si genus dicat tantum potentiam Logicam. Quare cum in genere non sit potentia naturalis, & Physica, nec etiam est necessarium, quod inferiora sint possibilia secundum potentiam Physicam, sed tantum Logicam. Posset quidem dici potentia naturalis, quatenus illa potentia Logica fundatur in natura; sed tali pacto etiam species habet potentiam naturalem. Nobis est satis, quod non sit potentia Physica, sed tantum Logica, de hoc enim contendimus cum aduersarijs, qui Physicam exigunt in genere ad species, Logicam in specie ad indiuidua. Nos tn hoc nullam cognoscimus differentiam. Vide Vallium *cap. 12*.

Tertia Conclusio. Species potest in vnico Indiuiduo conseruari Metaphysicè sumpta; etiamsi cętera nō existāt; genus autem non potest, nisi omnes species existant. Est Conimbricensium, Ruuij, & aliorum. Probatur vnica ratione. 215

Diuerso modo perficitur genus per diuersas differentias specificas, quia species sunt inæquales in perfectione; at species eodem modo per differentias indiuiduales, quæ solum accidentaliter differunt, ergo vera Conclusio. Consequentia probatur, quia vnica specie existente, genus nō habet perfectionem essentialem, quæ est in alia specie, ergo non existit totum genus Metaphysicè; at vnico existente indiuiduo existit in illo tota perfectio essentialis, quæ potest haberi, ergo existit tota species Metaphysicè, ergo vera conclusio. Ex quo

Deducitur, quod in sententia illorum, qui volunt differentias indiuiduales aliquando esse inæquales in perfectione essentiali, vt in animabus rationalibus (de quo suo loco) species illorum indiuiduorum tunc non conseruari Metaphysicè in vno Indiuiduo; est enim par ratio in tali casu, ac de genere.

An rectè definiatur Indiuiduum. Quæstio Quinta.

Explicata natura speciei aliqua sunt dicenda de Indiuiduo, de quo post speciem agit Porphyrius, eò quia sit correlatiuum speciei, vt Prædicabilis est, hic de definitionibus à Porphyrio traditis, quærimus an benè sint traditæ. 216

Notandum est autem primo. Indiuiduum duplex esse: aliud determinatum, aliud vagum. Indiuiduum determinatum est illud, quod rem determinatam significat, vt *Petrus, Franciscus*. Vagum quod rem singularem, sed vagè, & indeterminatam ratione signi particularis; *Aliquis; Quidam*, vt *aliquis homo, quoddam animal*, &c. quæ indeterminatio non est à parte rei; omne enim quod est, determinatum est; sed tantum ex parte Intellectus non concipientis sub illo termino naturam aliquam determinatā, sed singularem vagè sub disiunctione, idem enim est *quidam homo*, ac *iste, vel ille*. Indiuiduum autem determinatum ex Conimbricensibus *hic in Commentario*, immò ex eodem Porphyrio triplex est. Primum est Indiuiduum Substantiæ proprio nomine appellatum, vt *Casimirus, Petrus*, &c. Secundum est Indiuiduum signatum, vt *hic homo, hoc album*. Tertium est ex suppositione, vt *Tully Nepos*, pro *Francisco*.

Notandum secundo. Indiuiduum posse considerari, & vt terminus est primæ Intentionis, scilicet secundum ea, quæ ei competunt à parte rei, & vt terminus est secundæ Intentionis, scilicet, vt ab Intellectu consideratur in ordine ad se ipsum. His notatis.

Prima Definitio Indiuidui, vt terminus est primæ Intentionis, quæ est *Indiuiduum est cuius proprietates omnes in alio reperire est impossibile* est bona. Ratio est, quia licet aliqua indiuidua in vna, vel altera proprietate possint cōuenire, non tamen in omnibus, vt experientia patet, hæ proprietates à Boetio, & Alberto Tract. 4. cap. 7. his versibus comprehenduntur.

Forma, Figura, Locus, Stirps, Nomen, Patria, Tempus.
Vnum perpetua reddere lege solent.

Patet enim in nullo Indiuiduo Substantiæ (de quo tantum est hæc definitio, vt benè Conimbricenses *de specie, quæst. 3. art. 1.* sola enim indiuidua Substantiæ capacia sunt prędictis affectionibus,) omnes prędictas proprietates posse reperiri easdem.

217 Sed contra hanc definitionem instatur primo. Vel per proprietates eædem, intelliguntur secundum speciem, vel secundum numerum. Si secundum speciem est falsum, quia omnes secundum speciem possunt reperiri in pluribus indiuiduis; si secundum numerum nulla ex illis potest in pluribus reperiri; quia nequit idem accidens esse in pluribus subiectis, ergo satis erat dicere, cuius nulla proprietas in alio potest reperiri; ergo mala est definitio.

Respondetur intelligi de proprietatibus secundum numerum; ad instantiam dico ex prædictis proprietatibus aliquas esse, quæ cum sint tantum denominationes extrinsecæ, vt Tempus, Stirps, Patria, possunt eædem numero esse in pluribus, ideo erat dicendum, cuius omnes simul nequeunt esse in pluribus, ideo negatur Consequentia.

Instatur secundo. Traditur per accidentia, ergo est mala definitio. Respondetur nego Consequentiam; non est quidem quidditatiua, sed descriptiua: etenim seclusis etiā omnibus accidentibus, adhuc indiuiduum, quidditatiuè esset indiuiduum, quia intrinsecè indiuiduatur per propriam hecceitatem substantialem. vt dicetur *in Metaphysica*; interim vide Hurtadum *Disputatione Logica 5. sect. 5.* tradidit autem eā Porphyrius, per accidentia, vtpotè per sensibilia, consequenter notiora nobis.

218 Secunda Definitio Indiuidui, vt est terminus secundæ Intentionis, quæ est: *indiuiduum est quod prædicatur de vno tantum*, est bona. Ratio est, quia per hoc discriminatur à perfecto vniuersali, quod debet posse prædicari de pluribus: at indiuiduum de vno tantum; dicitur enim, *Petrus est Petrus, Petrus est hic Homo*; in qua definitione idem est obseruandum, quod in genere, & specie, scilicet quod non definitur sola natura, neque sola intentio indiuidui, sed natura, vt stat sub intentione, & vt habens ab Intellectu vnitatem præcisionis.

Sed contra instatur primo ex Aristotele pluribus locis, quibus habet, Indiuiduum non posse definiri, de Indiuiduo non esse scientiam; Indiuiduum non posse de vllo prędicari; & similia; ergo male est hic definitum. Respondetur. Omnia loca Aristotelis esse intelligenda de indiuiduo materialiter sumpto in particulari, non de indiuiduo, vt sic, seu in communi; & de prędicatione superioris de inferiori, quæ solet attendi in scientijs, non de identica, seu de æquali. Vel dicendum cum Caietano Indiuiduum de nullo prædicari, prędicatione artificiosa vtili ad scientias, benè prædicatione naturali. Vide Vallium *in annotatione 3. partis, cap. de Specie.*

Instatur secundo. Si benè definitur Indiuiduum, ergo datur aliqua ratio communis, quæ sit, vel genus, vel species, quæ prædicetur de pluribus: quod videtur contra naturam Indiuidui, propter hanc difficultatem sit.

An Detur vna Ratio Communis omnibus Indiuiduis. Quæstio Sexta.

QVæstio procedit de Indiuiduis determinatis; de Indiuiduo enim vago agetur quæstione sequenti. Ad intelligendum autem præsentem quæstionem supponenda sunt omnia, quæ in præcedentibus diximus, requiri, vt sit in Intellectu aliqua vna ratio pluribus communis cum fundamento à parte rei.

Vnica Conclusio. Datur vna ratio communis omnibus indiuiduis. Est contra Caietanum, Louanienses, Toletum, & alios apud Hurtadum *loco citato sect. 7.* Est tamen cum D. Thoma *1. parte, quæst. 30. art. 4.* & alijs, quos sequuntur Conimbricenses *quæst. 3. citata*, Ruuius *de Specie, quæst. 6.* Hurtadus *loco mox citato*, & alii.

Probatur primo. Omnis differentia indiuidualis æquè reddit indiuiduum vnum in ratione indiuidui, ac differentia specifica vnum in ratione speciei, ergo si à differentia specifica potest abstrahi vna ratio communis, potest etiam à differentia indiuiduali. Consequentia est clara à paritate; Antecedens etiam patet, quia omne indiuiduum hoc habet quod sit indiuisum in se, & diuisum à quocunque alio numericè, sicut omnis natura est indiuisa in se, diuisa à quacunque alia natura. Confirmatur, quia est propositio vera, & superioris de īferiori, *Petrus est indiuiduū*; quia in esse indiuiduū conuenit cum Paulo, & Francisco, immò cum hac albedine, lapide, Bucephalo, &c. ergo datur vna ratio communis omnibus indiuiduis.

219 Probatur secundo. Omnia Indiuidua hoc habent quod sint incommunicabilia alteri: modo, vel omnia æquè sunt incommunicabilia; vel vnum per ordinem ad aliud; vel vnum magis alio: non vnum per ordinem ad aliud; quia vnumquodque indiuiduatur per propriam entitatem; neque vnum magis alio, quia vnitas numeralis est maior omnibus vnitatibus, consequenter excludit omnem diuisionem, ergo vnum non est magis indiuisum alio; ergo remanet quod ratio omnimoda incommunicabilitatis æquè ab omnibus indiuiduis participetur, ergo datur vna ratio cōmunis omnibus. Confirmatur, quia prædicata essentialia pluribus à parte rei communicantur cum sui diuisione, potest intellectus concipere vnam naturam communem pluribus, ergo, quia prædicatum indiuiduale potest à pluribus participare, potest intellectus concipere vnam rationem omnibus indiuiduis communem.

Sed contra Instatur primo. Ergo si Indiuiduum est quid commune non prædicatur tantum de vno. Respondetur concedendo totum de indiuiduis vt sic, quia dicitur de omni indiuiduo. Indiuiduum autem, quod prędicatur tantum de vno, sunt ipsa indiuidua materialia, quibus conuenit definitio Indiuidui; sicut etiam in specie, species vt nomen secundæ Intentionis prædicatur de pluribus speciebus; quælibet enim species est species; & quælibet species dicitur de pluribus differentibus numero, quare aduertenda æquiuocatio.

Instatur secundo. Differentiæ Indiuiduales sunt primo diuersæ, ergo nequit in illis esse aliqua ratio communis. Respondetur, nego consequentiam, quia in hoc conueniunt, quod sint primo diuersæ, quare eædem differentiæ indiuiduales fundant per se ipsas, & diuersitatem; quatenus tales ad inuicem differunt, & conuenientiam, quatenus omnes habent hoc, quod faciant omnimodam diuersitatem.

220 Dices. Petrus, vt tale singulare, adhuc est singulare, & indiuiduum, ergo conueniet, vt tale est cum alio singulari. Respondetur concedendo totum, quod conueniant in natura communi indiuidui; quod est necesse de omnibus, quando aliqua ratio est illis communis; sed est satis quod non conueniant ad inuicem; sicut etiam homo quatenus tale animal distinguitur à Leone, & tamen etiam quatenus est tale animal est vnum cum Leone in natura communi animalis.

Dices secundo. Petrus, vt homo determinatur ad esse talem hominem per differentiam indiuidualem, at vt singularis nequit determinari ad talem singularem per aliam differentiam, alioquin processus in infinitum; quia etiam illa alia differentia habebit suam conuenientiam, & sic per aliud. Quare non est eadem ratio de Petro, vt homine, & de eodem, vt singulari. Respondetur, hanc esse disparitatem inter differētiam specificam, & indiuidualem, quod illa determinatur per aliam inferiorem ad esse talem in illa specie; at indiuidualis per se ipsam determinatur ad esse tale indiuiduum; & ratio est, natura ipsa indiuidualis differentiæ, quæ cum sit vltima potest fundare, & conuenientiam, & disconuenientiam secundum diuersam rationem: sicut etiam differentiæ specificæ vt rationale, & hinnibile per se ipsas sunt primo diuersæ, & per se ipsas in hoc conueniunt, quod constituant speciem, & diuidant genus.

Instatur tertio. Ergo nulla differentia inter vnitatem numericam indiuidui, ac formalem speciei: sed hoc est absurdum, quia vnitas numerica dicitur maior vnitas omnibus vnitatibus. Consequentia probatur, quia si datur ratio communis in indiuiduis, eodem pacto se habet vnitas formalis in speciebus, à quibus potest abstrahi ratio specifica communis. Respondetur negando consequentiam. Ad probationem esse maximam disparitatem, quia ratio communis, quæ abstrahitur ab indiuiduis, est ratio communis in qua conueniunt, vt vltimò diuersa; ideo vnitas numerica est maior omni vnitate; at non sic ratio specifica, quæ vlterius determinatur per differentias indiuiduales.

221 Quæres primo. An prędicta ratio sit vniuoca, vel Analoga. Respondetur, quod si loquamur de Indiuiduo, qua-

tenus est terminus primæ intentionis, quo pacto fuit definitum per primam definitionem, esse analogam; vnum enim sequitur Ens: eo igitur pacto, quo Ens dicitur de suis inferioribus, etiam vnum, Ens est analogum, ergo etiam vnum, quod definitur, dum definitur indiuiduum reale: & tali sensu existimo locutum Hurtadum *loco citato* §.72.*sect*.7. Confirmatur, quia omnia indiuidua realia sunt indiuidua per propriam entitatem; at certo huiusmodi entitates non habent vnam rationem realem vniuocam, cõmunem, neque fundamentaliter. Si vero loquamur de indiuiduo, vt est terminus secundę Intentionis, & quatenus formaliter est quid prędicabile, dico esse rationem vniuocam; quia æquè ab omnib. participatur, vt supra dictũ est.

Confirmatur. Definitiones generis, speciei, vniuersalis, & cęterorum terminorum secundæ Intentionis sunt vniuocę suis inferioribus; licet inferiora materialiter sumpta non conueniant vniuocè; verbi gratia, vniuocè participatur definitio speciei ab omnibus speciebus, licet specierum aliæ sint substantiæ, aliæ Accidentia; ergo idem dicendum de indiuiduis. Vide Amicum *Tract. 6. quæst. 4. dubitatione prima, & secunda*, Conimbricenses, *quæst. citata art.* 1.

Quæres secundo. An prædicta ratio vniuoca sit ratio generica, an specifica. Respondetur cum eisdem Conimbricensibus, esse rationem genericam, cuius species sunt quatuor. Prima est, Indiuiduum in quid complete; videlicet, cum est idem omnino prędicatum, & subiectum: vt *Petrus est Petrus*; *Petrus est hic homo*. Secunda, cum est indiuiduum in quale essentiale; scilicet differentiæ essentiales, vt *Petrus est hoc rationale*. Tertia cum est in quale necessarium, scilicet propriæ passionis; vt *Petrus est hoc risibile*. Quarta cum est in quale contingenter, scilicet cęterorum accidentium, vt *Petrus est hoc album*; patet enim quod hæc quatuor indiuidua in hoc conueniunt, quod prædicantur tantum de vno, quæ est ratio communis generica; deinde alterius rationis est vnumquodque ex illis, quæ sunt rationes specificæ determinantes illam rationem genericam; & ad has quatuor species necesse est, vt reducantur cętera omnia indiuidua, quæ prædicantur: nam omnia, vel prædicantur in quid, vel in quale: si in quale, vel essentialiter, vel accidentaliter: si accidentaliter, vel contingenter, vel necessario. Aliqua in contrarium videri possunt apud Conimbricenses *artic 2. ad vltimum*; & per hæc patet ad argumentum vltimum ex pręcedenti quæstione; nec nobis existimo contrarium Ruuium *quæst. 6.* quatenus videtur negare rationem communem Indiuidui esse rationem vniuocam genericam; loqui enim videtur de indiuiduo fundamentaliter, quoad naturam, quæ concipitur prędicari de vno: at nos loquimur de indiuiduo formaliter; fundamentaliter enim nequit concipi vt vna natura completa, quæ requiritur ad verum genus.

222 Quæres tertio. An prędicatio Indiuidui de se ipso semper sit identica. Respondetur doctrina vniuersali, qua vnusquisque vti poterit in casibus particularibus.

Quotiescunque est aliqua distinctio in Intellectu concipiente, inter prædicatum, & Subiectum; & prædicatum est ratio, cur sit tale subiectum taliter sumptum est prędicatio formalis, bona, & identica. Quoties vero sunt penitus idem in Intellectu prædicatum, & Subiectum, prædicatio est merè identica. Vnde propositio Identica est ista, *Petrus est Petrus*, *Petrus est hic homo*: non est autem identica, sed directa, & formalis ista, *Petrus est hoc animal, hoc rationale, hoc album*; quia est aliqua distinctio inter prædicatum, & Subiectum.

Ita Hurtadus *loco citato sectio. 6.* quamuis refragentur Conimbricenses *loco citato art*.1. qui volunt, quod quando prædicatur indiuiduum in quale essentialiter sit prędicatio identica, vt *Petrus est hoc rationale*. In re parui momenti non moror, vide ipsos, vt Vallium *de Vniuersalibus in Communi quæst.7.cap*.10.

An Indiuiduum Vagum Prædicetur de vno tantum. Quæstio Septima.

223 Diximus indiuiduum vagum esse terminum communem signatum signis, *Aliquis*, *Quidam*, vt *quidam homo*: modo cum dixerimus indiuiduum determinatum de vno tantum prædicari, emergit difficultas, an hoc sit verũ de indiuiduo vago; prima enim facie videtur quod non, quia cum dicitur *quidam homo*, potest competere Petro, Francisco, & alijs. Sit

Prima Conclusio. Indiuiduum vagum prædicatur de pluribus. Est Caietani *capite de Specie*, Scoti *cap. de substantia quæstio.* 2. Alberti, Soncinatis, & aliorum, quos sequuntur Hurtad. *disput.5.art.9.* Amicus *loco citato*, Ruuius *de Specie quæst.7.num*.40. Est etiam euidens, dicitur enim *Petrus est quidam homo*, *Bucephalus est quidam equus*, ergo dicitur de pluribus. Tota difficultas est in assignando, quidnam sit illud, quod per indiuiduum vagum prædicatur de pluribus, & an constituat distinctum Prędicabile à quinque iam enumeratis: de quo sit

Secunda Conclusio. Indiuiduum vagum dicit naturam singularizatam in communi. Sub his terminis est expressa Alamanij *capite de Specie art.3. ad 6.* & forsan non dissentit Amicus *loco citato conclusio.* 4. dicit igitur nostra Conclusio, quod ratio communis, in qua conueniunt omnia indiuidua vaga, & per quam indiuiduum vagum est aliquid vniuersale, est aliqua natura singularizata, ita vt primariò importetur ipsa singularitas in communi, secundariò ipsa natura, quæ per ipsam singularizatur.

Probatur vnica ratione. Indiuiduum vagum, ver. gra. *aliquis homo*, non dicit solam naturam; aliud est enim significatum huius termini, *Homo*, ac huius, *Aliquis homo*; non dicit aliquam singularitatem in particulari; alioquin non posset dici de pluribus indiuiduis, & tamen dicitur æquè de Petro, ac de Paulo: *Petrus est aliquis homo*, *Paulus est aliquis homo*, ergo remanet, quod dicat ipsam materiam singularizatam in communi.

Confirmatur. De quolibet indiuiduo valet prædicari cum connotatione propriæ naturæ. Valet enim, *Petrus est quidam homo*: *Bucephalus est quidam equus*: *hac albedo est quadam albedo*; ergo indiuiduum vagum importat naturam singularizatam in communi.

Sed contra Instatur primo; ergo Indiuiduum vagum 224
& indiuiduum determinatum non distinguuntur. Respondetur Indiuiduum determinatum in aliqua natura in communi non distingui ab indiuiduo vago eiusdem naturæ, verbi gratia idem est, *aliquis homo*, ac *indiuiduum naturæ humanæ*; sic, *aliqua albedo*, ac *indiuiduum albedinis*: vtrumque enim importat naturam singularizatam in communi; distingui vero indiuiduum vagum alicuius naturæ ab indiuiduo determinato in particulari sumpto, verbi gratia. *Petrus est hic homo*; *Petrus est aliquis homo*.

Instatur secundo. Si dicatur *quidam homo*, explicatur cum disiunctione, ergo *iste vel ille*, ergo non importatur vna natura communis. Probatur consequentia; quia natura communis non participatur sub disiunctione ab inferioribus, sed copulatiuè. Respondetur, nego consequentiam; ad probationem dico, cum terminus communis non sit adæquatè in omnibus inferioribus, semper explicari cum disiunctione respectu inferiorum in particulari. Verbi gratia. *Petrus est homo*, ergo dicetur *iste, vel ille*: *Petrus est indiuiduum naturæ humanæ*, ergo *istud, vel illud*; & sic de indiuiduo vago. Quod ideo Hurtadus *loco citato*, existimauit idem significare indiuiduum vagum, ac terminum, cui adiungitur, verbi gratia, idem esse dicere *Aliquis homo*, ac *homo*, tamen fallitur, quia cum dico, *Petrus est homo*, licet valeat dicere, ergo *iste, vel ille*, tamen primo apprehendit naturam talem connotando quodammodo ipsam singularitatem: at cum dicitur *aliquis homo*, Intellectus illicò apprehendit singularitatem connotando naturam, licet in communi.

Tertia Conclusio. Indiuiduum vagum non constituit distinctum prędicabile. Est communis apud Amicum, Ruuium, & aliorum, contra Caietanum *capite de specie*. Probatur. Indiuiduum vagum dicit naturam singularizatam in communi; sed hæc æquè participatur ab omnibus indiuiduis vagis, quæ in diuersis naturis prędicantur de suis indiuiduis, ergo est natura generica vna, habens sub se plures species. Confirmatur; nam indiuiduum vagum est idem, ac indiuiduum vt sic, sed indiuiduum vt sic est genus ad omnia indiuidua, quæ de vno tantum prędicantur, ergo etiam indiuiduum vagum: cuius species erunt, sicut in indiuiduo vt sic, scilicet quatuor. Indiuiduũ vagum in quid completum, verbi gratia. *Petrus est quidã homo*; in quale essentiale, vt *Petrus est quoddam rationale*; in quale necessarium accidentaliter, vt *Petrus est* quod-

quoddam risibile, & in quale contingenter, vt *Petrus est quoddam album*, & sic in cæteris naturis. Ex dictis

225 Deducitur primo, quod sicut indiuiduum determinatum in communi sumptum, vt terminus primæ Intentionis à parte rei, non dicit vnam naturam vniuocam, sed analogam; quia omnia indiuidua non sunt vniuoca, ita indiuiduum vagum primo intentionaliter sumptum dicit tantum vnitatem analogam; non enim sunt vnum vniuocè natura singularis in communi verbi gratia hominis, cum natura singulari in communi albedinis, consequenter *quidam homo*, & *quædam albedo*, non sunt vnum vniuocè. At verò si sumatur secũdo intentionaliter, vt quoddam prædicabile, dicimus esse vnum vniuocè, & constituere genus; sicut etiam Indiuiduum determinatum in communi sumptum, vt prędicabile est genus; quia vt prędicabile æquè dicitur de omnibus Indiuiduis vagis.

Deducitur secundo Indiuiduum vagum, adæquatè sumptum, seu formaliter non esse à parte rei, sed tantum per Intellectum: quia non datur natura singularizata in communi à parte rei; adest tamen fundamentum hoc, & illud singulare in tali natura, à quo Intellectus format indiuiduum vagum, *quidam, aliquis*, in natura tali; ex quo prouenit quod indiuiduum vagum nequit prædicari de vno tantum, sicut indiuiduum determinatum, quod cum detur à parte rei adæquatum, potest prædicari de vno tantum: immò indiuiduum est, quod dicitur de vno tantum; sicut etiam indiuiduum naturæ, vt sic, humanæ, bouinæ, aut alius, prædicatur semper de pluribus, scilicet de omnibus indiuiduis naturæ illius, sic igitur indiuiduum vagum, quod nõ differt ab indiuiduo, vt sic alicuius naturæ.

TERTII CAPITIS ISAGOGES.

S V M M A.

Porphyrius primo diuidit Differentiam communissimè, in communem, propriam, & proprijssimam. Communis, quæ est forma accidentalis separabilis, vt calor in ligno; propria accidentalis, aliquod inseparabile vt simitas in naso; Proprijssima est forma aliqua essentialis, qua vnum ab alio essentialiter differt, vt rationale in homine. Vnde dicit quod omnis Differentia diuersum facit, sed communis, & propria per accidens, proprijssima per se, quod etiam dicitur aliud facere.

Secunda diuisio differentiarum, aliæ separabiles, vt moueri, quiescere, aliæ inseparabiles, vt simum rationale.

Tertia Diuisio inseparabilium, aliæ per accidens, vt simum, aquilinum; aliæ per se, vt rationale, quæ faciunt per se aliud; rationem compositi ingrediuntur, nec suscipiunt magis aut minus: quæ vero per accidens, non faciunt aliud, sed diuersum per accidens, nec rationem ingrediuntur, & sunt remissibiles, & intensibiles.

Quarta Diuisio Differentiarum per se, aliæ diuisiuæ generum in species; aliæ constitutiuæ earundem specierum: eædem tamen, quæ sunt diuisiuæ generis sunt constitutiuæ specierum, nam animal per rationale, & irrationale diuiditur; Sed rationale est differentia constitutiua hominis, & irrationale animalium ratione expertium.

Deinde Porphyrius quinque Differentiæ definitiones affert; primam in ordine ad species, differentia est qua species abundat, seu excedit genus. Secundam in ordine ad inferiora, & vt prędicabilis, differentia est, quæ prædicatur de pluribus differentibus specie in quale quid. Tertiam in ordine ad effectum formale, Differentia est, quæ sua natura apta est separare, quæ sub eodem genere sunt. Quartam in ordine ad eundem effectum formalem, Differentia est id, quo singula differunt. Vltimam in ordine etiam ad eundem effectum formalem, Differentia est id, quod separat quæ sub eodem genere collocantur; vt quid tamen essentiale, & pars illius reicuius differentia est; quæ est tantum maior explicatio duarum præcedentium, ideo Porphyrius præmisit, exactius.

De Differentia. Explicantur Definitiones Differentiæ. Quæstio Prima.

226 Qvinque definitiones differentiæ, vt patet ex Summa Capitis, attulit Porphyrius, singillatim sunt explicandæ. Prima Definitio fuit: *Differentia est qua species abundat à genere*, siue, & in idem redit, Differentia est id, per quod species excedit genus; species enim hominis, verbi gratia excedit animal, quia dicit rationale, quod non dicit animal: quoniam vero hic excessus intelligi potest actu, & potentia, in præsenti intelligitur in actu; actu enim homo habet, & dicit rationale, quod non dicit animal. Vide quæ diximus *quæst. 4. de Genere*, ex D.Tho. & Caietan.

Instatur primo. Si species excedit genus per differentiam, vtique illam non habet ex nihilo, ergo ex genere; ergo non excedit genus. Respondetur genus continere quidem differentias, sed potentia in confuso, species autem actu, quia genus vt sic tantum dicit suam essentiam, & differentias confusè, & materialiter, species vero dicit, & naturam generis, & aliquid amplius; ideo dicitur differentia excedere genus.

Instatur secundo. Animal est simul rationale in homine, & irrationale in Leone; ergo actu continet differentias, ergo per ipsam species non excedit genus. Dato antecedenti, negatur consequentia; ex illo enim antecedenti tantum sequitur, animal vt genus simul contrahi, & à rationali in homine, & ab irrationali in Leone, vt sic autem contractum est ipsa species, quæ per illam differentiam sic contrahentem genus, excedit ipsum genus, quod vt genus illam non dicit actu, vt dictum est, sed tantum potestate, & in confuso.

Secunda definitio. *Differentia est, quæ prędicatur de pluribus differentibus specie in quale quid*: dicitur differentia prędicari in quale; quia cum differentia cõparetur ad speciem tanquam forma, non spectatur ad modũ per se stantis, sed alteri adiacẽtis, & cuiusdam qualitatis; quia tamen hæc differentia est essentialis, ideo addidit, *quid*; ad differentiam aliarum differentiarum, quæ quidem prędicantur in quale, cum sint quædam qualitates; attamen non prędicantur in quid, quia non sunt de essentia. Hinc patet hanc definitionem competere solum tantum differentijs essentialibus, & speciem constituentibus.

Sed contra Instatur. Rationalitas, item Irrarionalitas 227
sunt differentiæ assentiales; per primam enim homo differt à Leone, per secundam Animal differt à planta; & tamen nemo dicit homo est rationalitas, Animal est sensibilitas; ergo differentia non prædicatur de pluribus. Respondetur, aliquid posse prædicari de aliquo dupliciter. vt *quid* & vt *quo*. Illud prędicatur vt *quod*, quod per se, & immediatè prędicatur, vt genus de specie: illud prędicatur vt *quo*, quod licet non prędicetur in recto, est tamen causa, & ratio, qua aliquid prędicetur. Differentia igitur non prædicatur nisi secundo modo; est enim ratio, & causa, qua ratione prędicatur de homine, & qua sensibile prædicatur de animali: vel posset etiam dici semper prędicari in concreto, quia prædicatur per modum totius.

Tertia Definitio. *Differentia est qua nata est sua natura separare ea, quæ sub eodem genere collocantur*; quia essentiale est differentiæ diuidere genus, scilicet ita contrahere genus in vno, vt illud distingnat ab altero, in quo ab altera differentia contrahitur; rationale enim ita contrahit animal in homine, vt omnino illum distinguat à Leone, qui sub eodem genere continetur. Quare non dicitur diuidere ea, quæ sub genere sunt; quasi essentialia prędicata generis diuidantur, hæc enim in omnibus inferioribus æquè reperiuntur.

Instatur. Genus est intrinsecũ speciei, & illam distinguit ab omni, quod nũ est tale: animal enim distinguit hominẽ ab omni, quod non est animal, ergo etiam per se genus di-

stinguuntur, quæ sub genere collocantur. Respondetur per genus non distingui ea, quæ sub eodem genere, sicut per differentiam; rationale enim distinguit hominem à Leone, qui sub eodem genere animalis collocatur, sed tantum ab alijs, quæ sub diuerso genere, vt à lapide, albedine, &c.

Quarta Definitio est. *Differentia est id quo singula differunt.* Hæc definitio, vt placet Conimbricensibus *hoc capite*, solis verbis differt à præcedentibus; & quia hæc, & præcedens definitio posset conuenire, & differentiæ communi, & propriæ, si in puris verbis sumantur, & vt sonãt; ideo Porphyrius addit quintam defitutionem dicens. *Differentia est id, quod separat ea, quæ sunt sub eodem genere, vt quid essentiale, & pars illius, cuius est differentia.*

Clarè patet hic definiri differentiam essentialem constitutiuam speciei, hæc enim sola cõfert ad rationem; quia complet rei essentiam, & est pars intrinseca illius: patet etiam hunc esse intentum Porphyrij in exemplo allato, dicit enim esse aptum ad nauigandum esse quidem differentiam diuidentem genus animalis: attamen nõ esse specificam differentiam, de qua loquitur, & quam hac definitione definit; quia non pertinet ad essentiam, nec est pars illius, sed tantum proprium. Puto tamen solam etiam essentialem definiuisse in cęteris definitionibus: hoc persuadent exempla ipsius Porphyrij de rationali, & irrationali, quæ differentiæ sunt essentiales, & etiam ex verbo, *Exactius*, adhibito in hac definitione, quasi dicat, licet definita fuerit huiusmodi differentia essentialis, attamen ad maiorem claritatem &c.

Quid definierit Porphyrius in prædictis definitionibus. Quæstio Secunda.

228 NOtandum primò, differentiam sumi posse dupliciter, sicut & cętera prædicabilia. Primò fundamentaliter. Secundò formaliter. Sumpta fundamentaliter dicit formam illam, seu illud prædicatum, per quod vnum ab alio distinguitur. Formaliter vero accepta dicit relationem differẽtiæ, quam dicit in eo, quod differre dicitur.

Notandum secundò, differentiam fundamentaliter tripliciter posse spectari. Primo Physicè. Secundo Metaphysicè. Tertio Logicè. Primo modo spectata, dicit formam illam realem, v. g. rationale dicit physicè rationalitatem ipsam, prout est à parte rei, per quam differt Homo à Leone. Metaphysicè est eademmet differentia, quatenus fundat, quemdam gradum essendi; rationalitas v. g. quæ fundat gradum essendi rationalem, per quem homo differt ab Equo, cum quo conuenit in animali. Logicè denique spectata est in ordine ad secundam Intentionem, à qua vocatur differentia; sicut natura generis, vt subest secundæ Intentioni generis, dicitur Logicè considerari. His notatis; Quæritur quid prædictis definitionibus sit definitum, natura ne tantum Physicè, an Metaphysicè, an etiam Logicè.

Prima Conclusio. Omnes definitiones Differentiæ, excepta secunda, definiunt differentiam physicè sumptam. Probatur Conclusio. Excedere genus per differentiam conuenit naturę specificę nullo Intellectu cogitante; item per differentiam nullo Intellectu cogitante, quæ sub genere sunt verè differunt inter se, & hæc differentia est essentialis & pars illius, ergo vera conclusio. Antecedens probatur. Si Intellectus nihil cogitaret v. g. de rationali, per rationalitatem homo excederet animal, & per ipsam, tanquam per quid sibi essentiale distingueretur à Leone, Boue &c. Consequentia probatur; quia omnes definitiones, secunda excepta, definiunt differentiam in ordine ad effectus enarratos, ergo si hi omnes competunt præciso quocunq; opere Intellectus, definitur differentia physicè.

Dices. Porphyrius definit differentiam in definitionibus allatis in ordine ad genus dicens, esse, qua species genus excedit; item in ordine ad speciem, vt videre est, sed genus, & species non sunt absque opere Intellectus, ergo sumit differentiam nõ physice, sed in ordine ad opus Intellectus. Negatur consequentia, aliud enim est, quod non detur genus, & species à parte rei, & aliud, quod natura generica excedatur à specifica per differentiam. Primum non dicimus, sed tantum secundum; quia nullo Intellectu cogitante Petrus, vt homo differt à Leone per rationale, licet conueniant in viuente, & sensitiuo.

229 Secunda Conclusio. Secunda definitione definita est differentia, vt Logicè spectatur. Probatur primo prædicari de pluribus competit differentiæ tantum, vt subest Intentioni, & considerationi Intellectus, sed hic definitur differentia, per prędicari de pluribus, ergo vt subest intẽtioni, ergo vt Logicè spectatur. Vltima Consequentia ex *Secundo Notabili* patet. Maior probatur, quia eodem modo competit Differentiæ prædicari de pluribus, quomodo generi, aut speciei; sed his, ex dictis tantùm competit, vt substant intentioni, ergo.

Confirmatur Conclusio; nam Porphyrius agit de differentia, vt vno ex quinque prædicabilibus; sed ex pręcedẽti conclusione, nulla definitione, vt prædicabilis est definita, ergo saltem secunda dicetur definiri; alioquin nullo modo Differentiam, vt prędicabilem explicasset.

Pro maiori intelligentia nostrę conclusionis, obseruandum nomen, *Differentia*, multipliciter vsurpari posse. Primo dicit formaliter ex vi nominis relationem rei differentis, prout differẽs est; quoniam vero hæc relatio fundatur in ipsa forma, quę est causa differentiæ; ideo sumitur etiam in abstracto pro ipsa forma, quæ dicitur differentia materialis. v.g. pro ipsa rationalitate, quæ est causa differẽtię, prout est relatio hominis differentis. Secundo sumitur etiam in concreto, & pro eodem, ac faciente differre, vt sic autem formaliter dicit relationem facientis differre, connotans formam, quæ facit differre, vt rationale. Tertio sumitur pro tertio prędicabili, ratione cuius totũ hoc caput instituit Porphyrius; vt sic autem est nomen concretum, sicut genus, & species, formaliter dicens aptitudinem, & relationem ad essendum in pluribus, vt qualitas essentialis; & hac tertia acceptione est definita differẽtia. Secunda definitione, & hoc pacto intelligitur differẽtia Logica, scilicet natura ipsa, seu differentia ipsa materialis, substans intentioni prædictæ, quam intentionem eodem nomine differentiæ appellauit, sicut & appellatur, & Differentia ipsa materialis.

Dices prædicari *in quale quid* de pluribus, conuenit tãtum differentiæ essentiali, ergo non comprehendit cęteras differentias, scilicet communes, & proprias, quas tamẽ attulit in textu, ergo mala definitio. Respondetur Porphyrium quædam tetigisse de differentia communi, & propria, vt facilius explicaret differentiam proprijssimam; neque eius intentum fuisse tradere definitionem Differentiæ, prędicabilis, comprehendentem omnes differentias, quas in textu attulerat; eo quod Differentia propria, & communis particulare prædicabile sibi vendicarent, vt in sequenti videbimus; risibile enim pertinet ad prædicabile de Proprio, siue sumatur, vt proprietas, siue vt differentia propria, cum vtroque modo prædicetur ad modum qualitatis inseparabilis, vt dicetur postea.

Quæres an hac definitione sit definita differentia infi- 230
ma. Prima facie videtur quod non; eo quod ipsa non prædicetur de pluribus differentibus specie, sed numero, & tamen non videtur probabile Porphyrium eam omittere voluisse, cum sit vera differentia essentialis. Respondetur cum Conimbricensibus, immò cum communi Porphyriũ definijsse tantum differentiam subalternam; vel quia eius vsus frequenter erat in Scholis, vel quia, vt aliquibus placet, differentias vltimas negabat. Si vero prædicta Definitio hoc pacto accommodetur, *Differentia est qua prædicatur de pluribus in quale quid*, hoc pacto competit omnibus differentijs essentialibus. Vide etiam Vallium *quæst. 1. c. 12.*

Quomodo Genus contineatur in Differentijs. Quæstio Tertia.

EX his, quæ diximus *quęst. 4. de Genere notabili primo*, videtur sequi, quod genus aliquo pacto contineatur in differentijs; diximus enim quod secundum rem totum id, quod dicit genus, dicit etiam differentia, ergo aliquo pacto genus est in differentia. Item dicitur rationale est animal, consequenter hec prędicatio affirmatiua fundatur in aliqua identitate; hoc autem quærimus de præsenti. pro quo

Notandum quamcunque differentiam, siue vltimam, siue subalternam posse considerari dupliciter. Primo materialiter. Secundo formaliter à parte rei: materialiter significat totum id, quod species, scilicet gradum generis, quasi pro materiali, & gradum proprium pro formali. v.g.

ratio-

rationale dicit materialiter, & esse sensitiuum, quod est genericum, & esse rationale, quod determinat sensitiuum ad esse tale sensitiuum. At sumpta formaliter tãtum dicit gradum proprium, & in vtroque sensu sumitur in concreto; quia sumpta in abstracto non est differentia, sed principiũ differentiæ; sicut patet etiam in albo, quod in concreto potest sumi & materialiter, & formaliter. hoc notato non quærimus de differentia materialiter sumpta, sicut certum est dicere etiam genus. Quare tota quæstio est, an sumpta formaliter dicat, & includat in se genus, an *rationale* v.g. vt dicit gradum Intellectiui includat gradum sentiendi, seu sensitiui.

231 Vnica Conclusio. Genus non includitur in differentijs formaliter sumptis. Est Hurtadi *disput.6.sectio.3.* Ruuij *de Differentia quæst. 5.* & eam existimo communem cum D. Thoma *de Ente, & essentia cap.3.* Caietano *ibidem*, Alamanio, & alijs. Probatur primo. Per omnes Differentia est distinctum prædicabile à specie, ergo non includit genus. Consequentia hæc probatur. quia in tantum distinguitur, in quantum Differentia formaliter dicit tantum vnam partem essentiæ, & illam ipsam prædicat, at species dicit totam essentiam, ergo formaliter non dicit genus. Confirmatur, quia species non dicit nisi naturam genericam determinatam per differentiam, ergo si differentia dicit formaliter genus, est formaliter ipsa species quoad rem formaliter importatam per nomen differentiæ, licet forsan quoad nomen differret à specie, quia species v.g. diceretur *Homo*, Differentia vero *rationale*; at quoad rem significatam essent idem; si etiam rationale formaliter dicit animal.

Probatur Secundò. Genus & Differentia sunt partes metaphysicæ, componentes speciem. ergo formaliter differentia non dicit genus. Consequentia probatur, quia partes eo pacto, quo sunt partes ad inuicem excluduntur, alioquin non essent plures partes vnum tertium componentes. Confirmatur, quia data propositione, ita se habent partes metaphysicæ ad compositum metaphysicum, sicut physicæ ad physicum, sed physicæ ita se habent, vt vna formaliter aliam conpartem excludat; ergo etiam sic Metaphysicæ, ergo Differentia non dicit formaliter genus.

Sed contra Instatur primo. Quælibet differentia substantialis v.g. *rationale, rugibile, corporeum, &c.* est Substãtia, ergo in suo conceptu concludit genus. Respondetur concedendo Antecedens de Substãtia incompleta, at hæc non est genus, sed substantia completa. Quare omnes differentiæ substantiales includunt conceptum substantiæ analogicum communem omnibus substantijs, non vero conceptum vniuocum, genericum, & de hoc est quæstio.

Instatur secundo. Quęlibet Differentia includit vniuersale, quod est genus ad omnia prædicabilia, ergo includit genus. Respondetur concedo totum de differentia, vt est tertium prædicabile; tali enim pacto se habet, vt quædam species vniuersalis; at species vtique includunt genus; at nos loquimur de differentijs, quatenus à parte rei diuidunt genus, & constituunt species, an in suo conceptu formali dicant genera.

232 Instatur tertio. Valet hæc propositio, *rationale est sensibile, item sensibile est viuens*, ergo genus includitur in differentijs. Consequentia probatur; quia alioquin illæ propositiones essent falsæ. Respondetur valere materialiter, non formaliter, quia differentia materialis vt dicebamus *in Notabili*, est idem, ac species; non valet autem formaliter, quia alioquin essent falsæ, facerent enim hunc sensum, rationale formaliter est habens sensibilitatem; item sensibile formaliter est habens vitam, quod est falsum; sicut etiam esset falsum, album formaliter est homo, scilicet habens humanitatem: alioquin vbicumque esset albedo, esset habens humanitatem, quæ omnia sunt falsa. Quare hæ omnes propositiones sunt veræ tantum materialiter. Ex his

Deducitur veram esse doctrinam, quam tradit D. Thomas *de Ente, & essentia cap.3.* Caiet. *ibidem*, Alam. *art. 3. de genere*, & alij, scilicet quod genus non prædicetur de differentijs per se, quia non prædicatur tanquam aliquid, quod spectat ad eius essentiam; sed eo modo, quo subiecti prædicatur de propria passione; v.g. *risibile est homo*; & potest dici prædicatio impropria, indirecta, & innaturalis; quia prædicatur id, quod se habet, vt materia de eo, quod se habet, vt forma: quo casu non est prædicatio propria, directa, & naturalis, vt inter ceteros benè aduertit Vallius *de genere quæst. 2. c.8.* Vide Caietanum *loco citato* §. *pro intellectu horum.*

Vtrum Differentia Inferior contineat Superiorem. Quæstio Quarta.

Differentiæ Superiores dicuntur illæ, quæ constituunt species subalternas magis vniuersales. v.g. *corporeum* respectu sensibilis; *sensibile* respectu rationalis, & irrationalis &c. Et sic de ceteris. Differentiæ inferiores dicuntur illæ, quæ constituunt species, vel infimas, seu atomas, seu vltimas; (hæc omnia idem sonant;) v.g. *rugibile* in Leone, *hinnibile* in Equo, *Rationale* in homine; vel minus vniuersales. Modo quæritur, an Differentia Superior formaliter sumpta includatur in inferiori formaliter sumpta. Ex *quæstione præcedenti* patet, quid sit Differentia formaliter sumpta.

Vnica Conclusio. Differentia inferior non includit in suo conceptu formaliter differẽtiam superiorem. Est Scoti, Capreoli, Fonsecæ, & aliorum apud Hurtadum *disput.6. Logicæ sect.3.* Ruuium *de Differentia quæst.5.* cõtra Soncinatem, apud eosdem, & cõtra quosdam Thomistas apud Vallium *de Differentia, quæst.1. cap.7.* Probatur primo. Differentia vltima v.g. dicit in suo conceptu differentiam superiorem, ergo non est vltima. Consequentia probatur; quia si est vltima, vltimo diuidit; at quatenus dicit differẽtiam superiorem v.g. sensibile, non vltimò diuidit; quia adhuc potest animal diuidi per rationale, irrationale, &c. ergo non est vltima contra suppositum. Confirmatur, quia si est vltima, quatenus diuidit genus, non debet specificatiuè sumpta cum vllo conuenire; alioquin non diuideret vltimo; sed si dicit superiorem quatenus vltima, conuenit v.g. rationale, & irrationale in sensibili, ergo nulla differẽtia inferior potest continere superiorem; est enim eadem ratio de omni inferiori, siue vltima, siue non vltima, vt consideranti innotescet. 233

Probatur secundo. Sumamus v.g. *rationale*, & *hinnibile*, quæ sunt duæ differentiæ diuidentes animal: hæ duæ differentiæ inferiores, quatenus includunt per aduersarios differentiam superiorem, scilicet sensibile, non differunt neque diuidunt animal; ergo, vt sic non essent inferiores; sed solum faciunt differre, vt rationale aduenit sensibili, & hinnibile sensibili, ergo vt sic tantum sunt differentiæ inferiores, ergo differentiæ inferiores non includunt superiorem.

Sed contra Instatur primo *hinnibilitas* v.g. est differentia sensibilis, ergo inferior includit superiorem. Respondetur, nego antecedens formaliter loquendo; *hinnibilitas* enim, non est sensibilis, sed determinatiua sensibilis; supponens enim sensibile vt sic, facit esse tale sensibile; & hoc maximè aduertẽdum, quod vero dicatur *hinnibile est sensibile* est prædicatio materialiter, & identicè, non formaliter, vt diximus *quæstione præcedenti de genere.*

Instatur secundò. hinnire est operatio sensitiua, & vitalis, ergo hinnibile, quod est eius principium, est sensibile, & viuens. Respondeo formaliter loquendo negatur antecedens; hinnire enim est actio determinatiua actionis sensitiuæ, & vitalis, faciens esse talem sensitiuam actionem, & vitalem talem; quare tanquam alicui præsupposito indeterminato, aduenit illa formalitas determinans; sicut in physicis forma supponens materiam aduenit illi determinans; neque esset, nisi præsupponeret materiam informatam, & determinatam; hinc tamen non sequitur, quod forma formaliter sit materia. Ideo negatur consequentia argumenti: vel dicendum quod totum potest cõcedi, si sumatur *hinnire* quatenus species, & *sentire* quatenus genus, sic hinnibile quatenus species, & sensibile quatenus genus: tunc enim argumentum est verissimum, quia species formaliter, est genus; at loquendo de illis, vt habent rationem differentiarum formaliter, neganda sunt. Et hoc etiam aduertendum, quia in his maxima latet æquiuocatio. Ex his 234

Deducitur responsio ad aliqua loca Aristotelis allata à Ruuio *loco citato*, quibus videtur velle, quod differentia superior includatur in inferiori: etenim est intelligendus Aristoteles de differentijs, vel materialiter, vel quatenus sumuntur loco generum, quæ diuidunt, & specierum, quas constituunt, alioquin sibi fuisset contrarius; cum expresse

docuerit genera, & per consequens differentias superiores, quæ genera constituūt esse extra differentias; Sic *Top. 4. c. 2 loco 18. ait: Manifestum igitur, quoniam non participat genus differentiam: quare neque impar Species erit, sed differentia: quoniam non participat genus.* idem repetit alibi, &c.

Vtrum Differentia Subalterna constituat diuersum Prædicabile à Differentia vltima. Quæstio Quinta.

235 Ratio dubitandi est, quia differentia subalterna, puta sensibile prædicatur de pluribus differentibus specie, scilicet de homine, Equo, Boue: at Differentia vltima prædicantur tantum de pluribus differentibus numero, puta hinnibile de hoc, vel illo Equo; sicut igitur genus, quod prædicatur de pluribus differentibus specie est prædicabile distinctum à specie, quæ tantum prædicatur de pluribus differentibus numero, idem erit dicendum de differentia subalterna, & media. hoc tamen non obstante sit

Vnica Conclusio. Differentia subalterna non est prędicabile distinctum à differentia vltima. Est communis apud Hurtadum *sect. 4. loco citato*, Vallium *de differentia quæst. 2. cap. 3.* Probatur vnica ratione. Prædicabilia distinguuntur per diuersum modum prædicandi, non ratione subiecti, de quo prædicantur propriè loquendo; sed omnes differentiæ habent eundem modum prædicādi, siue sint subalternæ, siue infimę, ergo vera conclusio. Maiorem suppono certam apud omnes. Minor probatur: omnes differentiæ in hoc conueniunt, quod prædicant incomplete tantum vnam partem essentialem, per modum alteri adiacentis; sic dum dicitur, *homo est sensibilis*, prædicatur explicitè tantum sensibile, quod est pars, & prædicatur per modum alteri adiacentis; sed idem est, dum dicitur *Petrus est rationalis*, ergo habent eundem modum prædicandi. Confirmatur, quia si ex diuersitate inferiorum, de quibus prædicantur, essent sumenda, & distinguenda prædicabilia, etiā genus vltimum, quod prędicatur de inferioribus, quę sunt puræ species atomæ, constitueret distinctum prædicabile à generibus non vltimis, quæ prædicantur de inferioribus, quæ etiam sunt genera v. g. viuens de corporeo, & incorporeo, & animal de homine, & equo, quæ sunt tantum species.

Ad rationem in contrarium Respondeo genus, & speciem nō distingui, quia vnum prædicetur de pluribus differentibus specie, altera vero de pluribus differentibus numero; tunc enim esset par ratio; sed quia habent diuersum modum prædicandi; nam genus prædicat tantum vnam partem explicitè, licet per modum totius, & per se stantis, dum enim dicitur, *homo est animal*, ly *animal* explicitè dicit tantum naturam genericam: at species prædicat completè totam naturam subiecti, licet non distinctè quoad nomen, vt magis patebit in calce huius quęstionis. Adhuc tamen

Instatur primo. Differentia vltima, & differentia subalterna, vt prędicabiles sunt, habent diuersas definitiones, ergo differunt essentialiter, definitio enim spectat ad essentiam rei. Respondetur non habere diuersas definitiones, sed tantum distinctas accidentaliter ratione inferiorum, de quibus prædicantur, vt dictum est in conclusione.

236 Instatur Secundo. Differentia subalterna prædicatur *in quale quid* completè; ergo differunt essentialiter, ergo constituunt distinctum prædicabile: ambæ consequentiæ patent. Antecedens probatur, quia per differentiam vltimam indiuiduum distinguitur completè, per subalternam incompletè; ergo sic etiam prædicantur. Respondeo negando Antecedens, vtraque enim prædicatur incompletè vt diximus.

Ad probationem differentiam specificam completè distinguere, quia est vltimum complemētum incompletum; non enim dicuntur Indiuidua differe completè, quia differentia prædicetur de illis completè, sed quia in ratione differentiæ non est alia differentia, per quam differant sed illa est vltima, hecceitates enim non spectant ad differentias essentiales, sed tantum accidentales. Quare licet differentia vltima possit dici differentia completa, & sic distinguere completè; quia tamen modus prædicandi dicitur completus, vel incompletus, prout pars, vel tota essentia prædicatur explicitè; ideo quia differentia quæcumque prædicat tantum explicitè partem essentiæ, non totam essentiam, dicitur semper prædicari incompletè; & hoc maximè notandum propter æquiuocationem ly *complete*. ex his omnibus

Deducitur, quam benè differētia sit assignata tanquam distinctum prædicabile à genere, & specie, licet differentia subalterna conueniat cum genere in prædicari de pluribus differentibus specie; & differentia specifica conueniat cum specie in prædicari de pluribus differentibus tātum numero: etenim licet genus conueniat cum differentia, quod vt supra dicebamus, prædicatur per modum totius; quia implicitè prædicat totam naturam Subiecti, sicut etiam differentia, vt benè Ruuius *de genere quæst. 5.* tamen in hoc differunt, quod genus explicitè prædicat tātum partem essentiæ, quæ se habet in natura, vt determinabilis per differentias; at differentia prædicat explicitè tantum partem essentiæ, quæ se habet vt pars determinās, & actuans aliam partem genericam; quod ideo prædicatur differentia per modum alteri adiacentis, & genus per modum per se stantis. Quare licet cōueniant in hoc, quod prædicant incompletè ex parte rei prædicatæ explicitè, differunt tamen, quia genus aliam partem prædicat ab ea, quam differentia; & genus per modum per se stantis, differentia per modum formæ adiacentis. At vero species ab illis differt, quia prędicat totam naturam subiecti actu, & formaliter, licet vnica voce, vtramque partem æquè significante, per quod differt à definitione, quæ vtrumque explicat; *animal* enim formaliter, & explicitè dicit tantum naturam sensitiuam, *rationale* esse discursiuum; *homo* vtrumque significat, quia illud est significatum alicuius vocis formaliter, ad quod primò vox est imposita, vt benè S. Thomas *de Ente, & Essentia cap. 3.* & Caietanus *ibidem §. pro Intellectu horum.* Quare bene dixit Vallius *de Genere quæst. 2. c. 6. num. 3* & nos etiam supra innuimus ex D. Thoma, à parte reidem significare Genus, Differentiam, & speciem, licet non formaliter, & explicitè. hinc sunt distincta prædicabilia; hoc maximè aduertendum, quia ex hoc plenè innotescit natura prædicabilium, quæ tantum ex modo prædicandi formaliter debent distingui essentialiter, vt sunt prædicabilia.

Circa tamen prædicta aduertenda doctrina optima, quam ex D. Thoma *de Ente, & Essentia* affert Ruuius *de Differentia quæst. 3.* videlicet aliter prædicari per modum totius genus, & aliter differentiam; nam genus cum contineat omnes differentias in confuso, vt diximus supra *de genere quæst. 4.* prædicatur tanquam totum potestatiuum: at differentia cum nequeat esse, nisi cum tali natura generica, quam materialiter importat, licet formaliter illam nō explicet prædicatur tanquam quoddam totum actuale; quia actu determinatè includit partem formalem, quam explicitè, prædicat, & partem genericam, quam præsupponit, & implicitè tantum dicit &c. Et hoc tantum in actuali prædicatione, dum abstractè genus, & Differentia sunt in Intellectu, nam facta prædicatione, neque genus sumitur nisi vt dicit naturam genericam, vt iam actuatam per differentiam, neque differentia, nisi vt dicit naturam differentialem, iam actuantem, & determinantem naturam genericam. Quare tunc non habent rationem totius, sed partium vnius essentiæ, quam constituunt, Vide Ruuium *loco citato §. vltimo Notandum.* Hæc autem omnia quę dicta sunt de genere respectu specierum sunt intelligenda data proportione, de Specie, & Differentia respectu suorum inferiorum: nam respectu eorundem, sunt quædam vniuersalia, consequenter totum potestatiuum: at Differentia respectu speciei, de qua immediatè prædicatur, non est vniuersalis, nisi negatiuè, seu materialiter; vt benè Hurtadus *disput. 6. Logicæ sect. 2.* quia habet parem ambitum cum ipsa specie; neque vt sic constituit tertium prædicabile, quia non est quid superius, & vniuersale. Ex his omnibus adæquatè patent quæ in superioribus dicta sunt maximè *4. quæst. de Genere*, & sufficienter reijcitur doctrina eiusdem Hurtadi *disput. 4. de genere sect. 4.* videlicet, quod sicut genus est totum quoddam potestatiuum, quia in confuso continet differentias, etiam differentia sit totum potestatiuum respectu generis; est enim totum actuale propter rationem assignatam respectu speciei, & tantum respectu inferiorum, totum potestatiuum. 237

Soluun-

Soluuntur quædam dubia de Differentia. Quæstio Sexta.

238 Dubitatur primò. Vtrum omnis differentia constitutiua specierum sit simplex an composita? pro intelligentia aduertendum illam dici differentiam simplicem, quæ habet vnicum conceptum proprium v.g. *sensibile*, quod ex gradu sentiendi vnicum conceptum constituit; illam vero dici compositam, quæ pluribus, & diuersis conceptibus exhauritur, vt si differentiam hominis constitueremus *rationale mortale*, vt aliqui fecere. Respondetur igitur omnem differentiam constitutiuam speciei, siue subalternæ siue specialissimæ esse simplicem. Est sententia Aristotelis 7. *Metaphys. tex.* 43. D. Thomæ *ibidem lect.* 12. Alberti *tract.* 5. *cap.* 6. Scoti 2 *Posteriorum quæst.* 52. Caietani *eodem loco* Conimbr. *cap. de Differentia quæst.* 2. *art.* 1. §. *Opposita tamen sententia* Ruuij *cap. eodem quæst.* 5. & aliorum; & ratio est, quia si differentia generica, vel specifica est composita ex pluribus conceptibus; vel per omnes illos conceptus æquè constituitur, ita quod nullus illorum reperiatur in aliquo genere, vel specie, vel per aliquem tantum ex illis; si secundo modo, ergo ille tantum conceptus, qui in ipso, vel ipsa solum reperitur erit sola, & vera differentia; ergo differentia omnis erit simplex; si dicatur primum quod per omnes constituatur, gratis dicitur, & non sunt multiplicanda Entia sine necessitate, & nulla est necessitas ponendi differentias compositas. Quod si quando Aristoteles dixit, speciem esse definiendam per plures differentias, ideo hoc dixit, quia multoties nos latent veræ differentiæ constitutiuæ, & per plura accidentia describimus, quæ descriptiones dicuntur, etiam substantiales, quia ad rei substantiam quoquo pacto nos conducunt. Qui de hoc plura vult, videat Conimbricenses *loco allegato*, & Vallium *de Differentia quæst.* 1 *cap.* 9.

Dubitatur secundo. An omnis differentia perfectior sit suo genere. Respondetur cum D. Thoma *in* 2. *dist* 3. *quæst.* 1. *art.* 6. *ad* 1. & 1. *part. quæst.* 50. *art.* 4. *ad* 1. Omnem Differentiam esse nobiliorem suo genere.

Probatur ratione eiusdem D. Thomæ: omne distinguēs, determinatum, & actuans est nobilius indeterminato, cōfuso, & potentiali; sed quælibet differentia ad genus se habet, vt determinans, ergo est nobilior; *Animal* enim v.g. dicit esse sensitiuum, non dicit vtrum sit rationale, vel irrationale, at *rationale* dicit sensitiuum, cum determinatione ad rationale.

Instatur. Genus habet modum prædicandi nobiliorem, quam differentia; quia prædicatur in quid, differentia in quale, ergo est nobilius. Respondeo nego consequentiam, differentia enim cum genere secundum se comparata est nobilior quam genus propter rationes allatas; si vero in modo prędicandi conceditur totum; nec contra nos facit; ideo autem in modo prædicandi est nobilius genus, quia prædicatio sequitur modum concipiendi, concipitur autem genus ad modum substantiæ subsistentis per se, ideo prædicatur *in quid*, Differentia vero concipitur ad modum formæ adiacentis, ideo prædicatur *in quale*.

Pro argumentorum solutione Aduertendum omnes species eleuare genus ad esse perfectius tanquam determinantes genus, & faciunt habere actu, quod prius tantum potentia habebat; tum etiam, quia omnes species sunt inter se inæquales in perfectione; alioquin non essent diuersæ speciei. 239

Dubitatur tertio. An Differentia prędicetur de genere, & *in quale quid*, sicut de specie. Respondetur prædicari tantum *in quale*, eo quod respectu generis differentia se habet, vt qualitas extrinseca, aliquo modo, eo quod non sit de eius definitione; at respectu speciei est de essentia, ideo vt qualitas essentialis prædicatur *in quale quid*. Hæc tamen prædicatio differentiæ de genere est directa, & naturalis, quia quod se habet vt forma, prędicatur de eo, quod se habet, vt materia, ad nullum tamen prædicabile pertinet, quia non prædicatur, vt superius de inferiori.

Dubitatur quarto. Cum Differentia dicat habitudinem ad Genus, quod diuidit, & ad Speciem, quam cōstituit, an ad intelligendam differentiam sit necesse concipere vtramque habitudinem. Respondetur affirmatiuè; ratio est, quia differentia, eo quia diuidit genus, constituit speciem; & quia constituit speciem, diuidit genus; quare vtrumque formaliter dicit; nec vnum dicere potest sine altero; ea enim dicuntur differre quæ in aliquo vniuocè conueniunt; ergo dum differentia v.g. *rationale* constituit hominem differentem à Leone, vtique diuidit animal, in quo conueniunt vniuocè, alioquin non esset differentia.

QVARTI CAPITIS ISAGOGES.

S V M M A.

Proprium quatuor modis accipi potest. Primo quod soli alicui speciei competit, sed non omnibus eius indiuiduis; vt mederi.

Secundo quod omnibus indiuiduis, seu toti speciei accidit, sed non soli, vt homini bipedem esse.

Tertio quod soli, & toti speciei accidit, sed non semper, vt canescere.

Quarto sumitur proprium pro eo, quod omni soli, & semper speciei conuenit vt hominem esse risibilem; hoc tantum Porphyrius vocat propriè proprium; quia hoc solum conuertitur cum specie, & est ei connaturale; & de hoc hic præcipuè agitur.

De Proprio. Quomodo Proprium constituat quartum Prædicabile. Quæstio Prima.

240 Dictum est in summa capitis proprium quatuor modis accipi posse, & cum sit certum Porphyrium agere de Proprio in ordine ad quinque Prædicabilia, quæ in primo capite explicare promisit, meritò quæritur quomodo sumatur proprium, vt constituat quartum prædicabile. Pro quo

Notandum primo. Proprium sumi posse dupliciter. Primo ex vi nominis; vt sic autem significat aliquid, quod alicui est peculiare, vnde formaliter dicit relationem conuenientiæ alicui, cum negatione conuenientię respectu alterius: connotat autem rem, quæ propria dicitur, vt risibile. Secūdo sumitur propriū ex vsu Philosophi pro quarto prędicabili, formaliter dicens aptitudinem, & relationem essendi in multis accidentaliter necessario, fundamentaliter dicens ipsam naturam, quæ Proprium dicitur, vt substat secundę Intentioni proprij, eo pacto quo dicitur de cæteris prædicabilibus.

Notandum secundo. In definitione Proprij quarto modo sumpti videlicet, *Proprium est quod accidit omni, soli, & semper*. Ly *semper*, duplicem sensum habere posse; primum vt Proprium conueniat, & accidat Subiecto omni tempore, quo existit: Secundum semper, hoc est necessario, quæ necessitas adhuc duplex esse potest. Prima est ab essentia subiecti, quod scilicet illud, quod necessario accidit, exclusa omni causa exteriori naturaliter dimanat ab ipsa essentia. Secūda necessitas est à causis extrinsecis quia scilicet talis est concursus causarum naturalium, vt attento cursu naturali, semper, & necessario illud accidens in tali subiecto imprimant. His positis sit.

Vnica Conclusio. Proprium quarto modo sumptum constituit quartum prædicabile. Est omnium, pro qua aduerto, proprium vt constituat quartum prædicabile esse explicandum, vt ly *semper* dicat necessitatem, non quamcūque, sed necessitatem subiecti modo explicato *in secundo notabili*; ita vt sensus sit, proprium esse, quod accidit omni, & soli necessario, vt dimanans ab essentia. Conclusio sic explicata probatur. Quartum Prædicabile debet

constitui

constitui per aliquod, ratione cuius distinguatur à cęteris prędicabilibus; sed solum proprium quarto modo hoc pręstare potest, ergo. Maior patet: nam quinque prædicabilia sunt distincta. Minorem probo; proprium primò, secundò, & tertiò modo acceptum est accidens potens alijs conuenire, ergo ad quintum prędicabile pertinet, ergo, quarto modo tantum constituet quartum prędicabile.

241 Hinc infertur solum proprium quarto modo constituere quartum prædicabile; neque aliud posse ad ipsum pertinere; eodem enim modo philosophandum est, ac de cęteris prędicabilibus; sed in cęteris vnica tantum natura determinata in ordine ad secundam intentionem constituit genus, speciem, &c. ita dicendum in casu nostro. Est contra Conimbricenses *in hoc capite art. 3. ad primam rationem* qui affirmant omne proprium quarto modo spectare ad quartum prædicabile; attamen non omne quartum Prędicabile esse proprium; eorum rationes argumentorum solutione diluentur.

Contra instatur primo. Color flauus ex Aristotele *de generatione Animalium 5. capite 6.* conuenit toti speciei Leonis, & semper, ergo est proprium quarto modo respectu illius; & tamen respectu aliorum, in quibus reperitur est accidens pertinens ad quintum prædicabile, ergo falso dicimus illud tantum proprium, quod conuenit soli cōstituere quartum prædicabile. Idem dici potest de albedine respectu Cygni, & nigredine respectu Corui, quæ respectu istorum sunt propria quarti prædicabilis; attamē respectu aliorum quibus insunt spectant ad quintum. Respond. Neg. Antecedens, color enim flauus, non est proprium quarto modo supra explicato, eo quia non sit proprietas emanans ab essentia Leonis, quomodo diximus esse proprium constituens quartum prædicabile. Vnde pertinet ad quintum prædicabile. Idem de albedine respectu Cygni, nigredine respectu Corui.

Confirmatur hæc responsio ex Aristotele *loco citato*; dicit enim, quod omnes apes sunt eiusdem coloris, quia eodem cibo vtuntur; aues autem diuersi, quia diuerso cibo vescuntur. Quare hæ proprietates non oriuntur ab ipsa essentia, sed multoties à causis extrinsecis proueniunt, vt Æthiopem esse nigrum, quia nascitur in tali cęli regione: aliquando sequuntur naturam indiuiduorum, puta tale temperamentum, complexionem &c.

242 Instatur secundo. Primæ quatuor qualitates Elementorum sunt eorum proprietates quarto modo, & tamen competunt etiam alijs pręter ipsa, ergo spectabunt etiam ad quintum prædicabile. Respondetur primas quatuor qualitates esse proprietates elementorum; attamen, vt sunt eorum proprietates nullo pacto alijs posse conuenire, quomodo autem sint proprietates videbimus cum de generatione. Idem obseruetur de quibusdam alijs, quæ proprietates quarto modo videntur, & tamen alijs conueniunt; vel enim non emanant ab essentia, vt possint pertinere ad quartum Prædicabile; vel si emanant non eodem modo conueniunt alijs.

Instatur tertio. Esse disgregatiuum visus est proprium albedinis quarto modo, & tamen Cygno verbi gr. est proprium secundo modo; ergo Accidens commune potest pertinere ad quartum prædicabile. Respondetur diuerso modo conuenire Cygno, & albedini disgregare visum: albedini immediatè tanquam quid ab eius essentia emanans; at Cygno mediatè, quatenus scilicet habet albedinem; vnde non est mirum, si sit eius proprium secundo modo; cum etiam albedo, qua mediante conuenit disgregare, secundo modo sit eius proprium. Quod negamus est, proprium quarto modo sumptum, & explicatum *num.* 4. quod constituit quartum prędicabile, nunquam posse reperiri immediatè nisi in illo, cuius est proprium, & modo, quo ipsius est proprium.

Instatur quarto. Sensibile est proprium generis animalis pertinens ad quartum Prædicabile, & tamen, competit homini, Leoni, &c. ergò malè diximus quartum prędicabile constitui solum per proprium, quod conuenit omni, semper, & soli. Respon. Neg. consequentia sensibile enim est proprium tantum animalis, & illi tantum conuenit; conuenit enim homini, Leoni &c. quia animal sunt, vnde semper conuenit illi tantum naturæ. Vrgeret autem argumentum, si sensibile pertineret ad quartum prædicabile, vt proprium animalis, deinde reperiretur etiam in alijs, quæ non essent animal, atque adeo respectu illorum esset accidens commune: quod tamen non accidit in casu allato.

243 Summa igitur totius huius quæstionis sit, proprium pertinens ad quartum Prædicabile esse tantum illud, quod necessario dimanat ab essentia; quod si aliquando aliqua pluribus diuersæ naturæ cōueniunt, respectu nullius erūt propria hoc modo; impossibile enim est, aliquid necessario dimanare ab essentia tali, & reperiri vbi non est talis essentia; vel si respectu alicuius sit proprium non tamen eodem modo conueniet alijs. Quæ sententia est ipsiusmet Porphyrij, comparans enim proprium cum accidente *capite sexto* inquit, Proprium primo conuenire speciei, quam indiuiduis: Accidens primo Indiuiduis. Quod autem primo conuenit speciei, necessario dimanat ab essentia, competit enim ante omnem existentiam. Est etiam Aristotelis *in prædicam. cap. 5.* Diui Thomæ *de Ente, & Essentia cap. 7.* Conimbricensium *hoc cap. quæst. 1. art. 3. &* 4. Existimo tamen sibi ipsis contradicere, dum asserunt Proprium quarto modo, quod constituit quartum Prædicabile, exigere dimanationem à subiecto; deinde asserunt nō omne quartum prædicabile esse proprium quarto modo; Si enim aliquid propriū, quod non conuenit soli pertineat ad quartum prædicabile, iam non erit proprium dimanans ab essentia, cum implicet aliquid dimanare ab essentia, & soli non conuenire, si autem non dimanat ab essentia, non pertinet ad quartum prædicabile ab ipsis definitum *illo 3. art. §. dicendum*. Sic Proprium est id, quod prædicatur de pluribus accidentaliter necessario; ly *necessario* dicente emanationem ab essentia; vt totis viribus *toto illo Articulo* defendunt.

Quomodo Proprium sit Vniuersale. Quæstio Secunda.

244 NOtandum primo. Proprium duplex esse, aliud genericum, aliud specificum; Specificū enim est, quod dimanat ab essentia speciei, eiusque naturam consequitur, vt *risibile* verbi gratia respectu hominis. Genericum vero est, quod ab essentia generis oritur, illudq; comitatur, vt *sensibile* respectu animalis. In hac quæstione de vtroque quæritur, & merito dubitatur; Porphyrius enim definiens proprium in ordine ad quartum prædicabile ait, esse quod omni, soli, & semper accidit, & conuersim prędicatur de specie; sed ex eo quod prædicatur de specie non est vniuersale cum parem ambitum habeant; ergo adhuc remanet discutiendum, quomodo sit vniuersale, vt constituat quartum prædicabile, quod vniuersale esse debet. Eisdem ferè verbis, ac à Porphyrio, definitum fuit proprium ab Aristotele 1. *Topic. cap.* 4. vt prædicabile tantum in ordine ad speciem.

Prima Conclusio. Proprium in ordine ad speciem tantum, non est vniuersale, neque quartum prædicabile.

Probatur. Vniuersale est, quod inesse, & prædicari de pluribus debet, tale non est proprium respectu speciei, ergo. Maior est clara: Vniuersale enim, vt superius prædicatur. Minor etiam constat; proprium enim respectu speciei, si est specificum, & respectu generis, si est genericum, parem ambitum habent.

Hinc deducitur neque Porphyrium neq; Aristotelem definisse proprium, vt quartum prędicabile, cum definierint tantum in ordine ad speciem, respectu cuius non est Vniuersale. Definierunt quidem in ordine ad secundam Intentionem, quia per prædicari, non tamen in ordine ad quartum prædicabile, quod vniuersale esse debet, & vt sic debuisset definiri.

Secunda Conclusio. Proprium est vniuersale, & quartum prædicabile respectu inferiorum, de quibus dicitur, vt superius: specierum quidem si est genericum; Indiuiduorum vero si est specificum. Hæc Conclusio non indiget probatione. Proprium enim est Vniuersale, quia quartum prædicabile, non est tale respectu speciei, *ex conclusione præcedenti*, ergo erit tale respectu indiuiduorum.

Quare Proprium, vt quartum Prędicabile sic definietur. *Proprium est, quod prædicatur de pluribus in quale accidentaliter, & necessario*. Dicitur, *prædicatur de pluribus*, in quo conuenit cum cęteris prædicabilibus. *In quale accidentaliter*, quia prædicatur ad modum formæ extrinsecus aduenientis, per quod differt à genere, specie, & differentia: dicitur vltimo, *Necessario*: intellige modo explicato *quæstione præcedenti in Conclusione*, per quod distin-

stinguitur ab accidente quinto prædicabili.

245 Tertia Conclusio. Proprium non est quartum prædicabile, si comparetur ad hoc, & illud Proprium; sed tãtum in ordine ad subiectum. Probatur, & explicatur simul. *Risibile*, v.g. potest comparari ad hoc, & illud risibile, tanquam superius ad inferiora, & de illis prædicari dicendo: *Hoc risibile est risibile* &c. Secundo potest comparari ad subiecta, in quibus inest mediante natura, à qua emanat verbi gratia respectu Ioannis, Francisci, dicendo: *Ioannes est risibilis* &c. Primo igitur modo non est proprium, sed potius se habet, vt species; quia de intrinseca natura huius risibilis, vt risibilis est esse risibile, & omnia risibilia, vt plura differentia numero tantum se habent respectu risibilis, quia eandem naturam dicunt risibilitatis. Idem dicito de proprio generis; *sensibile* verbi gratia respectu huius, & illius sensibilis; at secundo modo est tantum quartum prædicabile, quia non est de intrinseca natura Ioannis verbi gratia, sed tantum passio emanans ab eius natura. Eodem modo affirmandum est de Differentia respectu huius, & illius differentiæ: *rationale* respectu huius, & illius rationalis; vt sic enim non constituit tertium prędicabile; sed potius ad modum secundi prædicatur, vt notarunt Suarez *in Metaphysica disp.6.sect.8.num.* 5. Complutenses *in Logica disput.7.qu.2.num.* 19. Conimbricen. 6.*art*.3. Sæpius citato.

Sed contra secundam Conclusionem instatur primo. Commune, & proprium opponuntur, sed omne Vniuersale est aliquid commune, ergò proprium Vniuersale esse nequit.

Respondetur proprium, & commune pugnare respectu eiusdem secundum eandem rationem; at in casu nostro proprium est proprium respectu naturæ genericæ vel specificę, & dicitur commune quatenus conuenit pluribus, in quibus illæ naturæ reperiuntur.

Instatur secundo. Proprium non prędicatur de Indiuiduis per se, sed ratione naturæ specificæ, vel genericæ, cui primo, & per se aduenit; ergo non est inter Vniuersalia enumerandum, quæ sunt vniuersalia per se.

Respondetur ex hoc tantum sequi proprium primo prędicari de natura, à qua emanat, quã de inferioribus, quod libenter concedimus; non tamen sequitur non esse Vniuersale per se, prout per se contradistinguitur à per accidens; prædicatur enim ratione alterius, non tamen per accidens, quia prædicatur tanquam de proprio subiecto, à quo emanat: quæ prædicatio est secundi modi dicendi per se, vt *in libris Poster.* patebit. Addit Albertus Magnus *Tractat.6.cap.*1.*in fine*, Proprium respicere naturam communem, prout est in materia; atque adeo prout reperitur in singularibus, & sic respicit singularia per se, quare non est Vniuersale per accidens. Prima tamen responsio magis placet.

QVINTI CAPITIS ISAGOGES.

S V M M A.

Porphyrius definit Accidens, dicens, Accidens est, quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. Secundo diuidit Accidens, aliud separabile, vt sedere; aliud inseparabile, vt nigredo ab Aethiope, separabile tamen per Intellectum, sine eiusdem corruptione. Tertio alias duas definitiones affert. Primam dicens, Accidens est, quod eidem inesse, & non inesse potest; secundam vero; Accidens est; quod neque genus, neque Species, nec Differentia, nec Proprium est, semper autem est in subiecto. Sic Porphyrius ex Aristotele 1. *Topic. cap.* 4.

De Accidente. Quid nomine Accidentis in ordine ad Quintum Prædicabile intelligat Porphyrius. Quæstio Prima.

246 Notandum est nomine accidentis tria nos posse intelligere. Primo omne id, quod diuiditur contra substantiam, quo pacto Ens dicitur diuidi in substantiã, & accidens, & vocatur accidens nominale, & reciprocatur cum nouem prædicamentis. Secundo sumitur pro omni eo, quod est extra substantiam alterius, neque ab ea dimanat; siue sit accidens, siue substantia: quo pacto dicuntur accidentia differentiæ respectu generis; Species respectu eiusdem generis, &c. & hoc vocatur accidens verbale, seu prędicabile, quia scilicet prædicatur ad modum accidentis, licet non sit tale. Tertio sumitur accidens pro eo, quod contradistinguitur ab eo, quod accidit per se, videlicet, quod fluit ab alicuius essentia, puta risibile ab essentia hominis, hoc enim dicitur per se accidere homini. Cũ igitur Porphyrius agat de accidenti in ordine ad quintum Prædicabile, quærimus quonam modo ex dictis sumatur accidens in constitutione quinti prædicabilis.

Vnica Conclusio. Nomine Accidentis constituentis quintum Prædicabile intelligitur solum Accidens tertio modo; scilicet pro vero accidenti non emanante ab essentia. Hæc Conclusio est Toleti *hic*, § *ex quo sequitur*.

Probatur. Prędicabilia sumuntur secundum respectum, quem dicunt ad subiectum, sed solum accidens prędicto modo explicatum habet respectum sufficientem ad constituendum distinctum prædicabile à quatuor prædictis, ergo. Maior sæpius est probata. Minorem sic ostendo. Accidens primo modo comprehendit etiam proprium, quod vtique diuersum prædicabile constituit ex dictis ab accidente communi. Secundo modo acceptum comprehendit, & substantiam, quæ sit extra essentiam alicuius; sed ex substantia hoc pacto, vel non fiunt prędicationes directæ, verbi gratia. *Homo est Petrus, animal est homo*; vel non sunt prædicationes superioris de inferiori, licet alioquin directæ, puta *animal est rationale, viuens est animal*. &c. Cõtra rationẽ omnium prædicabilium; in quibus prędicationes, & sunt directæ, & superioris de inferiori, vt ex hactenus dictis de cęteris patet; ergo solum accidens. Tertio modo acceptum est sufficiens ad constituendum quintum prædicabile.

Sed contra Instatur primo, eodem modo dicit habitu- 247
dinem accidentalem, verbi gratia si dicam *animal est rationale*; ac *Petrus est albus*, ergo si secunda propositio spectat ad quintum prædicabile, spectabit etiam prima. Respondetur negando consequentiam, quia prædicabilia requirunt propositiones directas, & superioris de inferiori, vt dictum est, cuiusmodi est secunda, non prima. Verum quidem est, ad ipsum reduci omnes prædicationes, in quibus substantia prædicatur in quale tantum de subiecto; & hoc ne cogamur sextum prędicabile adstruere; non tamen propriè, & per se ex simili accidente construitur propter rationem assignatam. Et sic possent conciliari Toletus *loco citato*, qui negat, & Conimb. *cap. de Accidente in Comment. & quæst.*1. *Art.*1. §. *propter hæc*, qui affirmant propositiones ex substantia, quæ est extra essentiam subiecti, spectare ad quintum prædicabile; quod asseruit & Vasquez *in* 3. *parte tom.*1. *disp.* 68. *cap.*4. *num.* 20.

Instatur secundo. Quæ sunt in eodem prædicamento spectant ad idem prædicabile; sed accidens proprium, & commune spectant ad idem prædicamentum, ergo ad idẽ prædicabile, ergo falsò asserimus in conclusione accidẽs solum non dimanans ab essentia pertinere ad quintum prædicabile; consequentiæ patent, cum minore. Maior probatur: quia prædicabilia ex modo prædicandi sumuntur, qui vtique idem erit, dum sunt in eodem prædicamento. Respondetur negando maiorem. Ad probationem dico, prædicabilia sumi ex modo prædicandi, vt dicit habitudinem ad subiectum; vnde cum ea, quæ sunt in eodem prædicamento possint dicere diuersam habitudinem ad subiectum, diuersum etiam prædicabile constituere possunt, sic est in casu nostro; *risibile* enim verbi gratia, & *album* ad idem prædicamentum spectant, cum tamen diuersam habitudinem dicant; alterum necessariam, alterum purè accidentalem, diuersum prædicabile constituunt.

Insta-

Instatur tertio ad hoc prædicabile pertinet omne accidens, quod potest adesse, & abesse præter subiecti corruptionem, vt ex definitione Porphyrij patet, ergo vel intelligitur de absentia reali, & sic accidens inseparabile ad ipsum non pertinebit; vel intelligitur de absentia per intellectum, scilicet quod possimus concipere subiectum integrum in sua essentia sine tali accidente; & sic hoc pacto, etiam proprium ad ipsum pertinebit; sicut enim possumus concipere hominem integrum in sua essentia sine albedine, ita sine risibilitate. Respondetur intelligi de absentia, & separatione per intellectum; in hoc tamen sensu, vt accidens constituens quintum prædicabile sit, quod potest, si non separari realiter, saltem per intellectum, & oppositum intelligi in subiecto, salua essentia ipsius subiecti: sic autem non comprehendit proprium, licet verbi gratia possim concipere hominem, non concipiendo risibilem, non tamen possum concipere hominem cum opposito, nigibilitate scilicet, quia non conciperetur salua essentia: at in accidente inseparabili potest; concepto enim coruo cũ albedine, non destruitur eius essentia. Ita Caietan. apud Toletum §. *Caietan. aliter* Conimb. hic *quæst. 1. art. 1. ad 2.* vbi multa dicunt digna, quæ videantur.

248 Instatur quarto. Mors respectu hominis; combustio respectu domus, sunt accidentia, tamen non absunt præter subiecti corruptionem; ergo ad hoc prædicabile pertinet aliquod accidens, preter iam assignatum. Inter varias responsiones placet responsio Alberti *Tract. 7. cap. 2.* Mortem, combustionem, corruptionem, &c. non esse accidentia propria, sed priuationes substantiales; atque adeo non est mirum, si in accidente, pertinente ad quintum prædicabile directè non includantur, neque in accidente à Porphyrio definito in ordine ad hoc quintum prædicabile; igitur pertinebunt ad ipsum, sed secundario tantum. Aliter respondet Vallius *de Accidente cap. 16. ad quintum*, & placet responsio, tum de his, cum de morbo, peste, febri, & similibus, quæ ex eodem sumi possunt dupliciter. Primo pro ipsa preuia, & proxima dispositione ad destructionem subiecti, & sic possunt adesse, & abesse præter subiecti corruptionem. Secundo pro ipsa separatione animæ, & destructione subiecti, & sic eorum subiectum est materia prima, quæ remanet semper eadem, non ipsum subiectum, quod desinit esse; separatio enim animæ in hominis morte, non recipitur in homine, quia anima separata, non est amplius homo, sed recipitur in materia ipsa.

Quæres vtrum accidens quinti Prædicabilis, requirat actualem existentiam sui, & subiecti; & merito dubitatur; cum inhærentia tantum aptitudinalis sit de essentia accidentis, vt in Sacramento Eucharistiæ patet, in quo manent tot accidentia sine inhæsione actuali. Respondetur, vt accidens prędicetur quinto prædicabili requiri actualem existentiam sui, & subiecti. Est Conimb. *art. 2.* Probatur. Ideo accidens quinti prædicabilis affirmatur de aliquo, quia aliquam identitatem habet cum illo, (ex identitate enim prędicati cum subiecto sumuntur prędicabilia) sed omnem identitatem habet ratione actualis inhærentiæ, ergo, vt prędicetur actualem existentiam requirit. Probatur minor. Accidens quinti prædicabilis potest adesse, & abesse, saluo subiecto, ex dictis, ergo nunc tantum dicetur habere identitatem accidentalem, quãdo actu est; quod enim non est Petri verbi gratia, idem cum Petro esse non potest.

Confirmatur. Accidens quinti Prædicabilis primo cõpetit indiuiduis, quam speciei, & non affirmatur de specie, nisi quia de aliquo indiuiduo prius affirmatur; sed indiuiduo non conuenit, nisi ratione actualis inhærentiæ, ergo accidens quinti prædicabilis exposcit actualem existentiam sui, & subiecti.

249 Hæc autem intellige de Accidẽte reali intrinseco, nam ad reale extrinsecum, vt actus Intellectus. & voluntatis, à quibus res extrinsecæ denominatur visæ, & volitæ, satis est existentia realis ipsorum accidentium, & obiectiua subiectorum; verè enim dicitur volita victoria, quæ nunquam extitet, & cognita Eclypsis futura.

Quæres secundo. Ad quodnam prędicabile pertineant prædicationes desumptæ ex ente rationis, vt esse vniuersale, esse subiectum, Genus, &c. Respondetur pertinere ad quintum prædicabile; omnia enim concipiuntur, vt extrinsecus aduenientia, & ad modum qualitatis accidentalis, in natura denominata; in natura autem, vt abstracta, aliquando habebunt rationem proprij, & sic ad quartum Prædicabile.

Quæres tertio quamnam existentiam requirant ista accidentia ex ente rationis. Respondetur exigere existentiam, saltem sui obiectiuam; ratio est, quia cum subiectum denominetur, ab aliquo, aliquam existentiam habente, denominari debet, si illud accidens, habet rationem accidentis communis; si vero proprij, poterit etiam prædicari nulla existentia supposita, vt de proprio dictum est. Quoad existentiam subiectorum, de quibus dicuntur, aliquando exigunt existentiam realem; aliquando obiectiuam tantum secundum naturam eorum, de quibus prædicatio fit, & secundum naturam prædicatorum, in quibus non moror; cum prædicabilia propriè constituatur ex rebus realibus, non fictis per intellectum, quæ tantum per quãdam reductionem ad ipsa pertinere possunt.

De his videri possunt Conimb. *quæst. 1. citata, Artic. 2.*

Quomodo Accidens sit Vniuersale. Quæstio Secunda.

NOtandum est cum Toleto *hic* §. *&* 2. Accidens tripliter posse spectari. Primo secundum quod in rebus est, & secundum suam naturam, & hoc pacto ad Metaphysicã spectat. Secundo potest considerari, vt abstractum ab Intellectu comparatum ad sua inferiora: ver. gr. *album* ad hoc, vel illud album, &c. & hoc pacto habet rationem speciei, vel generis. Tertio potest spectari in ordine ad subiectum, in quo est, & hoc pacto constituit quintum Prædicabile. Vnde sit 250

Vnica Conclusio. Accidens constituit quintum prędicabile in ordine ad subiectum. Probatur. Quintum prędicabile sumitur ex habitudine contingenti prædicati ad subiectum ex dictis, tale est solum in ordine ad subiectũ, in quo est, ergo. Minor probatur. Vel accidens potest comparari ad sua inferiora, vt paulò ante dictum est, vel ad subiectum; secundum primam comparationem potius dicit habitudinem essentialem eo modo, quo de Proprio, & Differentia dictum fuit *q. 2. de Proprio*; ergo tantum in ordine ad subiectum dicet habitudinem contingentem.

Quare Accidẽs, vt quintũ Prędicabile sic poterit definiri. *Accidẽs est quod prędicatur de pluribus in quale accidẽtaliter, & cõtingẽter.* Per ly *in quale*, distinguitur à genere, & specie; per ly *accidentaliter*, distinguitur à differentia; per ly vero *contingenter* distinguitur à proprio. In qua definitione accidens sumitur pro secunda intentione, dicente formaliter aptitudinem, & relationem ad essendum in multis accidentaliter contingenter. Vide quæ diximus *q. 1. de Proprio*. Pro tota tractatione de accidenete aduertatur etiam ipsum diuidi in genericum, & specificum; Genericum, quod affirmatur de pluribus specie differentib. vt *album* affirmatur de homine, lapide &c. specificũ, quod tantum de pluribus numero differentibus, vt actu *ratiocinari*, quod dicitur tantum de Petro, Ioanne, &c. per hoc tamen non constituunt distinctum Prędicabile; sicut nec etiam proprium genericum, & propriũ specificũ, vt supra diximus, de Differentia generica, & specifica, *q. 5. de Differentia*; militat enim eadem ratio, etiam in proprio, & in Accidente, vt consideranti patebit.

Cęterum Porphyrius in 6. cap. suę Isagoges agit de his, in quibus conueniunt, & differunt quinque Prędicabilia ad inuicem collata, sed ex dictis sufficienter omnium conuenientia, & differentia explicata remanet. De Prædicabilibus SATIS.

Tractatus, & quæstiones in prędicamenta Aristotelis.

HActenus, quæ nobis pręmittenda visa fuerant, egimus, vt faciliorem nobis viam ad Aristotelis Categorias pararemus, vnde suæ Dialecticæ initium dedit ipse, tanquam ex quo primo instruendi scholares, quomodo prima nostri Intellectus operatio dirigatur; ad hoc enim librum hunc fuisse institutum haud dubium, scilicet, vt innotesceret facilè natura cuiusque rei, & termini, cuius naturam, & proprietates simpliciter apprehendendo, Intellectus non deciperetur, sed haberet veram methodum, qua simplici apprehensione candidum scientiarum lac sugere posset. Igitur, & nos Aristotelis Logicam profitentes, hunc librum Prædicamentorum explicare aggressi sumus.

Prolegomena ad Prædicamenta.

251 HIc Liber inscribitur *Categoria*, quod idem est, ac Prædicamenta, vel saltem sumitur pro eodem, ac Prædicamentum: nolumus enim disputare, an propriè significet Prædicamentum, an tantum translatè, vt existimauit Porphyrius, & Leucippus apud Amicum *Tract. 20. quæst. 1. §. Nota 2.*

Aduertendum est autem *Categorias*, seu Prædicamenta hic non sumi pro ipsa prædicatione, seu actu prædicandi, quo vnum de altero enunciamus; quomodo sumi posset, ex vi nominis græci; Græci enim eodem nomine sæpè significabant actionem, & id, quod sub actione cadebat. Sed hic sumitur Categoria, seu Prædicamentum pro re, quæ prædicatur. Verum quia hoc nomine prædicamenti duo adhuc possumus significare; Primo ipsum summum genus, sub quo omnia eiusdem naturæ, seu ordinis reducuntur. v. g. *substantia*, sub qua referuntur omnia, quæ rationem substantiæ significant, & hac acceptione vocantur decem prædicamenta per antonomasiam, eo quod omnia entia ad hæc decem reducuntur. vel secundo possumus significare nomine prædicamenti totam coordinationem alicuius summi generis vsque ad indiuidua, scilicet totam collectionem omnium specierum, & indiuiduorum, quæ sub vno supremo genere continentur; & ita communiter sumitur nomen prædicamenti: vt sic autem sumptum potest definiri, esse alicuius generis summi, & eorum quę sub ipso continentur naturalem dispositionem.

Circa vtilitatem asserendum per maximè vtilem esse; quæ vtilitas ex fine ipsius Logicæ habenda est; cum enim finis Logicæ, vt diximus, sit dirigere operationes Intellectus, per hunc librum dirigitur prima operatio, ad quam spectat apprehendere rem, sicuti est; & vt apprehendere possit absque errore, requirebatur aliqua tractatio, quæ omnia, & vniuersa ita explicaret, & vniuscuiusque genus, Differentiam, proprietates, & cętera, quæ ei conueniunt, vel ei non conueniunt, ad aliquam methodum reduceret, vt illico Intellectus cognita aliqua re, statim cognosceret quid ei conueniret, quid disconueniret; hoc autem pręstatur in Libris Prædicamentorum, in quo omnia ad decem summa genera reducuntur; & quid sub vnoquoque genere comprehendatur, ita traditur, vt subito Intellectus cognoscere possit, quodnam genus ipsius sit, quæ differentia, quid essentiale, quid accidentale alicui, & ita definitiones construere, absque eo, quod diffundatur per omnia, mendicando prædicata, quæ competunt rei, quam definire intendit, seu eius definitionem apprehendere. Addo esse vtilem etiam ad secundam, & tertiam operationem; non enim possumus diuidere, componere, affirmare, vel negare, item ex vna rem aliam inferre nisi naturam vniuscuiusque perfectè calleamus; hoc autem docemur in hoc libro, & ideo etiam præmittitur omnibus cęteris libris Aristot. tanquam fundamentum, & necessario præ requisitus ad illos, cum hic agatur de terminis simplicibus, & realibus, quorum cognitio supponitur ab Enunciatione, & discursu, quæ tractantur in cæteris libris.

De Subiecto vero, seu natura huius libri sunt variæ sententiæ apud Amicum *loco citato quæst. 3. art. 1.* Nos in re parui momenti non immoramur; dicimus igitur subiectũ esse decem prędicamenta realia, vt dirigere valent operationes Intellectus. Probatur hac vnica ratione. In toto libro agitur de Substantia, Accidente, & cęteris, vt quędam res sunt; recipere enim contraria, æqualitas, inæqualitas, esse in Subiecto, & cętera huiusmodi, quæ explicantur in hoc Libro, competunt decem prædicamentis, vt res quædam sunt. Secunda pars etiam probatur, alioquin hic Liber aberraret à fine totius Logicæ, quem statuimus esse directionem operationum, ergo vera Conclusio.

Dices agere de rebus pertinet ad Metaphysicum, non ad Logicum, ergo subiectum huius libri esse non possunt res: alioquin Metaphysica, & Logica idem obiectum sibi vendicarent. Respondeo diuerso modo Metaphysicum, & Logicum agere de rebus. Metaphysica enim agit de omnibus rebus, vt clauduntur sub ente, & ideo ita agit, vt perfectè consideret naturam, principia, & passiones ipsarum, vt sub Ente clauduntur; at Logica tãtum de his agit, vt iuuant ad dirigendas operationes Intellectus ad omnem scientiam, vt enim doceat conficere demonstrationẽ scientificam, docere debet esse virandas propositiones per accidens, considerare debet quodnam sit genus, quæ differentia, & cætera similia, quæ sine rerum cognitione cognoscere nequit, & ad hoc instituit librũ Prędicamentorũ in quo oẽs res explicãtur, quantũ sat est ad dãda præcepta, quibus instructus Intellectus in quacunq; sciẽtia vti possit.

Totus autem hic Liber in tres partes diuiditur. In prima explicantur quædam veluti præludia, & necessaria scitu, ad intelligenda ipsa prędicamenta. In secunda explicãtur ipsa prędicamenta. In tertia denique traduntur quædam communia omnibus prędicamentis, quæ ideo dicuntur post prædicamenta, sicut ea quæ traduntur in prima parte, antepręd icamenta vocantur; quem ordinem nos quoque sequemur in nostris quęstionibus. ideo sit

TRACTATVS PRIMVS
Qui est de Antepraedicamentis.

Capitis de Æquiuocis, Vniuocis, & de Nominatiuis

S V M M A.

ÆQuiuoca dicuntur ea, quorum nomen est idem, at substantia per nomen significata est omninò diuersa, vt Animal dicitur, & ipse homo, & id quod est pictum, quorum diuersa substantia.

Vniuoca sunt, quorum nomen est idem, & pariter substantia, vt animal dicitur, & homo, & Equus, quorum non solum nomen, sed etiam substantiam eandem communicant.

Denominatiua sunt, quæ ab aliquo habent appellationem nominis solo differentia casu, vt grammaticus à grammatica, iustus à iustitia.

Expenditur Definitio Aequiuocorum. Quæstio Prima.

252 PRimo Aristoteles agit de Æquiuocis. Secundo de Vniuocis. Tertio de Denominatiuis, antequam ipsa prędicamenta explicet iuxta triplicem comparationem, quam de ipsis facere possumus; vel enim comparantur ad ens, vel vnumquodque ad sua inferiora; vel nouem vltima ad primum prędicamentum nempè ad substantiam; si ad ens comparentur habent in illo æquiuocationem, cum ens de illis æquiuocè dicatur; Si fiat secunda comparatio, vnumquodque dicitur vniuocè de omnibus suis inferioribus: Si denique tertio comparentur ad substantiam cętera prędicamenta, omnia de ea denominatiuè dicuntur. Quare cum de his omnibus in prędicamentis agatur, ideo explicanda erant, ne in incerto, ignotoque vagaremur, vel etiam quia Æquiuoca à prędicamentis excludenda sunt, ideo explicatur quid sint. Ita Amicus *tract. 12. quæstione. 1.* Toletus *in hoc capite. §. in his igitur.* Conimb. *eodem loco*, & alij.

Æquiuoca definit Aristoteles his verbis: *Aequiuoca dicuntur, quorum solum nomen est idem, ratio vero per nomen significata diuersa.* Pro cuius explicatione.

Notandum primo. Quinque modis aliqua sumi posse secundum nomen, & definitionem, seu substantiam. Primo cum sunt idem in nomine, & substantia, & dicuntur vniuoca. Secundo cum habent vtrumque diuersum, & dicuntur diuersiuoca. Tertio, cum idem quidem nomen habent, tamen ratio est diuersa, & dicuntur Æquiuoca, de quibus

quibus agimus modo: Quarto cum eandem habent definitionem, tamen nomen non eſt idem, & vocantur multiuoca; vel tandem cum partim habent idem nomen, & definitionem, partim non habent, & dicuntur denominatiua; De Vniuocis tantum, Æquiuocis, & Denominatiuis hic agitur vt potè ad prædicamentorum intelligentiam neceſſarijs.

Notandum Secundo, ex Toleto *hic* res ſignificatas, & voces ſignificantes mutuo quodam ordine dici Æquiuocas, & Vniuocas; res, vt vocibus ęquiuocis, vel vniuocis ſignificatas, voces vero, vt res ſignificant: Quę à Logicis vocari ſolent ęquiuoca, vel vniuoca vniuocantia; res verò vniuoca, vel ęquiuoca ęquiuocata.

Primo igitur ad Definitionis traditę explicationē quę-
253 ritur, an definiantur ęquiuoca ęquiuocata, an ęquiuocantia. Reſpondeo definiri ęquiuoca ęquiuocata; rebus enim per nomen ſignificatis conuenit habere idem nomen, & diuerſam ſubſtantiam; & ideo definiuntur in plurali, vt detur intelligi, definiri res per nomen importatas, non autem nomen ipſum.

Quęritur Secundo. Quomodo debeat eſſe hęc communitas nominis. Reſpondeo hic ſumi nomen, non prout diſtinguitur à verbo, ſed pro quacumque voce, quę plura ſignificare poſſit, quę vox debet eſſe communis omnibus, ſecundum eaſdem omnino affectiones grammaticales, ſcilicet, vt ſit eiuſdem quantitatis, accentus &c. Quare *Populus* reſpectu arboris, & reſpectu hominum, non eſt ęquiuocum, quia in primo habet primam ſyllabam longam, in ſecundo habet primam breuem, atque adeo non habet perfectam vnitatem vocis.

Dices. Nomen ſumit vnitatem à ſignificatione, hæc autem non poteſt eſſe communis pluribus, ergo nec nomen; ergo falſò dicimus ęquiuoca requirere vnitatem nominis. Reſpondeo nomen poſſe ſumi dupliciter. Primo materialiter, pro ipſa voce. Secundo formaliter prout eſt ſignificatiuum tali, vel tali ſignificatione; nomen igitur ſumit vnitatem formalem à re ſignificata, materialem, verò nequaquam. In definitione igitur ſumitur vnitas materialis, non formalis, immò licet ſignificationes ſint plures, nomen eſt tantum vnum, ſi habet omnes conditiones requiſitas.

Queres Tertio. Quid intelligatur per ly *ratio Subſtantiæ debet eſſe diuerſa*. Reſpondeo per ſubſtantiam non intelligi primum prędicamentum ab alijs diſtinctum, ſed ſubſtantiam, ſcilicet eſſentiam illorum, quę ęquiuoca dicũtur, vt detur intelligi, æquiuocationem non ſolum in ſubſtantia poſſe accidere, ſed etiam in accidentalibus. Dixit autem Ariſtoteles, ratio ſubſtantiæ nomini accommodata, vt intelligeremus ad æquiuocationē ſatis eſſe, id quod immediatè ſignificatur per nomen, eſſe diuerſum, licet illa in aliquo ſuperiori conueniant, ſic *canis* eſt æquiuocum nomen, quia eſt impoſitum ad ſignificandam immediatè naturam Canis terreſtris, & cęleſtis, quæ ſunt diuerſæ inter ſcilicet conueniant in ente, ſubſtantia, &c.

Dixit etiam Ariſtoteles, ratio ſubſtantiæ diuerſa, non addidit ſimpliciter, vt comprehenderet duo genera ęquiuocorum æquiuocatorum. Aliud quod dicitur æquiuocatorum à caſu, in quibus ſcilicet nominandis nulla habetur ratio, aut conſideratio; aliud æquiuocatorum à conſilio, in quibus nominandis habent aliquam rationem ſimilitudinis, aut proportionis, vnius ad alterum, v.g. *pes* lecti, dicitur pes ad ſimilitudinem pedis hominis; hæc æquiuoca dicuntur æquiuoca ſecundum quid, quia ratione ſimilitudinis, aut proportionis, non habent naturam omninò diuerſam, vocantur etiam magis propriè Analoga. Æquiuoca primi generis vocantur ęquiuoca ſimpliciter, quia habent idem nomen, cum diuerſitate naturæ abſque aliquo ordine vnius ad alterum, quæ propriè æquiuoca dicuntur.

Expenditur Definitio Vniuocorum. Quæſtio Secunda.

254 NOtandum Vniuocum ſumi poſſe dupliciter. Primo pro quacunque re, quæ ſit vnius nominis, & eſſentiæ, ſiue ſit ſingularis, ſiue communis, quomodo dicitur Petrus vniuocè prædicari de ſeipſo, eo quod non prædicetur æquiuocè. Secundo ſumitur pro natura communi vnius rationis.

Prima Acceptio eſt impropria. Secunda propria; & iuxta hanc Vniuoca definiuntur ab Ariſtotele; quæ primo diuiduntur in participata, & participantia. Participata dicuntur naturæ communes, quę per nomen vniuocum immediatè ſignificantur, vt *animal* reſpectu hominis, ouis &c. Participantia verò dicuntur ipſa inferiora, quæ eam naturam participant, vt *homo, ouis* &c. reſpectu animalis. Secundo diuiduntur in vniuoca eſſentialia, quando ſcilicet ratio vniuoca participata eſt eſſentialis vt animal, & in vniuoca accidentalia, quando ratio vniuoca eſt accidētalis participantibus, vt album reſpectu hominis, & Cygni. Hoc notato ſic definiuntur Vniuoca.

Vniuoca ſunt, quorum nomen eſt idem, & ſubſtantia per nomen ſignificata. Quæ definitio eodem modo explicanda eſt, ac definitio æquiuocorum, præterquam in vltimis particulis, ibi enim ſubſtantia erat diuerſa; hic autem eadem debet eſſe. Vt tamen præſens definitio magis dilucidetur, duo quærenda ſunt.

Quæritur primo. An hac definitione definiantur vniuoca participata, vel tantum participantia.

Reſpondeo cum diſtinctione; ſi enim accipiatur ſtrictè & rigoroſè, prout ſonant verba definitionis, non conuenit niſi participantibus. Et ob hoc forſan Ariſtoteles definiuit in plurali; & probatur, quia conditiones poſitæ in definitione vniuocorum, non conueniunt vniuocis vniuocatis, ſiue participatis. Primo enim vniuoco vniuocato non eſt nomen aliquod commune, puta animali, nomen animal non eſt commune, ſed æquè patet. Secundo ratio ſubſtantię non eſt communis animali; eodem enim modo philoſophandum eſt de nomine ac de ſubſtantia per nomen ſignificata; non eſt enim aſſignare aliquam naturam animalis, quæ competat animali, & alijs ab animali, quod eſſet neceſſe, vt diceretur communis, vt ſcilicet plura eandem naturam communicarent. Si vero ſumatur prædicta definitio minus rigoroſè, poterit etiam accommodari participatis, vt ſit ſenſus: Vniuoca participata eſſe, quorum nomen eſt commune, & ſubſtantia eadem, ſcilicet reſpectu inferiorum; animal enim eſt nomen commune, & communis etiam definitio, & idem nomen, eademque definitio conuenit omnibus animalibus.

Quæritur Secundo. An hac definitione comprehendātur vniuoca accidentalia, quod eſt dicere, an accidentia poſſint prædicari vniuocè de ſubſtantijs. Primo videtur quod non, æquiuoca enim, & vniuoca diſtinguuntur à denominatiuis: at accidentia prædicantur denominatiuè. Secundò. Philoſophus ait, Accidentia non prædicari de Subiecto nomine, & ratione, ſcilicet vniuoce. Tertiò ait, proprium eſſe ſecundæ ſubſtantiæ prædicari vniuocè de primis; hoc autem eſſet falſum ſi ſub vniuocis etiam accidentia complecteretur.

Reſpondeo igitur Accidentia poſſe conſiderari dupli- 255
citer in ordine ad ſubſtantiam. Primo prout afficiunt ipſum ſubiectum, eique ſuum effectum formalē attribuunt. Secundò prout ex hac attributione oritur prędicatio eadem in omnibus, in quibus tale accidens repetitur. Primo modo ſumuntur denominatiuè; à tali enim effectu accidentali, ipſi ſubiecto, prouenit talis denominatio. Si ſecundo modo; vniuocè ſumuntur, & hac definitione ſunt incluſa; idem enim nomen, eandemque definitionem dicit *album* reſpectu Cygni, ac Niuis; ac *animal* reſpectu hominis, & Leonis. Si igitur animal eſt vniuocum, cur nō album? Confirmatur. In æquiuocis diuerſitas ſubſtantiæ ſiue accidentalis, ſiue ſubſtantialis cum identitate nominis conſtituit ęquiuocum, ergo identitas naturæ, ſeu ſubſtantiæ per idem nomen ſignificata in pluribus conſtituet vniuocum. Probatur Conſequentia quia eadem ſubſtantiæ ratio poſita in definitione vniuocorum opponitur diuerſæ ſubſtantiæ poſitę in definitione Æquiuocorum; at in oppoſitione termini ſumuntur eodem modo. Hinc patet ad argumenta.

Ad Primum, dicuntur Denominatiua diſtingui ab vniuocis, non tantùm materialiter ſemper, ſed aliquando ratione: ita accidit in caſu noſtro; alia enim ratione album dicitur denominatiuum, alia ratione vniuocum, vt patet in reſponſione ad quæſitum.

Ad Secundum Reſpondeo, Accidentia non prædicari de Subiecto nomine, & ratione, ſcilicet eſſentialiter vel ſecūdo quatenus prędicātur denominatiuè; eo pacto, quo etiā dicit predicationem vniuocā generis, & ſpeciei opponi prędicationi denominatiuę Accidentis, & Proprij, eo quod hæc prædicentur accidentaliter, illa eſſentialiter.

Ad

Ad tertium dico proprium esse secundę Substantię prędicari vniuocè, eo quod substantia secunda semper prædicetur vniuocè, neque alia prædicatio ei conuenire potest, cum superiora prædicentur essentialiter de inferioribus; atq; ad eo vniuoca prædicatione; at accidenti præter prędicationem vniuocam, alia ei competere potest, scilicet denominatiua. Addo Aristotelem numquam dixisse solis secundis substantiis conuenire prædicari vniuocè: ex quo modo loquendi, non excludit accidentia à prædicatione vniuoca, vt patet consideranti. Ita sentiunt Sotus *hoc capite* Albertus Magnus; Hurtadus *disp.9.sect.2.* Amicus *tract.12.quæst.6.dubio 2.* contrarium tenent Conimbricenses *hoc capite quæst.2. art.2.* nulla tamen ratione alicuius momenti suam sententiam confirmant.

Expenditur Definitio Denominatiuorum. Quæstio Tertia.

256 Denominatiua sic definiuntur ab Aristotele hic. *Denominatiua dicuntur quæcunque ab aliquo nominis appellationem habent solo casu differentia;* cuius definitionis sensus est. Res denominatiuæ dicuntur, quæ ab aliqua forma suam appellationem, aut deriuationem habēt, à qua forma differunt sola terminatione, & inflexione vocis, per quam ipsæ res significantur. In qua definitione tres conditiones videtur requirere Aristoteles.

Prima est; vt Denominatiua suam appellationem, seu nomen habeant ab aliquo; in quibus particulis multi exigūr formam, à qua denominatiuum sumit appellationem, debere esse omnino adiacentem, & accidentalem rei, quæ denominatur. Defectu huius conditionis *homo* non est denominatiuum, licet dicatur ab humanitate, quia humanitas non dicit naturam diuersam, & accidentalem homini; *album* vero est quia dicitur ab albedine, quæ dicit aleitatem à subiecto, quod dicitur album.

Secunda Conditio. *Differentia casu.* vt scilicet denominatiuum casu, terminatione videlicet differat ab eo, à quo sumit appellationem. Quare multi asserunt *musica* pro pollente arte musica, & pro arte ipsa, defectu huius conditionis non esse denominatiuum. Verum melius dicendum tria esse denominatiuorum genera; alia enim dicuntur denominatiua secundum vocem, non secundum rem; sic *studiosus* dicitur à studio quo ad vocem, non quo ad rem; aliud enim significat studium, aliud studiosus. Alia dicuntur Denominatiua secundum rem, non tamen secundum vocem, vt *virtus.* & *studiosus.* nomen enim diuersum est, attamen studiosus deriuat à virtute, & idem significat. Tertio alia dicuntur Denominatiua secundum rem, & vocem, quæ idem scilicet significant, & eandem vocem participant cum diuersa terminatione, vt *iustus* à iustitia. Vnde dicendum puto *Musica* pro cantatrice esse denominatiuum secundum rem, non tamen secundum vocem, eo quod non differat terminatione, seu inflexione vocis, à musica prout dicit artem, à quo nomine suam appellationem sumit.

Tertia Condino; vt differant Denominatiua à forma, à qua suam denominationem sumunt, Solo casu. Quibus verbis innuitur hic Aristoteles sumpsisse denominatiua in tertio sensu explicato; Quæ enim sunt tantum secundum rem non differunt casu, quæ sunt secundum vocem tantum non differunt solo casu, sed re ipsa. Quare cum Aristoteles requirat differentiam casus, & solius casus, videtur velle Denominatiuum esse, quod habet idem significatum cum eo, à quo denominatur, & differt non voce, sed casu vocis, seu terminatione, quod idem est, ac denominatiuum secundum rem, & secundum vocem.

Quare Boetius, Burleus, Caiet. & alij tria dicunt requiri in denominatiuis ab Aristotele definitis. Primo conuenientia in principali significato, non in totali; nam forma significat tantum se ipsam, at denominatiuum, & formam, & subiectum. Secundo conuenientia in principio vocis. Tertio dicunt requiri differentiam in fine vocis ab ipsa forma, à qua deriuat.

Hic occasione æquiuocorum multi quærunt de Analogia, attamen proprium locum habet in Metaphysica; & nos supra sufficienter de ea egimus *in Introductione primæ parte, c. secundo,* agendo de terminis Analogis; de qua plura forsan occurrent dicenda cum de Analogi entis.

CAPITIS DE COMPLEXIS, & Incomplexis.

S V M M A.

Primo affertur diuisio vocum, seu rerum secundum alios per voces significatarum, in complexas, & incomplexas; illustrat exemplis dicens de primis. Homo currit, homo vincit. De secundis. Homo bos, &c. Secundo ponit diuisionem eorum, quæ sunt in prædicamento, quorum aliqua nec sunt in subiecto, de subiecto tamen dicuntur, huiusmodi sunt substantia Vniuersales: alia in subiecto quidem sunt, de subiecto tamen non dicuntur, vt accidentia singularia: Quædam in subiecto sunt, & de subiecto dicuntur, vt accidentia communia. Alia denique nec sunt, nec de subiecto dicuntur, vt substantia singulares.

Tertio affert definitionem eorum, quæ in subiecto sunt dicens, esse ea, quæ in subiecto aliquo sunt, non tamen, vt eius pars, nequeunt tamen esse sine eo.

Expenduntur contenta In Capite de Complexis, & Incomplexis. Quæstio Quarta.

257 Præmiserat Aristoteles Definitiones æquiuocorum, vniuocorum, & Denominatiuorum, tanquam necessarias scitu, ad cognitionem decem prędicamentorum, propter eandem rationem nunc præmittit explicationem Complexorum, & Incomplexorum, vt deinde exclusis Complexis, ad decem Prædicamenta tantum incomplexa reducat prout facit infra, subdiuidens incomplexa in decem Prædicamenta.

Dicit igitur omnium rerum prædicamentalium, alias esse talis naturæ, vt non sint in aliquo, vt in subiecto, attamen prędicantur de subiecto, vt *Homo*, qui dicitur de aliquo homine tanquam de subiecto nō tamen est in aliquo, vt in subiecto, & huiusmodi sunt omnes substantiæ vniuersales. Dicit secundo alias esse, quæ in aliquo non sunt, vt in subiecto, nec de aliquo, vt de subiecto prædicantur, vt *quidam homo*, & *quidam equus*, & omnes substantiæ particulares. Tertio dicit quasdam esse, quæ & de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, vt *scientia*, quæ de subiecto dicitur, vt de grammatica, & in subiecto est puta in anima; tales sunt omnia accidentia Vniuersalia. Quarto denique dicit quasdam de subiecto, non dici in subiecto, tamen esse, vt *hoc album* in subiecto quidem est, scilicet in corpore, non tamen de aliquo subiecto dicitur. Breuiter igitur diuidit Aristoteles omnia, quæ sunt in Vniuersales substantias, & particulares substantias: in Vniuersalia accidentia, & particularia accidentia; omniaque exemplis illustrat: qua diuisione, vt habet Toletus *hic* §. *Notandū primo.* Amicus *quæst.1.dub.4.* Aristoteles complexus est omne ens prædicamentale completum; omnia enim quæ sunt per se in prædicamento non sunt, nisi vniuersalis natura, aut particularis, & hæc aut substantia, aut accidens. Circa doctrinam hoc capite traditam

Quæritur primo. Quid intelligatur apud Aristotelem per *dici de subiecto*, cum dixit, Alia de subiecto dicuntur.

Respondeo per *dici de subiecto*, intelligi de subiecto Inferiori, de quo superius prædicatur in recta linea prædicamentali; Quod patet ex eo quod dixit, nec substantiam par-

particulatem, nec accidens particulare prædicari de subiecto, quod tamen non verificatur respectu accidẽtis particularis, quod dicitur de subiecto in quo est, nisi sumeretur de prædicatione essentiali, vt de Inferiori: & per hoc patet aliter accipi subiectum, cum dicitur aliquid inesse subiecto, aliter cum dicitur prædicari de subiecto. In primo enim intelligitur de subiecto Inhæsionis, in secundo de subiecto prædicationis modo explicato; per primum accidens distinguitur a substantia, per secundum vniuersalia a particularibus.

258 Quæritur Secundò. Quomodo sit intelligenda definitio accidentis tradita ab Aristotele, cum dixit, *dico autem esse in Subiecto, quod inest in aliquo, non tanquam pars, & impossibile est esse sine eo, in quo est*. Respondeo hic ab Aristotele tradi definitionem Accidentis, quoad suam entitatem, & naturam, quæ tribus conditionibus explicatur.

Primo quod est in aliquo; intelligitur autem de esse in aliquo positiuè, & propriè, vt ex Caietano habet Amicus; per hanc particulam excluduntur omnia ea, quæ sunt in alio, sed impropriè, & per quamdam Metaphoram, vt totum in partibus; genus in specie, Appetens in fine, & cæteris modis, quos ex Aristot. *phys. 4. textu 23.* numerat Amicus & Toletus *hic §. 1. fundamentum*.

Secundò *non tanquam pars*, quod scilicet non insit alicui, ad constitutionem alterius entis per se, & completi; per quod excluduntur omnes partes, tum Phys. tum Metaphys. hæc enim assumuntur, & concurrunt ad constituendum aliquod vnum per se.

Tertiò dicitur. *Impossibile est esse sine eo, in quo est*, in quibus verbis ignoscendum Philosopho, qui ordinem rerum supernaturalium non agnouit; si enim agnouisset quantitatem in Eucharistia futuram sine vllo subiecto, hoc non dixisset. Intellige igitur naturaliter, non supernaturaliter.

Sed contra hanc definitionem instatur. Conuenit aliis à definito, conuenit enim locato, quod est in loco, non vt pars eius, neque sine loco esse potest, ergo non est bona definitio. Respondeo negando Antecedens. Ad probationem, Dico locatum non posse quidem esse sine omni loco, posse tamen sine aliquo, isto, vel illo; at accidens ita nequit esse sine illo Subiecto numero, vt in altero existere sit impossibile.

Secundo Instatur. Non conuenit omnibus accidentibus, ergo. Probatur antecedens. quia aliqua accidentia sunt separabilia, vt actio, locus, habitus, quę extrinsecè denominant. Respondeo subiectum accipi posse dupliciter. Primo pro subiecto inhæsionis, & hoc nunquam mutatur. Secundo pro subiecto denominationis, quod aliquando idem est ac subiectum inhæsionis; vt paries respectu albedinis, aliquando est diuersum, vt agens respectu actionis, quæ agens denominat, non tamen recipitur in agente. Vt igitur tradita definitio competat omnibus accidentibus satis est, si non possit esse sine subiecto vel inhæsionis, vel denominationis. Quare actio non solum non potest esse sine principio actiuo, quod denominat, sed nec illud mutare potest. Posset etiã addi secundũ aliquos hæc, & similia non esse propria accidentia, quia propriè non inhærent. Sed prima responsio magis mihi videtur ad propositum.

CAPITIS DE REGVLIS, & diuisione Prædicamentorum.

S V M M A.

IN hoc Capite duas Regulas tradit Aristoteles. *Prima est. Quando quidquam prædicatur de altero, vt de subiecto, quæ dicuntur de prædicato, dicentur etiam de subiecto; vt homo, qui de quodam homine prædicatur, & de ipso homine dicitur animal, animal dicetur etiam de quodam homine.*

Secunda Regula est. Diuersorum generum diuersæ sunt, & differentiæ, & species, vt animalis, atque scientiæ; ea autem genera, quorum vnum sub altero continetur, possunt communicare in differentijs.

Tertio. Assignat diuisionem decem prædicamentorum, dicens eorum quæ nulla cum complexione dicuntur; aut substantiam, aut quantitatem &c.

Expenduntur Regulæ quas Aristoteles docet hoc Capite. Quæstio Quinta.

259 DOcuerat Aristoteles Capite præcedenti eorum, quæ sunt, quædam dici de subiecto modo per primam. Regulam explicat quandam proprietatem istorum, quæ de subiecto dicuntur. & dicit, quoties aliquid dicitur de subiecto nimirum, quæ de illo prædicato essentialiter dicuntur, dicuntur etiam de subiecto, probat autem exemplis, quia enim homo prædicatur de quolibet homine, & de ipso homine prædicatur animal, etiam de quodam homine dicetur animal; quidam enim homo, & est homo, & est animal; ex quibus exemplis patet mẽtem Aristotelis fuisse loqui de prædicatione tantum essentiali superioris de inferiori; exempla enim sunt superioris de inferiori; tum etiam quia hic assignat conditionem eorum, quæ de altero dicuntur, de quibus in capite præcedenti locutus fuetat; ibi autem tantum locutum est de iis quæ dicuntur, vt superius de inferioribus.

Ideo autem tradit hanc regulam, vt cognoscamus rectam seriem, seu lineam prædicamenti ita se habere, vt prædicentur vniuocè omnia superiora, media, & inferiora; si enim quando prædicatum dicitur de subiecto omnia essentialia prædicati dicuntur etiam de subiecto, iam mihi patet ita esse res constitutas in prædicamento, & talem debere habere connexionem, vt supremum genus cum omnibus intermedijs generibus essentialiter prædicetur de vltimo constituto in illo prædicamẽto; Quod si aliquid non prædicetur vniuocè, & essentialiter de illo vltimo constituto, in illo prædicamento, non poterit pertinere ad illud prædicamentum.

Secunda Regula deseruit ad cognoscendum prædicamenta esse impermixta, & distincta; dicit autem generum quæ non sunt subalterna, scilicet vnum non cõtinetur sub altero; esse differentias specie differẽtes: vbi docemur genera, quæ non subalternantur, habere semper diuersas differentias, & in nullo conuenire; & cum ad diuersa prædicamenta pertineant, clarè constat prædicamenta inter se esse omninò contradistincta, & impermixta; sic animal, & scientia, quorum vnum non continet aliud, ex natura sua habent diuersas differentias; nam animalis differẽtiæ sunt gressibile, & volatile, quæ nullo modo conueniunt scientiæ. At genera quorum vnum sub altero continetur, vel ambo sub vno superiori, habere easdem differentias constitutiuas, eo quod superiora prædicantur de generibus, quæ sub se sunt. Quare per hanc regulam præter impermixtionem prædicamentorum habemus etiam distinctionẽ generum diuersorum subalternorum, quæ scilicet possunt communicare in eadem differentia: & generum diuersorum non subalternorum, quæ differentias specie distinctas exposcunt, & in nullo possunt communicare, ex quo sequitur omnino dari distinctio prædicamentorũ inter se.

An Prædicamenta sint tantum decem. Quæstio Sexta.

IN tertio Capite in fine, vel in quarto capite, vt alij volunt, ponit Aristoteles diuisionem decem Prædicamentorum dicens, *vnumquodque eorum, quæ incomplexe sumitur aut significare substantiam, aut quantum aut quale, aut ad aliquid, aut Vbi, aut Quando, aut Situm, aut Habere, aut Agere, aut Pati*. Occasione cuius diuisionis propositam quæstionem moueo, antequam ad 2. Tract. scilicet ad ipsa prædicamenta deueniam. 260

Circa numerum Prædicamentorum variæ extiterunt auti-

antiquorum opiniones, prout referunt Toletus *de prædicamentis in communi quæst.* 1. Suarez *in Metaph. disput.* 39. *sect.* 2. *num.* 11. & alij. Quidam enim vnum tantum posuerunt, vt Plato. Quidam duo, vt Xenocrates, & Andronicus. Stoici quatuor tantum, & nonnulli ita auxerunt numerum prędicamentorum, vt vsque ad 20. ea dilatauerint. Communis sententia Aristotelis 5. *Metaph.* 7. & plurimis in locis D. Thomæ, Scoti, Ochami, & omnium fanè philosophorum, vt inquit Suarez, est prædicamenta nec plura, nec pauciora esse quam decem, cum qua & nos ponimus vnicam Conclusionem.

Vnica Conclusio. Prædicamenta sunt tantum decem. Probatur primo auctoritate Aristotelis, D. Thomæ, Scoti, Ochami, Conimbricensium, Toleti, & ferè omnium recentiorum. Quoad rationes.

Tota difficultas sita est in nouē generibus accidentiū; de Substantia enim nulla est difficultas esse predicamentum per se distinctum ab illis. Quomodo autem accidens in ordine ad substantiam (ad cuius comparationem omnes conueniunt esse constituenda cætera prædicamenta) in nouem summa genera distinguatur; Hic opus, & labor in assignanda ratione, quæ satis faciat, & euidenter sufficientiam huius numeri denarij demonstret.

Primo probat Ochamus sufficientiam huius numeri, in *sua Log. cap.* 42. & *quodlibeto* 5. *quæst.* 22. tali pacto. Decem tantum sunt quę de Petro queri possunt, ergo decem tantum prędicamenta. Consequentia patet quia prędicamenta sumuntur in ordine ad prędicata omnino diuersa quę de prima substantia enunciari possunt. Antec. probatur de Petro enim queri potest, quid sit, quātus, qualis, ad quid referatur, in quo loco sit, quo tempore, quam corporis dispositionem habeat, respectu loci, quo habitu sit affectus, quid agat, & quid patiatur, ad quas interrogationes respondendum est per decem summa genera, ab Aristotele hoc capite numerata. Verum hęc ratio ab omnibus reijcitur, & quia nullam reddit rationem cur tantum decem de quolibet possimus interrogationes instituere, atque adeo relinquit eandem difficultatem; tum quia videtur petere principium: quærimr enim cur tantum decem prędicata de Petro possimus affirmare, respondet quia tantum decem possumus de eo quærere.

Secundò probant alij ratione D. Thomæ 3. *phys. lect.* 5. § *ad horum igitur*, & 5. *Metaph lect.* 8. § *sciendum*, sic. Omnia prædicata, vel pertinent ad essentiam primæ substantiæ, vel illi inhærent, vel extrinsecè denominant: Si pertinent ad essentiam, est Prędicamentum Substantię; si illi inhærent, vel absolutè, vel relatiuè; si absolutè, vel ratione materiæ, & est quantitas, vel ratione formæ, & est qualitas, si inhærent relatiuè, est Prędicamentum ad Aliquid; quę verò extrinsecè denominant, vel illa denominatio sumitur à potentia actiua, & est Actio, vel à potentia passiua, & est passio, vel mensurat durationem substantię, & est quando; vel eius quantitatem, per quam est in loco, & hoc est Vbi, vel eandem, vt dicit quendam ordinem partium ad locum, & est situs, vel denique nullo modo substantiam mensurat, & hoc est Prędicamentum Habitus. Sed hæc ratio nec ipsa est sufficiens, cum multas patiatur difficultates, in eo quod assumit vbi, & Situm extrinsecè denominare, vt in proprijs locis videbitur. Item cum dicit inhęrere ratione materiæ, constituere prędicamentum quantitatis, ratione formæ, prędicamentum qualitatis.

Quare dicendum cum Auicenna relato à Suarez *num.* 17. cum ipso Suarez, Conimbricensibus, Ruuio, & alijs non posse dari euidentem, & certam rationem huius numeri; sed neque Aristoteles ipse vnquam hoc demonstrauit, sed semper, vt verum hoc supposuit. Ad summum possumus hanc sufficientiam probare, quia ex omnibus effectibus, quos huc vsque experti sumus, non cognouimus nisi decem entis genera summa, quæ in nullo vniuoco conueniunt, & ad quę reducuntur omnia entia à nobis hactenus cognita, atque adeo esse tantum decem Prędicamenta. Quę ratio magis quietat. supposito quod hęc decem ab Aristotele numerata, verè inter se sint diuersa, & omnia entia, quę verè sunt entia, ad hæc decem reduci possint. Hoc autem discutere, & ostendere est Metaphysici, cuius proprium est hanc quęstionem examinare; satis sit eam innuisse quatenus expostulabat tractatio prędicamentorum, à Logico exagitata superficialiter tantum; non enim pertinet ad Logicum, vt diximus, naturam entis, & decem prędicamenta, in quę diuiditur, funditus expendere.

TRACTATVS SECVNDVS
Qui est de Prædicamentis.

Capitis de Substantia.

S V M M A.

IN hoc Capite Aristoteles primo diuidit Substantiam in primam, & secundam, definit vtramque dicens. Prima substantia est, quæ neque in Subiecto aliquo est, neque de Subiecto dicitur, vt quidam homo. Secunda Substantia sunt genera, & species, in quæ primæ continentur, quæ cum prædicantur de inferioribus vniuocè prædicantur, & essentialiter, ad differentiam eorum, quæ in Subiecto sunt scilicet accidentium.

Secundo, ex eo quod omnes res, aut insunt primæ substantiæ, aut de ipsa prædicantur, dicit primam Substantiam esse subiectum omnium rerum, atque adeo ipsis non existentibus impossibile esse, cætera existere.

Tertio stabilito primam Substantiam proprissimè esse Substantiam, eo quod ad ipsam cætera referantur, comparat primas Substantias inter se: item secundas inter se, & primas cum secundis dicens, primas Substantias æquè participare rationem Substantiæ, non enim quidam homo est magis Substantia, quam quidam Equus. Secundas vero Substantias: quo magis accedunt ad primam esse eo magis Substantias, vnde infert Species esse magis Substantias quam genera, quia propinquiores sunt primæ Substantiæ; & sola genera, & species Substantiarum vocari secundas Substantias, eo quod sola indicent primam Substantiam.

Quarto ponit sex proprietates Substantiæ. Prima est, non esse in Subiecto quæ conuenit non solum primæ, sed etiam secundæ Substantiæ, immò & differentijs, & partibus essentialibus, & integralibus, licet enim sint tanquam in toto, in Subiecto, non tamen inhærent Subiecto. Secunda prædicari de Subiecto tantum secundum rationem, quæ tamen conuenit secundis substantijs, & differentijs. Tertia est, primam Substantiam significare hoc aliquid, scilicet rem per se subsistentem, secundam vero significare quale quid, scilicet naturam, vt in suis inferioribus essentialiter. Quarta proprietas: Nihil Substantiæ esse contrarium. Quinta non suscipere magis, & minus, scilicet non remitti, nec intendi. Vltima proprietas est: Idem numero manens potest suscipere contraria.

Vltimo tandem in fine capitis soluit quandam obiectionem, quæ iam dictis obijci poterat, hæc sunt quæ habentur toto illo capite longissimo de Substantia.

Quid Diuidatur ab Aristotele In substantiæ Diuisione. Quæstio Prima.

261 NOtandum primo. Substantiam quadrupliciter sumi posse. Primo pro essentia vniuscuiusque rei, siue sit Accidens, siue substantia. Secundo sumi potest pro omni eo, quod non est in subiecto, siue sit res materialis, siue immaterialis, siue completa, siue incompleta. Tertio pro substantia tantum sensibili completa, siue prima sit, siue secunda. Quarto potest sumi pro eo quod propriissime substantia dicitur, cuiusmodi sunt sola Indiuidua. Tertio modo hic sumpta est ab Aristotele, cum eam diuisit in primam, & secundam.

Notandum secundo, ex D. Isidoro *cap. 26. lib. 2. Etymo.* & Arimin. *in 4 distinct. 8. quæst. 3. art. 2. ad* 1. relatis a Conimbricensibus *in hoc capite quæst. 2. art* 2. Substantiam esse dictam a duabus proprietatibus, scilicet ab eo, quod subsistat in se, & substet alijs; subsistere autem nihil aliud dicit, nisi stare independenter a quolibet substentante, ita vt nullo indigeat ad standum. Substare vero dicit esse subiectum, & fulcimentum aliorum, quæ proprietas supponit primam, ex eo enim quod per se subsistit, substat cęteris alijs: & supposito in diuisione ab Aristotele tradita de substantia in primam, & secundam, inuolui vtramque proprietatem, quæritur quodnam sit diuisum, & quæ membra diuidentia.

Vnica Conclusio. Diuisum est essentia substantiæ secundum se, & membra diuidentia sunt prima, & secunda substãtia, prout diuerso modo participant rationẽ subsistendi, & substandi; quare est diuisio subiecti in accidentia.

Probatur prima pars auctoritate Aristotelis; hic enim diuidit, quod ponit in prędicamento, sed essentia substantiæ est quæ ponitur in prædicamento, ergo substantia erit diuisum. Secunda pars probatur. Secundæ substantiæ competit esse substantiam, quo magis accedit ad primam, ergo prima; & secunda substantia sunt membra diuidentia, prout diuerso modo participant rationem subsistendi, & substandi. Tertia pars probatur: quia substantiæ, vt sic accidit participari primario, vel secundario, & in vtraque, est eadem essentia; ergo est diuisio subiecti in plura accidentia, quæ ei competere possunt, sicut ut album, & nigrum est diuisio subiecti in accidentia, quia parieti accidit esse album & esse nigrum; eodem pacto conuenit substantiæ esse primam, vel secundam.

Dices. Si diuisum est substantia, vel est substantia in communi, vel alia; non alia, quia non reperitur, nec etiam in communi, quia substantia in communi est substantia secunda, quæ non diuiditur in primam. Respondeo esse conceptum quendam essentiæ substantiæ absolutum, qui deinde determinatur ad esse primam, vel secundam, quæ determinationes ei accidunt; non enim est de essentia substantiæ esse primam, vel secundam substantiam, & in tantum vocatur secunda substantia, in quantum substare participatur ab illa, qua participatur ab indiuiduo, quod dicitur prima substantia; atq; adeo affirmare possumus cum Conimbricensibus *quæst. 2. art. 2 §. oppones*, esse diuisionem Analogicam subiecti in accidentia; quia forma penes quã fit diuisio, inæqualiter participatur a partibus subiecti diuisi; primario enim competit subsistere, & substare primæ substantiæ, & secundę secundario, mediante prima. Fusius Amicus. *quæst. 2. Tract. 13. dub. 2. 3. & 4.*

262 Quæres quomodo, & quare Aristoteles dicat primam substantiam esse maximè substantiam. Respondeo substantiam posse considerari dupliciter. Primo, prout dicit essentiam puram, & hoc modo primæ non sunt magis substantiæ: quia essentia substantiæ eodem modo participatur vniuocè ab vtraque: vel potest considerari secundum proprietatem subsistendi, secundum quam substantiam diuisa est in primam, & secundam, & secundum hanc primæ substantiæ dicuntur maximè substantiæ, eo quod nullo modo existant in alio, sed perfectè in se subsistunt, secundæ vero in primis.

An Prima, & Secunda Substantia rectè fuerint Definitæ. Quæstio Secunda.

ARistoteles postquam diuisit substantiam in primam, & secundam, vtramque definit, primam dicens. *Esse id quod nec in subiecto est, nec de subiecto dicitur*: de secundis vero ait, *secundas substantias esse genera, & species, in quibus insunt primæ*. Cum igitur quæstione præcedenti de diuisione quæsiuerimus, merito in præsenti de definitionibus membrorum diuidentium quærimus, an benè sint assignatæ.

Mouent hanc quæstionem Conimbricenses *quæst. 2. ar.* 2. Amicus *dub. 8. loco allegato*, pro qua sit

Prima Conclusio. Vtraque definitio est bona. Probatur. Bona est illa definitio, quæ perfectè explicat naturam definiti, sic est in proposito, ergo. Major patet. Minor probatur. Res singularis qualis est prima substantia duo dicit, rem singularem, seu naturam hecceizatam, & subsistentiam, seu suppositalitatem, per primam particulam, *Prima substantia de subiecto non dicitur*, explicatur esse singularem, seu hecceizatam; per secundam *neque in subiecto est*, innuitur per se stare, hoc est subsistere; ergo definitio primæ substantiæ benè explicat naturam ipsius. Quod vero definitio secundæ substantiæ eam explicet, probatur etiam, quia secunda, & dicit vniuersalitatem respectu primæ, & identitatem quoad modum essendi. Primum ei conuenit ab Intellectu, & hoc explicatur per ly', *Esse Genus, vel Species*, secundum ei conuenit à parte rei, & hoc etiam explicatur; dum dicitur, *in ipsis contineri primas*. Ergo definitio secundæ substantiæ pariter perfectè eam explicat, ergo vtraque definitio optimè tradita est ab Aristotele, cum adæquatè explicet naturas definitorum.

Instatur contra definitionem primæ substantiæ. Prima substantia est ens reale, & positiuum, at definitio non est quid positiuum, cum per duplicem negationem tradatur, ergo malè definitur prima substantia. Ad argumentum. 263
Respondeo primam substantiam esse quid positiuum, & secundum esse positiuum definiri, scilicet secundum rationem substandi, & subsistendi, secundum quam substantia fuit diuisa in primam, & secundam. Cum vero dicitur definitionem non esse quid positiuum, verum est formaliter, attamen hæ negationes explicant positiuas perfectiones; nec nouum est in Philosophia positiuas perfectiones explicari per negationes; sic positiuam perfectionẽ creaturæ Spiritualis explicamus per negationem materialitatis; Sic alias Aristoteles per negationes positiuum esse materiæ explicauit.

Secunda Conclusio. Id quod definitur in definitione primæ substantiæ est prima substantia secundum vltimam determinationem, ratio vero sub qua definitur est singularitas, seu subsistentia secundum communem rationem singularitatis, seu subsistentiæ. Hęc Conclusio est D. Tho. 1. *parte quæst. 29. art. 1. ad primum*. Conimbric. *hic quæst. 2. art. 2. §. Argu.* Amici *quæst. 2. dub. 3. §. 2. Conclusio*. Est autem contra Sonim, *hic quæst. vnica art. 1 ad 4.*

Pro huius Conclusionis intelligentia Aduertendum in qualibet prima substantia: verbi gratia in Petro, reperiri, & humanitatem secundum quam vniuocè conuenit cum Paulo, & cæteris indiuiduis, & reperiri singularitatem cũ subsistentia, & hæc singularitas in Petro est talis singularitas, verbi gratia Petreitas: prout igitur Petreitas est singularitas conuenit cum cæteris indiuiduis, quæ pariter suam habent singularitatem; prout verò est talis singularitas differt Petrus à cæteris; ratio igitur sub qua prima substantia definitur est singularitas, secundum quam omnes primæ substantiæ conueniunt. Conclusione explicata; probatur: hæc definitio conuenit primæ substantiæ nullo Intellectu cogitante, ergo id, quod definitur, est prima substãtia secundum suam vltimam determinationem, & secundum singularitatem communem omnibus indiuiduis. Antecedens probatur. Nullo Intellectu cogitante prima substantia nec est in subiecto, neque de subiecto dici potest, ergo. Consequentia etiam probatur; hæc definitio competit primæ substantiæ secluso omni opere Intellectus, ergo non definit primam substantiam, prout substat secundæ Intentioni, ergo secundum aliquod reale in quo conueniunt omnes primæ substantiæ, hoc autem reale, est singularitas secundum rationem communem singularitatis. Hæc Conclusio magis patebit solutione argumentorum.

Arguitur igitur primo, omne commune pluribus, de pluribus dicitur, prima substantia, quæ hic definitur, non 264
dicitur de pluribus ex Aristotele supra allato, ergo prima substantia non definitur secundum aliquid reale commune.

ne. Confirmatur primo. Differentiæ Indiuiduales, si in aliquo conueniunt, in aliquo etiam differunt, & rursus illæ, quæ differunt, in aliquo alio conueniunt, & sic in infinitum. Confirmatur secundo. Differentiæ Indiuiduales dicuntur maximè diuersæ, ergo in nullu possunt conuenire.

Ad argumentum. Concessa maiori, nego minorem. Ad auctoritatem Respondeo, Aristotelem intellexisse primam substantiam non dici de subiecto, quia quælibet prima substantia, scilicet hæc, & illa existit in communicabiliter, & quia hoc conuenit cuilibet primæ substantiæ, ideo secundum hanc rationem communem potest definiri, & prædicatur de omnibus in particulari.

Ad primam Confirmationem. Differentias indiuiduales conuenire, vt indiuiduales, differre vero, vt tales indiuiduales per aliquid distinctum tantum ratione; nec illud in quo differunt per aliud conuenit.

Ad secundam Confirmationem respondeo, Differentias indiuiduales dici maximè diuersas, vt tales indiuiduales, non vt indiuiduales.

Arguunt secundo. Quod sit definita substantia secundum aliquid rationis, sic definitur per *non dici de subiecto*: ergo per aliquid rationis, nam *dici, & non dici de aliquo* habetur per rationem.

Respondeo negando consequentiam. Ad probat. *dici de subiecto*, est quid rationis formaliter, fundamentaliter autem *dici de subiecto* importat conuenientiam prædicati cum subiecto, quod est quid positiuum: pari ratione: *Non dici de subiecto* fundamentaliter est quid positiuum, quia significat illam naturam singularizatam propter quam non dicitur de subiecto; hoc autem est quid positiuum. De hoc, & præcedenti argumento vide Vallium *de substantia q. . c. 4.* & quæ nos diximus *tract. 3. in Porphyrij Isagogem quæst. 1. de Indiuiduo.*

Expenduntur duę proprietates Substantiæ assignatæ ab Aristotele. Quæstio Tertia.

265 ANtequam quæramus quænam ponantur in prædicamento, & quomodo, primo explicandæ nobis sunt duę proprietates substantiæ, scilicet quarta, & quinta quarum explicatio non parum conducet ad perfectiorem intelligentiam ipsius substantiæ.

Quarta igitur Proprietas est, Substantiæ nihil esse contrarium. Pro cuius intelligentia notandum est, quadruplicem oppositionem reperiri. Alia est oppositio priuatiua. Hac opponuntur forma aliqua, & eius priuatio. Alia est oppositio contradictoria; hac opponuntur affirmatio, & negatio eiusdem rei. Alia est oppositio relatiua; hac opponuntur aliqua, quæ aliquem respectum habent, ad inuicem, vt pater, & filius. Alia denique est oppositio contraria, quæ vt talis sit, exigit positiuas formas, quæ agendo circa idem subiectum, ab eodem mutuo se expellant.

Quare vt propositio Aristotelis habeat veritatem de contrarijs in toto rigore sumptis, prout contraria dicunt formas se mutuò expellentes, intelligenda est, & hoc sensu eam protulit Aristoteles, & omnes expositores eum interpretantur ita sumpsisse, alioquin sibi cōtradiceret, cum alibi inter substantias esse contrarietatem affirmauerit; nomine contrarietatis tunc intelligens quamcunque oppositionem, siue priuatiuam, siue contradictoriam, siue relatiuam, quæ in substantia non repugnant; nunc autem cum negat substantiam habere contrarium, sumit contrarium quarta acceptione, in toto rigore.

Pro multorum argumentorum solutione aduertendum est, quod si quando duæ substantiæ puta duæ formæ substantiales mutuò se expellunt ab eodem subiecto non esse contrarias immediatè ratione sui, sed accidentium, seu qualitatum, quas tanquam dispositiones requirunt, quæ in eodem subiecto pugnant recipi, quod si sine illis esse possent, quatenus substantiæ sunt, nō pugnaret esse in eodem subiecto, vt proprio loco dicemus fusius.

266 Quinta proprietas est, substantiam non suscipere magis, & minus; ad cuius intelligentiam. Nota suscipere magis, & minus posse contingere duobus modis. Primo vt aliquid dicatur magis, vel minus perfectū, ex eo quod inuariato existente ipso in sua entitate, alterum producatur perfectius, vel imperfectius, ad cuius comparationem magis, vel minus perfectum dicatur; hoc pacto homo dicitur magis perfectus, quam Leo, & equo dicitur perfectior Leo. Secundo aliquid potest dici suscipere magis, & minus; ita tamen quod varietur eius entitas, & hoc etiam dupliciter potest contingere. Primo materialiter per additionem nouæ materiæ, & extensiuè tantum, sic Petrus potest dici maior Paulo, per additionem nouę quātitatis, qua sit maior, & altior. Secundo hæc varietas oriri potest intrinsecè, eo quod in eadem parte subiecti eadē qualitas expellendo contrarium, fiat intensior, & sic suscipiat magis; vel quia contrario pręualente amittat aliquid suæ intensionis, & sic fiat remissior, & suscipiat minus; quod proprium est tantùm ipsarum qualitatum, quæ inter se contrariæ pugnant, & quantum de vna expellitur, tantùm de altera introducitur; in quo sensu solum negauit Aristoteles in hoc capite substantiam non suscipere magis, & minus, sicut enim non habet contrarium, in quo pugnet, ita neque est capax magis, & minus, sed quod ab initio est, talis semper perseuerat.

Instatur. Aristoteles in hoc capite dixit primam substantiam esse magis substantiam, quam secunda; ergo substantia suscipit magis, & minus. Confirmatur, nam vnus homo dicitur nunc perfectior, nunc imperfectior. Ad argumentum respondeo substantiam posse spectari, vel ratione suę essentię, vel ratione proprietatis substandi, quod primo conueniat vni quam alteri; & in hoc sensu tantùm dixit Philosophus primam substantiam esse magis substantiam, quam secundam, non ratione essentiæ, quæ eadem est in vtraque, & semper eadem inuariata permanet. Vide Vallium *de Prædicamentis parte secunda annot. in capite primum annot 4.* Ad Confirmationem respondeo eundem hominem dici nunc perfectiorem, nunc imperfectiorem respectu accidentium, maximè eorum, quæ spectant ad vim intelligendi, ratione quorum etiam vnus dicitur magis homo, quam alter, eo quod vnus altero perfectius discurrat.

Quodnam sit summum Genus In Prædicamento substantiæ, & quæ res, & quomodo ponantur in Prædicamento. Quæstio Quarta.

VAriæ existunt sententiæ circa summum genus huius 267
Pręedicamenti, attamen hæc quæstio cum sit purè metaphysica, ea solum attingemus, quæ aliqualem cognitionem in præsentiarum nobis afferre possunt, vt de decem Prædicamentis agere aggressi extra proprium locum, saltem superficie tenus ea expendamus. Multus Doctorum sensus videatur apud Conimbricenses *quæst. 1. art. 2. in hoc capite*, Apud Amicum *tract. 13. quæst. 1. tota.*

Vnica Conclusio. Substantia accepta pro ente completo finito, per se subsistente communi corruptibili, & incorruptibili, corporali, & spirituali est supremum Genus in linea prædicamentali substantiæ. Hæc sententia est communis omnium recentiorum, vt fatentur Conimbricenses *loco allegato*. Tribuitur D. Thomæ *Met. lect. 12. opusc. 42. cap. 6. & 7.* Alensi *5. Met. textu 33.* Soncinati, Herueo, Bacchonio, & alijs apud eosdem Conimbricen. & Amico. Primo explicatur, deinde probabitur.

Dicitur primo. *Substantia, vt summum genus esse Ens completum*: per quod excluduntur omnia illa, quæ vt partes, & ad alterius complementum reducuntur, quomodo sunt omnes differentiæ, partes, materia, forma, &c. vnde vt aliquod sit ens completum necesse est concipiatur per modum totius, siue sit compositum metaphysicum, siue physicum, siue sit ratio omnino simplex, vt summum genus.

Dicitur secundo *finita*, vt ab hoc Prædicamento excludatur Deus, qui ratione suæ infinitatis, in nullo Prædicamento continetur, cum ipse omnes perfectiones contineat, vt prima parte, cum de simplicitate Dei agetur probabitur.

Dicitur tertio. *Per se subsistens, communis &c.* ad differentiam eorum, quæ subsistunt non per se, sed mediante substantia, cui tantum, & soli competit per se esse, non quidem actu, sed intrinsecè, & ex natura sua; quia scilicet talis est naturæ, vt ei proprium sit per se subsistere: & hæc substantia completa, quæ vt summum genus ponitur in prædicamentali linea, dicitur communis corporeo, & incorporeo, incorruptibili, & corruptibili, quia conceptus obiectiuus substantiæ abstrahit à corporeitate, & spiritua-

litate,& neutrum essentialiter includit, quo pacto animal abstrahit à rationali,& irrationali. Modo

268 Conclusio sic explicata probatur. Substantia hoc modo accepta habet omnia requisita ad primum genus, huius prædicamenti, ergo est summum genus. Consequentia patet, antecedens probatur. Quatenus genus debet concipi ad modum totius; prædicari in quid, & vniuocè de pluribus differentibus specie; quatenus vero summum genus non debet habere aliud genus supra se; hæc omnia habet substantia iam explicata: non enim est assignare aliud genus supremum; prædicatur essentialiter in quid de corporeo,& incorporeo,& eadem ratione ab ipsis participatur; ergo. Solum posset instari,cur substantia completa sit genus vniuocum, & non ens,cum eadem videatur ratio. Verum hæ & similes difficultates pertinent ad Metaphys. nec perfectè possunt expediri, nisi præintellecta analogia entis, quod ibi proprium locum habet.

Quæritur primo Vniuersaliter quoad omnia prædicamenta, quænam res ponantur in prædicamento per se, & directè: certum est enim, si loquamur de positione directa,& indirecta,seu reductiua,omnia entia poni sub aliquo prædicamento; quæritur igitur tantùm de ijs, quæ directè ponuntur. Ad quod Respondeo primo poni sola incomplexa, quod apertè indicat Aristoteles, dum assignans decem prædicamenta, ea, quæ nulla complexione dicuntur,diuidit in decem,vt supra retulimus *cap. de Reg.* Probatur etiam ratione: quia prædicamentum est coordinatio plurium prædicatorum essentialium,quæ se habent, vt superius, & inferius; at nullum complexum potest ordinari,vt sit superius essentialiter,cum explicitè plures naturas contineat, ergo nullum complexum potest poni in prædicamento, vt complexum est. Secundo in prædicamento ponuntur omnia,& sola entia completa,& per hoc à directa positione excluduntur omnes partes, siue physicæ, siue Metaphysicæ. Hæc autem omnia sunt entia incompleta, & ad vnum completum efficiendum ordinantur;vnde tantum reductiuè pertinent ad Prędicamentum, quatenus scilicet componunt aliquid, quod directè ponitur; ratio autem cur sola entia completa directè ponantur,est quia recta linea alicuius prædicamenti est quædam series plurium generum,& specierum, quæ inuicem prædicantur, vsque ad summum genus; genera autem,& species, & indiuidua, quæ sunt fundamentum Prædicamentorum,sunt entia completa,vt ex *Tractat. de prædicabilib.* Suppono.

269 Quæritur secundo. An res ponantur in prædicamento in abstracto,vel in concreto. Respondeo, si loquamur de substantia poni tantum in concreto:solum enim in concreto concipiuntur vt entia completa; in abstracto vero, vt animalitas, humanitas, &c. eo quod sint entia incompleta poni non possunt. Siuero sit sermo de Accidentibus,certum est in abstracto poni; sic dicitur *albedo est Color, color est qualitas* &c. sic enim à nobis concipiuntur ad modum per se stantis,atque adeo,vt entia completa: sumpta autem in concreto accidentia, si spectentur quatenus dicunt naturam accidentis, & inhærentiam, quæ facit, vt actu inhęreant,& est modus ipsorum,cõplens ipsorum naturam; sic cum sint vnum per se, ad idem spectantia prædicamentum, ponuntur in prædicamento: Considerata autem quatenus dicunt naturam accidentis,& subiectum non ponuntur in Prædicamento,cum sint vnum per accidens, includens diuersas naturas; atque adeo ad diuersa Prædicamenta spectat. Et hoc pacto benè cohærere possunt multa loca Aristotelis, quæ alioqui inuicem contradicerent, dum à Prędicamentis modo excludit concreta Accidentium,modo nequaquam. Primo enim modo intelligitur de concretis per accidens. Secundo de concretis per se, quæ vt sic & vnica definitione definiri possunt. Videatur Rutiius *cap.4.de Incompl.quæst.* 2. qui hanc sententiam perfectè explicat, & contrarium sentientes, eorumque argumenta soluit.

CAPITIS DE QVANTITATE
S V M M A.

PRimo Aristoteles diuidit quantitatem in Discretam, & Continuam. Continuam vocat illam, cuius partes aliquo termino communi copulantur, & connectuntur,cuiusmodi sunt Linea, Superficies, Corpus, Tempus, Locus.

Discretam dicit, cuius partes nullo termino communi coniunguntur, sed seiunctæ remanent. talem numerat Numerum, & Orationem.

Secundo habet, Quantitatis, aliam constare ex partibus, quæ aliquam positionem, & situm inter se retinent, sic partes habet Linea, Superficies, Corpus, Locus. Aliam vero constare ex partibus, quæ nullam habent positionem, sed ad summum quandam prioritatem, & posterioritatem; talis naturæ sunt Tempus, Numerus, & Oratio.

Tertio dicit Omnes Species Quantitatis hucusque numeratas esse quantas propriè, cætera vero per accidens, quamuis aliquam quantitatem participant; sic aliqua Actio longa dicitur à tempore, quo durat.

Quarta assignat quædam attributa, seu proprietates Quantitatis: dicit quantitati competere. Primo non habere contrarium. Secundo non suscipere magis, & minus. Tertio, vt secundum eam res æquales, vel inæquales dicantur. Hoc totum habet Aristoteles.

Explicantur Quædam Concernentia Quantitatem in Communi. Quæstio Quinta.

270 EXpedita hac breui quæstione hic solum de quantitate discreta agemus, continua enim proprium locum habet in Physica.

Præter diuisiones Quantitatis assignatas ab Aristotele in textu, solet assignari quædam vniuersalior, in Quantitatem Virtutis,& Quantitatem Molis. Quantitas Virtutis sumitur secundum perfectionem vniuscuiusque,vel in ordine ad proprium esse, sic homo dicitur habere maiorem quantitatem virtutis respectu Leonis; vel in ordine ad effectus,quos perfectiores,Intensiores &c. vnum producere potest quam aliud, & quod perfectiores causare potest respectu illius, quod in tali perfectione nequit efficere,perfectius dicitur quantitate virtutis.Quantitas molis consistit in extensione partium extra se, scilicet in habere partes extra partes, & diuisibilitatem; & hæc sola Quantitas hoc capite diuisa in Discretam,& Continuam, & cæteras diuisiones.

Assignat autem Aristoteles naturam vtriusque Quantitatis,& continuæ,& discretæ; dicit enim *discretam esse, cuius partes termino communi non copulantur*, è contra vero,*continuam,cuius partes copulantur*, scilicet quantitatem continuam illam esse, quæ cum ex pluribus partibus constet, tamen illæ partes habent aliquem terminum, qui ita est finis vnius,vt sit simul principium alterius;sic v.g. duæ partes lineæ connectuntur puncto indiuisibili, quod non magis est vnius partis,quam alius; atq; adeo dicitur continua, quia medio illo puncto vna pars alteri continuatur, (quæ puncta an sint realia,an verè dentur, in physica proprium locum habent.) Quantitas verò discreta, licet habeat partes extra partes, tamen illæ partes non habent aliquem terminum communem,quo copulentur, sed eius partes remanent discretæ,& diuisę,nec inuicem copulantur,vt in numero denario, præter decem vnitates, non est aliqua alia vnitas,qua illæ vnitates copulentur,sed omnes in se remanendo separatæ, & discretæ, componunt denarium numerum, & huius speciei enumerat tantum Orationem, & Numerum; horum enim tantum partes non communicant in aliquo termino communi: Lineam vero, Superficiem, Corpus, Tempus, & Locum tribuit quantitati

tati

tati continuæ, quia horum omnium partes connectuntur termino com.muni. Sed de his inferius in Physica.

Præterea addit Aristoteles quantitatem aliam esse ex partibus positionem habentibus, aliam nequaquam. hæc autem positio partium duplex esse potest. Prima in ordine ad Locum, qua vna pars dicitur vnam partem loci occupare, alia aliam &c. quæ positio pertinet ad prædicamentum *Situs*, & de hac non loquitur Aristoteles. Secunda positio partiũ dicitur in ordine ad se, quia scilicet nulla habita consideratione loci, partes ita inter se sunt ordinatæ, vt vna sit extra aliam, & vna sit anterior, alia posterior, vna sit alteri coniuncta immediatè, & alteri mediatè, & de hac solum loquitur Aristoteles in hoc capite, quę sola est constitutiua quantitatis permanentis, & continuę. Tria enim requiruntur, vt sit quantitas ex partibus positionem habentibus. Primo vt sint partes existentes. Secundo vt sint permanentes, defectu cuius Tempus non habet huiusmodi partes, cum sistat in continuo fluxu, & successione. Tertio requiritur, vt aliquo termino communi copulentur, modo explicato, huius defectu excluduntur Numerus, & Oratio; atque adeo Tempus, Numerus, & Oratio erunt quantitas ex partibus positionem non habentibus; Linea vero Superficies, Corpus, & Locus positionem habentibus.

An Numerus sit vnum per se, & Species Quantitatis. Quæstio Sexta.

271 TOta difficultas est in assignando, an Numerus sit vnũ per se, si enim erit vnum, erit aptus constituere speciẽ quantitatis, alioquin nequaquam, cum vera species dicat veram essentiam à parte rei; essentia autem vera esse non potest, vbi non est aliqua vnitas à parte rei. Pro huius igitur resolutione

Notandum primo. Numerum alium dici numerum numerantem, alium numeratum. Numerus numerans dicitur ille, qui mente concipitur abstractus à quacunque re, vt numerus centum. Numerus numeratus dicuntur res ipsæ, prout numerari possunt, qui adhuc considerari potest, vel materialiter, scilicet pro quacunque vnitate in se ipsa, vel formaliter prout scilicet à parte rei plures res, seu vnitates, multitudinem constituunt plurium rerum ad inuicem quodammodo ordinatarum, ita vt postea per numerum numerantem explicemus; & de hoc numero numerato hic tantum quærimus, an sit species realis quantitatis, quod notabile alijs verbis, & terminis ponitur ab Amico *Tract.14.quæst.2.dubit.*1.

Notandum secundo. Aliqua plura posse fieri vnum multipliciter. Primo per informationem, quia vnum se habet vt forma ad aliud, ex quibus fit vnum compositum. Secundo per continuationem, quia efficiunt vnum continuum vnita inter se terminis communibus. Tertio per intentionem, & opus Intellectus, sic genus est vnum per intentionem, quoad naturam, quam Intellectus, vt vnam in omnibus fingit, & nominat. Quarto denique aliqua dicũtur vnum, per aliquem ordinem, quem habent ad inuicẽ; in qua vnitate ordinis, aliqua dicuntur vnum, quia sunt plura ordinata ad eundem finem, vt respublica; aliqua per subordinationem ad vnum efficiens, sic plura causata dicuntur vnum respectu eiusdem causæ, à qua omnia sunt causata; tandem aliqua dicuntur vnum secundum ordinẽ numerabilitatis, scilicet quod possint numerari secundum prius, & posterius; & hac tertia, & vltima vnitate ordinis numerus quilibet est vnum, & de hac vnitate quærimus vtrum sit sufficiens, vt numerus possit dici vera species quantitatis; licet enim omnia enumerata, quatenus ad suas entitates sint plura, attamen Numerus ea omnia dicit, vt vnum efficiuntur in numerabilitate siue prout à parte rei, nullo Intellectu cogitante, ita erant vnum, vt vno numero centenario v.g. possent numerari. his positis.

Prima Conclusio. Numerus est vnum per se, & vera species quantitatis. hæc Conclusio est Aristotelis *in hoc capite*, vbi quantitatem discretam numerat veram speciẽ quantitatis, nec in contrarium, nisi perperam exponi potest. Est etiam Auicennæ 3. *Metaphys*. D. Thomæ 7. *Metaph. lect.*9. & *prima parte quæst.*11. *art.*1. Caietani, Scoti, & aliorum quos sequitur Ruuius *de Quantitate cap.*6. *quæst.*6.

Probatur vnica ratione. Vera scientia agit de vero obiecto, quod sit vnum per se, sed Aritmetica, & Musica agunt de numero, tanquam de obiecto, à quo sumunt suas vnitates, & de quo passiones demonstrant, ergo est vnum per se. Quod autem sit vera species quantitatis, nullus remanet dubitandi locus, supposito quod sit vnum per se, & reale, cuius defectu tantum negant aduersarij esse veram speciem realem quantitatis, vt videre est apud Suarez *disput.*51. *sect.*2. *num.*16.

Secunda Conclusio. hæc vnitas qua numerus dicitur
vnum per se, & ens reale, vt numerus est, consistit in nu- 272
merabilitate. Ita Ruuius *loco citato*. probatur, & explicatur simul. Quilibet numerus numeratus, v.g. Centenarius potest considerari, quatenus constat ex pluribus vnitatibus discretis, quarum vna est ab altera distincta; & potest considerari, quatenus ita plura nullo Intellectu cogitante possunt numerari numero centenario numerante; prout igitur conueniunt in hac numerabilitate, & hanc habent à parte rei, constituitur vnum per se; quia licet illa sint discreta, & plura considerata absque hac ratione numerabilitatis; attamen prout in numerabilitate conueniunt, sunt vnum; quando vero actualiter ab Intellectu numerantur, tunc est tantum denominatio extrinseca ab actu Intellectus proueniens, qua denominantur numero v.g. ternario tres homines, qui iam independenter ab Intellectu vnum ternarium numerum conficiebant; cum enim hoc vnum sit quantitas discreta, non potest habere perfectiorem vnitatem, quam quod, vt discreta in quãtitate, vniantur in numerabilitate. hinc

Deducitur primò, aliud esse loqui de numero materialiter, scilicet de distinctis, continuis, quæ numerum prędicamentalem constituunt, aliud de eisdem prout multitudinem constituunt. Primò enim modo sunt plura, vt plura, & vt sic non constituunt aliquid. Secundò modo si cõsiderentur in multitudine confusè, & non prout conueniunt in numerabilitate constituunt vnum, eo pacto, quo aggregatio plurium lapidum dicitur vnus aceruus. Si vero spectentur vt omnia apta sunt numerari, hoc pacto constituunt numerum realem vnum per se, &c. Spectata tandem, vt actu, ab Intellectu numerantur, numerus inuoluit Ens rationis, scilicet illam denominationem extrinsecam, per quam tamen non tollitur, quin numerus sit verè ens reale; cum ideo, vt vnum ab Intellectu concipiatur, & denominetur, quia tale est à parte rei.

Deducitur Secundò contra Suarez, & alios, numerum à parte rei non solum dicere fundamentum, scilicet plura continua discreta; sed etiam à parte rei numerabilitatem, in qua conueniunt, & cuius ratione sunt vnum, neque hoc habent ab Intellectu, sed à se ipsis, eo quod discreta sunt, & licet omnis numerus dicat ordinabilitatem secundum prius, & posterius, quæ ordinabilitas non potest esse nisi a voluntate, attamen numerabilitas ipsa, ex qua constituitur numerus, non pendet à voluntate, sicut nec pendet posse numerari secundum prius, & posterius, sed tantum accidit numero actualis ordo prioris, & posterioris in vnitatibus, ex quibus constat.

Contra hanc Conclusionem Instatur primo ex Amico
*Tract.*16.*quæst.*2.*dub.*1. data hac sententia eædem vnita- 273
res secundum eandem rationem formalem constituerent plures numeros specie diuersos. Probatur hæc sequela. Duæ quantitates discretæ v.g. vt numerabiles constituũt, & binarium, & ternarium; at binarius, & ternarius specie differunt, ergo. Respondeo negando sequelam. Ad probat. duas Quantitates discretas diuerso modo saltem formaliter constituere binarium, & ternarium; Constituunt enim binarium, quatenus habent numerabilitatem talem duorum; constituunt vero ternarium, quatenus addita alia vnitate fit maior extensio discreta, & habent aliam numerabilitatem, trium scilicet; numerabilitas enim, & discretio est veluti differentia subalterna, seu generica numeri, quæ vlterius determinatur per diuersas discretiones, seu numerabilitates binarij, ternarij, & quaternarij &c. Sicut eadem omnino entitas in homine constituit viuens, animal, sensitiuum, hominem.

Secundo Instatur ex eodem. Numerus actualis dicit multitudinem numeratam; esse tantum numerabile dicit potentiam ad numerari, ergo esse numerabile non constituit numerum actualem formaliter. Ad maiorem respondeo. Numerus actualis dicit multitudinem numeratam, negatur vniuersaliter, cum ly *numeratam* inuoluat

actum

actum Intellectus, sine quo tamen datur numerus actualis, qui dicit multitudinem conuenientem in aptitudine ad posse numerari: vnde ad minorem, esse numerabile adeo dicit tantum potentiam in ordine ad Intellectum, conceditur; & sic tantum in potentia constituit numerum quoad Intellectum; attamen in se ipso est numerus, quia illa aptitudo est quid absolutum in vnitatibus, licet à nobis explicetur per modum relationis, atque adeo negatur consequentia, solum enim sequitur esse numerabile numero v.g. ternario, non esse actualem numerum, prout numerus inuoluit actum rationis numerantis, non autem vt numerus dicit vnitatem numerabilitatis, in qua sit vnum à parte rei.

274 Instatur Tertio. A parte rei essentia numeri consistit in numerabilitate, ergo datur tantum vnus numerus magnus omnium rerum, ergo non datur binarius, ternarius, & alij numeri. Secunda Consequentia patet. Prima probatur, quia omnes res conueniunt in vna numerabilitate.

Pro responsione aduertendum ad constituendum numerum duo requiri, videlicet discretionem plurium vnitatum, quia numerus consistit in extensione partium discretarum, & conuenientiam in eo, in quo constituunt numerum; ideo enim plura discreta possunt vno numero numerari, quia conuenientes in aliqua vna ratione formali, habent vnam numerabilitatem; licet autem prædicta conuenientia sumi possit secundum omnem rationem, in qua plura conueniunt, vsus tamen Philosophorum est, vt proprie sumatur secundum naturam specificam, quia sic essentialiter non differunt: quare ea omnia, quæ sunt eiusdem speciei, dicuntur vnum in specie, & habere conuenientiam simpliciter: & sic omnia, quæ sunt eiusdem speciei, cum sint indiuidualiter distincta, & vnum specificè constituunt numerum.

Modo ad argumentum Respondeo primo dato Antecedente, negando consequentiam. Ad probat. non omnes res habere vnam numerabilitatem; quia non omnes sunt eiusdem speciei, sed quot sunt Indiuidua diuersarum specierum, tot esse numeros à parte rei, quia in illis habetur, & distinctio, & vnitas, seu conuenientia requisita ad numerum, & quia hæc variatur, prout sunt plura, vel pauciora indiuidua vniuscuiusque speciei; ideo etiam sunt varij numeri, & non tantum vnus numerus magnus omnium rerum: & sic negatur etiam secunda Consequentia.

Respondeo Secundo, dato Antecedente, nego consequentiam primam; ad probat. omnes res habere vnam numerabilitatem, quatenus omnes simul conferuntur, quatenus tamen conferuntur, vt duæ, vel tres, vel decem habere numerabilitatem binarij, ternarij, denarij, & sic negatur secunda Consequentia. Neque per hoc sequitur numeros minores formaliter constituere maiores (quod ideo primam responsionem admittit Vallius *de quanto quæst. 6. cap. 2.* & Alamanus *quæst. 11. de Quantitate artic. 3. §. ad secundam quæstionem.*) quia quando constituunt numerum maiorem non concurrunt formaliter, vt ternarij, binarij &c. Sed solum materialiter; non enim constituunt numerum maiorem duæ vnitates, vt habent numerabilitatem binariam formaliter, & præcisè, quo pacto est species binarij distincta à cæteris speciebus, sed quatenus cum cæteris habent maiorem numerabilitatem. Quare optimè saluatur iuxta hanc responsionem, quod numeri minores formaliter, & actu sint in maioribus, neque per hoc sequatur, quod numeri minores, vt specie distincti constituant numeros maiores: aut quod ex pluribus entibus actu completis fiat Ens vnum completum, quia non constituunt, vt actu completi, vt satis dictum est: & hoc maximè notandum. Et sic in hac doctrina nullum sequetur absurdum dicere, quod omnes res, quæ realiter in ratione indiuidui sunt distinctæ, & conueniunt in ratione entis, constituant vnum numerum maximum entium à parte rei; quia per hoc non tollitur, quin etiam dentur cæteræ species numerorum, vt dictum est. Alia argumenta affert Vallius *cap. 3.* & soluit *cap. 10.*

Instatur Quartò. Omnis quantitas est accidens separabile, ergo nequit consistere in numerabilitate. Consequentia probatur, quia numerabilitas ternarij verb. gratia nequit separari à tribus vnitatibus discretis. Respondetur negando Consequentiam. Ad probationem, non posse separari numerabilitatem transcendentalem, & entitatiuam, benè quantitatiuam, & prædicamentalem; quia ab illis vnitatibus potest tolli quantitas, ratione cuius constituunt numerum prædicamentalem. Quod ideo etiam in Deo, licet sit numerus ternarius personarum, non tamen prædicamentalis, sed solum trascendentalis propter tres hypostases, quæ sunt veræ entitates relatiuæ. Ex dictis

Colligitur primo. Numerum esse veram speciem quan- 275
titatis realis, qui componitur intrinsecè tanquam ex genere, & extensione partium, tanquam vero ex differentia ex discretione talium partium, & quia talis discretio potest esse diuersa, ideo oritur diuersitas specierum numeri, atque adeo tota essentia numeri consistit in habere plures vnitates, quæ vt conueniunt in tali, vel tali numerabilitate talem, vel talem constituunt speciem. Vide etiam Vallium *loco citato cap. 18.*

Colligitur Secundo, formam essentialem numeri non esse vltimam vnitatem, sed ab omnibus simul, in quibus est talis, vel talis extensio discreta sumitur. Sic forma ternarij, binarij, &c. ablata quidem, vel addita aliqua vnitate variatur numerus; in illa tamen non consistit formaliter differentia essentialis numeri, sed tantum consecutiuè, quia addita, vel ablata, cæteræ vnitates magis, & minus extenduntur discretè, ex qua maiori vel minori extensione species numeri variatur. plura apud Vallium *capit. 17. loco citato, & tota quæst. 6.* Agendum remanet et in hoc capite de Oratione, quæ sub quantitate discreta hic ab Aristotele ponitur, sed res parui momenti videatur apud Expositores.

CAPITIS DE RELATIONE.

S V M M A.

IN hoc Capite Aristoteles primo affert quandam definitionem relatiuorum dicens, Relatiua sunt, quæ id, quod sunt, aliorum dicuntur esse, aut ad aliquid aliquo alio modo.

Secundo affert quatuor Relatiuorum proprietates. Prima est habere contrarium, licet non omnibus conueniant. Secunda suscipere magis, & minus. Tertia si benè sumatur Relatiuum dici ad conuertentiam cum suo correlatiuo. Quarta vt plurimum simul existere, quæ sunt relatiua, vt pater, & filius.

Tertio affert aliam definitionem dicens, Relatiua esse ea, quorum esse idem est eis, quod est ad aliquid, aliquo modo se habere, scilicet quorum esse est tantum ad aliud. Tandem affert aliam proprietatem relatiuorum dicens, si vnum perfectè cognoscatur, & aliud cognoscetur.

De Diuisionibus Relationis. Quæstio Septima.

276 ANrequam multiplices Relationis diuisiones afferantur nō incongruum erit explicare omnia illa nomina, de quibus sæpius in hoc tractatu agetur, vt sic tāquam de nobis notis tractetur, ne horum terminorum ignorata significatione, magis obscurior reddatur hic Tractatus, qui de se, & nimium forsan obscurissimus existit. Sunt autem Relatio, Relatiuum, Correlatiuum, Extremum, Subiectum, Fundamentum, Ratio fundandi, & Terminus.

Relatio est illa habitudo, seu illa ratio, in qua res constituitur in aliquo esse in ordine ad aliud, seu est id, quo

aliud

aliud respicit, & per quod accipit illud esse respectiuum. V.g. *Pater* dicitur Pater respectu *Filij*, & dicitur talis per paternitatem, quæ illum constituit relatum ad filium; *paternitas* est relatio, seu respectus, seu habitudo; hæc enim idem sunt.

Relatiuum est, quod per relationem explicatur, & quodammodo dicit concretum ex subiecto, & Relatione, per quam refertur, vt *Pater* in concreto dicit relatiuum.

Correlatiuum addit supra relatiuum esse terminum illius relatiui, cuius correlatiuum dicitur, sic *Pater* est relatiuum ad *filium*, quia relationem dicit ad illum; est etiam Correlatiuum, quia terminat relationem, quam ad ipsum dicit filius: Quoties igitur relatio erit mutua, extrema dicentur correlatiua, alioquin tantum relatiua.

Subiectum, & extremum sunt idem, & dicuntur res ipsæ, quæ referuntur relatione, sic *substantia Patris, & Filij*, qui mutuo referuntur, dicuntur extrema, & subiectum.

Fundamentum est causa, cur subiectum denominetur à relatione, & referatur, v.g. *albedo* est fundamentum relationis similitudinis inter duos parietes.

Ratio fundandi, quæ etiam fundamentum proximum vocari solet, est ratio illa, per quam proximè subiectum constituitur relatiuum, & ipsa posita, non potest non poni relatio, sic *actio generatiua* est ratio fundandi relationem paternitatis ad filium; quæ ratio aliquando non manet, etsi maneat relatio, vt in exemplo allato, aliquando semper manet, vt in relatione similitudinis inter duos parietes; fundamentum autem semper manet, dum manet Relatio.

Terminus est id, ad quod Relatio ordinatur, & ad quod refertur subiectum tanquam ad proprium terminum, sic *filius* dicitur terminus relationis *patris*, quia ad filium dicitur pater, & eius relationem terminat. His præintellectis, de quibus plura habet Vallius *in hoc prędicamento q. 1. cap. 3. & 4.*

277 Prima diuisio. Relatio alia est mutua, alia non mutua. Illa dicitur mutua, quando vtrumque extremum habet dependentiam ad inuicem, vt *pater*, & *filius*. Illa vero dicitur non mutua, quando vnum extremum tantum refertur ad aliud, nõ autem è contra, vt inter *scibile*, & *scientiam*; scientia enim refertur ad scibile, non autem è contra.

Secunda Diuisio. Alia est relatio Æquiparantiæ, alia Disquiparantiæ. Relatio Æquiparantiæ est, quando in vtroque extremo est æqualis, & vniformis denominatio, & relatio, vt inter duos parietes, qui dicuntur similes. Relatio Disquiparantiæ est quando diuersa intercedit denominatio, vt *Dominus*, & *Seruus, pater*, & *filius*; quæ Relatio Disquiparantiæ diuiditur in mutuam, & non mutuam, modo supra explicato, item in Relationem Pręexcellentiæ, & Inferioritatis.

Tertia Diuisio. Alia est Rationis, alia realis. Relatio rationis dicitur, quæ solum habet esse obiectiuum in Intellectu, & præciso opere Intellectu nullo modo esset. Relatio vero realis est quæ non pendet ab Intellectu, sed talis est secluso quocunque opere Intellectus. Ad maiorem autem intelligentiam aduertendum est in sequentibus casibus semper esse relationem rationis secundum omnes. Primo quando alterum extremum, aut vtrumque est opus Intellectus. Secundo quando vtrumque extremum, aut alterum caret realitate essentiæ. Tertio, quando vtrumque, aut alterum extremum caret realitate existentiæ. Quarto, quando vtrumque extremum est reale, sed nulla distinctione in re distinguuntur. Quinto, quando vtrumque extremum est reale, attamen relatio fundatur in sola denominatione extrinseca. Sexto, quando fundamentum est idem in vtroque extremo.

Quarta Diuisio est in Relationem secundum esse, & in Relationem secundum dici, quæ diuisio videtur haberi ex Aristotele *hoc capit.* in duabus definitionibus à se allatis. Primam enim definitionem attulit per *dici*. Secundam vero per *esse*, vt patet in textu. Tota difficultas est in assignando quid sit vtraque hæc relatio, & in quo differant. Dico breuiter, omissis varijs Doctorum Sententijs, quæ apud Amicum videri possunt *Tract. 15. quæst. 1. dub. 2. §. 6. Diuisio*; Relatiua secundum dici esse illa, quorum esse est quidem absolutum, attamen dicit ad aliud aliquem respectum, non tamen purum respectum, & ideo pertinet ad diuersum prædicamentum, quam Relationis: talis est *scientia*, quæ ponitur in prædicamento qualitatis, attamen dicit respectum ad scibile, non tamen purum respectum, quia illud nomen primo importat, & significat qualitatem. Relatiua vero secundum esse illa dicuntur, in quibus relatio nullum alium effectum pręstat respectu termini, quam ad illud ordinare, vnde illum respiciunt, in ratione puri Termini. Hæc Doctrina est ad mentem Aristotelis *in hoc capite*, vbi reijcit definitionem primam antiquorum, quæ traditur per *dici*, eo quod hæc possit conuenire etiam entibus aliorum prædicamentorum; deinde affert propriam definitionem, ex qua desumpta est Relatio secundum esse, & dicit *esse illa, quorum totum esse, est ad aliud*.

Quinta Diuisio est in Relationem Trascendentalem, & Prędicamentalem. Transcendentalis dicitur, quæ non pertinet ad aliquod vnum prędicamentum, sed per omnia vagari potest, sic *materia* in prędicamento substantiæ dicit relationem transcendentalem; *scientia* in prędicamento qualitatis, & sic de cæteris. Prædicamentalis vero est, quæ continetur in prędicamento Relationis, de quo hic agimus: atque adeo cum Relatio prędicamentalis hic definita ab Aristotele sit relatio secundum esse ex pręcedenti numero, sequitur prædicamentalem, & secundum esse, idem esse, solum secundum rationem distinctas, sicut & sequitur Transcendentalem idem esse, ac relatio secundum dici; & licet Relatio rationis quoque participare possit quodammodo nomen secundum esse, & secundum dici, impropriè tamen dicetur his nominibus, sicut impropriè est relatio. 278

Vltima Diuisio ex Scotistis apud Tataretum 3. *dispu. 1. quæst. 1.* est in Relationem extrinsecus aduenientem, & intrinsecus aduenientem. Extrinsecus aduenies est, quæ licet sit intrinseca illi, quod refertur, attamen non necessariò ponitur positis extremis; talis est relatio *vnionis* inter materiam, & formam, quia potest non poni posita materia, & forma. Intrinsecus aduenies dicitur, quæ necessariò ponitur positis extremis, talis est relatio *similitudinis æqualitatis* &c. Verum hæc distinctio patitur multas difficultates ex Thom. vt videre est apud Amicum *loco citato*, nobis satis sit, eam adduxisse ad terminorum intelligentiam. Quare hanc quæstionem concludimus aduertendo multas ex relationibus allatis aliquando coincidere in eadem re, quæ propter diuersas rationes, diuersos etiam respectus participare potest, sic *scientia*, verbi gratia est relatio non mutua, item disquiparantiæ; rursus secundum dici; & vltimo transcendentalis secundum diuersas formalitates, secundum quas scientiam possumus considerare, vt est habitudo ad scibile.

De Distinctione inter Relationem Prædicamentalem, & Transcendentalem. Quæstio Octaua.

NOn defuerunt qui assererent omnes Relationes esse Transcendentales propter difficultates, quas patiuntur differentiæ solitæ assignari inter relationem prędicamentalem, & Transcendentalem, vt videre est apud Suarez *disp. 47. sect. 4.* Amicum *Tract. 15. dub. 3. art. 1.* Nos diuisionem in Transcendentalem, & prædicamentalem supra allatam tanquam bonam admittimus, cum Aristotel. *hoc cap.* Albert. Magn. *cap. 1. in prædicamento ad aliquid*, D. Thom. 5. *Metaphys. textu* 20. Alens. Flandr. Soncin. & cũ fere omnibus recentioribus: quæ sententia melius probari, & ostendi non potest, quam afferendo differentias inter vtramque relationem, & instantias, quæ contra afferri poterant ab aduersarijs, soluendo, & reijciendo. 279

Prima igitur differentia est quod Relatio Transcendentalis non solum est ratio cur res absoluta referatur, sed etiam est de intrinseca ratione rei absolutæ: quod alij explicant dicendo, relationem prædicamentalem aduenire enti iam in suo esse constituto, & completo, & dare illi nouum esse accidentale respectiuum ad aliud; sic *Paternitas* aduenit Petro, tamquam accidens, illumque constituit relatiuum ad filium; at relatio transcendens non comparatur tamquam forma accidentalis, neque vt forma completa, sed potius vt differentia essentialis, & vt ens incompletum, actuans in illo genere, in quo res illa, quæ refertur, ponitur, & collocatur; sic habitudo scientiæ ad scibile est constitutiua scientiæ, & ad prædicamentum qualitatis pertinet, sicut scientia, quæ ex illa, & gradu superiori,

perioti, puta qualitate, habitu &c. constituitur.

Probatur bonitas huius differentiæ, si esset accidentalis respectu scientiæ habitudo, quam dicit ad scibile, posset intelligi scientia præcisa illa habitudine, & ordine, sed hoc implicat, ergo. Maior patet, minor probatur, quia cum dico scientiam, dico cognitionem alicuius obiecti, ergo non potest perfectè cognosci scientia, sine respectu ad obiectum.

Dices. Implicat relatiuum esse de essentia absoluti, ergo implicat dari huiusmodi relationes transcendentales.

Respondeo distinguendo antecedens, de respectu, qui ponit rem respectiuam extra prędicamentum proprium; & de respectu, qui complens rem illam ita suæ naturæ cõmodatur, vt in eodem prędicamento collocetur: de respectu primo modo conceditur implicare; quia simul essent in duobus prædicamentis: at de respectu secundo modo negatur; & talis est ordo, & respectus transcendentalis, qui talis est, vt si res sit in prędicamento substantiæ, & ipse sit substantialis.

280 Secunda Differentia est ex Caietano *de Ente, & Essentia cap. 7. quæst. 15.* ab omnibus ferè recepto; quod relatio prędicamentalis respicit terminum sub pura ratione termini; at transcendentalis nequaquam: respicere autem terminum, vt purè terminum, est relationem illam nullum alium effectum pręstare in termino, quam illum respicere; neque alium ab eo recipere, quam ab illo terminari. Sic *pater* nullum alium effectum pręstat in filio vt pater est, quam ad illum referri, & illum respicere, & nullum alium ab eo recipit, quam ab illo terminari: respicere autem terminum non sub pura ratione termini est, illum respicere, aliquod aliud munus in ipso exercendo, vel ab ipso recipiendo; puta ordinari ad ipsum tanquam causa formalis intrinseca, vt forma respectu materiæ, vel extrinseca, vt obiectum, vel subiectiua, vel efficiens, vel finalis, vel tamquam ad effectum, vel in summa tamquam aliquid circa ipsum præstando, præter puram respicientiam, & terminationem.

Sed contra hanc differentiam Instatur primo ex Suarez *disput. 47. sect. 4.* Motus, & actio dicunt ordinem transcendentalem ad terminum, & tamen respiciunt illum sub pura ratione termini, ergo non est differentia adæquata inter relationem transcendentalem, & prædicamentalem. Ad argumentum negatur antecedens; motus enim actio, & Passio non respiciunt sub pura ratione termini, quia tantum ad ipsum referantur; sed illum respiciunt, vt ab ipsis producendum, & constituendum extra suas causas.

Instatur secundo ex eodem. Vnio hypostatica dicit ordinem Transcendentalem ad verbum diuinum, quod tamen non respicit, nisi vt purè terminum, Ergo. Respondeo ex eodem Suarez dici vnionem respicere verbum Diuinum, vt purè terminum, quia non respicit tanquam causam, vel efficientem, vel formalem intrinsecam respectu naturæ humanæ; neque tanquam aliquem effectum recipiens ab ipsa natura; tamen non respicitur vt purè terminus, quia respicitur vt supplens munus subsistentię creatæ, qua natura creata recipit verbum Diuinum, vt suppositum.

281 Instatur tertio. Pater relatione prędicamentali respicit filium, sed pater respicit filium, vt suum effectum, ergo relatio prædicamentalis non respicit, vt purè terminum. Respondeo distinguendo minorem; pater respicit filium, vt suum effectum, quasi quod, vt refertur, actu producat, & negatur; respicit illum, vt effectum, quasi scilicet illum produxisse sit causa talis respectus, & conceditur, sed negatur consequentia, quæ tunc valeret, quando relatio prędicamentalis illum respiceret, vt effectum producendo, causando, &c. & non tantum supponeret, vt sui causam, & rationem.

Instatur quarto. Ex Hurtado *Met. disput. 15. sect. 8. §. 7. circa finem*, eodem modo se habet obiectum cognitum ad cognitionem, ac filius verbi gratia respectu Paternitatis; ergo eodem modo relatio transcendentalis, & Prędicamentalis respiciunt terminum, ergo malè diximus differre; quia altera respiciat sub pura ratione termini, altera vero aliquod aliud munus exercendo. Antecedens probatur, sicut enim obiectum est extrinsecum cognitioni, & cognitio intrinseca potentiæ, ita paternitas est intrinseca fundamento, & extrinseca termino, scilicet filio.

Et confirmatur, nam sicut cognitio respicit obiectum illud repręsentando, ita similitudo respicit terminum, illum physicè assimilando, ergo.

Ad argumentum negatur antecedens, obiectum enim respectu cognitionis habet rationem causæ formalis; non sic autem filius respectu paternitatis, quam, vt purus tantum terminus terminat, non autem sub aliquo alio munere illum respicit. Præter quam quod assumitur falsum, relationẽ prædicamentalem esse intrinsecam fundamento; verum quia in hoc non consistit vis argumenti, sed in respicientia termini, ideo nihil dicimus. Ad Confirmationem nego assumptum, similitudo enim parietis *A* albi solum respicit, vt purum terminum parietem album *B* non autem illum formaliter assimilat; neque ista sunt formaliter à parte rei, sed solum per intellectum; quia enim in vtroque est albedo, ideo similitudinem fingimus, per quam intelligimus in vtroq; inesse albedinem; at cognitio obiecti est obiectum formaliter cognitum, & quando dicitur quod similitudo est assimilatio physica, optimè saluatur, si paries *B* quia albus solum terminet relationem similitudinis, quam Intellectus ex motiuo albedinis existentis in vtroque fingit, nullum alium effectum in se recipiendo ab illa relatione; esse enim similes physicè nihil aliud importat, nisi communicare in eadem re, in qua dicuntur similes; sic paries albus *A*, & paries albus *B*, qui dicuntur similes physicè, participant eandem formam albedinis specificè, ex quo Intellectus relationem similitudinis concipit, vt infra.

Sunt & aliæ differentiæ inter vtramque relationem. Sed duę allatæ sunt principaliores, cętere videri poterunt apud Suarez *loco citato*, & Amicum *quæstio. 1. dub. 3. tract. 15. § hinc oritur 2. &c.*

An Relatio Prædicamentalis sit Ens reale, nec ne
Quæstio Nona.

Notandum primo ex Aristotele *5. Metaphys. text. 20.* 282
tria esse relationis genera. Primum genus est relationum, quæ fundantur in vnitate, & numero; sumitur autem vnitas hic pro quacunque conuenientia, qua plura dicuntur esse vnum, & numerus sumitur pro quacunque disconuenientia, qua aliqua dicuntur plura: tres autem species assignantur, & vnitati, & numero. Prima vnitas est qualitatis, in qua fundatur relatio similitudinis. Secunda est quantitatis, in qua fundatur relatio æqualitatis. Tertia est substantiæ, in qua fundatur relatio identitatis. Item triplicem speciem fundat numerus; vel enim est diuersa qualitas, vel diuersa quantitas, vel diuersa substantia. In primo fundatur relatio dissimilitudinis. In secundo Inæqualitatis, in tertio relatio diuersitatis. Secundum genus est relationum, quæ fundantur in potentia actiua, & passiua, vel in actionibus earum, vt calefactiuum ad calefactibile fundat relationem in potentia agendi: at calefaciens ad calefactum fundat relationem fundatam in actione calefactionis: & has relationes fundatas in actione distinguit; nam aliæ fundantur in actione præsenti, vt illuminantis ad illuminatum; aliæ in præterita, vt patris ad filium, alię in futura vt id, quod futurum est ad id, quod faciendum (quod maximam habet difficultatem an sit verum, nec ne, sed nullius vtilitatis esse eam pertractare explicat Suarez.) Tertium Genus continet relationes, quæ vocantur mensurabilis ad mensuram; in hoc autem consistit, quod vnum referatur ad aliud, & per illud quo ad suum esse innotescit, sic scientia, & potentiæ respiciunt obiecta, quia obiecta sunt, per quæ nobis scientiarum, & potentiarum perfectio, & extensio aperitur.

Notandum secundo. Cum relatio per hoc distinguatur à cæteris prædicamentis, quia est in ordine ad aliud, in suo conceptu duo includere *esse in*, cum quo cõuenit cum cæteris accidentibus, & *esse ad* per quod differt à cæteris tamquam per propriam, & essentialem differentiam, neque vnum esse potest sine altero, eo enim ipso, quod est ad aliud, & vnum ad alterum refertur, atque adeo dicit *ad*, explicitè, *In*, implicitè. Modo quæritur an Relatio prædicamentalis sit ens reale, & an in triplici genere assignato ab Aristotele.

Prima Conclusio. Relatio prædicamentalis potest esse realis. Probatur primo auctoritat. Aristot. diuidentis ens reale in decem prędicamenta realia. Secundo probatur ratione. Non repugnat trascendentalis realis, ergo 283

neque

neq; prædicamentalis. Probatur consequentia sicut transcendentalis dicit *Ad*, ita prædicamentalis.

Tertio probatur. Vel implicat relationem esse realem ex parte sui ipsius, vel ex parte creaturæ; non primum quia reperitur realis in Deo; non secundum, quia Relatio, vt Relatio abstrahit à creato, & increato, nec dicit perfectionem infinitam.

Dices esse *ad*, & esse *In* pugnant, sed relatio si daretur, vt accidens diceret esse *In*, vt relatio esse *ad*, ergo

Respondeo nego antecedens esse enim *ad*, & esse per se pugnat, scilicet absolutum, & relatiuum; non autem esse *in subiecto*, & ad aliud ordinari: ita accidens dicit esse *In*, quia in subiecto, & *Ad*, quia ad idem subiectum refertur. cum dicat relationem Transcendentalem.

Dices secundo. Totum esse Relationis est ad aliud, ergo excludit esse *In*, ergo non potest esse accidens. Respondeo totum esse Relationis esse ad aliud explicitè, siue quoad modum significandi, quia tamen hoc esse ad aliud est in subiecto quod refertur, ideo inuoluitur esse *In*, licet tantum implicitè includat.

Secunda Conclusio. Dantur Relationes prędicamentales reales. Hæc conclusio est Aristotelis 10. *Metaphys.* D. Thomæ 1. *parte quæst.* 12. *art.* 7. & aliorum apud Amicum *tract.* 15. *quæst.* 1 *dub.* 3. §. 3. *Opinio*: qui multas congerit rationes, quas tamen, vt non conuincentes soluit eo, quod possint explicari de relatione ficta ab Intellectu, cũ fundamento à parte rei. Probat deinde ipse sic dantur denominationes puræ relatiuæ, ergo dantur reales relationes prędicamentales, probat consequentiã, quia omnis denominatio est à forma sibi proportionata; si igitur est denominatio purè relatiua, est à forma pure relatiua, ergo verè datur relatio realis prædicamentalis: hæc enim forma purè relatiua aliud esse non potest. Verum hæc ratio eandem patitur solutionem sicut cæteræ similes; huiusmodi scilicet denominationes non esse à forma intrinseca, de nouo adueniente, sed à fundamento proximo, & coexistentia termini, à quibus intellectus deinde format habitudinem vnius ad alterum; sic dicetur Petrus denominari *Pater*, non à paternitate de nouo superaddita realiter; sed quia genuit filium, & *filius* coexistit, Intellectus illum refert ad filium, & illam relationem per paternitatem explicat. Eadem facilitate soluentur omnes rationes, quas affert Vallius *in prędicamento ad aliquid quæst.* 1. *cap.* 8. vt consideranti parebit. Quare existimo cum Suarez *disput.* 47. *sect.* 4. *num.* 19. non posse dari rationem conuincentem naturalem. attamen probo ratione Theologica sic.

284 Dantur relationes paternitatis, & filiationis in diuinis, ergo etiam in creatis. Probatur consequentia. Paternitas, & filiatio in Diuinis fundantur in actione, & passione, vel vt Theologicè loquar in productione actiua, & passiua, sed eadem est ratio in humanis, ergo.

Dices. Diuersam esse rationem: nam in Diuinis relationes sunt constituentes essentialiter, atque adeo non sequuntur originem, sed supponuntur, cum origo supponat personam constitutam in suo esse personali, à qua alia habet originari, sed paternitas, verbi gratia in creatis sequitur omnino actionem, ergo. Sed contra. Paternitas in Diuinis dupliciter potest considerari. Primo, vt constituens patrem in esse personæ potentis producere. Secundo, vt exercitè referens patrem ad filium, & licet primo modo non fundetur nec sequatur originem, tamen secundo modo sequitur necessariò, & formaliter refert sub pura ratione termini, & sic de alijs relationibus. hinc

Probo secundo, quia pater generat, intelligitur posterior generatione paternitas referẽs patrem ad filium realiter, & quia filius generatur, intelligitur resultare filiationem, qua explicitè referatur ad patrem. ergo, & in humanis: quia Petrus producit Franciscum, in Petro resultabit paternitas, & in Francisco filiatio, qua realiter referantur.

Sed contra dices ideo in Diuinis dari relationes paternitatis, & filiationis, quia producens, & productum debẽt distingui, & non per absoluta, vt supponitur ex Theologia, ergo per relationes. Confirmatur primo relationes Diuinæ sunt infinitæ, substantiales, quod nequit dici de prædicamentalibus. Confirmatur secundo, quia hinc tantum sequitur dari relationes transcendentales, non prędicamentales, quia Diuinæ sunt ad modum transcendentalium constitutiuæ, distinctiuæ, &c.

Ad Instantiam respondeo huiusmodi Relationes, non solum constituere, distinguere &c. quo modo sunt priores origine: & in hoc non stat paritas argumenti; sed etiam 285 huiusmodi relationes expressè, vt intelliguntur posteriores, exercitè referunt vnam personam ad aliam. & in hoc stat paritas. Ad primam Confirmationem patet non sumi paritatem in ijs, quæ competunt huiusmodi relationibus, prout sunt in Deo infinitæ substantiales, &c. sed formaliter, vt referunt sub pura ratione termini. Ad secundam pariter patet ex illis tantum posse sumi relationes trãscendentales, si considerentur constituentes, distinguentes &c. at si considerentur, vt posteriores origine, formaliter referunt, sunt similes prædicamentalibus, & hinc sumit efficaciam argumentum. Verum quia etiam, hæ rationes secundum me possunt solui dicendo paternitatem, & filiationem in diuinis, non referre formaliter sub pura ratione termini, vt sunt posteriores origine, sed nos ex eo, quod fatemur paternitatem, & filiationem esse in Diuinis constituentes, & distinguentes producentem à producto, concipere illas relationes præstare etiam illa munera referendi realiter producentem ad productum, eo modo, quo fingimus in creatis, producentem referri ad productum per relationem paternitatis, & productum ad producentem per relationem filiationis; ideo addo aliam rationem adhuc Theologicam, quæ vix euadi potest, est autem huiusmodi.

Pater, & Filius referuntur relatione reali spirationis sub pura ratione termini ad Spiritũ sanctum, ergo & in creatis, in omni producente dabitur relatio realis referens producentem realiter ad productum. Antecedens probatur. Relatio spirationis inuenit patrem, & filium iam constitutos; item non distinguit ad inuicem, vt de se patet neque à Spiritu sancto, nisi ex suppositione, quod sit relatio realis, quia Pater, & Filius à Spiritu sancto sufficienter sunt distincti, quatenus principium *quod* eiusdem Spiritus sancti, vt latius in materia de Trinitate dico. Ergo solum refert Patrem, & Filium ad Spiritum sanctum, tanquam ad suum terminum. Consequentia (quod idem sequatur in creatis) probatur; nam ideo reperitur hæc relatio, quia producunt; fundatur enim in productione, & actu notionali, quem propterea sequitur ergo, & in creatis, quando realiter producunt dabitur huiusmodi respectus. Dari autem huiusmodi relationem spirationis in Deo Patre, & Filio ad Spiritum sanctum, quia illum producunt, est omnium Theologorum, cum D. Thoma 1. *parte quæst.* 28. *art.* 3. *&* 4. ita vt illam negare, si non esset hæresis, saltem temeritatem saperet, neque illam negare auderem. Concludo dicendo, quod si quis nimio ausu spirationem actiuam, vt relationem non admitteret realem, nulla ratione posset cogi ad admittendas relationes prædicamentales reales, vt patebit expendenti infinitas rationes, quas congerit Amicus *loco citato*, quæ tamen omnes facilè solui possunt; quod aduertit, & Suarez, vt diximus.

Tertia Conclusio. Solæ Relationes Prædicamentales fundatæ in actione, & passione sunt reales. Probatur ex 286 relationibus Diuinis solum efficaciter probantur relationes in creatis, sed ex Diuinis probantur solum relationes fundatæ in actione, & passione, ergo.

Probatur secundo. De relationibus primi generis. Relationes primi generis fundantur in vnitate, ergo nõ sunt reales. Probatur Consequentia vnitas naturæ specificæ, & genericæ formaliter est tantum per Intellectum, ergo non potest fundare relationem realem, sed tantum rationis.

Tertio sumptis duobus albis, quæ dicuntur habere relationem realem similitudinis, & sumptis, ver. gr. numero ternario, & binario, qui dicuntur referri relatione reali Inæqualitatis; ablato quocumque reali per Intellectum, illa alba adhuc erunt similia, & duæ quantitates discretæ erunt inæquales; ergo relatio similitudinis, & inæqualitatis non est aliquid reale super additum; sed similitudo tantum dicit ipsas albedines eiusdem rationis, & Inæqualitas numeros diuersæ discretionis.

Quarto. Sequeretur aliquam rem infinitas relationes habere, quia infiniti termini produci possunt, verbi gratia, infinitæ albedines, Quantitates, Substantiæ, &c. immo in instanti statim, ac vna albedo, verbi gratia corrumpatur, vel de nouo producatur, omnes res, quæ sunt in mundo mutarentur, ad omnes enim aliquas relationes

dicit,

dicit, quæ vtique mutantur mutato termino.

Vltimo probatur. Quoties prædicatum conuenit toti ratione omniũ partium, nõ potest esse per formã distinctã, sed esse æquale, simile &c. conuenit ratione partium, ergo non potest conuenire per formam superadditam, ergo æqualitas, similitudo, &c. non est aliquid distinctũ, &c.

Maior probatur. Forma superaddita tribuit suum effectum formalem singulis partibus, sic albedo in pariete cuius omnes partes fiunt albæ; sic calor in manu, omnes enim eius partes dicuntur calidæ, ergo cum prædicatum conuenit ratione omnium partium, non potest esse a forma addita; alioquin singulæ partes eundem effectum reciperent, ac ipsum totum. Si igitur esse simile, æquale &c. conueniret per formam superadditam, album *A*, quod est simile albo *B*, quoad singulas suas partes esset simile, quod est falsum; & ternarius esset inæqualis binario, quo ad singulas partes, sicut esse album, quia conuenit subiecto per formam superadditam, conuenit, & tribuitur hic effectus singulis partibus eiusdem subiecti. hęc ratio probat etiam de relationibus tertij generis, vt patebit discurrenti.

Probatur etiam specialiter de tertio genere. scilicet mẽsuræ ad mensurabile, & mensurabilis ad mensuram, verbi gratia *scientia*, quæ est mensurabili ad obiectum, quod habet rationem mensuræ; vel enim loquimur de mensurabili ad mensuram, verbi gratia de *potentijs* respectu obiectorum, & actuum, & hoc pacto certum est potentias non dicere ordinem prędicamentalem, sed benè transcendentalem, cum respiciant suos terminos, non sub pura ratione termini; si autem loquamur de mensura ad mensurabile, mensura non dependet, neque ab illo perficitur, ergo nullam dicit relationem. Confirmatur, ideo Deus nullam dicit relationem ad creaturas, quia est omnino independẽs, neque perficitur ab illis.

287 Dices. Non potest intelligi scibile sine scientia, ergo dicit relationem realem ad illam Respondeo negando consequentiam. non potest enim intelligi, non quia dicat relationem, sed propter connexionem, quia scilicet scientia [illegible] est ad scibile, sicut non potest intelligi potentia sine possibili propter connexionem cum ipso: quæ connexio sumitur ex habitudine possibilis ad potentiam. non è contra; ita in casu nostro. hęc autem connexio est fundamentum cur concipiamus relationem mensuræ ad mensurabile: at de se nulla est relatio, sed tantum connexio.

Dices secũdo. Datur ordo in vniuerso, sed ordo est relatio realis, ergo. Respondeo dari ordinem in vniuerso, sed hunc ordinem nihil aliud esse, pręter ipsa absoluta sic, & sic disposita; ex qua ordinata coexistentia Intellectus fundat, & concipit ordinem, tanquam relationem. Vnde ordo à parte rei, est tantum fundamentaliter, non autem formaliter, quia à parte rei nihil est pręter ipsa absoluta.

Dices tertio. Esse propinquum, & esse remotum dicit relationem realem inter extrema, ergo verè datur relatio realis.

Respondeo negando antecedens, esse enim propinquũ, & remotum dicit ipsa absoluta vbicata talibus locis, ex qua vbicatione diuersa intellectus ad ipsam explicandam fundat, & concipit relationem propinquitatis &c. Vnde à parte rei propinquum, remotum, &c. non dicit relationem nisi fundamentaliter, non autem formaliter, quia hæc habetur tantum per Intellectum, atque adeo huiusmodi relationes, sunt relationes rationis, & secundum dici.

Concludo igitur totam hanc quæstionem pręter relationes prædicamentales secundi generis, nullam aliam posse assignari realem, sed à parte rei solum esse ipsa fundamenta, & terminos, ex quibus Intellectus mouetur ad explicandas illas Coexistentias vocibus relatiuis, atque adeo ad concipiendas relationes, quæ non excedunt limites relationis rationis.

Neq; hoc sequi voluntarias chymeras, vt supponit Vallius *loco citato*, sed est nolle suaderi nisi veris rationibus; vt decet bonos Philosophos.

Quomodo Relatio distinguatur à Fundamento. Quæstio Decima.

288 De hac quæstione sunt tres præcipuæ Sententiæ. Prima docet relationem esse solum distinctam ratione ratiocinata à fundamento, ita vt relatio sit quidem intrinseca in re, quæ relata dicitur, attamen non sit aliquid distinctum ab ipsa, sed ipsa met res non absolutè sumpta, sed vt respiciens, & ordinata ad aliud; sicque similitudinem vnius albi ad aliud, nihil aliud esse, nisi ipsam albedinem, vt aliam connotat, & respicit; distinguitur, igitur tantum ratione, quia eadem res solitariè, & absolutè sumpta dicit esse absolutum, prout verò respicit aliud, & illud connotat habet esse relatiuum, & relatiuè denominatur. Est Nominalium, & aliorum apud Suarez, quos ipse sequitur *disput. 47. sect. 2. num. 22.*

Impugnatur primo, hæc sententia. perit relatio saluo fundamento, ergo non distinguitur sola ratione. Probatur Consequentia, quæ sola ratione distinguuntur, nullo modo in re patiuntur separationem, ergo non potest corrumpi, quin totum corrumpatur.

Respondet Suarez, *num.* 23. cum corrumpitur relatio non corrumpi nisi solum terminum, quo corrupto tollitur denominatio relatiua, quæ includebat ipsum terminum, non autem corrumpi aliquid in re relata.

Sed contra. Tollitur denominatio relatiua, ergo corrumpitur aliquid in re relata. Probatur per principia ipsius met Suarez; nam non est denominatio extrinseca, ergo intrinseca, sed intrinseca non tollitur, nisi tollatur aliquid intrinsecum, ergo corrumpitur aliquid in re relata.

Secundo Impugnatur, quæ dicunt esse oppositum non possunt identificari, sed relatio, & forma absoluta habent esse oppositum, ergo non possunt identificari.

Respondetur, secundum eandem rationem non posse identificari, benè tamen secundum diuersam, sic albedo vt absolutè sumpta non est relatio, sed vt aliam respiciens, & sic secundum diuersam rationem. Sed contra ex eodem Suarez, *num.* 22. Relatio, v. g. Similitudinis non est aliud, quam albedo, vt aliam respiciens, ergo si relatio est idem cum fundamento, secundum eãdem rationem absolutam identificatur. Probatur Consequentia. Albedo vt aliam respiciens est relatio, & vt sic idem est, ac fundamentum, hoc autem est albedo absolutè sumpta. Ergo.

Impugnatur tertio. Ablato termino, vel remanet totum esse relationis, vel non; si remanet (vt tenetur fateri, 289
cum distinguatur sola ratione à fundamẽto; quod saluum supponimus) ergo remanet adhuc relatio, quod tamen implicat, cum relatio sit alicuius termini relatio; si non remanet, ergo non distinguitur sola ratione à fundamento.

Impugnatur quarto. Si relatio sola ratione distingueretur à fundamento, multa accidentia idẽtificarentur substantiæ, hoc autem implicat, ergo. Probatur maior, nam multæ relationes fundantur in substantia.

Respõdetur ex doctrina Suarez relationem fundatam in substantia esse accidens non physicum, & prædicamentale, sed prædicabile, & Logicum, hoc autem non implicat identificari.

Sed contra Instatur ex multis absurdis, quæ hinc sequũtur. Primo non est maior ratio de relatione fundata in vnitate qualitatis, ac Substantiæ. Secundo eadem species relationis fundata in identitate specifica contineret sub se relationes, quæ essent vera accidentia, & quæ non: quæ omnia sunt absurda.

Secunda Sententia docet omnem relationem distingui à fundamento realiter, vt res à re. Est Caietani *prima parte quæstione 28. articulo secundo.* Ferrarien. *quarto contra gentes, qu.* 14. & aliorum apud Suarez, *loco citato.*

Improbatur hæc sententia primo. Non sunt multiplicandæ distinctiones sine necessitate, sed nulla necessitas huius distinctionis, vt ex solutione argumentorum apparebit; ergo.

Secundo. Forma realiter distincta ab eo, in quo est, non potest acquiri sine noua actione, sed relatio sæpius nulla data actione ad ipsam, acquiritur, ergo.

Tertio. Tolleretur vnicum signum distinctionis modalis, quod in hoc consistit, vt quando vnum non potest conseruari per nullam potẽtiam ab alio separatum, solum modaliter distinguantur, sed relatio nec per suos auctores potest sine fundamento conseruari; si igitur vt res à re distingueretur, nullum esset signum prędictum.

Tertia Sententia docet relationem distingui modaliter tantum à fundamento. Est multorum maximè recẽtiorum apud Rubium *cap. 7. in hoc capite quæst.* 14. & Amic. *quæst. 5. dub. 2. art. 7. §. 3. Conclusio.*

Vnica

Vnica Conclusio. Relatio distinguitur tantum, vt modus, probatur. non distinguitur sola ratione, nec realiter rigorosè, vt probatum est, ergo remanet, vt distinguatur modaliter.

Secundò probatur: fundamentum potest esse sine relatione, non è cont ra, ergo est modus ipsius.

Tertiò; Relatio est aliquid de nouo adueniens realiter
290 rei relatæ, à qua intrinseca sumitur denominatio relatiua, sed non est aliquid realiter rigorosè distinctum adueniēs, ergo remanet vt sit modus. Confirmatur; nam Relatio determinat facitque rem aliter se habere, quam antea, ergo est modus.

Sed contra hāc Conclusionem Instatur primo, pro prima sententia ex Suarez *num.* 15. Si relatio esset aliquis modus posset per diuinam potentiam auferri, sed hoc implicat, ergo: probatur minor. nam positis duobus albis quocunque reali ablato, adhuc remanent similia, ergo relatio non potest auferri, & idem procedit de cæteris relationibus.

Confirmatur primò. Nam si relatio est aliquid distinctum de nouo productum, hæc productio non fit sine concursu Dei, sed Deus potest suspendere hunc concursum.

Confirmatur Secundò. Nam si esset aliquid distinctum de nouo adueniens, fundamentum mutaretur, hoc autem est contra Aristotelem *5. phys. textu* 10. dicentem relationem aduenire, sine rei mutatione; & ad relationem non esse motum ergo.

Ad Argumentum respondeo Deum posse auferre relationem hanc, vel illam, quia modaliter distinguitur, non tamen omnem relationem; quia posito fundamento, & termino, ablata vna relatione, statim alia pullulabit, sicut in figura respectu quantitatis. Ad primam Confirmationem Respondeo, Relationem propriè non fieri, sed resultare ex positione fundamenti, & termini; neque hanc resultātiam posse à Deo impediri propter necessariam connexionem; neque implicat dari hāc necessitatem in Deo, cum sit necessitas suppositionis, sicut necessitatur posita vltima dispositione formam producere.

Ad Secundam. Respondeo Fundamentum aliquo modo mutari, quia acquirit relationem, quam antea non habebat. Ad Aristotelem autem dico, esse intelligendum de mutatione propria, quæ habetur per aliquid, per se primo productum; huiusmodi autem non est relatio, quę tantum consecutiuè, & secundario fit posito termino, tanquam conditione sine qua non; & ideo dixit ad relationem non esse motum. Quantum ad hoc benè dicit etiam Vallius *loco citato cap.* 9.

Instatur Secundò, quia non videtur cui causæ sit assignanda efficientia huius respectus; Respondeo cum respectus habeatur per solam resultantiam, immediate esse tribuendam fundamento; mediatè verò producenti tale fundamentum; quia tunc posuit fundamentum in potentia proxima, vt producto termino illa relatio resultaret: & licet tunc egerit quantum potuit, non produxit tamen relationem, quia non aderant omnia requisita.

Instatur Tertiò, quia sequeretur in eadem re esse infinitos modos, quia v. g. vnum album habet relationes ad mille alba, quæ sunt, & quæ esse possunt. Sed Respondeo hæc, & similia argumēta non militare contra nos qui omnino negauimus relationes fundatas in primo, & tertio genere esse reales, sed tantum rationis. has autem non implicat esse infinitas.

Instatur Quartò, pro secunda sententia ex Amico *art.* 4. § *Dices.* fundamentum habet existentiam absolutam, & relatio relatiuam, ergo realiter distinguuntur. Respondeo negando consequentiam. Relatio enim est modus habens propriam existentiam, eo pacto quo existentia competit modis; & hæc existentia est relatiua, & est realiter, sed modaliter tantum distincta: & hoc sufficit, vt censeatur habere aliam existentiam ab existentia absoluta.

Multa Loca D. Thomæ afferuntur à Caietano *1. parte quæst. citata*, & etiam multæ rationes, quæ tamen omnia loca optimè explicari possunt de distinctione modali, & rationes vix vllam habent subsistentiam, ideo omitto. Afferuntur à Fonseca *5. Metaphys. cap. 15. quæst. 2. sect.* 3. Aduerto tamen ex Caietano *loco citato §. componere autē*; & deseruiet pro multorum argumentorum solutione; aliud esse loqui de relatione formaliter, & in modo significandi; aliud loqui de eadem secundum suum totum esse; Primo enim modo dicit tantum esse *Ad*, & immediatè non significat inesse, sicut cætera accidentia; Secundo vero modo vtrumque includit, quia est verum accidens cōueniens cum cæteris in esse *In*; quare cum dicitur relatio esse minimę entitatis, non facere compositionem &c. intelligite quoad modum significandi, & formaliter. hoc ipsum habes apud Amicum §. *ex quibus patet.*

Explicatur Natura Termini Relationis. Quæstio Vndecima.

EXplicata natura Relationis, & Fundamenti ipsius,
remanet explicandus Terminus, à quo omnis Rela- 291
tio, cum ad aliquem terminum sit Relatio, essentialiter pēdet: omnia autem, quæ ad ipsum pertinere videbuntur, præsenti quæstione comprehendam. pro qua sit.

Prima Conclusio. Terminus Relationis realis debet esse realis. Probatur primò hæc conclusio *ex quæst.* 1. Probatur secundo, ens reale non potest pēdere ab ente rationis, sed relatio pendet à termino, ergo Relatio realis non potest pendere à termino, qui sit ens rationis. Maior probatur. Ens reale nullam dicit dependentiam ab Intellectu ergo non potest pendere ab ente rationis, quod fit tātum ab Intellectu, alioquin penderet, & non penderet ab Intellectu. Confirmatur. Relatio est actualis ordo vnius ad alterum, sed nulla res ordinatur ad non ens, Ergo.

Dices ex Amico *quæst. 7. dubio 3. in principio.* Cognitio realis pendet ab ente rationis, dum cognoscitur v.g. *Chymera*; ergo pari modo relatio realis poterit pendere ab actu rationis. Respondeo negando consequentiam. Virtus enim Intellectiua, à qua principaliter est cognitio, est illimitata propter suam perfectionem ad totam rationem entis, ideo potest ferri etiam in non ens, dum tamen ad modum entis cognoscitur; & ideo illa cognitio terminatiuè non est realis. At nullum fundamentum relationis dicit ordinem ad ens rationis, quia nulla est ratio, cur ens reale ordinetur ad id, quod non est ens; quare non potest relatio realis habere terminum, qui sit purum ens rationis; alioquin cum relatio formaliter dicat puram respiciētiam, esset rationis, si talis sit terminus. Vide etiam Vallium *in hoc prædicamento quæst. 6. cap. 6. & 7.*

Secunda Conclusio. Terminus relationis realis debet esse actu existens. probatur primo ex Aristotele *in hoc capite* dicente, relatiua esse simul natura, ergo relatio requirit terminum actualem; alinquin non essent simul natura.

Secundo probatur. Relatio prædicamentalis est actualis dependentia à termino, ergo requirit terminum actualem. Probatur consequentia, quia quod actu non existit, non potest aliquid actualiter pręstare.

Tertio probatur. Si Relatio non requireret actualem terminum, sed tantum possibilem, aliquis posset dici pater omnium filiorum, quos potest producere, quod nemo dixit. Confirmatur, nam qui nunquam genuit, nec geniturus est, pater appellari posset.

Quarto probatur. Resultat relatio realis prædicamentalis solum posita actione, & passione, per quas producatur id, quod terminat relationem, ergo relatio requirit terminum actualem. Probatur consequentia, alioquin non esset necesse expectare actionem, & passionem.

Contra hanc Conclusionem vnicum argumentum vi-
detur posse habere vim, scilicet Relatio Transcendentalis 292
non requirit terminum actu existentem, ergo neque prædicamentalis. Probatur consequentia, nam sicut prædicamentalis est ordo vnius ad alterum, ita est Transcendentalis.

Confirmatur, nam necessitas actualitatis termini in prædicamentali non sumitur ex entitate relationis, nam hæc habetur ex fundamento, non ex ratione termini, quia terminus vt sic, tantum terminare debet; quod est denominatio extrinseca, quæ ei potest competere siue existat, siue non.

Ad Argumentum nego consequentiā, ad probationem Respondeo relationem transcendentalem, quia secūdum suum communem conceptum respicit terminum, vt aliquid circa ipsum efficiat, ideò posse illum respicere tantū vt possibilem; vt enim aliquid efficiatur supponitur id, à quo debet habere suum esse: ideo aliquando terminus respectus transcendentalis, est tantum possibilis, quia ordinatur ad terminum, vt ad quid per se efficiendum, atque

adeo possibilem: at ordo prædicamentalis est purus respectus ad terminum, & sola comparatio vnius ad alterum, & actualis, ideo requirit terminum actualem, sicut & quædam relationes Transcendentales, vt *vnio, Cognitio* &c.

Ad Confirmationem respondeo necessitatem illam oriri ex natura ipsius relationis prædicamentalis, quæ est talis naturæ, vt solum cōsurgat posito termino in esse actuali propter rationes assignatas, quæ quia non militant in transcendentali, ideo ibi non semper requiritur ista actualitas.

Tertia Conclusio. Terminus Relationis prædicamentalis semper realiter distinguitur à fundamento. Probatur primo. Relatio est forma, quæ refert vnum ad aliud, ergo debet distingui quod refertur, ab eo ad quod refertur. Probatur Consequentia, nam alietas non est nisi inter res distinctas.

Secundo probatur. Oppositio semper est inter distincta, sed fundamentum, & Terminus opponuntur, ergo debent distingui.

Tertio probatur. Si fundamentum non esset distinctum à termino, nec etiam distingueretur relatio, sed hoc implicat ergo. Maior probatur; nam Relatio vel est omnino idem cum fundamento, vel est modus illius, ergo si fundamentum est idem termino, eodem modo esset idem relationi, sicut est fundamento: quod autem implicet relationem non distingui à termino clarè patet; ideo enim dicitur Terminus, quia tantum terminat Relationem.

Quarto probatur. Relatio Prædicamentalis est tantum inter producentem, & productum: sed causa, quæ producit semper distinguitur ab effectu producto, ergo fundamentum & Terminus semper distinguuntur.

293 Sed Contra Instatur primo. Sicut nullo Intellectu cogitante res est ab alia distincta, ita est in se indistincta, & idem sibi, ergo est relatio realis identitatis. Respondeo negando consequentiam, est enim tantum relatio fundamentaliter, non formaliter propter rationes assignatas.

Instatur secundò ex Scoto *in 1. distinct. 31. quæstio. 1. & Quodlibeto 6.* Si in duobus parietibus poneretur eadem numero albedo, vtique esset relatio realis, ergo non requiritur distinctio realis. Respondeo negando Antec. relatio enim refert vnum ad aliud; & primo refert fundamentum, quam Subiectum. Quare cum fundamentum nempè albedo sit idem cum termino, non refert ad aliud, neque interest, quod subiecta materialiter sint distincta, dum formaliter sunt idem.

Aduerte tamen hanc distinctionem requiri tantum inter fundamentum, & terminum, non autem inter Subiectum, & terminum; si enim essent duæ qualitates in eodem subiecto, essent tamen similes relatione reali secundum eos, qui hanc admittunt in primo genere. Idem patet de Intellectu intelligente, & producente cognitionem in seipso, secundum enim potentiam actiuam fundat relationem, quæ terminatur ad se ipsum secundum potentiam passiuam. Vide Amicum *quæst. 7. dubio 5. §. dices. forma. In fine.*

Aduerte secundò, non requiri distinctionem realem inter rationes fundandi vniuersaliter; & si fundent relationes realiter distinctas: patet in actione, & passione, quæ non distinguuntur realiter, & tamen actio est ratio fundandi relationem producentis, & Passio ratio fundandi relationem producti, quę relationes realiter distinguuntur; & ratio à priori est, quia relatio non sumit suam specificationem à ratione fundandi.

Quarta Conclusio. Terminus Relationis est quid absolutum, non respectiuum. Est contra Caietanum *1. parte quæst. 13. artic. 7.* Probatur primo posito termino est Relatio, sed in illo priori Terminus non est relatiuus ergo relatio non terminat ad relatiuum formaliter. Minor probatur; nam non est relatiuus per relationem, quam terminat, quia nondum supponitur terminare (præter quam quod diceretur relatiuus tantum extrinsecè) non est relatiuus per aliam relationem, quia quacunque ablata adhuc potest terminare.

Probatur Secundò. Eodem modo terminat, quo causat relationem, sed illam causat vt absolutus, ergo terminat, vt absolutus. Maior patet. Minor probatur. *Filius* verbi gratia, productus prius natura causat relationem paternitatis, eo pacto quo relatio causatur à termino quam terminet: sed in illo priori est absolutus, ergo causat vt absolutus.

294 Probatur Tertiò. Eadem est ratio de fundamento, & de termino, sed fundamentum refert vt absolutum, ergo refert etiam ad absolutum. Et confirmatur primò. Ideò filius terminat relationem Paternitatis, quia fuit productus à patre, sed est productus vt absolutus, ergo vt absolutus terminat. Confirmatur secundo. Si terminus esset respectiuus, daretur processus in infinitum. Probatur: Terminus, vt terminat est respectiuus, ergo prius respectiuus, quam terminat; ergo alicuius Termini est respectiuus: & ille terminus rursus est respectiuus, ergo alius termini; & ille alius, iterum alterius, & sic in infinitum, v.g. si filius, vt respectiuus terminat relationem paternitatis, illa relatio, qua est relatiuus ad aliquem terminum refert filium, & ille, si est relatiuus ad alium terminum, &c.

Contra nostram Conclusionem Instatur primo ex Fonseca *quæst. 4. sect. 1. 5. Metaphys. cap.* 15. Petrus verb. gr. prius natura est Petrus, quam filius; ergo si terminat relationem Paternitatis, non vt filius, in illo priori in quo habet esse, & nondum est filius, prius natura Paulus erit pater, quam habeat filium, quod est absurdum. Respondeo prius natura Paulum producere Petrum, & Petrum produci prius natura, quam sit filius; attamen in illo priori nondum intelligitur paternitas, sed in secundo signo, in patre est paternitas, in filio filiatio independenter ad inuicem; hæc tamen paternitas terminatur ad illud esse absolutum filij, licet in illo signo filius sit; & filiatio terminatur ad esse absolutum patris, licet in illo signo sit Pater; & in hoc sensu dicuntur correlatiua simul natura, quia scilicet in eodem signo, in quo est relatio Paternitatis ad filium, est filiatio ad patrem; attamen non terminantur secundum illud esse relatiuum propter rationes allatas; & per hoc patet ad argumentum de simultate relatiuorum, immò si terminus esset relatiuus, non essent simul natura, nam terminus prius natura est, quam terminet.

Instatur Secundò ex eodem. Correlatiua, ponuntur in defioitione relatiuorum, ergo; quia relatiua terminantur ad correlatiua. Et Confirmatur, nam relatiua sunt simul cognitione. Ad argumentum negatur Consequentia: ideo ponuntur in definitione, quia Relatio totum suum esse habet ad correlatiuum, sed secundum esse absolutum, & materiale, secundum quod terminat, seu ponitur correlatiuum; quia statim ac terminat simul etiam oritur relatio ad prius relatiuum.

Ad Confirmationem dico esse simul cognitione non propter terminationem relatiuam, sed propter connexionem, quam habent ad inuicem, vt in termino oriatur etiam Relatio.

Instatur Tertiò ex eodem. In diuinis Relationes terminantur ad relatiua, non ad absolutum, quia secundum absoluta sunt idem, ergo & in creatis. Respondeo negando Antecedens: paternitas enim terminatur ad genitum, qui quidem genitus est constitutus filiatione; attamen non terminat, vt filiatio correspondet relationi referenti genitum ad generantem, seu vt habet rationem relationis prædicamentalis; sed secundum illud esse, quod in priori intelligitur habere, antequam referatur ad patrem; idem dicitur de patre respectu filij: vt sic autem non sunt idem, nam filius vt constitutus in suo esse personali distinguitur à patre, & secundum hoc esse terminat relationem Paternitatis.

295 Instatur Quartò. Relatiua sunt opposita essentialiter ad inuicem, ergo ratione relationis, quæ est in vtroque extremo, ergo terminus est relatiuus. Probatur vltima consequentia, quia alioquin non esset oppositus. Respondeo duplicem esse oppositionem formalem, & esse inter extrema, quæ mutuo referuntur, & terminatiuam, quia scilicet vnum se habet vt terminus ad relationem, qua aliud extremum refertur; & hac oppositione tantum relatiua necessario opponuntur, quare negatur prima Consequentia, quæ tantum procederet de oppositione formali, quæ per accidens se habet ad relatiua vnde ruit secunda Consequentia, & eius probatio, quæ tantum probat terminum non esse oppositum formaliter, quod nos vltro concedimus.

Vltima Conclusio. Relationes multiplicantur nume-

ro ad multiplicationem terminorum. Probatur primo Relatiua sunt simul natura, ergo ad multiplicationem terminorum multiplicatur relatio. Probatur consequentia. In generatione secundi filij, si non producitur noua relatio in patre, sed refertur per priorem relationem, illa relatio non est simul, sed prior natura relatione secundi filij.

Probatur Secundo. In productione noui filij ponitur noua ratio fundandi, & nouus terminus, ergo noua relatio. Probatur Consequentia, alioquin illa noua ratio fundandi frustaretur.

Probatur Tertiò. Si per vnicam relationem Petrus esset pater decem filiorum, mortuo vno, vel altero, adhuc esset pater decem, sed hoc est absurdum, ergo. Maior probatur. per paternitatem dicebatur pater, sed eandem omnino immutatam habet, ergo adhuc dicetur Pater.

Probatur Quartò. Relatio ad primum filium terminatur tanquam ad suum terminum adæquatum, ergo cum alius filius ponitur, non potest eandem terminare. Confirmatur, in vtroque filio est diuersa ratio fundandi, & diuersus Terminus, ergo diuersa etiam erit Relatio.

Instatur Primò. Sequeretur idem Subiectum posse habere relationes in infinitum. Probatur Consequentia: nam aliqua causa potest producere effectus infinitos successiuè, ergo, si distinctas haberet relationes, haberet infinitas. Respondeo nullam causam posse producere effectus infinitos, & dato quod posset, posset etiam relationes infinitas, qui enim potest maius, potest & minus, sed maius est producere effectus infinitos. Addo quod & si vnica poneretur, attamen deberet æquiualere infinitis; atque adeo in eandem difficultatem offendunt etiam aduersarij.

Instatur Secundò, ex Aristotele 5. *Metaph.* 10. Implicat in eodem Subiecto dari plura accidentia solo numero differentia, ergo neque in eodem indiuiduo esse possunt plures relationes paternitatis. Respondeo negando consequentia. Aristoteles enim intelligitur de accidentibus, quæ eumdem omnino effectum præstant, vt plures calores ex quibus tantum vnus coalescit, non autem de illis accidentibus, quæ diuersos effectus præstant, vt duo respectus, qui diuersa extrema referunt, & connectunt. Idem patet de speciebus intentionalibus, quæ solo numero differentes recipiuntur in eodem Subiecto.

Pro complemento huius quæstionis quæri posset, à quo speciem sumant relationes. Respondeo sumere speciem à fundamento, & à termino formaliter sumptis scilicet sub illa ratione formali, sub qua relatio refert vnum ad aliud; patet hæc responsio in relationibus paternitatis, similitudinis, æqualitatis, &c. in quibus omnibus diuersum est fundamentum specificè, & etiam terminus formaliter sumptus. Videte Amicum *quæst.* 7. *dub.* 7.

De Proprietatibus Relatiuorum. Quæstio Duodecima.

296 PRo totali complemento huius Capitis remanerent explicandæ proprietates Relatiuorum, quas in Summa assignauimus ex Aristotele. Prima est. Relatiua habere contrarietatem; quæ proprietas verificatur tantum de aliquibus, verbi gratia. de Virtute respectu Vitij, non autem de omnibus, nam duplum, & dimidium nullam dicunt contrarietatem; immò contrarietas quando reperitur non est inter relationes ipsas, sed potius inter relatiua materialiter sumpta; dicuntur igitur contraria relatiua, potius secundum vulgi opinionem.

Secunda Proprietas est, Relatiua aliquando suscipere magis & minus; (dicitur aliquando, nam de omnibus certum est non verificari, duplum, enim non dicitur magis duplum respectu parui, quam respectu maximæ quantitatis) videtur autem verificari in qualitatibus, & quantitatibus, si enim sit calor vt sex, & vt octo, sunt similes; si vero vnus augeatur, aut minuatur alter, fiunt magis similes, atque adeo datur magis & minus in relationibus; quod tamen est intelligendum vt explicat Suarez *sect.* 18. *numer.* 3. non quod relatio ipsa per gradus augeatur, aut minuatur sed solum quia ipsa fundamenta magis vel minus fiunt similia, æqualia &c. hoc autem non habet locum in nostra sententia, qui posuimus Relationem realem tantum in secundo genere, in quo certum est vnam paternitatem v.g non esse magis, quam sit alia.

Tertia Proprietas. Relatiua dicuntur ad conuertentias. Quod est dicere vnum relatiuum explicari per ordinem ad aliud; pater enim explicatur per ordinem ad filium, & filius ad patrem, & hæc est communis etiam Transcendentalibus; immò, & rationis. Notate tamen quod non dicuntur relatiua dici conuertibiliter, sed ad conuertentiam, quia tunc diceretur conuertibiliter, quando in recto inuicem conuerterentur. vt *homo* & *rationalis*.

Quarta Proprietas. Relatiua sunt simul Natura. Quia scilicet in eodem instanti, in quo vna relatio ponitur, ponitur & alia, & vna ablata, altera aufertur, nec vna dependet ab altera tanquam causa: quæ duo necessaria sunt ad simultatem naturæ. hæc proprietas propriè conuenit relatiuis mutuis; in eodem enim Instanti, quo *pater* fundat paternitatem, *filius* fundat filiationem, & ad inuicem terminantur; potest conuenire & non mutuis, si debitè sumantur, quod est dicere, si eodem modo accipiantur extrema, scilicet vtrumque actu, vel vtrumque potentia; sicut enim eo ipso, quod ponitur, & aufertur pater ponitur, & aufertur filius ita eo ipso quod ponitur, & aufertur scientia actu, ponitur, & aufertur scibile actu, non è contra.

Vltima Proprietas est. Vnum relatiuum non posse perfectè cognosci, quin cognoscatur & aliud, quia relatio necessario est ad terminum, & essentialiter; non potest autem cognosci perfectè, nisi cognoscantur ea, ex quibus essentialiter pendet, vel potest etiam dici, quod non cognoscatur vnum relatiuum formaliter, quin & aliud propter conomitantiam; non enim cognoscitur paternitas, quin statim cognoscatur & filiatio; & dicuntur etiam relatiua esse simul definitione, quia scilicet formaliter vnum relatiuum definitur ad aliud relatiuum; neque hinc obstat, quod definitio sit tradenda per notiora, hoc enim verificatur, cum traditur per ea, quæ in recto ingrediuntur, non autem per ea, quæ tantum in obliquo, vt in casu nostro. De Relatione Satis.

CAPITIS DE QVALITATE

S V M M A.

PRimo *Aristoteles explicat quid sit Qualitas, dicens Qualitatem esse, qua æquales reddimur.*

Secundo affert quatuor species qualitatis. Primam dicit Habitum, & Dispositionem. Secundam Potentiam naturalem, & Impotentiam. Tertiam Qualitates passiuas, ac passiones, Quartam Figuram, & Formam.

Tertio affert descriptionem Qualis dicens, Qualia esse, quæ à qualitatibus denominatiuè dicuntur.

Quarto affert Proprietates qualitatis dicens, qualitates habere contrarium, licet non conueniat omnibus, Secundo suscipere magis & minus, quod etiam non omnibus qualitatibus competit. Tertio qualitates esse fundamentum similitudinis, & dissimilitudinis.

Vltimo tandem in calce Capite soluit quandam difficultatem de Habitibus, quomodo pertineant ad hoc prædicamentum, cum Habitus dicatur ad aliud, atque adeo spectare videatur ad Prædicamentum ad Aliquid. Hæc Aristoteles.

Explicantur Species qualitatis, Ipsiusq; Proprietates. Quæstio Tertia decima.

297 TRadit Aristoteles definitionem Qualitatis ab effectu dicens, *Qualitatem esse, qua reddimur Quales*; quæ definitio, vt videatur tradita per proprium effectum, & non per effectum communem alijs accidentibus, scilicet per affectionem subiecti, sic est intelligenda ex Albert. *in predicam. cap.* 1. scilicet per Qualitatem nos reddi perfectos, tam in essendo, quam in operando; hoc enim modo reddere quales, est proprium solius Qualitatis.

Primam Speciem Qualitatis distinguit Aristoteles in duas alias species, scilicet in Habitum, & Dispositionem: Habitus autem dupliciter potest sumi. Primo pro indumento, & vestitu corporis; & hoc pacto hic non sumitur. Secundo potest sumi pro Qualitate, qua reddamur dispositi ad agendum; & hoc pacto sumitur, & vt sic sumptus definitur, habitum esse Qualitatem difficiliter mobilem, quæ scilicet, cum sit firmiter radicata, haud maxima facilitate potest auelli. Huiusmodi sunt omnes virtutes, & vitia, scientiæ &c. Dispositionem vero dicit esse, qualitatem, quæ non est diuturna, sed faciliter potest abijci, & amitti, & tales numerãtur frigiditas, caliditas, sanitas, &c. quæ faciliter possunt amitti. Nomine autem dispositionis, vt benè Conimbricenses *hic* §. *sunt autem*, non intelligit dispositionem lato modo sumptam, prout dicit formam afficientem benè, vel malè subiectum, hoc enim modo Habitus est dispositio; sed sumit dispositionem strictè contradistinctam ab habitu, prout dicit Qualitatem non difficilè mobilem, vt Habitus.

Secunda Species est naturalis Potentia, & Impotentia. Nomine autem potentiæ intelligitur, vt notat Toletus *in hoc capite Notab.* 3. Promptitudo quædam ad aliquid facilè agendum, sic Luctatores dicuntur habere quamdam naturalem vim ad Luctandum, vel etiam intelligitur quædam naturalis vis, qua fortiter resistitur contrarijs, tali pacto ferrum per duritiem resistit diuisioni. Nomine autem Impotentiæ intelligitur quædam potentia, qua difficiliter aliquid agitur; talis est vis infirmi ad currendum; & intelligitur etiam quædam vis, qua facilè suscipitur, quod in propriam perniciem tendit, sic molliries in butyro, qua facilè diuiditur. Ex quo patet quod licet hæ duę vltimę vocentur Impotentiæ, non tamen esse quid priuatiuum, seu negatiuum, sed positiuum: at ita vocantur, quia potentia agendi difficiliter, & potentia non resistendi, potius, & melius dicuntur Impotentia agendi, & resistendi. Differt autem hæc species à pręcedenti, quia sub hac comprehenduntur tantum principia naturalia, non autem acquisita.

Tertia Species est Passibilis Qualitas, & Passio. Qualitas autem tripliciter dici potest passibilis. Primo, quia introducatur in Subiectum cum passione. Secundo quia sit causa passionis. Tertio quia sit effectus passionis, & hic secundo, & tertio modo sumitur passibilis. Primo enim modo competit etiam cęteris accidentibus; quia vero huiusmodi passibiles Qualitates aliæ sunt à causa, & passione durabili, aliæ a passione, quæ pręsto transit, primas vocat Qualitates passibiles. Secundas verò passiones, quia vt dicit Toletus huiusmodi qualitatibus denominamur simpliciter quales, qui enim ruborem contrahit ex verecundia, non dicitur rubeus, sed passus ruborem. 298

Quarta species est Figura, & Forma. Quid intelligat Aristot. intelligat nomine Figuræ, & Formæ varię sunt sententiæ apud Tolitum *hic* §. *Quartum vero*. Vbi ipse cum Simplicio statuit per figuram intelligere Aristotelẽ eam, quæ resultat in quantitatibus Mathematicis, per formam verò eam figuram, quæ tantum in corporibus materialibus reperitur.

Primam Proprietatem assignat Aristot. Qualitatibus, scilicet habere contrarium; hoc pacto in calore, cui contrariatur Frigus, vel albo, cui contrariatur nigrum; & addit hoc non omnibus qualitatibus conuenire, viridi enim nihil est contrarium, & sic de cæteris medijs coloribus.

Secundam Proprietatem dicit esse, suscipere magis, & minus, scilicet intendi, & remitti. Quæ proprietas nec etiam competit omnibus Qualitatibus, & si in concreto accipiantur, non enim vnum quadrum dicitur magis quadrum, quam aliud; benè autem dicitur magis calidum.

Tertiam denique Proprietatem assignat, quæ maximè proprietas est, scilicet, vt secundum Qualitates res dicantur similes, sicut secundum quantitatem dicuntur æquales: non tamen similitudo, & dissimilitudo sunt qualitates, sed passiones Qualitatis ad aliud prędicamentum pertinentes, videlicet ad predicamentum ad aliquid. Multa quęri possent hic de qualitate, sicut quærit Suarez *disp.* 43. verum non sunt huius loci, sicut nec etiam agemus de cęteris sex prędicamentis; etenim de actione, & Passione ad Phys. spectat; cætera vero videri possunt apud Expositores; pręterquam quod sparsim in progressu Philosophię aliqua de ijs etiam dicemus.

TRACTATVS TERTIVS
Qui est de Post Prædicamentis.
Capitum de Post Prædicamentis
SVMMA.

PRimo Aristoteles vsque ad textum sextum explicat Oppositionem, quæ quadrupliciter contingere affirmat. Aliqua enim dicuntur opposita vel relatiuè, vt pater, & filius, vel contrariè, vt Calor, & Frigus, vel priuatiuè, vt visus, & cæcitas, vel contradictoriè, vt sedere, & non sedere.

Secundo, circa oppositionem comparat ipsas ad inuicem, & quomodo ad inuicem differant, explicat.

Tertio tandem à textu nono affert quinque proprietates oppositionis contrariè.

In secundo Capite Post Prædicam: affert Aristoteles quinque modos, quibus aliquid altero dici potest prius, scilicet tempore; existendi consequentia, ordine; dignitate, & natura.

In tertio Capite affert tres modos, quibus aliqua dicuntur esse simul, tempore scilicet, natura, & diuisione.

In quarto Capite enumerat sex species motus, quæ sunt Generatio, Corruptio, Accretio, Decretio, Alteratio, & Locatio, seu motus localis.

In vltimo Capite ponit octo modos habendi, vt explicabitur infrà.

Explicantur quæ spectant ad post Prædicamenta. Quæstio Vnica.

299 QVia Aristoteles in explicandis Prędicamentis aliqua dixit de Oppositione, Prioritate, & alijs, quæ ibi vix attigit, ideo post prædicamenta statim de ijs propria Capita instituit, quæ ideo Postprędicamenta appellantur, & de quibus nos acturos promisimus. Ideo

Notandum est pro explicatione Capitis de Oppositione, duplicem esse Oppositionem. Vnam complexam, & Logicam, alteram incomplexam, & Physicam. Logica est, quæ reperitur inter Enunciationes, & explicauimus in Introductione. Physica, vt notant Conimbricenses *hic quæst. vnica art.* 1. sumitur dupliciter strictè; quæ sic sumpta dicit repugnantiam, inter extrema determinata, & definita. Secundo potest sumi latè, pro diuersitate, & distinctione

ctione aliquorum, quorum vnum non est aliud, & ei opponi dicitur: sumpta igitur physicè oppositione strictè quatuor species ei tribuit Philosophus, scilicet relatiuam, contrariam, priuatiuam, & contradictoriam.

Oppositio relatiua est inter ea, quæ ita se habent, vt eorum esse sit ad aliud, & ad aliud referatur; inter id autem, quod refertur, & id, ad quod refertur est talis oppositio, scilicet inter relatiuum, & eius terminum, seu correlatiuum, vt pater, & filius relatiuæ opponuntur, vt in præteritis sufficienter diximus.

Oppositio contraria est inter ea quæ non sunt ad inuicē relatiua, attamen sunt sibi inuicem contraria, sic calor, & frigus sunt contraria; non tamen dicimus frigus caloris, nec calorem frigoris, & per hoc distinguitur à relatiua; à priuatiua, & contradictoria, distinguitur eo quòd vtrumque extremum oppositionis contrariæ sit positiuum, non vero in illis, vt patet. Et addit Aristoteles quod contrariorum aliqua ita respiciunt proprium subiectum, vt aliquod eorum semper insit: & hæc vocantur sine medio: aliqua verò ita respiciunt, vt non semper aliquod ipsorum insit, vt album, & nigrum, potest enim dari corpus, quod de neutro participet, sed sit fuscum v. gr. & hæc vocantur cum medio.

300 Eorum quæ opponuntur contrariè quinque proprietates assignat Aristoteles in fine huius capitis. Prima est vnum quodque contrariorum semper habere vnum contrarium, aliquando tamen habere etiam plura: bono enim solum malum est contrarium, timiditati vero contraria est audacia, & Fortitudo.

Secunda Proprietas est. Contraria non necessariò esse simul; vnum enim esse potest sine alio, sic calor sine frigore.

Tertia Proprietas est. Contraria non posse simul in eodem subiecto, scilicet in eadem parte subiecti, seu vt habet Toletus, contraria non posse simul denominare absolutè idem subiectum, vel enim dicetur calidum, vel frigidum.

Quarta Proprietas est. Contraria semper versari circa idem subiectum: hæc tamen identitas potest esse, & in specie, vt virtus, & vitium in homine; potest etiam esse in genere, vt calor, & frigus in aqua, & in igne specie differentibus; & per hoc differt hæc oppositio à priuatiua, quorum extrema semper respiciunt idem subiectum saltem specie idem. Videte Toletum *hic §. priuatio verò.*

Quinta Proprietas est. Contraria vel collocari sub eodem genere, vt albedo, & Nigredo, vel sub generibus cōtrarijs, vt Iustitia, & Iniustitia, vel denique sunt ipsa genera contraria multarum specierum.

Oppositio priuatiua est inter ea, quæ se habent, vt Habitus, & priuatio in subiecto apto talem habitum habere; semper autem versantur circa idem subiectum, sed ordine quodam, quia non possunt simul esse in eodem subiecto, & quia ab habitu semper fieri potest transitus ad priuationem, non tamen è contra; non enim à morte fit transitus iterum ad vitam; vnde est illud axioma, *à priuatione ad habitum non datur regressus*, quod intellige cum Diuo Thoma 8. *Metaph. ca. 5. lect. 4. §. secundam dubitationem mouet*, de illis priuationibus, quæ respiciunt subiectum cum hoc ordine, vt prius insit habitus: vel intelligire cum Toleto *hic cap.* 11. §. *Quæstio, &c.* à priuatione potentiæ, proximę, vel remotæ non dari regressum ad habitum, non autem à priuatione actus, ad quem semper datur regressus, si non ad eundem numero quod implicat, tamen ad eundem specie: intelligire etiam de regressu immediato non mediato, nam ex vino fit acetum, & ex aceto fit aqua, postea aqua infusa vino fit vinum vt 8. *Metaphys. cap. 5.* & per hoc etiam differt oppositio priuatiua.

Vltima oppositio est contradictoria, quæ est maxima omnium oppositionum, & est affirmatio, & negatio respectu eiusdem, vt sedere, & non sedere; atque cum consistat in affirmatione, & negatione respectu eiusdem eodem modo sumpti, necesse est semper alterum esse verum, alterum falsum, quia est impossibile idem esse, & non esse. Et hinc patet veritas illius axiomatis, *inter contradictoria nō dari medium*; non enim potest dari natura positiua, quæ simul sit, & non sit; neque cui competat negatio ipsius esse, & ipsum esse: Quod non habet locum in cæteris oppositionibus; potest enim dari casus, quod neutrum extremum sit verum; sic Petrus antequam sit, nec est pater, nec filius, nec calidus nec frigidus; catulus ante nonum diem neque est videns, neque cæcus.

Post oppositionem ponit in sequenti capite quinque 301
modos, quibus vnum dicitur prius altero. Prima Prioritas est secundum tempus, scilicet quia prius productum magis durauit. Secunda Prioritas est secundum subsistendi Consequentia, qua scilicet vnum aliud infert, non tamen infertur; hoc pacto superiora dicuntur inferioribus priora. Tertia Prioritas est secundum ordinem, quia scilicet natura postulat, vt vnum in ordine sit prius altero; sic præmissæ sunt priores conclusione. Quarta Prioritas est secundum dignitatem, vel naturalem, vt homo Leone, vel constitutione, hominum, vt Dominus seruo. Quinta Prioritas est secundum causalitatem, quia scilicet vnum est causa alterius, licet non sit prius tempore, sic homo est prior risibili: hic vltimus modus, sicut ~~secundis, & tertijs~~ vocantur priora secundum naturam.

In tertio Capite ponit tres modos quibus aliqua dicuntur simultatem habere. Primo enim aliqua dicuntur simul tempore, quæ scilicet eodem tempore generantur, & sunt. Secundo simul Conuenientia, quæ mutuo se inferunt, in obliquo, et vnum non est causa alterius, vt sunt omnia relatiua formaliter accepta, vt diximus *cap. ad aliquid*. Tertio aliqua sunt simul diuisione, quia scilicet eandem rem æqualiter, & secundum eandem participationem diuidūt, & differentiæ respectu eiusdem generis, quæ immediatè diuidunt, vt rationale, & irrationale.

Quoad quartum Caput de speciebus motus. Generatio est qua fit substantia. Corruptio, qua desinit, augmentum, quo augetur quantitas; decretio, qua minuitur; alteratio quæ terminatur ad qualitatem, & Motus Localis, qui terminatur ad Locum.

Quoad vltimum Caput, varios modos habendi numerat Aristoteles; aliquis enim habere potest. Primo qualitatem, vt scientiam. Secundo quantitatem, vt ~~tertios~~ cubitos. Tertio aliquid adiacens toti corpori, vt vestem. Quarto aliquid adiacens tantum alicui parti corporis, vt annulum in manu. Quinto aliquam partem, vt corpus membra. Sexto aliquid contentum, vt Amphora aquam. Septimo possessionem, aut agrum. Octauo vxorem alios modos habendi enumerare Aristotelem *5. Metaphys. cap.* 23. affirmat Ruuius *hic capite 15. in fine.* Verum hæc sufficiant, ne longius protrahamus hunc Tractatum.

Tractatus, & Quæstiones in Libros Posteriorum Analyticorum.

POst breuem explicationem Prædicamentorum, quæ ad primam Intellectus operationem dirigendam tradidisse Aristotelem ex D. Thoma adnotauimus, ordo videretur exposcere, Libros Perihermenias, & Priorum explanare, quibus reliquæ Intellectuales operationes dirigi haud dubium; attamen quoniam, quæ ex his necessaria videbantur in Introductione sufficienter exposuimus, vt dictum est in Proœmio, ideò consulto his omissis, Libros Posteriorum ingredimur, in quibus veram formam veræ demōstrationis, qua euidenter scientias adipisci queamus, cum Aristotele trademus. Gratia autem facilioris methodi præmissis primo breuiter ijs, quæ à Doctoribus in Prolegomenis horum Librorum solent disputari, totam hanc materiam in duos Tractatus diuidemus. In vno agemus de Pręcognitionibus ad Demonstrationem prærequisitis ex Aristotele *cap.* 1. In altero de Demonstratione ipsa; & quoniam nō omnia, quæ in his Libris tractat Philosophus intendimus explicare, ideò tātum illa Capita ad summam redigemus, & afferemus, quæ materias continebunt, de quibus successiuè quæstiones mouebūtur ad naturam Demonstrationis intelligendam.

Prolegomena in Libros Posteriorum.

CIrca Prolegomena quatuor vidēda sunt. Subiectum,
Necessitas, Inscriptio, & dignitas. Quoad subiectum 302
dicendum cum Toleto *hic quæst. 1. Conclusione* 1. Demonstrationem esse subiectum, hoc enim videtur intendisse Aristoteles, dum 1. *priorum cap.* 10. ait, suum intentum esse agere de demonstratione. Postea *cap. 4.* ait prius se acturum de syllogismo in Communi; eo quod omnis Demonstratio sit syllogismus, non verò è contra. Secundo pro-

batur, nam omnia, quæ in his libris pertractantur ad demonstrationẽ reducuntur, vt apparebit ex progressu, ergo Demonstratio est subiectum, id enim est subiectum, vt in Tractatu sequenti parebit, ad quod reducuntur ea, quæ in tali scientia afferuntur.

Dices cum Auerroe. Agitur hic de definitione, ergo etiam definitio spectat ad obiectum horum Librorum. Respondeo Aristotelem hic agere de definitione, prout est medium demonstrationis, non autem agitur de definitione secundum se, vt patebit ex dicendis.

Necessitas horum Librorum apparet, & sumitur ex necessitate scientiarum; si enim scientia est habitus acquisitus per demonstrationem, vt alibi docuit Aristoteles, & demonstratio est principalius instrumentum, quo acquiritur, vtique non nisi magna necessitate necessarij erunt hi libri, in quibus de Demonstratione agitur. Præter quam quod ferè tota Logica est ad scientias comparandas, media Demonstratione, quæ si non esset necessaria, nec Logica ipsa.

Inscribuntur hi Libri *Posteriores Analytici*, ab *Analisi* nomine Græco, resolutionem importante; dicitur autem resolutio, cum aliquod compositum distinguimus, & resoluimus in suas partes. Dupliciter autem potest hoc contingere realiter, v. g. cum domum resoluimus, vel potius dissoluimus in ligna, Lapides, &c. vel ratione; quærendo, & inuestigando principia, & causas alicuius compositi, tantum Intellectu illud distinguente, quod etiam dupliciter pręstare possumus. Pimo cum in mente proposito aliquo fine, inuestigamus media, quibus comparare possemus, quare cum hæc resolutio habeat pro fine finem ipsum, vt opere habendum, dicitur practica. Secundo fit hęc resolutio. cum proposita aliqua conclusione monemur ad principia inuestiganda talis conclusionis. Et quia in hoc tantum cognitionem habemus pro fine, dicitur resolutio specularina. Quoniam verò, quando habemus aliquã conclusionẽ, v.g. *homo est risibilis* possumus quærere, vel causam realem, & in essendo (vt dicunt) talis conclusionis, & etiam causam in cognoscendo, per quam huius conclusionis in cognitionem venimus: cum resoluitur in causas in essendo, vocatur resolutio Mathematica, eo quod sæpissimè hac vtantur Mathematici; quando vero resoluitur in principia in cognoscendo, vocatur resolutio Logica: quæ pariter dupliciter potest euenire; duo enim concurrunt, cum aliquam conclusionem cognoscimus, primo figura, & modus. Secundo propositiones ipsæ, prout stant sub tali figura, & Modo.

Resoluere Conclusiones in modum, & Figuram, quibus constare debet syllogismus, docemur ab Aristotele in Libris Priorum Analyticorum; resoluere verò in propositiones tales, & tales, &c. docemur hic. Igitur Ideo vocantur *Analytici*, quia docemur resoluere Conclusionem in principia: Quia vero docemur resoluere non in Figuram, & modum, sed in principia ipsa, & propositiones secundũ quasdam conditiones particulares, vocantur *Posteriores* ad differentiam præcedentium, qui vocantur *Priores*, eo quòd ibi doceamur resoluere in Figuram, & modum, propositiones &c. in communi; communiora autem sunt priora particularibus. patet igitur Titulus.

Quoad dignitatem. Dicendum videtur cum Conimbricensibus, *Proœmio in Post.* hos Libros esse dignissimos tum ratione materiæ de qua agitur, tum ratione certitudinis; agitur enim de Demonstratione, quæ primum locum sibi vendicat inter omnes disputandi modos, vt patet; agitur etiam de natura Demonstrationis, quæ certissimam cognitionem parit, non opinatiuam, vt syllogismus probabilis; quare ex vtroque capite resultat summa dignitas horum Librorum inter cæteros.

TRACTATVS PRIMVS
Qui est de Præcognitionibus.

Primi Capitis Posteriorum
S V M M A.

IN hoc Capite primo Aristoteles explicat, & probat omnem Doctrinam fieri ex cognitione præexistente.
Secundo docet quid debeat præcognosci, & quibus modis.
Tertio docet quaenam sit præexistens cognitio.
Quarto. Quomodo eadem scientia partim præhabeatur, partim de nouo acquiratur.
Vltimo tandem soluit quadam dubia.

Quid, & quotuplex sit Præcognitio. Quæstio Prima.

303 NOtandum primo pręcognitionem, si vim nominis attendamus, nihil aliud innuere, nisi cognitionem ante cognitionem, & hoc lato modo acceptã; quoties igitur aliquam cognitionem habemus alia prius habita, illa prior pręcognitio vocari poterit; quod accidit multis modis, vt tradit Vallius *hic disput.* 1. *parte prima capite primo.* Si vero sumatur, vt eam sumpsisse videtur Aristoteles, sic posset describi. Est præuia notitia, per quam dirigimur ad consequendam aliquam doctrinam, siue illam efficiendo, siue tantum ad illam dirigendo. Ex quo

Notandum secundo huiusmodi præcognitionem diuidi in dirigentem, & agentem. Dirigens est, quæ prærequiritur ad doctrinam adipiscendam; non quod illam efficiat, sed tanquam conditio sine qua non. Agens vero est illa, quæ doctrinam parit, & causat, sicut in naturalibus ad agendum requiritur, & agens, & approximatio eiusdem ad passum, sed approximatio non influit, sed est tantum pura conditio, sine qua non ageret agens. Prima comprehendit præcognitionem subiecti *Quod sit, & quid sit*, & similiter passionis, *Quid sit*. Secunda comprehendit præcognitionem *An sit* seu *quod sit* principiorum.

Notandum tertio præcognitionem *Quid sit* diuidi *in quid nominis, & in quid rei*. *Quid nominis* est cognitio rei per nomen significatæ, sed in confuso; *Quid rei* est cognitio eiusdem rei, sed determinatè distinctè, adæquatè, perfectè. Item præcognitio *Quod sit*, seu *an sit* diuiditur in *an sit subiecti*, cum scilicet præcognoscitur existentia subiecti, & in *an sit principiorum*, scilicet eorum veritas præcognoscitur, modo quo explicabitur. His notatis, cum tot sint, quæ præcognoscuntur, quæritur quot sint præcognitiones.

Prima Conclusio. Si præcognitiones sumantur materialiter, seu ratione obiecti, tot sunt præcognitiones, quot statuemus præcognita. patet hæc Conclusio; hoc enim pacto sumptis præcognitionibus, ipsarum vnitas, vel discretio pendet ab his, quæ præcognoscuntur, ergo quot erunt quæ præcognoscantur, tot erunt præcognitiones.

Secunda Conclusio. Si præcognitiones sumantur formaliter, scilicet in ratione modi cognoscendi sunt tantum duæ, videlicet *an sit, & quid sit*. Est Aristotelis *hic*, & Interpretum communiter. Probatur; eadem pręcognitio *an sit* conuenit subiecto, & principijs, & eadem *quid sit* competit subiecto, & passioni, ergo tantum duæ præcognitiones. Consequentia patebit ex sequentibus, vbi statuetur tria tantum esse præcognita. Antecedens probatur, nihil aliud est præcognoscendum de principijs, nisi ipsa habere esse eo modo, quo sibi competit; sed hoc modo etiam de subiecto. Item de passione solum præcognoscendum quid significet, sed hoc etiam de subiecto, ergo.

Sed contra Instatur. Præcognitio, *an sit*, respectu subiecti

biecti

biecti est de ipsius existentia, & principiorum de ipsorum veritate, ergo non eodem modo præcognoscuntur, ergo plures præcognitiones, quam Duæ.

Ad argumentum distinguo primum consequens, non præcognoscuntur eodem modo materialiter, & conceditur consequentia; nam esse vnius est diuersum ab esse alterius; non cognoscuntur eodem modo formaliter, & negatur consequentia, sicut enim de Subiecto debet præcognosci an habeat illud esse, quod requiritur, vt habeatur de ipso scientia; ita de principijs, an habeant illud esse, quod requiritur, vt per ipsa habeatur Scientia: quod verò hoc esse sit veritas connexionis prædicati cum Subiecto, spectat ad materiale respectu præcognitionis non ad formale; prouenit enim ex eo, quod principia sunt entia complexa, subiectum incomplexum, hinc ruit secunda conseq.

Quot sint Præcognita, & quibus modis Præcognoscenda. Quæstio Secunda.

304 PRima Conclusio. Præcognita sunt tantum tria. Probatur. Tot sunt præcognita, quot sunt ea, quibus cognitis generatur scientia, sed hæc sunt tantum tria, scilicet Subiectum, Passio, & Principia, ergo. Minor in qua est totus cardo argumenti, probatur. v.g. sit quęstio, *an animus sit immortalis*, cognito animum esse, & quid significet; item quid significet Passio, nempè immortalis; postea cognita existentia horum principiorum; *omnem actum immixtum materia esse immortalem*, & *animum esse actum huiusmodi*, impossibile est non dari scientiam illius quæsiti; *Animum esse immortalem*, ergo tria tantum sunt præcognoscenda ad scientiam habendam.

Dices, nisi præcognoscatur medius Terminus v.g. in Demonstratione allata ly *actus immixtus materia*, non præcognoscerentur existentia principiorum, ergo saltem quatuor sunt præcognoscenda. Respondetur medium non constituere quartum præcognitum, quia simul in pręmissis, vt ipsorum pars præcognoscitur.

Dices secundo ergo nec subiectum, & passio erunt pręcognoscenda, quia sunt partes principiorum. Respondeo disparem esse rationem, subiectum enim, & prædicatum sunt partes quæstionis, ideo prius debent præcognosci, vt postea accipiantur principia ad quæstionem resoluẽdam.

Dices tertiò. Sunt duæ præmissæ, quæ debent præcognosci, ergo duo constituunt præcognita. Confirmatur nam debet etiam cognosci Figura, seu dispositio ipsarum. Ad argumentum Respondeo, licet sint duæ præmissæ, tamen vnum antecedens conficiunt, ideo vnum tantũ constituunt præcognitum. Ad Confirmationem Respondeo, præcognitionem Figuræ, seu bonitatis Consequentiæ cõtineri sub præcognitione præmissarum, quia non debent cognosci tantum materialiter, sed formaliter, scilicet secũdum illam dispositionem, quæ est apta ad inferendam cõclusionem, hęc enim pręcognitio est ad gignendam scientiam, quare talis debet esse, vt requirit illatio scientifica; huiusmodi autem est sola formalis.

Dices quartò ex Subiecto, & prædicato quæstionis efficitur vna sola propositio, ergo erunt duo tantum præcognita; probatur consequentia quia licet in præmissis sint plures termini, quia tamen vnam propositionem integrã, vnum tantum præcognitum constituunt. Negatur consequentia: ideo enim in præmissis est vnum præcognitum, quia præcognoscitur ipsarum veritas, ad quam præcognitio requiritur vtriusque termini, vt connectuntur; at in quæsito non præcognoscitur quæstio, vt vera, cum hoc sit probandum, ideo non præcognoscitur formaliter, vt propositio, & sic patet ad probationem consequentiæ.

Secunda Conclusio. De Subiecto satis est præcogno-
305 scere *quid nominis*, & *An sit* possibiliter. hæc Conclusio, quoad primam partem est contra Scotum, *quæst.* 4. & 7. Caietanum *dubio* 1. & alios apud Amicum *tract.* 25. *disp.* 1. *quæst.* 2. *dubit.* 1. Probatur primo. In multis demonstrationibus *quid rei subiecti* probatur, ergo non præcognoscitur. Secundo probatur, quia præcognitio *quid sit subiecti*, & *an sit principiorum* est diuersa per Aristotelem *hic tex.* 2. ergo non debet de Subiecto præcognosci quid rei probatur consequentia. Præcognitio *quid rei subiecti* v.g. hominis in hac quæstione *homo est risibilis*, importaret cognitionem connexionis huius propositionis, *hominem esse animal rationale*, sed hæc est præcognitio *an sit principiorum*, ergo si de subiecto præcognoscitur *quid rei*, præcognitio *quid sit subiecti*, & *an sit principiorum* non erit diuersa, ergo.

Tertio probatur. Prius est præcognoscendum *quid sit subiecti* quam *an sit principiorum*, ergo non est præcognoscendum. *quid rei subiecti*, probatur consequentia quia *quid rei subiecti*, est *an sit principiorum*. Confirmatur, nam primo cognito *quod sit*, & *quid sit subiecti*, & *passionis*, quærenda sunt principia, quæ se habent vt causæ ad soluendam quæstionem; hoc autem non est necesse in casu, qui fingitur, quia simul haberetur cognitio causæ, & haberetur præcognitio *quid sit subiecti*.

Sed contra Instatur, definitio subiecti, est *quid rei* ipsius subiecti, sed in demonstratione potissima hæc debet præcognosci, quia assumitur, vt medium, ergo *quid rei subiecti* debet præcognosci. Distinguo minorem, definitio debet cognosci formaliter, vt quid rei subiecti, negatur: debet præcognosci vt causa illius connexionis prædicati cum subiecto, & vt habet rationem principij, & concedo; verum quidem est quod cognita illa definitione cognosco quid rei subiecti, attamen in posteriori signo, & non formaliter, vt præcognoscam *quid rei subiecti*; sed vt probem inexistentiam passionis in subiecto.

Secunda pars Conclusionis est contra Caietanum *hic dub.* 2. qui vult de subiecto esse præcognoscendam existẽtiam actualem, non eam, quam habet actu, sed quam habebit statutis temporibus. Sequitur Tol. *hic quæst. vnica ad* 5.

Probatur primò, Scientia est de perpetuis, sed existentia est contingens quocumque tempore habeatur, ergo ab illa non pendet scientia. Secundo ad hoc vt passio conueniat subiecto non requiritur actualis existentia vllo tempore, ergo neque, vt demonstretur. Tertio contra Caietanum. Antequam Deus vellet producere hominem, v.g. habebat scientiam de homine, sed tunc homo dicebat existentiam tantum possibilem, ergo scientia, vt scientia requirit tantum existentiam possibilem.

Sed contra instat primo Caietanus. Ex eo quod res est, 306
aut nõ est, propositio dicitur vera vel falsa, ergo ab actuali existentia rerum dependet scientia. Respondeo propositionem dici veram, vel falsam in ordine ad se, & prout requirit scientia de intrinseca sui ratione; ex eo quod res est possibiliter, vel non est, quia scilicet illa duo extrema, ita sunt ad inuicem ordinata; quod si existeret subiectum ei necessariò competeret illud prædicatum. Si vero loquamur quoad nos, propositio, vt appareat vera, requirit saltem semel existentiam actualem; quia cum nostra scientia pendeat à sensu, sensus non percipit nisi rem existentem, & forsan in hoc sensu posset explicari Caietanus, & Tolenus.

Instatur Secundò. Illud esse debet præcognosci, quod non potest probari, sed huiusmodi est solum esse actuale, ergo. Respondeo negando minorem, esse enim possibile obiecti etiam non potest probari, vel quia probatur à sciẽtia superiori, vel quia vt notum non indiget probatione; vel quia subiectum, vt subiectum formaliter exposcit esse concessum, & datum, non autem probandum; alioquin simul esset quæsitum, & probatum, quod implicat; videatur Vallius *cap.* 7. *quæst.* 1. *lib* 1 *disp.* 1. *par.* 4.

Tertia Conclusio. De Passione non est necesse præcognoscere *an sit*, sed tantum *quid nominis*. Probatur primo ex Aristotele *hic text.* 2. D. Thoma *hic* Caietano, & communiter à D.D. Secundo probatur. Id, quod in Demonstratione concluditur, non præcognoscitur, sed concluditur existentia passionis, ergo hæc non pręnoscitur. Confirmatur quia si in Demonstratione, in qua probatur passio, ipsius existentia prænosceretur, frustatoria esset omnis demonstratio, demonstraretur enim, quod iam scimus, ergo.

Confirmatur Secundò. Quod præcognoscitur, supponitur probatum, & certum, ergo non potest esse quęsitum, ergo cum passio, quoad existentiam sit quæsitum, in demonstratione, non poterit esse præcognita, alioquin esset probatum, & quęsitum. Addo quod etiamsi præcognosceretur ipsius esse, non tamen formaliter, vt passio; quia vt sic dicit inesse in subiecto, cuius est passio; hoc autem probatur, quare non præcognoscitur. Hæc intelligite in Demonstratione potissima, in qua passio quæritur de subiecto, vnde nomine passionis intelligimus omne prædicatum,

tum, quod de aliquo tanquam de subiecto quæritur. Vt sic enim non postulat prænosci, nisi quoad quid nominis. In Demonstratione autem *Quia* existentia Passionis debet prænosci, cum sit medium, sed tunc non cognoscitur, vt passio formaliter, sed vt habet rationem principij, &c. eo modo prænoscitur, quo diximus de medio. Amicus existimat etiam in Demonstratione *Propter quid* passionis esse precognoscendum ipsius existentiam, cum supponatur, & tantum causa quæratur. *Disput. 2. quæst. 2. §. Dubium enim est.*

307 Instatur. In maiori propositione coniungitur Passio cum medio Termino, ergo tunc cognoscitur existere, ergo antequam per Conclusionem probetur, prænoscitur existentia passionis. Distinguo primum Consequens, tunc cognoscitur existere, quoad cōnexionem, quam dicit cum medio, & conceditur consequentia, alioquin non cognosceretur vera illa præmissa; cognoscitur existere formaliter, vt passio in proprio subiecto, quod in conclusione probatur, & negatur; quia nondum scitur illud medium identificari cum subiecto de quo concluditur in existentia passionis. Videantur hic Conimbricenses *quæst. 3. art. 4. ad secundum.* Quorum est doctrina desumpta est ex D. Thoma, & Caietano *hic*, aliter tamen respondet Vallius *parte 3. quæst. 2. cap. 4. disput. 1.* & Amicus *loco citato. §. Ego aliter respondeo.*

Quarta Conclusio. De Principijs præcognoscendum est *an sint* vera, & *Quid nominis*. Antequam hæc conclusio probetur, Notandum est Principiorum complexorum alia dici immediata, quæ saltem in illa scientia probari nō possunt. Alia mediata, quæ probari possunt.

Immediata distinguit Aristoteles 1. *Post. cap. 5.* in *Dignitates*, & *Positiones*. *Dignitas* dicitur principium aliquod quod non potest demonstrari, sed necessario debet supponi ab addiscente. *Positio* est principium, quod quidem potest demonstrari, tamen non est necesse, quod præcognoscatur etiam ab addiscente, dicitur *suppositio*, si non, dicitur *Petitio*, quia Docens petit illud concedi, alibi illud probaturus; & cum ad Demonstrationem conficiendam concurrant, & *Dignitates* ipsæ saltem remotè, quia omnia principia in illis fundantur, & illa immediata, & proxima principia, ex quibus proximè componitur ipsa Demonstratio, conclusio intelligitur de his proximis, & immediatis contra Toletum *hic*, & alios qui volunt esse pręcognoscendas formaliter *Dignitates*, quæ Demonstrationem nō ingrediuntur, à quo tamen dissentimus, cum satis sit illa virtualiter prænoscere, quatenus prænoscuntur principia proxima, quæ in illis fundantur. Modo probatur Conclusio. Ex veritate Principiorum pendet veritas, quæ concluditur, & cognoscitur in conclusione, ergo priusquam inferatur conclusio, est necesse cognoscere; an principia sint: Quod autem sit præcognoscendum *quid nominis* patet, quia ignorata significatione terminorum qui principia componunt, non possemus cognoscere veram esse illorum connexionem, in quo consistit pręcognitio veritatis, & *an sit* ipsorum. Circa quod

Tenendum primo cum D. Thoma *lect. 3. & 1. contra gentes capite 17. ratione 4.* assensum Conclusionis fieri ex 308 præexistente cognitione principiorum, in genere causæ efficientis, non quidem vt *Quod*; tale enim est solus Intellectus, sed vt *quo*; quia scilicet assensus principiorum est ratio, qua mouetur Intellectus ad promendum assensum Conclusionis. Ita Ferrariensis *loco citato, contra Gentiles.* Toletus *notab. 3.* Rhuius *quæst. 5.* & alij apud ipsum contra Durandum *in 2. dist. 24. quæst. 2.* Intelligitur de causa æquiuoca, non vniuoca.

Tenendum secundo. Maiorem propositionem cognosci prius tempore, quam ipsa conclusio. Minorem vero simul cum ipsa conclusione; licet vtraque pręmissa, vt potè causæ conclusionis prius natura cognoscantur; quia qualibet causa saltem natura est prior effectu; hoc autem intelligitur, si præmissæ rectè sint ordinatæ, & dispositæ; tunc enim maior, quæ est primo loco, primo cognoscitur, postea minor, & simul conclusio. Quod innuit Aristoteles *hic text. 3.* dum dixit. *Alia quidem nos prius cognoscere*, (scilicet maiorem) *alia vero simul, vt sunt ea, quæ sub vniuersalibus prius cognitis subsumuntur*; scilicet minorem, vt interpretantur D. Thomas, Ægidius, Apollonius, & alij apud Toletum §. *est autem cognoscere*.

Tenendum tertio Conclusionem, si sumatur formaliter, & explicitè, non cognosci nisi prolatis præmissis, & ipsa explicitè proferatur: si verò sumatur virtualiter, quatenus continetur in ipsis principijs, sic antequam per demonstrationem inferatur, aliquo pacto cognosci, scilicet in ipsis principijs, quod docet ipse Aristoteles *hic text. 4.* ly verò *ante*, intelligitur prolata maiori Propositione, vt Toletus *hic §. antequam autem*, Conimbricenses, Vallius, & omnes communiter.

TRACTATVS SECVNDVS
Qui est de Demonstratione.

Capitis Secundi Posteriorum

S V M M A.

PRimo definit ipsum scire dicens, esse cognoscere rem per causam; & ita cognoscere, vt cognoscamus aliter esse non posse.

Secundo duplicem definitionem Demonstrationis assignat: alteram ab effectu dicens, Demonstrationem esse Syllogismum facientem scire. Alteram quasi physicam, & materialem, scilicet Demonstrationem constare ex veris, primis, &c.

Tertio tandem conditiones Demonstrationis explicat, & aperit, quare tales esse oporteat; & hac occasione varias diuisiones principiorum affert, quas nos supra quæstione præcedenti attulimus.

An Demonstratio constare debeat Ex præmissis veris. Quæstio Prima.

309 POstquam Aristoteles definiuit *hoc 2. cap.* ipsum scire simpliciter esse, cum cognoscimus aliquam rem, eo quod cognoscamus aliud, quod est eius causa in essendo, ex quo prouenit, vt sit causa etiam in cognoscendo, & illud cognoscimus, vt causam formaliter, non tantum materialiter; definit ipsam Demonstrationem, propter quam definiuit ipsum scire, ad quod, vt ad finem ordinatur, vt notat D. Thomas *lect. 4. §. circa primum*, conuenit autem eius definitio tantum Demonstrationi potissimæ vt patet, quia illam definit, ex qua causatur scire simpliciter; huiusmodi autem est sola Demonstratio potissima, & propter quid. Docet autem Aristoteles in definitione Demonstrationis multas debere esse conditiones, quas habent participare principia alicuius Demonstrationis, vt bona sit Demonstratio. Prima autem conditio, est principia debere esse vera dicens. *Oportet igitur vera esse, quia fieri nequit, vt quod non est, sciatur.* Tradit enim Philosophus Demonstrationis potissimæ modum, quo est efficienda, & quia in hac cognoscimus conclusionem per causam in pręmissis, ideo dicit oportere veram esse connexionem terminorum in pręmissis (hęc enim tantum veritas requiritur, vt docent expositores) vt per ipsam cognoscamus veram esse connexionem prædicati cum subiecto, in conclusione, quia id, quod non est, non scitur: scilicet quia verum non potest sciri ex falso, vt explicat Toletus, *hic §. vera igitur*, ergo si aliqua conclusio est scienda tanquam vera, necesse est assumi veras ipsas præmissas.

Dices

Dices *ex* 1. *Priorum cap.* 2. Ex falso sequitur verum, ver. g. si diceretur, *omnis homo est substantia, Leo est homo, ergo est substantia*. Ecce conclusionem veram ex minori falsa; ergo etsi præmissæ sint falsę poterit sciri aliqua conclusio. Respondeo ex falso sequi verum in hoc sensu, quoad vim illatiuam, & ex vi formæ syllogisticę, nō vero quoad vim probatiuam, seu ex vi materiæ, seu ratione consequentis, quod requiritur in vera Demonstratione, quæ procedit per causam, ideo pręmissæ falsę non possunt probare verum, licet possint inferre; quia quod non est, non potest esse causa illius, quod est.

Dices secundo. De falso possumus formare moltas propositiones veras, vt si dicamus, falsum esse. hominem esse rudibilem, &c. Ergo de falso, & non ente potest haberi scientia. Respondeo cum Amico *disp.* 1. *Tract.* 26. *quæst.* 3. *dubit.* 1. §. 2. *obycitur*. Falsum posse sciri, sed non formaliter, vt falsum, sed vt veritatem participat; sic in propositione allata, non scimus hominem esse rudibilem, quia sciremus falsum, vt falsum, sed scimus hominem esse rudibilem, falsum esse, quod est verum. Alij dicunt sciri falsum in actu signato, non in actu exercito: alij per dissensum, non assensum, alij denique sciri priuatiuè, non positiuè. Explicat hoc & Nouarin. *lib.* 7. *axiom. num.* 1493.

Demonstrationem constare ex primis, & indemonstrabilibus. Quæstio Secunda.

310 SEcundam Conditionem ponit Aristoteles, Demonstrationem debere constare ex primis, & Indemonstrabilibus dicens. *Oportet autem ex primis, & indemonstrabilibus esse*. Circa quod Aduertendum est, Aristotelem loqui de principijs immediatis, ex quibus immediatè componitur Demonstratio, vt patet ex his, quæ paulo inferius subdit dicens: *ex primis autem esse, nihil aliud est, quam proprijs ex principijs*. Docet igitur ad bonam construendam Demonstrationem, & vt aliqua conclusio dicatur sciri oportere ipsas præmissas esse primas, scilicet nullum habere medium per quod possint demonstrari, vel formaliter, vel saltem virtualiter; quia facilè possint reduci ad indemonstrabilia formaliter, & donec ad hæc reducantur, non erit perfecta Demonstratio, vt notat D. Thom. Philoponus, & alij apud Toletum.

Ex his patet idem esse dicere propositionem primam, ac indemonstrabilem, vtroqoe enim modo sumpta dicitur propositio medio vacans, quo possit probari, vt idemmet Aristoteles subdit: ea vero dicitur medio vacare, qua nulla est alia prior propositio, per quam tanquam per principium possit probari, vbi

Aduertendum primo. Vnam propositionem dici priorem altera pluribus modis. Primo ratione obiecti, quia scilicet obiectum vnius est prius obiecto alterios. Secundo, quia constet ex terminis vniuersalibus. Tertio, quia magis nota nostro Intellectui. Quarto de obiecto digniori, & in his sensibus etiam propositiones immediatæ possunt esse vna prior altera. Vltimo, quia per aliam non probatur, & hoc sensu sumit primitatem Aristoteles, quo omnes propositiones immediatæ æquè sunt priores.

Aduertendum secundo. Aliquam propositionem posse dici indemonstrabilem, vel ab effectu, & vt dicunt, *à posteriori*, & in hoc sensu ferè nullæ Demonstrationes habent principia indemonstrabilia. Secundo per causam, & *à priori*, quia scilicet nullam habent causam intrinsecam, per quam possit probari connexio prędicati cum subiecto (dixi intrinsecam, quia non implicat propositionem verè immediatam, & indemonstrabilem ostendi per causam extrinsecam, & finalem, sic posset demonstrari definitio de definito, diceretur tamen indemonstrabilis formaliter à priori, & in eodem genere causæ, seu simpliciter.)

Aduertendum tertio ex Amico *quæst.* 4. *dub.* 2. §. 4. *Conclusio, & dubit.* 2. *tota*, propositionum aliam dici immediatam, immediatione causæ, seu in se, quia scilicet inter subiectum, & prædicatum nullum est medium, per quod possit probari, vt *homo est animal rationale*. Aliam immediatione subiecti, seu in ordine ad conclusionem, cum scilicet inter pręmissas, & conclusionem nulla alia propositio mediat, qua possit probari; & de vtraque primitate esse locutum Aristotelem tenet ipse, & videtur veritatem attingere, eo quòd cum propositio mediat inter Conclusionem, & aliquam illatum præmissarum, poterit per eandem propositionem demonstrari, & sic non erit immediata, vt si dicatur *Omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo* vbi mediat hæc, *omne admiratiuum est risibile*, per quam potest demonstrari illa maior. *Omne animal est risibile.*

Demonstrationem constare Ex Propositionibus per se notis. Quæstio Tertia.

QVoniam Aristoteles *ca* 3. habet principium Demonstrationis esse, quod cognoscimus cognitis terminis, 311
deducitur, principia debere esse per se nota; Quid autem requiratur ad hoc, vt propositio sit per se nota, est maxima discordia.

Diuus Thomas 1. *parte quæst.* 2. *art.* 1. & alij apud Amicum, *loco citando*, dicit propositionem per se notam esse, in qua prædicatum est de intrinseca ratione subiecti, vt cum definitio, vel eius pars prædicatur de definito, immo addunt Ferrariensis 1. *contra Gentiles cap.* 11. & Capreolus *in* 2. *quæstio.* 2. *art.* 2. §. *ad cuius euidentiam*, Diuum Thomam esse intelligendum quando prędicatum est de intrinseca ratione subiecti, vel formaliter, vt cum est definitio, vel pars definitionis, vel virtualiter proximè, vt com prima passio, quæ proximè continetur in subiecto, prædicatur de ipso subiecto, & omnes has propositiones etiam immediatas vocant, eo quòd careant medio, per quod possint probari.

Insuper distinguunt propositionem per se notam, in per se notam quoad se, & quoad nos; & in per se notam quoad se, non quoad nos. Primam vocant illam propositionem, in qua prædicatum conuenit subiecto intrinsecè formaliter, vel virtualiter, & vt tale cognoscitur. Secundam dicunt illam, quæ eodem modo conuenit, tamen à nobis ignoratur; quod si ignoretur tantum ab aliquibus, dicitur nota secundum se, & quoad sapientes tantum.

Hæc Doctrina est D. Thomæ, quam sequuntur ferè omnes Thomistæ, Conimbricenses, Ruuius, & alij.

Scotus verò, & eius Sequaces volunt propositionem per se notam illam esse, quæ constat talibus terminis, vt si cognoscantur, statim cognoscatur ipsa propositio; & hanc etiam nos sequimur cum Amico *Tract.* 26. *disp.* 1. *quæst.* 4. *dub.* 3. *art.* 7. §. 4. *Conclusio.*

Probatur, quia propositio dicitur nota in ordine ad Intellectum, ergo illa dicitur nota Intellectui per se, quæ nullo alio indiget medio, sed talis est, vt si intellectus terminos apprehendat, statim illi innotescat, absque eo quod per aliud cognoscatur.

Ex quo infertur omnem propositionem immediatam esse per se notam; quia est talis, vt aliud non requiratur ad ipsius cognitionem, alioquin si aliud requireretur, non esset immediata, & omnem per se notam esse immediatam, alioquin non per se nota, sed per aliud: & hoc contra eundem Amicum §. 7. *non omnem*, in quo videtur sibi contradicere, dum *Conclusione* 3. dicit propositionem demonstrabilem non esse per se notam, neque immediatam, ergo per ipsum omnis immediata est per se nota, alioquin nulla esset ratio, propositionem non esse per se notam, quia demonstrabilis, quod tamen ipse affirmat §. *allegato*.

Infertur secundo Contra Thomistas Propositionem in qua passio dicitur de subiecto vt, *homo est discursiuus*, non esse per se notam, quia habet medium, propter quod potest demonstrari, nempè definitionem subiecti: alioquin nunquam prima passio posset demonstrari vera demonstratione, si nullam haberet causam, per quam demonstraretur, quod tamen patet esse falsum, cum Demonstratio à priori in hoc sistat, vt demonstret primam passionem de subiecto per definitionem ipsius. 312

Dices ex Caetano, Ferrar. Capreolo, & cæteris Thomistis. definitio non distinguitur realiter à definito, ergo non potest esse causa realis, per quam prima passio de ipso demonstretur. Respondeo ad Antecedens licet tota definitio non distinguatur, tamen ipsa differentia distinguitur tanquam inclusum ab includente, & hoc est sufficiens, vt dicatur per veram causam realem demonstrari.

Dices secundo ex eisdem per Aristotelem 8. *Top. loco* 8. *cap.* 4. cum probatur prima passio de subiecto petitur principium, ergo. Respondeo Aristotelem esse intelligendum, cum definitio est ignotior definito, aut saltem æque nota, ita Alensis, & Albertus *tract.* 2. *cap.* 9. Immo ipse Aristo-

teles

teles posuit Definitionem vnum de Locis Topicis.

Infertur tertio. Omnem propositionem, in qua passio prima prædicatur de definitione; Secunda passio de prima; Secunda de tertia, item in qua passio prędicatur de differentia, esse propositionem immediatam, quia non potest sumi aliquod tanquam vera causa ad illam probandam: non definitio subiecti, quia non habet veram definitionem, nec nisi descriptione possit explicari, quæ formaliter idem erit, ac descriptum; ideo non erit vera causa, vt si dicatur, *Omne aptum admirari est risibile, admirativum est aptum admirari, ergo risibile, &c.* vbi definitio formaliter est idem, ac definitum. Non potest assumi definitio, ver. grat. ipsius hominis, quia non est causa cur, ver. grat. risibile insit admiratiuo; immo potius è contra; possunt igitur tantum demonstrari à posteriori sed de hoc non est sermo, sed à priori, & per causam: cum igitur demonstratio constare debeat ex immediatis, & immediata sint idem, ac per se nota, vtique sequitur debere constare etiam ex per se notis.

Demonstrationem constare ex Prioribus, & Notioribus. Quæstio Quarta.

313 SEquitur Aristoteles ponere conditiones Demonstrationis, ponit igitur alias duas dicens Demonstrationē debere constare ex prioribus, & notioribus: conclusionē probat, quia præmissæ debent esse causæ conclusionis, vt infrà; omnis autem causa est prior suo effectu. Circa hanc Conclusionem est

Aduertendum, eādem propositionem secundum diuersam rationem formalem dici primam, & priorem. dicitur enim prima, quia non habet aliam priorem, per quam possit probari, & ipsemet Aristoteles explicat, dicitur autem prior Conclusione, quia est causa cōclusionis, posset enim dari prior, non prima.

Circa notionem aduertit ipsemet Aristoteles aliquid dici notius dupliciter, natura scilicet, & nobis, & subiungit ea, quæ magis distant ad sensibus, dici notiora natura, quæ vero magis ad sensus accedunt, dici notiora nobis, seu quoad nos; & ea videtur ratio, quia cum in intelligendo pendeamus à sensibus, vtique quæ magis sunt propinqua sensui, sunt in proximiori potentia, vt intellectui innotescant; atque adeo sunt notiora quoad nos: quæ vero distant, sunt quidem notiora natura sua, quia habent quo innotescant Intellectui, licet à nobis non cognoscantur propter imperfectionem Intellectus pendentis in intelligendo pro hac vita à sensibus.

Notandum est autem inter varios modos, quibus aliquid potest dici notius natura, vt est videre apud Amicū, *quæst.5.dubit.1.notab.4.* illud esse præcipuum, cum duo ita se habent, vt vnum pendeat in esse ab alio, non è contra; tunc enim est notius natura, quia de natura sua requireret prius cognosci, cum aliud ab ipso pēdeat in esse, sicut enim res se habet in essendo, ita in cognoscendo, licet ob nostram imperfectionem, vt dixi, aliquando contrarium accidat, intelligendo prius effectum, quam causam.

Notandum secundo. Aliquid posse dici notum quoad nos, seu nobis etiam dupliciter. Primo notum nobis natura sua, cum videlicet tale est, vt requirat subitò cognosci; talia sunt singularia sensibilia: alia dicuntur nota nobis, quia in ipsorum cognitione venimus, vel per sensum, vel per demonstrationem, vel alio modo, &c. His notatis.

Vnica Conclusio. Demonstratio debet procedere ex notioribus natura, & nobis, Secundo sensu exposito.

Prima pars probatur. Omnis causa est notior natura sua, suo effectu, ergo vera Conclusio. Antecedens patet ex 1. *Notab.* Consequentia probatur, quia Demonstratio potissima, de qua loquimur, procedit per causam.

314 Secunda pars etiam probatur. Causæ ferè numquam sunt nobis notæ natura sua, vt potè distantes à sensibus, ergo per nota tali pacto, non est necesse procedere in Demonstratione, ergo saltem per nota nobis secundo modo. Consequentia probatur, ex Aristotele *hic text. 1. & 2.* Cognitio fit ex præexistente cognitione, ergo principia debent esse notiora Conclusione; non possunt esse nobis notiora natura sua, vt diximus, ergo saltem vel per sensum, vel per demonstrationem, vel aliquo alio modo.

Confirmatur ex eodem Aristotele *cap. 2. text. 15.* habet enim; *non solum necesse est cognoscere prima, sed etiam magis, eo quod propter quod vnum quodque tale, & illud magis;* ergo si notitia conclusionis pendet a notitia pręmissarum, magis notæ debent esse pręmissæ stante hoc axiomate, sed non possunt esse nobis notæ natura sua, vt supra diximus, ergo saltem secundo modo explicato.

Quæres quomodo intelligitur notiores esse præmissas, vt probatur per illud axioma, *propter quod vnumquodque tale, &c.* Omissis varijs responsionibus, & explicationibus, quæ habentur apud Amicum *dub.4.art.1.* breuiter.

Dico, vt illud axioma sit verum, in vnoquoque genere causæ, esse intelligendum non quoad maiorem intensionem, ita vt sit sensus, intensiorem esse rem illam, propter quam alia est talis; hoc enim esset falsum; patet hoc vnico exemplo, in quo sunt omnes cōditiones, quas vult Ruuius esse apponendas, vt vniuersaliter verificetur, nempe in calido vt quatuor, producto à calido, vt quatuor, est enim calidum propter illud, nō tamen illud est magis calidum; sed esse intelligēdum, quoad nobiliorem, & perfectiorem modum illud habendi, quia scilicet illud esse non sit quidem nec perfectius, nec intensius, sed dicatur magis illud habere, quia habet illud independenter ab alio; aliud verò dependenter ab ipso. Patet autem illud quod habet aliquid independenter ab alio, aliud nequaquam ab illo, dici perfectius, nobilius, &c. respectu alterius, & in hoc sensu semper verificatur illud axioma, quoties vnum est tale propter aliud, & vtrumque participat eandem rationem (quod suppono) ita verificatur in casu nostro: Conclusio enim est nota propter præmissas, ergo pręmissæ magis notæ, eo quod suam notitiam independenter habeant à Conclusione; conclusio verò dependenter a præmissis; & hoc etiam in Demonstratione a posteriori, licet enim tunc Conclusio sit nobilior, quia continet causam, pręmissæ vero effectum; attamen quia suam notitiam præmissæ habent à se, conclusio dependenter ab ipsis, ipsæ dicuntur notiores. Qui plura vult videat Amicum *loco citato.*

Demonstrationem constare ex Causis. Quæstio Quinta.

IN hoc Capite habetur alia conditio Demonstrationis 315
per illa verba *causas quoq; oportet esse, quoniam tunc scimus, quando causam cognoscimus* dicit igitur Demonstrationem debere constare ex causis. Circa quod.

Notandum primo. Causam esse in proposito nostro in duplici differentia. Alia dicitur Causa in cognoscendo. Alia in essendo. Causa in cognoscendo est quodlibet medium, per quod in alterius cognitionem venimus: hoc pacto effectus ducunt in cognitionem causæ. Causa in essendo est illa, quæ verè causat passionem, quæ demonstratur, & hæc dicitur Causa simpliciter, & de hac est intelligendus Aristoteles. est communis, & patet, quia talis debet esse, per quam cognoscamus, quare res sit, sed hoc non scimus nisi cognita vera causa in essendo, ergo. Confirmatur nam cognito effectu per sensum, non quiescimus, donec veram causam cognoscamus, ergo.

Notandum secundo. Causam in essendo adhuc distingui, in causam realem, formalem, & virtualem. Causa realis est illa, quæ verè causat, vt rationalitas verè causat risibilitatem. Causa virtualis est illa, quæ verè non causat, sed potius est quædam ratio à priori, per quam res est, & est talis, quod si illius rei esset danda vera causa, alia non possit dari. De vera causa intelligendus est Aristoteles. Probatur. Scire est rem per causam cognoscere, scilicet effectum, sed à causa virtuali non est verus effectus; nec ipsa est verè ratio, propter quam ille effectus est, ergo. Confirmatur nam causa virtualis ad summum esse potest causa in cognoscendo, cum verè non sit à parte rei, sed à nobis apprehendatur. Confirmatur secundo huiusmodi causæ ponuntur in Deo, in quo tamen verè nō potest causa esse; ergo non datur hæc causa virtualis, nisi quoad nomen, ergo non est sufficiens, vt per ipsam dicamur scire.

Habemus contrarium Caietanum *hic capite 2.* pro quo argui potest, Multæ sunt Demonstrationes Mathematicæ; Item multæ de Deo, de Ente, &c. quæ tantum procedunt per veram causam virtualem, ergo. Cōfirmatur nam alioquin huiusmodi syllogismi, si non sunt Demonstratiui, essent vel Sophistici, vel Probabiles, quod tamen nemo dicit. Ad Argumentum. Respondeo cum Amico *quæst.6. art.8. disputationis citatæ.* Omnes Demonstrationes, quæ procedunt per causam virtualem, non esse veras Demonstra-

strationes, quia verè non faciunt scire: possunt tamen dici Demonstrationes largo modo sumendo Demonstrationem, prout distinguitur à syllogismo probabili, & sophistico; multi enim dantur syllogismi necessarij, qui non sunt sophistici nec probabiles, nec ad Demonstrationem rigorosam spectant; per hoc patet ad Confirmationem. Quot causarum genera concurrant in qualibet demonstratione habetur apud Zabarellam *lib. 2. de Demonstratione capite 11.* & Vallium *in 1. Post. disp. 2. quæstio. 5. cap. 2.* qui tamen omnia sumpsit ex Zabarella, *loco citato.*

CAPITIS TERTII,
Et Quarti
S V M M A.

IN tertio Capite Aristoteles confutat duos errores; alterum ponentium de nulla re posse haberi Demonstrationem, alterum de omni dari posse.

In quarto Capite. Quoniam Demonstratio constare debet ex præmissis necessarijs, docet, & explicat prædicata, Dici de omni, Dici per se, & Prædicatum Vniuersale; Quæ ad illarum necessitatem maximè spectat intelligendam, vt apparebit in sequentibus.

Demonstrationem constare ex Necessarijs. Quæstio Sexta.

316 QVoniam ad veritatem alicuius propositionis satis est, si prædicatum insit subiecto, de quo affirmatur, ne quis putaret ad præmissas, seu principia demonstrationis sufficere quamcunque veritatem, cum dixit constare ex veris, subdit *cap. 5. & sequentibus* Demonstrationem debere constare ex necessarijs; atque adeo non sufficit veritas, vt sic, qualis reperitur etiam in propositionibus, in quibus prædicatum contingenter inest subiecto vt *Petrus est albus*, sed requiritur veritas propositionis necessariæ, vt prædicatum indissolubiliter connectatur cum subiecto, probat Aristoteles Demonstrationem debere constare ex necessarijs quatuor rationibus. *cap. 6.* tertiam tantùm sumo, & est huiusmodi. Qui veram scientiam habent, debet immobiliter cognoscere propter quid res sit, sed qui non vtitur principijs necessarijs, non scit immobiliter propter quid res sit, ergo non habebit veram scientiam, ergo cum per demonstrationem acquiratur vera scientia, debebunt assumi principia necessaria. Maior patet *ex cap. 2.* Minor probatur. Causa contingens potest esse, & non esse, ergo qui vtitur principio contingenti non scit immobiliter, cũ illa causa possit non esse, sed quia non omnes propositiones parem habent necessitatem, quamuis necessariæ sint, explicat *ca. 5.* tres gradus necessitatis, ad quos omnis propositio necessaria reuocatur, scilicet *dici de omni, Dici per se,* & *Dici vniuersaliter*, & nos cum illo quæstionem instituimus, & primo quærimus.

Quid sit Dici de Omni. Quæstio Septima.

317 DIci de omni sic definitur ab Aristotele *id itaque de omni dicimus, quod non cuidam inest, cuidam non inest, neque quod interdum competit, interdum non competit; vt animal homini:* qua definitione duas vniuersalitates sibi vendicare hoc prædicatum *de omni* patet. Prima vniuersalitas est subiecti, vt scilicet prędicatum competat subiecto vniuersali, & cuique contento sub illo, saltem negatiuè, vt scilicet nihil sit sub illo, cui non conueniat, (& hoc dico propter propositiones, quæ formantur de Deo, de quo licet non de subiecto vniuersali, dici tamen possunt *de omni*, quatenus prædicata conueniunt omni modo significato, huius subiecti, nec quidquam est assumere sub illo, cui non competant.)

Secunda vniuersalitas est temporis, vt scilicet prædicatum conueniat subiecto omni tempore, vt *animal est sensibile.*

Huius vniuersalitatis tres species assignant hic Caietanus, & Soto. Primo quando prędicatum conuenit subiecto pro quacunque differentia temporis, etiam non existenti, vt *homo est animal.* Secundo quando competit tantum determinato tempore, vt *Lunam Eclipsari, cum ipsa, & Sol in tali Cœli situ reperiuntur.* Tertio quando prędicatum vt plurimum subiecto conuenit, vt *homines viginti digitos habere*; & licet ex omnibus propositionibus *de Omni*, ex quocunque modo ex assignatis accepto, possint fieri demonstrationes, attamen perfectissima Demonstratio erit ex primo modo, eo quod scientia sit cognitio necessaria; si autem prędicatum, quod dicitur inesse subiecto alicuius principij, aliquo tempore possit non esse, non erit necessario, ergo neque ipsa conclusio erit necessaria absolutè, sed tantum pro eo tempore, quo illud principium veritatem continebit, perfecta autem demonstratio non determinatur à tempore.

Hic aduertite differentiam, quam omnes ponunt inter *dici de omni* prioristicum, quod scilicet explicatur in Libris Priorum, & requiritur ad syllogismum in genere; & Posterioristicum, quod hic definitur, & requiritur ad Demonstrationem; illud enim tantum requirit vniuersalitatem subiecti; hoc autem etiam temporis; & ratio disparitatis est, quia ibi attenditur tantum vis illatiua; quod scilicet ex illis præmissis, siue veris, siue falsis, siue necessarijs, siue contingentibus sequatur conclusio bona, ratione formæ, ad quod requiritur semper saltem altera vniuersalis; at hic attenditur principaliter materia, vt sit necessaria, ad quod requiritur, vt dictum est, vtraque vniuersalitas; alioquin non haberetur scientia, cum scientia sit de vniuersalibus.

Quid, & Quotuplex sit Dici per se. Quæstio Octaua.

PLures modos dicẽdi per se affirmat Aristoteles *5. Metaphys. text. 32. cap. 18.* Quatuor autem tantum *hic*, forsan, quia omnes cæteri ad hos quatuor reducuntur, vt notat hic Vallius *ca. 3.* ex D. Thoma, & Amicus *Disp. 1. quæst. 9. art. 2.* qui plura congerunt. 318

Quatuor igitur modos pseitatis ponit hic Philosophus, pro quorum intelligentia Notandum ly *per se* facere hũc sensum, aliquam propositionem esse per se, quia nulla est causa, cur tale prædicatum insit tali subiecto: hoc posito. Primus modus dicendi per se dicitur esse hic ab Aristotele, cum prædicatum est de definitione subiecti de quo affirmatur. Ex quo

Colligitur primo ad primum modum dicendi per se spectare omnes propositiones, in quibus tota definitio, vel pars definitionis prædicatur de subiecto, at quoniam aliqua sunt de definitione alterius tantum in obliquo, vt linea ex punctis; de partibus vtroque modo sumptis intelligendus est Aristoteles, de his enim, quæ in recto prædicantur, nulla est controuersia, vt *homo est animal rationale; est animal, est rationalis* &c. de his vero, quæ in obliquo sic probatur, primo auctoritate eiusdem Aristotelis, qui hic exemplum affert de Linea respectu Trianguli, & punctis lineæ, quæ tamen, patet, nisi in obliquo prędicari; non non enim valet, *Linea est punctum*. Secundo probatur nõ enim minus causam suæ connexionis excludunt partes, quæ dicuntur in obliquo, ac quæ in recto; ergo si illæ spectant ad hunc primum modum, & illæ.

Colligitur secundo à primo modo dicendi per se reijci omnes propositiones, in quibus prædicatur genus, de differentia, species de Differentia, vel de proprietate, vt *risibilis est homo, rationalis est homo, rationale est animal. animal est homo*, & aliæ huiusmodi, & ratio est, quia omnes istæ sunt innaturales, cum naturalis prædicatio requirat, vt quod se habet, vt forma, sit prædicatum: quod accidit in ca-

in casu quem tractamus; omnes enim propositiones, quæ pertinent ad primum modum dicendi per se, debent deseruire Demonstrationi, cum propter hoc tradantur, at propositiones innaturales sunt omnino inutiles, sicut, & identicæ, & quæ habent subiectum singulare, non enim possunt demonstrationem ingredi, quæ habent conclusionem vniuersalem, & ideo requirit principia, quæ sint *de Omni*. Hæc Doctrina est D. Thomæ 3. *Metaphys. Text.* 10. & *de Ente, & essentia cap.* 3. Caietani *ibidem*, & aliorum, immò ipsius Aristotelis expressè. *met. loco citato*, vbi habet species non prædicari per se, de differentijs, neque genus sine speciebus & 4. *Top. cap* 2. *loco* 18. Differentiam non participare genus. probatur quia genus non est de ratione Differentiæ.

Dices istæ propositiones non sunt per accidens, ergo
319 per se. Respondetur prædicari per accidens dupliciter contingere. Primo propriè quando accidens prędicatur de subiecto, vel subiectum de accidente, vel accidens de accidente. Secundo Impropriè, quando prędicatur quod non est de essentia alterius, & hoc pacto sunt huiusmodi propositiones, vnde reducuntur ad prædicationem subiecti de accidente, vel dic cum Amico has propositiones, non habere propriam prædicationem, eo quod sint innaturales.

Colligitur tertio. Propositiones in quibus prædicatum complexum ex termino non intrinseco subiecto affirmatur de ipso subiecto non esse per se in primo modo, vt *homo est animal album*, & ratio est, quia totum prædicatum affirmatur inesse, quod est falsum; non enim albedo est intrinseca homini: si vero prædicatum sit incomplexum cõtinens partem essentialem, licet subiectum sit complexum ex accidente, vt *homo albus est animal*, est propositio huius primæ perseitatis; & ratio, quia prædicatum est intrinsecum subiecto nempe homini, quod est verum, nec interest quod huic homini accidat albedo, non enim affirmatur de homine, vt albo, sed de homine, cui per accidens est coniuncta albedo.

Dices. Propositiones per se sunt perpetuæ veritatis, non sic *homo albus est animal*, cum possit non esse album, ergo. Respondeo, quod ly *Homo albus* pro supposito naturæ humanæ supponit, de quo ab æterno est verum affirmare esse animal, ideo negatur minor.

De Cæteris modis Dicendi per se. Quæstio Nona.

320 SEcundus modus perseitatis habetur his verbis, *& quibuscunque inexistentium ipsis, ipsa sunt in oratione, quid est declarantes*, scilicet ea esse prædicata per se modo, secundo perseitatis de quorũ definitione sunt ipsa subiecta.

Quare omnes propositiones, in quibus prima passio prędicatur de subiecto. Item prima de secunda prima, de definitione subiecti; addo etiam cum definitio passionis de ipso subiecto patet. nam in his omnibus subiectum est de definitione prædicati; immo etsi species non sit de definitione Differentiæ superioris, ver. gra. homo de definitione sensibilis; attamen cum prædicatur per se, hoc secundo modo prædicatur, quia saltem mediatè homo est de eius definitione, quia essentialiter est animal, quod immediatè definit sensibile. Ita Caietanus *hic*, quidquid dicat Zabarella.

Notandum est autem cum duplex sit subiectum, aliud substentationis, quo forma sustentatur, vt materia. Aliud effectionis, quo aliquid efficitur; & hoc adhuc duplex.

Aliud quod realiter per actionem physicam aliquid producit, quod nõ implicat naturaliter à causa separari, aliud quod naturaliter emanationem, seu fluxum (quem Zabarella Libro primo de propositione necessaria capite decimo, actionem Metaphysicam vocat) aliquid producit, quod naturaliter tantam habet connexionem, vt à causa sua separari non possit; & de hoc subiecto Emanationis debent constare propositiones huius secundi modi.

Vnde ab hoc secundo modo excluduntur omnes propositiones, in quibus prædicantur accidentia communia, quæ non necessario illud subiectum habent in ipsorum definitione, quia non necessariam habent connexionem, cum non sit subiectum adæquatum illius prædicati. Similiter possemus excludere ab hoc secundo modo cum Apollonio *quæst.* 22. *cap.* 2. Quoties prædicatur accidens inseparabile, vt nigredo de Coruo, item quoties prædicatur prædicatum, quod, vt plurimum habet connexionem, attamen potest propter aliquod impedimentum non habere, quare non fluit à subiecti essentia. Ratio horum omnium esse potest, quia hic constituitur secundus modus perseitatis, aptus ad Demonstrationem. Si verò prædicatum à subiecto necessario non emanat, non erit de eius definitione necessario, ergo non erit propositio necessaria, & sic inutilis ad Demonstrationem.

Dices omne accidens definitur per subiectum. Ergo omnis propositio, in qua prædicatur accidens, erit huius secundi modi. Respondeo negando consequentiam, accidentia enim communia definiuntur quidem per subiectum, non tamen per aliquod subiectum adæquatum, à cuius intrinsecis principijs fluat, & emanet, quod necessario requiritur in secundo modo; quare accidens debet esse huiusmodi, quod conueniat omni, soli, & semper.

Tertius modus perseitatis definitur ab Aristotele his 321
verbis *id per se dicimus. quod non de subiecto vllo*: vbi aliqui, vt Conimbricenses, Toletus, & alij existimant, hic tradi modum existendi Substantiæ, cuius existentia non pendet ab vllo subiecto inhæsionis, ad differentiam accidentium, quod videtur innuere Aristoteles, dum subiungit *ea quæ de subiecto non dicuntur per se* id est existere, *ea quæ de subiecto dicuntur accidentia* idest non stare per se, & ideo volunt isti auctores, hic traditum fuisse modum per se non prædicandi, sed standi. Zabarella vero *lib.* 2. *cap.* 1. esse modum per se prædicandi, contendit; cum scilicet in propositione de secundo adiacente prædicatur esse, vt si dicatur. *Substantia est*. Verum quæstio nullius momenti; vnum tamen aduerto, quod si per modum prędicandi accipiatur, per hunc modum perseitatis excludi illas propositiones, in quibus esse conuenit non per se, & immediatè, sed mediante alio: quomodo accidit omnibus accidentibus, & hoc excluditur ly *per se* in hoc tertio modo.

Vltimo quartum modum perseitatis sic describit: *id quidem quod vnicuique ob ipsum competit, per se dicimus, quod hanc conditionem egreditur, accidens.* quare cum ly *ob* causalitatem importet, in hoc quarto modo continentur omnes propositiones, quæ prædicant effectum de causa proxima, à qua sequitur necessariò talis effectus, vt *iugulatus interijt*, *ædificator ædificat* &c. quæ verò prædicant effectum, qui non est necessariò ob talem causam dicuntur per accidens, vt *musicus ædificat*, non enim est ædificans, quia sit musicus, sed accidit musico ædificare. Solum hic posset quæri, an ad constituendum hunc modum perseitatis sit sumenda causa in potentia, an in actu. Dico cum Amico *dub.* 3. *quæst.* 9. esse sumendam in actu, alioquin si sumeretur in potentia non distingueretur hic modus à secundo. Ignem enim calefacere in potentia est de propria passione; atque adeo ad secundum modum pertinebit, calefacere autem in actu ad hunc spectat. Cõcludamus cum D. Thoma *lect.* 10. duos priores modos esse propriè modos prædicandi, tertium potius per se standi, quartum per se causandi.

De Prædicato Vniuersali. Quæstio decima.

PRædicatum Vniuersale sic definitur ab Aristotele: *vni-* 322
uersale autem dico, quod vtique de Omni est, per se, & secundum quod ipsum. ex qua definitione patet tres conditiones requiri, vt aliquod prædicatum dicatur vniuersale hoc pacto, quo hic definitur ab Aristotele. Prima est, vt sit de Omni. Secunda per se (supra explicauimus vtranque. Tertia vt conueniat subiecto secundum quod tale est; ita vt prædicatum conueniat subiecto quatenus est tale, ita vt ly *quatenus* non solum excludat medium, per quod sit tale, sed dicat illam omnino esse rationem quam vltimo significat, qua prædicatum ei competat, & hoc vult Aristoteles per ly *secundum quod ipsum*. Defectu primę Conditionis non est vniuersale *omnis homo dormit*. Defectu secundæ non est, *Omnis homo est coloratus*. Defectu tertiæ non est, *Homo est sensibilis*; non enim est sensibilis quatenus homo, sed quatenus animal.

Cum igitur prędicatum vniuersale requirat reciprocationem cum subiecto, fit, vt propositio, in qua Genus dicitur de specie, item de differentia specifica; item cum de specie prędicatur differentia generica, non sit prędicatio *vniuersaliter*; solum igitur cum prædicatur tota definitio,

Diffe-

Differentia,& Proprium quarto modo, seu passio de adæquato subiecto est prędicatio *vniuersaliter*; quia in his tantum casibus datur reciprocatio. Hinc ortum habuit differentia inter *vniuersale* prioristicum,& posterioristicum;

Primum enim tantum requirit, vt de pluribus dicatur, vt *homo est sensibilis*, *vt homo est rationalis*. Quare magis patet Propositio *de omni*,& *per se*,quam *Vniuersale* hic definitum; si enim formetur hæc propositio *Homo est sensibilis*,ex dictis est de omni, & per se, non autem vniuersalis eo pacto,quo hic sumitur propter defectum reciprocationis.

Ex his omnibus concludo Demonstrationem perfectissimam debere constare ex pręmissis, quæ sint de prædicato *vniuersali*,& consequenter *de Omni*,& *per se*, cum hæc in illo includatur. Patet hanc esse mentem Aristotelis, quia ideo hęc prędicata hoc capite explicat,quia erat probaturus Demonstrationem constare ex necessarijs, & ideo præmittit quot gradus necessitatis reperiantur, vt postea concluderet, cuius gradus esse deberent pręmissę perfectæ Demonstrationis. Verum quidem est, quod cum magis pateat gradus necessitatis perseitatis, quam vniuersalis,si quis conficeret Demonstrationem ex prædicato *de omni*,& *per se*, optimam conficeret Demonstrationem, non tamen perfectissimam,vt si demonstratetur, hominē esse sensibile,ratio est quia melius cognoscitur passio, quæ demonstratur, si demonstretur de adæquato subiecto, & primo,è cuius principijs emanat, vt sensibile de animali, cum quo habet immediatam,& necessariam connexionē, quam si de inadæquato,à quo emanat mediante primo, & non habet connexionem nisi mediatam,mediante scilicet animali.

An dentur Propositiones simpliciter necessariæ,& ab æterno veræ. Quæstio vndecima.

323 PRobauimus cum Aristotele Demonstrationem constare ex necessarijs; & hæc principia necessaria esse ab æterno vera,& perpetuæ veritatis tradidit *cap*.7.alioquin non essent necessaria; statim occurrit quæstio, cum nulla res sit æterna,vno dumtaxat excepto Deo,quomodo principia Demonstrationis dici possunt æterna quoad veritatem: ideo pro solutione.

Notandum primo. In principijs Demonstrationis duo posse spectari. Primo subiectum, de quo prædicatum affirmatur. Secundo connexionem, quæ per verbum *est*, denotatur inter prędicatum,& subiectum quoad primum est de fide nullam rem esse æternam, atque adeo veritas æterna non potest cadere circa subiectum quasi faciat sensum,illud subiectum cui inesse affirmatur prædicatum, ab æterno extitisse remanet, vt tantum quoad connexionem intelligatur. Vnde

Notandum secundo. In qualibet propositione de primo, & secundo modo dicendi per se, cuius generis sunt principia omnia Demonstrationis, verbum *est* duo posse significare. Primo actualem, & realem coniunctionem extremorum,ita vt hæc propositio, *Homo est animal*, faciat sensum,in re ipsa hominem esse animal. Secundo, vt dicat tantum habitudinem, quam habet tale prædicatum ad tale subiectum, vt ad quid sibi essentiale; in quo sensu huiusmodi propositiones dicūtur absolui à tempore, quia scilicet ly *est*,non importat existentiam in aliqua reali duratione temporis, sed solum animal esse de intrinseca ratione hominis. His notatis.

Prima Conclusio. Propositiones primi, & secundi modi dicendi per se, quoad connexionem extremorum sunt ab æterno veræ,& perpetuæ veritatis. Hæc conclusio est Aristotelis expressa *cap*.7. D.Thomæ 1.*parte quæst*.10.*art*.3.*ad tertium* Bannes *dubio vnico*,Caietani *cap*.9.§.*circa supradicta*. Fonsecæ.*lib*.5.*cap*.5.*quæst*.1.*sect*.3.& 4. Suarez *disp*.31.*sect*.12.*num*. 41. & sequentibus Ruuij 1. *Perhyermenias ca*.3.*quæst*.1.*num*.21. & aliorum ab his citatorum. Probatur primo auctoritate D. Augustini *lib*. 2. *de libero arbitrio cap*.10.vbi habet,*septem*,& *tria decem sunt*, & *non solum nunc*, *sed etiam semper*, *neque vllo modo septem*, & *tria non fuerunt decem*. Hæc D. Augustinus, vbi apertè habetur,& si numquam vlla res numeranda existeret, adhuc tamen connexio horum terminorum, *septem*, & *tria sunt decem*, esset vera.

Probatur secundo ratione. Si hæc propositio,*homo est animal* non esset semper vera,ergo poterit aliquando esse vera hæc *Homo non est animal*,ergo etiam ista, *Homo non est Homo*; hoc autem est apertissimè absurdum, ergo.

Prima Consequentia patet, nam in illo casu quo vnum contradictorium est verum, aliud est falsum, & è contra. Secunda consequentia probatur. nam ex Dialecticis à negatione, seu destructione consequentis valet ad destructionem antecedentis, si ergo valet, *non est animal* quod est consequens,etiam valebit *non est homo*, quod est antecedens.

Dices nullum esse absurdum hominem non esse hominem cum non existit. sed contra, cum enim dico *Homo non est homo*, non dico hominem non existere, sed nego connexionem,seu identitatem hominis cum se ipso,quod est falsum. hanc enim identitatem, vt ex sequenti Conclusione,important huiusmodi propositiones.

Probatur tertio hæc est ab æterno vera, *si est homo*, *est* 324
animal, ergo etiam hæc, *homo est animal*. probatur consequentia: quia omnis conditionalis vera supponit absolutam veram, ideo enim hæc est vera, *si volat habet alas*, quia hæc est vera; *Omne quod volat habet alas*; propositiones enim conditionales, ideo semper sunt veræ, quia important tantum connexionem vnius partis cum alia, quæ connexio supponit vnam partem esse intrinsecam alteri, quod per propositiones absolutas tantum importatur,ergo etiam absolutæ semper erunt veræ.Confirmatur. nam scientia est perpetua,ergo de obiecto perpetuo, non quoad existentiam, vt dictum est, ergo quoad connexionem prędicatorum essentialium,ergo propositiones hanc connexionem importantes, sunt ab æterno veræ, & perpetuæ veritatis.

Contra Instatur primo *ex Capite de Substantia*, & *Capite de modis priorum*. Ex eo quod res est,aut non est,oratio aut vera,aut falsa est, ergo cum abæterno res non existant illæ propositiones erunt falsæ. Confirmatur *ex* 2. *Poster*. *capit*.1. vbi dicitur,non esse quærendum de rebus, quod sint,nisi prius sciamus an sint.

Ad Argumentum Respondeo hunc esse sensum, ex eo quod res ita est, sicut enunciatur per propositionem,propositio dicitur vera,vel falsa:hoc autem est in casu nostro; & si enim homo non existat, attamen de ipsius essentia est animal,quod per propositionem,*Homo est animal*, enunciatur; non enim aliud importat illa propositio. Ad confirmationem Dico de rebus prius esse quærendum an sint entia realia,quæ possint existere,deinde quærendum quid sint; hoc autem non est contra nos.

Secundo Instatur. Omnis propositio de tertio adiacente supponit veram de secundo,ergo si ista est vera ab æterno *Homo est animal*,erit quia ab æterno supponit veram, *Homo existit*,quod est falsum. Respondeo quando ly *est* in propositione supponit pro actuali, & reali coniunctione extremorum modo explicato 2. *Nota*. tunc supponere veram de secundo adiacente, non verò cum tantum importat naturalem cōnexionem,vt ibidem est declaratum. Quod si dicas eandem connexionem dicit, *homo mortuus est animal*, ac *Homo est animal*, sed prima est falsa, ergo etiam secunda.

Respondetur negando maiorem; in primo enim *homo* supponit pro cadauere propter illud additum,*mortuus*, de cuius ratione non est animal: at in secunda supponit pro vero homine, de cuius essentia non potest non esse animal.

Tertio Instatur. Si hæc est vera, *Homo est animal*, ergo etiam hæc,*homo est viuens*, sed ly *viuens* dicit habere animam coniunctā corpori, quod non potest competere homini antequam existat ergo. Respondeo cum D. Thoma 1. *parte quæst*.18.*art*. 2. ly *viuens* posse sumi, vel prout dicit exercitium ipsius vitę,seu in vi participij; & hoc modo non est ab æterno vera, *Homo est viuens*; antequam enim existat non habet opera vitę,non manducat,non bibit,non mouetur,&c. vel secundo modo potest sumi in vi nominis,seu pro prædicato essentiali, pro natura constante ex anima,vt faciat sensum, *Homo est viuens*, scilicet de hominis essentia est habere naturam ex corpore, & anima constantem; & hoc pacto est ab æterno vera, nec requirit actualem existentiam.

Quarto Instatur. Christus non fuit homo in triduo mor-
tis ex D.Thoma 3. *parte quæst*.50.*art*.4. ergo hæc non fuit 325
ab æterno vera, *Christus est homo*. Confirmatur. Deus

potest separare, verbi gratia caliditatem ab igne, ergo non erit vera tunc, *Ignis est calidus*, ergo non est simpliciter, & ab æterno vera omnis propositio primi, & secundi modi dicendi per se. Ad Argumentum Respondeo Christum dicere suppositum Diuinum, quod tripliciter potest considerari. Primo, vt est subsistens in natura diuina, prout abstrahit à natura humana, & vt sic non est ab æterno vera; sed in tempore determinato suppositum diuinum factum est suppositum naturæ humanæ. Secundo potest considerari, vt dicit suppositum in partibus distinctis, & sic in triduo nō fuit homo, quia homo requirit partes vnitas, quas tunc non habuit, cum anima fuerit separata à corpore, & hoc pacto verificatur D. Thomas. Tertio modo potest considerari prout Christus dicit suppositum Diuinum in humana natura, vt sic autem est de eius essentia esse hominem, & ab æterno fuit vera, Christus vt suppositum naturæ humanæ est homo. Ad Confirmationem Respondeo esto possit Deus separare caliditatem actualem ab igne, & cæteras proprietates, non tamen posse facere, vt non sint proprietates; atque adeo semper erit vera, *Ignis est calidus*, quia tantū significatur calorem competere igni, quod semper erit verum, etiamsi Deus in igne summum frigus poneret.

Secunda Conclusio. Hæc connexio, ex qua resultant propositiones ab æterno veræ fundatur in identitate negatiua prędicati cum subiecto, de quo affirmatur. Hæc Conclusio est Fonsecæ *loco citato*. Explicatur, & probatur simul. Identitas, vt iam diximus, importat negationem diuersitatis inter illa, quæ dicuntur habere identitatem, ver. grat. per hominem esse animal, importatur negatio diuersitatis inter hæc duo hominem, & animal, quia significatur animal esse de essentia hominis; at quia hæc diuersitas numquam potest esse inter hęc duo, est in subiecto non apto nato; ideo dicitur identitas negatiua, non priuatiua, quæ exposceret subiectum, quod esset aptum natum habere talem diuersitatem, vt diceretur priuatiua. Nec placet explicatio Fonsecæ *loco citato*, scilicet posse dici identitatem priuatiuam, respectu subiecti existentis; si enim loqui velimus de priuatione rigorosa, cum homo, verbi grat. existens non sit capax diuersitatis ab animali, vtique non potest dici priuatio, sed semper retinebit nomen negationis.

Hinc clarè habetur confirmatio nostræ primæ conclusionis, huiusmodi propositiones esse ab æterno veras; eo quia cum importent, & significent tantum negationem diuersitatis inter prædicatum, & subiectum, eo vsque veræ censendæ, quousque sunt veræ negationes diuersitatis, sed negationes semper sunt veræ, quia earum opposita nunquam vera esse possunt, ver. grat. *Homo non est Lapis*, vt hęc negatio semper sit vera, satis est, si nunquam verum esse possit eius oppositum, *Homo est Lapis*, ergo propositiones primi & secundi modi semper erunt veræ, cum cōsistant in puris negationibus diuersitatis, quarum opposita nunquam vera esse possunt.

326 Sed contra Instatur. Connexio non potest existere sine extremis connexis, sed extrema connexa non semper existunt, ergo neque connexio. Respondeo negando maiorem; cum enim hæc connexio tantum dicat negationem diuersitatis, inter prædicatum, & subiectum, vt dicatur existere satis est, si eius oppositum nunquam possit existere, ad quod non requiritur, vt extrema sint existentia.

Ex quo Infertur primo veritatem harum propositionū, de quibus loquimur, non habere causam aliquam efficientem, fundatur enim in connexione, cuius nullam est assignare causam, sed ideo verum est ab æterno, hominem esse animal, quia homo de sua intrinseca natura requirit, vt non intelligatur, quin intelligatur esse animal, quia nūquam poterit produci homo, quin sit animal. Quare quod homo actu sit animal habetur quidem à causa efficiente, ab illa nempè, quæ ipsum ponit extra suas causas, non autem, quod animal dicat immediatam connexionem cum homine, quod tantum importatur per illam propositionem. *Homo est animal*.

Infertur secundo. Veritatem huiusmodi requirere saltem extrema in potentia, quod scilicet possint produci realiter, si sint realia; fictitie si sint fictitia. Patet hoc illatum, nam hæc veritas fundatur in Conuenientia intrinseca prędicati cum subiecto, quia scilicet non possit dari tale subiectum, nisi cum tali prædicato, de cuius essentia est, ergo necesse est hæc extrema esse possibilia, & aliquam causam in potentia habere, alioquin intelligi non potest habere vel nō habere sibi intrinsecum hoc, vel illud prędicatum.

Cum igitur Aristoteles docuit principia Demonstrationis debere esse necessaria, & perpetuę veritatis, hoc pacto quo explicauimus, intelligendus est: vnde patet quam benè dixerit esse ex principijs per se, & proprijs; cum enim esse debeant ex necessarijs, vniuersalibus; omnia necessaria sunt per se, & omnia vniuersalia sunt propria, quia maior extremitas debat inesse medio secundum quod ipsum, vnde illud principium erit proprium illius conclusionis: septem igitur erunt conditiones ex Aristotele principiorum Demonstrationis. Primo debent esse vera. Secundo, prima Indemonstrabilia. & per se nota. Tertio priora. Quarto notiora. Quinto Causæ. Sexto necessaria. Septimo Vniuersalia. Quæ omnia satis explicauimus. Aliqui ad maiorem numerum has conditiones reducunt, sed quas ipsi distinctè ponunt, in iam assignatis clauduntur, ideo non vt distinctas eas numeramus; alij etiam ad minorem numerum omnes redigunt, sed res parui momenti.

De Conditionibus Conclusionis Demonstrationis, & quo medio, & qua Figura vtendum sit. Quæstio Duodecima.

QVoad Conditiones Conclusionis perfectissimæ Demonstrationis, ex conditionibus principiorum eas 327
desumere possumus. Primo enim debet esse vera, & certa. Secundo debet inferri ex causis. Tertio debet esse nota propter præmissas. Quarto debet esse necessaria. Quinto. Vniuersalis. Sexto, perpetuæ veritatis. Satis patent, nec indigent probatione.

Circa mediū demonstrationis non omnes conueniunt. Albertus enim, & Ægidius, vt affert Toletus 2. *Post. capite* 10. *quæst*. 1. existimant medium Demonstrationis esse definitionem passionis. Probant primo, quia potissima Demonstratio debet procedere ex magis immediatis, sed immediatius est, si dicatur, *aptum ad risum est risibile*, quam si dicatur, *animal rationale est risibile* ergo.

Secundo probant. Quia Demonstratio vltima resolutione est soluenda in principia per se nota. & communia; huiusmodi autem non est definitio subiecti. Ergo.

Tertio Definitio subiecti est idem cum subiecto, ergo non potest esse medium, alioquin probaretur idem per idem.

Alij aliter etiam sentiunt, vt videre est apud Vallium 1. *Post. disput*. 2. *quæst*. 4. *cap*. 3. quorum sententiam breuitatis gratia omitto. Solum pro nostra sententia aduerto primo definitionem subiecti posse esse medium, vel formale vel virtuale. Primo modo dicitur, cum passio, quæ de subiecto demonstratur immediatè emanat à tali subiecto, & secundo quando passio emanat quidem, sed mediate alio, quod ab ipso immediatè fluit, causa talis fluxus est ipsa definitio subiecti quia scilicet subiectum est talis naturæ, ideo ab eo talis passio fluit; cum vero non fluit immediatè, causa talis fluxus est alia passio, quæ immediatè fluit, ex qua mediante, ab eodem subiecto illa secunda passio fluit, quare definitio dicitur medium virtuale. tunc

Aduerto secundo. Tria esse prædicata, quæ scire possumus, in Demonstratione *propter quid*. Primo passionem aliquam primam, ver. grat. de homine *capacitatem disciplinæ*. Secundo passionem secundam, vel cæteras, ver. gr. de homine *risibilitatem*. Tertio passionem aliquam prouenientem à causa extrinseca, ver. gr. *Eclipsim de Luna*, quæ prouenit ex interpositione terræ. his positis.

Prima Conclusio. Quoties demonstratur prima passio 328
de subiecto, definitio subiecti est medium in illa Demonstratione formale, & proximum. Probatur. Illud debet esse medium, ex quo tāquam ex causa cognoscamus, quid passionis; sed hoc est tantum definitio subiecti, ergo. Maior patet, quia scire est rem per causam cognoscere. Minor probatur. Illa passio tanquam à sua causa adæquata fluit ab ipsa natura subiecti ita vt illa natura habeat rationem Causæ finalis, efficientis, & materialis; sed medium debet esse causa huiusmodi, ergo. Confirmatur, data quacunque alia causa, semper Intellectus remanet Inquietus, donec per definitionem subiecti passionem cognoscat, sed in demonstratione debet Intellectus perfectè quietari, ergo debet assumere definitionem tanquam medium.

Di-

Dices, magis immediata est definitio passionis, quam subiecti, ergo per hanc debet procedere demonstratio. Negatur Consequentia debet quidem procedere per causam immediatam, sed quæ sit causa talis passionis. Hæc autem non est definitio passionis, sed subiecti, quæ est etiam causa definitionis ipsius passionis, vnde patet ad primum argumentum contrariæ sententiæ.

Secunda Conclusio. Quoties demonstrantur cæteræ passiones, non primæ, medium formale non est definitio subiecti. Probatur si conficiatur huiusmodi Demonstratio; *Omne capax disciplinæ est risibile, homo est capax disciplinæ, ergo est risibilis*; in qua medium est, *Capax disciplinæ*, quod est passio, non definitio subiecti; vnde ad summum posset dici definitio medium virtuale, in quantum *Capax disciplinæ* est medium ad probandam risibilitatem de subiecto; quia immediatè fluit à subiecto, & ipsa mediante fluit risibilitas; cuius signum est, quod vt perfectè Intellectus quiescat, reducenda illa Demonstratio est ad talem, in qua definitio subiecti sit medium formale, & proximum, & primum dicendo, *omne animal rationale est capax disciplinæ, talis est homo, ergo capax disciplinæ*, deinde *omnes capax disciplinæ est risibile*, &c.

329 Tertia Conclusio. Si demonstretur passio, quæ prouenit à causa extrinseca, medium est ipsa causa extrinseca, non autem definitio subiecti probatur accidens pendens à causa extrinseca nō definitur nisi per huiusmodi causam, ergo hæc causa est medium sufficiens ad passionem demonstrandam.

Probatur secundo. Ideo benè assumitur definitio subiecti, cum prima passio demonstratur, quia subiectum est causa finalis, formalis, & efficiēs ipsius passionis: eo quod scire est rem per causam cognoscere, ergo benè assumetur causa extrinseca, quæ pariter habet rationem causæ efficientis, formalis, & finalis respectu illius accidentis.

Probatur tertio. In hac Demonstratione paritur perfecta scientia, ergo benè assumitur huiusmodi medium. Antecedens probatur: tunc habemus veram scientiam, cum veram causam scimus, sic est in proposito, ergo. Illud enim accidēs quod demōstratur à nulla alia causa pendet.

Dices. Si quæratur cur ex interpositione terræ, verbi gratia Eclipsis causetur, est assignanda definitio Lunæ, quæ est talis naturæ, vt in tali situ posita resultet interpositio terræ, vt Eclipsis causetur, ergo non est perfecta, & immediata.

Respondeo Lunam habere tantum rationem causæ materialis, non formalis, neque efficientis, & est potius quædam conditio sine qua non; quia si non esset talis naturæ, talis causa extrinseca, tale accidens in Luna non causaret; non est autem vera causa à priori talis passionis; cuius signum est, quod non semper accidit, sed solum ad positionem talis causæ extrinsecæ: quare possemus dicere, & concludere cum D. Thom. 2. *post. lect.* 1. Scoto, &c. definitionem subiecti semper concurrere; vel vt mediū formale, vel virtuale, vel tandem vt virtuale imperfecto quodam modo, seu vt conditio sine qua non modo.

Ad Argumentum contrariæ sententiæ, ad primum iam satisfactum est, ad secundum Respondeo resolutionem esse faciendam in principia per se nota, sed pertinentia ad illam conclusionem, & in quibus virtualiter includatur; huiusmodi autem est definitio subiecti; est enim per se nota, quia cognitis terminis cognoscitur, nec per aliud principium potest probari, nisi forsan ab effectu.

Ad tertium iam satis fecimus *quæstio.* 3. vbi ex professo huic argumento respondimus.

Circa formam, qua vti debemus in demonstratione, docet Aristoteles, *cap.* 11. & Expositores *ibidem cum illo*, primam Figuram aptissimam esse ad Demonstrationem; per quod non excluduntur cæteræ figuræ; assignat rationes, quas faciles omitto, apud Toletum videri possunt explicatæ *hic in Commentario*.

CAPITIS DECIMI, SVMMA.

A *Capite* 5. *vsque ad* 10. *exclusiuè tractat Aristoteles, de principijs Demonstrationis, & sequitur quasdam conditiones probaue, quæ eis debentur, de quibus sufficienter diximus, ideo circa illa Capita nihil noui occurrit, in hoc autem capite decimo docet.*

Primo Demonstrationē aliam esse propter quid, cum scilicet per causam primam procedimus: aliam quia, cum scilicet cognoscimus vel per causam, sed remotam, vel ab effectu, qui sit notior ipsa causa, & omnium ponit exempla.

Secundo docet has Demonstrationes posse haberi, vel in eadem scientia, vel in diuersa, & hoc vel in diuersis, quæ se habent, vt subalternantes, & subalternatæ: subalternatæ enim de suis principijs tantum sciunt, quod sint, non propter quid sint; Subalternantes verò sciunt etiam propter quid sint; vel denique hæ scientiæ diuersæ sunt omnino disparatæ, & tunc aliquando eiusdem conclusionis vna scit quod sit tantum, altera etiam propter quid. Affert exemplum de Chirurgia, & Geometria. Hæc in textu.

De Demonstratione Quia. Quæstio Tertia decima.

330 Demonstratio dupliciter potest considerari, vel vt syllogismus est, vel vt Demonstratio formaliter. Si primo modo consideretur, ab Aristotele diuiditur primo. In vniuersalem, cuius scilicet Conclusio sit vniuersalis, & in particularem, cuius Conclusio particularis. Secundo diuiditur in affirmatiuam, cuius conclusio affirmatiua, & in Negatiuam cuius Conclusio negatiua. Tertio diuiditur in Ostensiuam, quæ verum ostendit, & infert conclusionē, & in Impossibilem, quæ infert cōclusionem falsam, quam tamen, vt veram cogitur concedere aduersarius, qui eius contradictorium iam negauit; Contradictoriarum autem altera vera, altera falsa. Si secundo modo consideretur, diuiditur in Demonstrationem *propter quid*, quæ procedit per causam, & in Demonstrationem *Quia*, quæ per effectum, vel causam remotam.

Et hoc in præsenti Capite, cum quo, & nos omissa Demonstratione *propter quid*, de qua hucusque egimus, & omissis cæteris, quæ Demonstrationis nomen non merentur, sed tantum Syllogismi, vt tradit Vallius *disp.* 2. *in hunc Lib. quæst.* 1. *cap.* 7. tantum de Demonstratione *Quia* breuiter tractabimus. Qui plura desiderabit videre poterit Amicum *Tract.* 16. *disp.* 2. *quæst.* 6. *tota*. Vallium *tota illa quæst.* 1. *assignata*. Conimbricenses *in* 1. *Post. cap.* 10. *quæst.* 1. & alios apud ipsos; pro nostra doctrina.

Notandum primo cum D. Thoma, cum Demonstratio *Quia* sit, quæ procedit vel ab effectu, & solet appellari à signo, à coniectura, à non causa, à causa cognoscendi tantum à causis in anima, ab euidentia, & tandem à posteriori: vel à causa remota; Causam remotam tripliciter posse sumi. Primo pro causa, quæ scilicet sit conuertibilis cum effectu, tamen aliquod medias inter ipsum, & talem causam, vt *rationale* quod, vt causa remota, probat risibilitatem de homine mediat enim *admiratiuum*, inter rationale, & risibilitatem. Secundo pro causa, quæ magis pateat, quam effectus, vt *animal* respectu respirationis. Tertio pro causa, cuius effectus magis pateat quam causa, vt *calor* respectu Solis, vt ignis: & de hac triplici vsurpatione causæ remotæ potest esse difficultas, an semper constituatur Demonstratio *Quia*.

Prima Conclusio Demonstratio à causa remota, primo modo est Demonstratio *propter quid*, non *Quia*. Probatur primo auctoritate Aristotelis, qui loquens de Demonstratione *Quia* à causa remota affert exemplum de respiratione animalis, quod est à causa remota secunda acceptione, non prima: Immo habet cum causa est remota medium semper esse extra, idest in vtraque præmissa

prædicatum, quod solum accidit in causa remota secunda acceptione, non autem prima potest enim benè confici in prima si dicatur, *Omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo risibilis*. Hæc Conclusio est Philoponi, Alexandri, Themistij, Auerrois, Diui Thomæ, & aliorum apud Amicum *Disp. 2. quæst. 1. dubio. 1. §. dubium igitur est.*

Probatur Secundò ratione. Quoties habetur processus per causam est Demonstratio *propter quid*; (ideo enim dicitur *propter quid*, quia causam explicat passionis,) sic est in casu nostro, ergo. Confirmatur explicat veram, & adæquatam causam, licet non immediatam, ergo vera Demonstratio *propter quid*. Ex quo fit

Secunda Conclusio. Quando effectus magis patet,
331 quam causa, si demonstretur per aliquam ex causis dum tamen necessario illum producit, vt *vegetabile* respectu animalis, *calor* respectu Solis, est vera Demonstratio *propter quid*.

Probatur primo. Illa causa est immediata, & vera causa, ergo optimè poterit illum effectum demonstrare, Secundo quia, si præcedens conclusio est vera de causa remota primo modo, multo magis hæc de causa remota. Tertio modo, quæ est causa immediata. Confirmatur ex Aristotele *hic*, qui dum explicat quid sit causa remota, qua non constituatur Demonstratio *propter quid*, dicit esse, quæ secundum excessum dicitur, quæ scilicet magis patet, quam effectus, & statim exemplificat de animali respectu respirationis. Confirmatur secundo, quia per Aristotelem, & Expositores ferè omnes causa remota solum constituit demonstrationem in secunda figura, at causa remota, tertio modo etiam in prima & affirmatiuam, ergo constituit Demonstrationem *propter quid*, non *quia*.

Dices. non erit de prædicato vniuersali; quia non conueniret secundum quod ipsum, ergo non erit bona Demonstratio. Respondeo solum haberi, non fore perfectissimam Demonstrationem, quod vltrò concedimus.

Dices secundò, Quocunque modo sumatur. Causa remota, semper fit processus per causam, ergo vel omnis Demonstratio à causa remota erit *propter quid* contra Aristotelem, vel nulla. Respondeo, vt Demonstratio sit *propter quid* est necesse, procedat per causam, vt causa est: quocumque autem modo sumatur caus remota, seu superior effectu, non procedit per causam vt causa, cum enim talis causa v.g. Animal Vniuersaliter non respiret, non possumus necessariò concludere respirationem, cum ex superiori ad inferius non possimus affirmatiuè concludere. hic pono

Tertiam Conclusionem. Quoties causa est superior effectu non potest conficere demõstrationem *propter quid*, patet, quia hæc procedit per veram causam necessariam, cum autem est superior, non potest esse causa necessaria nisi cum immediatè coniungatur, vt si diceretur, *omne animal habens pulmonem* (quod est causa respirandi) *respirat*, tunc posset confici Demonstratio *propter quid* ratione illius additi.

Quarta Conclusio. Cum fit Demonstratio *quia* à causa remota, semper fit in secunda figura. Probat Aristoteles *cap. 13.* & Zabatella *cap. 3* quia cum sit causa superior, & inadæquata, vt animal respectu respirationis, posita causa non ponitur effectus, ablata tamen aufertur (supposito quod tantum ab hac causa procedat) quare altera debet esse negatiua, cur autem non possit hæc negatiua haberi per primam figuram probatur; quia negari debet effectus de subiecto, ergo debet esse maior extremitas. Quare in prima propositione debet coniungi cum medio, quod est causa, quæ vtique cum magis pateat, quam effectus, debet prædicari; figura autem in qua medium prædicatur in maiori est secunda tantum ex Summulis; quare dicetur *omne respirans est animal, nullus lapis est animal, ergo neque respirant.*

Quinta Conclusio, Demonstratio ab effectu dicitur, cũ
332 probatur causam inesse subiecto per effectum. Hæc conclusio indiget tantum explicatione. Effectus, alius qui necessario pendet à causa, & illam habet, vt causam sui adæquatam: alius; qui pendet à causa per accidens, & hunc per accidens adhuc diuidere possumus, vt alius sit, qui pẽdet à causa, à qua potest non pendere, alius pendet quidẽ, sed non vniuersaliter, vt respiratio ab animali. Alius denique pendet, sed potest etiam ab alia pendere, & iuxta has omnes acceptiones loquendum est. Si fit per accidẽs primo modo, non possumus Demonstrationem *quia* conficere, eo quod non possimus existentiam causæ arguere, cum possit non esse ille effectus à tali causa. Si per accidẽs sumatur secundo modo, possumus tantum affirmatiuè, vt *respirat, ergo est animal*; non autem negatiuè, quia non valet à negatione Antecedentis ad negationem consequentis. Si per accidens sumatur tertio modo tantum à negatione effectus ad negationem causæ, vt *non est calor, ergo neque ignis*, quia effectus est magis vniuersalior, quã causa. A negatione autem consequentis optimè arguitur ad negationem Antecedentis, vt *non est animal, ergo neque homo*. Solum autem ab effectu, qui pendet ab aliqua causa, vt adæquata, cum qua reciprocatur, possumus perfectã Demõstrationem *Quia* conficere, cum enim talis effectus necessario sit à tali causa, ab existentia talis effectus optimè concludere possumus existentiam causæ, & è contra; & talis Demonstratio habebit omnes conditiones perfectæ demonstrationis, quas habet participare Demonstratio *Quia*; vt scilicet sit *ex veris, necessarijs, per se, proprijs, de omni vniuersali, & perpetua veritatis*; in hoc enim conuenit cum Demonstratione, quæ dicitur *potissima*, seu *propter quid*.

Ex hactenus dictis sicut habemus Demonstrationem *quia* duplicem esse, aliam ab effectu, aliam à causa remota, in sensu explicato, ita possumus ipsam Demonstrationem *quia* definire, si dicamus, *Demonstrationem quia esse syllogismum euidentem constantem ex præmissis continentibus effectum, vel causam remotam alicuius Conclusionis*, & facientem illam scire, secundum quid tamen.

Pro complemento huius quæstionis an Demonstratio sufficienter sit diuisa in Demonstrationem *quia*, & *propter quid*, an vero sit aliqua tertia species, prout censuit Auerroes 1. *Post. Com. 95. epitome Logica cap. de Demonstratione* dicens, Demonstrationem diuidi in Demõstrationem *quia*, cum per effectum cognoscimus causam esse, In Demonstrationem *propter quid*, cum supponendo passionem esse, tantum probamus *propter quid sit*, & in Demonstrationem *potissimam*, quæ simul dicit passionem esse, & propter quid sit. Respondeo sufficienter esse diuisam, & sententiam Auerrois falsam esse. Primo, quia contraria Aristotelis doctrinæ, qui *text. 3.* fusè agens de diuisione Demonstrationis solum agit de Demonstratione *quia* & *propter quid*. Secundo quia in vtraque demonstratione, & *potissima*, & *propter quid* est idem medium; quod ideo omnium Latinorum auctoritate improbatur talis sententia. Tertio ex eodem Aristotele 2. *Post. text. 8.* qui rationẽ reddens, cur qui cognoscat rem esse, non cognoscendo causam, non cognoscat quid sit rei, Respondet quia etiam ignorat quid sit. Quarto impossibile est probare, propter quam causam talis res sit, & simul non probare quod sit, Igitur diuisio Auerrois in Demõstrationem *propter quid*, & *potissimam* nulla est. Posset quidem quoties aliqua conditio ex assignatis in Demonstratione perfectissima deficit, vocari tantum Demonstratio *propter quid* quia nõ est Demonstratio *quia*, neque *propter quid* perfectissima; & hoc modo possemus assignare differentiam, inter has Demonstrationes, sed esset differentia merè accidentalis, & in hoc sensu est explicandus Aristoteles, si quando aliquam distinctionem videatur admisisse inter has Demõstrationes. Immò, & ipsum Auerroem huiusmodi distinctionem tantum docuisse tradit Zabarella apud Vallium *disp. 2. quæst. 3. cap. 10. circa medium*. De mente Auerrois nihil ad nos.

An detur Circulus, Quæstio Vltima.

NOtandum primo. Demonstrationem aliquam dici
Circulum sumpta metaphora à motu locali circula- 333
ri, & sicut perfectus circulus in motu requirit, vt vnde principium habuit, ibi finem imponat, vt si incepit à *B* in *B* item desinat, ita Demonstratio illa dicetur Circularis, seu Circulus, cum per *A* v.g. demonstrantes *B* item per *B* demonstremus *A*, sic circulum committeret, qui probater hominem esse rationalem, quia risibilis, postea esse risibilem, quia rationalem. Quoniam vero hic regressus, dupliciter potest cõtingere; Primo si vtroque modo probemus, tanquam per causam. Secundo. In vno syllogismo tanquam ex causa, in altero tanquam ex effectu. Ideo

Notandum secundo ad Circulum simpliciter, seu formalem

malem requiri, vt in vtroque syllogismo procedatur, tanquam per causam ita vt vtraque Demonstratio sit Demõstratio *propter quid*, vt in exemplo allato, probemus hominem esse risibilem, quia rationalis, tanquam per causam; postea esse rationalem, quia risibilis etiam tanquam per causam. Si autem in vna sit processus à causa ad effectum, in altera ab effectu ad causam, non erit circulus, nisi materialis imperfectus, seu vt dicunt, erit regressus. His positis.

Prima Conclusio. Non datur Circulus simpliciter. Est contra Antiquos, quos redarguit Aristoteles *cap. 3. huius 1. Poster.* probatur ex eodem Aristotele: vterque syllogismus debet esse Demonstratio *propter quid* (ideo enim ponebant Antiqui, quia omnium rerum haberi scientiã Demonstratiuam putabant,) ergo non datur Circulus. probatur Consequentia Demonstratio *Propter quid* procedit ex notioribus, ergo si præmissæ, & conclusio possent ad inuicem probari, vt per causam, essent & non essent notiores natura, & nobis respectu eiusdem, quod implicat. Secundo essent simul respectu eiusdem causa, & effectus, hoc autem est absurdum. Tertio, idem esset causa sui ipsius. Probatur Consequentia. Rationalitas est causa risibilitatis in homine, rursus risibilitas est causa rationalitatis, ergo rationalitas est causa sui ipsius, quod enim est causa causæ, est etiam causa causati. Hæc Conclusio adeo est ab omnibus recepta, vt sufficienter sit probata. Solum aliquas instantias soluam.

Instatur primo. Causæ sunt aliquando sibi inuicem causæ: sic deambulatio est causa efficiẽs sanitatis, sanitas causa finalis deambulationis; ergo poterunt demonstrari ad inuicem. Respondetur concedendo totum; sed non committi Circulum, quia sunt in diuerso genere causæ, & etiã, quia non cognoscuntur formaliter, vt causæ, sed vna, vt effectus alterius in diuerso genere.

Secundo instatur. Vapor est causa materialis pluuiæ, pluuia causa materialis vaporis ex eodem Aristotel. 2. *Post. tex. 15. 66.* ergo causas in eodem genere causę demonstrari possunt. Respondetur non esse idem omnino, quod in vtraque Demonstratione, probatur. In prima enim probatur, ex pluuia fieri vapores, postea ex his vaporibus, non eandem, sed aliam produci pluuiam. Ex his responsionibus colligere possumus tres conditiones, quæ requiruntur in perfecto circulo, & formali. Prima est, vt idem sit quod probatur in præmissis in prima Demonstratione, ac quod probatur in Conclusione secundę Demonstrationis: huius defectu non secundum vrget argumentum. Secunda conditio, vt sit in eodem genere causæ. huius defectu non vrget primum. Tertia vero est, quod vtraque sit Demonstratio *propter quid*. huius defectu non est circulus perfectus, cum procedimus ab effectu ad causam, postea à causa ad effectum, quod appellatur regressus. De quo

334 Secunda Conclusio. Datur regressus (quid sit regressus diximus) Probatur primo, ex Aristotele *capite 6. & 2. Post. cap. 7.* vbi non potest velle circulum formalem, cum hunc iam reiecerit *hoc lib. 1. cap. 3.* ergo loquitur de Circulo materiali, seu de regressu, immo apertè, ponit regressum in hoc capite dum probat, stellas esse propè, quia scintillãt, postea scintillare, quia propè sunt. Secundo probatur. cum cognoscimus causam ex passione, tantum cognoscimus existentiam passionis, & connexionem cum illa causa, non vt causa est, quæ cognitio habetur, vel per inductionem, vel per sensum, vel quouis alio modo. Cum verò progredimur ad cognitionem per causam, cognoscimus passionem existere per talem causam, ergo verè poterit dari hic regressus. Probatur consequentia; quia verè ex cognitione imperfecta progredimur ad cognitionem perfectã; sed sic est in casu nostro, nam ex cognitione confusa, & imperfecta effectus, & causæ per primum progressum, ferimur per secundum processum ad cognitionem perfectam, sic si dicam, *Omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo animal rationale*. In illis pręmissis nondum cognoui hominem, seu animal rationale, esse causam risibilitatis, sed solum connexionem illorum terminorum aliquo modo mihi notificatam; si postea diligenter considerata natura animalis rationalis reuertor dicendo, *Omne animal rationale est risibile, Omnis homo est animal rationale, ergo risibilis*, non solum cognoscam existentiam, sed existentiam per talem causam, seu vt eruditè loquitur Zabarella *lib. de Regressu cap. 4.* in primo processu cognoscitur effectus confusè, in secũda distinctè, idem de causa.

Quare docuit idem Zabarella *cap. 5.* postquam prima demonstratio facta est, non statim ad secundam progrediendum, cum ex causa nota tantum in confuso, non possimus perfectam cognitionem effectus adipisci, quæ attẽditur per secundam demonstrationem, sed aliquantulum pausandum, donec examinetur natura ipsius causæ, vt tũc eius natura penetrata ad effectum progrediamur, ideo dicit Regressum, tribus perfici, Demonstratione ab effectu demonstrante, quod est ipsius causæ, non vt causa est. Secundo illo examine, seu vt alij, negotiatione Intellectuali circa causam. Tertio Demonstratione *propter quid*, in qua existentia effectus per causam, seu propter quid effectus demonstratur. Aliqua possent obijci à nonnullis, qui nedum circulum formalem negant, sed etiam regressum penitus tollunt, existimantibus in hoc quoque habere vim rationem Aristotelis contra Circulum.

Verum posita illa distinctione de cognitione distincta, seu perfecta, & confusa, seu imperfecta causæ, & effectus, omnis dubitatio euanescit, vt videre est apud Zabarellam *cap. 2. & 9. eiusdem lib. de Regressu.* Hactenus de Quæstionibus in Libro Posteriorum Analyticorum Aristotelis.

Tractatus, & Quæstiones de Scientia.

HVcusque egimus de modo fabricandi optimam Demonstrationem, quæ esse potest instrumentum sciẽtiæ acquirendæ, ad quam vtique tanquam ad proprium finem illam tradidisse Aristoteles nemo dubitare debet. Restat, vt de ipsa scientia disseramus; Quoniam vero scientia, de qua præcipuè est agendum sub habitu tanquam sub adæquato genere collocatur, ideo vt maiori facilitate percipiatur eius natura, pręmittemus primum Tractatum de habitibus, & eo libentius hoc pręstandum, quo vix aptior locus nobis occurrere poterit, vt de habitibus exactus sermo haberi posset; neque totam Philosophiam absoluere dignum est sine habituum cognitione, qui ad Theologiam maximè conducunt. Quatuor autem videre debemus in hoc Tractatu. Primo quid sit Habitus. Secundo, quomodo producatur. Tertio, quomodo sit actiuus. Quarto quotuplex sit, & ad vnumquodque istorum capitum, quæ pertinere videbuntur, reducentur, & ibi tractabuntur.

Tractatus Primus qui est de Habitibus.

Quid sit Habitus. Quæstio Prima.

NOmen Habitus varijs modis accipi potest, ideo afferendi, vt cognito, quo sensu hic accipiatur, quærere 335
possimus Quid sit, ne frustra quæreremus Quid rei, ignorato quid nominis. Primo igitur potest sumi habitus in vi participij, ab *habeo habes*, & hoc modo significat id, quod aliquis habet, seu possidet, vnde dixit Durandus 3. *Sentent. distinct. 23. quæst. 1. num. 7.* esse Postprædicamentum. Secundo potest sumi in vi nominis, & hoc pacto adhuc multipliciter. Primo prout significat perfectionem, seu formam, quam aliqua res habet, & hoc pacto sumitur, dum dicitur *à priuatione ad habitum non dari regressum*. Secundo pro veste, seu indumento. Tertio sumitur à medicis pro varia corporum dispositione, vnde aliqui dicuntur optimum vitæ habitum habere, hoc est optimam membrorum texturam. Quarto sumitur pro perfectione rei accidentali de natura sua difficiliter mobili, quæ confert facilitatem, & promptitudinem ad operandum, scilicet pro habitu à nobis explicato *in capite de qualitate*, & de ipso in hac acceptione loquimur, & quærimus quid sit.

Vnica Conclusio. *Habitus est qualitas permanens de se stabilis in subiecto, per se primo ordinata ad operationẽ, non tribuens primam facultatem operandi, sed ordinans illam, & facilitans.* Ex omnibus definitionibus habitus, quas affert Vallius *de habitibus cap. 2.* hæc Suarez *in Met. disp. 44. sect. 1. num. 6.* mihi videtur perfectè naturam habitus explicare, & conuenit cum illa, quam affert idem Vallius *3. loco*, ex Aristotele *2. Ethic. cap. 5. & 6.* vt scilicet potentia sit illa, qua simpliciter, & absolutè possumus, Habitus vero sit qualitas, quà benè, vel malè possumus, scilicet operari.

Dicitur primo, *habitus esse qualitas*, quod, quo iure dicatur, patet ex definitione qualitatis allata, *capit. de qualitate;*

tate; per habitum enim reddimur perfecti ad operãdum, & quales denominamur, ergo est qualitas: huiusmodi enim est definitio qualitatis. Secundo patet esse qualitatem, eo quia ad nullum aliud prædicamentum potest pertinere. Tertio auctoritate Aristotelis *capit. de qualitate*, vbi habitui principem locum attribuit; item Ethic. loco citato definitione allata; D. Thomæ 1.2.*quæst*.43.*art*. 1. & 2. & omnium Philosophorum excepto Piccolomineo, contra quem post explicationem definitionis.

Dicitur secundo *de se stabilis in subiecto*, vt doceamur aliter se habere actus potentiarum, ac habitus earumdem; actus enim sunt in continuo fluxu, & in tantum durant, in quantum potentia actualiter influit; at habitus cessato omni influxu perseuerant; ideo etiam nobis dormientibus dicuntur habitus existere, & nos habitualiter dispositi ad hoc, vel illud; patet ex eodem Aristotele *illo capite de Qualitate*, qui ob hanc rationem habitum distinxit à Dispositione.

Dicitur *per se primo ordinata ad operationem*, quia hic agimus de habitibus tantum, quibus iuuamur ad operandum; hi enim ordinantur ad operationem tanquam ad proprium finem; ideo natura in nobis reliquit capacitatem ad huiusmodi habitus, vt illis immediatè iuuaremur ad aliquos actus, ad quos sine illis maxima difficultate moueremur. Et additur *per se primo* ad excludendos illos habitus, qui per se primo ordinantur ad perficiendum esse subiecti, vt sanitas, pulchritudo, quibus deinde potentia facilius operatur: huiusmodi enim habitus potius merentur nomen passibilis qualitatis; quos habitus sua definitione comprehendit Riccardus 3.*Sentent. distinct*.23. *art*.1. *quæst*.1. dicens; habitum esse, quo res se habet, vel in ordine ad naturam, vel operationem; & Aristot. 5. *Metaph. text*. 25. dicens; Habitum esse dispositionem, qua benè, vel malè disponimur, in ordine ad nos, vel in ordine ad alios.

336 Dicitur *non tribuens primam facultatem operandi, sed illam ordinans, & facilitans*, eo quod habitus non tribuãt primum principium operandi radicale, quod est anima, nec proximum, quod est potentia, sed illa supponunt, sed solum ordinant ad hunc actum promendum, & ad illum iuuant, vt facilitate illum promat; sic charitas supposita anima, & voluntate illam inclinat, ad actum, amoris eliciendum, ad quem concurrendo in elicione illam facilitat, vt eliciat.

Circa primam Particulam habitum esse qualitatem, contrarium habemus Franciscum Piccolomineum *in sua Philosophia Morali gradu* 2.*cap*.6. qui vt refert Vallius *quæst*. 1. distincto habitu in habitum spectantem ad appetitum, & in habitum spectantem ad rationem, de primo docet, aliquo modo posse dici qualitatem. Secundum vero de quo præcipuè agimus, si referatur ad phantasiam esse qualitatem, quatenus est quædam qualitas seruata in memoria: si vero referatur ad mentem, seu Intellectum, esse solam relationem Intellectus ad phantasmata, quatenus cõgruè representantur, vt possit rectè iudicare; quare habitus Intellectiuus per ipsum est sola relatio Intellectus, cõformati ad phantasmata representata, vnde concludit habitum Intellectus vocari qualitatem tantum populariter, non quod re ipsa tales sint.

Probatur primo auctoritate Aristotelis, qui aliquando dicit habitum pertinere ad primam speciem qualitatis, aliquando esse ad aliquid, seu relationem sic 7. *Phys. text*. 18. interdum esse quid medium inter qualitatem. & relationem; sic in prædicamento Qualitatis docet genera habituum esse ad aliquid, vt scientia &c. non autem species, vt Grammatica, Geometria.

Secundo probat; si habitus essent qualitas ad ipsos esset motus, contra eundem Philosophum 7. *Phys. text*. 17. ideo enim ostendit non esse motum ad habitus, quia relationes sunt, ad quas non datur motus. Confirmatur nam 7. *Metaphys. tex*. 20. docet, Habitus mentis non esse qualitates, sed relationes.

Ad primum Respondeo Aristotelem simpliciter velle habitum esse qualitatem, ideo semper per qualitatem definiuit, immò cum ex professo de qualitate ageret, primam eius speciem habitum assignauit: nec obstat etiam relationem ipsum appellasse; loquutus enim est de relatione secundum dici, eo quod habitus dicat ordinem transcendentem ad obiectum; esse autem qualitatem, & relationem secundum dici non implicat *ex Tractatu* 2. *Prædicamentorum quæst*.8. *in caput de Relatione*. Ad Confirmationem Respondeo, impossibile esse genus alicuius entis esse relatiuum, species nequaquam, vt *eodem loco* ipse Aristoteles docet: dicitur igitur, genus relatio esse, non species quoad modum significandi, quia genus aliquando magis significat relationem, quam species, licet eodem modo importent relationem, tamen secundum dici tantum.

337 Ad secundum dico, ad habitum non esse motum physicum, de quo tantum ibi loquebatur, scilicet de alteratione, dum enim aliquis perficitur, non alteratur; per habitus autem tantum perficimur; quoad rationem, quam habet, quia sunt ad aliquid, in quo consistit tota ratio Piccolominei, dico ideo vocasse ad aliquid, quia ad habitus semper præcessit aliquid, ad quod fuit motus; sicut in relatione, seu ad aliquid datur motus, dum producitur fundamentum, quo posito consurgit relatio; ad ipsam autem relationem immediatè non datur motus, vt diximus *in prædicamentis Tract*.2.*quæst*. 10. patet inductione hæc doctrina; ad habitus enim si est tantum in ordine ad se, vt sanitas pulchritudo &c. præcessit alteratio aliqua, & aliquis motus in ipsis qualitatibus; sanitas enim consistit in temperamento frigidorum, & calidorum, vt habet Aristoteles *eodem loco*; si est habitus appetitiuæ potentiæ, vt virtutes, ad ipsum præcessit alteratio passionum, ex quarum fræno oritur habitus virtutis, vt *ibidem* Aristoteles; si vero est habitus Intellectiuus, præcessit aliqua alteratio in sensu, ex qua alteratione, & motione in sensu, oritur ipsa scientia, habitus scientificus; ita dicit idem Aristoteles, experientia namque particularium scientiam vniuersalem consequitur, vnde non est sensus Aristotelis habitum esse relationem, seu pertinere ad prædicamentum ad aliquid; hanc doctrinam tandem reperi in D. Thoma 7.*Phys. lect*. 5. *tex*. 10. & *lect* 6. *text*. 21. & 22.

Ad Confirmationem Respondeo Aristotelem tantum docere ibi (vt probet ad scientiam non esse alterationem) per remotionem tantum impedimentorum, perturbationum &c. aliquem fieri scientem; non quia velit in acquisitione scientiæ nihil de nouo acquiri, seu solam relationem, cum 3. *de Anima* contrarium doceat, intelligere esse quoddam pati; sed quia Intellectus semper est in vltima dispositione, secundum se consideratus ad speciem intelligibilem, ex qua prouenit scientia: ideo dicit, si sit impedimentum, vt in iuuenibus, vt talis species non fiat præsens Intellectui, remouendum esse impedimentum, & statim absque noua alteratione ipso amoto species imprimetur, & fiet scientia si vero non est impedimentum, presentatur phantasma, producitur species in Intellectu possibili, & fit scientia; vel dic Aristotelem loquutum ad mentem Platonis; vtramque responsionem tradit D. Thomas *loco vltimo citato*.

Quodnam sit Subiectum Habitus. Quæstio Secunda.

338 NOtandum totam quæstionem posse versari primo de potentia motiua, seu de membris corporis, quæ quãdam facilitatem comparare videntur ad diuersas actiones ex longo exercitio. Secundo de potentijs sensitiuis, quarum quinque sunt extrinsecæ, videlicet visus, auditus, Olfactus, gustus, tactus. Quatuor interiores cognoscitiuæ, sensus communis, Imaginatio, seu phantasia, æstimatio, & memoria, & duæ interiores appetitiuæ, concupiscibilis, & irascibilis. Tertio de potentijs rationalibus, scilicet Intellectu, & voluntate, quæ residere dicuntur in parte superiori, quia competunt homini, vt homo est; cætere dicuntur residere in parte inferiori, quia in illis homo cõmunicat cum cæteris animalibus. Scio in quolibet animali reperiri aliud genus potentiarum ex D. Thoma 1. *p. quæst*.77. *art*. 1. scilicet vegetatiuum; attamen in hoc certum est habitum non subiectari, ideo non afferimus, cum distinctionem potentiarum in tantum ruditer afferamus, in quantum cadere possunt sub Subiecto habituum, de quibus in præsenti agimus; agere enim de potentijs animæ, ipsarum obiectis, actibus &c. perfectè est Librorum de Anima. Quæritur igitur, an quælibet ex potentijs narratis, sit subiectum Habitus, an si aliquæ tantum, quænam sint.

Notandum Secundo, vt aliquid habere possit Habitum

eria requiri. Primo, vt id, quod habet Habitum realiter distinguatur ab ipso habitu; etenim nihil per se ipsum benè vel malè disponitur;habitus autem est ad benè,vel malè disponendum;vnde quod recipit habitum, aliquam potentiam passiuam habere debet. Secundo, vt quod recipit habitum, ad plura possit determinari; ex definitione enim habitus,facilitat potentiam ad aliquid faciendum; sed quæ sunt ad aliquid determinata, semper eodem modo agunt; quare hæc indeterminatio debet esse, vt docet D.Thomas 1.2.*quæstio.* 50. *art.* 1. *in corpore*, saltem quoad exercitium, seu quoad actum, qua possit illum actum non promere, ideo lapis, & si millies descendat, non requirit habitum,quia naturaliter est determinatus ad descensum. Tertio. Ille habitus debet determinare, quod erat indeterminatum, ad benè, vel malè aliquid faciendum. His notatis.

Prima Conclusio. Membra corporis non sunt subiectum habitus. Est D.Thomæ 1.2.*quæstio*.50.*artic*.3.*ad* 3. Suarez in Met. *disp*.44.*sect*.2.*num*.3. Probatur primo vel habitus recipitur in potentia ipsa membrorum, vel non. Si secundum, ergo non datur habitus, sicut intendimus; probatur consequentia; nam habitus adiuuat potentiam, cum debeat facilitare, &c. ergo in illa debet existere sicut patet *ex* 2.*Notab*. Si primum dicatur, ergo potentia motiua non subiacet omnino imperio voluntatis,cui dispoticè imperare tradit Aristoteles. Probatur consequentia, quæ per habitum possunt determinari ad vnum non subiacent necessario imperio voluntatis, hæc potentia potest per habitum determinari, ergo non subiacet. Maior probatur, quæ sunt determinata ad vnum, facilius illud operantur; quæ vero subiacent omnimodo imperio voluntatis,in quodcunque moueantur,eadem facilitate operantur, ergo.

Confirmatur primo, habitus adiuuat potentiam ad vnū tantum,sed potentia motiua quacunque facilitate acquisita duo contradictoria æquè operari potest; ergo non habet habitum de nouo acquisitum. Minor probatur. Qui habet artem benè pingendi; quantum ad potentiam motiuam,ita facilè malè pingit, sicut benè, ergo duo contradictoria æquè potest operari.

Confirmatur secundo. Motus est ab anima mouente corpus, ergo nullus habitus in corpore. Probatur consequentia,habitus coagit cum potentia,in qua inexistit, sed membra non agunt,immò potius aguntur, ergo neque in illis datur habitus,qui coagat.

339 Instatur primo. Ex Vallio *disput*.4.*par*.1.*quæst*. 2.*cap*.5. post longam exercitationem, membra acquirunt quādam facilitatem in operando, quam prius non habebant, ergo acquirunt habitum. Confirmatur. Nihil acquirendo ex parte animæ, sæpius quandam consuetudinem contrahimus,v.g.fricandi barbam, mouendi tibias &c. ergo tunc datur habitus in ipso corpore.

Ad Argumentum negatur consequentia. Illa enim facilitas est tantum quædam dispositio passiua, qua vel relaxatione neruorum, vel assuefactione redditur dispositum membrum ad seruiendum promptè animæ, illud artificiosè mouenti; vnde habitus est in anima non in membris. Potest confirmari exemplo calami, qui vsu ita aptus redditur scriptioni, vt postea maxima facilitate manus illo vtatur; est enim par ratio quidquid dicat Vallius *capit*. 7.§. 3. *quod*.

Ad Confirmationem respondeo habitum esse in ipsa anima mouente,non in corpore, in quo tantum est dispositio quædam. Cum dicitur, sine aduertentia illa operamur, tantum probatur aliquando ob intensissimum habitum sine reflexione rationis tunc operari, quod vltrò concedimus,licet non acquiescat Suarez *num*.6. satis est si saluemus habitus non esse in corpore.

Addo huiusmodi actus cognitionem præsupponere, saltem illam primam formalem, cum ceperunt actus illi, ex quibus huiusmodi habitus sunt producti; & tunc saltem virtualem.

Instatur secundo. In brutis generantur quidam habitus saltandi, cantandi, &c quod sine habitu in corpore saluari non potest ex eodem Vallio *numer*.6. Respondeo tantum sequi illam dispositionem passiuam requiri ex parte corporis,quod autem sit habitus negatur; in anima autem requiritur cognitio sensitiua ex parte imaginationis, qua apprehendit post hoc illud esse faciendum, &c. Ex quo similes actus postea producunt; quod si quis vellet vocari etiam istas dispositiones habitus imperfectò, quodam modo,non tamen operatiuos, quomodo diximus ex mente Aristotelis *quæst.præcedenti* esse sanitatem,pulchritudinem,&c. non contenderem.

Secunda Conclusio. Potentiæ sensitiuæ extrinsecę non sunt subiectum habitus. Probatur primo. Potentiæ sensitiuæ sunt omnino determinatæ,itaut posito obiecto non possint non agere,ergo nullum requirunt habitum, vt facilitentur. Confirmatur eandem facilitatem experimur in prima visione,ac in centesima,verbi gratia,ergo nullus habitus ex actuum multiplicatione generatur. 340

Instatur. Gustus,ver.gra. difficiliter gustat amara, donec ex consuetudine facilitatem quandam acquirat; ergo habitum;& eadem difficultas potest assignari,in omnibus sensibus externis. Respondeo verè hoc argumento premi Vallium,qui in corpore dat verum habitum,hic tamen negat,& re vera est eadem ratio, vt patebit discurrenti, & eius rationes expendenti; nos consequenter ad ea, quæ diximus, negamus consequentiam: sensus enim externi sunt determinati ad propria obiecta;quare semper eodem modo tēdunt,& potius in hoc obiectum materiale, quam in illud tēdunt,quia ita applicantur ab appetitu sensitiuo, neque habitum acquirunt, sed quandam dispositionem, qua minus patiantur ab obiectis, ad quæ minus disposita sunt organa; cuius signum est,quod gustuum,alius potius dulce, alius potius amarum sentit; Quare si à difficultate potentiæ simpliciter proueniret, omnes easdem difficultates paterentur; prouenit igitur à diuersa dispositione organorum, per quæ potentiæ suas sensationes exercent: ad quod forsan tendunt illa verba D.Thomę *art*. 3 *in fine*, Vires exteriores, vt visus,&c. secundum dispositionem suæ naturæ ordinari ad suos actus determinatos. Inde confirmatur responsio, quod cum eadem sit ratio de omnibus sensibus externis, attamen potentia visiua illæsa in organo,eodem semper modo,& eadem facilitate in quodcunque obiectum tendit, siue album, siue nigrum,&c.

Tertia Conclusio. Potentiæ sensitiuę brutorum non sunt subiectum habitus, siue sint apprehensiuæ, siue appetitiuæ. Est D.Thomæ 1.2.*quæst*.50.*art*. 3. *ad secundum* & Suarez *loco citato sect*. 2.*num*.3.Contra Vallium *loco citato cap*.7.§.*quod dicitur*. Probatur conclusio.

Primo Bruta nullam habent libertatem, sed posito iudicio determinato phantasiæ circa aliquod obiectum necessario illud fugiunt,vel prosequuntur, ergo in potentijs appetitiuis brutorum nullus datur habitus. Consequentia patet,ad habitum enim requiritur aliqua indifferentia, & indeterminatio,vt docet idem D.Thomas *art*.1.*eiusdē quæstionis*,& nos *notab*.2. Maior probatur. Appetitus brutorum nulli iudicio practico subijcitur, nisi phantasiæ ergo si nullam habet libertatem, sequitur iudicium ipsius phantasiæ.

Probatur secundo. De potentijs apprehensiuis. posita specie obiecti cum omnibus circumstantijs, idem iudiciū feret, nec aliter ferre poterit prima vice, ac post iteratos actus, ergo nullus habitus; probatur consequentia, quia habitus semper est inter actus contrarios; si igitur phantasia non potest nisi illum actum iudicij specie promere, non est capax alicuius habitus;illud antecedens probatur. Cuicumque oui vix è materno ventre egressæ opponatur Lupus statim apprehendit, & iudicat inimicum, ergo signum est illud iudicium esse naturale, nec aliter posse euenire.

341 Tertio probatur ex solutione argumentorum, quorum primum est ex Vallio § *citato*;Canes ver.g. videntes alios quosdam motus artificiosos efficere,positis talibus signis, conantur imitari, non tamen imitantur, nisi post longam exercitationem,ergo acquirunt habitum. Respondeo tantum probare requiri, & acquiri quandam dispositionem in membris corporis, quod iam concessimus, non tamen probat illum Canem ex vsu illo extrinseco acquirere habitum intrinsecum in potentijs,statim enim ac apprehendit speciem illorum motuum optimè norit, & iudicat sic esse faciendum, quod si à principio forsan non ita nouerat,& facile iudicauerat, erat quia forsan non cum omnibus illis circumstantijs phantasma repræsentauerat, sicut postea. Et Noto cum Suarez *loco citato*, consuetudinem, & repetitionem eiusdem actus in brutis nihil aliud operari,nisi quod species firmius adhęrent,in illorum memo-

ria

ria semper quasi pręsens exhibentes obiectum, & sic facilius videntur operari, quam si de facili illæ species mobiles iterum essent gignendæ. Omnia igitur ex vi phantasmatum procedunt.

Secundo Instatur ex auctoritate D. Thomæ *questione citata art. 3. ad secundum* vbi habet: *quia bruta per consuetudinem disponuntur ad sic, vel sic operandum, ideo in brutis habitus quodammodo poni possunt.* Respondeo D. Thomam nihil aliud velle, nisi bruta animalia, quatenus ab homine medijs signis sensibilibus externis possunt ad hoc potius, quam ad illud operandum moueri, ita tamen vt hoc totum fiat per sola phantasmata, posse dici quasi habitum habere, eo quod quadam facilitate illa operantur; nō tamen censet esse veros habitus, ideo in fine eiusdem argum. addit: *deficit autem ratio habitus, &c. id eo propriè loquendo habitus in eis* esse non possunt: hæc ipse.

342 Quarta Conclusio. Potentię hominis sensitiuæ, apprehensiuæ non sunt subiectum habitus; benè quidem appetitiuæ. Probatur quoad primam partem. habitus *ex 2. notab.* ex Doctrina D. Thomæ requirit indifferentiam, sed potentiæ apprehensiuæ sensitiuæ in homine nullam habent indifferentiam, ergo. Minor probatur. Sensus communis nō recipit nisi species à sensibus externis trāsmissas; phantasia solum istas potest phantasiari, neque vllum motiuum, quo cogitatiua posito eodem phantasmate diuersimodè possit æstimare, ergo nullam habent indifferentiam.

Confirmatur. In hoc consistit habitus, vt dicetur, appetitus sensitiui, in appetendo contrarium ei, quod cognitio sensitiua iudicat esse appetēdum, ergo æstimatiua semper eodem modo iudicat de phantasmate; alioquin nulla difficultas in appetendo, quod sensus cognoscit appetendum, ergo nullus esset habitus in appetitu sensitiuo, contra omnes Philosophos.

Omnia, quæ contra hanc partem Conclusionis contrariam ipsi Suarez *sect. 3. num. 6.* & Vallio *cap. 4. §. 2. Respondeo*, obijci possent optimè soluuntur per ea, quæ diximus conclusione præcedenti, in responsione ad prim[illegible] eodem enim modo militant hæ potentiæ in homine, ac in brutis; ideo per ipsas species, & phantasmata, experientiæ, & auctoritates Aristotelis, & D. Thomæ saluantur: & ad summum ex D. Tho. *ad tertium* habetur per rationem etiam apprehensiuas potentias applicari ad operandum, quod nos vltrò concedimus, ex qua assidua applicatione oritur, quod illæ species firmius hærent, vt diximus ad illud primum, non tamen habetur per rationem applicari ad quod habent indifferentiam, seu difficultatem, quod tamen requiritur ad verum habitum per eundem met D. Thomam *ad secundum eiusdem art.*

Confirmatur primo, quia eodem modo applicantur ad operandū potentiæ extrinsecæ in homine, sed ex eo quod sæpius applicentur ad hoc, quam ad illud obiectum, non acquirunt habitum, ergo neque potentiæ apprehensiuæ intrinsecæ.

Confirmatur secundo. Quod quis sit benè apprehensiuus, memoratiuus, &c. habetur ab organorum dispositione, ideo sensus communis humidior, vt aptior sit ad recipiendas species, memoria vero siccior, vt sit aptior ad easdem retinendas, vt docet Toletus *3. de anima tex. 162. quæst. 6. §. sed probo ratione*; ergo quod quis facilius apprehendat non ab habitu, sed ab organis poterit deriuari.

343 Secunda vero pars, quod potentiæ appetitiuæ in homine sint capaces habitus est omnium. Aristotelis *1. Ethic. cap. vltimo, & 3. cap. 3.* D. Thomæ *art. 3. quæstionis citata.* Suarez *num. 13. sect. 1. disp. citata.* Vallij *cap. 6. vt supra.* Probatur primo appetitus sensitiuus potest repugnare rationi, ideo dixit Aristoteles, rationem imperare appetitui politicè, ergo indiget habitu illum determinante ad obediendum.

Probatur secundo. Appetitus acquirit facilitatem ad abstinentiam ciborum, &c. ergo verè acquirit habitum. Probatur consequentia. Appetitus de se magis mouetur ad cōtrarium, ideo in principio abstinentiæ difficultatem patitur; idem dici potest de cęteris virtutibus moralibus, fortitudinis, ver. gr. quæ residet in irascibili; in principio enim passio timoris adeo præualet, vt resistere desperemus, postea per frequentatos actus faciliter, immo cū delectatione mouemur ad illa ardua, quæ prius pauebamus, ergo acquisitus est in appetitu sensitiuo aliquis habitus.

Confirmatur. Seruata eadem corporis dispositione in Petro, ver. gra. facilius resistit periculis post centum actus frequentatos, quam in principio cum eadem omnino dispositione, ergo ex illis actibus ortus est habitus, quem fortitudinem vocamus.

Confirmatur secundo, homo talem facilitatem habet ad aliquod vitium, putà ebrietatem, vt vel inuitus trahi videatur; non igitur negandum tunc esse habitum vitiosum; Quod si postea per actus contrarios facilitatem ad se abstinendum comparet, quis poterit inficiari, non esse acquisitum habitum nouum Temperantiæ? Concludo igitur ex his omnibus appetitum sensitiuum hominis esse posse subiectum habitus.

Aliqui contrarium existimant Scotum *in 3. distinct. 33. quæstione vnica*; attamen si benè expendantur eius verba, tantum negat huiusmodi habitus non habere rationem virtutis, nisi quatenus aliquid participant rationis, & appetunt conformiter rationi. Ita ipse §. *ad quæstionem in fine*, in quo concordat cum D. Thoma *quæst. 56. art. 4. in corpore.*

Vltima Conclusio. Intellectus, & Voluntas possunt esse subiectum habitus. Hæc Conclusio est communis vt 344
tradit Vallius *cap. 9.* & experientia conuincitur.

Probatur primo, hæ potentiæ sunt indeterminatæ in suis operationibus, & difficultatem patiuntur, ergo sunt capaces habitus determinantis, & facilitantis.

Solum posset obijci, Intellectum esse determinatum ad verum cognoscendum, & in illo cognoscendo nullam pati difficultatem. Item voluntatem esse determinatam ad bonum, ratione apprehensum, ergo nullus habitus in his potentijs. Quoad Intellectum Respondeo esse quidem determinatum ad verum, quia tamen in actu exercito circa hoc, & illud verum cognoscendum potest falli, ideo requiritur habitus: Intellectus enim pendet à sensibus, qui non semper euidenter proponunt verum, vt in se est, ideo Intellectus ex frequentatis actibus circa aliquod verum acquirit habitum, quo faciliter in illud mouetur, ne semper indigeat longo examine, & consultatione, & demonstratione formali, vt in primo actu. Quare negatur nullam pati difficultatem, vt docet experientia; immo cum ex vna veritate, in aliam progrediatur, requirit habitum, quo sine errore præstet hunc progressum; videmus enim etiam qui habitu pollent sæpè errare, ergo multo magis vbi nullus habitus.

De voluntate autem Respondeo cum D. Thoma *art. 5. ad 3.* Voluntatem esse determinatam ad bonum, vt sic, quia tamen hoc bonum diuerso modo potest præsentari, ideo requiritur habitus, quo facilior, & promptior reddatur potius ad tendendum in hoc, quam in illud, dum in vtrumque potest æquè tendere.

De Productione Habituum. Quæstio Tertia.

NOtandum ante omnia habituum alios esse superna- 345
turales, quorum acquisitio pendet à sola Dei infusione: alios esse naturales, naturaliter acquisitos, & de his tantum est sermo, qui dupliciter possunt considerari in ordine ad actus. Primo ad actus, quatenus actiones quædam sunt alicuius Termini. Secundo quatenus qualitates, diuersæ tamen speciei ab ipsis habitibus, eo quod ipsi constituant potentiam in actu, ab ipsius actuali influxu pēdeant: habitus verò solum in potentia constituunt ipsam potentiam, neque actualem influxum requirunt potentię, & procedit sermo de actibus pręcedentibus productionē habitus; in quo sensu tantum entitas physica potest dici cōcurrere ad productionem habitus, propter quam actus potest dici nobilior ipso habitu, sicut independens dependente: de actibus enim, qui subsequuntur productionem habitus, cum ab ipso producantur, neque de nobilitate, neque de efficientia possunt contendere cum habitibus, vt de se patet. Hoc notato

Prima Conclusio. Habitus producitur in genere causę efficientis ab actu. Probatur primo habitus acquisiti non producuntur, nisi posito saltem aliquo actu, ergo actus cōcurrit tanquam causa efficiens. Antecedens notum est experientia. Consequentia probatur. Vel concurrunt tanquam materialis dispositio, vt censuit Durandus *in 3. dist. 33. quæst. 2.* & hoc non, quia omnis dispositio remanet in introductione illius formæ, ad quam est dispositio; actus autem

autem non remanet cum habitu; vel concurrit, vt via ad ipsum, vt dixit Buridana *lib. 2. Eth. quæstio. 3.* & neque hoc dici potest; quilibet enim actus intrinsecè ordinatur ad proprium terminum, à quo specificatur, non vero ad habitum, ergo remanet; vt concurrat tanquam causa efficiens.

Probatur secundo. Si actus non concurrit ad productionem habitus, ergo sola potentia illum producit, consequens est falsum, ergo & antecedens: Falsitas consequẽtis probatur. Si sola potentia illum produceret, non esset ratio, cur solum productis actibus habitum produceret, ergo cum semper experientia doceat tantum post productos actus habitum produci, signum est actum quoque ad productionem concurrere.

Probatur tertio, positis actibus speciei, *B.* ver. gra. producitur habitus *B*, ergo actus concurrit effectiuè. Probatur consequentia, quia alioquin positis actibus *B*, posset produci habitus *D*; & confirmatur, nam habitus debent habere aliquod principium immediatum, non habet potentiam, quia hæc semper immediatè producit actum, ergo habet pro immediato principio ipsum actum.

Posset responderi actum quidem requiri, sed, vt disponentem potentiam potius ad hunc habitum, quam ad illum; verum hæc responsio reiecta est per primam rationem.

Vltimo remanet probata auctoritate Aristotelis pluribus locis, vt affert Vallius *quæst. 4. cap. 13.* D. Thomæ 1. 2. *quæst. 51. artic. 2.* & Suarez *disp. citata sect.* 8. & tandem ex solutione argumentorum in contrarium. Quorum primum est.

346 Si actus affectiuè produceret habitum ad ipsum daretur motus contra Aristotelem 7. *Phys. text. 17.* & Confirmatur, nam huiusmodi actus sunt actiones immanentes, per quas nihil producitur ex eodem Aristotele 9. *Metap. text. 15.* & 1. *Ethic. cap. 1.* Ad argumentũ Respondeo, ad habitum non dari motum propriè, qui sit alteratio, non tamen negat Aristoteles dari aliquam productionem habitus; quia omne quod de nouo fit, aliqua productione debet produci. Ad Confirmationem Respondeo per actionem immanentem nihil produci extra, seu nihil produci, vt actio est, benè vt qualitas est.

Instatur secundo. Motus est terminus in fieri, ergo si habitus fit per actum, actus erit habitus in fieri, quod tamen est falsum, cum quilibet actus sit fieri alicuius termini, non habitus. Respondeo aliud esse dicere per actum fieri habitum, & aliud fieri ab actu. Primum enim est falsum, & in hoc sensu procedit argumentum, quia actus dũ fit, est ipsemet actus in facto esse, qui est terminus illius actionis; non verò est ipse habitus. Secundum vero est admittendum, postquam enim actus est productus, ab ipso in genere causæ efficientis fit habitus, neque hoc impugnat argumentum, & productio illius habitus est ipse habitus in fieri.

Vltimo Instatur. Habitus est perfectior actu, ergo non producitur ab ipso; Consequentia probatur. perfectum non producitur ab imperfectiori. Dato antecedente de perfectione entitatis physicæ, negatur consequentia. Ad probationem, perfectum non producitur ab imperfectiori tanquam à causa principali, verum est, sed à causa instrumentali, negatur, existimo enim potentiam tanquam causam principalem, & actum tanquam instrumentalem habitum producere; quidquid dicat Suarez *num.* 21. non enim sibi constat, dum *num.* 13. ait, potentiam per actum habitum producere in se ipsa, postea *illo nu.* 21. hoc ipsum negat; quidquid enim agit actus, agit in virtute potentię, cum ab ipsius actuali influxu pendeat, ergo se habet, vt causa instrumentalis, licet sit principium proximum habitus.

Secunda Conclusio. Habitus acquisitus (scientifico excepto) non potest produci vnico actu. Hæc conclusio est Aristotelis 1. *Ethic. cap. 7.* & *lib. 2. cap. 1.* D. Thomæ 1. 2. *qu. 51. art. 3.* Scoti *in 1. distinct. 17. quæst. 3.* Durandi *distin. 17. quæst.* 8. Henrici *quodlibeto 5. quæst. 16.* Gabriel 3. *Sent. quæst. 1. dubit. 4.*

Probatur primo à priori. Omnis potentia patitur multas difficultates, vel propter habitus contrarios repugnantes, vel propter indifferentiam, & libertatem, ergo non potest habitus introduci vnico actu. Antecedens patet, in introductione habitus charitatis in inimicum, in quem habemus habitum odij; sic in introductione habitus amoris, potius in hoc obiectum bonum, quam in illud. Consequentia probatur huiusmodi difficultates, & indifferentiæ non possunt tolli vnico actu, vt experientia docet, ergo vnico actu non potest generari habitus.

Probatur Secundo. Habitus est qualitas facilitans potentiam, ad hoc potius inclinans, quam ad illud, sed per vnicum actum potentia non habet hanc facilitatem, neq; inclinationem, ergo per vnicum actum non acquiritur habitus. Minor probatur. promens actum v. g. Temperantiæ ebriosus, si illicò vinum offeratur, maiorem proclinitatem sentit ad bibendum, quam in contrarium, ergo per illum actum non acquisiuit habitum temperãtiæ. Probatur consequentia. Duo habitus oppositi circa idem obiectum simul esse non possunt, sed habet habitum contrarium Temperantiæ, ergo.

Probatur tertio ex Aristotele *cap. de qualitate*; habitus est difficiliter mobilis; sed vnico actu prompto, nemo sentit aliquid difficiliter mobile, ergo non acquiritur habitus vnico actu.

Sed Contra instatur. Illi plures actus simul non concurrunt, ergo nequeunt habitum producere; ergo per vni 347
cum actum producitur. Antecedens probatur. Actus secundus cum producitur, iam primus transijt. Prima Consequentia probatur. Causa actualis debet actualiter existere. Secunda consequentia item probatur. Dicitur habitus, vt supponimus, per actus productus, non per plures, ergo per vnicum, ergo primo actu prompto, acquisitus est habitus. Probatur hæc vltima consequentia, non enim est maior ratio, cur per secũdum, vel tertium actum producatur, non per primum, cũ omnes sint eiusdem perfectionis, vt supponimus. Ex huius argumenti solutione pendet intelligentia illius difficultatis, cum habitus producatur multiplicatis actibus, vt communis opinio fatetur, an per quemlibet aliquid producatur, vel tantum per vltimum; & si per quemlibet, quomodo per primum actũ non dicatur acquisitus habitus, si habitus est indiuisibilis, neque ex pluribus partibus potest coalescere. Ad argumentum igitur respondeo cum Durando *loco citato*, Suarez, & Vallio, per primum actum produci aliquam qualitatem, quæ inclinet potentiam ad efficiendos actus consimiles; quia tamen hæc qualitas non perfectè inclinat adiuuat, atque facilitat, donec per alios actus alia noua qualitate corroboretur, ideo non dicitur introductus habitus in ratione habitus, licet realiter, & essentialiter non sit hæc qualitas distincta ab ipso habitu, qui cum requirat immobilitatem, per illam minimam qualitatem nondum censetur esse immobiliter in potentia. Quare ad argumentum in forma, negatur prima, & secunda consequentia. Tamen, quia cum habitus fiat successiuè ex pluribus partialibus qualitatibus, & si actus non sint simul, possunt ipsum producere. Secunda vero, quia si constat ex pluribus quasi partibus non fit per vnicum actum, & sic patet ad probationem vtriusque consequentiæ. Tunc igitur dicetur productus habitus, quando ex tot actibus, tot partes vnius qualitatis, in ratione vnius habitus, fuerint productæ, vt potentia experiatur facilitatem, in consimilibus actibus producendis; ideo iuxta difficultates contrarias, plures, vel pauciores actus requirentur ad generandum habitum; per quemlibet igitur actum, aliquid habitus producitur; & cum dicitur habitus est indiuisibilis, Respondeo esse indiuisibilem quoad essentiam, quia quæcunque pars ipsius accipiatur, est eiusdem speciei, cum ad eosdem actus inclinet, & ab eisdem eiusdem speciei producatur, vt patebit cum de intensione habitus *quæstione sequenti*. Hanc Doctrinam tradit ipse D. Thomas 2. 2. *quæst. 24. art. 3. ad 2.*

Tertia Conclusio. Habitus scientificus vnico actu pro-
ducitur. Est D. Thomę 1. 2. *quæst. 51. art. 3.* Suarez *num. 15.* 348
& consequenter Vallij, qui in hoc Tractatu hucusque pene semper est cum Suarez, in omnibus. Hæc Conclusio potius indiget explicatione, quam probatione. Quare aduertendum hanc esse differentiam inter Intellectum, & voluntatem, pariter, & cęteras potentias habitus capaces, quod illæ, vel ob habitus cõtrarios, vel ob inclinationem contrariam, vel ob indifferentiam, licet per vnicum actum acquirant habitum essentialiter, non tamen in ratione habitus, eò quod per vnicum actum non censeatur facilitata ad consimiles actus; at Intellectus, quia est determinatus

ad ve-

ad verum,& posito vero conuincitur, neque potest non sequi,& non assentiri,ideo primo actu producto, si perseueret idem phantasma,& cętera requisita, maxima facilitate nouum actum promet, nec contrarium promere poterit; ideo per primum actum scientificum acquiritur habitus,in ratione habitus;non vero per primum actum humilitatis acquiritur habitus humilitatis, & sic de cæteris. Quare possumus formare huiusmodi rationem ad nostram conclusionem; Intellectus circa verum, nullum habet ex his motiuis,quorum ratione in cęteris potentijs, habitus non acquiritur vnico actu, ergo habitus scientificus,vnico actu producitur.

Sed contra Instatur ex Aristotele 2. *Ethic.* 1. Habitus scientiæ,doctrina, tempore, & experientia acquiritur, & confirmatur ex his quæ diximus *quęstione pręcedenti*. Ad Aristotelem Respondeo, scientiam fieri experientia propter dependentiam Intellectus à sensibus apprehensiuis; quia enim nō nisi per reiteratos actus vires sensitiuæ perfectè representant phantasma Intellectui,ex quo pendet, vt promat actum scientificum;ideo dicitur Intellectus acquirere habitum scientificum experientia,vt habet Diuus Thomas *in corpore artic.citati.* Ad Confirmationem Respondeo ibi nos docuisse, quia Intellectus patiebatur aliquam difficultatem circa hoc, vel illud verum, & propter vires sensitiuas;& quia maxima consultatione, inuestigatione &c. indigebat, priusquam iudicium ferret, & hæc omnia cessabant post productos actus; quia statim veritate proposita assentiebat, ideo esse capacem habitus facilitantis, qui per reiteratos actus producebatur; non tamen statuimus, an necessariò ad huius productionem hæc reiteratio esset necessaria,quam hic dicimus non requiri; sed solum ex illa reiteratione habetur augmentatio habitus; licet enim post primum actum Intellectus, quantum est de se, nullam habeat difficultatem ad similem actum promendum, attamen adhuc maiorem facilitatem habebit post nouos actus productos; quia semper intenditur habitus, vt infra dicetur.

De Augmento Habituum. Quæstio Quarta.

349 PRo tituli explicatione notandum est habitum per frequentatos actus augeri nullum esse dubium: quilibet enim experitur post multos actus eiusdem rationis promptos, se habere quandam facilitatem in operando, quam prius non habebat; & quo magis actus frequentat, eo magis promptiorem reddi ad alios actus, quod est habitum intendi, & augeri: ex augmento enim effectus, iure arguere possumus augmentum causæ; hæc autem facilitas ab ipso habitu est, crescit igitur habitus dum hæc crescit,hoc supposito. Quærit quæstio, quomodo augeatur, & intendatur Habitus.

Notandum secundo. Augmentum habitus esse in duplici differentia. Aliud est intensiuum, seu intrinsecum; aliud extensiuum, seu extrinsecum. Intensiuum est quoties crescit facilitas, & promptitudo ad eliciendos actus eiusdem omnino speciei,& circa idem omnino obiectum. Extrinsecum est, quoties habitus aliquis acquisitus circa aliquod obiectum, se extendit ad plures partes eiusdem obiecti. Intensiuum adhuc duplex esse potest. Primo vt habitus intendatur ad promendos actus æquè intensos, ac est habitus,facilitate, & promptitudine. Secundo, vt intendatur ad promendos actus intensiores. pariter augmentum extrinsecum dupliciter sumi potest. Primo, vt augeatur extensiuè, extendendo se ad plures partes eiusdem obiecti, ver. gr. habitus scientiæ de animali extenditur ad aliquid cognoscendum de animali, & aliquid de Leone. Secundo vt augeatur extendendo se ad plures propositiones cognoscendas eiusdem obiecti, vt cum cognoscimus,ver. gr. hominem esse rationalem, postea esse risibilem. De vtroque augmento mouetur quæstio.

Prima Conclusio. Habitus in ratione Habitus intenditur tantum per actus intensiores. Hæc Conclusio primo indiget explicatione, quam probatione: ideo postquā ex primo actu producitur habitus,verb. grat. vt duo (licet propter debilitatem nondum censeatur acquisitus habitus in ratione habitus, vt supra diximus) dupliciter potest potentia cum hoc habitu operari. Primo vt efficiat actum vt duo, æqualem in intensione habitui. Secundo vt actum promat intensiorem, ver. gr. vt tria dicimus igitur cum producitur actus minus intensus, vel æqualiter intensus, ac sit habitus,augeri quidem habitum in ratione entitatis, non tamen in ratione habitus, nisi cum actus est intensior ipso habitu. Conclusio explicata probatur quoad primam partem.

Vt intendatur habitus quoad entitatem. satis est, si noua entitas,seu vt proprius loquamur, nouus gradus addatur; hoc accidit per quemcumque actum, siue remissum, siue æquè intensum,ergo. Minor est Scoti *in* 1. *distin.* 17. *quæst.* 3. Durandi *quæst.* 8. Gabrielis *in* 3. *distinct.* 23. *quæst.* 1. *dub.* 4.

Probatur, in ipsa enim totus cardo consistit. Secundus actus,tertius, & cæteri sunt productiui habitus, sicut primus, ergo producunt habitum, ergo habitus pręcedens intenditur. Antecedens probatur. Omnes huiusmodi actus, vt supponimus, sunt rationis eiusdem, & per accidens alter altero prius producitur. Prima Consequentia patet,nulla enim ratio apparet,cur si sunt productiui, non producant: addo quod si primus obstantibus maioribus difficultatibus produxit aliquam partem habitus, multo magis producent sequentes, vbi tot difficultates per pręcedentem actum sunt aliquantis per mortificatæ. Secunda consequentia de se est clara, in hoc enim consistit augmentum habitus entitatiuum, vt nouus gradus addatur.

Confirmatur. Esse magis, vel minus intensum non ponit nisi differentiam accidentalem, ergo si ille actus, qui productus,vt duo fuisset productus vt tria, fuisset productiuus habitus, ergo etiam productus vt duo, est productiuus. Probatur consequentia. Esse productum vt duo, vel tria est tantum differentia accidētalis, iuxta magis vel minus intensum, ergo non potest ponere tantam differentiam,vt tanquam duo non sit productiuus, benè tanquam tria.

350 Sed contra Instatur primo secundus actus potens producere tantum vt duo, inuenit illa duo producta, ergo non producit. Probatur consequentia. Quia nihil potest producere supra propriam virtutem, ergo si tantū, vt duo potest producere, non producet tertium gradum. Ad antecedens respondeo, secundum actum non posse nisi vt duo,v. g. cūtamen inueniat duos gradus productos, suos producere,qui euadunt,& conficiunt vt tria,vel quatuor, neque hoc est absurdum, cum omnes gradus sit eiusdem rationis, quare negatur consequentia. Ad probationem. Respondeo non agere supra propriam virtutem, potest tamen tantum vt duo,& vt duo producit, quod vero nominetur tertius gradus, vel quartus est per accidens neq; est maior ratio, cum augetur habitus, cur potius gradus per primum actum productus,dicatur primus, per secundum secundus, & sic de cæteris.

Secundo Instatur. Agens debet esse fortius patiente, ergo. Respondeo hoc esse verum in agentibus materialibus,& etiam in hoc sensum, quod agens debet habere tantam virtutem, vt possit superare resistentiam passi, sic est in casu nostro; actus enim secundus est productiuus, & potens superare resistētiam passi, si enim potuit primus actus,cum maior esset resistentia, multo magis poterit secundus vbi diminuta est difficultas, & resistentia. Addo illud esse verum in causis vniuocis, non æquiuocis, cuius modi est actus, respectu habitus, vt suppono ex Phisica,& habet Suarez *disp.* 18. *sect.*9 *num.* 10.

Secunda vero pars, quod habitus non augeatur in ratione habitus,seu ad facilius operandum, seu ad intensiores actus producendos (hoc enim importat ly *in ratione habitus*) Probatur primo,quia si intenderetur habitus,saltem post multos productos actus remissos sentiretur illa facilitas,quæ sentitur post duos actus, ver.gr.intensos,sed hoc est falsum, vt experientia patet, ergo. Confirmatur. Si quis Citharædus concinnè citharam sciens pulsare, incipiat postea remissè,& lentè illam pulsare, non solum nō fiet melior in illa arte, sed deterior, ergo per actus remissos non augetur habitus.

351 Dices dum producitur aliquid habitus, producitur facilitas, & maior virtus ad operandum (in hoc enim consistit essentia habitus) sed ex dictis per actum etiam remissum producitur aliquid habitus,ergo facilitas,ergo intenditur. Ad maiorem respondeo per secundum actum produci quidem maiorem facilitatem, & virtutem &c. attamen,quia adeo exigua est, vt vix sentiatur, & per modicum tempus perseueret, quia ab habitu contrario expellitur,

tur, efficiendo actum contrarium, per quem ille habitus augetur, & quantum de illo crescit, tantum de isto decrescit; ideo dicitur per actum remissum non intendi, in ratione habitus; Verum quidem est, quod si mille actus æquè intensi fierent, & nullus contrarius, intenderetur in ratione habitus; hoc autem est impossibile, quia dum habitus contrarius est intensus, iste vero remissus, vix modicum tempus poterit intercedere, quin aliquis actus promatur, & sic illa parua facilitas per actum contrarium producta corrumpetur. Quare existimo in hoc sensu posse saluari, & Scotum cum dixit per quemcunque actum habitum augeri, scilicet entitatiue, vt diximus, & D. Thomam 1.2 *quæst.52.art.3.* qui affirmat habitum non intendi, nisi per actus intensiores, vt sit verum in ratione habitus, vt explicauimus, & sic vtrumque pro patrono habemus.

Quod autem concedit Suarez *num.11.* & Vallius *ca.8.* per actus æquè intensos intendi habitum, vt facilius operetur in actus æquales non placet, eò quod in hac facilitate consistat habitus; si igitur habitus augetur, quoad facilitatem, augetur simpliciter, & consequenter ad eliciendos actus intensiores, vt ipsemet Vallius tandem fatetur *capite 9.*

De augmento extensiuo cum distinctione procedendum est: vel enim loquimur de habitibus acquisitis appetitus, vel Intellectus; Si de habitibus appetitus, sit

Secunda Conclusio. Vt plurimum non datur verum augmentum extensiuum, quo idem habitus per diuersas sui partes extendatur ad diuersa obiecta. Conclusio igitur est, cum eodem habitu, ver. gr. Temperantiæ abstinemus à cibo; postea à potu, somno, &c. non produci nouam entitatem inclinantem ad huiusmodi habitus, quasi quod precedens non inclinauerit ad illos, sed produci nouam quidem entitatem, eiusdem tamen rationis cum precedente, per quam præcedens solum intenditur, non autem extenditur, & habet eandem omninò inclinationem, ac ipsa precedens.

Hanc Conclusionem probat Suarez *sect.11. num.5.* ratione, quæ æquè militat contra habitum scientificum, quem tamen cogimur negare esse qualitatem simplicem, ergo per illam non sufficienter probatur habitus appetitus, non recipere augmentum extensiuum.

352 Secundo probat idem Suarez *num.23.* quia hæc vnitas, qua Temperantia, ver. gr. dicitur vnus habitus; vel est per simplicem entitatem, & sic habetur intentum, quod non extendatur per nouam entitatem superadditam: vel est per collectionem plurium entitatum, & si sic, hæc collectio constabit ex simplicibus entitatibus, quarum quælibet erit integra qualitas in sua specie; & cum hæc qualitas pertineat ad habitum, necesse est dare habitum esse simplicem qualitatem. Verum hæc ratio, si quid valeret valeret etiam contra habitum scientificum, quem tamen ipse ponit constare ex pluribus entitatibus, quarum quælibet erit perfecta qualitas, & consequenter habitus scientificus erit simplex qualitas contra seipsum; quod si simplex qualitas, in scientia non constituit habitum vnum scientificum, assignanda est disparitas inter habitus appetitus, & Intellectus, quæ assignata erit ratio, cur habitus scientificus non possit consistere in simplici qualitate, benè habitus appetitus.

Probatur igitur conclusio sic à priori. Vbi idem obiectum formale, ibi omnes actus eiusdem rationis, sed in quocunque habitu extensiuè sumpto, est idem obiectum formale, ergo omnes actus sunt eiusdem rationis; ergo quidquid producunt, est eiusdem rationis, ergo habitus non extenditur per nouam qualitatem additam. Maior probatur, quia actus non sumunt speciem ab obiecto materiali, sed à motiuo, seu ratione formali, ob quam tenditur in illud obiectū; alioquin visio coloris albi, nigri, &c. differrent specie, si obiecta materialia darent specificationem; minor etiam probatur, ideo habitus dicitur extendi, quia sub eadem ratione formali, plura, & diuersa obiecta materialia vestita eadem ratione attingantur; v. gr. Habitus abstinendi à cibo dicitur extendi, quia sub eadem ratione formali extenditur ad abstinendum à potu, & sic de cæteris. Prima consequentia probatur; quia habitus specificantur per actus, si igitur omnes actus sint eiusdem rationis, erunt, & habitus ab illis producti. Secunda item probatur; Qualitas producta per actum *A* v. gr. & qualitas producta per actum *B*, circa diuersa obiecta materialia sunt eiusdem rationis, ergo ad id inclinabunt; ergo extensio, vt extensio non requiret nouam qualitatem, per quam particulariter inclinetur ad hoc, vel illud obiectum, cum ad illud inclinauerit etiam prima pars habitus per primum actum producta.

Confirmatur, quia inclinatio potentiæ ad actum circa tale obiectum, non est ratione materiæ, sed motiui seu rationis formalis, ergo & si diuersa sint obiecta materialia, dum eadem est ratio formalis, erit eadem inclinatio, ergo extensio ad tale obiectum non erit per nouam qualitatem superadditam.

Confirmatur secundo. Fides est simplex habitus per quam diuersa credibilia creduntur, quia eadem ratione formali, scilicet reuelatione diuina creduntur, ergo, & habitus acquisitus, & si ad diuersa materialiter extendatur, dum est eadem ratio formalis non requiret additionem nouæ qualitatis. Hæ duæ confirmationes sunt Suarez *num.27. & 32.*

Probatur secundo ab effectu; abstergere pedes pauperum v. g. & ministrare Xenodochijs est extensio eiusdem habitus humilitatis; sed per centum actus, ver. g. quos aliquis prompsit circa primum obiectum, habet promptitudinem etiam circa secundum, ergo extensio non fit per nouam additam qualitatem. Probatur consequentia, quia suppono nullum actum prompsisse in secundo genere; si ergo habet facilitatem, vtique habet per habitum productum ab actibus circa aliud obiectum, nempè abstergere pedes; ergo habitus productus ab illis actibus inclinat ad quæcunque obiecta sub illa formalitate, ergo extensio non fit per additionem. 353

Confirmatur, quia alioquin parem difficultatem sentiret qui per annum se abstinuit à cibo, dum postea se vult abstinere à potu, ac sensisset si nunquam in cibo abstinentiam exercuisset, si nihil inclinationis acquisiuisset per abstinentiam in cibo, hoc autem est falsum, vt experientia patet.

Ex his patet, quam bene dixerimus in Conclusione habitum propriè extensiuè non augeri; per hæc enim verba videtur innui habitum, qui per qualitatem primo actu productam non extendebatur ad obiectum, v.g. *B*, postea per productam per alium actum circa idem obiectum extendi, quod est falsum; illa enim prima qualitas æquè inclinat ad obiectum *A*, ac ad obiectum *B*, cum vtrunque est sub eadem ratione formali; cum autem per secundum actum circa secundum obiectum producitur aliquid habitus, solum intenditur præcedens, & crescit promptitudo, & facilitas, tùm circa secundum, tùm circa primum obiectum; si autem per habitum extendi intelligatur, habitum, qui nondum prompserat actum circa obiectum *B*, postea promere, & per hoc dicatur extendi, quia quod poterat virtualiter, præstat actualiter, & formaliter. In hoc sensu potest concedi habitum extendi; ad hoc autem non est necessaria noua additio qualitatis, vt de se patet.

Sed Instatur primo. Eadem est ratio de duobus obiectis materialibus sub eadem ratione formali, ac de duobus, quorum vnum in altero includatur, v. gr. cum tenditur in vnum propter aliud; sed in hoc secundo non est vna simplex qualitas, ergo nec in primo. Minor probatur finis est causa cur amentur media, ergo non per eundem habitum; alioquin æquè inclinaret ad finem, & ad media. Ad argumentum concessa maiori, vt concedit Suarez *nu.* 27. negatur minor. Ad probationem Respondeo, dici finem amari intensius, eò quod amatur amore independenter, non enim amatur propter media; sed è contra: re vera tamen cum acquiritur quædam facilitas ad finem, acquiritur ad media etiam, quia tendit in finem, vt illum cōsequatur; non potest consequi sine medijs; quare quò intensius vult finem, vult etiam media, & quò intensius media, vt media, eadem intensione etiam finem, quia propter finem illa vult.

Secundo Instatur ex eodem Suarez *num.39.* eadem est ratio formalis Temperantiæ in potu, ac in cibo, attamen quis promptius abstinebit in cibo, quam in vino, ergo non est eadem qualitas, & habitus alioquin æquè inclinaret. 354
Confirmatur, quia in intelligibile videtur quod amor ver. gratia, erga Petrum æquè crescat, ac amor erga Paulum, quem tamen nimio amore prosequor: ad argumentum negatur consequentia. Ad probationem respondeo, producto, v.g. habitu, per actus abstinentiæ in cibo, illum habitum

bitum æquè inclinare ad abstinentiam à potu; & si quando hæc facilitas non sentitur æqualis, est propter difficultates maiores ex parte ipsius obiecti, vel quia species illius non ita sunt promptæ in illius repręsentationem; vel quia organa, per quæ actus sunt exequendi, maiorem dispositionem habent circa vnum, quam circa aliud; sic qui temperaturæ est siccæ, corpus magis fatigatur à siti, quam à fame, ideo facilius hæc, quam illa mortificabitur, licet habitus æqualiter ad vtranque inclinet, & hæc responsio poterit ad infinita similia accommodari.

Confirmatur hæc responsio euidentissimè prompto pari actu, quoad intensionem circa duo obiecta, tamen minorem difficultatem sentiet circa vnum, quam circa aliud; ergo cum inclinatio eadem supponatur, difficultas prouenit ex parte obiecti, quod magis resistit: sic in proposito, licet ille habitus æquè inclinet, tamen propter ipsum obiectum nonnunquam difficultates maiores sentiuntur.

Ad Confirmationem Respondeo, si ratio formalis cur Petrus amatur, æquè reperitur in Paulo, non est durum creditu, si crescat inclinatio in vnum, crescat, & in alium; sic qui amat vnum, solum quia proximus sit, æquè amabit cęteros, qui proximi sunt; quia tamen aliquando possunt esse diuersæ rationes formales, ideo ex facilitate circa vnum, non possumus arguere facilitatem circa alium; sic qui amaret Petrum, quia sibi vtilis, vtiq; non amaret Paulum, qui nulla esset vtilitate; sed in his, & similibus instantijs, non est eadem ratio formalis, ideo non est mirum, si non habeatur vtraque inclinatio per eandem simplicem qualitatem, & habitum, & hoc est maximè aduertendum. De habitibus verò Intellectus scientificis, sit.

Tertia Conclusio. Habitus speculatiui, & scientifici, siue sint circa diuersas partes eiusdem obiecti, siue de diuersis conclusionibus vnius solius obiecti, semper extenduntur per nouam qualitatem, seu Habitum additum. Dicit igitur Conclusio, quod cum habemus habitum, ver. gr. cognoscendi hominem esse sensitiuum, non per hoc inclinamur ad cognoscendum Leonem esse sensitiuum; & cum habemus habitum cognoscendi hominem esse risibilem, non per hoc inclinamur ad cognoscendum eundem, admiratiuum; sed per distinctas qualitates, ad hæc omnia reddimur habitualiter prompti. Hæc Conclusio est Scoti *in Prologo quæst.* 3. Gregorij *quæst. etiam* 3. *art.* 1. Aureoli *ibidem*. Ochanu *quæst.* 1. *est* 9. Gabrielis *quæst.* 8. & *in* 3. *distinct.* 2. *quæst.* 2. & vniuersaliter illorum, qui omne augmentum siue extensiuum, siue intensiuum habitus, volunt fieri per additionem qualitatis est etiam Suarez, *num.* 45. *vsque ad* 57. Toleti *quæst.* 3. *proœmial. Logicæ*. Fonsecæ 6. *Metaph. cap.* 1. *quæst.* 2. *sect.* 2. immò Suarez citat etiam D. Thomam, qui aliquantisper hoc videtur sentire 1. 2. *qu.* 50. *art.* 4. *ad* 3. De cuius mente me remitto.

355 Probatur primo Conclusio. Quod est ratio formalis in actibus appetitus, est medium per quod veritati assentimur in actibus Intellectus assentientis alicui veritati; sed in quacunque cognitione ex allatis in ipsa Conclusione est medium diuersum, ergo diuersi actus specie, ergo diuersa semper qualitas producitur, ergo hæc extensio fit per additionem, &c.

Maior patet; ex connexione enim medij cum extremis propositionis, cui assentimur, cogitur Intellectus assentiri alicui veritati. Minor probatur.

Medium per quod assentimur *Leonem esse sensitiuum* est, v. g. quia animal habet connexionem cum sensitiuo, & Leone; medium vero, per quod assentimur, *hominem esse sensitiuum*, est, quia animal habet connexionem cum homine, & sensitiuo; sed hæc media formaliter sunt diuersa: pari pacto medium per quod cognoscimus hominem esse risibilem, est quia rationale cum vtroque extremo dicit connexionem; & medium per quod cognoscimus esse admiratiuum pariter est, quia rationale cum illo admiratiuo, & homine dicit connexionem, quæ sunt media formaliter distincta. Illa consequentia prima probatur: quia actus specificant habitus. Secunda pariter probatur. producitur diuersa qualitas, ergo per diuersam qualitatem additam fit hæc extensio.

Probatur secundo. Habitus non potest inclinare, nisi ad assentiendum per tale medium, mediante quo ab actibus est productus; sed illud medium non potest accommodari in cæteris veritatibus, ergo non potest ad cęteras veritates inclinare, ergo illa inclinatio fiet per qualitatem additam de nouo specie diuersam. Maior de se est euidēs. Minor etiam, quia medium est quid intrinsecū extremis, & vt tale debet cognosci, vt cognoscatur connexio extremorum, at prout cognoscitur intrinsecum vni subiecto non cognoscitur intrinsecum alteri, ergo.

Vltimo probatur experientia. Si millies promerem assensum huic veritati, *hominem esse admiratiuum*, nullam acquiro facilitatem ad assentiendum huic, *hominem esse risibilem*, vt de se patet, ergo non per eundem simplicem habitum me extendo ad illud obiectum.

Dixi in Conclusione *habitus speculatiui, & scientifici*, quia opinatiui, & practici, forsan eamdem sortem sortiuntur cum habitibus appetitus; habitus enim artis domificatiuæ dictat tales lateres, talem calcem, trabes, &c. tali pacto esse aptandas &c. quia domus talis materiæ, compositurę &c. est extruenda, in quo non moror, ne nimis hanc quæstionem protraham.

Ex his rationibus, & veritate ipsa sequitur, cum assentimur, vni veritati, non acquiri facilitatem ad alteri assentiendum; atque adeo posse in eodem habitu scientiæ esse propensionem Intellectus ad vnam conclusionem, seu vnum principium, magis quam ad alteram, seu ad alterum principium, si plures actus circa vnum, quam circa alterū prompti fuerint, ex quibus intensus fuerit habitus in ordine ad vnum obiectum, non ad alterum.

Dices primo. Physica, ver. g. est vna scientia, & tamen 356
in ipsa variæ veritates cognoscuntur, ergo est etiam vnus, & simplex habitus. Negatur consequentia; quælibet enim scientia dicitur vna, eo quod omnes illę veritates, vel propter aliquid vnum principale quæruntur, vel quia omnia illa connectuntur ab aliqua ratione formali, ob quam omnia illa tractantur in illa scientia, v. g. de materia, forma, priuatione &c. in eadem physica; quatenus reducuntur ad corpus naturale: re vera tamen quælibet scientia coalescit ex pluribus habitibus particularibus quodammodo vnam totalem scientiam integrantibus.

Dices secundo. Vna, & simplex potentia producit omnes, & diuersos actus, ergo etiam vnus, & simplex habitus. Negatur consequentia. Habitus enim fit per actus, ideo si actus sunt diuersæ speciei, etiam habitus; potentia autem est quædam causa superior, nec per actus producitur.

Pro tota ac quæstione quæri posset, quomodo habitus corrumpantur. Ad quod respondeo hanc corruptionem dupliciter contingere posse. Primo per accidens, & hoc tunc est, quando non exercendo actus illius habitus datur occasio, vt exerceantur actus contrarij, per quos sequitur corruptio illius Habitus. In quo sensu intelligendus Aristoteles *lib. 1. de longitudine, & breuitate vitæ cap.* 2. dicens, *scientiam corrumpi per obliuionem*, cum enim habitus sit qualitas de se permanens, & durabilis, nec ab actuū influxu pendens, non potest per se, & simpliciter per non vsum actuum corrumpi: potest etiam per accidens corrumpi ad corruptionem subiecti; hoc autem intelligo de illis habitibus, qui in potentia sensitiua, & materiali sunt, quod tantum est subiectum corruptibile; ad huius enim alterationem, seu immutationem, etiam habitus possunt immutari, & alterari; quod pręcipuè potest habere locum in illis habitibus, qui resident in parte apprehensiua, & potentia motiua secundum eos, qui habitus in illis concedunt; & secundum nos saltem diminuetur illa dispositio, seu firmitas phantasmatum, quæ maximè pendet à temperamento organorum &c. Secundo modo hæc corruptio fieri potest per se: & tunc accidit, quando actus contrarius inducit habitum contrarium habitui præexistenti, cū quo cum sit incompossibilis; vtiq; ille destruitur, & corrumpitur; atque adeo effectiue habitus expellitur per actum contrarium, formaliter verò, per ipsum habitum, qui tunc censebitur totaliter expulsus quando contrarius ad tantam deuenerit intensionem, ad quam pertingerat ipse. Satis.

De Affinitate Habituum. Quæstio Quinta.

PRima Sententia est Durandi *in* 3 *dist.* 23. *quæst.* 2. 3. 4. 357
qui negat habitum per se concurrere ad effectionem actus, eo quod non possit concurrere ad efficiendum, neque modum actus, qui est intensio, & determinatio; neque ad efficiendam eius Substantiam, sed solum dare potentię faci-

facilitatem ad operandum, quatenus facit, vt obijciatur potentiæ obiectum, eo pacto, quo potentia refugiet, vel prosequetur.

Probatur primo, hæc Sententia. Si habitus efficit actum, vel efficit modum ipsius, scilicet intensionem, vel Substantiam, vel bonitatem, & malitiam, vel tandem promptitudinem, & facilitatem: præter hæc enim alia non est assignare; sed nihil horum facit, ergo habitus non concurrit. Maior patet, minor probatur: quia intensio actus non est quid distinctum ab entitate, si igitur non efficit entitatem, neque efficiet intensionem: quod non efficiat entitatem, probatur, quia ad hoc sufficit potentia, & ideo ante habitus acquisitos, actus eiusdem speciei potest producere; neque efficit bonitatem, vel malitiam; hæc enim consistit in conformitate, vel deformitate ad rectam rationem, ad quod nihil facit habitus; denique neque efficitur facilitas, & promptitudo; hæc enim se tenet tantùm ex parte operantis, & est denominatio prouenìens ab aliqua dispositione, vel conditione, propter quam potentia fit ad operandum expeditior, ergo.

Secundo probatur. Intellectus, & Habitus, vel concurrunt, vt duo agentia partialia vim vnius perfecti complentia, vel vt duo subordinata; non primum quia si sic, quodlibet principium posset producere effectum, vel saltem partem effectus, vt duo trahentes nauim; habitus autem sine Intellectu nihil posset producere: non secundũ, quia quæ sic agunt, neutrum potest sine altero quidquam efficere, at Intellectus sine habitu potest actus eiusdem speciei efficere.

Tertio. Causa efficiens est nobilior suo effectu; sed habitus est ignobilior actu, ergo non est causa, & maximè valet in causis æquiuocis, vt in casu nostro; actus enim est causa æquiuoca respectu habitus, ergo non potest in eodem genere produci ab habitu, ergo verè habitus non concurrit. Confirmatur si habitus per se concurrit ad actum producendum, semper concurreret, quod patet esse falsum in actibus, à quibus habitus ipse generatur.

Secunda Sententia communis affirmatiua est D. Thomæ 1.2.*quæst.49.art.3. in corpore, & ad primam quæst. 51. art.2.ad tertium* Caietani, Medinæ, & aliorum Thomistarum ibidem, Capreoli, 1. *Sentent.dist.* 17. *quæst.*1. *art.*2. Heruæi, *quodlibeto* 1. *quæst.*13. Ocham, *quodlib.*3.*quæst.* 2. Gabriel, & Maioris 3. *Sent. distin.* 23. Almaini *tractat.* 1. *Moralium cap.*11. Valentiæ, 1. 2. *disput.*4. *quæst.* 1. *puncto* 2. Suarez *in Met. disput.*44.*sect.*5. Vallij *disp.*4. *parte* 1. *de Habitibus quæst.*3.*cap.*5. *& sequentis*, & Scotus tanquam probabilem eam ponit 1. *Sentent.distinct.*17.*quæstio.*2. pro qua sit.

358 Prima Conclusio. Habitus concurrit tanquam principium effectiuum actus. Probatur primo auct. Aristotelis 2.*Ethic.cap.*1. vbi ait habitus fieri ex actibus, & postquam genitus est, producere operationes similes eis à quibus genitus est. Secundo *eodem* 2.*Ethic.cap.*6. habet, *virtus etiam ipsius hominis erit habitus, à quo bonus efficitur homo, & quo bene suum opus ipse reddet, efficietque*. Poterat ne clarius loqui Philosophus? sunt, & alia loca apud Vallium *cap.*5. & Suarez, *num.* 6. Secundo probatur ratione, per habitum operamur facilè promptè, & delectabiliter, vt omnes concedunt, & experientia patet, ergo habitus effectiuè concurrit ad actuum productionem. Consequentia probatur. Habitus præstat hos effectus in potentia, ergo vel disponendo eam passiuè ad recipiendos actus, & hoc non, cum sit de se disposita, & in hoc non consistit delectatio, facilitas, &c. sed in effectione; vel actiuè concurrendo, vt principium simul, cum potentia, quod intendimus, ergo habitus effectiuè concurrit.

Confirmatur ex 2 *de Anima text.* 5. *&* 24. Scientia est qua scimus, sicut anima est, qua mouemur, sentimus &c. sed Anima est principium effectiuum horum actuum vitalium, ergo etiam habitus sciẽtiæ principium effectiuum actuum sciendi.

Secunda Conclusio. Habitus concurrit cum potentia tanquam coagens ad productionem actus secundum substantiam. Probatur. Habitus producit actum, non tanquam agens principale, cum se solo nihil possit, ergo solum quatenus adiuuans potentiam, simul cum illa producit actum, atque adeo potest comparari ad potentiam, tanquam instrumentum necessarium tantùm ad benè esse ad delectabiliter, faciliter, &c. producendum actum determinatum tamen ad talem effectum, quo ad alium potentia vti non possit.

Quod vero producat substantiam actus, probatur primo, vel causat intensionem actus, vel facilitatem, & delectationem, vel totam substantiam. Non primum; etenim intensio non est quid distinctum à substantia, & entitate actus. Non secundum delectatio enim, & facilitas non est quid in actu, sed solum quædam denominatio ex potentia, ex eo quod habet habitum adiuuantem ad actum, dicitur faciliter, & delectabiliter operari; ergo remanet, vt efficiat simul cum potentia totam substantiam actus, & modum ipsius; ita vt non sit assignare partem actus potentiæ, partem habitui, sed totus, & indiuisibiliter sit ab vtroque, eo pacto, quo visio dicitur fieri ab oculo, & specie: & Intellectio ab Intellectu, & specie intelligibili.

Probatur secundo. Habitus inclinat ad actus similes illis, à quibus productus est ex Aristotele *loco superius allegato*, sed productus est ab actibus secundum substãtiam, non tantùm secundum modum, ergo inclinat ad efficiendos actus secundum substantiam.

Ad primum Durandi, iam patet habitum producere substantiam actus. Ad rationem dico potentiam se sola posse producere actum, non tamen faciliter, delectabiliter, &c. & propter hoc solum est necessarius habitus.

Ad secundum etiam patet, quomodo potentia, & habitus concurrant. Ad rationem dico tunc esse veram, quando instrumentum est necessarium simpliciter, non tantum ab benè esse, sicut in casu nostro: tunc enim potest principale agens se solo effectum producere, licet non eo modo meliori, quo cum instrumento.

Ad tertium. Respondeo illam maiorem esse veram, quando efficiens est agens principale effectus; non quando est tantum instrumentale: quare benè poterit habitus esse imperfectior actu, & si illum efficiat, quia tantum instrumentaliter modo explicato eum producit, & actus à quo habitus ipse tanquam effectus adequatus producitur, poterit esse perfectior. Ad confirmationem respondeo, si habitus concurreret necessariò, & non tantùm ad benè esse, tunc esset semper necessarius, non sic autem in casu nostro, vt ex dictis patet.

De Multiplicitate Habitus. Quæstio Sexta.

Svmmatim tantum afferimus varia genera habituum, sub quibus alia innumera continentur: omnium enim habituum naturam explicare, non est huius loci, qui vult diffusiorem cognitionem videat Suarez *sectio. 13. tota*, & Vallium *q. 9.* 359

Prima Diuisio est in habitus infusos, & acquisitos. Habitus infusi sunt, qui à Deo nobis infunduntur, qui vel infunduntur quia à nobis acquiri non possunt viribus naturæ: & dicuntur infusi per se, & supernaturales, quoad substantiam; vel possunt quidem acquiri, attamen Deus pro sua gratia nobis infundit: & dicuntur infusi per accidens, & supernaturales quoad modum. Habitus verò acquisiti dicuntur, qui viribus naturæ à nobis generantur, qui etiam naturales simpliciter dicuntur: sumitur igitur hæc diuisio penes causam efficientem.

Secunda Diuisio est in habitus appetitiuos, & cognoscitiuos. Habitus appetitiui dicuntur illi, qui sunt in appetitu, siue Intellectiuo, siue sensitiuo: habitus cognoscitiui, qui resident in Intellectu: posset etiam afferri hæc diuisio sub alijs terminis, scilicet in habitus morales, & Intellectuales, sumendo ly *morales*, quod tantùm dicat habitum, qui est principium elicitiuum actus moralis; hoc enim pacto sumptum dicit tantum habitus voluntatis, & appetitus sensitiui, licet enim Intellectus sit principium actus moralis, tamen est solum, quatenus regula moris, quo pacto sumptum *morale* idem habitus posset esse Intellectualis, & moralis, vt de se patet, & non esset adæquata diuisio; est tamen, si sumatur *morale* primo sensu. Quæ diuisio est à causa materiali, pariter & ab obiecto formali; sicut enim obiecta Intellectus, & appetitus differunt formaliter, ita etiam habitus ipsarum.

Nec obstat primo, quod aliquis actus moralis videatur coalescere ex habitibus diuersarum potentiarum, ver.gr. *Temperantia* ex habitu voluntatis, & appetitus sensitiui; licet enim hoc sit verum moraliter, tamen metaphysicè in sua entitate sunt diuersi habitus. Nec secundo obstat, ali-

quos actus dari in voluntate,& Intellectu,qui Theologales dicantur: dicuntur enim tales, non quia etiam ipsi sub prefata diuisione non comprehendantur: sed quia principali quodam modo tendunt in Deum obiectum Theologiæ,

Tertia Diuisio est in virtutem, & non virtutem. Nomine virtutis intelligitur omnis habitus disponens potentiam ad efficiendam operationem consentaneam naturæ vtique rationali; quoniam tantùm in natura rationali habitus esse possunt ex dictis; qua ratione dixit Aristoteles *2. Ethic.cap.5.& 6.* virtutem esse habitum, qui habentem facit se bene habere, & opus ipsius bene reddere; & quoniam habitus est tantum in Intellectu, & voluntate, & in appetitu sensiuo per participationem Intellectus, & Libertatis, quatenus eius imperio, & motioni subijciuntur, ideo omnis virtus est tantum, vel formaliter, vel radicaliter in Intellectu, & voluntate; & respectu intellectus consistit in Inclinando ad cognoscendam veritatem infallibiliter; respectu voluntatis in disponendo ad prosequendum honestum sine defectu. Nomine autem non virtutis intelliguntur omnes illi habitus, qui has conditiones non habent,quamuis non sint vitiosi; apposite enim dicitur *non virtus* ad excludendos non solum vitiosos,sed etiam alios habitus,qui nec vitia,nec virtutes rigorose dici possunt, vt opinio vera, &c & si qui similes dantur in voluntate.

360 Quarta Diuisio habitus est in Speculatiuum, & Practicum. Speculatiuus est, qui tantum ad speculandum ordinatur. Practicus ad praxim dirigendam. Hic requireretur explicatio praxis,item conditionum, quæ requiruntur ad constituendum habitum practicum.

Verùm hæc omnia *in proœmialibus egimus quæst. 5.* solum addo habituum practicorum, qui sunt in Intellectu, alios versari circa actus voluntatis dirigendos, huiusmodi est prudentia. Alios circa dirigendos actus cæterarum potentiarum,& huiusmodi sunt habitus artium, quæ duo genera comprehenduntur ab Aristotele sub nomine habitus actiui,& factiui. Addo etiam aliquem habitum dupliciter posse dici practicum; vel quia dirigit, & regulat opus,ver.gr. prudentia dirigit actum Temperantiæ. Secundo,quia aliquam praxim efficit.vet. gr. habitus Temperantiæ,qui elicit eundem actum Temperantiæ iuxta regulam prudentiæ.

Vltima Diuisio est illa,quam habet Aristoteles *6. Ethic. cap. 3,* nimirum in Intellectum, Sapientiam, Scientiam, Prudentiam,& Artem; quo loco patet, non diuidere nisi habitus Intellectuales, neque comprehendere omnes intellectuales,sed tantum eos, quibus infallibiliter attingimus veritatem Intellectualem; quæ vel est purè speculabilis; & si sic, vel quorundam principiorum vniuersalium indemonstrabilium, & si sic, habetur habitus Intellectus, quo primis principijs assentimur; vel attingitur veritas omnium scientiarum, per generalissima quædam media, & communissima, & sic habetur habitus Sapientiæ, quo cognoscimus res altissimas, & communissimas, & quodammodo dominamur cæteris scientijs;vel attingitur veritas infallibiliter, quia scimus causas, & principia eius, quod scimus; & sic habetur habitus scientiæ quo assentimur alicui veritati mediante discursu ex causis. Vel secundo hæc veritas Intellectualis, quæ infallibiliter attingitur est aliquid,vt operabile; & si sic, vel operabile immanenter, & hoc pacto habetur habitus prudentiæ, quæ definitur, *Habitus cum recta ratione actiuus*, quo cognoscimus quomodo immanenter operandum: vel tandem hoc operabile est huiusmodi transeunter, & sic habetur habitus artis, quo cognoscimus quomodo sit operandum per potentias exteriores,qui definitur, *Habitus cum recta ratione factiuus*; ex quo patet, vt iam dicebamus, non comprehendere sub hac diuisione, ne dum omnes habitus, vt sic, sed neque omnes Intellectuales, cum ad nullam ex iam enumeratis possint pertinere, neque fides humana, neque opinio, neque scientia experimentalis, & alij habitus, quos tamen constat esse Intellectuales. Hactenus de hac prima parte, qui plura vult videat Amicum *tract. 27. de Scientia disputatione secunda*, & Vallium *disputat. 4. quæst. 12. tota.*

Tractatus Secundus,qui est de Scientia ipsa.

TRansegimus primum Tractatum de habitibus, optima fundamenta iecimus tractationis de scientia, quæ eò compendiosior euadet, quò diffusior fuit primus de habitibus, tum quia multa ibi tetigimus, quæ alij in quæstione de Scientia intermiscent;& ideo à nobis hic neque delibanda; tùm quia vltimam manum applicantes logicalibus Disputationibus,natura ipsa motus, qui semper in fine velocior, cogimur breuitati consulere.

An sit Scientia. Quid, & quotuplex sit;& an naturaliter insita nobis. *Quæstio Prima.*

PRima Conclusio. Datur Scientia, est contra Inhibitores,qui omnem Scientiam tollebant, eò quod Scientia 361
sit cognitio certa, & perpetua; res omnes mutantur continuò,& ideo ipsi interrogati respondebant nutum, ne dum proferrent verba res mutarentur, & sic falsum dicerent; ex quo tale nomen sunt sortiti. Est etiam contra Academicos, qui scientias tollebant, moti quod scientia ortum habeat à sensibus, sensus autem fallantur.

Probatur primò. Conclusio auctoritate Aristotelis 1. *Post.* & omnium Paripateticorum. Secundò datur Demonstratio, vt iam probauimus,ergo Scientia. Probatur consequentia; quia Demonstratio, est tantum propter acquirendam scientiam, ergo abolita scientia, abolebitur etiam Demonstratio.

Tertio probatur argumento, quod multum magnificat Lactantius Firmianus *lib. 3. diuinarum institutionum*, vel isti Philosophi verè sciunt non dari scientiam,vel non. Si secundum,cur illis credamus recedendo à communi omnium opinione: Si primum ergo datur scientia, quia eo ipso quod hoc sciunt,habent scientiam. Quarto Scientia est cognitio rei per causam, sed multarum rerum veras causas scire possumus,vt patet. Et confirmatur, nam homo habet appetitum naturalem sciendi, ergo danda scientia, alioquin frustra esset hic appetitus.

Neque fundamenta contraria quidquam valent; mutabilitas enim est in rebus singularibus,& indiuiduis,scientia autem habetur de essentijs & proprietatibus essentiam consequentibus,quæ sunt perpetuæ veritatis, vt diximus, neque in continuo fluxu consistunt.

Neque fundamentum Academicorum subsistit magis: licet sensus possit falli circa hoc, & illud obiectum, non tamen circa proprium obiectum, vt dicetur *in Libris de Anima*; sic potentia visiua semper fertur in coloratum, auditiua in sonorum &c. addo neque circa obiecta particularia posse falli. Primò,si potentia sit benè disposita, & in statu suo naturali. Secundò si obiectum sit in debita distantia. Tertio si medium sit in suo statu naturali,& purum,neque aliqua affectione affectum, ver. gr. perspicua viridia, vt docet Aristoteles *2. de Anima, text.63.*

Secunda Conclusio. Nomine Scientiæ intelligitur cognitio rei per causam acquisita per syllogismum discursum. Patet Conclusio ex his,quæ docuimus, in toto Tractatu præcedenti, vbi tot labores cum Aristotele sumpsimus ad declarandas duas debere esse præmissas continentes veras causas in essendo, &c.

Quare hic excluditur cognitio, quæ habetur per sensum. Item quæ habetur tantum ex causis probabilibus; non enim meretur nomen Scientiæ, & denique excluditur cognitio intuitiua, quia hæc excludit discursum, cum sit rei in se ipsa.

Tertia Conclusio. Duplex est Scientia. Actualis, & habitualis. Patet Conclusio ex nominum explicatione; vel enim aliquid dicimur scire, eò quod actu aliquid discurrendo cognoscimus; & hæc est scientia actualis, quæ consistit in ipso actu cognitionis, vel dicimur scire, eò quod sit in nostra manu elicere actum cognitionis de tali obiecto,& hæc est Scientia habitualis, quæ paritur in nobis ex eo, quod multos actus elicientes circa tale obiectum, nascitur quædam facilitas ad similes actus cognitionis promendos.

Quarta Conclusio. Scientia non est naturaliter insita, 362
sed naturaliter acquisita. Est contra Platonem in plurimis Dialogis *in Memnone,Thesthetto, Fedro, & Phadone*; qui existimauit Animam multo tempore productam ante-

antequam corpori vniatur, omnium rerum scientiam habuisse; cum verò corpori vnitur omnia obliuisci, & cum de nouo, vel præceptoris opera, vel propria industria aliquid discit, non acquirere aliquid de nouo, sed reminisci, quæ iam oblita erat; atque adeo concludit scientiam esse quandam reminiscentiam. Triplici fundamento principali videtur inniti Plato. Primum est, quòd anima multo tempore ante corpus extiterit, quo non erat conueniens, vt omnia ignoraret. Secundum est, quòd si qui pueri de aliquibus propositionibus interrogentur, benè respondent, quod vtique aliunde nasci non potest, nisi quia omnium scientiæ sunt congenitæ. Tertium denique, quia non videtur vnde nobis possit produci species rerum vniuersalium, substantiæ rerum spiritualium, & eorum, quorum species ab obiectis sensibilibus accipi non possunt. Decem, & nouem rationibus hanc sententiam confirmat Marsilius Ficinus 7. *de Republic.* & *lib.* 11. *Theologia Platonica capite* 3. vt refert Vallius *disputatio.quarta de Scientia parte secunda, quæst. secunda capite primo*, qui omnes illas rationes adducit, & soluit *capite* 8.

Est etiam hæc Conclusio contra Auicennam, *Tractatu de Intelligentijs propè finem*, qui posuit quandam intelligentiam, quæ ad præsentiam obiectorum in potentijs produceret omnium rerum scientiam, & hanc Intelligentiam vocauit *Colcodeam*; eius fundamentum est, quia non videtur habitus scientificus posse fieri ab Intellectu, qui est tantum potentia passiua, neque à phantasmate, quia hoc est materiale, neque ab obiecto, quia est extrinsecum, & agit mediante phantasmate, ergo videtur dandum aliquod tertium, quod ad præsentiam obiectorum scientias de ipsis producat in Intellectu, hoc autem hæc est intelligentia vocata *Colcodea*.

Nostra Conclusio, quæ est Aristotelis *primo Poster.* & *alibi*, & omnium ferè Philosophantium, Probatur primo, ex eodem Platone *in Phadone*, reminiscentia est tantum eorum, quæ sensibus percipiuntur, ergo singularium, ergo scientia vniuersalium non est per reminiscentiam.

Secundo sequeretur, nullo nos indigere sensu ad acquirendas scientias, quod est falsum. Probatur sequela, quia vt patet experientia, ad reminiscendum non indigemus sensibus. Tertio si habitus scientiæ est naturalis in actu, ergo non est homo capax habitus erroris; quod si per actus contrarios scientiæ dicatur posse acquiri, cur non etiam idem de habitu scientiæ? sed de hac sententia falsissima non sunt plures rationes afferendæ; cum sole clarius existat acquiri de nouo scientiam. Contra ipsam pluribus inuehitur D. Augustin. *duodecimo de Trinitate capite vltimo*, & Diuus Thomas 2. *contra Gentiles cap.* 83.

Ad fundamenta Platonis. Ad primum dicitur esse contra Fidem, & contra rationem, quia cum Anima dicat naturalem dependentiam, & essentialem ad corpus, non est necesse, vt prius corpore existat.

Ad secundum Puerum benè respondere, quia lumine naturali est nota talis connexio terminorum notis ipsis terminis, vt si quis diceret, *Omne totum est maius sua parte*, cognito quid sit *Totum*, quid *Pars*, statim assentitur.

Ad tertium, quod coincidit cum Auicenna, respondeo, omnium species fieri ab Intellectu agente in Intellectu possibili, presente phantasmate sensibili, & particulari talis obiecti; Intellectus enim agentis est obiectum materiale spiritualizare, & ex particulari vniuersale representare; sed hoc ad libros de Anima remitto, vbi particulariter inquiretur quomodo ista cognoscantur.

Quodnam debeat esse obiectum Scientiæ.
Quæstio Secunda.

363 HÆc quæstio multas, & graues difficultates continet, scilicet, an obiectum Scientiæ debeat esse ens per se, an æternum, an reale, &c. quæ tractantur ab alijs sub his terminis: an de ente per accidens, de Ente contingenti, & de Ente corruptibili detur Scientia, pro qua quæstione.

Recolenda, quæ diximus *in proœmial. quæst. 6. notab.* 1. nomine obiecti propriè id intelligi, quod in Scientia definitur, & de eo passiones demonstrantur, neque vt efficiendum consideratur, sed solum speculandi gratia, ad differentiam subiecti, quod tanquam in eo aliquid efficiendum proponitur. Recolendum etiam quod diximus *eadem quæst. notab.* 2. obiectum ita se habere, vt in ipso sit assignare partem materialem, quæ in illa scientia tractatur, verbi gratia in Physica *corpus naturale*, & etiam sit assignare partem formalem, quæ est ipse modus, sub quo res illa à tali scientia consideratur, verbi gratia in Physica corpus naturale, quatenus naturale inspectatur, & examinatur, atque adeo obiectum constare ex materiali, & formali, ex qua ratione formali desumi solet vnitas scientiarum, vt infra.

Notandum est autem obiectum Scientiarum solere diuidi à Doctoribus in totale, seu adæquatum, in principale, & particulare. Totale, seu adæquatum est illud, quod adæquat Scientiam, seu ad quod reducuntur omnia, quæ in illa Scientia tractantur, verbi gratia in Physica *corpus naturale*, quia omnia, quæ ibi tractantur, ideo tractantur, quia ad corpus naturale aliquo modo spectant. Principale est, quod principem locum obtinet inter partialia illius scientiæ, vt si in Physica diceremus *Cœlum*, quod est nobilius inter omnia corpora naturalia. Partiale verò, quod tantum partem continet obiecti totalis, vt *homo*, *planta* in eadem Physica. Quæstio igitur est de obiecto totali; res enim, quæ esse poterunt obiectum totale, poterunt esse etiam partiale, & principale, & quæ totale esse non poterunt, neque illa participare poterunt. Quare de illis specialis quæstio non est instituenda. his prænotatis.

Prima Conclusio. De singularibus determinatè sumptis, vt *Petro*, *Paulo* &c. non datur scientia. Probatur: 364
Scientia est cognitio alicuius proprietatis per propriam causam: modo vel cognoscitur per causam vniuersalem, vel singulare aliquod principium illius singularis. Si primum, cum nullum aliud principium habeat vniuersale preter specificum, non potest esse proprietas vnius singularis tantùm, cum illud principium sit æquè omnibus indiuiduis eiusdem naturæ commune. Si secundum preter quam quod non poterit esse Scientia demonstratiua, de qua loquimur, quia hæc procedit per principium vniuersale, vix vnquam sciri poterit huiusmodi principium singulare à quo fluat talis proprietas; quod si sciretur, posset dici aliquo modo scientia, vt videtur sentire Scotus *quæstione tertia prologi.* 4. *Laterali*. Caietanus *prima parte artic.* 2. §. *ad primum*, & alij apud Amicum *Tract.* 27 *de Scientia disput.* 4. *quæstio.* 2. *dub.* 5. quod nec latuit, quem Authorum penè nullus latuit, nostrum Nouarinum *in suis axiom. physio. Theolog. lib.* 7. *à num.* 1658. Quod si Aristoteles in contrarium loquutus est, potest explicari de Scientia procedente per principia vniuersalia, & de Scientia, quæ vt plurimum de singularibus hic habetur à nobis.

Secunda Conclusio. De rebus contingentibus, & corruptibilibus, vt incorruptibilitatem induunt, datur scientia. Explicatur hæc conclusio. Contingentia, & Corruptibilia dupliciter spectari possunt. Primo prout existunt in hoc, vel illo singulari. Secundo possunt considerari corruptibilia in communi abstrahendo ab existentia, licet igitur primo modo de ipsis non possit haberi scientia, quia cum possint non existere, nihil certi, & infallibilis scire possumus; Scientia autem est de obiecto, de quo, quod scitur, sciatur aliter esse non posse, vt docuimus ex Aristotele *primo Poster. capite* 6. tamen considerata secundo modo in communi, quoad essentiam, dicuntur quodammodo incorruptibilitatem induere, quatenus habent suas definitiones, & proprietates, quæ de illis necessariò prædicantur, nec aliter esse possunt, & hoc modo de illis datur scientia, & hoc pacto corruptibilia, & contingentia possunt esse obiecta Scientiæ. Sic Aristoteles 2. *Physicor.* tradidit definitiones, proprietates &c. de casu, & fortuna; sic Physica est vera scientia, licet agat de rebus corruptibilibus.

Probatur secundo ratione. Vt aliquid possit esse obiectum alicuius Scientiæ satis est, si de eo possint demonstrari proprietates per causas vniuersales, quæ aliter esse non possunt, sic est in casu nostro, ergo.

Maior probatur. Scientia *ex primo Poster.* vt vidimus, est cognitio rei per suas causas vniuersales. Minor item

probatur, corruptibilia enim, vt sic, suam habent, & dicunt essentiam omnino inuariabilem, sicut Cœli, Angeli, & cætera incorruptibilia, ergo habent etiam suas proprietates fluentes ab huiusmodi essentia, quæ aliter esse non possunt, stante tali essentia, est enim eadem ratio, quantum ad hoc, ac de incorruptibilibus, ergo.

Dices ex Aristotele Corruptibilium non est scientia, ergo nullo modo de eis dari potest scientia. Distinguo antecedens. Corruptibilium existentium, quatenus existentium, & concedo: corruptibilium vt sic, & nego; quare negatur consequentia. Ratio autem, cur de corruptibilibus, vt existentibus non possit esse scientia, est quia scientia est perpetuæ veritatis, vt quod scitur, sciatur aliter esse non posse, at quidquid sciretur de existentibus contingenter, vt talia sunt, aliter esse possent, quia existentia tolli potest. Istius maximæ Aristotel. vide locupletem expositionem apud fœcundissimum Nouarinum *lib. 7. axiom. num. 1578.*

365 Tertia Conclusio. De ente per accidens, quod scilicet dicit aggregationem plurium sine vllo ordine inter se, non potest esse scientia; benè quidem, si aliquo modo vnum fiant. Prima pars probatur: ad habendam veram scientiam necesse est probare aliquam passionem per veram definitionem, & causam eius, de quo probatur, sed plura, vt plura non dicunt vnam naturam, seu definitionem, ergo neque habebunt vnam passionem, ergo de ente per accidens dicente plura, vt plura non dabitur scientia.

Secunda pars item probatur. Si aliquo modo vnum fiant, vnam naturam sortientur, ergo etiam vnam poterunt habere definitionem, ergo vnam passionem, ergo poterit de illis haberi scientia, quæ vtique eò perfectior erit, quò perfectior vnitas. Sic Musica de numero sonoro passiones demonstrat; sic de exercitu, de Republica, &c. poterit aliqua passio demonstrari, quia cum aliquam vnitatem ordinis habeant, & aliquam definitionem, possunt habere secundum illum ordinem; quod si aliquando aliqua passio videatur emanare ex ente omnino per accidens nullum dicente ordinem, non erit vnica passio, cum ibi nullo modo sit vnica natura; vel erit ratione vnius tantum, vt esse disgregatiuum visus respectu albi, quod ei conuenit tantum ratione albedinis, non aggregati, vel erunt plures passiones, quæ ex illis pluribus aggregatis fluent, licet vna tantùm videatur, verbi gratia. Medicina vnicam videtur habere passionem, verbi gratia, talem morbum sanare; & re vera sunt plures iuxta plura aggregata, quæ in illa ingrediuntur; quia, & plures sunt infirmitates, ex quibus coalescit ille morbus.

Dices. De Ente per accidens possumus demonstrare, quod non habeat causas per se; quod non sit scibile &c. ergo de Ente per accidens simpliciter potest dari scientia. Respondeo concedendo totum; quando autem dicimus de Ente per accidens non dari scientiam, intelligimus scientiam positiuam demonstrando hanc, vel illam passionem realem de Ente aliquo modo per accidens, vt diximus paulò supra. Hanc quæstionem exactè tractat Amicus, *dubio quarto disputatione quarta*, & Vallius *capite sexto, quæstione septima*, & breuiter Rubius *hoc Tractatu capite sexto*, præ omnibus autem exactissimè meus Nouarinus *libro septimo axiom. Physiotheo. numero 1613.*

Quarta Conclusio. De non ente, & de ente rationis non datur scientia propriè. Patet hæc Conclusio ex his, quæ docuimus cum Aristotele; *primo Poster.* scientiam esse cognitionem rei per causam; intelligitur autem de causa reali, quæ realiter influat, cuiusmodi non est, non ens, & ens rationis; potest tamen dici pertinere per accidens ad scientiam realem, quatenus aliqua scientia agens de aliquo obiecto reali, in ordine ad illud, agat etiam de non Ente, & de Ente rationis; sic *in Meteor.* ad intelligendam latitudinem entis, agitur de ente rationis, *in libro de Anima*, ad intelligendam latitudinem obiecti intelligibilis: attamen per se loquendo, non datur aliqua vera scientia de huiusmodi Ente, quia sicut est quid fictum, ita fictas habet passiones, & licet propositiones, quæ de eo formari possunt, habeant necessariam connexionem, quia tamen hoc totum est de non ente positiuo, ad summum posset admitti dari scientiam de eo negatiuam, ita Apollinaris *primo Posterior. quæstione vndecima.*

Quinta Conclusio. Obiectum Scientiæ debet esse vnum. Probatur Vnitas Scientiæ ab aliquo sumi debet, ergo vel à principijs, vel à passionibus, vel ab obiecto; præter hæc enim aliud non est assignare in scientia, sed non potest sumi à principijs, vel à passionibus, hæc enim multiplicantur in eadem scientia, ergo sumetur ab obiecto, ergo obiectum debet esse vnum. Confirmatur vna potentia vnum obiectum totale requirit, ergo etiam vna scientia; hæc autem vnitas satis est, si sit Analogica, sic Metaphysica agit de omni Ente, quod tamen tantum Analogicè conuenit in ratione entis, vt postea *in Metaphysica*; vnde autem sumatur vnitas obiecti, seu subiecti, & quomodo omnia, quæ in aliqua scientia tractantur, ad vnum obiectum reducantur; vnde scientia sit vna, dicetur *quæstione sequenti.* 366

Sexta Conclusio. Obiectum totale, seu adæquatum, non est probandum in scientia, sed supponendum. Probatur primo ex Aristotele *primo Posterior. capite primo*, vbi habet. De subiecto præcognoscendum an sit, non autem probandum. Probatur secundo, quia ideo dicitur subiectum, quia subijcitur tanquam notum. Tertio efficaciter, quia scientia est talis per tale obiectum essentialiter, ergo si illud probaret, esset scientia, quia sic supponitur, dum illud probat, & non esset scientia, quia nondum intelligimus habere obiectum, sine quo scientia esse non posset; posset quidem probari à scientia superiori, sed hoc non est contra nos; posset etiam probari, & à posteriori, non tamen in eadem scientia; Quidquid dicat Scotus, propter tertiam rationem; obiectum autem partiale, licet non possit probari in illa parte scientiæ, potest tamen in illa tota scientia, eo quod cum omnes partes eiusdem obiecti conueniant in vna ratione formali totali, quæ cum supponatur, ex illa poterit vna pars eiusdem obiecti probari, licet etiam hoc rarò contingat, & cum probatur, fiat à posteriori. De quo plura Zabarella *libro secundo de tribus præcognitis capite nono*, Vallius *disputatione prima, in primum Posteriorum parte quarta, capite quinto, & sequenti*, & Nouarinus noster ad hoc multam donat doctrinam, *lib. septimo axiomat. num. 1559. & 1572.*

Ex hactenus dictis colligere possumus principales conditiones ad constituendum obiectum scientiæ. Primo enim debet esse aliquod vniuersale. Secundo, necessarium necessitate complexa, qua formet propositiones veras ab æterno, & necessitate incomplexa, vt abstrahit ab existentia, quod scilicet eius essentia non sit talis dependenter ab aliquo agente extrinseco, sed ex se simpliciter. Tertiò vnum per se. Quarto Ens reale. Quinto, vnum saltem Analogicè, ita vt omnia, quæ in illa scientia tractantur, vel tanquam partes, passiones, principia, &c. ad ipsum reducantur. Sexto debet supponi, & non probari. Videatur Diuus Thomas *in Prologo Sententiar.* Scotus *in prædicabilibus, & in Prologo Sententiar.* Heruæus *in Tractat. de secundis Intentionibus*, & Zabarella *loco citato*, & *Amicus Disputatio. quarta, quæstione 2. dub. 9.*

Vnde sumatur Vnitas Scientiæ totalis.
Quæstio Tertia.

NOtandum primo totam difficultatem esse de Vnitate Scientiæ totalis, quam solent vocare Vnitatem genericam; Si enim loquamur de Vnitate numerica, certum est, scientias multiplicari ad multiplicationem Subiectorum, in quibus sunt: si loquamur de distinctione specifica ex ijs, quæ diximus de intensione habituum patet tot esse species quot media probationum. Tota igitur difficultas est, quia cum Physica, verbi gratia dicat tot habitus partiales, quot sunt media probationum, quibus diuersæ conclusiones sunt scitæ; vnde sumatur illa vnitas generica, qua omnes dicuntur vna Physica, & quod de Physica dicitur, idem dic de Metaphysica, & Mathematica. 367

Notandum secundo. In obiecto cuiuscunque potentiæ, seu habitus tria nos posse spectare. Primo obiectum materiale. Verbi gratia, in Physica *Cœlum, Terra*, &c. Secundo formam, seu rationem, secundum quam attingitur

gitur à tali habitu, verbi gratia, in eadem Physica est *Naturale*, omnia enim, quæ Physica probat, probat de corpore, vt est naturale. Tertio possumus considerare conditionem sub *Qua* ratio illa attingitur à tali habitu; in eadem Physica omnia considerantur, vt abstrahunt à singularitate; illa abstractio dicitur ratio formalis sub *Qua*, ad differentiam præcedentis, quæ vocatur ratio formalis *QVAE*: differunt autem, nam ratio formalis, *Qua* per se consideratur ab illa scientia, est ratio cur passiones tali Subiecto insint; & est aliquid reale in illo: at ratio formalis sub *Qua* est pura conditio, per ipsam non insunt passiones, nec est aliquid reale in Subiecto, sed quædam conditio actum Intellectus inuoluens. His notatis.

Prima Sententia docet scientias totales distingui, ex ratione sub *Qua*; quia verò hæc triplex est, vel enim considerantur res, vt abstrahunt à singulari sensibili, & constituitur vna Physica: vel vt abstrahunt secundum rationem à materia sensibili, & constituitur Mathematica, quæ considerat quantitatem, licet sit in materia, non tamen vt est in materia; vel tertio consideratur aliquod obiectum, quod secundo rem, & rationem abstrahit à materia sensibili, & est Metaphysica, quæ considerat ens, vt non dicens, nec materiale, nec immateriale, considerat Deum, Angelos, &c. qui nullam dicunt materiam. Hæc igitur sententia dicit, quod scientiæ iuxta hanc triplicem abstractionem distinguuntur. Est Capreoli *quæstione tertia in Prologo Conclusione secunda, & tertia* Caietani *primo Poster. capite vigesimo secundo, quæstione prima,& prima parte, quæstione prima, articulo tertio*, & communiter Thomistarum, qui eam tribuunt D. Thomæ *Opuscul. de Trinitate quæstione quinta, articulo primo*; & *quæstione secunda de Veritate, articulo quarto, & prima parte quæstione prima, articulo tertio, & primo Poster. text. 179. & primo Physicor. in Initio.*

Probatur primo hæc Sententia ex Aristotele *sexto Metaphysic. Text. secundo,& tertio,& nono,& primo de Anima, Text. decimo septimo*, quibus locis distinguit tres partes Philosophiæ à triplici abstractione, sed ab eodem sumitur vnitas, & distinctio. Ergo. Quare etiam Diuus Thomas *Physic. loco citato*, per has abstractiones, scientias distinguit. Confirmatur, quia alioquin nulla esset ratio, cur non vna tantum scientia, cum obiecta omnia conueniant in vna ratione intelligibili; vel. Cur non plures, quam tres, cum omnes habeant suas rationes formales.

Secundo probatur, talis esset vnitas, quale obiectum, si ab obiecto sumeretur, sed obiectum multoties habet tantum vnitatem Analogicam, ergo, & scientia, ergo non posset esse vera species qualitatis.

Tertio in duabus scientijs genere distinctis aliquando habetur idem obiectum formale, ergo ab eo non potest sumi vnitas scientiarum. Consequentia patet. Antecedens probatur. Rotunditas terræ probatur etiam à Physico, & ab Astrologo; Astrologia autem, & Physica sunt scientiæ distinctæ.

368 Secunda sententia est scientias distingui ex distinctione principiorum, ita vt illæ sint scientiæ distinctæ, quæ habent distincta principia complexa per quæ probantur, & in ipsis continentur omnes veritates illius scientiæ.

Probant primo auctoritate Aristotelis *Primo Poster. capite vigesimotertio*, vbi distinctionē, & vnitatem scientiarum tradens, dicit illam esse vnam scientiam, quæ habet vnum obiectum, & tales esse, quorum principia ex primis principijs componuntur, & sunt aut passiones, aut partes eorum.

Secundo auctoritate eiusdem dicentis, illas scientias distingui, quæ in principijs non communicant, cuius signum est, quod ea, quæ monstrantur, in eodem genere sunt cum principijs.

Tertio probant auctoritate Diui Thomæ *ibidem Post.* dicentis, quamuis sint diuersa scibilia, secundum naturam suam materialem, attamen si per eadem principia sciantur, pertinent ad vnam scientiam, quia non sunt diuersa formaliter, sed solum materialiter. Est apud Vallium Sententia Soneinnatis, & aliorum Thomistarum. Verum quia coincidunt cum precedenti, ideo omitto expressius eam afferre. Pro nostra

Notandum breuiter diuersam abstractionem, diuersa media diuersa principia, ad quæ videntur reduci omnes præfatæ sententiæ, originem ducere ab obiecto formali, quod patet inductione, Ideo Physica procedit per abstractionem tantùm à materia signata, seu singulari, quia est de obiecto sensibili, & naturali, quod aliam abstractionem non admittit; ideo Mathematica procedit per abstractionem à materia secundùm rationem, quia eius obiectum est quantitas, non prout in materia, & sic de cæteris, pariter de medio, & principijs, & modo procedendi; ideo in Physica definendo, demonstrando processus fit per medium constans ex materia, & forma, non sic autem in Mathematica; quia obiectum Physicæ est corpus naturale, quod vtique materiam, & formam inuoluit; obiectum autem Mathematicæ abstrahit à materia; dimsiones enim, definitiones, demonstrat, & principia debent accommodari rebus, de quibus agitur, non autem res principijs; ideo enim dicuntur principia propria, propriæ definitiones, &c. quare sit.

Vnica Conclusio. Vnitas generica Scientiæ totalis ex obiecto formali pendere debet. Sequitur ex præcedentibus, non sumitur vnitas ex abstractione, non ex principijs, non ex modo procedendi, quia hæc vnitatem, vel diuersitatem participant iuxta diuersitatem, & vnitatem obiecti formalis, ergo obiectum formale dabit vnitatem scientiæ. 369

Probatur secundo auctoritate Aristotelis, *Textu allegato in secunda Sententia*. Illa est vna scientia, cuius obiectum est vnum, sed non potest intelligi materialiter cū plura materialia ad eandem scientiam spectent, ergo vnum formaliter.

Probatur tertio, ex *secundo de Anima Text. trigesimo octauo*, vbi docet scientias secari, sicut secantur res, non potest intelligi de rebus materialibus, ergo formalibus.

Quarto ex eodem *quarto Metaphysic. in principio*, vbi habet, Metaphysicam à cæteris distingui, quia vniuersalissimam rationem entis habet pro obiecto, ergo per Aristotelem vnitas scientiæ sumitur ex obiecto non materiali, ergo formali.

Quinto probatur ratione, ab eodem habetur essentia, & vnitas, sed scientia habet essentiam ab obiecto, ideo enim obiectum dicitur mēsura scientiæ, ergo habet etiam vnitatem.

Hæc autem Vnitas in hoc consistit, quod omnia, quæ per habitus partiales sciuntur, inuoluant vnam rationem formalem omnibus communem, quæ est ratio, cur omnes illæ veritates asserantur; neque, si ratio illa aboleretur, sciri possent, ideo omnia, quæ in vna scientia totali tractantur, per diuersos habitus specie, reduci dicuntur, vel tanquam partes obiecti totalis, vel tanquam passiones: sic Physica agit de materia, & forma tanquam de partibus, de motu, quantitate, &c. tanquam de passionibus, in quibus omnibus eadem ratio communis, nempè corpus naturale reperitur; si non vniuocè, ita vt æquè de illis omnibus prædicetur, saltem Analogicè, quæ vnitas satis est ad vnitatem genericam scientiarum. Hæc sententia præter Aristotelem habet fautores Diuum Thomam *primo Poster. lect. quarantesima prima, & in Prologo Sententiarum*. Scotum apertissimè *in Prologo quæstione tertia*, & alios apud Vallium *disputatio. quarta cit. parte tertia, quæstione secunda cap. 6.*

Ad Argumenta pro prima Sententia. Ad primum Respondeo Aristotelem ibi non attulisse distinctionem scientiarum per ea, quæ formaliter distinguunt, & à priori, sed à posteriori, & ab effectu; quia scilicet ex eo quod est tale obiectum, est etiam talis abstractio, quasi quod abstractio est effectus obiecti, quia iuxta illius exigentiam, ponitur, & non aliter; alioquin sibi contradiceret, dum *primo Poster. & secundo de Anima. & quarto Metaphys.* assignat distinctionem ex obiecto formali, vt vidimus; idem dico ad Diuum Thomam; ad confirmationem Respondeo nos non determinare an sit vna, nec ne totalis, an tantum tres; solum assignamus, vnde sit assumenda vnitas, nempè ab obiecto formali: hanc quæstionem examinare nihil vtilitatis afferret, ideo facio Missam.

Ad secundum Respondeo obiectum habere tantum vnitatem Analogicam; quando dicitur, ergo non potest poni scientia in prædicamento qualitatis, negatur consequentia, quia scientia importat vnam rationem vnino- 370

cam communem omnibus ſcientijs, quæ participatur à Phyſica, quoad omnes eius habitus partiales; quia omnes re vera ſunt qualitates, & ſunt ſcientia, licet Analogicè tantum participent rationem talis ſcientiæ videlicet Phyſicæ, ſequitur igitur tantum, Phyſicam, vt dicit illud aggregatum ex omnibus habitibus partialibus non poſſe poni ſub ſcientia, ſed ratione partium tantum, quia Phyſica non eſt vna ſpecies, nec verum genus ad omnes habitus partiales, quod vltro concedo, neque per hoc vllum ſequitur abſurdum.

Ad tertium Reſpondeo, negando antecedens ad probationem dico diuerſo modo ſpectari rotunditatem terræ à Phyſico, & ab Aſtrologo; à primo enim conſideratur, vt figura corporis naturalis, à ſecundo vt paſſio quantitatis.

Ad primum, quo ad ſecundam ſententiam, reſpondeo Ariſtotelem nobis fauere, vt diximus in Concluſione; quia dicit ſcientiam vnam illam eſſe, quorum principia componuntur ex primis, ſcilicet ex incomplexis, quare per Ariſtotelem diſtinctio complexorum ex incomplexis petenda eſt, ſcilicet ex obiecto formali.

Ad ſecundum pariter: fauet Ariſtoteles, quia principia non communicant, quandò non ſunt in eodem genere, ſcilicet eiuſdem obiecti formalis.

Ad tertium de Diuo Thoma patebit illum locum legenti germanum ſenſum eſſe, diſtinctionem prouenire ex obiecto formali, ex quo poſtea habetur, vt etiam principia diſtincta ſint, ideo dixit, ſi aliqua ſciantur per eadem principia ad eandem ſcientiam ſpectare, quia (aſſignat rationem) non differunt formaliter, ſed tantum materialiter. Ecce quod nobis innuit, principia non eſſe diſtincta, quia de eodem obiecto formali.

Quare aliud erit probare ex vnitate modi procedendi, principiorum, & abſtractionis, &c. diſtinctas eſſe ſcientias: aliud ex aliquo iſtorum formaliter diſtinctionem, & vnitatem prouenire; verum enim eſt, quoties habebimus iſta diſtincta, habebimus etiam diſtinctas ſcientias; attamen ratio vera à priori, qua erunt diſtinctæ, non erit aliquod ipſorum, ſed obiectum formale, à quo, tanquam à radice pullulabit abſtractionum, principiorum, mediorum, & modi procedendi diſtinctio, ſeu vnitas, vt diximus *in illo Notab. præcedente noſtram ſententiam*.

De Diuiſione Scientiarum. Quæſtio Quarta.

371 VAriæ ſcientiarum Diuiſiones habentur apud Amicum *diſputatio. quarta, Tract. vigeſimo ſeptimo, quæſtione quarta, dubio ſecundo*, præcipuæ ſunt duæ, vel tres. Prima in Speculatiuas, & Practicas. Secunda Speculatiuarum in Phyſicam, Mathematicam, & Metaphyſicam. Tertia in ſcientias ſubalternatas, & ſubalternantes. Circa primam Diuiſionem nihil hic occurrit, præter ea, quæ diximus. *De Natura Logicæ in Proœmialibus, & in præcedenti Tractatu; cum de Diuiſione habituum*. Pariter circa ſecundam diuiſionem afferre conuenientias, vel differentias Phyſicæ, Metaphyſicæ, & Mathematicæ, breuitas, cui famulamur, non patitur præterquam quod eſſent nullius vtilitatis, quare, tota quæſtio erit de tertia diuiſione, in ſubalternantem, & ſubalternatam.

Notandum primo, hic nomine ſubalternationis nihil aliud intelligi, niſi vnam ſcientiam ſubijci alteri, ſeu eſſe ſub altera; illa quæ ſubeſt dicitur ſubalternata, cui ſubeſt ſubalternans, quæ ſubalternatio poteſt eſſe impropria, & communis; vel propria, & particularis. Impropria dicitur, cum vna ſcientia alteri ſubijcitur quoad finem, ſic frænefactiua ſubalternatur ad equeſtrem. Secundo, quoad ſubiectum, quando ſcilicet ſubiectum vnius eſt ſub ſubiecto alterius; ſic in Phyſica ſcientia de homine ſubalternaretur ſcientiæ de animali. Tertio ratione principiorum, quando ſcilicet principia vnius demonſtrantur ab altera; ſic Medicina habet hoc principium; *Contraria contrarijs curantur*, quod probatur à Phyſica, *quia contraria in eodem ſubiecto eſſe non poſſunt*. Quarto ratione euidentiæ, ſic doctrina diſcipuli imperfecta ſubalternatur ſcientiæ magiſtri, quæ perfectior eſt in illo: hæ, & ſimiles conditiones efficiunt ſubalternationem, ſed impropriam.

Notandum ſecundo. Inter varias conditiones, quas aſſignant Doctores apud Vallium *quæſtione quinta*, quatuor eſſe, quæ verè ſcientiam ſubalternatam conſtituunt. Prima eſt vt obiectum ſubalternatæ contineatur ſub ſubalternante, non ſolum materialiter, ſed etiam formaliter. Patet ex Ariſtotele, *primo Poſter. text. centeſimo*, & *ſecundo Poſter. text. primo, ſeptimo, octauo, & trigeſimo ſeptimo*, & ratio eſt clara; quia vt dicemus, ſtatim, principia ſubalternatæ debent eſſe probata à priori, à ſcientia ſubalternante, ergo debent communicare aliquo modo in obiecto, ex quo prouenit identitas, ſeu ſubalternatio principiorum; ſic muſica docet ſonos talis, vel talis proportionis eſſe bonos, quod probatur ab Aritmetica, cui ſubalternatur, quia talis proportio eſt bona.

Secunda eſt, vt principia ſubalternatæ probentur à ſubalternante. Habetur *primo Poſter. Text. decimotertio, & ſexageſimo nono*, patet etiam ratione; alioquin, ſi non communicarent, eſſent omnino diuerſæ ſcientiæ; ſic Chirurgia docet, vulnus circulare difficilius ſanari, quod probatur à priori à Geometria, cui quantum ad hoc ſubalternatur, quia cum latera circuli magis diſtent, difficilius coniunguntur.

Tertia Conditio, vt ſcientia ſubalternata addat aliquam differentiam accidentalem obiecti ſubalternantis; 372 ſic muſica addit *ſonorum* numero, qui eſt obiectum ſubalternantis Aritmeticæ, ſic medicina addit *ſanabile* corpori obiecto ſubalternantis Phyſicæ. patet ex Ariſtotele, *primo Poſter. text. vigeſimo, quinquageſimonono, quinquageſimooctauo, ſexageſimo*, vbi docet Subiectum ſubalternatæ eſſe alterum ab obiecto ſubalternantis; eſſe autem alterum in doctrina Ariſtotelis tantùm dicit differentiam accidentalem; patet etiam ratione, quia, ſi differentia addita eſſet paſſio obiecti ſubalternantis, non eſſet ſcientia ſubalternata, ſed eadem, quia ad eandem ſcientiam ſpectat agere de obiecto, & paſſionibus eius.

Quarta Conditio, ex præcedenti emanans eſt, obiectum ſubalternantis, & ſubalternatæ aliquo modo eſſe idem, aliquo modo non. Eſt clara; quia numerus ſonorus conuenit cum obiecto Arithmeticæ ſubalternantis in numero, non conuenit in ſonoro.

Dices. Ergo ſcientia ſubalternata non habebit veram vnitatem, probatur conſequentia, quia ex illa differentia accidentali, & obiecto ſubalternantis, non fit vnum per ſe, ſed per accidens. Omiſſis varijs reſponſionibus apud Vallium *diſputatione quarta de ſcientia, parte quarta, quæſtione quinta capite ſexto*, aſſumo quam ipſe dat ex Caietano negando conſequentiā, ad probat. Reſpondeo ſubalternatam non habere pro obiecto, totum illud aggregatum, ſed idem omninò obiectum, ac ſubalternans, vt ſtat ſub illa conditione, verbi gratia, obiectum medicinæ eſt corpus, vt naturale, quatenus ſtat ſub conditione ſanabilis; ex eo patet, quod ſcientiæ iſtæ mediæ ſubalternatæ potius denominantur ab obiecto ſubalternantis, quam à conditione, ſeu differentia ſuper addita; ſic muſica potius, & melius dicitur ſcientia Mathematica, quam Phyſica. Ex dictis.

Vnica Concluſio. Scientia purè ſubalternata, non eſt vera ſcientia. 373 Facilè probatur. Vera ſcientia facit ſcientem immobilem in cognitione, ſed in ſcientia ſubalternata, non poteſt eſſe huiuſmodi immobilitas ergo. Maior patet ex Ariſtotele ſæpius allato. Minor probatur. Scientia ſubalternata habet principia probanda per ſcientiam ſubalternantem, ergo non habet illorum euidentem cognitionem, ergo Concluſio, quæ per talia principia infertur, non reddit ſcientem immobilem in illa cognitione. ad ſummum à poſteriori poteſt ſcientiam acquirere, & per experientiam, ſed ſcientiam imperfectam, ideo qui habet ſcientiam ſubalternatam eſt perfecte ſciens, cum ſimul habeat ſubalternantem, per quam euidenter cognoſcit principia ſubalternatæ. quare ſimpliciter ſcientia ſubalternata intrà proprios limites non eſt ſcientia, quæ, vt ſic excludit euidentiam propriorum principiorum.

Quæres quænam ſint ſcientiæ ſubalternantes, & ſubalternatæ. Reſpondeo cum Vallio *quæſtione nona, parte quarta, diſputatio. citat. de Scientia*. Metaphyſicam, Mathematicam, & Phyſicam non ſubalternari inuicem, eò quod habeant principia omnino diuerſa; pariter propter eandem rationem neque Logicam alias ſibi ſubalternare, neque ipſam alijs ſubalternari propriè ſemper loquendo.

Se-

Secundo dicendum ſcientias practicas ſubalternari ferè in omnibus, ſcientijs ſpeculatiuis. morales enim ſubalternantur ſcientiæ de Anima. Medicina, quoad illam partem, quæ agit de modo applicandi remedia ſubalternatur Phyſicæ, quia illa pars, quæ agit de natura herbarum, humorum, &c. eſt propriè Phyſica, & non pars medicinæ. Eidem Phyſicæ ſubalternantur multæ aliæ ſcientiæ, & artes, vt ars venandi, ſaltandi, &c. Tertio Dicendum Mathematicæ ſubalternari Arithmeticam, quæ conſiderat quantitatem diſcretam, & Geometriam, quæ conſiderat quantitatem continuam. Geometria ſubalternat ſibi Perſpectiuam, quæ conſiderat Lineam viſualem; Aſtronomiam, quæ conſiderat motus orbium celeſtium, & Aſtrorum; Aſtrologiam, quæ conſiderat ea. quæ ex his motibus eueniunt. Arithmerica ſubalternat ſibi muſicam, quæ agit dè numero ſonoro, quæ vt docens, & ſpeculatiua ſibi ſubalternat muſicam practicam. Stereometria, quæ conſiderat Corpus ſolidum etiam Geometriæ ſubalternatur; cui deinde Stereometriæ ſubalternantur omnes artes, quæ circa quantitatem continuam in corpore ſolido verſantur, vt ars ædificatoria, freneſactoria, &c. Quarum omnium etiam aliquæ ſubalternantur Phyſicæ, quia non conſiderant quantitatem abſolutè, ſed in tali corpore naturali, & ideo ſolent vocari mediæ, ſeu mixtæ, quia ſcilicet, & de Mathematica, & de Phyſica participant. Hæc ſint dicta ad curioſitatem. Qui omnium ſcientiarum genera exactè explicanda aſſumeret, omnium peritus eſſe deberet. Quare cum ab hac peritia penitus diſtem, ſatis ſit terminos attigiſſe, & explicaſſe, intra limites Logicalis diſciplinæ, quæ quidem exactiorem de his cognitionem non expoſcit immo tantum Regulas generales dignoſcendi ſcientias ſubalternantes à ſubalternatis requirit.

Soluuntur aliqua Dubia. Quæſtio Vltima.

374 PRo complemento totius Tractatus de Scientia, tria moueo quæſita, quibus abſolutis, abſoluetur etiam tota hæc Logicalis diſputatio.

Quæritur igitur primo à quo proueniat difficultas intelligendi, à rebus ne, an ab Intellectu. Reſpondeo prouenire ex improportione rerum, & Intellectus; quælibet enim potentia habet obiectum ſibi adæquatum, & proportionatum, igitur quanto magis obiectum accedit ad illam rationem, vel recedit, eò magis naſcitur proportio, vel improportio inter obiectum, & potentiam; ſic Deus, Angeli, &c. quia non ſunt ſenſibiles, cuius tamen generis eſt obiectum noſtri Intellectus in hoc corpore, ideo difficulter intelliguntur. Sic relationes modi, & alia ſimilia, quia parum habent ſenſibilitatis, ideo maximam experimur difficultatem in ipſis cognoſcendis: quare videtur dicendum omnem difficultatem eſſe ab Intellectu, ratione cuius oritur, vt hoc obiectum illi ſit proportionatum, nequaquam illud. patet hac vnica ratione, quia poſito eodem obiecto ſenſibili Intellectus Petri faciliter illud percipit, Intellectus Franciſci difficiliter, quod videtur ſenſiſſe *ſecundo Metaphyſic. primo Ariſtoteles* dicens, Veſpertilionem non poſſe Solem intueri, non prouenire ex lumine Solis, ſed ex ipſo Veſpertilione. Confirmatur ratione Scoti *ſecundo Metaphy. quæſtione ſecunda*, & Scotiſtarum communiter, quia ſi res de ſe eſſent difficiles cognitu, eſſent tales reſpectu cuiuſcunque Intellectus, ergo Angelici, ergo Diuini, quod tamen eſt falſum. Eſt etiam Amici *hoc Tract. diſputatione prima, quæſtione ſecunda, articulo ſecundo, Concluſione ſecunda*.

375 Quæritur ſecundo, an certitudo. & euidentia ſint de eſſentia ſcientiæ. pro reſponſione notandum, certitudinem ex Diuo Thoma *tertio Sententiarum, diſtinctione vigeſima tertia, quæſtione ſecunda, articulo ſecundo, & diſtinctione vigeſima ſexta, quæſtione ſecunda, articulo quarto, ad quintum*, eſſe firmam adhæſionem potentiæ ad obiectum; ita vt adhæreat abſque vlla formidine, & ſit immobilis adhæſio, quæ dupliciter aſſignari ſolet, obiecti, & ſubiecti, ſeu extrinſeca, & intrinſeca. Certitudo obiecti eſt, quæ oritur ex veritate ipſius obiecti, quæ eſt motiuum talis aſſenſus: certitudo Subiecti, ſeu extrinſeca eſt, cum adhæſio prouenit ex aliquo extrinſeco ipſi obiecto. pariter euidentia multipliciter ſumi poteſt, intuitiua, cum res in ſe ipſa videtur, ita cognoſcunt ſenſus, & Beati in Cœlo, & Intellectus principia indemonſtrabilia, & prima; & abſtractiua, cum rem certo ſcimus, vel teſtimonio alterius, vel ex obiecto ipſo, quod ex alio deducimus, in quo clarè cognoſcitur, & cognoſcamus ita eſſe, ſicut apprehendimus.

Modo Reſpondeo. Certitudinem, & euidentiam eſſe de eſſentia ſcientiæ, ſcilicet certitudinem obiecti, & intrinſecam, & euidentiam abſtractiuam. Probantur Scientia eſt cognitio alicuius concluſionis ex ipſis principijs certis, ergo cognitio certa, ſed certa cum euidentia, vt mox probabitur, ergo neceſſe eſt veritatem ipſam obiecti Intellectum mouere. Confirmatur ex Ariſtotele *primo Poſter.* dicente, qui ſcit non poteſt aliter ſcire, ergo certitudo ipſa obiecti requiritur. Probatur conſequentia alioquin illud extrinſecum poſſet mutari, & ſic aliter ſe habere ſcientem. De euidentia pariter probatur ſcientia ſibi vendicat, vt eſſentiale, ſcientem ſcire ſuam certitudinem, hoc autem non contingit, niſi euidentia, ergo euidentia eſt de eſſentia ſcientiæ. Confirmatur ex dictis *Tractatu præcedenti*, demonſtrationem, per quam ſcientias acquirimus, debere conſtare ex per ſe notis, ſcilicet euidentibus, ex quo ſequitur id, quod dicebamus, ſcientiam habere de eſſentia certitudinem obiecti; ſi enim veritas ipſa obiecti non moueret Intellectum, vtique euidentiam de illo non haberemus. Eſt contra Molinam, *prima parte, quæſtione prima, art. 2.*

Quæritur tertio. Vtrum Scientia, opinio, & Fides de
eodem obiecto ſimul eſſe poſſint. pro reſponſione ad- 376
uertendum, Opinionem eſſe quendam aſſenſum habitum per medium tantùm probabile, & contingens, vel ſaltem non cognitum, vt neceſſarium, ſi ſit tale; quare de eſſentia Opinionis eſt incertitudo ex parte medij, & in euidentia cum formidine contrariæ partis propter debilitatem medij, per quod aſſentiuur: Fides verò eſt aſſenſus propter auctoritatem dicentis, ita vt aſſentiamur ſolùm, quia aliquis, quem exiſtimamus fide dignum, ita teſtatus eſt, quare de ipſius eſſentia non eſt, neque certitudo, neque in certitudo, (vt abſtrahit à Fide Diuina, & humana), ſed tantùm niti teſtimonio alterius: de eſſentia autem Fidei humanæ eſt ſimpliciter incertitudo ex parte medij, ſcilicet atteſtantis, quod falſum dicere poteſt. hoc poſito.

Ad quæſitum reſpondeo de eodem obiecto eodem modo ſumpto ſiue per idem medium, ſiue per diuerſum non poſſe eſſe ſimul opinionem, & ſcientiam. Probatur. Scientia eſt cognitio eſſentialiter certa, & euidens, & ideo de obiecto neceſſario: opinio de obiecto contingit, cognitio incerta ex parte medij, & in euidens, ergo ſimul eſſe non poſſunt in eodem ſubiecto de eodem obiecto. Probatur conſequentia: non poſſunt de eodem verificari duo contradictoria, ſed opinio reddit ſcientem formidoloſum, & incertum; ſcientia verò certum, & immobiliter adhærentem, ergo eſſet ſimul certus, & incertus, mobiliter, & immobiliter adhærens, ergo. Confirmatur, quia adueniente cognitione ſcientifica, redditur Intellectus certus, nec aliter eſſe poſſe cognoſcit, ergo tollitur omnis formido, & incertitudo, ergo ſimul eſſe non poſſunt. Ad ſummum habita cognitione ſcientifica, quod prius tantum probabiliter Intellectus cognouerat, poſtea cognoſcet per illud medium probabile, tantùm probabiliter fuiſſe probatam, ſed non eſt habere opinionem, ſed ſcientiam de opinione. Hæc ſententia eſt Diui Thomæ *in fine Poſterio. & prima, ſecunda quæſtione ſexageſima ſeptima, articulo ſecundo*. Scoti *primo Poſter. quæſtione vltima*, Caietani *ibidem*, & aliorum apud Amicum *diſputatione ſecunda, Tractat. vigeſimo ſeptimo quæſtione ſeptima, dubio ſecundo, articulo ſecundo § ſecundo*, eſt communis. De Fide idem dicendum, eo quod Fides in vniuerſum eſſentialiter excludat euidentiam, & eò magis patet de Fide humana. cui poteſt ſubeſſe falſum, quod eſſentialiter excluditur à ſcientia, propter quod etiam euidentiam ſuæ certitudinis requirit.

An verò Fides Diuina, & ſcientia de eodem ſimul eſſe poſſit non eſt huius loci. De Fide verò humana. & opinione videtur aſſerendum; ſi enim eidem concluſioni poteſt Intellectus multipliciter adhærere intra limites probabilis aſſenſus, ſi diuerſa media habeat probabilia, poterit etiam aſſentiri, & propter rationem probabilem,

&

& propter auctoritatem alicuius attestantis, quod maximè locum habebit in opinione illorum, qui volunt Fidem humanā nihil aliud esse, quam opinionem quandam vehementem, estò tamen distinguatur ab opinione, cum etiam ipsa incertitudinem, & in euidentiam inuoluat, idem est iudicium, ac de opinione quantum ad hoc, & si possumus duplici opinione assentiri eidem conclusioni; possumus etiam fide, & opinione simul.

Qui plura vult de hac materia videat Amicum *quæstione citata tota*, & Vallium *Tom. secundo, parte quinta, Disputatione citata, vsque ad finem totius operis*. Et hæc dicta sufficiant in totam Dialecticam Aristotelis, ad laudem, & gloriam OMNIPOTENTIS DEI, SANCTISSIMÆ VIRGINIS MARIÆ, DIVI THOMÆ ET B. CAIETANI PATRIS NOSTRI. Amen.

INDEX COPIOSISSIMVS
OMNIVM RERVM,
QVÆ IN HOC PRIMO ANNO CONTINENTVR.

Numerus productus est Marginalis.

DENOMINATIO.

DENOMINATIVA.

DESCENSVS.

DEVS.

DIALECTICA.

DICI DE OMNI.

DIFFERENTIA.

Om-

H

HABERE.

HABITVS.

Quo-

H O M O.

I

I D E A.

I D E M.

I N D I V I D V V M.

I N D V C T I O.

I M P O T E N T I A.

I M P O S S I B I L E.

I N T E L L E C T V S.

MO-

MODVS.

MOTVS.

N

NATVRA.

NECESSARIVM.

NEGATIO.

NOMEN.

NON.

NVMERVS.

O

OBIECTVM.

PRÆCOGNITIO.

PRÆDICATVM.

PRÆDICARI.

PRÆDICATIO.

PRÆDICABILE.

PRÆDICAMENTVM.

PRÆMISSÆ.

PRINCIPIVM.

PRIORITAS.

PRIVATIO.

PROPOSITIO.

PROPRIVM.

PRVDENTIA.

Q

QVALITAS.

QVANTITAS.

R

REDVPLICATIO.

REGRESSVS.

REGVLA.

RELATIO.

Tria

RELATIVVM.

REMINISCENTIA.

RESOLVTIO.

RESPECTVS.

RESTRICTIO.

S

SCIENTIA.

SCIENS, ET SCIRE.

VNIVOCVM.

VOLVNTAS.

ANNI PRIMI CVRSVS PHILOSOPHICI

FINIS.

IOAN-